

Universitat Autònoma de Barcelona

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi queda condicionat a l'acceptació de les condicions d'ús establertes per la següent llicència Creative Commons: http://cat.creativecommons.org/?page_id=184

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis queda condicionado a la aceptación de las condiciones de uso establecidas por la siguiente licencia Creative Commons: <http://es.creativecommons.org/blog/licencias/>

WARNING. The access to the contents of this doctoral thesis it is limited to the acceptance of the use conditions set by the following Creative Commons license: <https://creativecommons.org/licenses/?lang=en>

**LA CENSURA FRANQUISTA I LA TRADUCCIÓ CATALANA
DE NARRATIVA ALS ANYS SEIXANTA**

TESI DOCTORAL DE

Lara Estany Freire

Juliol de 2019

DIRECTORA

Dra. Montserrat Bacardí Tomàs

DOCTORAT EN TRADUCCIÓ I ESTUDIS INTERCULTURALS
DEPARTAMENT DE TRADUCCIÓ I D'INTERPRETACIÓ I D'ESTUDIS DE
L'ÀSIA ORIENTAL
UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

Universitat Autònoma de Barcelona

Resum

Aquesta tesi doctoral estudia la censura franquista i les repercussions que va tenir en el món editorial català, concretament, en la traducció, en l'últim període de la dictadura, de tanta transcendència per a l'evolució del sistema literari. Així, es presenta un registre de totes les obres de narrativa traduïdes al català entre els anys 1960 i 1969, que han estat analitzades des de dues perspectives: d'una banda, l'examen dels expedients de censura, extrets de l'Archivo General de la Administración (AGA) d'Alcalá de Henares, ens ha permès descobrir els mecanismes que feien funcionar els engranatges de l'aparell de la censura, com també els protocols que complien elsensors; de l'altra, s'ha establert una anàlisi comparativa entre els textos originals i les obres traduïdes sota censura, a fi de mostrar els resultats d'aquesta pràctica repressora i de conèixer d'una manera més completa i fefaent la situació del sector editorial durant aquell període.

Paraules clau: traducció catalana, censura franquista, anys seixanta, narrativa.

Abstract

This doctoral thesis studies Francoist censorship and the repercussions that it had in the Catalan editorial world, specifically, in the area of translation, during the last period of the dictatorship, where it had so much influence on the evolution of literary production. For that reason, this thesis presents a record of all of the works of narrative translated into Catalan during the years 1960-1969, which are analyzed from two perspectives: on the one hand, an analysis of censorship records, taken from the Archivo General de la Administración (AGA) at Alcalá de Henares, which allow us to discover the mechanisms that permitted the inner workings of the censorship apparatus to function, as well as the protocols that the censors followed; on the other hand, this study also undertakes a comparative analysis between the original texts and the translated works done under censorship, for the purpose of illustrating the effects of this repressive practice, in order to better and more accurately understand the historical situation in the editorial market during that period.

Key words: Catalan translation, Francoist censorship, the 1960s, narrative.

La brutal destralsada de la guerra civil tallà el que hauria pogut ser la continuïtat ininterrompuda d'una tradició. Acabada la guerra, molts dels nostres escriptors s'havien hagut d'exiliar, d'altres havien mort i els pocs que quedaven a Catalunya malvivien com podien. La prohibició absoluta del català a les escoles, als teatres i en els actes públics no solament afectà la creació d'obres originals en la nostra llengua, sinó també la producció i l'edició de traduccions al català, totalment prohibides, en un intent assassí, del més gran refinament, de reduir els editors catalans a la publicació d'obres autòctones, quan tots els editors de tot el món havien i han de recórrer forçosament a la publicació de traduccions d'obres estrangeres per nodrir els seus catàlegs.

Van haver de passar anys perquè fossin autoritzades amb comptagotes, i després d'una rigorosa censura prèvia, les primeres traduccions al català.

Ramon Folch i Camarasa (2006)

ÍNDIX

Índex d'imatges	15
Índex de gràfics	19
Índex de taules	20
1. INTRODUCCIÓ	21
1.1. Motivació personal	21
1.1.1. Estat de la qüestió	24
1.2. Hipòtesis i objectius.....	29
1.3. Marc referencial.....	32
1.3.1. Escola de la Manipulació	32
1.3.2. André Lefevre	34
1.4. Metodologia i estructura.....	37
1.4.1. Construcció del corpus.....	38
1.4.2. Estructura de la tesi.....	40
1.5. Agraïments.....	43
2. ANTECEDENTS: DE LA GUERRA CIVIL AL «DESARROLLISMO» (1936-1959)..	45
2.1. Construcció de l'aparell de censura.....	47
2.1.1. Depuració dels fons bibliogràfics	50
2.1.2. Funcionament del sistema de consulta prèvia.....	55
2.1.2.1. Lectors.....	57
2.1.2.2. Paràmetres i criteris de censura.....	59
2.2. La censura en la immediata postguerra	60
2.2.1. Creació de la Vicesecretaría de Educación Popular	63

2.3. Canvi de paradigma: la fi del suport de les forces aliades.....	66
2.3.1. Transferència a la Subsecretaría de Educación Popular	67
2.3.2. El model d'una moral uniforme.....	71
2.4. Recuperació testimonial de l'activitat traductora	75
2.4.1. Creació del Ministerio de Información y Turismo	78
2.4.1.1. VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica.....	81
2.4.2. Reglamento del Servicio de Depósito Legal.....	84
2.4.3. Expedients tramitats el 1959.....	93
2.4.3.1. Plaza & Janés	93
2.4.3.2. Selecta	95
3. EL <i>BOOM</i> DE LA TRADUCCIÓ CATALANA (1960-1963).....	99
3.1. La tasca dels editors en la revitalització del camp cultural	101
3.2. La professionalització dels traductors en la recuperació de la cultura	107
3.2.1. Expedients tramitats el 1960.....	110
3.2.1.1. Albertí	110
3.2.1.2. Ariel	111
3.3. Transformació del panorama politicocultural.....	113
3.3.1. Expedients tramitats el 1961.....	115
3.3.1.1. Ariel	115
3.3.1.2. Arimany	117
3.3.1.3. Vergara.....	118
3.3.2. XVI Congreso de la Unión Internacional de Editores	128
3.4. Manuel Fraga Iribarne, cap del Ministerio de Información y Turismo	130
3.4.1. Expedients tramitats el 1962.....	132
3.4.1.1. Albertí	132
3.4.1.2. Arimany	133
3.4.1.3. Club Editor.....	135

3.5. L'autocensura com a pràctica professional coercitiva.....	139
3.5.1. Expedients tramitats el 1963.....	141
3.5.1.1. Edicions 62.....	141
3.5.1.2. Mateu	160
3.5.1.3. Nova Terra	162
3.5.1.4. Plaza & Janés	164
3.5.1.5. Vergara.....	172
4. EL ZENIT DE L'ACTIVITAT EDITORIAL (1964-1965).....	185
4.1. Celebració del XXV aniversari de la victòria franquista.....	185
4.1.1. Expedients tramitats el 1964.....	185
4.1.1.1. Aymà-Proa	185
4.1.1.2. Bruguera.....	219
4.1.1.3. Club Editor.....	225
4.1.1.4. Edicions 62.....	226
4.1.1.5. Mateu	304
4.1.1.6. Molino.....	305
4.1.1.7. Vergara.....	306
4.2. La consolidació del fons editorial català en el mercat literari	311
4.2.1. Expedients tramitats el 1965.....	311
4.2.1.1. Aymà-Proa	311
4.2.1.2. Bruguera.....	344
4.2.1.3. Edicions 62.....	346
4.2.1.4. Estela.....	392
4.2.1.5. Juventud	392
4.2.1.6. Mateu	394
4.2.1.7. Molino.....	395
4.2.1.8. Nova Terra	396

4.2.1.9. Plaza & Janés	406
4.2.1.10. Pomaire	411
4.2.1.11. Selecta	412
4.2.1.12. Vergara.....	413
5. L'APLICACIÓ DE LA LLEI DE PREMSA I IMPREMTA (1966-1969).....	417
5.1. Adaptació al nou sistema de consulta voluntària.....	419
5.1.1. Expedients tramitats el 1966.....	419
5.1.1.1. Aymà-Proa	419
5.1.1.2. Edicions 62.....	424
5.1.1.3. Ferma	448
5.1.1.4. Pomaire	449
5.1.1.5. Roca	450
5.2. Registro de Empresas Editoriales	453
5.2.1. Expedients tramitats el 1967.....	455
5.2.1.1. Club Editor.....	455
5.2.1.2. Edicions 62.....	458
5.2.1.3. Estela.....	509
5.2.1.4. Juventud	509
5.2.1.5. Vergara.....	510
5.2.2. Expedients tramitats el 1968.....	512
5.2.2.1. Alfaguara.....	512
5.2.2.2. Andorra-Socitra.....	519
5.2.2.3. Aymà-Proa	521
5.2.2.4. Edicions 62.....	523

5.3. La crisi del sector editorial	540
5.3.1. Expedients tramitats el 1969.....	543
5.3.1.1. Alfaguara.....	543
5.3.1.2. Argos.....	544
5.3.1.3. Edicions 62.....	546
5.3.1.4. Juventud	546
6. CONCLUSIONS	549
6.1. L'empenta definitiva de la cultura catalana.....	552
6.2. Els efectes de la censura en la narrativa traduïda	557
6.2.1. Resultats del període 1959-1963.....	558
6.2.2. Resultats del període 1964-1965.....	560
6.2.3. Resultats del període 1966-1969.....	561
6.3. Més enllà de la censura oficial	563
6.4. Altres línies de recerca	565
7. BIBLIOGRAFIA.....	567
8. ANNEXOS	605
Annex 1. Taula de traductors.....	605
Annex 2. Taula d'obres publicades	615
Annex 3. Entrevista a Ramon Folch i Camarasa	644

Índex d'imatges

Imatge 1. Mostra de la base de dades.....	39
Imatge 2. Instància de sol·licitud per a <i>El clos de Sant Miquel</i>	79
Imatge 3. Instància de sol·licitud per a <i>El pont del riu Kwai</i>	93
Imatge 4. Antecedents a l'expedient d' <i>El pont del riu Kwai</i>	94
Imatge 5. Instància de sol·licitud per a <i>De la terra a la lluna</i>	95
Imatge 6. Antecedents a l'expedient de <i>Quinze dies a Urgain</i>	110
Imatge 7. Antecedents a l'expedient de <i>Flors a la tomba de Clarisse</i>	111
Imatge 8. Antecedents a l'expedient d' <i>Els germans Karamàzov</i>	112
Imatge 9. Expedient d' <i>El guepard</i>	117
Imatge 10. Document que acredita el dipòsit de tres exemplars de <i>De la terra a la lluna</i>	118
Imatge 11. Revers de la sol·licitud d'autorització de <i>La pesta</i>	124
Imatge 12. Antecedents a l'expedient de <i>La història d'una monja</i>	127
Imatge 13. Antecedents a l'expedient d' <i>El darrer just</i>	127
Imatge 14. Antecedents a l'expedient de <i>L'estimball</i>	133
Imatge 15. Instància de sol·licitud per a <i>El garrell</i>	137
Imatge 16. Antecedents a l'expedient de <i>La clau de vidre</i>	145
Imatge 17. Instància de sol·licitud per a la galerada de la traducció de <i>Víctimes en fals</i>	149
Imatge 18. Fragment de l'informe de censura de <i>Joc de testimonis</i>	152
Imatge 19. Document que acredita el dipòsit de tres exemplars de <i>La corona de llautó</i>	154
Imatge 20. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d' <i>El ministeri de la por</i>	156
Imatge 21. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d' <i>Un aire que mata</i>	156
Imatge 22. Fitxa que acredita l'inici d'expedient de <i>Departament d'investigació criminal</i>	159
Imatge 23. Instància de sol·licitud per a <i>L'advocat del diable</i>	161
Imatge 24. Instància de sol·licitud per a <i>Pescadors d'homes</i>	163
Imatge 25. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d' <i>El vel pintat</i>	164
Imatge 26. Instància de sol·licitud per a <i>El destí es diu Clotilde</i>	166
Imatge 27. Instància de sol·licitud per a la portada d' <i>Un món feliç</i>	167
Imatge 28. Revers de la fitxa que acredita l'inici d'expedient d' <i>El blat tendre</i>	171
Imatge 29. Avaluació del delegat provincial de Barcelona de l'obra <i>Dafnis i Cloe</i>	173
Imatge 30. Document que acredita el dipòsit de tres exemplars de <i>Dafnis i Cloe</i>	174
Imatge 31. Revers de la fitxa que acredita l'inici d'expedient de <i>Retrat de l'artista adolescent (1967)</i>	178

Imatge 32. Instància de sol·licitud per a <i>Tartari als Alps</i>	179
Imatge 33. Fitxa que acredita l'inici d'expedient de <i>La revolta dels animals</i>	180
Imatge 34. Instància de sol·licitud per al pròleg de Rafael Tasis.....	189
Imatge 35. Instància de sol·licitud per a la galerada de la traducció d' <i>El caos i la nit</i>	191
Imatge 36. Instància de sol·licitud per a la galerada de la traducció de <i>La camperola</i>	195
Imatge 37. Instància de sol·licitud per al pròleg de <i>La meva illa</i>	197
Imatge 38. «Textos de estuche» de Josep Carner per a l'edició catalana de <i>David Copperfield</i>	199
Imatge 39. Declaració que ratifica el dipòsit de tres exemplars, dirigida a la delegació de Barcelona.....	202
Imatge 40. Instància de sol·licitud per al dipòsit de sis exemplars d' <i>El lleó</i>	204
Imatge 41. Fitxa que acredita l'inici d'expedient de <i>La nàusea</i>	205
Imatge 42. Resposta d'Aymà-Proa després de disposar del veredict de <i>El diable als turons</i>	209
Imatge 43. Instància de sol·licitud per a <i>Des de Rússia amb amor</i>	213
Imatge 44. Instància de sol·licitud per al canvi de títol de <i>Des de Rússia amb amor</i>	214
Imatge 45. Instància de sol·licitud per a les il·lustracions de <i>Bernadette</i>	220
Imatge 46. Document que acredita el dipòsit de tres exemplars de <i>Les sorres llunyanes</i> ...	227
Imatge 47. Fitxa que acredita l'inici d'expedient de <i>Goupi Mans-Roges</i>	229
Imatge 48. Resolució definitiva posterior al recurs de revisió de <i>La condició humana</i>	232
Imatge 49. Instància de sol·licitud per a la traducció d' <i>El carter sempre truca dues vegades</i>	234
Imatge 50. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d' <i>El senyor Marcel de la funerària</i>	236
Imatge 51. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a <i>La modificació</i>	240
Imatge 52. Instància de sol·licitud per a la galerada de la traducció d' <i>El cor és un caçador solitari</i>	259
Imatge 53. Document que acredita el dipòsit de tres exemplars d' <i>El Pispà</i>	268
Imatge 54. Instància de sol·licitud per a la traducció catalana d' <i>Els afers del senyor Juli Cèsar</i>	271
Imatge 55. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a <i>El penjat de Saint-Pholien</i>	276
Imatge 56. Fitxa que acredita l'inici d'expedient de <i>Grec busca grega</i>	278
Imatge 57. Instància de sol·licitud per a les cobertes de <i>Prou fronteres!</i>	285
Imatge 58. Instància de sol·licitud per a la galerada de la traducció de <i>Color de sang</i>	288
Imatge 59. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a <i>El company</i>	294

Imatge 60. Instància de sol·licitud per a la galerada de la traducció d' <i>El company</i>	298
Imatge 61. Document que acredita el dipòsit de tres exemplars d' <i>Espàrtac</i>	302
Imatge 62. Document que acredita el dipòsit de tres exemplars de <i>Les sandàlies del pescador</i>	305
Imatge 63. Fragment de l'informe de censura de <i>L'americà pacífic</i>	309
Imatge 64. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a <i>Dr. No</i>	312
Imatge 65. Coberta censurada de <i>Dr. No</i>	313
Imatge 66. Coberta autoritzada de <i>Dr. No</i>	313
Imatge 67. Coberta censurada de <i>Vivir y dejar morir</i>	317
Imatge 68. Coberta de <i>Vivir y dejar morir</i>	317
Imatge 69. Instància de sol·licitud per al canvi de títol d' <i>Operació tromba</i>	321
Imatge 70. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d' <i>El fons de la qüestió</i>	330
Imatge 71. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d' <i>Els pòtols místics</i>	334
Imatge 72. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a <i>El petit camp de Déu</i> (1965).....	349
Imatge 73. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a <i>El petit camp de Déu</i> (1966).....	350
Imatge 74. Recurs de revisió per a sol·licitar l'autorització de <i>Senyor de les mosques</i>	353
Imatge 75. Resolució definitiva posterior al recurs de revisió de <i>Senyor de les mosques</i>	354
Imatge 76. Primera pàgina del formulari de l'informe d' <i>Invitació a la violència</i>	357
Imatge 77. Primera pàgina del formulari de l'informe d' <i>Una vida violenta</i>	360
Imatge 78. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a <i>En mans de l'F.B.I.</i>	365
Imatge 79. Instància de sol·licitud per a la galerada de la traducció d' <i>El paral·lel 42</i>	382
Imatge 80. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d' <i>Em dic Aram</i>	383
Imatge 81. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a <i>El cavaller inexistent</i>	386
Imatge 82. Revers de la fitxa que acredita l'inici d'expedient d' <i>El gran Gatsby</i>	391
Imatge 83. Instància de sol·licitud per a <i>La vida ens ve a trobar</i>	393
Imatge 84. Primera pàgina del formulari de l'informe d' <i>Èxode</i>	394
Imatge 85. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d' <i>Aquí Cuba, 24 hores d'història</i>	397
Imatge 86. Recurs de revisió per a sol·licitar l'autorització d' <i>Aquí Cuba, 24 hores d'història</i> (I).....	400
Imatge 87. Recurs de revisió per a sol·licitar l'autorització d' <i>Aquí Cuba, 24 hores d'història</i> (II).....	401
Imatge 88. Recurs de revisió per a sol·licitar l'autorització d' <i>Aquí Cuba, 24 hores d'història</i> (III).....	402

Imatge 89. Recurs de revisió per a sol·licitar l'autorització d' <i>Aquí Cuba, 24 hores d'història</i> (IV).....	403
Imatge 90. Recurs de revisió per a sol·licitar l'autorització d' <i>Aquí Cuba, 24 hores d'història</i> (V).....	404
Imatge 91. Antecedents a l'expedient de <i>Justine</i>	407
Imatge 92. Instància de sol·licitud per a <i>Al voltant de la lluna</i> (1965).....	412
Imatge 93. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a <i>A sang freda</i>	421
Imatge 94. Document que acredita el dipòsit de tres exemplars d' <i>Experiència amb el mal</i>	424
Imatge 95. Instància de sol·licitud per a <i>La meva infantesa</i>	428
Imatge 96. Instància de sol·licitud per al dipòsit de sis exemplars d' <i>El falcó maltès</i>	432
Imatge 97. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d' <i>El mirall dels espies</i>	436
Imatge 98. Primera pàgina del formulari de l'informe d' <i>El gran Meaulnes</i>	439
Imatge 99. Document que acredita el dipòsit de tres exemplars d' <i>El cas Orgagna</i>	450
Imatge 100. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a <i>Fontamara</i>	457
Imatge 101. Resposta de Bastardes després de disposar del veredicte de <i>L'any 1919</i>	460
Imatge 102. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a <i>Darrera la porta</i>	482
Imatge 103. Instància de sol·licitud per a <i>A cadascú el que és seu</i>	492
Imatge 104. Fitxa que acredita l'inici d'expedient de <i>La teva terra</i>	495
Imatge 105. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a <i>El riual de la sang</i>	499
Imatge 106. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d' <i>Ens podeu deixar el marit?</i>	506
Imatge 107. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a <i>Trenta mil pessetes per un home</i>	515
Imatge 108. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a <i>Enquesta</i>	530
Imatge 109. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a <i>El salari de la por</i>	535
Imatge 110. Instància de sol·licitud per a <i>Morin els capellans</i>	547

Índex de gràfics

Gràfic 1. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1959).....	96
Gràfic 2. Evolució de la producció autòctona i forana en llengua catalana als anys 1960..	103
Gràfic 3. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1960).....	113
Gràfic 4. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1961).....	128
Gràfic 5. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1962).....	138
Gràfic 6. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1963).....	183
Gràfic 7. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1964).....	310
Gràfic 8. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1965).....	416
Gràfic 9. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1966).....	452
Gràfic 10. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1967).....	512
Gràfic 11. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1968).....	540

Gràfic 12. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1969).....	547
---	-----

Índex de taules

Taula 1. Francesc Vallverdú. «Producció de llibres i opuscles catalans de 1927 a 1972»..	103
Taula 2. Relació d'editorials i de col·leccions que van incorporar traduccions els anys seixanta.....	105
Taula 3. Taula de traductors (Annex 1).....	605
Taula 4. Taula d'obres publicades (Annex 2).....	615

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Motivació personal

Aquesta tesi doctoral se centra en l'estudi de la censura franquista i les repercussions que va tenir en el sector editorial, concretament, en la traducció catalana, d'ençà que va començar a autoritzar-se en el tombant de la dècada de 1960. L'interès per la matèria es remunta a l'elaboració del Treball de Fi de Grau, que va ser inspirat per diversos treballs sobre la censura, entre els quals destaquem un article de Jordi Cornellà-Detrell, titulat «Traducció i censura en la represa cultural dels anys 1960».¹ Cornellà-Detrell hi feia un balanç del paper de l'aparell censor en la represa cultural que va tenir lloc en els anys seixanta i hi mostrava uns quants exemples de novel·les que van ser mutilades i que, en alguns casos, es van continuar publicant sense haver estat restituïdes. Una d'elles, *Els nus i els morts*, de Norman Mailer –que continua oferint al lector una obra parcialment retallada en la revisió de la traducció de l'any 1991–, ens va cridar l'atenció pel fet que oferia unes característiques idònies per a l'anàlisi de la intervenció de la censura: d'una banda, els trets estilístics i l'ús d'un llenguatge ple de vulgarismes, típics de la prosa de Mailer, topaven amb els principis morals del règim i justificaven la reprovació delsensors; de l'altra, la lectura comparativa de l'original, la traducció catalana de 1965 i la revisió de 1991 ens brindava l'oportunitat de revelar quins havien estat els criteris aplicats en la purga de la novel·la i de corroborar que en la versió actual encara s'hi pot detectar el rastre del pas per la censura.

¹ Jordi Cornellà-Detrell. «Traducció i censura en la represa cultural dels anys 1960». *L'Avenç*, 359 (2010), p. 44-51.

Aquesta recerca germinal portada a terme en el TFG, que vam titular «Efectes de la censura franquista: *Els nus i els morts*, de Norman Mailer» (2013), va ser ampliada en el Treball de Fi de Màster: «La censura franquista i la traducció catalana en la dècada de 1960: *Els nus i els morts*, de Norman Mailer» (2014). La novetat va radicar en el fet que hi vam incorporar l'observació de l'expedient de censura –custodiat a l'Archivo General de la Administración (AGA), d'Alcalá de Henares–, que ens va permetre investigar el procés de l'obra fins a la publicació. D'aquesta manera, vam descobrir els mecanismes que feien funcionar els engranatges de la maquinària franquista, així com algunes de les pautes i les tècniques emprades pels funcionaris del règim.

Per bé que les conclusions del TFM van posar llum en el desenvolupament dels tràmits de censura d'una obra que mai no havia estat examinada a fons, no deixava de ser un estudi de cas, guiat pel patró analític que Manuel L. Abellán ja havia establert en la seva obra pionera *Censura y creación literaria en España (1939-1976)* (1980),² i que va assentar les bases de les investigacions posteriors. En realitat, la vigència dels criteris de censura i del funcionament de l'aparell censor fixats per Abellán (el primer acadèmic que va tenir accés als expedients de censura, a les acaballes dels anys setanta) ha restat intacta. Aquestes primeres incursions en els fons de l'AGA, que tot just es començaven a fer públics, i que encara presentaven les dificultats d'un arxiu de consulta manual, van catapultar els estudis de la censura a un nou nivell i van convertir les diverses recerques i deduccions d'Abellán en un referent. Encara van haver de passar onze anys, però, perquè es publicés una altra obra indispensable, precursora dels estudis referits al sistema editorial català: *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*, de Maria Josepa Gallofré, resultat de la seva tesi doctoral (1990).³

² Manuel L. Abellán. *Censura y creación literaria en España (1939-1976)*. Barcelona: Península, 1980.

³ Maria Josepa Gallofré. *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991. Malgrat que la tesi doctoral de Gallofré analitza l'impacte de la censura

A banda d'explorar els efectes de la política lingüística del primer franquisme en terres catalanes i de delimitar el perfil de la pràctica censora per mitjà dels arxius de l'AGA i de la Delegació Provincial de Barcelona, com també de nombroses editorials, Gallofré hi ofería «un panorama cronológico de la evolución de los criterios de la censura editorial hasta 1951 a partir del análisis cruzado del ordenamiento jurídico con expedientes de libros y proyectos editoriales (Cambó, Estelrich, Cruzet, Janés...)».⁴ Aquesta línia de recerca va ser la que ens va estimular, en iniciar el projecte de doctorat, a proposar un estudi sobre els protocols, els criteris i l'impacte de la censura en les traduccions a partir de l'any 1960. Tot i que ja feia alguns anys que diversos investigadors havien començat a profunditzar en aquesta matèria, per mitjà, sobretot, d'anàlisis parcials sobre algunes obres, autors, col·leccions o editorials, encara faltava «un estudi de conjunt dels efectes de la censura en la producció catalana dels seixanta i setanta (en la línia dels de Gallofré de la primera postguerra) i, específicament, dels efectes damunt les traduccions».⁵

Aquesta mancança va ser reiterada per Fernando Larraz a *Letricidio español. Censura y novela durante el franquismo*, obra que tractava la repressió exercida sobre la producció de narrativa castellana i que, gràcies a l'examen d'un volum extensíssim d'expedients de novel·les d'autors molt diversos, «respondió al ambicioso propósito de medir hasta qué punto la censura determinó la estética de la literatura desde la postguerra hasta el tardofranquismo con una metodología que conjugaba historia, crítica

sobre la producció literària catalana des de l'inici de la dictadura fins a l'any 1962, el llibre abasta els primers dotze anys de la postguerra.

⁴ Olívia Gassol; Mireia Sopena. «La cultura catalana, asediada. Un balance crítico de los estudios sobre la censura franquista». *Represura*, 2 (2017), p. 98. Pel que fa a la periodització, Gallofré va manifestar, a la introducció, que havia considerat «gairebé inevitable subjectar-me a les pautes cronològiques que, d'una manera objectiva, imposava la successió dels grups polítics i d'instàncies diverses que van administrar la censura. A més –no podia ser altrament– coincideixen, pel que fa a la frontera de 1945-1946, amb les dates amb què habitualment treballem a l'hora d'estudiar el primer franquisme». Maria Josepa Gallofré. *Op. cit.*, p. 4.

⁵ Montserrat Bacardí. *La traducció catalana sota el franquisme*. Lleida: Punctum, 2012, p. 69-70.

literaria y sociología». ⁶ Partint de la premissa que la censura ha esdevingut una «entidad muda e invisible», Larraz exposava que

Tan por sentada se da la efectividad del filtro censor que casi ningún estudio parece percibir que esta evidencia oculta la necesidad de esclarecer su funcionamiento y su papel como elemento condicionante de la tradición literaria en formación. Se la menciona al hilo de determinadas obras, pero apenas se hacen valoraciones sobre su influencia global en la creación literaria del periodo [...].⁷

1.1.1. Estat de la qüestió

Les primeres aportacions sobre les repercussions de la censura en la cultura catalana van aparèixer als anys setanta, de la mà de Josep M. Benet, que el 1973, en un moment en què encara era impossible accedir als arxius de l'administració, va fer públic el resultat de la compilació d'un bon nombre de documents i d'articles de premsa que feien palesa la persecució lingüística del règim,⁸ i que el 1995 el van dur a presentar una perspectiva ampliada en el volum *L'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya*.⁹ Josep Massot i Muntaner va portar a terme un estudi similar des de les Illes Balears, publicat el 1978: *Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra (1930-1950)*.¹⁰ En la mateixa línia, el 1985 Francesc Ferrer i Gironès va divulgar un treball sobre la repressió de la llengua que comprenia un període força més extens, des del decret de Nova Planta

⁶ Olívia Gassol; Mireia Sopena. *Op. cit.*, p. 106.

⁷ Fernando Larraz. *Letricidio español. Censura y novela durante el franquismo*. Gijón: Trea, 2014, p. 17.

⁸ Josep M. Benet. *Catalunya sota el règim franquista. Informe sobre la persecució de la llengua i la cultura de Catalunya pel règim del general Franco*. París: Edicions Catalanes de París, 1973. Per bé que va ser inicialment editada a París, per raons òbvies, la segona edició (1978) ja va ser efectuada a Barcelona, a càrrec de l'editorial Blume.

⁹ Josep M. Benet. *L'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.

¹⁰ Josep Massot i Muntaner. *Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra (1930-1950)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1978.

fins a mitjan anys 1980: *La persecució política de la llengua catalana: història de les mesures preses contra el seu ús des de la Nova Planta fins avui*.¹¹

Més recentment, després que a l'inici dels noranta Benito Bermejo elaborés una aproximació al complex organigrama administratiu del primer franquisme, amb l'article «La Vicesecretaría de Educación Popular (1941-1945): un “ministerio” en manos de Falange»,¹² José Andrés de Blas va intentar posar llum en el funcionament del Servicio Nacional de Prensa y Propaganda (1938-1941): «La Delegación de Estado para Prensa y Propaganda» (2017).¹³ De manera anàloga, Eduardo Ruiz Bautista va encarregar-se de desentrellar l'actuació de la Vicesecretaría (1941-1945) en l'obra del 2005 *Los señores del libro: propagandistas, censores y bibliotecarios en el primer franquismo*,¹⁴ que tres anys més tard, el 2008, va ampliar, tot centrant-se en la censura dels llibres en castellà, per mitjà del sondeig de la Subsecretaría de Educación Popular (1945-1951): *Tiempo de censura. La represión editorial durante el franquismo*.¹⁵

Pel que fa a l'estudi de períodes posteriors, cal destacar el treball, ja històric, que Georgina Cisqueuella va publicar el 1977, *Diez años de represión cultural: la censura de libros durante la Ley de Prensa (1966-1976)*,¹⁶ i que el 2002 va reeditar actualitzat amb la col·laboració de José Luís Erviti i José Antonio Sorolla.¹⁷ Sobre la mateixa etapa, és rellevant l'obra de Francisco Rojas Claros *Dirigismo cultural y disidencia editorial en*

¹¹ Francesc Ferrer i Gironès. *La persecució política de la llengua catalana: història de les mesures preses contra el seu ús des de la Nova Planta fins avui*. Barcelona: Edicions 62, 1985.

¹² Benito Bermejo Sánchez. «La Vicesecretaría de Educación Popular (1941-1945): un “ministerio” en manos de Falange». *Espacio, Tiempo y Forma*, 4 (1991), p. 73-96.

¹³ José Andrés de Blas. «La Delegación de Estado para Prensa y Propaganda». *Represura*, 2 (2007), p. 1-80.

¹⁴ Eduardo Ruiz Bautista. *Los señores del libro: propagandistas, censores y bibliotecarios en el primer franquismo*. Gijón: Trea, 2005.

¹⁵ Eduardo Ruiz Bautista (coord.). *Tiempo de censura. La represión editorial durante el franquismo*. Gijón: Trea, 2008.

¹⁶ Georgina Cisqueuella. *Diez años de represión cultural: la censura de libros durante la Ley de Prensa (1966-1976)*. Barcelona: Anagrama, 1977.

¹⁷ Georgina Cisqueuella; José Luís Erviti; José A. Sorolla. *La represión cultural en el franquismo. Diez años de censura de libros durante la Ley de Prensa (1966-1976)*. Barcelona: Anagrama, 2002.

España (1962-1973) (2013),¹⁸ que més que analitzar la intervenció de la censura durant el mandat de Manuel Fraga Iribarne en el Ministerio de Información y Turismo (MIT), incidia en la figura dels censors eclesiàstics, així com dels civils (protagonistes oblidats del sistema). També en parlen Larraz (2014) i Mireia Sopena (a «"Con vigilante espíritu crítico". Els censors en les traduccions assagístiques d'Edicions 62», 2013,¹⁹ i a «Los satélites de la curia diocesana. Censores eclesiásticos en la Barcelona de los sesenta», 2015)²⁰ o, organitzats en llistes disperses, Abellán (1980) i la seva deixeblla Lidwina van den Hout-Huijben a la seva tesi doctoral (2015).²¹ Successora de Maria Josepa Gallofré, Hout-Huijben va completar l'estudi sobre l'evolució del sistema literari català (del 1962 al 1975), per bé que, a diferència de Gallofré, no va arribar a establir un judici quant a l'aplicació dels criteris de censura en el darrer terç de la dictadura.

Les obres de caràcter testimonial han resultat una font inesgotable d'informació des dels anys seixanta. Les contribucions de Francesc Vallverdú, cabdals per als treballs posteriors sobre el mercat editorial, van iniciar-se l'any 1968 amb *L'escriptor català i el problema de la llengua*,²² i van continuar força temps més tard, el 1987, en el volum commemoratiu *Edicions 62. Vint-i-cinc anys (1962-1987)*.²³ En tant que va ser traductor en els darrers anys del franquisme, Vallverdú va escriure alguns articles que s'acostaven al memorialisme: «Testimonis de repressió i censura» (2004)²⁴ i «La traducció i la

¹⁸ Francisco Rojas Claros. *Dirigismo cultural y disidencia editorial en España (1962-1973)*. Alacant: Publicaciones de la Universidad de Alicante, 2013.

¹⁹ Mireia Sopena. «"Con vigilante espíritu crítico". Els censors en les traduccions assagístiques d'Edicions 62». *Quaderns. Revista de Traducció*, 20 (2013), p. 147-161.

²⁰ Mireia Sopena. «Los satélites de la curia diocesana. Censores eclesiásticos en la Barcelona de los sesenta». Dins: Gallén, Enric (dir.). «La censura franquista y la literatura y la cultura en lengua catalana». *Represura*, 1 (2015), p. 66-92.

²¹ Lidwina M. van den Hout-Huijben. *El rojo crítico. Expansión de la literatura catalana bajo censura (1962-1977)*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, 2015. Tesi doctoral.

²² Francesc Vallverdú. *L'escriptor català i el problema de la llengua*. Barcelona: Edicions 62, 1968.

²³ Francesc Vallverdú. «Cinquanta anys de l'edició en català (1936-1986)». Dins: *Edicions 62. Vint-i-cinc anys (1962-1987)*. Barcelona: Edicions 62, 1987, p. 111-118.

²⁴ Francesc Vallverdú. «Testimonis de repressió i censura». A: Pagès i Blanch, Pelai (coord.). *Franquisme i repressió. La repressió franquista als Països Catalans (1939-1975)*. València: Universitat de València, 2004, p. 181-188.

censura franquista: la meva experiència a Edicions 62» (2013).²⁵ Així mateix, Manuel de Pedrolo va donar fe dels periples que freqüentment havien hagut de recórrer les seves novel·les, amb un to certament irònic, a l'article «El meu gra de sorra a la història de la censura» (1978),²⁶ i Jordi Arbonès, com Vallverdú i Pedrolo, traductor prolífic al llarg de la dècada de 1960, va fer palès el seu testimoni –també excepcional, pel coneixement de primera mà– a «La censura sobre les traduccions a l'època franquista».²⁷ Sobre les traduccions d'Arbonès, en parlen detalladament Cristina Gómez Castro a «La narrativa traducida del inglés en la transición y su contribución al panorama cultural español: el deterioro y desmantelamiento de la censura»,²⁸ Matthew Tree a «Arbonès, Miller i Nin» (2005),²⁹ i Ramon Farrés a «Les traduccions de Jordi Arbonès: una visió de conjunt».³⁰

D'altra banda, Estanislau Torres va publicar *Les tisoires de la censura* (1995),³¹ que oferia una perspectiva del funcionament de la censura i de l'autocensura, basada en l'experiència pròpia, per mitjà de la referència a un altre estudi que ell mateix havia tret a llum el 1973 i que aplegava els testimonis de quinze autors guardonats amb el Premi Víctor Català de narrativa breu: *Els escriptors catalans parlen*.³² Anàlogament, Antonio Beneyto va fer servir les entrevistes de nombrosos escriptors per a projectar, a *Censura y política en los escritores españoles* (1975), una visió ben particular de l'evolució de les literatures peninsulars.

²⁵ Francesc Vallverdú. «La traducció i la censura franquista: la meva experiència a Edicions 62». *Quaderns. Revista de Traducció*, 20 (2013), p. 9-16.

²⁶ Manuel de Pedrolo. «El meu gra de sorra a la història de la censura». *Serra d'Or*, 226-227 (1978), p. 43-44. Pedrolo va ser l'escriptor més estudiat per l'«escola holandesa», dirigida per Abellán, tal com mostren alguns articles de Hout-Huijben: «Sobre la censura i l'obra de Manuel de Pedrolo. El cas d'*Acte de violència*» (1997), o «La censura y el caso de Manuel de Pedrolo. Las novelas “perdidas”» (2007).

²⁷ Jordi Arbonès. «La censura sobre les traduccions a l'època franquista». *Revista de Catalunya*, 97 (1995), p. 87-96.

²⁸ Cristina Gómez Castro. «La narrativa traducida del inglés en la transición y su contribución al panorama cultural español: el deterioro y desmantelamiento de la censura». Dins: *Actes del congrés La transició de la dictadura franquista a la democràcia*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2005, p. 468-474.

²⁹ Matthew Tree. «Arbonès, Miller i Nin». *Quaderns. Revista de Traducció*, 12 (2005), p. 77-81.

³⁰ Ramon Farrés. «Les traduccions de Jordi Arbonès: una visió de conjunt». *Quaderns. Revista de Traducció*, 12 (2005), p. 41-46.

³¹ Estanislau Torres. *Les tisoires de la censura*. Lleida: Pagès, 1995.

³² Estanislau Torres. *Els escriptors catalans parlen*. Barcelona: Nova Terra, 1973.

Amb tot, el gruix de la bibliografia s'ha inclinat cada vegada més cap als estudis dedicats a autors i a obres fonamentats en expedients, a partir dels quals s'han obtingut incomptables dades sobre la incidència de la pràctica censora en les diverses tipologies textuals.³³ A recer dels principals grups de recerca que, en els darrers anys, s'han consagrat a l'estudi de la censura (Grup d'Estudis de Traducció, Recepció i Literatura Catalana (TRILCAT), de la Universitat Pompeu Fabra; Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània (GETCC), de la Universitat Autònoma de Barcelona, i Grup d'Estudis de Gènere: Traducció, Literatura, Història i Comunicació (GETLIHC), de la Universitat de Vic–Universitat Central de Catalunya), han aparegut nombroses monografies i publicacions en revistes acadèmiques més o menys vinculades als nuclis investigadors, com ara *Anuari TRILCAT* (UPF), *Quaderns. Revista de Traducció* (UAB), *Cercles* (UB) o *Franquisme & Transició* (UOC, Fundació Carles Pi Sunyer).³⁴ Val la pena fer ressaltar el volum de Montserrat Bacardí *La traducció catalana sota el franquisme* (2014),³⁵ que, en forma d'antologia, aborda una visió general de la situació de la traducció al llarg dels diversos períodes de la dictadura, així com també el de Pilar Godayol *Tres escriptores censurades. Simone de Beauvoir, Betty Friedan & Mary McCarthy* (2016),³⁶ que, des de la perspectiva de gènere, examina la repressió exercida sobre algunes autores feministes eminents del segle XX. A *Foreign Women Authors under Fascism and Francoism. Gender, Translation and Censorship*³⁷ diversos especialistes tracten el paper de les escriptores traduïdes en els règims de Mussolini i de Franco i, al mateix temps, posen en relleu l'analogia entre ambdues dictadures.

³³ Olívia Gassol; Mireia Sopena. *Op. cit.*, p. 115.

³⁴ En l'àmbit estatal, cal destacar la labor del projecte TRACE, de la Universitat de León, i de la revista *Represura. Revista de Historia Contemporánea española en torno a la represión y la censura aplicadas al libro*, de la Universitat d'Alcalá de Henares.

³⁵ Montserrat Bacardí. *Op. cit.*

³⁶ Pilar Godayol. *Tres escriptores censurades. Simone de Beauvoir, Betty Friedan & Mary McCarthy*. Lleida: Punctum, 2016.

³⁷ Pilar Godayol; Annarita Taronna. *Foreign Women Authors under Fascism and Francoism. Gender, Translation and Censorship*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2018.

Altres monografies rellevants, que analitzen diferents aspectes de la censura des d'una òptica heterogènia són *La traducció i el món editorial de postguerra* (2011),³⁸ editada conjuntament per Sílvia Coll-Vinent, Cornèlia Eisner i Enric Gallén; *Traducció i censura en el franquisme* (2016),³⁹ de Laura Vilardell, i *Editorial Nova Terra (1958-1978): un referent* (2004),⁴⁰ de Dolors Marín i Agnès Ramírez.

A l'últim, cal assenyalar que la censura religiosa a Catalunya ha estat un terreny vastament investigat. En són una mostra les aportacions de Massot i Muntaner sobre les publicacions de l'Abadia de Montserrat⁴¹ i els resultats que Sopena va publicar el 2016, després d'examinar els fons de censura de l'Arxiu Diocesà de l'Arquebisbat de Barcelona entre el 1958 i el 1971.⁴²

1.2. Hipòtesis i objectius

Hipòtesis de partida

El fet que, en iniciar aquesta recerca, ja haguéssim extret unes conclusions de l'actuació de la censura sobre la novel·la de Norman Mailer *Els nus i els morts*, i que haguéssim llegit una part de la bibliografia que tot just acabem d'exposar, ens va permetre formular algunes hipòtesis que, intuïem, serien corroborades; d'altres, en canvi, només es podien resoldre un cop conclosa la tesi doctoral:

³⁸ Sílvia Coll-Vinent; Cornèlia Eisner; Enric Gallén (ed.). *La traducció i el món editorial de postguerra*. Lleida: Punctum, 2011.

³⁹ Laura Vilardell (ed.). *Traducció i censura en el franquisme*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2016.

⁴⁰ Dolors Marín; Agnès Ramírez. *Editorial Nova Terra (1958-1978): un referent*. Barcelona: Mediterrània, 2004.

⁴¹ Josep Massot i Muntaner. «Les publicacions de l'Abadia de Montserrat i la censura». Dins: Vilardell, Laura (ed.). *Op. cit.*

⁴² Mireia Sopena. «Diligent i irreductible. La censura eclesiàstica als anys seixanta». Dins: Vilardell, Laura (ed.). *Op. cit.*

1. La represa de la traducció catalana va ser un factor clau en el desenvolupament del sector editorial en els anys seixanta.
2. La tasca de les editorials va ser un element importantíssim en el desenvolupament de la traducció catalana.
3. Els traductors van tenir un paper igualment destacat en la recuperació de la cultura.
4. L'aplicació de la censura va repercutir en gran mesura en la publicació de narrativa traduïda al català en la dècada dels seixanta, la qual cosa es va reflectir en prohibicions d'obres, en supressions de passatges concrets i en atenuacions sistemàtiques.
4. La importació d'obres foranes va permetre ampliar el fons literari català, per bé que la persistent intervenció de la censura va provocar que un gran nombre de traduccions fossin publicades amb supressions.
5. L'autocensura, tant la que va ser executada pels editors com pels traductors, va ser un element determinant a l'hora d'obtenir l'autorització de moltes traduccions.
7. Els criteris de censura, invariables des de l'inici de la dictadura, com també les opinions dels censors respecte a la conveniència de la traducció catalana, van esdevenir més flexibles a mesura que la dècada avançava.

Objectius generals

1. Descriure els mecanismes que regien la censura pel que fa a la narrativa traduïda al català. Fixar el protocol que seguien els censors.
2. Sistematitzar els criteris de la censura i les formes d'actuació dels braços executors, per tal de determinar les limitacions que van imposar al mercat editorial català en la dècada dels seixanta.
3. Estudiar els efectes de la censura en la narrativa traduïda al català publicada en els anys seixanta. Demostrar la importància de la traducció en la recuperació i el desenvolupament del camp literari.
4. Posar en relleu un dels períodes més excepcionals de la història de la traducció catalana.

Objectius específics

1. Construir un corpus –quantitativament representatiu– de les traduccions de narrativa publicades en la dècada dels seixanta.
2. Analitzar sistemàticament els expedients de censura de les traduccions de narrativa publicades al llarg dels anys seixanta. Referenciar els passatges que van ser censurats i argumentar-ne les possibles causes.
3. Descriure els processos que van patir les obres fins a la publicació.

1.3. Marc referencial

Els agents literaris del franquisme, des de l'aparat repressor (integrat per ministres, funcionaris, censors...) fins a l'aparat reprimat (editors escriptors, crítics, traductors, correctors...), prengueren decisions i traçaren tàctiques en funció dels paràmetres ideològics del sistema, per enfortir-lo o per qüestionar-lo.⁴³

La revisió d'algunes aproximacions teòriques a partir de les quals acarem aquest estudi de la història de la traducció ens ha permès fer cabal d'alguns plantejaments recurrents en les últimes dècades i prendre consciència de les nombroses variables que intervenen en el nostre àmbit de recerca. Així, considerant d'una banda la figura del traductor com a agent mediador –i fent èmfasi en el paper de l'editor i del mercat editorial– i, de l'altra, tenint en compte les relacions que els sistemes literaris estableixen entre si, sense oblidar els condicionants polítics i històrics, ens hem recolzat en els enfocaments que ofereixen dues escoles fonamentals dels estudis traductològics: la Teoria del Polisistema i l'Escola de la Manipulació. Així mateix, hem seguit André Lefevere, teòric de l'Escola de la Manipulació, i «gran defensor de la integració dels estudis sobre traducció literària en l'estudi de les moltes maneres de reescriptura que conformen una cultura».⁴⁴

1.3.1. Escola de la Manipulació

L'enfocament teòric de l'Escola de la Manipulació, també anomenat «Estudis descriptius de la traducció», és una perspectiva «descriptiva i sistèmica»⁴⁵ que es desenvolupa en els anys setanta, i que experimenta una expansió a partir de la dècada de 1980.

⁴³ Montserrat Bacardí; Pilar Godayol. «Presentació: “Feixisme pur”». A: Bacardí, Montserrat; Godayol, Pilar (ed.). *Traducció i franquisme*. Lleida: Punctum, 2017, p. 9.

⁴⁴ M. Elena Carné. *Passió per traduir: Montserrat Abelló i Jordi Arbonès*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2015, p. 55.

⁴⁵ Amparo Hurtado Albir. *Traducción y traductología: Introducción a la traductología*. Madrid: Cátedra, 2001, p. 558.

La denominació s'inspira en el treball de Theo Hermans *The Manipulation of literature*,⁴⁶ en el qual es presenta aquest plantejament com «un nou paradigma» de la traductologia⁴⁷ per a l'estudi de la traducció literària, basat en una teoria global i en una investigació pràctica. En aquesta obra, Hermans critica la limitació dels estudis lingüístics i psicolingüístics i, per això, desenvolupa la caracterització de l'Escola de la Manipulació: parteix d'una visió de la literatura com a sistema complex i dinàmic, de la necessitat d'una interacció entre models teòrics i de l'estudi de casos pràctics, i d'un enfocament descriptiu, orientat cap al text d'arribada, funcional i sistèmic (amb importants punts de connexió amb la Teoria del Polisistema, de Gideon Toury i Itamar Even-Zohar).⁴⁸ El mètode descriptiu plantejat per Hermans consisteix a fer treballs de camp i estudis de casos pràctics (recollir, organitzar i descriure dades) i suscita una orientació més pragmàtica i funcional de l'anàlisi: «From the point of view of the target literature, all translation implies a degree of manipulation of the source text for a certain purpose».⁴⁹

En la dècada de 1990 l'Escola de la Manipulació és revisada, s'allunya de la Teoria del Polisistema i adquireix una orientació més ideològica.⁵⁰ El punt d'inflexió d'aquest gir cap a un model més cultural, el determina la publicació de l'estudi *Translation, History and Culture*, de Susan Bassnett i André Lefevere.⁵¹

⁴⁶ Theo Hermans. *The Manipulation of literature: Studies in Literary Translation*. Londres/Sidney: Croom Helm, 1985.

⁴⁷ Amparo Hurtado Albir. *Op. cit.*, p. 559.

⁴⁸ Segons Even-Zohar, «la traducció s'hauria de considerar un subconjunt –més o menys important segons el període històric– dins el sistema literari de qualsevol cultura». Aquesta perspectiva reforça la idea que no es tracta d'un fenomen isolat i arbitrari al marge de la producció autòctona, sinó que, ben al contrari, n'és una part essencial. Itamar Even-Zohar. «The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem». *Poetics Today*, 11:1 (1990), p. 45-51.

⁴⁹ Theo Hermans. *Op. cit.*, p. 11.

⁵⁰ Theo Hermans. *Translation in Systems: Descriptive and System-oriented Approaches Explained*. Brooklands: St. Jerome, 1999, p. 9.

⁵¹ Susan Bassnett; André Lefevere (ed.). *Translation, History and Culture*. Londres: Pinter Publishers, 1990.

El nou plantejament traductològic considera la traducció una pràctica cultural portadora de continguts ideològics. Hermans, a *Translation in Systems: Descriptive and System-oriented Approaches Explained* (1990), fa referència a les limitacions de la Teoria del Polisistema, pel fet que té poca consideració per les relacions de poder o de polítiques concretes, que posa massa atenció a les classificacions i que no planteja les causes subjacents als fenòmens. Així i tot, posa en relleu l'«equivalència» (noció encunyada pels polisistèmics Toury i Even-Zohar), basada en una relació funcional i dinàmica de la traducció amb l'original, determinada per les «normes» que guien la traducció. A més, destaca la importància de considerar la realitat social i ideològica del context en què es desenvolupa la traducció i la significació de treballar amb sistemes més flexibles.⁵² En definitiva, la via de recerca més concreta i interpretativa que forma part de les perspectives de Hermans (1999) esdevé la història de la traducció.

1.3.2. André Lefevere

La contribució més important d'André Lefevere en l'àmbit de la literatura comparada se centra en els estudis de la traducció. Inspirat per les nocions de teòrics del polisistema com Toury o Even-Zohar, Lefevere desenvolupa la idea de la traducció com una forma de reescriptura («rewriting»), la qual cosa implica que qualsevol text produït en base a un text original té la intenció d'adaptar el text original a una ideologia o a una poètica determinades, o a totes dues alhora. Segons aquesta teoria, el traductor assumeix el paper de coautor i es prenen en consideració un seguit de restriccions ideològiques i polítiques (mecanismes de control) dins el sistema de la cultura receptora.

⁵² André Lefevere. *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*. Londres: Routledge, 1992.

L'Escola de la Manipulació se circumscriu als factors ideològics i socials de la traducció. Lefevere utilitza la idea de «sistema» (una societat pot ser considerada com un conglomerat de sistemes, dels quals la literatura n'és un) i estudia els mecanismes de control que actuen sobre els sistemes. Concretament, el sistema de la literatura posseeix un mecanisme de control doble.

El primer mecanisme domina el sistema des de fora i assegura la literatura en el seu entorn; en aquest mecanisme els elements que interfereixen en la literatura –i en la traducció– i que actuen com a restriccions són el «mecenatge» i la «ideologia». Per a Lefevere,⁵³ el mecenatge representa els poders (individus, grups, institucions, classes socials, partits polítics, editors, mitjans de comunicació...) que tenen la capacitat de promoure o impedir la lectura, l'escriptura o la reescriptura de la literatura. La funció del mecenatge és, per tant, exercir com a cos regulador i mantenir la literatura en el lloc que li correspon en la societat.

El mecenatge està constituït per tres components: l'ideològic, que determina la relació que manté la literatura d'una societat amb els altres sistemes socials, i com se suposa que ha de ser aquesta relació; l'econòmic, íntimament lligat al mecenatge, que assegura a l'escriptor la subsistència i determina el tipus de relació que es genera entre el mecenes i l'autor; i el de prestigi (estatus), que indica la capacitat que té el mecenes de conferir reconeixement. Els components del mecenatge esdevenen indiferenciables quan a tots tres els domina un únic individu o institució, o estan regits per règims totalitaris. En aquest punt, Lefevere assevera que «rewriters adapt, manipulate the originals they work with to some extent, usually to make them fit in with the dominant, or one of the dominant ideological and poetological currents of their time»,⁵⁴ i referma: «this may be most obvious in totalitarian societies».

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 8.

Pel que fa a la ideologia, el teòric la descriu como una xarxa conceptual formada per les opinions i les actituds considerades acceptables per una societat concreta, en un moment concret, i a través de les quals els lectors i els traductors accedeixen als textos: «the conceptual grid that consist of opinions and attitudes deemed acceptable in a certain society at a certain time, and through which readers and translators approach texts».⁵⁵

El segon mecanisme del sistema literari actua des del mateix sistema i es dedica a mantenir-hi un ordre. En aquest segon mecanisme, les restriccions están formades per la «poètica» i un grup de diversos professionals a qui Lefevere anomena «experts», «especialistes» i «reescriptors». La poètica, segons Lefevere, consta d'un component d'inventari (recursos literaris, gèneres, temes, situacions, personatges i símbols) i d'un component funcional, que seria, segons la seva definició, la idea de quin és –o de quin hauria de ser– el paper de la literatura en una societat: «a concept of what the role of literature is, or should be, in the social system as a whole».⁵⁶

En resum, el mecenatge, la ideologia i la poètica controlen el sistema literari, com també la producció i la distribució de la literatura.

A l'últim, Lefevere identifica un tipus de restricció que denomina «univers del discurs», i que defineix com tots aquells coneixements, aprenentatges, objectes i hàbits a què els escriptors tenen la possibilitat de recórrer en el transcurs de la seva labor: «the knowledge, the learning, but also the objects and the customs of certain time, to which writers are free to allude in their work».⁵⁷ Per tal de descriure aquest mateix concepte, utilitza més endavant el terme «guió cultural» («cultural script»), que defineix com el model de conducta acceptada que s'espera de les persones que representen determinats

⁵⁵ Susan Bassnett; André Lefevere. *Constructing Cultures: Essays on Literary Translation*. Clevedon [etc.]: Multilingual Matters, 1998, p. 48.

⁵⁶ André Lefevere. *Op. cit.*, p. 26.

⁵⁷ Theo Hermans. *The Manipulation of literature: Studies in Literary Translation*. *Op. cit.*, p. 232-233.

papers en una cultura determinada: «the accepted pattern of behavior expected of people who fill certain roles in a certain culture».⁵⁸

Lefevere destaca, tanmateix, que les restriccions són especialment severes en l'àmbit de la traducció. Tenint en compte que la traducció consisteix en la importació de material originat fora de les fronteres del sistema, es percep pels mecanismes de poder com a potencialment subversiva i, consegüentment, tendeix a ser estrictament regulada. En definitiva, l'interès del teòric per l'àmbit de la traducció rau en el fet que reflecteix l'impacte de l'àmbit poètic i, sobretot, de l'ideològic.

1.4. Metodologia i estructura

Quan ens vam plantejar d'estudiar els efectes de la censura sobre la pràctica traductora en el segon franquisme, també conegut com el franquisme «desarrollista», vam haver d'establir uns límits. En primer lloc, vam tenir en compte que els dos anys anteriors ens havíem centrat en l'anàlisi d'una novel·la, i per això, ens va semblar coherent continuar la recerca centrant-nos en el gènere de la narrativa (fet que, d'altra banda, ens permetria basar l'estudi en una metodologia d'anàlisi homogènia). Pel que fa a la delimitació temporal, tampoc no vam trigar gaire a determinar que circumscriuríem la investigació a la dècada de 1960, atesa la producció de traduccions.

D'entrada, vam fer una cerca exhaustiva de les fonts bibliogràfiques referides al franquisme, concretament, als antecedents històrics i a la situació política i cultural dels seixanta, així com al funcionament de l'aparell censor, per ampliar la bibliografia de què ja disposàvem. Mentre n'iniciàvem la lectura, vam començar a triar les obres que haurien de conformar el corpus d'estudi.

⁵⁸ André Lefevere. *Op. cit.*, p. 89.

1.4.1. Construcció del corpus

El *Diccionari de la traducció catalana*,⁵⁹ dirigit per Montserrat Bacardí i Pilar Godayol, va esdevenir la principal obra de referència i el punt de partida per a la primera fase de selecció, que vam complementar per mitjà de la consulta de diversos catàlegs de biblioteques (principalment, el Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya i el de la Biblioteca de Catalunya)⁶⁰ i de la base de dades de l'ISBN. D'aquell repertori inicial, que incloïa totes les novel·les estrangeres publicades entre els anys 1960 i 1969, aviat en vam descartar les que ja havien estat traduïdes i editades anteriorment: només ens interessaven aquelles que no eren reedicions i que, per tant, havien estat traduïdes per primer cop durant el període «desarrollista». Així vam obtenir un corpus format per dues-centes noranta-nou obres,⁶¹ que vam ordenar, en una taula, per any de publicació, per editorial i per número de col·lecció.

El pas següent va consistir a cercar la font primària de la tesi: els expedients de censura. Per aquest motiu, en els mesos consecutius vam fer diverses estades de recerca a l'AGA, a Alcalá de Henares. El treball de camp va ser fructuós (malgrat les dificultats que avui dia encara presenta el sistema de consulta de la base de dades de l'arxiu), si tenim en compte que vam trobar els dossiers de dues-centes vuitanta-vuit novel·les.⁶²

⁵⁹ Montserrat Bacardí; Pilar Godayol (dir.). *Diccionari de la traducció catalana*. Vic: Eumo, 2011.

⁶⁰ A fi d'assegurar el resultat del recaceig, també vam utilitzar els catàlegs complets que algunes editorials van publicar anys més tard, com és el cas d'Edicions a *Edicions 62. Vint-i-cinc anys (1962-1987)* (1987).

⁶¹ Malgrat la intenció de construir un inventari exhaustiu, és possible que involuntàriament haguem omès algun títol.

⁶² Els expedients no localitzats corresponen a les obres: *Amb la por al cos*, de Margaret Millar; *La sal i el sofre*, d'Anna Langfus; *L'ingenu seductor*, de J. D. Salinger; *Les aventures d'un maletí*, d'A. J. Cronin; *El Don de plàcides aigües*, de Mikhail Txolokhov; *Tuck, l'immortal pilot de la RAF*, de Larry Forrester; *L'home de la pistola d'or*, d'Ian Fleming; *Amok o el boig de Malàisia*, de Stefan Zweig; *Si el mort podia parlar i altres històries de misteri*, de Cornell Woolrich; *La marquesa de Gange*, del Marquès de Sade, i *Don Quixot de la Manxa*, de Miguel de Cervantes.

Paral·lelament, vam prosseguir amb la lectura de les novetats editorials, que, en aquells anys, s'havien anat publicant. Així que vam començar a disposar, gradualment, de les reproduccions digitals dels incomptables documents, vam començar a extreure'n la informació. El repte autèntic de la recerca va consistir a seleccionar, interrelacionar i interpretar les dades, que finalment vam catalogar per mitjà de l'elaboració d'una taula que permetia filtrar diversos paràmetres i que, a més, oferia la possibilitat d'adjuntar els arxius de l'AGA (com hom pot observar a la darrera columna).

Autor	Títol	Traductor	Editorial	Col·lecció	Any	Període	Referència	Supre	Criteris de cen	F	Apar	🔗
DICKENS, Charles	<i>David Copperfield</i>	Josep Carner i Puig-Ori	Barcelona: Aymà/Proa	A Tot Vent, 104	1964	2n període	Exp. 2115	No		☒	1964	🔗(12)
MANN, Thomas	<i>La mort a Venècia</i>	Joan Fontcuberta i Gel	Barcelona: Aymà/Proa	A Tot Vent, 121	1964	2n període	Exp. 2419	No	Només tenim en	☒	1966	🔗(10)
GREENE, Graham	<i>El poder i la glòria</i>	Ramon Folch i Camara	Barcelona: Aymà/Proa	A Tot Vent, 114	1964	2n període	Exp. 2475	No		☒	1965	🔗(9)
DOS PASSOS, John	<i>Manhattan Transfer</i>	Manuel de Pedrolo	Barcelona: Aymà/Proa	A Tot Vent, 111	1964	2n període	Exp. 2476	No		☒	1965	🔗(10)
KAFKA, Franz	<i>El procés</i>	Gabriel Ferrater i Soler	Barcelona: Aymà/Proa	A Tot Vent, 119	1964	2n període	Exp. 2477	No	"Las escenas y pa	☒	1966	🔗(8)
KESSEL, Joseph	<i>El lleó</i>	Maria de Quadras i Fel	Barcelona: Aymà/Proa	Ay A Tot Vent, 139	1964	2n període	Expedient de 1	No		☒	1968	🔗(12)

Imatge 1. Mostra de la base de dades (creada a partir del programa Microsoft Access®).

Va ser també en aquesta etapa, en què vam examinar a fons els informes de censura, que vam decidir que les figures delsensors no serien objecte d'estudi, atès que vam adonar-nos que sovint no signaven amb el nom i que, per tant, restaven anònims. Tampoc no era la nostra intenció centrar-nos en els traductors, per bé que en alguns casos hi vam acabar incidint, per la implicació política o per les apreciacions, reflectides en els pròlegs o en les memòries, d'allò que significava ser traductor. Per aquest motiu, vam recuperar una entrevista inèdita que havíem fet a Ramon Folch i Camarasa el 2014, en el transcurs del TFM, i que ens va proporcionar una informació valuosíssima quant al desenvolupament de la seva feina.

Finalment, a fi de completar la recerca, i a banda de l'examen dels expedients de censura, vam fer una lectura comparativa entre els originals –o les galerades– i les versions definitives (evidentment, en els casos en què hi va haver censura), per tal de concretar-ne la intervenció.

1.4.2. Estructura de la tesi

La tesi doctoral està estructurada en quatre grans blocs: el primer, introductori, presenta un repàs històric des de l'esclat de la Guerra Civil fins al tombant de la dècada de 1960; el segon s'endinsa en l'etapa «aperturista» de Manuel Fraga Iribarne; el tercer se centra en els anys 1964 i 1965, període de màxima activitat en el sector editorial, i el quart se situa en els darrers anys del decenni, d'ençà que s'instaura la Llei de premsa i impremta.

El primer capítol, «Antecedents: de la Guerra Civil al “desarrollismo”», es divideix en quatre apartats. Partim del moment en què es basteixen les bases de l'aparell de censura –abans que finalitzi el conflicte bèl·lic–, per tractar les diverses conjuntures polítiques i administratives que s'esdevenen en els primers anys de la postguerra, fins al 1945, que té lloc la derrota dels aliats del règim. Seguint la línia cronològica, ens situem a l'inici dels anys cinquanta, per deixar veure que, si bé la pràctica traductora continua en entredit, es comença a apreciar una lleugera tolerància cap a la cultura catalana. En aquest període es comencen a tramitar, puntualment, algunes instàncies d'autorització, motiu pel qual en el quart apartat exposem les anàlisis dels primers expedients (ordenats per la data d'entrada a l'administració).⁶³

El segon bloc, «El *boom* de la traducció catalana (1960-1963)», es distribueix en cinc apartats, que combinen, progressivament, la descripció de les principals transformacions polítiques i culturals del trienni amb l'anàlisi dels expedients. El primer punt ofereix una perspectiva panoràmica de la tasca editorial en els anys seixanta i serveix per a introduir el cor de la tesi: hi presentem, des d'un punt de vista quantitatiu,

⁶³ Recordem que només hem inclòs en el corpus les obres que van ser publicades entre els anys 1960 i 1969. El fet que alguns dels expedients s'iniciessin a les acaballes dels cinquanta es deu a que els tràmits, generalment, requerien uns quants mesos o, fins i tot, anys.

els resultats de la intensa activitat dels editors al llarg de la dècada. Tot seguit, abordem les vicissituds d'un sector professional incipient, per les limitacions imposades, que es veu obligat a adaptar-se precipitadament *ad hoc*: el dels traductors. Les circumstàncies esdevenen cada vegada més favorables per al sector editorial català, fins que l'any 1962 Fraga Iribarne és nomenat cap del Ministerio de Información y Turismo i la traducció és a la fi «acceptada». Incidim en aquest esdeveniment, per les diverses implicacions en el desenvolupament de la cultura, sense oblidar, en el darrer apartat, l'existència d'una pràctica que, malgrat els progressos, és sempre present: l'autocensura.

«El zenit de l'activitat editorial (1964-1965)», tercera part de la recerca, es divideix en dos grans apartats. El primer inclou una extensíssima anàlisi dels expedients tramitats el 1964 i el segon examina tots els que es van tramitar el 1965, punt àlgid de les publicacions de novel·les foranes traduïdes.

El quart bloc, «L'aplicació de la Llei de Premsa i impremta (1966-1969)», és format per tres apartats, que, com en el segon bloc, alternen successos de caràcter polític i cultural i anàlisis d'expedients. D'entrada, se'ns presenta el segon gran canvi de la dècada, produït el 1966: l'aboliment de la disposició de censura prèvia, vigent des del 1938, i l'establiment d'una nova llei, aparentment més transigent. Els efectes de la transformació legislativa en les resolucions dels expedients no triguen a fer-se visibles, sobretot, a partir del 1967, any en què es posa en marxa el Registro de Empresas Editoriales. Per acabar, fem una aproximació a la crisi del sector editorial que s'esdevé al final dels seixanta, per explicar l'alarmant disminució de tramitacions que té lloc entre el 1966 i el 1969.

A mode de cloenda, hi ha tres annexos. En el primer, «Taula de traductors», reunim tots els torsimanys, ordenats per ordre alfabètic, que van treballar en el camp de la narrativa en els anys seixanta. Hi indiquem, tanmateix, el nombre de traduccions que

va efectuar cadascun, així com els títols de les obres, ordenades cronològicament per any i alfabèticament, per editorial i per col·lecció. El segon annex, «Taula d'obres publicades», és una adaptació de la base de dades que hem creat al llarg de la recerca, que aplega les dues-centes vuitanta-vuit novel·les analitzades i que, per tant, pretén ser una font de referència. A diferència de la distribució de les obres en el cos de la tesi (per la data d'entrada a l'administració), en aquest apèndix s'han classificat, com en el primer, per any de publicació, per editorial i per col·lecció. A cada entrada hi consten el títol de l'obra, el nom de l'autor, el del traductor, l'editorial i la col·lecció, l'any d'inici dels tràmits i l'any de publicació.

En el tercer annex, s'hi troba la transcripció de l'entrevista a Ramon Folch i Camarasa del 2014.

1.5. Agraïments

No podem avançar sense donar les gràcies a totes aquelles persones que han contribuït que aquesta tesi doctoral hagi arribat a terme.

El primer agraïment va dirigit a la doctora Montserrat Bacardí, directora de la tesi, per la guia inconmesurable, la paciència i el suport constant que ens ha ofert al llarg dels anys. Sense la seva empenta i els seus consells mai no hauria estat possible.

També ens plau reconèixer als responsables de l'Archivo General de la Administración, el cap de sala i les encarregades, la disposició a resoldre tots els dubtes que ens van sorgir i la diligència amb què van enllestir les nostres peticions.

Des del record, volem agrair a Ramon Folch i Camarasa el temps que va dedicar a respondre les nostres preguntes i l'amabilitat que va mostrar en tot moment.

No ens podem oblidar dels professors ni dels companys que, tots aquests anys, ens han escoltat i ens han aconsellat. Ni de Francesc Parcerisas, traductor des dels anys seixanta, per les converses disteses i les recomanacions.

Ja només ens resta expressar la nostra infinita gratitud a la família (pares, germà, tietes i una àvia enyorada, que va viure l'efervescència de la guerra i de la dictadura), i als amics fidels, amb qui hem compartit els moments bons i dolents d'aquest llarguíssim viatge, i al Jaume Anton, company de vida i baluard.

2. ANTECEDENTS: DE LA GUERRA CIVIL AL «DESARROLLISMO» (1936-1959)

En el marc d'aquest estudi sobre la censura aplicada a la traducció catalana no escau de repetir els fets històrics que hom coneix arran de l'alçament militar dut a terme per les tropes dirigides pel general Francisco Franco i dels fets subjacents fomentats pels insurrectes, així com tot el que ja ha estat dit i ha estat publicat sobre la posició del bàndol sublevat. Tampoc no és, ni molt menys, la nostra intenció abraçar totes les dimensions de la censura ni tenir-ne en compte les múltiples repercussions, per tal com es tracta d'una matèria extraordinàriament àmplia i complexa. Ens cenyirem al gènere de la narrativa –per bé que en certs moments no ens hem pogut estar d'al·ludir a algun exemple de censura aplicada a la poesia i al teatre– i a l'entorn de les editorials que treballaven en català en la dècada de 1960.

Tanmateix, hem considerat indispensable posar en relleu alguns dels antecedents relacionats ineludiblement amb la cadena d'esdeveniments que ens permetrà obtenir la informació necessària a l'hora de valorar els factors causants de la situació cultural a l'inici de la segona meitat del segle XX. Per això, en la cronologia que establim al llarg d'aquest capítol –basada en la distribució de les diverses etapes de la dictadura que ja ha estat fixada en nombrosos treballs anteriorment–, tan sols farem esment de les dades estrictament lligades a les circumstàncies que ens interessa destacar.

El període posterior a la Guerra Civil espanyola ha estat decisiu en l'evolució de la cultura catalana contemporània. En acabar el conflicte, el camp literari català es trobava devastat i, tal com passava al conjunt de l'Estat, l'escassetat de recursos bàsics va entorpir l'activitat editora. «El bloqueig econòmic dels aliats i la falta de divises van

fer que el paper fos escàs i de mala qualitat, que importar maquinària fos difícil i car i que no hi haguessin mitjans econòmics per contractar els drets d'obres estrangeres». ⁶⁴

Les traves no es van limitar a factors estrictament materials, atès que l'oligarquia franquista es va encarregar de reduir les possibilitats d'enriquir els catàlegs, no només amb obra autòctona, sinó també amb la traducció d'obra forana: «Faltan los aires renovadores que puedan venir del extranjero. Falta sobretudo libertad para levantar la voz sin el temor a incurrir en una infracción contra el pensamiento único». ⁶⁵

Durant molts anys, la producció editorial va patir les conseqüències de la repressió cultural que exercia el règim. Davant d'aquella realitat, alguns escriptors van sucumbir a l'anomenada «mala consciència» o van seguir el camí del «barcelonisme» expressat en castellà, tàctica que van esgrimir per eludir el catalanisme en un intent de conservar, tot i el gir, i en castellà, la tradició cultural catalana o, si més no, alguna essència. El fet de centrar-se només en la ciutat comtal era «indubtablement per evitar referir-se a Catalunya. En aquest cas, doncs, el barcelonisme no és pas una ideologia substitutòria del catalanisme sinó, tot al contrari, una manera ben conscient de diluir-lo». ⁶⁶ Hi va haver molts intel·lectuals que no van claudicar ni ideològicament ni lingüísticament i, o bé van continuar lluitant de manera clandestina, o bé van marxar a l'exili. Exili i censura, de fet, van esdevenir els principals instruments que el règim va utilitzar per a sotmetre la literatura al caràcter doctrinalment totalitari i restrictiu que va definir l'Estat espanyol al llarg de les dècades següents.

⁶⁴ Jordi Cornellà-Detrell. «L'auge de la traducció en llengua catalana als anys 60: el desglaç de la censura, el XVI Congreso Internacional de Editores i el problema dels drets d'autor». *Quaderns. Revista de Traducció*, 20 (2013), p. 58.

⁶⁵ Fernando Larraz. *Op.cit.*, p. 159.

⁶⁶ Jordi Cornellà-Detrell. «L'auge de la traducció en llengua catalana als anys 60: el desglaç de la censura, el XVI Congreso Internacional de Editores i el problema dels drets d'autor». *Op. cit.*, p. 56.

2.1. Construcció de l'aparell de censura

El 14 de gener de 1937, una ordenança firmada per Franco a Salamanca va crear una Delegación del Estado para Prensa y Propaganda. El preàmbul en justifica l'existència de la manera següent:

La gran influencia que en la vida de los pueblos tiene el empleo de la propaganda, en sus variadas manifestaciones y el envenenamiento moral a que había llegado nuestra Nación, causado por las perniciosas campañas difusoras de doctrinas disolventes llevadas a cabo en los últimos años, y la más grave y dañosa que realizan en el extranjero agentes rusos al servicio de la revolución comunista, aconsejan reglamentar los medios de propaganda y difusión a fin de que se restablezca el imperio de la verdad, divulgando, al mismo tiempo, la gran obra de reconstrucción Nacional [...].⁶⁷

És significativa –i sorprenent– la rapidesa amb què el bàndol sublevat va fixar l'edicte sense ni tan sols haver guanyat encara la guerra.⁶⁸ De fet, ben pocs dies després del cop d'estat, el Bando de la Junta de Defensa Nacional, datat el 28 de juliol de 1936, ja havia ordenat, a l'article setè: «Serán sometidos a la previa censura dos ejemplares de todo impreso o documento destinado a la publicidad».⁶⁹

Ara bé, les bases d'una de les vies més sòlides amb què es va controlar la producció impresa es van forjar el 29 d'abril de 1938,⁷⁰ tres mesos després d'haver-se constituït el primer govern regular a Burgos –el 30 de gener de 1938–, quan el règim va promulgar, a través del Ministerio del Interior, una ordre que prescrivia la censura prèvia. El 10 d'agost de 1938 es va publicar el decret per a requisar el material imprès a

⁶⁷ Maria Josepa Gallofré. *Op.cit.*, p. 14-15.

⁶⁸ Recordem que les tropes franquistes, dirigides pel general Yagüe, no van entrar a Barcelona fins dos anys més tard, el 26 de gener de 1939.

⁶⁹ Luís Gabilán; Wenceslao D. Alcahud. *Legislación española*. Sant Sebastià: Libreria Internacional, 1936-1939, vol. I, p. 26-38.

⁷⁰ En el marc de l'establiment de la primera llei de censura, redactada el 22 d'abril de 1938 pel ministre de l'interior Ramón Serrano Súñer.

les zones que les tropes franquistes anaven ocupant⁷¹ i, de manera gairebé simultània, es van crear els Servicios Nacionales de Prensa y Propaganda, organismes supeditats al Ministerio de Gobernación que, a càrrec de Ramón Serrano Súñer, tenien la finalitat de promoure el bon funcionament de la nova llei. L'article primer dictaminava que,

Independientemente de las normas a que está sometida la prensa periódica, queda sujeta al requisito de autorización del Ministerio encargado de los Servicios de Prensa y Propaganda la producción comercial y circulación de libros, folletos y toda clase de impresos y grabados, tanto españoles como de origen extranjero. Dicha facultad se ejercerá a través del Servicio Nacional de Propaganda y de los organismos dependientes de él.⁷²

La Jefatura del Servicio Nacional de Propaganda, dirigida per Dionisio Riudrejo, va ser distribuïda en nombrosos departaments, el més rellevant dels quals –dins el context d'aquest estudi– era el Departamento de Ediciones, a càrrec de Pedro Laín Entralgo. A banda d'organitzar l'Editora Nacional i de supervisar les Cámaras Oficiales del Libro de Madrid i Barcelona,⁷³ el Departamento va fer-se càrrec de la censura bibliogràfica per mitjà de la Sección de Censura de Libros. A nivell «regional», Juan Ramón Masoliver va ocupar la Jefatura provincial, instal·lada a Barcelona des del final de la guerra, i Sebastián Sánchez-Juan va assumir la Jefatura de la Sección de Censura de Libros de Catalunya. Els càrrecs provincials no van trigar a desaparèixer, atès que, en pocs mesos, les tasques de censura van ser traslladades a Madrid i van començar a efectuar-se íntegrament sota el control del Departamento de Censura i, sobretot, de la recentment creada Sección de Lectorado.

⁷¹ Luís Gabilán; Wenceslao D. Alcahud. *Op. cit.*, vol. V, p. 183-185.

⁷² *Ibidem*, p. 185.

⁷³ L'Editora Nacional va ser una empresa editorial de propietat estatal, constituïda en plena guerra civil per l'administració franquista a fi de controlar tota la producció literària, i activa fins a la dècada de 1980. Va divulgar obres espanyoles i estrangeres, assagístiques i literàries, d'autors clàssics i moderns.

Així, amb un poder gairebé il·limitat sobre tot el material imprès, l'administració va instaurar la censura a tots els nivells: la prohibició de les institucions polítiques i culturals, la implantació d'un sistema educatiu severament purgat i dirigit i, també, la proscripció del català com a llengua –considerat «idioma regional» o «dialecto»– fora de l'àmbit privat i familiar. El Subsecretario de Orden Público i Jefe de los Servicios de Ocupación de Barcelona, Eliseo Álvarez Arenas, va pronunciar, en l'edecte del 27 de gener de 1939 –l'endemà de l'ocupació de Barcelona–, les paraules següents: «estad seguros, catalanes, de que vuestro lenguaje, en el uso privado y familiar, no será perseguido».⁷⁴ Tanmateix, les dures disposicions dictades uns mesos enrere pel general Severiano Martínez Anido, cap del Ministerio de Orden Público del govern de Burgos, havien transmès un missatge força diferent, per tal com era indispensable coartar l'ús de les «llengües regionals» i esborrar-les de l'esfera pública.⁷⁵ Un dels fonaments principals de la política del nou règim consistia a preservar la unitat d'una Espanya «intelectualmente razonada, plenamente sentida»,⁷⁶ que va fer-se efectiva per mitjà de la castellanització de tot el territori.

El projecte nacional tramat pel bàndol sublevat percebia la censura com una «restricción administrativa e institucionalizada de la libertad de expresión como medio de impedir la diversificación de discursos políticos, morales, religiosos, etcétera [...]»,⁷⁷ i es va posar en marxa amb la finalitat de monopolitzar les representacions de la realitat –d'una realitat absolutament subjectiva– i per a instaurar una moral pública uniforme. Amb tot, la censura no es pot concebre com una mesura circumstancial i aleatòria associada a la conjuntura del conflicte bèl·lic, sinó que, com és ben sabut, va respondre

⁷⁴ Josep M. Benet. *Catalunya sota el règim franquista. Informe sobre la persecució de la llengua i la cultura de Catalunya pel règim del general Franco*. *Op. cit.*, p. 184-188.

⁷⁵ El 3 d'abril de 1938, durant l'ocupació de Lleida, va quedar abolit l'Estatut d'Autonomia de Catalunya i es van deixar sense efecte els drets lingüístics propis. Josep M. Benet. *L'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya*. *Op. cit.*, p. 74.

⁷⁶ Ramón Serrano Súñer. *Entre el silencio y la propaganda. La historia como fue. Memorias*. Barcelona: 1977, p. 440.

⁷⁷ Fernando Larraz. *Op. cit.*, p. 22.

a l'exigència doctrinal de controlar les llibertats individuals i, substancialment, la d'expressió. La censura, de fet, va anar molt més enllà de coartar les capacitats de l'escriptor: el va convertir en un agent sospitós de crear missatges implícits contraris al dogma prevalent i susceptibles de pervertir el lector fins al nivell de la subversió. D'aquesta manera, l'acte d'escriure va adquirir un caire gairebé delictiu i, com a tal, va romandre en el punt de mira fins al final de la dictadura. Com hom pot suposar, la de l'editor també va esdevenir una professió potencialment «perillosa», «sobre la que gravitava la presunción de culpabilidad».⁷⁸ Tot plegat implicava l'existència d'un cos legislatiu o, si més no, d'unes normes d'actuació que havien de determinar quins textos podien ser publicats i quins no. Es va instaurar un poder coaccionador organitzat per mitjà d'uns complexos mecanismes de vigilància piramidals i destinat a evitar la difusió de determinades idees i opinions. Les mesures no es van limitar a una sola línia de maniobra, sinó que es van encarar des de dues perspectives, que actuaven de manera paral·lela: d'una banda, el «dirigisme», que incloïa la propaganda i la manipulació, i, de l'altra, la «repressió», que va seguir les vies de l'amenaça i la prohibició. L'objectiu últim de la censura era, per tant, esborrar arguments i discursos del passat, com també manipular el present i silenciar les noves idees.

2.1.1. Depuració dels fons bibliogràfics

El 1939 es va iniciar el procés de purga de tota mena de textos considerats propaganda contrària a la doctrina del règim. L'ordre, publicada el 2 de febrer, proclamava que

⁷⁸ Eduardo Ruiz Bautista. *Los señores del libro: propagandistas, censores y bibliotecarios en el primer franquismo*. Op. cit., p. 259.

Las imprentas, librerías, sociedades y particulares poseedores de libros de tendencia marxista los recogerán y pondrán a disposición del Jefe de Seguridad en el plazo de cuatro días a partir de esta fecha. El incumplimiento de la orden se considerará como resistencia al Glorioso Movimiento Nacional. Barcelona, 2 de febrero de 1939. De orden de S.E. el teniente coronel Mut, Jefe de Estado Mayor.⁷⁹

Van ser confiscades o destruïdes les publicacions de persones i entitats properes al bàndol republicà: en definitiva, material «suspecte» per als nous dirigents. Així, durant els primers temps d'aplicació de la censura va prevaldre el propòsit de «totalitaritzar» la cultura, i es van tamisar al màxim les possibles reedicions per tal d'evitar qualsevol al·lusió que s'identifiqués amb l'*statu quo* polític anterior a la guerra: «calia filtrar estrictament els textos nous i bandejar tot allò que, per bé que no fos contrari als postulats bàsics, no es considerés imprescindible en les peremptòries necessitats d'adoctrinament».⁸⁰

Les primeres mesures preses per les ordres militars fins al març de 1939 van ser complementades per una sèrie de disposicions que regularitzaven la purga per part del poder civil: el Servicio Nacional de Propaganda, adscrit a la Subsecretaría de Prensa y Propaganda del Ministerio de Gobernación, va publicar una «Nota de la censura de libros»⁸¹ en la qual Álvarez Arenas ordenava, a tots els editors que tinguessin llibres a la venda en els seus establiments, que presentessin una llista de les obres publicades des del juliol de 1936 i els seus catàlegs a la Cámara Oficial del Libro de Barcelona. Paral·lelament, les autoritats van començar a elaborar un fitxer que contenia els noms d'autors, d'editors i de traductors «no gratos». Partien d'un material previ, un registre de «rojos y desafectos», del qual els insurrectes ja disposaven des de la guerra, i que van anar ampliant amb l'ajut dels documents requisats per mitjà de les intervencions

⁷⁹ Josep M. Benet. *L'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya*. Op. cit., p. 295.

⁸⁰ Maria Josepa Gallofré. Op. cit., p. 44.

⁸¹ *La Vanguardia Española* (5 març 1939), p. 12.

policials. Aquestes dades van servir per a desenvolupar els inventaris dels llibres, per bé que, en no ser complets, les actuacions contra els agents literaris «desafectes» eren fluctuants i, a la pràctica, donaven carta blanca a les forces de l'ordre públic. Generalment, els autors que rebien el tractament de prohibició immediata eren, com ja hem comentat, del bàndol vençut. Considerats enemics per les seves idees, alguns havien estat condemnats a mort i executats i altres s'havien exiliat.

La Cámara Oficial del Libro, que en aquells temps encara disposava d'una delegació a Barcelona,⁸² va adquirir la responsabilitat d'actuar com a intermediària entre els editors i llibreters i les ordres que provenien del Servicio Nacional de Propaganda i, en última instància, del Ministerio de Gobernación. Els llibres sotmesos a la purga es classificaven en tres categories bàsiques: la primera incloïa tots aquells que, des del primer moment, van ser irrevocablement prohibits i havien de ser destruïts; la segona reunia els llibres que, fins a nova ordre, havien de ser retirats, i, la tercera, la conformaven els llibres autoritzats. Així, el 7 de setembre de 1939 la Cámara va enviar una circular als associats en què aconsellava sobre la depuració de les llibreries i fixava les característiques dels dos primers grups:

A los primeros pertenecen las obras contrarias al Movimiento Nacional, las anticatólicas, teosóficas, ocultistas, masónicas; las que atacuen a los países amigos; las escritas por autores decididamente enemigos del nuevo Régimen; las pornográficas y pseudo-científico-pornográficas y las de divulgación de temas sexuales; las antibelicistas, antifascistas, marxistas, anarquistas, separatistas, etc.

Al segundo grupo pertenecen los libros de tipo no político escritos por autores contrarios al Movimiento o cuya situación respecto al mismo no ha quedado definida aún.⁸³

⁸² El maig de 1939 les Càmara Oficials del Libro de Madrid i Barcelona es van integrar a l'Institut Nacional del Libro Español (INLE). L'institut tenia la funció de fomentar la planificació i la promoció del llibre espanyol, per mitjà de l'elaboració d'un cens d'escriptors i les corresponents produccions i la publicació de documents d'orientació bibliogràfica per al públic lector.

⁸³ Maria Josepa Gallofré. *Op. cit.*, p. 488.

I determinava el destí dels uns i dels altres:

Las del primer grupo deben destruirse. De todas maneras, antes de proceder a su destrucción, conviene elevar consulta a esta Cámara que, previos los asesoramientos del caso, comunicará la conducta a seguir.

Las del segundo grupo deben retirarse del comercio en espera de una determinación definitiva de la Superioridad.⁸⁴

Al principi de 1939 encara existia una mínima tolerància lingüística envers el català (les autoritats concedien el permís de publicació a les obres destinades a un públic infantil i juvenil), que no va trigar a desaparèixer, quan el bàndol franquista ja es trobava en una posició de seguretat absoluta pel que fa a la victòria i es va adonar que ja no era necessària la transigència amb les llengües minoritàries. L'estratègia no es va limitar a la llengua: es va estendre a la tradició i a la cultura, en tant que servia per als seus propòsits, és a dir, el foment del Movimiento Nacional. En poc temps, l'animositat envers la «província secessionista», el «catalanismo» i el «separatismo», considerats elements extremadament perillosos, els va dur a prohibir el català en gairebé qualsevol context i, d'aquesta manera, van desapropiar l'oportunitat d'utilitzar-lo com a eina d'aproximació a una bona part de la burgesia i la intel·lectualitat catalanes, que es resistien a perdre la identitat.

El procés de purga bibliogràfica es va allargar fins a l'any 1941, atès que l'organisme regulador (Propaganda) no disposava de tots els efectius necessaris per a una tasca de tanta magnitud, i que no tots els editors van enviar els seus llibres a censura des del primer moment. Si bé al principi les directrius no estaven plenament regulades, amb el pas del temps les resolucions es van tornar més incisives i es van endurir les línies mestres anteriors, de manera que els autors i editors que no havien acatat les

⁸⁴ *Ibidem*.

ordres els primers mesos de 1939 van acusar les conseqüències de la cada vegada més rigorosa supervisió. Tant és així que

els editors que no havien presentat els seus fons a control a la primavera de 1939 s'adonaren que aquest havia estat un mal afer, perquè la tolerància s'estrenyia cada cop més, també aquells que havien rebut una conformitat durant els primers mesos tingueren ocasió de constatar, al cap d'un any, que els barems que s'havien aplicat a les antigues edicions no es consideraven vàlids per a les noves.⁸⁵

No s'exhibien els llibres en català als aparadors de les llibreries, per descomptat, a causa del temor provocat per la creixent atmosfera de suspicàcia que es respirava al voltant de les expressions públiques de la cultura. Es controlava estrictament l'activitat dels agents literaris –suposadament– contraris als principis del Movimiento per mitjà de disposicions que prohibien l'exposició dels seus textos, com fa palesa la prescripció de la Subsecretaría, datada el 12 de novembre de 1938:

Cuando se trata de autores cuyos nombres sean tan conocidamente contrarios a los principios del Movimiento que la aparición de sus obras en el mercado produzca escándalo o confusión, aunque se trate de libros que no tengan nada censurable, deben condicionarse a la observancia del más absoluto recato prohibiendo su exhibición en escaparates y puestos de libros, y su propaganda publicitaria.⁸⁶

A més, la vigilància es veia reforçada per la pressió que exercia la Delegación Nacional de Información de la Falange sobre la direcció general, que ressegua amb un zel desmesurat qualsevol infracció que es pogués cometre en llibreries, mercats o biblioteques.

⁸⁵ *Ibíd.*, p. 138.

⁸⁶ Juan Beneyto. «La censura literaria en los primeros años del franquismo. Las normas y los hombres». *Diálogos Hispánicos de Ámsterdam*, 5 (1987), p. 40.

2.1.2. Funcionament del sistema de consulta prèvia

El control sobre les publicacions va fer-se efectiu per mitjà d'un sistema de censura que els editors van haver de combatre, sense excepció, durant més de trenta anys.⁸⁷ El primer pas consistia a tramitar una sol·licitud d'autorització a la Sección de Inspección de Libros de la Dirección General de Información,⁸⁸ que incloïa els detalls de la futura publicació: el títol, l'autor, l'editorial, el nombre de pàgines, el tiratge i el preu previst, i que, a més, havia d'anar acompanyada de dos exemplars de les proves (o del llibre original, en el cas de les traduccions). La Sección enregistra la instància i li assignava un número d'expedient, que a continuació era transferit al Negociado de Circulación y Ficheros a fi de revisar-ne els eventuais antecedents. Tot seguit, l'expedient s'enviava al Negociado de Lectorado i es designava a un «lector», que s'encarregava de respondre un qüestionari i elaborar un informe. Les preguntes del formulari, que ja havien estat redactades l'any 1940, van ser dictades per la superioritat el 1941 per ajudar els censors a determinar si el text complia el dogma bàsic o bé si, per contra, en vulnerava algun punt: «1) ¿Ataca al dogma?, 2) ¿a la moral?, 3) ¿a la Iglesia o a sus ministros?, 4) ¿al régimen y a sus instituciones?, 5) ¿a las personas que colaboran o han colaborado con el régimen? [...]».⁸⁹

El model de l'informe va ser vigent fins al final de la dictadura. Juan Beneyto, que havia estat el cap de la Sección de Censura de Libros fins al gener de 1941, en va justificar la creació durant una conferència celebrada l'any 1987 a Amsterdam:

⁸⁷ El sistema va entrar en vigor a l'inici de la guerra (recordem l'ordre del Bando de la Junta de Defensa Nacional, que el 28 de juliol de 1936 havia decretat: «Serán sometidos a la previa censura dos ejemplares de todo impreso o documento destinado a la publicidad») i va romandre fins a l'aplicació de la Lei Fraga, el 18 març de 1966.

⁸⁸ La Sección de Inspección de Libros va funcionar fins al 1963, moment en què va donar pas a la Sección de Orientación Bibliográfica, supeditada a la mateixa Dirección General. A partir de l'any 1969, els llibres que passaven per censura ho feien a través de la Sección de Ordenación Editorial, sota la Dirección General de Cultura Popular y Espectáculos.

⁸⁹ Manuel L. Abellán. *Op. cit.*, p. 19.

La dificultad de atender una tan complicada variedad de disposiciones me hizo plantear al Director General de Propaganda [...] la conveniencia de dar estado legal a una compilación o codificación de normas y con tal fin le elevé [...] «un resumen de los criterios de censura que hasta ahora me han sido comunicados» [...]. Lo que sí pudo conseguirse fue una cierta congruencia entre las normas y los informes: se preparó un modelaje que preguntaba si el libro atacaba a la moral o al dogma, a las Instituciones políticas o a las personalidades del Régimen, y –para utilizar este juicio como atenuante o eximente– si parecía de interés literario o documental.⁹⁰

Un cop redactat, els lectors retornaven el document que contenia la valoració de l'obra –que generalment era «autorizada», «autorizada con tachaduras» o «denegada»–⁹¹ a l'encarregat de Sección i, posteriorment, a la Dirección General. El director general, finalment, signava el peu de la instància i comunicava la resolució definitiva a l'editor. Les últimes decisions no sempre es corresponien amb els informes presentats pel Negociado de Lectorado; de vegades se n'obviaven les propostes, cosa que, en el cas del català, passava amb molta més freqüència que en el del castellà. De fet, els lectors van tenir un paper més aviat secundari, per bé que estaven convençuts que no era així: Propaganda no feia servir els seus veredictes com a element decisiu. De vegades era necessària una llarga sèrie de negociacions dins l'organització per tal d'assolir una decisió unànime, circumstància que endarreriria considerablement els tràmits de censura. Tal com assenyalava Abellán, elsensors estaven organitzats en tres nivells:

En el primer nivel se encuentran los simples «lectores», que desbrozan el grueso de las obras [...]. En el segundo nivel se encuentran los dictaminadores, con quienes el escritor o el editor suele discutir o negociar en la medida de lo posible. Este interlocutor suele ser [...] el jefe de Ordenación Editorial y el delegado provincial en las provincias [...].

⁹⁰ Juan Beneyto. *Op. cit.*, p. 33.

⁹¹ L'aprovació d'una obra implicava l'autorització per a imprimir-la, posar-la en circulació i, fins i tot, exportar-la. Si l'obra era aprovada amb supressions, l'editor generalment podia sol·licitar una nova revisió després d'haver fet les esmenes corresponents dels fragments censurats, o podia presentar un recurs en el cas de les obres denegades. Lucía Montejo Gurruchaga. *Discurso de autora: género y censura en la narrativa española de posguerra*. Madrid: UNED, 2013, p. 39-40.

En el tercer nivel se encuentran los responsables efectivos de la política censorial [...]. Rara vez le es dado al escritor negociar a dicho nivel. Para conseguirlo hace falta disponer de una buena red de amistades y gozar de cierta notoriedad personal.⁹²

A efectes pràctics, la resolució dels casos senzills depenia del cap de Sección; en cas contrari, el llibre era transferit a un o a diversos lectors especialistes, que exercien de «dictaminadors», i la resolució podia ser presa pel cap d'Ordenación Editorial o bé pel delegat provincial. Si els criteris delsensors dels dos primers nivells no coincidien (la naturalesa del delictes polític o moral d'un text no sempre era fàcil de corroborar), el poder de decisió arribava, fins i tot, al director general.

2.1.2.1. Lectors

L'enorme complexitat burocràtica que va caracteritzar els diferents períodes de la dictadura dificulta l'elaboració d'una nòmina exhaustiva de lectors, per bé que l'AGA conserva llistes completes –redactades per a ús intern– del personal contractat a les diverses seccions de la Dirección General de Cultura Popular. Alguns lectors signaven els informes amb el nom i els cognoms o, almenys, utilitzaven una firma –o un gargot– que permetia identificar-los. La majoria, no obstant, feien servir un número assignat com a funcionaris i, per tant, es mantenien en l'anonimat. Miguel Cruz Hernández justifica, a grans trets, aquest anonimat, en assenyalar que bona part de les tasques de lectorat era duta a terme per una plantilla de funcionaris contractats.⁹³

Els lectors contractats o «fixos» feien quatre hores de lectura diàries, trenta dies al mes, que sovint combinaven amb una altra feina. Molts provenien del món clerical o

⁹² Manuel L. Abellán. *Op. cit.*, p. 115-116.

⁹³ Miguel Cruz Hernández. «Del deterioro al desmantelamiento: los últimos años de la censura de libros». *Diálogos Hispánicos de Ámsterdam*, 5 (1987), p. 51.

militar, tot i que la Sección de Lectorado va començar a incloure, a partir del 1939, nombrosos professors, escriptors i acadèmics, sobretot llicenciats en Dret i en Filosofia i Lletres. Beneyto explica que

fue[ron] tantos los escritores que quisieron ingresar en las nóminas de la censura [...] y José Ma. Alfaro, el Subsecretario, se vio tan abrumado por el número de aspirantes que en vez de otorgarles credenciales, se limitó a comunicar su autorización para incluirlos en las listas de lo que empezó a llamarse Lectorado, mencionada nómina que si al final acab[ó] siendo tal, en el sentido administrativo, en aquella ocasión aún era solamente [un] paso para recibir un encargo remunerado pieza a pieza».⁹⁴

D'altra banda, els lectors especialistes només portaven a terme col·laboracions ocasionals i rebien una retribució per a cada lectura. L'Oficina de Lectorado va elaborar un registre dels casos específics que requerien la contribució de lectors experts i que, amb tot, no incloïa cap especialització relacionada amb el domini de llengües (almenys en la primera època):

- A. Religión
- B. Materias políticas
- C. Ciencia y técnica
- D. Literatura e historia
- E. Medicina popular
- F. Literatura juvenil
- G. Literatura infantil ⁹⁵

⁹⁴ Juan Beneyto. *Op. cit.*, p. 37.

⁹⁵ Archivo General de la Administración, Secció de Cultura, expedient 403-52, caixa 31/372.

2.1.2.2. Paràmetres i criteris de censura

La producció literària va ser sotmesa a un procediment que, malgrat l'existència d'unes «normes», es va caracteritzar per l'arbitrarietat.⁹⁶ Les resolucions dels expedients no només depenien del rigor o la integritat dels braços executors, sinó que també estaven supeditades a la falta d'un marc concret de criteris objectius. Elsensors sovint es deixaven dur per les opinions pròpies o els interessos, que van variar en funció de l'època, del compromís polític de l'escriptor o de l'editor, de l'àmbit de difusió de l'obra o dels temes que s'hi evocaven o suggerien.⁹⁷

En aquest context, els criteris «intocables» prohibien la narració d'accions que jutgessin el sistema institucional implantat pel franquisme o que exposessin persones corresponents a organismes oficials, qualsevol discurs que qüestionés la raó de la Guerra Civil (era habitual l'ús de les expressions «Cruzada» o «Guerra de liberación») i la defensa d'ideologies contràries als principis del règim: el marxisme, el comunisme, l'anarquisme... D'altra banda, els criteris «variables» obeïen els paràmetres morals predominants en cada període i condemnaven l'apologia de conductes considerades vulgars o immorals, per mitjà de representacions de naturalesa escatològica o eròtica, la difamació de l'Església catòlica i l'ús de paraules malsonants o de blasfèmies. Abellán estableix, en definitiva, quatre categories de criteris essencials:

1. Moral sexual entendida como prohibición de la libertad de expresión que implicara, de alguna manera, un atentado al pudor y a las buenas costumbres en todo lo relacionado con el sexto mandamiento y, en estrecha unión con dicha moral, abstención de referencias al aborto, homosexualidad y divorcio.

⁹⁶ En paraules de Larraz, «el hecho de que la censura funcionara con una ley emanada de una situación de emergencia bélica en un proyecto de Estado todavía en ciernes fue un elemento especialmente anómalo dentro de la anomalía política general del franquismo, que otorgó una especial arbitrariedad e inseguridad jurídica de las que se beneficiaba el sentido represor de la censura». Fernando Larraz. *Op. cit.*, p. 59.

⁹⁷ Manuel L. Abellán. «Censura y autocensura en la producción literaria española». *Nuevo Hispánico*, 1 (1982), p. 172.

2. Opiniones políticas [contrarias al Régimen].
3. Uso de lenguaje considerado indecoroso, provocativo e impropio de los buenos modales por los que se ha de regir la conducta de las personas que se autodefinen como decentes.
4. Por último, la religión como institución y jerarquía, depositaria de todos los valores divinos y humanos e inspiradora de la conducta humana arquetípica.⁹⁸

2.2. La censura en la inmediata postguerra

La prohibició sobre les edicions de llibres fou brutal i acarnissada, sobretot, i durant molt de temps, en el cas de les traduccions, car va ser en aquesta branca que més va durar.⁹⁹

Durant els primers mesos que van seguir la victòria dels sublevats era habitual que la delegació de Barcelona concedís un «autorizado» a la sol·licitud de nova edició d'una obra en català, o de reedició, i que posteriorment Burgos-Madrid –encara no s'havia centralitzat del tot el govern a la capital de l'Estat– la denegés. L'administració central necessitava donar a entendre que no permetria cap atribució a les delegacions provincials i que, per tant, era qui tenia l'última paraula.

El 15 de juliol de 1939, quan ja es feia necessària la creació d'un organisme únic, es va constituir la Sección de Censura, que depenia de la Jefatura del Servicio Nacional de Propaganda. Tal com especificava el preàmbul:

En distintas ocasiones ha sido expuesta la necesidad de una intervención celosa y constante del Estado en orden a la educación política y moral de los españoles, como exigencia de éste que surge de nuestra guerra y de la Revolución nacional. [...]

⁹⁸ Manuel L. Abellán. *Censura y creación literaria en España (1939-1976)*. *Op. cit.*, p. 88-89.

⁹⁹ Jordi Arbonès. «La censura sobre les traduccions a l'època franquista». *Op. cit.*, p. 87.

Conviene crear un organismo único, que reciba la norma del Gobierno y la realice, aplicándola a cada caso particular.¹⁰⁰

La redundància del terme «educación» fa palesa la concepció de la censura com a mecanisme coercitiu dins el projecte del règim d'unificació de pensament. Per primera vegada es fixava un marc legal per a la censura, que complementava i millorava l'aparat anterior, el que havia establert l'ordre del 29 d'abril de 1938.

Al llarg dels primers anys, sobretot, i coincidint amb el període més dur de la dictadura, l'anomenada fase totalitària, des del 1939 fins al 1945, va existir una hostilitat exacerbada contra la llengua catalana en general i contra la normativització de Pompeu Fabra en particular. L'animadversió envers el gramàtic es fa evident en una primera comunicació que l'editorial Barcino va rebre des «del Servicio Nacional de Propaganda, datada a Barcelona el 20 de març de 1939, en la qual li notificaven quins autors i títols del seu fons havien estat ja prohibits»:

[...] *El catalan (sic) literario*. P. Fabra

[...]

Ortografia (sic) catalana. Fabra

Las principales faltas de gramatica (sic). Fabra

[...]

Diccionario ortografico (sic) abreviado. Fabra

[...]

La conjugación de los verbos en catalan (sic). Fabra

[...]

Manuales de gramatica (sic) catalana. Fabra

Ortografía (sic) catalana, las principales faltas de gramatica (sic), diccionario ortografico (sic) abreviado, la conjugacion (sic) de los verbos en catalan (sic). Fabra.¹⁰¹

¹⁰⁰ *Boletín Oficial del Estado* (30 juliol 1939), p. 4119-4120.

¹⁰¹ Maria Josepa Gallofré. *Op. cit.*, p. 23-24.

El règim no estava disposat a consentir l'ús culte de la llengua i, a excepció d'algun text religiós o local, el llibre català era inexistent. De fet, la principal preocupació de les autoritats se centrava en el català escrit i no tant en l'ús oral, lligat al folklore popular, que es pretenia potenciar com a tret antic i periclitat de la tradició catalana. Era indispensable privar el públic corrent de la lectura en llengua catalana per tal que s'acostumés a llegir només en castellà. A aquelles altures ja no només es tenien en compte els antecedents polítics d'un autor per prohibir o autoritzar una obra, sinó que la llengua va passar a ser un factor determinant: molts dels títols en català presentats a censura van ser denegats. En trobem un exemple concloent en l'autorització que al final de 1940 va sol·licitar Manuel Borràs (cofundador de la Llibreria Catalònia el 1924, juntament amb Josep M. Cruzet i Antoni López i Llausàs) per al permís de venda de tres llibres de Josep M. de Sagarra en català i en castellà: *Poema de Nadal*, *Paulina Buxareu* i *All i salobre*. *Poema de Nadal* va obtenir un «Prohibido en catalán, autorizado en castellano. 2-12-40»,¹⁰² sentència que es va repetir en el cas de les altres dues obres. D'altra banda, Cruzet va sol·licitar, el 1941, el consentiment per a les *Obres completes* de Jacint Verdaguer, i l'hi van permetre, però amb la condició que fossin reeditades en l'ortografia originària –segons el criteri dels censors, «model de català bo, [...] purament espanyol»–,¹⁰³ anterior a la reforma fabriana. Després de dos anys de tràmits enrevessats i de negociacions, les obres de Verdaguer van aparèixer publicades, seguint les consignes de la censura, com a primer volum de la Biblioteca Perenne. Una tàctica, sens dubte, malintencionada, que buscava potenciar-ne el regust folklòric i mantenir la publicació allunyada de nous lectors.¹⁰⁴

¹⁰² *Ibidem*, p. 121.

¹⁰³ August Rafanell. *Notícies d'abans d'ahir. Llengua i cultura catalanes del segle XX*. Barcelona: A Contra Vent, 2011, p. 414.

¹⁰⁴ Montserrat Bacardí. *Op. cit.*, p. 16.

2.2.1. Creació de la Vicesecretaría de Educación Popular

Pel gener de 1941, la Dirección General de Propaganda a Madrid va ser dividida en les seccions següents:

Plástica. Ediciones. Cinematografía. Radiodifusión. Inspección. Censura. Propaganda Militar y Coordinación.

Se suprime la sección de Teatro y sus funciones pasan a depender de Censura, quedando reducida su misión a la censura teatral bajo la Jefatura [...] de la Sección de Censura. Los Jefes de Secciones despacharán directamente con el Sr. Subsecretario [...].¹⁰⁵

El Director General de Propaganda del Ministerio de Gobernación es desentena, doncs, de les seves funcions i era el seu subaltern, el Subsecretario, qui resolía i alhora controlava els corresponents caps de secció, que, al mateix temps, controlaven els lectors. En aquells moments es comença a observar en els alts càrrecs de l'aparell censor una actitud favorable a una lleugera obertura envers la publicació d'obres en llengua catalana, però sempre en casos considerats «no perillosos»: els textos religiosos, la poesia i algun cas molt comptat de narrativa. Tanmateix, no va ser res més que una maniobra que les autoritats van fer servir hàbilment per a neutralitzar les desavinences de determinats sectors, als quals els interessava complaure, ja que majoritàriament es tractava d'edicions a preus inassequibles i tiratges molt reduïts. Malauradament, aquesta aparent mostra de condescendència va ser de seguida erradicada, així com qualsevol esperança d'embranchada de l'activitat literària pública.

Al cap d'uns quants mesos es va publicar la «Ley de 20 de mayo de 1941»,¹⁰⁶ que dictaminava que els serveis de Prensa y Propaganda, que fins aleshores havien

¹⁰⁵ *Ibíd.*, p. 116.

¹⁰⁶ *Boletín Oficial del Estado* (22 maig 1941), p. 3636-3637.

ostentat el control de la informació, es transferirien a la recentment inaugurada Vicesecretaría de Educación Popular de la F.E.T. (Falange Española Tradicionalista) y de las J.O.N.S. (Juntas de Ofensiva Nacional-Sindicalista). Simultàniament, Dionisio Riudrejo, que havia estat Director General de Propaganda del Ministerio de Gobernación, era cessat, i Antonio Tovar ho era, amb alguns dies de diferència, del càrrec de Subsecretario de Prensa y Propaganda. El setembre d'aquell any entrava en joc el que va ser el màxim responsable de la censura durant els anys següents, Gabriel Arias Salgado, com a Vicesecretario de Educación Popular.

La Secretaría General del Movimiento va publicar un decret el 10 d'octubre de 1941, autoritzat per Franco, per mitjà del qual es reestructuraven els Servicios de Prensa y Propaganda i s'establí la creació de quatre Delegaciones Nacionales:

- a) Delegación Nacional de Prensa.
- b) Delegación Nacional de Propaganda.
- c) Delegación Nacional de Cinematografía y Teatro.
- d) Delegación Nacional de Radiodifusión.¹⁰⁷

La Delegación Nacional de Propaganda va ser dirigida, inicialment, per Manuel Torres López i, posteriorment, des de 1943, per David Jato. En el mateix nivell jeràrquic se situava el càrrec de secretari nacional, que va ser ocupat, durant tot el període de vigència de la Delegación, per Patricio González de Canales. Segons l'article quart del decret, «la Delegación Nacional de Propaganda abarcará las secciones siguientes:

- a) Asuntos Generales.
- b) Ediciones y Publicaciones.
- c) Información e Inspección.
- d) Plástica.

¹⁰⁷ Maria Josepa Gallofré. *Op. cit.*, p. 165.

- e) Censura de Libros.
- f) Coordinación con Ministerios.¹⁰⁸

Ens trobem, per tant, davant del nou organisme que va prendre les regnes del control de Prensa y Propaganda i que des d'aleshores va gestionar la censura de llibres. L'any 1942 es va endurir substancialment la política repressora, tant en l'àmbit editorial espanyol com en el català i, fins a mitjan la dècada de 1940, els cànons que regien les seves actuacions van caracteritzar-se per un considerable nombre de prohibicions.

Ben aviat els responsables del control de la informació es van adonar que l'aplicació universal era excessiva. Molts dels textos que passaven per les mans dels censors eren totalment inofensius, per la qual cosa els tràmits resultaven absurds. Tot plegat suposava una despesa administrativa innecessària que els va dur a crear la disposició, del 25 de març de 1944, que establia l'exempció de la censura prèvia en determinats casos.¹⁰⁹ Arias Salgado, juntament amb el Subsecretario de Educación Nacional, Alfonso García Valdecasas, van signar l'ordre que certificava que «la actual política del libro ha evidenciado la conveniencia de establecer una mayor flexibilidad en la aplicación de las normas referentes a la censura». El decret també enumerava els gèneres que es lliurarien del tràmit en endavant:

- a) Las de carácter litúrgico y los textos latinos usados por la Iglesia católica.
- b) Las de la Literatura española, anteriores a 1800.
- c) Las exclusivamente musicales y las que poseyendo letra, sean anteriores a 1900.
- d) Las de carácter técnico y científico.¹¹⁰

¹⁰⁸ *Ibíd.*, p. 166.

¹⁰⁹ El fet que no haguessin de patir un procés de revisió prèvia no els exonerava de passar per censura d'un dipòsit posterior.

¹¹⁰ Maria Josepa Gallofré. *Op. cit.*, p. 508.

Les singulars fronteres cronològiques que estableix aquesta disposició no van afectar el sector editorial català: és evident que només es referia a les publicacions espanyoles i que la producció catalana ni tan sols era considerada.

En efecte, l'any 1945 el públic lector, que havia estat un objectiu a destruir des del principi, ja es trobava en una situació molt precària. Per bé que encara circulaven alguns textos comptats en llengua catalana, l'enduriment de les mesures repressores, amb l'aparició de la Vicesecretaria, va debilitar l'activitat editora de manera gairebé irreversible. El llibre català arribava a una part molt escassa de la població, gràcies a unes poques edicions exigües i a uns minsos tiratges de bibliòfil. L'antic consumidor no disposava de material per a satisfer les seves necessitats, i el nou consumidor amb prou feines si podia fugir de l'adoctrinament, que imposava la llengua oficial del nou ordre per sobre de tot. El recel i la cautela dels intel·lectuals catalans a aquelles altures eren absolutament justificats.

2.3. Canvi de paradigma: la fi del suport de les forces aliades

El 1945, coincidint amb el final de la Segona Guerra Mundial i la derrota del nazisme, estableix una frontera. Pel juliol es va produir una reorganització ministerial: va desaparèixer la Vicesecretaria de Educación Popular i la Secretaria General del Movimiento s'extingia com a ministeri. En aquestes circumstàncies, la Falange va quedar sense representació institucional dins el govern i les responsabilitats van recaure en els sectors catòlics.¹¹¹ Els serveis de Prensa y Propaganda i, en general, tot el control

¹¹¹ La rivalitat entre falangistes i catòlics va ser constant des de l'inici del conflicte. Ambdós sectors perseguïen objectius molt diversos: mentre que la Falange –partidària de l'Eix– sempre havia mantingut el propòsit de construir un Estat purament feixista, l'Església va atribuir-se la custòdia del dogma religiós a fi de vetllar l'acatament estricte dels valors morals. Ana Martínez Rus. *La persecución del libro. Hogueras, infiernos y buenas lecturas (1936-1951)*. Gijón: Trea, 2014, p. 80. En caure les potències de

de la informació van ser traspassats al Ministerio de Educación Nacional «como parte de la reconversión del Estado totalitario planeado en la primera postguerra [...]».¹¹² A partir d'aquell moment, José Ibáñez, pertanyent a la facció «confessional», va esdevenir ministre i va ser qui, «com a responsable de la cartera que, des d'aleshores, havia de gestionar el control i com a portaveu del govern, podia marcar algunes pautes de la política futura».¹¹³

Dos mesos més tard, Bartolomé Barba va reemplaçar el militar falangista Antonio F. de Correa com a governador civil de Barcelona.¹¹⁴ Les concessions fetes per Correa durant el seu mandat havien tingut un caràcter purament folklòric i costumista, d'acord amb la tàctica de política cultural dels primers anys: va ser el responsable d'autoritzar les *Obres completes* de Verdaguer en ortografia prefabriana –que ja hem mencionat– o els balls públics de sardanes. Barba, en canvi, sostenia una estratègia de tolerància limitada que, en endavant, permetria reajustar i moderar la política cultural del règim respecte a la cultura catalana.

2.3.1. Transferència a la Subsecretaría de Educación Popular

A l'inici d'aquesta nova etapa de tímida represa, de l'anomenada «escletxa»,¹¹⁵ van canviar ben poques coses a nivell administratiu, i és que les ordres dels superiors van ser clares: el mateix Caudillo va advertir Ibáñez que tot hauria de continuar tal com havia

l'Eix, les autoritats eclesiàstiques van començar a tenir un paper fonamental dins el complex entramat de la censura. El gener de 1944 es va crear el Secretariado de Orientación Bibliográfica i la revista *Ecclesia* en va esdevenir la principal eina de difusió: s'encarregava de catalogar els llibres i els autors perniciosos per a la fe, a l'estil de l'*Index Librorum Prohibitorum*. Manuel L. Abellán. *Censura y creación literaria en España (1939-1976)*. *Op. cit.*, p. 111-112.

¹¹² Fernando Larraz. *Op. cit.*, p. 193-194.

¹¹³ Maria Josepa Gallofré. *Op. cit.*, p. 226.

¹¹⁴ Antonio F. de Correa havia substituït, el desembre de 1940, Wenceslao González Oliveros, primer governador civil de Barcelona després de la guerra.

¹¹⁵ Montserrat Bacardí. *Op. cit.*, p. 15.

funcionat fins aleshores. El servei de censura es va prendre al peu de la lletra aquest precepte: va mantenir els mateixos lectors i en cap moment no en va contractar de nous. La Presidencia del Gobierno va crear un decret-llei, el 27 de juliol de 1945, que disposava la creació de la nova Subsecretaría de Educación Popular.¹¹⁶ Els nomenaments encara van trigar a arribar, i no va ser fins al principi de 1946 que es va designar la Subsecretaría a Luis Ortiz Muñoz, i el mateix dia el càrrec de Director General de Propaganda va ser cedit a Pedro Rocamora Valls. La Dirección General de Propaganda es va encarregar de fer circular una sèrie d'orientacions a cercles culturals catalans i a persones que considerava representatives o influents, tot indicant les pautes d'allò que havia de ser tolerable. En aquells moments de transició política, els responsables de la censura encara volien donar a entendre que el llibre català destinat a un públic popular havia deixat d'existir. I aquestes van ser les consignes que van seguir els hereus dels càrrecs governamentals a partir de 1946. D'altra banda, la resposta oficial als catàlegs de títols antics que havien estat expurgats els darrers anys mantenia la premissa de suspensió irrevocable. Els llibreters i comerciants tenien permís per a comerciar amb els llibres que no havien estat prohibits, però no podien exposar-los als aparadors. La voluntat era evident: continuar la tasca de retirar el llibre català de la presència pública i reservar-lo a una vida subterrània.

La pressió internacional i la pèrdua de la guerra dels aliats ideològics van tenir el seu paper en aquells moments d'intersecció, durant els quals alguns editors es van proposar de lluitar per una recuperació de l'antic públic i per guanyar-ne de nou. En aquesta conjuntura, l'any 1946 el règim va decidir que la prohibició pràcticament íntegra del llibre català ja no era políticament rentable, i que era necessari un canvi de tàctica que permetria enfrontar-se millor al «problema» del sector editorial català:

¹¹⁶ *Boletín Oficial del Estado* (28 julio 1945), p. 186.

ampliar una mica els marges pel que fa als permisos de publicació, dins el que Francesc Vallverdú va anomenar «una incipient tolerància arbitrària».¹¹⁷ D'acord amb l'enfocament del «nou» govern, no era convenient ni, en última instància, possible, eliminar completament la literatura catalana en el conjunt de la Nueva España perquè era «algo profundamente arraigado en el conjunto de la cultura española».¹¹⁸ A més, volien escapar d'arrel l'arma que havien atorgat involuntàriament als enemics del règim: la bandera de la prohibició de la llengua esgrimida com a denúncia. Així doncs, es va començar a autoritzar l'ús de la llengua catalana com a mitjà d'expressió literària per a la poesia, la novel·la i, de manera excepcional, l'assaig. També van emergir del món subterrani moltes de les obres desterrades que s'havien mogut els últims anys per la clandestinitat, una activitat davant la qual les autoritats havien fet els ulls grossos sempre que els havia convingut.¹¹⁹

El 1946 es va permetre que les antigues editorials, paralitzades el 1936, tornessin a obrir oficialment les portes. Alpha, creada el 1926 per Francesc Cambó,¹²⁰ va poder vendre molts dels llibres emmagatzemats des d'abans de la guerra. El 1946 l'Editorial Barcino, fundada el 1924 per Josep M. de Casacuberta, va obtenir l'autorització per a continuar la col·lecció *Els Nostres Clàssics*.¹²¹ Josep Janés, que havia estat l'editor més important de traduccions al castellà durant la postguerra, va recuperar la Biblioteca de

¹¹⁷ Francesc Vallverdú. «La traducció i la censura franquista: la meua experiència a Edicions 62». *Op. cit.*, p. 10. Vallverdú es refereix a la lleu represa de l'edició catalana produïda a la segona meitat dels anys quaranta, que va consistir a concedir permisos a certes publicacions catalanes per mitjà d'uns criteris bastant imprecisos.

¹¹⁸ Bartolomé Barba. *Dos años al frente del Gobierno Civil de Barcelona y otros ensayos*. Madrid: Javier Morata, 1948, p. 29.

¹¹⁹ En realitat, la clandestinitat tampoc solucionava el problema principal: l'accés del gran públic al llibre català. De narrativa publicada clandestinament «en coneixem poques mostres, entre les quals sobresurt *El silenci del mar*, de Vercors, per Jordi Sarsanedas (1947). [...] Sens dubte, la continguda i punyent narració *El silenci del mar* és un dels títols més dissonants entre la majoria de clàssics, antics o moderns. Pionera en el tractament de l'ocupació alemanya a França, havia estat publicada a París tan sols cinc anys abans, i inaugurava les famoses Éditions de Minuit. [...] Era, doncs, una novetat absoluta –no permes[a] fins força anys després– i d'èxit, que, a més, abordava un tema d'actualitat que despertava suspicàcies polítiques. En la «Nota preliminar» Sarsanedas no s'estava d'observar-hi, subtilment, paral·lelismes amb la situació del país [...]». Montserrat Bacardí. *Op. cit.*, p. 24-25.

¹²⁰ Alpha editava la Fundació Bernat Metge, que ja havia publicat el primer volum autoritzat l'any 1942.

¹²¹ Maria Josepa Gallofré. *Op. cit.*, p. 256.

La Rosa dels Vents, destinada, en endavant, a publicar obres exclusivament en llengua catalana; es va veure obligat a abandonar-la, tanmateix, per falta de públic després d'haver-ne publicat alguns volums.¹²² També van reaparèixer les editorials Baguñà, creadora del setmanari *En Patufet*; Millà, que impulsava la literatura popular i teatral, i Estel, dedicada fonamentalment a la poesia. A més, es van començar a desenvolupar noves iniciatives editorials:¹²³ Aymà, fundada el 1942 per Jaume Aymà i Ayala i Jaume Aymà i Mayol, pare i fill respectivament, va publicar només en castellà –obligadament– fins que, el 1947, va poder endegar, tot i que amb nombroses restriccions, la Col·lecció Literària Aymà.¹²⁴ Sobre l'inici de l'activitat editorial, Aymà i Mayol (fill) va respondre en una entrevista, el 1985:

De fet, vam començar el mateix *año de la victoria*, fórmula que vam posar –quin remei!– a la portadella del primer llibre que vam preparar, si bé sense constar-hi el nostre nom d'editors: era un volumet d'unes tres-centes pàgines fet amb l'excusa d'un recordatori de primera comunió. Sembla que entre els especialistes passa per ser el primer llibre en català de la postguerra. Després d'això i d'unes quantes provatures més, el 1944 els Aymà –el pare i jo– vam fundar el que se'n diria Aymà Editors i vam començar les gestions per publicar, ja no clandestinament, llibres en català. Però des del primer moment, la censura no ens deixava viure. Vam haver de començar publicant en castellà, perquè l'autorització d'editar en català encara va trigar molt a venir.¹²⁵

¹²² Alguns anys després, el 1963, aquesta col·lecció va ser incorporada al fons editorial de Plaza & Janés. Les editorials Barcino, Janés i Proa són les úniques empreses que havien aconseguit preservar el llibre català durant la guerra. Joan Crexell. *El llibre a Catalunya durant la guerra civil*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990, p. 16.

¹²³ Lidwina M. van den Hout-Huijben. *El rojo crítico. Expansión de la literatura catalana bajo censura (1962-1977)*. *Op. cit.*, p. 60-61.

¹²⁴ També als anys quaranta, i al marge de l'editorial, els Aymà van editar clandestinament alguns llibres en català, tot alterant-ne els peus d'impremta: *L'aperitiu*, de Josep M. de Sagarra, per exemple, consta falsament com a publicat abans de la guerra i imprès a Perpinyà.

¹²⁵ Antoni Munné; Ramon Torrents. «Jaume Aymà, entre la llengua i la literatura». *L'Avenç*, 79 (1985), p. 12.

D'altra banda, l'Editorial Selecta va iniciar l'autèntica publicació regular d'obres en català per mitjà de la Biblioteca Excelsa (1948), que recollia autors de renom com Víctor Català, Miquel dels Sants Oliver, Josep Pla o el teatre de Sagarra.

2.3.2. El model d'una moral uniforme

Al llarg dels anys 1946 i 1947 algunes editorials van fer peticions per a tiratges llargs a preus assequibles, com Baguñà, que, des de l'agost fins al desembre de 1946, va demanar el permís –i el va obtenir– per a un total de 22.000 exemplars de cinc reedicions d'obres de Josep M. Folch i Torres.¹²⁶ O Josep Janés, que també lluitava per publicar en català i el 10 de setembre va obtenir l'autorització per a reeditar *Laura a la ciutat dels sants*, de Miquel Llor. És precisament en una obra de Folch i Torres, *L'anell perdut*, que l'any 1946 Propaganda va utilitzar per primera vegada, en l'àmbit de la literatura catalana, la reiterada fórmula «autorizado con tachaduras». En l'edició castellana ja feia anys que s'utilitzava el llapis vermell, així que el fet que es comencés a aplicar a la catalana no deixava de ser un signe de «normalitat». De tota manera, no van faltar els autors, editors i traductors que, davant l'allau de ratllades, van optar per renunciar a l'edició.¹²⁷

Els primers casos de què tenim constància de prohibició per motius morals són les obres *Eva i Valentina*, de Carles Soldevila. La primera va ser, al principi, aprovada amb la supressió d'alguns fragments i després descartada, i la segona va ser directament

¹²⁶ *Les aventures del pobre Friquet* (3.000 exemplars), *La blanca casa de la mareselva* (3.000 exemplars), *El gegant dels aires* (3.000 exemplars), *L'anell perdut* (3.000 exemplars) i *Cati o la filla del moliner* (10.000 exemplars).

¹²⁷ Jordi Arbonés va afirmar, referint-se a la traducció de *Tròpic de Càncer*, de Henry Miller (1976), sobre la qual Joan Oliver advertia en una carta que s'hauria de fer una esporgada de grans proporcions per a poder publicar-la: «Si hagués arribat a produir-se aquesta “desnaturalització”, jo m'hauria negat a avalar-la i a figurar-hi com el traductor». Jordi Arbonés. *Op. cit.*, p. 92.

prohibida perquè vulnerava la moral. Un any més tard, Soldevila tornava a intentar dur les sol·licituds a revisió. La resposta va ser la següent:

Eva tiene una denegación en firme, manteniendo el criterio anterior, por atacar dicha obra a la Moral. En cuanto a la segunda, titulada *VALENTINA*, no ha sido objeto de revisión, pudiendo por lo tanto ser solicitada y, al efectuarla, podrá verse si hay forma de rectificar la resolución antes recaída, tal vez en edición de obras de lujo.¹²⁸

Els expedients d'*Eva* i *Valentina* marquen un abans i un després, perquè fins aleshores el criteri primer per a prohibir les publicacions en llengua catalana havia estat, precisament, la llengua. Cal tenir en compte que a Catalunya la censura era doble: d'una banda, la producció escrita era sotmesa a una censura lingüística i, de l'altra, a un filtratge de tipus ideològic, doctrinal, religiós i moral; en definitiva, un filtratge polític que també s'aplicava a les obres en castellà.

Com hem vist, la censura de llibres, ja de caràcter centralitzat, va infondre una atmosfera d'inseguretats entre les esferes editorials, a causa de l'arbitrarietat de criteris a l'hora de decidir si una obra era publicable o no. De vegades depenia dels censors, del moment o de qualsevol circumstància que pogués alterar el resultat de la decisió. Com sempre, el règim es mostrava reticent a posar res per escrit, ni prohibicions ni pautes de tolerància, i ni tan sols els seus propis braços executors tenien clar a quines normes havien d'atènyer-se. A més, les intencions de l'administració respecte a l'ampliació dels marges van trigar a concretar-se i es van mantenir dubtoses i efímeres durant molt de temps, per la qual cosa els editors havien d'anar amb molt de compte. L'aleatorietat que caracteritzava la resolució dels veredictes es manifesta, per exemple, en el procés de revisió de dues obres de Prudenci Bertrana: *L'impenitent* i *Els herois*. Reproduïm els informes d'ambdós expedients:

¹²⁸ Maria Josepa Gallofré. *Op. cit.*, p. 319.

Bertrana, P. *L'impenitent*. (Títol provisional). Dalmau i Jover. 3000 exemplars. Autoritzat: maig [1947]. «Novela de cierto sabor regionalista que describe la miserable vida de un escritor de revistas mordaces, que atacan la situación y las personas de la época. El protagonista no logra salir de sus apuros, viviendo amargado y amargando al lector. No creo que sea conveniente su autorización».¹²⁹

Bertrana, P. *Els herois*. Selecta. 2.000 exemplars. Suspensió: juliol 1947. «Varios cuentos campestres de gran interés y valor literario. En la página 32 hay un párrafo que debe ser suprimido». Recurs: novembre 1952; aprovació amb supressions: desembre de 1952.¹³⁰

L'impenitent, amb un informe desfavorable, va rebre una autorització al maig i *Els herois*, que només havia comès una lleu infracció, va ser denegada al juliol. El valor literari i el prestigi de l'escriptor eren, com és visible, una qüestió secundària.

L'eufòria produïda pels permisos que Baguñà havia obtingut per a la reedició de les cinc obres de Folch i Torres –un fet sense precedents– va incitar l'editor a sol·licitar, al cap d'uns quants mesos, l'aprovació per a la reedició de quatre volums més en tiratges considerables i a un preu molt assequible.¹³¹ Els censors, que s'adonaven que allò representava una ofensiva i que s'havien «excedit» en la concessió de permisos, van denegar d'entrada les tres primeres sol·licituds amb la sentència: «Suspendida en esta clase de publicaciones». L'última obra en rebre un judici, *Marcel de Fortià*, va ser autoritzada, possiblement en un acte d'indulgència imposada, perquè el responsable de la decisió era ben conscient que les altres tres ja havien estat prohibides. La resolució representava una pèrdua, però, tenint en compte els antecedents, 10.000 exemplars dels 40.000 que havien estat sol·licitats inicialment també podia significar una petita

¹²⁹ AGA, SC, expedient 1488, caixa 21/07971.

¹³⁰ AGA, SC, expedient 2654, caixa 21/08018.

¹³¹ *La senyoreta de Casa Just* (10.000 exemplars), *Blaiet i Guideta o els estudis d'en Bernat* (10.000 exemplars) i *Marcel de Fortià* (10.000 exemplars), de Josep M. Folch i Torres, i *El vaixell pirata* (10.000 exemplars), de Jordi Català.

victòria. Amb tot, posteriors sol·licituds d'autorització per a obres de Folch i Torres que va dur a terme el mateix editor per a tiratges similars es van resoldre amb denegacions.¹³² La suma de les diverses iniciatives editorials, a les acaballes dels anys quaranta, representava un intent de donar embranzida al mercat del llibre català. Un intent que, a causa de la creixent necessitat de posar límits al nombre cada cop major de peticions, tal com alguns censors al·legaven, va desencadenar una allau de negatives rotundes independentment del gènere, l'autor, l'editorial o les característiques dels textos: a les autoritats encara els interessava que els tiratges fossin curts i el preu molt alt per tal d'evitar-ne la divulgació. L'únic gènere que va gaudir d'una gairebé total immunitat, en aquells moments de política de tancament, va ser la poesia, considerada «inofensiva». A causa d'aquesta reculada, es van començar a sentir algunes veus de personalitats catalanes amb més intensitat, que intentaven impedir la massacre del sector editorial.

L'any 1949 només es van dur a terme tres sol·licituds de publicació i de revisió, la qual cosa demostra la consciència que existia entre els editors catalans que aquell no era un període propici. Les autoritats es mostraven especialment magnànimes amb les edicions de bibliòfil i, com ja hem dit, passaven per alt les edicions clandestines, sempre que no fessin soroll i es mantinguessin allunyades del gran públic. De tota manera, de tant en tant, els responsables de la censura s'atorgaven el dret i el deure de recordar als agents editorials qui tenia les regnes i etzibaven un cop de garrot, tot denegant l'autorització a una edició de tiratge reduït o bé llençant accions legals contra les activitats il·lícites.

¹³² Entre els anys 1948 i 1950 Baguñà va intentar repetir l'ofensiva que ja havia acomplert anteriorment i va demanar la revisió de les tres obres que havien estat prohibides: *La senyoreta de Casa Just* i *Blaiet i Guideta o els estudis d'en Bernat*, de Folch i Torres, i *El vaixell pirata*, de Jordi Català. Totes tres van tornar a ser denegades en dos intents i la durada dels recursos va ser ben breu. Tot fa pensar que l'editor havia dut massa lluny la intrepidesa, i censura va decidir que era necessari parar-li els peus.

2.4. Recuperació testimonial de l'activitat traductora

Un dia, per xamba, una primera traducció inèdita arribà a les botigues. El «llibre català» ja no era únicament una mòmia amb barretina, ni una enyorança dels anys 20, ni una petita producció genial i minoritària. Les traduccions no podien ser gaires ni gaire variades. Però allò constituïa un pas endavant.¹³³

A partir dels anys cinquanta va començar a suavitzar-se l'intervencionisme del règim i el control de la informació també va iniciar una certa relaxació. En aquella etapa la censura abandonava la seva labor «orientadora» de les creacions literàries i passava a executar esmenes de les possibles infraccions que poguessin cometre els autors menys afins a la causa. Els veritables motius de la censura i, en general, de la repressió de l'Estat havien perdut força al llarg de la dècada dels quaranta, de manera que, cap a l'inici del 1950, va iniciar-se un procés de «desideologització».¹³⁴ La funció preeminent de la censura ja no consistia a remodelar la producció literària ni, en última instància, col·laborar en la construcció d'un estat totalitari, sinó que va esdevenir un mecanisme que prioritzava el «sostenimiento de las personas e instituciones que alcanzaron el poder tras su victoria en la guerra civil».¹³⁵ Els censors dels primers anys, amb un considerable bagatge intel·lectual i cultural, van deixar pas, en paraules d'Abellán, a una «especie mojigata y cavernícola entregada a la salvación moral de los indefensos lectores».¹³⁶ El nombre de sol·licituds presentades a censura va augmentar substancialment i, també, el de peticions per a publicar traduccions en llengua catalana.

¹³³ Joan Fuster. *L'aventura del llibre català*. Barcelona: Empúries, 1992, p. 68.

¹³⁴ Fernando Larraz. *Op. cit.*, p. 62.

¹³⁵ *Ibidem*.

¹³⁶ Manuel L. Abellán. *Censura y creación literaria en España (1939-1976)*. *Op. cit.*, p. 161. Abellán fa una distinció entre els censors de l'època «gloriosa» i els de l'època «trivial». A la primera categoria pertanyen intel·lectuals com Martín de Riquer, Leopoldo Panero, José Antonio Maravall, José María Peña o Fernando Díaz Plaja, persones afins al règim, que, al capdavant, tenien criteri literari. Pel que fa als de la segona, que s'inicia en el tombant de 1960, amb el ministeri de Fraga: «Los censores de la época "trivial" –así etiquetada por no figurar en nómina ningún personaje a la altura del "currículum" académico de los anteriores– no merecen citación: salvo algunos casos conocidos como A. Barbadillo, Faustino Sánchez

Si fins ara amb prou feines hem mencionat la traducció és perquè estava inexorablement prohibida. La política es va mantenir ferma en aquest aspecte i va ser un instrument importantíssim per a preservar l'aïllament de l'estructura editorial de les llengües «regionals». Les autoritats volien evitar la «universalitat» i volien prevenir l'entrada de possibles idees «nocives» de l'estranger que perjudiquessin l'adoctrinament del règim. A tall d'exemple, exposarem dos casos. L'any 1941 l'editorial Alpha va tramitar la instància per a publicar la *Divina Comèdia*, traduïda per Josep M. de Sagarra, projecte que havia estat postergat durant anys.¹³⁷ El llibre havia de contenir «la traducción catalana acompañada del texto italiano y de un comentario e introducción a cada canto».¹³⁸ Tot i la proposta d'un tiratge reduït i la garantia que era destinat als subscriptors amb un alt poder adquisitiu i que, per tant, no tindria gairebé divulgació, la Vicesecretaria de Educación Popular va dictaminar un «*Prohibido, 23-X-41*».¹³⁹ Quatre anys després d'aquesta temptativa, el gener de 1945, Joan Estelrich, director de la Fundació Bernat Metge, va intentar de nou sol·licitar l'aprovació per a la traducció. En poc temps, i per segona vegada, els mateixos equips de l'administració en van denegar el permís. És a dir, tractant-se de la traducció catalana, ni els clàssics eren mereixedors d'un indult.

L'any 1948 Carles Riba i Josep Maria de Sagarra van viatjar a Madrid per tal de negociar personalment la publicació de l'*Odissea* i la *Divina Comèdia*.¹⁴⁰ Ambdós traductors, que havien sol·licitat l'autorització per a tiratges de 300 i de 350 exemplars, respectivament –o sigui, edicions de bibliòfil–, van aconseguir el consentiment per a la

Marín, Álvarez Turienzo, Vázquez, Francisco Aguirre, Castrillo y alguno más [...]. Manuel L. Abellán. «Censura y práctica censoria». *Sistema. Revista de Ciencias Sociales*, 22 (1978), p. 33.

¹³⁷ Josep M. de Sagarra havia comptat amb el mecenatge de Francesc Cambó per a enllestir la traducció dels tres volums de la *Divina Comèdia* entre 1939 i 1941. El traductor va emprendre, també, la de vint-i-vuit obres dramàtiques de Shakespeare, finançat per Felix Millet i Maristany (i abans Santiago Martí), entre 1941 i 1944.

¹³⁸ Maria Josepa Gallofré. *Op. cit.*, p. 173-174.

¹³⁹ *Ibidem*, p. 174.

¹⁴⁰ Riba s'havia pogut consagrar a la «revisió» de l'*Odissea*, la de 1919, gràcies al suport del mecenes Fèlix Millet i Maristany entre els anys 1944 i 1945.

publicació d'ambdues obres.¹⁴¹ El delegat provincial de Barcelona es va afanyar a establir els límits en el terreny de la publicació de traduccions per evitar una allau de sol·licituds, tot indicant que no es podia transigir si no es complien certes condicions especialíssimes:

No así la traducción de obras extranjeras, salvo aquellos casos en que la traducción revista valor de creación literaria –la versión de *La Odisea* de Carlos Riba, por ejemplo– o cuando –como en el caso de la Fundación Bernat Metge– conviene salvar una obra considerable, ya realizada y que no tiene equivalente en lengua castellana.¹⁴²

Hi va haver, el 1949, algunes editorials que van ignorar la sentència dictada per censura. Selecta va treure obres d'Erckmann-Chatrion, Eugène Scribe, Molière, Joaquim Zamacois i Christoph von Schmid, que havien estat prohibides després que Josep M. Cruzet en sol·licités l'autorització per al recull d'*Obres completes* de Joaquim Ruyra. *El misantrop*, en traducció de Joan Oliver, va ser autoritzada el gener de 1950, però en els tràmits hi va haver d'intervenir fins i tot el delegat provincial, que va insistir en «la seva actitud en general contrària a tolerar traduccions, al mateix temps que reiterava l'absoluta necessitat de tenir en compte les que eren una “recreación”». ¹⁴³ És una altra mostra del joc en què havien d'incórrer els diversos agents implicats en les publicacions, un exercici de retòrica que, al cap i a la fi, tenia com a objectiu obtenir el vistiplau dels jerarques. En realitat, aquests ardits també posaven de manifest el fet que el desenvolupament cultural del país no només depenia de les bases del règim polític, sinó que va estar sotmès al continu assetjament de tots els seus intermediaris. Les circumstàncies es van repetir aquell mateix any, quan el traductor Josep M. Boix i Selva

¹⁴¹ Tots dos casos son emblemàtics pel fet que, entre l'un i l'altre, en paraules de Maurici Serrahima, van «enriquir enormement les possibilitats de la traducció al català» en aquells moments de penúria, sobretot, per la qualitat de les versions. Maurici Serrahima. *Del passat quan era present I (1940-1947)*. Barcelona: Edicions 62, 1972, p. 293.

¹⁴² Maria Josepa Gallofré. *Op. cit.*, p. 236.

¹⁴³ *Ibidem*, p. 387.

va sol·licitar una autorització per a publicar gairebé 300 exemplars del poema èpic *El paradís perdut*, de John Milton. El delegat de Barcelona intentava de nou persuadir els seus superiors, suggerint que es tractava d'una «auténtica labor de creación literaria» i al·ludint als avantatges d'una publicació que presentava les «características de la edición para bibliófilos».¹⁴⁴ Devia ser prou convincent, perquè l'agost de 1950 Boix va obtenir-ne el permís. Aquests quatre exemples, tanmateix, revelen un percentatge mínim del total de sol·licituds, i no són representatius.

2.4.1. Creació del Ministerio de Información y Turismo

L'estiu de 1951 hi va haver una nova reestructuració ministerial, que va posar Gabriel Arias Salgado al capdavant del recentment creat Ministerio de Información y Turismo, de competències ambigües en els inicis i que des d'aleshores fins al final de la dictadura es va fer càrrec del control de la informació del franquisme i, per tant, de la censura. L'absolut immobilisme que va caracteritzar el mandat d'Arias Salgado, especialment, els primers anys, va erradicar qualsevol esperança d'embranchada de la traducció catalana i la política cultural, «llevat de la primera foguerada del tombant 1951-1952»,¹⁴⁵ va tornar a experimentar un retrocés.

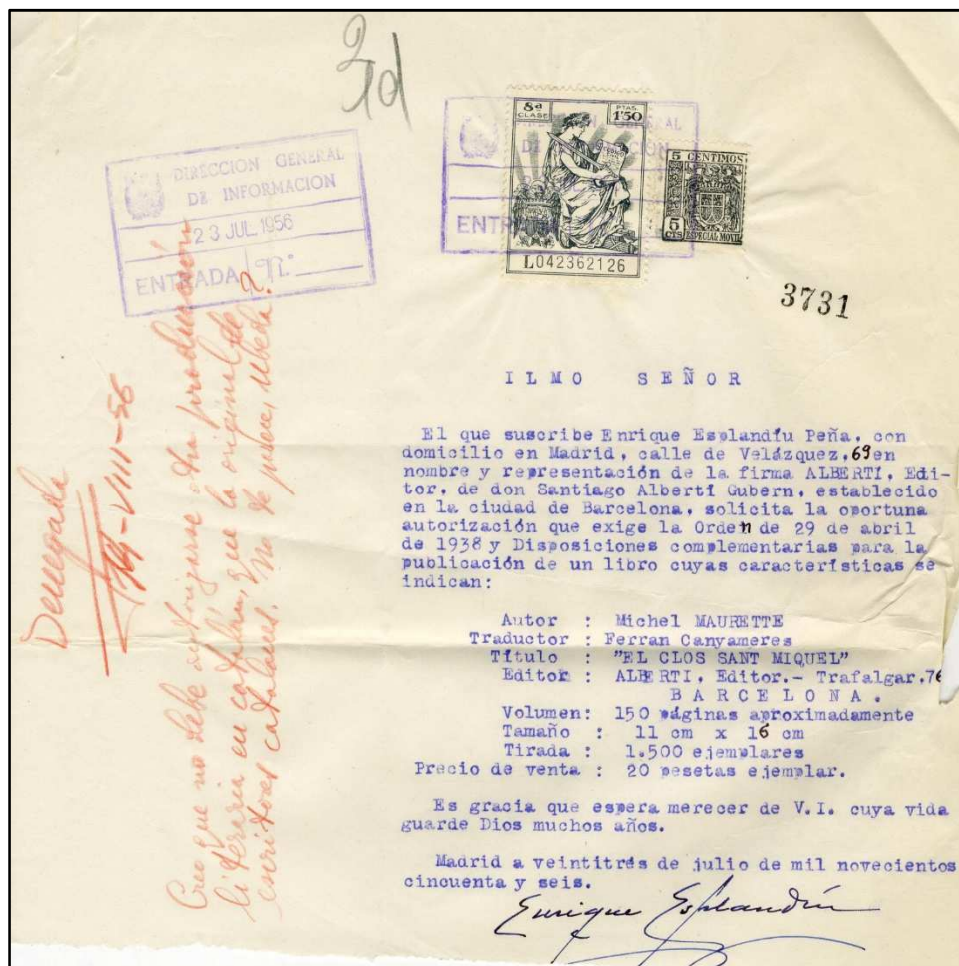
Malgrat la consolidació, en aquells moments, de les directrius de la censura franquista i l'impuls d'unes «noves normes», que no feien sinó perpetuar els criteris restrictius dels períodes anteriors, algunes editorials van aconseguir emprendre projectes innovadors. L'any 1951 Josep M. Cruzet va llançar la Biblioteca Selecta Universal, col·lecció que aplegava traduccions –majoritàriament, reedicions– i que va esdevenir la

¹⁴⁴ *Ibíd.*, p. 388.

¹⁴⁵ Maria Josepa Gallofré. «Les “nuevas normas sobre idiomas regionales” i les traduccions durant els anys cinquanta». *Els Marges*, 44 (1991b), p. 12.

«sèrie estrangera» de la Biblioteca Selecta. En paraules de Cruzet, la Biblioteca Selecta «té un nom i un prestigi que val la pena de projectar sobre les traduccions».¹⁴⁶

El 1953 Santiago Albertí va posar en marxa la Nova Col·lecció Lletres («La narrativa moderna a l'abast de tothom»), que, per mitjà de llibres molt assequibles, es va proposar de divulgar la literatura contemporània entre un públic més ampli. El 23 de juliol de 1956, Albertí va emetre a censura la sol·licitud d'autorització per a la traducció d'*El clos de Sant Miquel* (*Le Clos Saint-Michel*, 1955), de Michel Maurette.

Imatge 2. Instància de sol·licitud per a *El clos de Sant Miquel*¹⁴⁷

¹⁴⁶ Maria Josepa Gallofré (ed.). *Amb les pedres disperses. Cartes 1946-1962*. Barcelona: Destino, 2003, p. 223. El 1954 la Biblioteca Selecta Universal es va integrar a la Biblioteca Selecta.

¹⁴⁷ AGA, SC, expedient 3731, caixa 21/11501. Recordem que tots els expedients de censura analitzats al llarg d'aquest estudi són ordenats per la data d'entrada a l'administració.

En el primer informe, del 14 d'agost, el lector Miguel Piernavieja feia palesa la seva opinió sobre la necessitat de traduir en llengua catalana:

(C). [...] A través de los personajes, con sus pasiones y defectos, la novela muestra las grandezas y miserias del campesino. No parece contener nada fundamental que objetar, pero tampoco se ve la conveniencia de traducirla al catalán, que sin duda desmerece del original.¹⁴⁸

El 29 d'agost, una comunicació interna posa de manifest una evident falta de consens: «Consultado por el Jefe de la Sección con el Director General, pr[o]c[é]dase según criterio establecido. El Criterio del Sr. Ministro es de suspensión.- El Director General, dice podría autorizarse».¹⁴⁹ En realitat, l'informe de Piernavieja no havia revelat de manera explícita la intenció d'autoritzar la novel·la de Maurette. Per això, uns dies més tard, el 8 de setembre, el censor José de Pablo Muñoz va redactar un altre informe que conclouïa amb un concís «PUEDE AUTORIZARSE». Per motius que queden fora del nostre abast, l'expedient es va resoldre amb una «SUSPENSIÓN» i el projecte d'Albertí va restar inèdit. El desembre de 1962, tanmateix, Anna Moll va demanar el vistiplau per a la versió de Ferran Canyameres (que havia reemplaçat «clos» per «mas») i va obtenir-lo sense majors contratemps (expedient 7060). A l'inici de 1963, *El mas de Sant Miquel* va ser incorporada, sense supressions, a la col·lecció Raixa.

El 1955 Aymà va fundar El Club dels Novel·listes,¹⁵⁰ juntament amb Xavier Benguerel i Joan Oliver, que en va ser el director fins al 1958. En el tombant de 1960, el

¹⁴⁸ Ibídem. Una nota sense signatura, escrita en el marge de l'informe, corrobora el judici de Piernavieja i afegeix: «Denegada. 14-VIII-56. Creo que no debe autorizarse otra producción literaria en catalán, que la original de escritores catalanes. No te parece, Úbeda?».

¹⁴⁹ Ibídem.

¹⁵⁰ El març de 1957 Aymà va llançar la primera traducció: *El bon assassí*, d'Antoon Coolen. Joan Triadú. «Tretze anys d'edició de novel·les». *Serra d'Or*, 110 (1968), p. 76. Cal especificar, a més, que «en aquesta col·lecció l'activitat no es limita a la publicació dels llibres: s'organitzen actes, conferències, xerrades, etc. en innumbrables localitats de Catalunya, i es promocionen els escriptors en entrevistes i

catàleg va passar a aixoplugar-se sota el Club Editor i va quedar a l'empara –gràcies al mecenatge de Fèlix Escalas– de Benguerel i Joan Sales.

Pel que fa al llibre religió, és destacable el seu paper en la reaparició, per bé que molt gradual, de les traduccions al final de la dècada. La celebració del Concili Vaticà II (1962), que s'havia anunciat des del gener de 1959 i que va durar fins al final de 1965, va afavorir l'interès de la societat per l'espiritualitat i la teologia des d'un punt de vista renovat, allunyat del de la fe que havia imperat fins aleshores. Algunes editorials, com Nova Terra –que va sorgir el 1958 del Servei de Publicacions de la Joventut Obrera Catòlica (JOC)– i Estela –especialitzada, també des del 1958, en la publicació de llibres i opuscles de temàtica religiosa–, van aprofitar l'ocasió per a importar nombroses obres estrangeres que tractaven temes tan diversos com l'ecumenisme, la nova religiositat i el diàleg amb el marxisme (aspectes que, com hom pot suposar, van topar fortament amb la dictadura),¹⁵¹ i compensar la falta de producció autòctona.

2.4.1.1. VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica

L'any 1952 el filòleg Joan Coromines va començar a viatjar a Catalunya, quan la feina de docent a la Universitat de Chicago li ho permetia, per prosseguir el recull de material lexicogràfic i establir-ne les etimologies que, des de les acaballes de la dècada de 1970, el van dur a completar dues obres que l'exili l'havia obligat a postergar: el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* i l'*Onomasticon Cataloniae*. Un any

debats en diversos mitjans de comunicació». Jordi Aymà. «Jaume Aymà i Mayol, editor». *Anuari Trilcat*, 1 (2011), p. 169-170.

¹⁵¹ Pere Quer. «Aproximació a l'estudi de les traduccions en l'edició religiosa dels anys 60. El cas de Nova Terra». Dins: Coll-Vinent, Sílvia; Eisner, Cornèlia; Gallén, Enric (ed.). *Op. cit.*, p. 273-274. Marín i Ramírez expliquen que «[...] a partir dels anys seixanta es va començar a produir un trencament entre l'Estat franquista i el Vaticà, sobretot arrel del Concili Vaticà II. Segons Javier Villalba [...], fou el més gran disgust polític de Franco. Del Concili Vaticà II se'n farà ressò de seguida Nova Terra, creant una col·lecció especial per analitzar els documents sorgits en aquest esdeveniment». Dolors Marín; Agnès Ramírez. *Op. cit.*, p. 23-24.

més tard, el 10 d'abril de 1953, Coromines va denunciar la tràgica situació que vivia la llengua en el primer acte científic internacional que s'organitzava a Catalunya des del final de la guerra: el VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica, celebrat a la Universitat de Barcelona, al qual van assistir 318 representants de més d'una vintena de països.¹⁵² En una carta a Albert Coromines, del 29 de setembre, explicava que

Junt amb altres professors catalans vaig fer-hi totes les comunicacions en català (deu de les quinze, les altres en francès) i vàrem explicar als congressistes estrangers la persecució tenaç i hipòcrita de què encara és víctima la nostra llengua. El representant del ministre de Franco (el subsecretari Royo Villanova [...]) va fer-hi un discurs afirmant cínicament que el català i la cultura catalana eren protegits pel govern franquista. Per sort aquell mateix vespre em tocava parlar a mi, a l'àpat de comiat del Congrés, i així no va quedar sense desmentiment. Com que duia la representació d'una universitat americana, vaig dir que el que preocupava a Amèrica és que es fomentés la desunió entre els pobles de l'Europa occidental, intentant ofegar un idioma de cultura com el català, l'ús del qual estava rigorosíssimament prohibit a les escoles i que era solament estudiat a la Universitat de Madrid però no a la de Barcelona. Diversos estrangers –el representant suís, el suec i sobretot el belga– varen expressar simpatia per la forma com els catalans defensaven el seu idioma.

El meu discurs va produir indignació a les esferes oficials i entre certs intel·lectuals castellans i renegats nostres. El governador de Barcelona [Felipe Acedo Colunga] es va fer presentar un report. Certs col·legues m'han fet avinent que m'havia barrotat la «càtedra que ja tenia segura en una universitat espanyola»; jo me'n ric perquè sé molt bé que ningú no pensava donar-me tal càtedra, i altrament era una obligació fer el que vaig fer i espatllar-los aquesta farsa. *Ressorgiment* ha dit que vaig cuitar a pendre l'avió cap a Nova York abans que em detinguessin. És una bola: em vaig estar tranquil·lament a casa fins fa una setmana i no m'ha passat res. S'hi miren molt a agafar ningú que tingui amistats entre gent respectable i sigui una mica conegut a l'estranger, almenys si no crea problemes d'ordre públic. Al cap d'unes quantes setmanes la policia de Barcelona, per fer-me por, em va pendre el passaport amb una excusa, sense parlar del Congrés, però com que vaig reclamar fent-los notar que era resident a Xicago i professor d'una universitat americana, van consultar a Madrid, i sense recórrer a cap influència ni demanar-me cap retractació, van tornar-me'l.

¹⁵² Josep Ferrer; Joan Pujadas. «Joan Coromines i el VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica de Barcelona». *Revista de Catalunya*, 220 (2006), p. 53-54.

La utilitat de tot això serà escassa o nul·la naturalment, fora la d'haver espatllat una maniobra de propaganda franquista internacional. Però l'experiència interessant és que amb tot i el buit absolut que la premsa diària i setmanal va fer a aquest discurs meu i als semblants dels amics estrangers, i amb tot i la por que té tanta gent, passen d'un centenar els catalans (i fins algun basc i castellà) que han vingut a trobar-me amb les felicitacions més entusiastes. Aquestes coses corren com un reguer de pólvora per Barcelona i Catalunya, fins entre la gent més allunyada dels ambients universitaris; el poble sent un fàstic irresistible i una indiferència total per la «premsa» espanyola però es pren de les mans i dels llavis amb avidesa qualsevol full estranger o que no hagi passat per la censura [...]. L'esforç oficial per encanallar el país és en va, i l'aversion popular desbotarà tot seguit que s'obri el més petit portell.¹⁵³

El testimoni del filòleg corrobora, en definitiva, la precarietat del sistema literari en el curs dels anys cinquanta. Al mateix temps, posa de manifest l'entusiasme i el valor d'incomptables intel·lectuals i erudits, que, en lloc de resignar-se, van combatre la política cultural de la dictadura. A banda de la tasca titànica a què va consagrar la seva vida, dedicada a la llengua i la cultura enyorades, Coromines va deixar una empremta en alguns editors venidors, tal com evidencia l'escrit de Max Cahner de 1995, «Com vaig esdevenir editor de Joan Coromines»:

Vaig conèixer Joan Coromines l'abril del 1953, amb motiu del Setè Congrés Internacional de Lingüística Romànica que se celebrà a la Universitat de Barcelona. [...]

Recordo la impressió que em va fer poder sentir parlar persones que per a mi havien esdevingut mítiques, com Walther von Wartburg, Ramón Menéndez Pidal, Gerhard Rohlfs, Ernst Gamillscheg o Paul Aebischer, o de poder sentir com els nostres filòlegs (Rubió, Coromines, Moll, Aramon, Sanchis Guarner, Colón, Badia, Guiter, Ruiz i Calonja) pronunciaven ponències i comunicacions en català i sobre temes de llengua i literatura catalanes, i a la mateixa Universitat on estudiava, on una cosa així no s'havia produït des del 1939. Però el que més em va colpir foren dos parlaments adreçats als congressistes, al marge de les sessions científiques, pel que tingueren de denúncia de la discriminació i persecució de la llengua catalana.

¹⁵³ Josep Ferrer; Joan Pujadas (ed.). *Epistolari Joan Coromines & Josep M. Batista i Roca, Joan Triadú, Albert Manent i Max Cahner*. Barcelona: Curial, 2009, p. 284-286.

Em refereixo als parlaments que Agustí Duran i Sanpere, en nom de l'Institut d'Estudis Catalans, féu en la recepció oferta per les entitats acadèmiques a la Casa de l'Ardiaca, i el que Joan Coromines féu en el banquet de clausura (i que no veig que hagués estat esmentat en la crònica del Congrés publicada el 1957, a la segona part de les actes i memòries). Aquell auditori internacional, si no hagués estat per aquelles valentes intervencions, hauria pogut creure que el català era prou respectat per la dictadura franquista.

Coromines [...] decidí compaginar la seva docència a la Universitat de Xicago amb vingudes periòdiques a Catalunya, que inicià, precisament, els anys 1952-1954 i que intensificà notablement a partir del 1955. Això féu possible que les joves generacions tinguessin oportunitat de conèixer-lo personalment. Aquest devia ésser el cas d'Aina Moll, que acabava de tornar d'una estada d'ampliació d'estudis a la Universitat de Bonn. En tot cas, aquella decisiva «Biblioteca Raixa», editada per l'editorial familiar i que ella dirigí amb tanta eficàcia, s'inicià el juliol de 1954 amb un text de Joan Coromines, *El que s'ha de saber de la llengua catalana*, que havia d'esdevenir un dels grans èxits de la col·lecció i un dels pocs elements no clandestins de reflexió sobre el paper de la llengua en el futur del nostre país, entès com a conjunt dels Països Catalans. La seva aportació a la reelaboració del pensament nacionalista sobre bases no regionals se sumà així a la d'altres intel·lectuals, com Josep Maria de Casacuberta, Alexandre Cirici i, sobretot, Joan Fuster.¹⁵⁴

2.4.2. Reglamento del Servicio de Depósito Legal

El juliol de 1957 va tenir lloc una remodelació ministerial més profunda: es va establir en el poder una nova generació dirigent formada per tecnòcrates decidida a garantir, per mitjà de l'obertura i el desenvolupament econòmics, la supervivència d'un règim que es trobava amenaçat pels desastrosos resultats dels mètodes absolutistes de la immediata postguerra.¹⁵⁵ El 23 de desembre es va aprovar per decret el Reglamento del Servicio de

¹⁵⁴ Josep Ferrer; Joan Pujadas (ed.). *Joan Coromines, 90 anys*. Pineda de Mar / Barcelona: Ajuntament de Pineda de Mar / Curial, 1995, p. 55-57.

¹⁵⁵ Recordem que Espanya va ser exclosa del Pla Marshall a causa de la falta de llibertat de culte i –en paraules de Harry Truman– de la intolerància religiosa, circumstància que, en endavant, va tenir grans repercussions per a la recuperació de l'economia.

Depósito Legal,¹⁵⁶ segons el qual «les publicacions editades al país tenien l'obligació, imposada per la llei, d'imprimir-se amb el número de dipòsit legal i, conseqüentment, enviar tres exemplars de cada número a la Dirección General de Archivos y Bibliotecas del Ministerio de Educación Nacional».¹⁵⁷ Tot i la reestructuració política i les escasses concessions dels darrers anys, la traducció –sobretot la que s'efectuava cap a les llengües «regionals»– era considerada una pràctica secundària i prescindible, que no disposava de reconeixement oficial i que, per tant, es mantenia en un «buit» burocràtic. El 18 d'agost de 1958, Cruzet va iniciar els tràmits per a *Barrabàs* (*Barabbas*, 1950), de Pär Lagerkvist, en traducció de Josep M. Espinàs. L'informe, de Miguel Piernavieja, evidenciava un desconeixement absolut de les normes vigents pel que fa a l'autorització de traduccions en llengua catalana:

Novela autorizada en versión castellana. Ahora se presenta en francés para traducirla al catalán, con el compromiso del editor de ajustarse a esta última versión, contra lo cual no parece haber reparo, salvo si está vigente una orden relativa a prohibir en catalán obras no originales en esta lengua. Por otra parte, se incluye al principio una carta de André Gide, que figura en el Index con «Opera omnia» y que, por tal razón, debería suprimirse en todo caso.¹⁵⁸

L'expedient va concloure amb una denegació el 27 d'agost. Pocs mesos després, Josep Miracle, sotsdirector de Selecta, va instar la direcció a revisar l'expedient per mitjà d'una instància que subratllava el tracte de favor que rebien les publicacions en castellà:

¹⁵⁶ Vegeu el «Decreto de 23 de diciembre de 1957 por el que se aprueba el Reglamento del Servicio de Depósito Legal» del BOE, 20-1-1958.

¹⁵⁷ Montse Caralt. «Inquietud: sobreviure a la censura». Dins: Vilardell, Laura (ed.). *Op. cit.*, p. 169.

¹⁵⁸ AGA, SC, expedient 3784, caixa 21/12094. Antecedents per a la versió castellana a la primera plana de l'informe: «Expdte 1282-56/Aut. 21-5-57».

CONSIDERANDO que el contenido y calidad de esta obra fueron debidamente apreciados por esa Dirección General, autorizando el 9 de abril de 1958 (expediente núm. 1283-56) la publicación de «BARRABAS» en versión castellana, lo cual significa que su contenido se ha considerado apto para los lectores españoles. Que su autor, Paar (sic) Lagerkvist, ganador del premio Nobel 1951, dió su oportuna autorización para la versión al catalán de su obra, expresando la satisfacción que le producía que su obra se publicara no solo en la lengua general y oficial del país, sino también en otro idioma regional, de lo que podría desprenderse cierta defraudación y perplejidad por parte del autor si su obra no fuera publicada en dicha versión. Y que teniendo en cuenta que la edición castellana de dicha obra se difundió ya largamente, y la traducción catalana, de pequeña tirada, va destinada solo a un reducido público, atentamente SUPLICA a V.S.I. se digne ordenar la revisión del referido expediente nº 3.784-58, por el que se solicita autorización para publicar la versión catalana de la obra [...] de Paar Lagerkvist, premio Nobel, 1951. [...] Barcelona, diecinueve de diciembre de mil novecientos cincuenta y ocho.¹⁵⁹

Ni la retòrica de Miracle ni els arguments de l'apel·lació no van servir per a convèncer els alts càrrecs de la Junta. El 6 de febrer de 1959, el pare franciscà Miguel Oromí –en qualitat de Director General– va signar un informe segons el qual «vistos los fundamentos alegados [...] se declara concluso el expediente manteniendo el dictamen anterior de DENEGACI[Ó]N EN LA VERSI[Ó]N DE (sic) CATAL[Á]N, adquiriendo carácter firme la resolución».¹⁶⁰ Selecta no va tornar a insistir, però Vergara va emetre una sol·licitud d'autorització per a *Barrabàs* el maig de 1961. L'informe, redactat el 28 de desembre, ja n'aconsellava el consentiment amb supressions:

Novela ganadora del Premio Nobel 1951.- Su tema central es un estudio de la figura de Barrabás [...]. Esta obra fue primeramente suspendida en la Inspección y posteriormente autorizada en 21-5-57 (expte 1283-56) por asesor religioso de la Sección. Creemos PUEDE AUTORIZARSE con las tachaduras de las pgs. 16, 19, 21 al 24; 43, 47, 52, 57-8; 62, 69, 70, 75, 90, 113 y 115, de acuerdo con edición anterior. En esta obra, que va a ser traducida al español (sic) con tirada de 3.000 ejemplares, debe ser suprimido el

¹⁵⁹ *Ibíd.*

¹⁶⁰ *Ibíd.*

prólogo de André Gide, poniendo en su lugar, si la superioridad lo estima conveniente[,] otro prólogo explicativo de firma autorizada.¹⁶¹

Com hom pot observar, al principi de la dècada de 1960 la llengua va passar de ser un obstacle infranquejable a representar un tret tolerable del folklore local: el lector ja no feia referència a la inconveniència de traduir a una llengua «vernacla», sinó que es va limitar a dictaminar les supressions que havien estat aplicades a la versió castellana de mitjan anys 1950. El pròleg, de Lucien Maury –especialista en literatura nòrdica–, va tornar a ser denegat pel fet que incloïa, al capdavant, una carta d’André Gide, dirigida al mateix Maury. Gide ja feia temps que figurava a l’*Index Librorum Prohibitorum*, dins la categoria «Opera Omnia» –tal com especifica Piernavieja en l’informe del 23 d’agost de 1958– i, per tant, gaudia de molt mala reputació entre les altes esferes franquistes. Tot seguit reproduïm la breu lletra de Gide:

My dear Lucien Maury:

Pär Lagerkvist’s *Barabbas* is, beyond all possibility of doubt, a remarkable book. I am deeply grateful to you for giving me an early opportunity to read it, as you did in the case of the same author’s *The Dwarf* which received, last year, so enthusiastic a welcome from critics and public alike.

When you brought me the translation of *Barabbas*,¹⁶² you spoke of it in such a way as to make me feel the liveliest desire to read it. But I had no idea then how deeply it would interest me. I was, as it so happened marvellously (I dare not say, providentially) prepared for the experience of its perusal owing to the fact that I had been buried, for the past month, in a study of «l’Histoire des Origines du Christianisme». Renan had, in masterly fashion, made it possible for me to realize with what intelligent precision Pär Lagerkvist has shown the mysterious springs of an emerging conscience secretly tormented by the Problem of Christ at a time when the

¹⁶¹ AGA, SC, expedient 3248, caixa 21/13361. Tot i que el lector afirma que serà «traducida al español», ratifiquem que es tracta de la traducció catalana (l’error és degut, probablement, a un descuit del censor).

¹⁶² Una nota escrita a mà a l’inici de l’informe dóna a entendre que Vergara va fer arribar a censura un exemplar en anglès (malgrat que la llengua original de la novel·la és el suec) i dos en francès. El text de Gide i la traducció de què parla (la que li va entregar Maury) havien de ser, per força, en francès, tot i que les ratllades (les del pròleg i, també, les del cos de la novel·la) van ser efectuades sobre la versió anglesa.

Christian doctrine was still in the process of formation, when the dogma of the Resurrection still depended on the uncertain evidence of a few credulous witnesses who had not yet bridged the gap between superstition and faith.

From what you told me then, my dear Maury, I derived a very imperfect idea of the extent to which the troubled movements of the robber's mind were bound up with what he had seen, or thought he had seen, at Golgotha, and with the various rumours which followed hard upon the Divine Tragedy –an event upon which the destiny of well-nigh the whole of humanity was, eventually, to hang.

It is the measure of Lagerkvist's success that he has managed so admirably to maintain his balance on a tight-rope which stretches across the dark abyss lying between the world of Reality and the world of Faith. The closing sentence of the book remains (no doubt deliberately) ambiguous: – «When he felt death approaching, that which he had always been so afraid of he said out into the darkness, as though he were speaking to it: "To thee I deliver up my soul,"» That «as though» leaves me wondering whether, without realizing it, he was, in fact, addressing Christ, whether the Galilean did not «get him» at the end. *Vicisti Galilae*, as Julian the Apostate said.

I have your word for it, dear Maury, that this ambiguity exists also in the original text. The Swedish language has given us, and is still giving, works of such outstanding value, that knowledge of it will soon form part of the equipment of any man calling himself well-educated. We need to be in a position to appreciate the important part likely to be played by Sweden in the Concert of Europe.¹⁶³

És indubtable –i, des de la seva perspectiva, comprensible– el desig dels censors d'impedir l'accés del gran públic de dissertacions de Gide com «the dogma of the Resurrection still depended on the uncertain evidence of a few credulous witnesses who had not yet bridged the gap between superstition and faith», o «a tight-rope which stretches across the dark abyss lying between the world of Reality and the world of Faith». D'altra banda, els nombrosos fragments subratllats sobre la versió anglesa de la novel·la posen de manifest la rigidesa del codi moral franquista:

¹⁶³ AGA, SC, expedient 3248, caixa 21/13361.

Barabbas (1951)

(pàg. 16) [...] She stopped short and gave him **such a helpless and reproachful** look that he knew he could never forget it.

(pàg. 19) [...] But the third said that he had mixed mostly with the poor and used to promise them that they would enter the kingdom of God; **even the harlots, and that greatly amused them all, though they thought it was very nice provided it were true.**

(pàg. 21) –**A Messiah who lets himself be crucified! Did you ever hear the like!**
Barabbas remained sitting with his beard in his big hand, looking down at the earthen floor. –No, he wasn't the Messiah...

(pàg. 22) –Darkness? What darkness? They looked at him in astonishment. It hadn't been dark, had it? When?

–About the sixth hour?

–**Pshaw... what rubbish. No one had seen anything like that!**

(pàg. 23) [...] **He even put his arm round the woman nearest him and pulled her towards him. She laughed and hung round his neck. But the fat woman took him from her and said that now her darling was really himself again, now he was as he should be and quite well again after that dreadful prison. And never again was he to go imagining things about any silly darkness, nonono, tutttutut –she pulled him to her and made little caressing noises all over his face with her pouted lips, fondling the back of his neck with her fat fingers and playing with his red beard. They were all pleased at the change in him and that he was more himself, more like he could be sometimes when he was in a good mood. And now they all let themselves go wholeheartedly.**

(pàg. 24) [...] **The men, who had not tasted wine or seen a woman for several months, made up for it now; soon they would be going back to their mountains, they hadn't much time left –now they must really celebrate being in Jerusalem, and celebrate Barabbas's release! They got drunk on the strong, sour wine and amused themselves with all the women except the fat one, pulling them in one after the other behind a curtain further inside and coming back flushed and panting to resume their drinking and noise. They did everything thoroughly, as was their wont.**

They continued in this way until it began to grow dark. Then the two men got up and said it was time they were going. Throwing their goat-skins over their shoulders and hiding

their weapons under them, they said good-bye and crept out into the street, where it was already nearly dark. Soon afterwards the three women went and lay down behind the curtain, tipsy and utterly exhausted, and fell fast asleep. **When the fat woman and Barabbas were thus left alone she asked if he didn't think it was about time they too enjoyed themselves together, if he wasn't in need of it after having been treated so badly. She for her part greatly fancied one who had languished so long in prison and so nearly been crucified. She took him up on to the roof, where she had a little arbour made of palm leaves for the hot time of the year. They lay down and she fondled him a little and he grew quite wild, wallowing in her fat body as though he never wanted to leave it. Half the night passed by without their being conscious of anything round them.**

When at last they were quite spent she turned over on her side and fell asleep at once. He lay awake beside her sweaty body, looking up at the roof of the arbour.

(pàg. 43) [...] The fat woman thought at first that it was because of her, but she soon realized it wasn't. She felt rather piqued, but heavens above, men are always ungrateful when they get what they want all the time, **and she did have him sleeping with her and she liked that. It was lovely to have a real man for a bit and one it was nice to fondle.**

(pàg. 47) [...] They adored death itself. **It was horrid, it filled him with disgust. It put him right off both them and their doctrine and the one they said they believed in.**

(pàg. 52) [...] The fat woman was joyously surprised at his violence as he took her, it was with no little zest he did it this evening. What caused it she didn't know, but tonight it seemed as if he really needed something to hold on to. And if anyone could give that to him, she could. She lay dreaming she was young again, and that someone loved her...

(pàg. 57-58) [...] No, she wasn't afraid exactly. **But she didn't like crucified people. It was not in her line. She had a large, generously proportioned body, and the one that suited her was Barabbas. Barabbas as he was *himself*. Such as he was before he had got it into his head that it was he who should have been crucified. What she relished was the very fact that he had *not* been crucified, that he had got off!**

(pàg. 62) [...] **Was it lawful to spread such heresies?**

(pàg. 69-70) [...] **The old man wasn't going to unsettle himself, he said he had done it so many times for nothing, that there were so many who made out they were the Messiah**

but who weren't at all. Why should it be the right one this particular time? But she listened to the madmen.

Now here she lay, battered and dead for his sake. The right one?

Was the right one? The saviour of the world? The saviour of all mankind? Then why didn't he help her down there in the stoning-pit! Why did he let her be stoned for his sake! If he was a saviour, why didn't he save!

[...] But he liked suffering, both his own and others'. And he liked people to witness for him. **«Now I have witnessed for thee, as thou didst say I should do.» ... «Risen from hell in order to witness for thee.» ...**

No, he didn't like that crucified man. He hated him. It was he who had killed her, had demanded this sacrifice of her and seen to it that she didn't escape it. For he had been present down there, she had seen him and gone towards him with outstretched hands for help, had snatched at his mantle –but not a finger had he lifted to help her. And he was supposed to be the son of God! God's loving son! Everyone's saviour! [...]

They had had the lepers' caves on their right and the desert fanatics' straight in front, but they hadn't gone as far as that. Yes, he recognized it quite well, though it looked different now in the moonlight. **They had been walking down here towards the hollow while the old man told him that the child was still-born because it had been cursed in the womb and that he had buried it at once as everything still-born is unclean. Cursed be the fruit of thy loins... The mother had not been able to be present, but later on she often sat there by the grave... The old man had talked the whole time...**

(pàg. 75) [...] Nobody knew whom the child belonged to, and she couldn't have said herself; only that she had cursed it in her womb and borne it in a hatred of heaven and earth **and the Creator of heaven and earth.**

(pàg. 90) –The only god! And crucified like a slave! **What presumption! Do you mean that there is supposed to be only one god –and that people crucified him!**

(pàg. 113) [...] Perhaps he saw that Barabbas was conceived and born in hatred of all things created in heaven and earth **and of the Creator of heaven and earth.**

(pàg. 115) [...] They were abhorred, hated, suspected of witchcraft and goodness knows what. **And their god was a notorious malefactor who had been hanged a long time ago. Nobody wanted to have anything to do with them.**¹⁶⁴

Desconeixem els motius pels quals *Barrabàs* no va veure la llum, tanmateix ens atrevim a conjecturar que els editors van resoldre que l'allau de tisorades desvirtuava l'original i que, per tant, valia més esperar. Dos anys més tard, el 5 de juny de 1963, Vergara va trametre una altra sol·licitud. El pare agustí Saturnino Álvarez Turienzo, prolífic i acreditat censor religiós des del 1951,¹⁶⁵ va elaborar un informe sobre la versió anglesa, datat el 12 de juny, força diferent dels anteriors:

[...] Plantea el problema de la aceptación de la fe por parte de un corazón pasional y violento, aunque en el fondo angustiado e indigente: Barrabás, el personaje de la Pasión. El le[c]tor sencillo encontrará muchas cosas chocantes; pero basta hacerse cargo de la situación que describe, y de las licencias permitidas al novelista para aceptar sustancialmente su versión. La lucha en solitario del protagonista es quizá uno de los temas menos consonantes con nuestra mentalidad eclesiástica. Pero la objeción que la obra merece en este sentido es más bien negativa: falta de algunas afirmaciones que cabría esperar. PUEDE AUTORIZARSE.¹⁶⁶

Barrabàs va ser publicada l'any 1963, sense supressions, en traducció de Núria Sales, a la recentment inaugurada col·lecció Isard.¹⁶⁷ Aquesta edició representava una victòria, per bé que havien passat cinc anys des del primer intent de Selecta.

¹⁶⁴ Ibídem. Les frases han estat citades íntegres (les supressions estan marcades en negreta), o bé s'han copiat alguns paràgrafs sencers per tal de contextualitzar-les i facilitar-ne la comprensió: gairebé tots els passatges constitueixen una part fonamental dins el conjunt del relat.

¹⁶⁵ Considerat un «censor de prestigi», va ser un membre eminent de l'ordre agustiniana, especialitzat en obres filosòfiques i «autoritat incontestable als ulls del MIT». Mireia Sopena. «"Con vigilante espíritu crítico". Els censors en les traduccions assagístiques d'Edicions 62». *Op. cit.*, p. 149-150.

¹⁶⁶ AGA, SC, expedient 3309, caixa 21/14605.

¹⁶⁷ Sobre Isard, a l'abril de 1964 Pere Calders va especificar els fonaments d'un projecte que afavoria la figura dels torsimanys, per tal com «s'ha seguit el criteri d'encarregar les traduccions als escriptors més prestigiosos de les terres de llengua catalana i, dins el pla general de la col·lecció, no tan sols s'ha deixat una àmplia llibertat de tria als traductors, sinó que àdhuc ha estat tingut en compte llur consell per a la incorporació de nous títols». Pere Calders (*et. al.*). «Els Llibres». *Serra d'Or*, 4 (1964), p. 54-55.

2.4.3. Expedients tramitats el 1959

2.4.3.1. Plaza & Janés

El 13 de març de 1959, Plaza & Janés, que tot just s'estrenava, va demanar el permís per a editar *El pont del riu Kwai* (*Le Pont de la Rivière Kwai*, 1952), de Pierre Boulle, en traducció de Joan Oliver.

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
DIRECCIÓN GENERAL DE INFORMACIÓN
SECCIÓN DE INSPECCIÓN DE LIBROS

Exp. núm. _____
Registro núm. _____

1318
Ilmo. Sr.:

El que suscribe CLUB DELS NOVEL·LISTES con domicilio en
Barcelona calle Muntaner n.º 316
solicita la autorización que exige la Orden de 29 de abril de 1938, y disposiciones complementarias para la edición del libro y folleto cuyas características se indican.

Autor PIERRE BOULLE
Título EL PONT DEL RIU KWAI - EL PUENTE SOBRE EL RIO KWAI
EL Puen-te sobre Río Kwai - EL PONT DEL RIU KWAI
Editor JOSE JANES Domiciliado en Barcelona
Calle Muntaner núm. 316

Volumen 240
Formato Octavo
Tirada 3.000
Precio de venta 240

Colección en que se incluye⁽¹⁾ Literatura

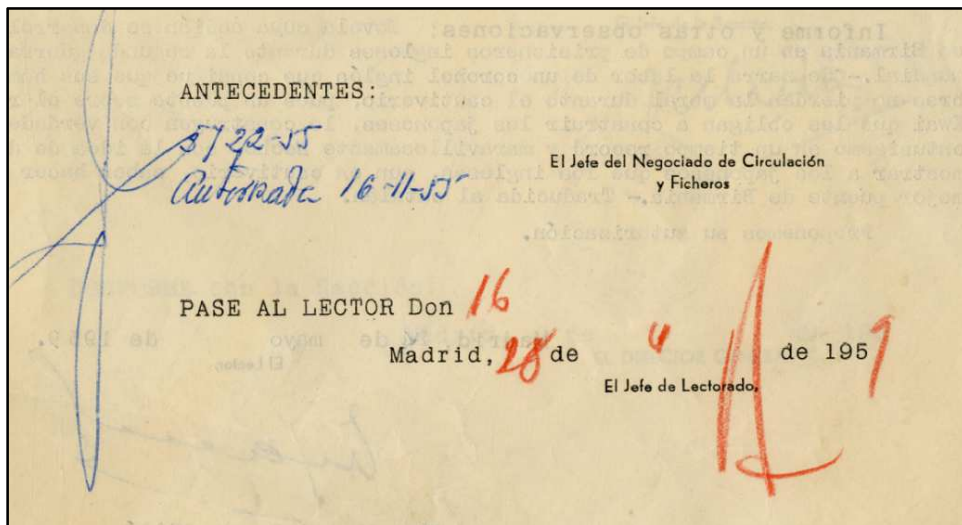
Manuel Barcelona 13 de marzo de 1959
El solicitante,
P. O.
D. Llorenç Camià

(1) Si es obra para niños o para público femenino dígaselo expresamente.

Imatge 3. Instància de sol·licitud per a *El pont del riu Kwai* ¹⁶⁸

¹⁶⁸ AGA, SC, expedient 1318, caixa 21/12342. A tall d'anècdota, observem que el títol de la novel·la, que inicialment havia estat escrit, a màquina, en català i en castellà, va ser ratllat amb un bolígraf verd (pel mateix agent editorial, atès que algunes caselles havien estat emplenades amb el mateix bolígraf) per a invertir l'ordre de les llengües.

El document de petició revela que l'obra va ser «denegada» el 2 d'abril, si bé posteriorment va ser autoritzada. De fet, el lector Manuel Sancho Millán va redactar un informe favorable el 4 de maig (en el qual no mancava l'avertència que la traducció era catalana), que va ser corroborat per una nota escrita a mà sobre el mateix document: «aut[orizada] previo [consentimiento] Jefe Sección. 4-6-59».¹⁶⁹

Imatge 4. Antecedents a l'expedient d'*El pont del riu Kwai*¹⁷⁰

El mateix llapis vermell va ser utilitzat per a obrir l'expedient, per tant suposem que el veredicta denegatori el va escriure el mateix cap de secció, potser impel·lit pel fet que la traducció era al català. Malgrat aquesta incongruència, la novel·la *El pont del riu Kwai* va ser incorporada a El Club dels Novel·listes a l'inici de 1960.

¹⁶⁹ *Ibíd.*

¹⁷⁰ *Ibíd.*

2.4.3.2. Selecta

El 14 de novembre Josep Miracle va emetre una instància (sobre la qual el cap de secció va subratllar el comentari annex «en catalán») per a incorporar el clàssic de Jules Verne, *De la terra a la lluna* (*De la Terre à la Lune*, 1865), en traducció de Jordi Ribot i Rius, a la Biblioteca Selecta (número 288).

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO

Dirección Gral. de Información

Sección Inspección de Libros

Nº Expt.....

Nº Rgto.....

4955

ARCHIVO

ILTMO. SR.:

El que suscribe, José Miracle Montserrat, Subdirector de Editorial Selecta, con domicilio en Barcelona, calle Consejo de Ciento, 391, solicita la autorización que exige la Orden del 29 de abril de 1938 y disposiciones complementarias para la edición del libro cuyas características se indican:

Autor	JULES VERNE (Trad. Jorge Ribot Rius)
Título	DE LA TERRA A LA LLUNA (En catalán)
Editor	José M ^a Cruzet Sanfeliu
Volumen	250 págs. aprox.
Formato	18 x 11,5 cms.
Tirada	1.500 ejcs.
Precio de venta	50 ptas.
Colección en que se incluye	Bca. Selecta

Barcelona, a 14 de noviembre de 1959

El Solicitante

ILTMO. SR. DIRECTOR GENERAL DE INFORMACION

Nº de entrada Fecha

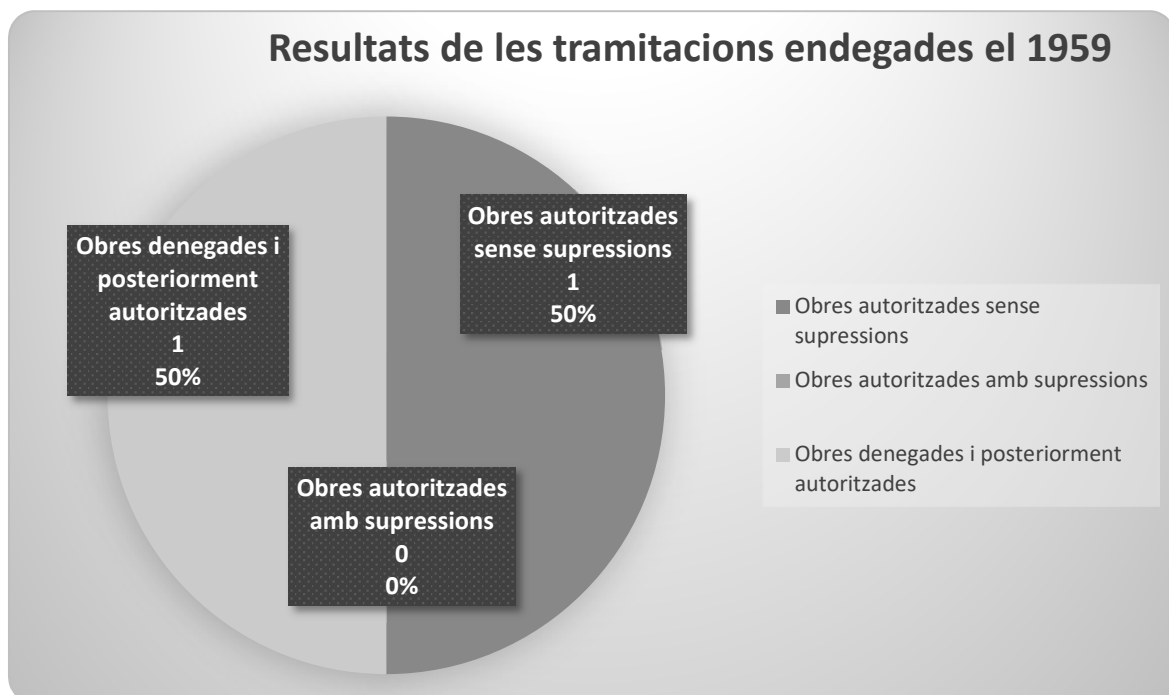
Imatge 5. Instància de sol·licitud per a *De la terra a la lluna* ¹⁷¹

¹⁷¹ AGA, SC, expedient 4955, caixa 21/12583.

El 18 de novembre, el lector Benjamín Palacios va limitar-se a ratificar la sentència del 3 de novembre de 1958 (expedient 4947-58) per a la versió castellana:

Por la revisión de esta obra se mantiene para ella el mismo favorable criterio de **AUTORIZABLE** con que figura calificada recientemente en nuestro archivo, por tratarse de una novela de sana fantasía, como de Julio Verne. **AUTORIZABLE nuevamente.**¹⁷²

El Ministerio de Información y Turismo (MIT) va aprovar la circulació de l'obra de Verne el 28 de setembre de 1960, poc després que es fes efectiu el dispost obligatori de tres exemplars a les dependències del govern.

Gràfic 1. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1959).

¹⁷² *Ibíd.*

En síntesi, a les acaballes de la dècada de 1950 les editorials en llengua catalana amb prou feines podien publicar res a causa de la brutal intervenció a què havia estat sotmesa la indústria del llibre des del final de la guerra. La situació de les empreses que editaven en castellà no era tampoc gaire favorable, atès que, «si bé tenien més marge, estaven sota un control tan asfixiant que no podien competir amb les empreses llatinoamericanes».¹⁷³ Alguns països de Sud-Amèrica, sobretot l'Argentina i Mèxic, van aprofitar l'avinentesa i van comprar els drets de la majoria d'autors de prestigi, que volien protegir la integritat de les seves obres i no estaven disposats a veure-les retallades a Espanya si podien optar per les traduccions íntegres d'altres països de parla hispana. Aquesta realitat xocava frontalment amb les consignes dels discursos oficials, que persistentment propugnaven el concepte d'hispanitat, per tal com la pressió del règim sobre el sector editorial només va aconseguir que les empreses espanyoles acabessin ocupant un segon lloc en detriment de la competència transatlàntica. Al final dels anys cinquanta i al principi dels seixanta, la major part de l'activitat editorial en llengua castellana es desenvolupava en el continent sud-america, circumstància que, de retruc, com veurem, no va trigar a afavorir el ressorgiment de la traducció catalana.

¹⁷³ Jordi Cornellà-Detrell. «L'auge de la traducció en llengua catalana als anys 60: el desglac de la censura, el XVI Congreso Internacional de Editores i el problema dels drets d'autor». *Op. cit.*, p. 55.

3. EL *BOOM* DE LA TRADUCCIÓ CATALANA (1960-1963)

Després de la primera traducció inèdita, en va seguir ràpidament una altra, i una altra, i una altra... I, des dels thrillers d'Ian Fleming als assajos de Roland Barthes, en pocs anys la cultura catalana va ser capaç de posar-se al dia, assimilant ràpidament els gèneres, tècniques, estils i corrents que li havien estat vetats durant anys.¹⁷⁴

A l'inici de la dècada de 1960, després de més de vint anys de restriccions, la traducció catalana va experimentar un creixement sense precedents. En poc temps van començar a traduir-se títols molt variats, des de clàssics fins a obres contemporànies. L'engranatge del règim no estava preparat per a fer front a l'augment sobtat de sol·licituds per a publicar obra autòctona i traduïda, per la qual cosa el cap de la secció de lectors, el Jefe del Lectorado, que no disposava de cap orientació respecte a aquesta conjuntura, no va poder transmetre cap directriu al seu equip. Les causes eren, en primer lloc, que els mecanismes de protecció del règim tenien un abast tan ampli i, alhora, un funcionament tan simple que continuaven evitant de concretar els criteris bàsics (les instruccions que els lectors havien rebut, sobretot respecte als llibres catalans, tenien un caràcter massa general) i, en segon lloc, que als dipositaris i executors de les ordres del govern no els interessava concedir importància al «problema» de les publicacions en llengua catalana, pel fet que confiaven que els efectes de la política franquista ja haurien escapat l'origen del conflicte. Per tant, els responsables de la censura creien que havien de mantenir uns límits estrictes i descarregar negatives sempre que calgués.

Pels volts del 1960, doncs, es va tornar a executar un seguit de prohibicions per tal de reduir la pressió que exercia el sector editorial i de contenir la revifalla de la

¹⁷⁴ *Ibidem*, p. 50.

literatura catalana.¹⁷⁵ N'és un exemple la denegació que l'administració va expedir el 7 de juny de 1960 a l'Editorial Selecta per a la publicació d'un volum que incloïa dues obres d'Albert Camus (*L'estrany*, seguit de *La caiguda*), i que el censor va justificar de la manera següent: «Denegable, por ser obra extranjera vertida al catalán. 6-VI-60».¹⁷⁶ El 10 d'agost l'editorial va enviar un recurs de revisió, en el qual Miracle exposava

que siendo un hecho cierto la divulgación en lengua castellana de las obras de Camus, sea publicadas en España y debidamente autorizadas, sea en importación de editoriales americanas, la denegación de la obra que se solicita, que contiene dos de sus más destacados títulos, daría motivo a suponer la existencia de un trato de desfavor para la lengua catalana, lo que estaría en contradicción con los postulados en distintas ocasiones patentizados; es para la evitación de tales suspicacias, que el que suscribe respetuosamente SOLICITA de V.I. se digne ordenar la revisión del expediente núm. 2695-60 para su aprobación definitiva.¹⁷⁷

Al cap d'uns quants dies, una nota interna testificava la negligència amb què havia estat tractat l'expedient de les obres de Camus i posava de manifest la «perícia» administrativa de l'aparell censor:

Serradell: En el archivo –firma del 7-VI-60– no está este expediente. Que lo busquen, si quieres que se dé nuevamente a leer; aunque últimamente estas obras de Camus se han denegado también en castellano. 17-VIII-60.

[Resposta] Esta instancia está en espera que el lector traiga el libro informado para resolverlos (sic) y unir la instancia de revisión al exp segun (sic) lo ordenado por Carmen.

¹⁷⁵ Va ser en aquest moment, també, que la censura es va veure obligada a reaccionar davant els llibres de poesia, gènere que havia gaudit del beneplàcit de les autoritats, i a posar-se en guàrdia.

¹⁷⁶ AGA, SC, expedient 2695, caixa 21/12783. En una nota escrita a mà a l'inici de l'informe s'adverteix: «¡Ojo! Traducción al catalán».

¹⁷⁷ *Ibidem*.

Margarita: Este libro –que yo sepa– no lo está leyendo nadie. El expediente se resolvió denegatoriamente el día 6 de junio y quedó incluido en la lista del 7-VI-60. Debía estar en el archivo en el paquete de ese día. Pero no está. Tal vez, lo sacara Carmen al llegar esta instancia de revisión y lo tenga ella misma, o lo hayan vuelto a archivar con la lista de otro día. Si Carmen lo ha dado a algún lector, yo no lo sé. 19-VIII-60.

[Resposta] Se lo dió Carmen a su hermano.¹⁷⁸

Deixant de banda el fet que havien extraviat un expedient elaborat dos mesos abans –el qual, com ens consta, va ser posteriorment recuperat–, els censors van preferir desatendre la petició de Miracle i van informar l'editor que «de acuerdo con el criterio ordenado por la Superioridad en estos casos no procede rectificar criterio anterior».¹⁷⁹ El «problema» de la llengua es tornava a interposar i tant *La caiguda* com *L'estrany* van haver d'esperar fins als anys 1964 i 1967, respectivament, per a ser publicades.¹⁸⁰

3.1. La tasca dels editors en la revitalització del camp cultural

La proliferació d'editorials al principi de la dècada de 1960 i la vitalitat amb què es van dedicar al projecte de recuperació de la llengua i la literatura van comportar un nombre cada cop més elevat de col·leccions i de llibres. En aquesta conjuntura, no només les editorials de nova creació van dedicar-se a publicar en llengua catalana, sinó que les que

¹⁷⁸ *Ibídem.*

¹⁷⁹ *Ibídem.*

¹⁸⁰ Pel juliol de 1964 Vergara va afegir *La caiguda* a la col·lecció Isard, sense supressions, en traducció de Bonaventura Vallespinosa, després d'haver-ne obtingut l'aprovació: «[...] es una serie de relatos cuya acción se sit[ú]a en Holanda. Dada la mentalidad del autor contiene algunas afirmaciones menos ortodoxas, no obstante, a un lector culto no le hará daño. PUEDE AUTORIZARSE. 26-VI-1964». AGA, SC, expedient 2955, caixa 21/15231. El 13 d'abril de 1967, Ricard Domènech, en representació d'Aymà, va demanar el permís per a la versió catalana de *L'estrany*, de Joan Fuster (incorporada a la col·lecció A Tot Vent). L'informe, redactat tan sols dos dies més tard, al·lega: «Autorizada sin tachaduras en 1963 [la traducció castellana], procede mantener su autorización en la presente traducción al catalán. En el prólogo –de Juan Fuster– se glosa la tesis de esta novela y se hace una sucinta biografía y bibliografía del autor. Nada tampoco que objetar a las solapas y cubiertas. ACEPTABLE el depósito». AGA, SC, expedient 2971, caixa 21/18064.

fins aleshores ho havien fet exclusivament en castellà van unir-se a aquella oportunitat històrica. Així, a mesura que creixien la competència entre les empreses i el nombre de lectors, també ho feia el subministrament de títols a nous sectors de la població, habituats a no tenir accés a una literatura que els havia estat restringida. D'altra banda, la facilitat amb què editors i directors literaris contractaven els drets d'autor d'obres estrangeres, sobretot, durant els primers anys, va contribuir en l'increment de públic i, al mateix temps, va deixar una empremta en la producció dels escriptors autòctons. Jordi Cornellà-Detrell explica que, segons Joaquim Molas,

les conseqüències de la traducció intensiva de fet aniran força més lluny, ja que aquesta pràctica està destinada a transformar la mateixa estructura del camp literari. En el nou context, ja no hi haurà lloc per a l'escriptor de diumenge a la tarda, la producció artesanal, el voluntarisme o el mecenatge, perquè les editorials entraran en competència entre elles i els autors autòctons hauran de lluitar per sobresortir entre totes les propostes de qualitat arribades de l'estranger.¹⁸¹

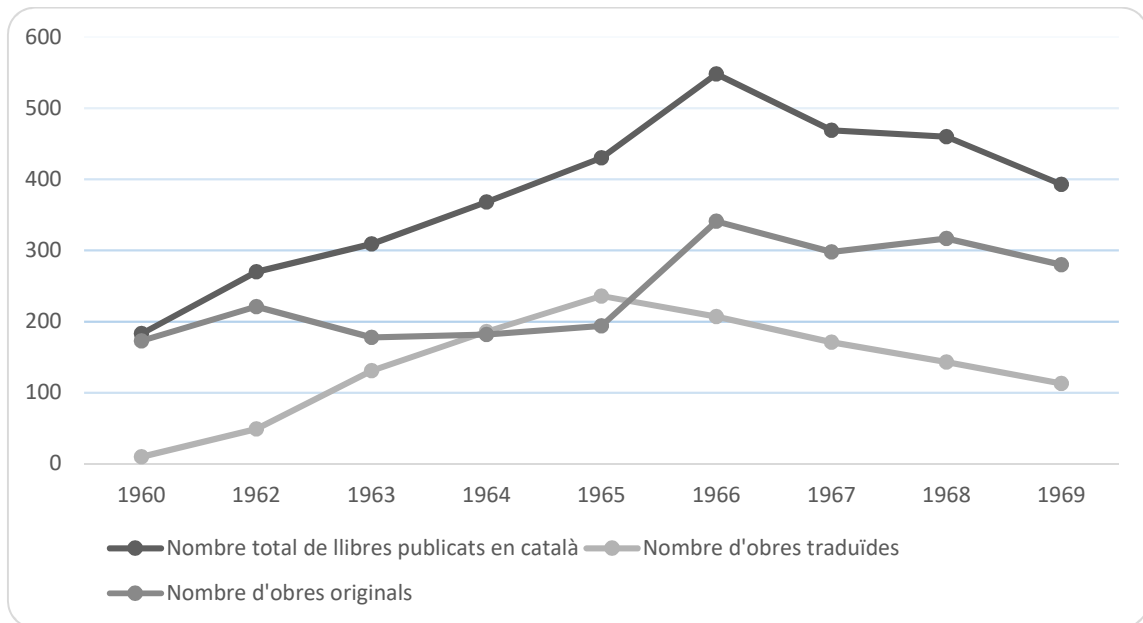
En efecte, aquesta «traducció intensiva» va significar un impuls incontestable que va revitalitzar els professionals relacionats amb el món del llibre: escriptors que es convertien en traductors, editors que llançaven col·leccions precipitadament per tal d'encabir en els catàlegs un nombre ingent de títols estrangers, autors que es dedicaven a l'obra pròpia... Tot plegat va convergir en una atmosfera de dinamisme i d'optimisme, el resultat de la qual no va trigar a fer-se visible. A mitjan anys seixanta, el pes de la traducció era tan gran que el nombre d'obres traslladades de tots els gèneres ja superava el de les obres autòctones, tal com es pot observar en la taula següent:

¹⁸¹ Jordi Cornellà-Detrell. «L'auge de la traducció en llengua catalana als anys 60: el desglaç de la censura, el XVI Congreso Internacional de Editores i el problema dels drets d'autor». *Op. cit.*, p. 51.

Any	Nombre total de llibres publicats en català	Nombre d'obres traduïdes	Percentatge de traduccions respecte al total publicat
1960	183	10	5,50%
1962	270	49	18,20%
1963	309	131	42,40%
1964	368	186	50,50%
1965	430	236	54,90%
1966	548	207	37,80%
1967	469	171	36,46%
1968	460	143	31,08%
1969	393	113	28,75%

Taula 1. Francesc Vallverdú. «Producció de llibres i opuscles catalans de 1927 a 1972»¹⁸²

El gràfic següent il·lustra de manera més perceptible la tendència de les obres traduïdes i de les autòctones respecte del total d'obres publicades al llarg de la dècada:

Gràfic 2. Evolució de la producció autòctona i forana en llengua catalana als anys 1960

¹⁸² Francesc Vallverdú. *L'escriptor català i el problema de la llengua*. Op. cit., p. 106. Per bé que la taula original inclou les xifres de producció entre els anys 1927 i 1972, tan sols hem extret les corresponents a la dècada de 1960 (no hi consten les de l'any 1961). Vallverdú puntualitza que «fins el 1966 no h[em] pogut desglossar els opuscles (considerant com a tals les obres menors de 30 pàgines)» i remarca, també, «que de 1939 ençà els opuscles tenen una importància irrisòria dins la producció editorial catalana, cosa que no passava abans de la guerra».

Independentment de les expectatives empresarials dels editors i del producte de les vendes, una cosa és evident: per primera vegada des de l'inici de la dictadura era possible traduir. En tan sols mitja dècada, el percentatge de traduccions respecte al total d'obres publicades va experimentar un salt espectacular, més pronunciat al principi – sobretot del 1962 al 1963– i més moderat posteriorment. L'augment de més del 50% cap al 1965, punt de màxim auge en la publicació d'obres estrangeres, és indicador de dos fets inherentment vinculats: a) La censura, que havia suavitzat les estrictes mesures repressives aplicades fins aleshores a la pràctica traductora, deixa de percebre-la com una activitat nociva i il·lícita. Així, encara que mai no va cessar el control sobre totes les obres susceptibles de vulnerar la doctrina i que, a més, arran de la implantació de la Llei Fraga (1966), «les editorials més importants de Catalunya foren obligades a continuar passant per “consulta voluntària” [...] si no volien rebre una clatellada en algun cas definitiva»,¹⁸³ b) l'assimilació del pensament estranger com a propi ja era una realitat.

La conjuntura política de l'inici de la dècada va esperonar la iniciativa d'editors i directors literaris, que, en pocs anys, van començar a enviar a censura textos cada cop més explícits, més incisius i, per tant, més combatius amb els preceptes que custodiava el règim. Entre els anys 1960 i 1969 es van publicar fins a 299 novel·les d'autors forans i de temàtiques diverses.¹⁸⁴ El registre següent enumera les editorials que van incorporar narrativa traduïda i el nombre d'obres incloses en cada col·lecció:

Editorials	Any de creació	Col·leccions	Nombre de traduccions
Albertí	1954	Nova Col·lecció Lletres	2
		Quatre Ratlles	1
Alfaguara	1964	Ara i Ací	2

¹⁸³ Josep Massot i Muntaner. «Pròleg». Dins: Vilardell, Laura (ed.). *Op. cit.*, p. 7.

¹⁸⁴ Recordem que, segons els criteris utilitzats per a l'elaboració del corpus, han estat incloses totes les obres de narrativa, sempre que no haguessin estat traduïdes abans del 1960. D'altra banda, hem descartat les d'assaig, poesia, teatre i literatura infantil.

Andorra	1967	Meritxell	1
Argos	1942	Tele-Estel	3
Ariel	1942	El Club dels Novel·listes	3
Arimany	1947	Obres d'Avui i de Sempre	1
		Sant Jordi	2
Aymà-Proa	1964	A Tot Vent	30
		Enjòlit	16
		Zenit	3
		Tròpics	1
Bruguera	1910 (1939)	Històries	19
Club Editor	1959	El Club dels Novel·listes	4
Edicions 62	1962	Blanquerna	4
		El Balancí	51
		El Trapezi	18
		La Cua de Palla	66
Estela	1958	El Món Avui	1
		El Nus	2
Ferma	1954	Jamboree	1
Juventud	1923		4
Llibres de Sinera	1968	Jarama	1
Mateu	1944	Vernacle	3
Molino	1933	L'Interrogant	4
Moll	1934	Raixa	1
Nova Terra	1957	El Gra de Mostassa	2
		Actituds	2
Plaza & Janés	1959	La Rosa del Vents	14
		El Club dels Novel·listes	1
Pomaire	1958	Grans Novel·les d'Avui	3
Roca	1956	Beatriu de Dia	1
Selecta	1946	Biblioteca Selecta	3
Tarraco	-		1
Vergara	1949	Isard	28

Taula 2. Relació d'editorials i de col·leccions que van incorporar traduccions els anys seixanta

Les xifres de la quarta columna no defineixen ni de bon tros la implicació de cada editorial en la represa de la traducció catalana, per tal com una de les principals innovacions de l'època va ser la traducció d'assaig: «cal remarcar que l'estira-i-arronsa ideològic protagonitzat pel règim franquista i els sectors intel·lectuals crítics –pel que fa l'activitat editorial– s'anà desplaçant [...] visiblement»¹⁸⁵ cap a aquest àmbit. Així, no sobta que la major part de col·leccions inclogui una quantitat força reduïda de novel·la estrangera. La traducció de narrativa va ser un dels pilars dins el projecte de recuperació del fons editorial, però era també un dels més vigilats.¹⁸⁶

D'acord amb les mateixes xifres, Edicions 62 i Aymà-Proa en van encapçalar la divulgació. Els orígens d'ambdós segells no poden ser més diversos, atès que el primer va néixer en plena dècada dels seixanta, en un escenari més «favorable», i l'altre va esdevenir el resultat de la unió de dues empreses inicialment independents i anteriors al període. Proa, que havia començat l'activitat el 1928 amb la publicació de literatura de ficció contemporània, va patir les repercussions del final de la guerra: l'any 1939 va passar a l'exili i, establerta a Perpinyà, va entrar en una roda de resistència plena de dificultats. Gràcies a la intervenció del mecenes Joan B. Cendrós, en tornar a Barcelona l'any 1964, va fusionar-se amb Aymà –activa des del 1942– i va centrar-se, sota la direcció de Joan Oliver, en la traducció –com en la primera etapa–, alternant la reedició de clàssics, que ja havien estat traduïts i editats abans de la guerra, amb la publicació dels títols més destacats de la literatura moderna. Malgrat que la contribució de totes les empreses va ser importantíssima, l'empenta que va determinar l'inici d'Edicions 62 va

¹⁸⁵ Jordi Jané-Lligé. «La traducció de narrativa dels anys 60 i la censura». Dins: Vilardell, Laura (ed.). *Op. cit.*, p. 95.

¹⁸⁶ Montserrat Bacardí. *Op. cit.*, p. 24. «Com ja havia passat de manera pragmàtica en algunes fases del noucentisme, als seixanta es tornà a atorgar a l'activitat traductora un paper central en la reconstrucció del sistema literari català [...]. Quant a la configuració dels seus catàlegs, sembla que les noves editorials, però, per damunt de la incorporació d'obres universals de tots els temps, van donar prioritat a la inclusió d'autors contemporanis, amb un manifest afany de modernització. D'aquesta manera, es prioritzà clarament la publicació de novel·les i assaig». Jordi Jané-Lligé. «Models de llengua en les traduccions del segon franquisme». Dins: Bacardí, Montserrat; Godayol, Pilar (ed.). *Op. cit.*, p. 108.

aportar aire fresc a un sector del llibre encarcerat i va definir un model empresarial que va ser seguit per altres editorials.¹⁸⁷

No cal oblidar que els editors eren, per sobre de tot, empresaris. Així, deixant de banda l'activisme polític que, en major o menor mesura, va definir les línies d'actuació, el seu principal objectiu consistia a vendre exemplars per a mantenir la rentabilitat de les empreses. Tal com afirma Bacardí, «els motius patriòtics es devien combinar, segons els casos, amb la possibilitat de fer-hi negoci».¹⁸⁸

3.2. La professionalització dels traductors en la recuperació de la cultura

A l'inici de la represa, i a causa de la inactivitat de les dècades anteriors, va constatar-se la carència d'una plantilla de traductors, encara que «l'auge de les traduccions [...] va provocar, si us plau per força, l'aparició dels primers traductors “professionals”».¹⁸⁹ En el panorama devastat de la postguerra, molts intel·lectuals s'havien vist obligats a exercir tasques auxiliars, entre les quals la traducció al castellà va esdevenir una de les més habituals. Al llarg dels anys seixanta era freqüent que les editorials encarregessin les traduccions a escriptors que ja tenien obra publicada, de manera que molts d'aquests autors –que sovint havien optat per l'ús de pseudònims durant el període de traducció a la «llengua única»– van poder fer-ho finalment a la llengua pròpia i, en nombrosos casos, van dedicar-s'hi a temps complet. Aquesta doble vessant defineix la trajectòria d'intel·lectuals de renom com Maria Aurèlia Capmany, Ramon Folch i Camarasa, Joan Oliver o Manuel de Pedrolo. Per bé que alguns escriptors van aprofitar l'avinentesa per a publicar les seves obres dins les col·leccions que omplien amb les pròpies traduccions,

¹⁸⁷ Manuel Llanas. *Sis segles d'edició a Catalunya*. Vic: Eumo, 2007, p. 221.

¹⁸⁸ Montserrat Bacardí. *Op. cit.*, p. 51.

¹⁸⁹ *Ibidem*, p. 74.

Capmany explicava, a *Pedra de toc*, que «s'iniciava en aquells anys seixanta el període en què menys he escrit».¹⁹⁰

Folch i Camarasa, un dels traductors més prolífics en el camp de la narrativa,¹⁹¹ feia constar en una entrevista els avantatges que representa l'exercici de la traducció per part dels professionals de l'escriptura, en tant que «és important, a més de tenir competència en la pròpia llengua, que el traductor sigui escriptor». Afirmava, també, que «l'escriptor pot exhibir uns recursos de què no disposa un coneixedor correcte de les dues llengües, però que no treballa la pròpia de manera creativa i constant».¹⁹² Cal assenyalar que el model de llengua no havia pogut evolucionar en els darrers anys –o ho havia fet d'una manera molt poc convencional– i que, tal com explica Jordi Jané-Lligé, «els únics referents de llengua literària consolidada i palpable amb què comptaven els traductors novells arribaven d'un passat que se situava almenys a trenta anys de distància». Jané-Lligé remarca que «un nombre considerable dels professionals que protagonitzaren la represa editorial (traductors, correctors, editors, escriptors...) s'havien format abans de la guerra i havien tingut un paper actiu en aquella edat d'or».¹⁹³

A banda de l'absència, en alguns casos, d'una formació lingüística sòlida, els traductors treballaven a preu fet, cobraven a tant la pàgina, i els revisors havien de fer una feina immensa per esmenar les errades ortotipogràfiques o gramaticals que omplien els mecanoscrits. La intervenció dels correctors en aquella etapa de la represa va ser, al capdavall, fonamental. A tall d'exemple, copiem un fragment de la galerada presentada

¹⁹⁰ Maria Aurèlia Capmany. *Pedra de toc*, 2. Barcelona: Nova Terra, 1974.

¹⁹¹ Folch i Camarasa va traslladar, al llarg de la dècada, vuitanta-quatre obres al català: cinc el 1963, dotze el 1964, vint el 1965, divuit el 1966, quinze el 1967 i catorze el 1968. «Vaig traduir molt al castellà, molt més que al català, perquè durant tots els anys que vaig treballar a l'editorial Janés, els anys cinquanta, no es podia publicar en català. [...] Totes les traduccions que vaig fer al castellà les vaig signar amb un pseudònim». Entrevista inèdita de Lara Estany a Ramon Folch i Camarasa (Palau-Solità i Plegamans, 6 de maig de 2014).

¹⁹² Ramon Lladó. «Sobre literatura i sobre traduccions Entrevista a Ramon Folch i Camarasa». *Quaderns. Revista de Traducció*, 11 (2004), p. 216.

¹⁹³ Jordi Jané-Lligé. «Models de llengua en les traduccions del segon franquisme». *Op. cit.*, p. 109.

a censura el 1963 de l'obra *Parany per a una noia*, de Sébastien Japrisot –en traducció de Manuel de Pedrolo–, amb alguns descuits:

A partir d'aquell moment, Do dormí al divan de l'entrada del departament catorze, Residència Washington, mentre Mi s'entretenia omb un xicot canirós y força desagradable. Era el mateix que ja havia vist a la banca. Es deia François Roussin, era secretari d'un advocat i a la seva manera no deixava d'ésser un noi ben plantat. Com que, si fa o no, li li rondaven per la testa les mateixes intencions vagues que tenia Do, tots s'havien detestat des del primer moment.

Mi pretendia que era bell i inofensiu, però ella gairebé va sentir-se feliç el dia que la noia li preguntà si encara tenia llogada la cambra de l'hotel Victòria: volia utilitzar-la. L'habitació estava pagada fins a finals de març, Mi va fer-se fonedissa durant tres nits. François Roussin se'n dolgué força, però Do mai no va haver de témer res de l'altre noi, del qual no va saber mai res (fora que era un corredor) i al qual oblidarem molt aviat. També hi havia vespres que Mi no tenia cap compromís. Eres els millors. No podia sofrir la soledat [...].¹⁹⁴

Els traductors van adquirir una responsabilitat extraordinària en l'estira-i-arrotonsa que tenia lloc entre els dos bàndols: el dels agents literaris i el dels braços executors de la censura. Si bé no eren els encarregats últims del destí de les publicacions, sí que van tenir un paper, en molts casos, cabdal, per a reduir la intervenció del bolígraf vermell.¹⁹⁵ Amb tot, la doble faceta de l'escriptor-traductor no va assolir la notorietat que mereixia: prevalia la idea que la tasca de traduir, o recrear, treia els autors de fer «l'autèntica feina», la de crear. En paraules de Bacardí, «semblava que el llegir –el traduir– feia perdre l'escriure, que s'esmerçaven massa energies per a una tasca “subsidiària”».¹⁹⁶

¹⁹⁴ AGA, SC, expedient 1971, caixa 21/14495.

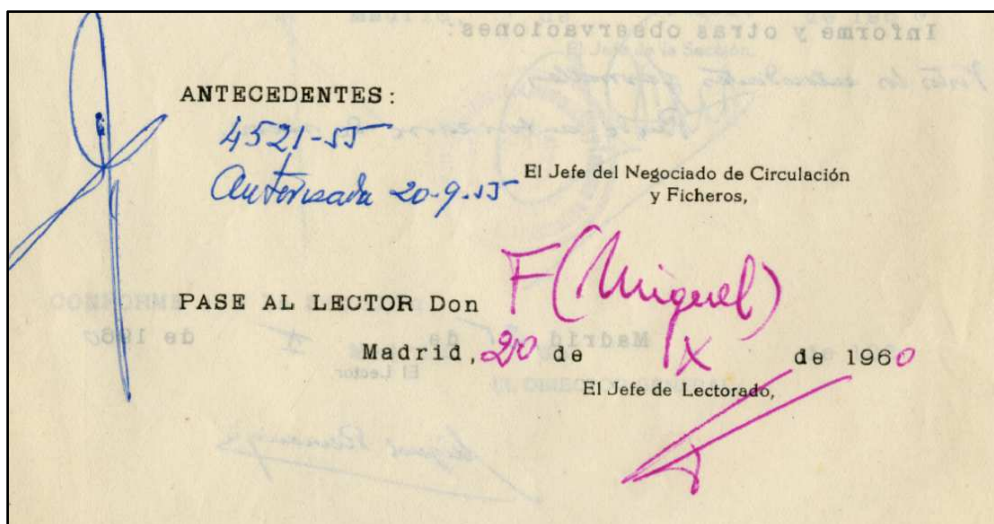
¹⁹⁵ Jané-Lligé afirma que «incloure en una obra traduïda, a tall de presentació, una nota del traductor fou un costum relativament habitual durant els primers anys de la represa editorial del llibre català, al final dels cinquanta i començament dels seixanta». Jordi Jané-Lligé. «Models de llengua en les traduccions del segon franquisme». *Op. cit.*, p. 105.

¹⁹⁶ Montserrat Bacardí. *Op. cit.*, p. 76.

3.2.1. Expedients tramitats el 1960

3.2.1.1. Albertí

Cap a mitjan octubre de 1960, gairebé un any després de l'última autorització, Santiago Albertí, que ja feia temps que intentava treure a llum literatura estrangera traduïda –com hem vist amb *El clos de Sant Miquel* (1956), de Michelle Maurette–,¹⁹⁷ va demanar el permís de *Quinze dies a Urgain* (*Hamabost egun Urgainen*, 1955), de l'autor basc Juan Antonio Loidi Bikarrondo, i de *Flors a la tomba de Clarisse* (*Domingo à Tarde*, 1961), de Fernando Namora, en traduccions de Josep Aguirre i Fèlix Cucurull, respectivament. Uns quants mesos més tard, el 25 de gener de 1961, Miguel Piernavieja va dictaminar que, «vistos los antecedentes», la primera podia «autorizarse de nuevo».¹⁹⁸ La segona va ser aprovada un dia abans, el 24 de gener, atès que «el problema moral y deontológico se plantea sin estridencia, suavemente».¹⁹⁹

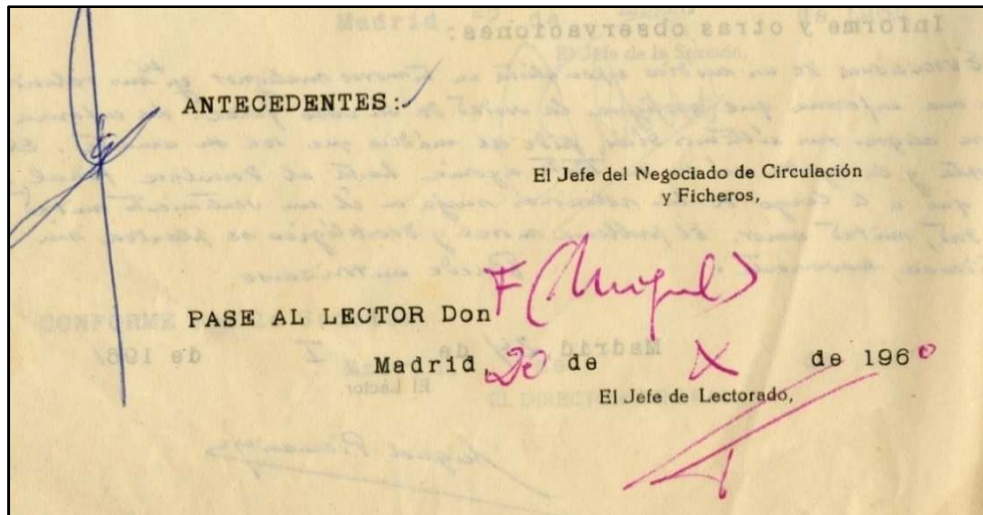
Imatge 6. Antecedents a l'expedient de *Quinze dies a Urgain*²⁰⁰

¹⁹⁷ Vegeu l'apartat 2.4.1.

¹⁹⁸ AGA, SC, expedient 5411, caixa 21/12990. Expedient de la traducció castellana: 4521-55 (20-IX-55).

¹⁹⁹ AGA, SC, expedient 5413, caixa 21/12991.

²⁰⁰ AGA, SC, expedient 5411, caixa 21/12990.

Imatge 7. Antecedents a l'expedient de *Flors a la tomba de Clarisse*²⁰¹

Un cop ratificats els plàcets pel Jefe de la Sección de Lectorado, el mateix 1961, ambdues novel·les van esdevenir els números 61 i 65-66 de la Nova Col·lecció Lletres, respectivament.

3.2.1.2. Ariel

El 21 d'octubre de 1960, Alexandre Argullós –fundador d'Ariel, juntament amb Josep M. Casalmiglia– va iniciar els tràmits per a publicar *Els germans Karamàzov (Brat'ja Karamazovy, 1880)*, de Fiodor Dostoievski, en traducció de Joan Sales.

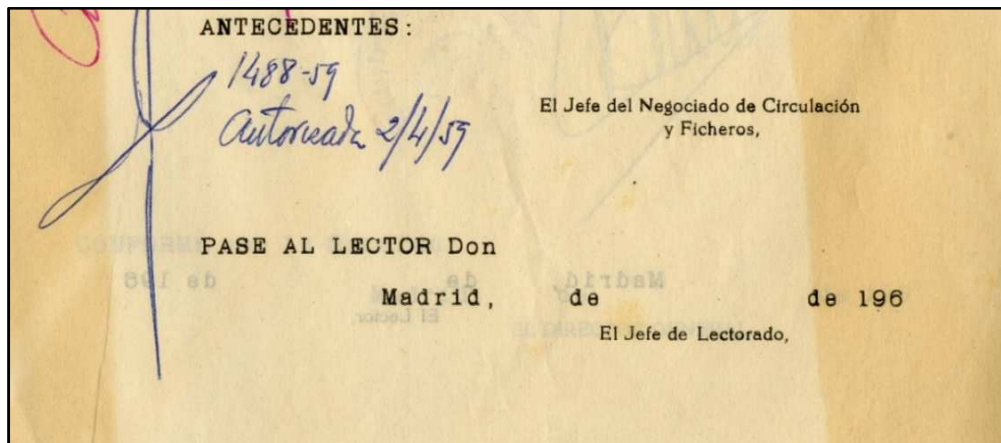
Atès que Sales no sabia rus, va traduir la novel·la per mitjà de la comparació de les principals traduccions crítiques a les grans llengües occidentals²⁰² i, tal com explica Ivan Garcia Sala, va fer servir la traducció francesa de Mongault i Laval com a text de

²⁰¹ AGA, SC, expedient 5413, caixa 21/12991. No existien informes de la versió castellana (*Domingo por la tarde*), que va publicar Espasa-Calpe per primera vegada el 1978.

²⁰² El Club dels Novel·listes (1961). «Nota dels editors catalans». A: Dostoievski, Fiodor. *Els germans Karamàzov*. 3a ed. Barcelona: Club Editor, 1990, p. 9. «Alguna d'aquestes traduccions és gairebé literal (per exemple, la castellana de Rafael Cansinos Assens. 5^a ed. 1953); d'altres, en canvi, més que la lletra donen l'esperit (per exemple, la francesa d'Henri Mongault i Marc Laval. 1ª reimpressió. 1925); n'hi ha que segueixen un camí intermedi, com alguna d'anglesa i italiana. La comparació entre totes elles dona en cada cas, per deducció, el sentit exacte (les abundosíssimes notes que acompanyen alguna d'aquestes traduccions són també d'un gran ajut), aproximadament com el donaria la consulta directa de l'original».

referència.²⁰³ Va comptar, a més, amb la col·laboració de l'eslavista August Vidal, que tot just acabava de tornar de l'URSS, «coneixedor profund, no ja de la llengua i de la literatura russes, sinó de la vida en aquell immens país»,²⁰⁴ per a transcriure els noms i per a incorporar alguns comentaris de caràcter cultural.

L'obra, que ja havia estat autoritzada el 2 d'abril de 1959 en la versió castellana, va rebre el vistiplau el 25 de novembre del cap de secció, tal com hom pot observar en una nota al marge (sense signatura): «Consultado Jefe Sección [...] se autorizan las versiones al catalán. 21-X-60».²⁰⁵

Imatge 8. Antecedents a l'expedient d'*Els germans Karamàzov*²⁰⁶

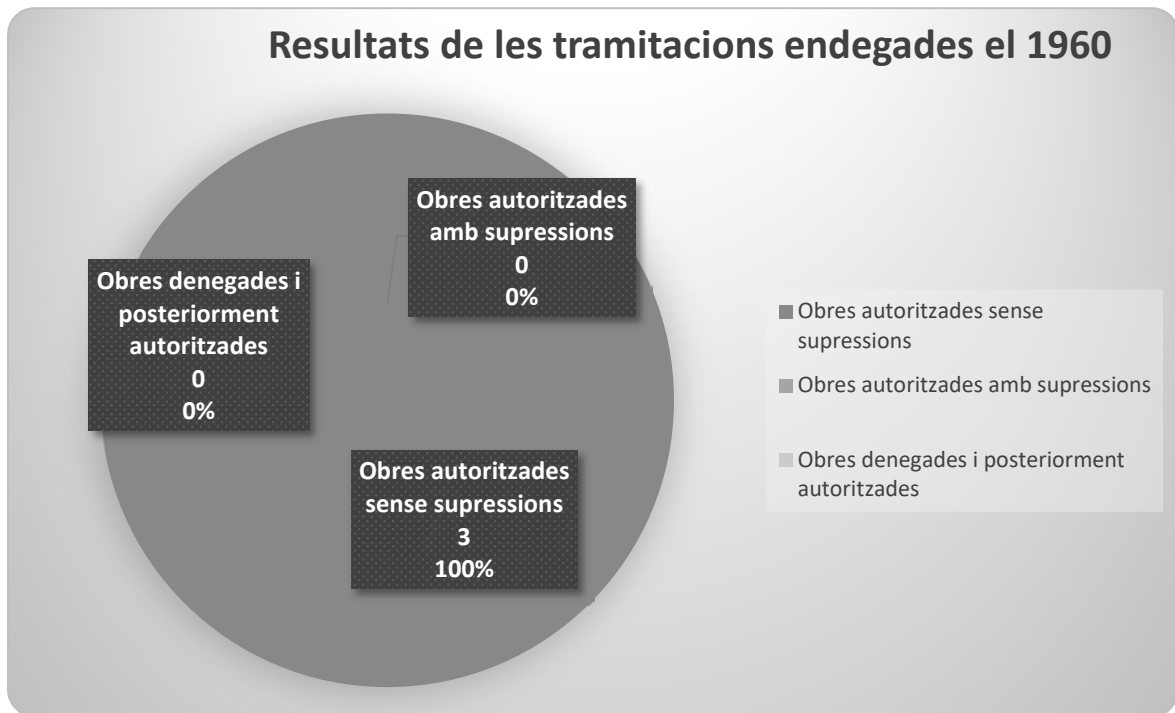
El 1961 *Els germans Karamàzov* va esdevenir el número 16-18 de la col·lecció El Club dels Novel·listes.

²⁰³ Ivan García Sala. «Algunes observacions en l'anàlisi comparativa d'*Els germans Karamàzov* de Joan Sales». Dins: Coll-Vinent, Sílvia; Eisner, Cornèlia; Gallén, Enric (ed.). *Op. cit.*, p. 41.

²⁰⁴ El Club dels Novel·listes (1961). *Op. cit.*, p. 9.

²⁰⁵ AGA, SC, expedient 5491, caixa 21/12996. Expedient de la traducció castellana: 1488-59 (2-IV-59). No existeix informe del lector, ni s'especifica en cap lloc de l'expedient a quin lector havia estat assignat.

²⁰⁶ *Ibidem*.

Gràfic 3. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1960).

3.3. Transformació del panorama politicocultural

En el tombant de 1961 el fracàs dels ideals falangistes es va fer més evident: l'estructura de mesures repressives que durant anys havia aplicat el règim tenia cada vegada més detractors. L'actitud de les classes dirigents catalanes, que ja no s'esforçaven gaire a mostrar-se afins a un sistema encarat al passat, va posar de manifest una esquerra en el programa d'unificació del govern, la qual cosa va generar una situació incòmoda que calia resoldre. El règim era conscient que havia arribat el moment de canviar les coses. Per això, el mes de maig va començar a organitzar-se amb el propòsit, entre d'altres, de trobar una solució al «problema» de Catalunya. El Consejo Nacional del Movimiento, que s'havia constituït l'octubre de 1937 com a organisme superior de la F.E.T. i de les

J.O.N.S.,²⁰⁷ va «mantenir trobades secretes per parlar de l'estratègia a seguir en les quals Manuel Fraga, futur cap del Ministerio de Información y Turismo [...], hi va tenir un paper molt actiu».²⁰⁸ No era la primera vegada que les autoritats intentaven evitar l'ús de la llengua com a eina política, però l'amenaça no havia estat mai tan tangible com aleshores: la liberalització econòmica promoguda pel «nou» govern –necessària per a l'estabilització del règim, les bases del qual trontollaven– i el suport de l'estranger havien d'anar acompanyats de certes concessions. Així, en un moment en què l'Estat sentia la necessitat d'obrir-se al món i de ser reconegut internacionalment, no sobta que una de les conclusions a què va arribar el Consejo Nacional proclamés que

el estímulo de la ejercitación literaria y académica del idioma vernáculo pueden contribuir poderosamente a crear ese ambiente de variedad al servicio de la unidad mediante el que ha actuado siempre la gran síntesis de España.²⁰⁹

Les perspectives per al sector editorial català no podien ser més prometedores, gràcies a la revifalla de l'economia, la imminent obertura internacional, la celebració de les reunions del Consejo Nacional del Movimiento i la conjuntura que havia propiciat el desplaçament del centre de l'edició castellana a l'Argentina i Mèxic. Moltes agències estrangeres, o els mateixos autors, van començar a negociar els drets de les obres per a tot l'àmbit hispanòfon –Espanya inclosa– amb l'objectiu d'evitar que apareguessin diverses versions del mateix text sense perdre l'ocasió de treure'n el màxim benefici. La indústria llatinoamericana, que a causa de la llunyania no havia pogut preveure el relleu de l'activitat editorial catalana, no va ser capaç d'impedir que alguns dels

²⁰⁷ Va tenir una activitat variable fins a mitjan la dècada de 1940 (moment de la derrota de les potències feixistes a Europa) seguit d'un llarg període d'estancament, que va acabar amb la institucionalització definitiva del Consejo Nacional el gener de 1967.

²⁰⁸ Jordi Cornellà-Detrell. «L'auge de la traducció en llengua catalana als anys 60: el desglaç de la censura, el XVI Congreso Internacional de Editores i el problema dels drets d'autor». *Op. cit.*, p. 54.

²⁰⁹ Carles Santacana. *El franquisme i els catalans: els informes del Consejo Nacional del Movimiento: 1962-1971*. Catarroja: Afers, 2000, p. 107.

textos dels seus catàlegs fossin traduïts al català i, aprofitant-se d'una circumstància tan favorable, nombroses editorials van poder editar, per primera vegada, una notable quantitat d'obres inèdites a l'Estat.

Aquest avantatge va desaparèixer tan aviat com les empreses espanyoles van comprendre les oportunitats que oferia el mercat català, per tal com un increment tan important de l'edició catalana havia d'implicar, per força, una estructura comercial sòlida i lucrativa. Algunes de les editorials que fins aleshores havien publicat només en castellà van començar a treballar en les dues llengües,²¹⁰ i d'altres van afanyar-se a sol·licitar el permís per a importar les traduccions que s'havien difós als països llatinoamericans, per la qual cosa els catàlegs en castellà van augmentar de manera considerable. Les conseqüències d'aquest increment no van trigar a manifestar-se: les resolucions dels expedients de les traduccions castellanes van començar a condicionar el desenvolupament dels tràmits de les traduccions al català i, cap a la meitat de la dècada dels seixanta, era freqüent trobar en els informes el veredict: «esta obra ya ha sido aprobada en castellano, puede autorizarse en catalán».²¹¹

3.3.1. Expedients tramitats el 1961

3.3.1.1. Ariel

El 25 de setembre de 1961, Josep M. Calsamiglia va endegar els tràmits per a incorporar *El guepard (Il gattopardo, 1958)*, de Giuseppe Tomasi di Lampedusa, a la col·lecció El Club dels Novel·listes (número 21), en traducció de Llorenç Villalonga. Al llarg d'un

²¹⁰ Com Vergara, des del 1962 (vegeu Vilardell 2011); Molino, que l'any 1965 va començar a publicar novel·les d'Agatha Christie; Lumen; Grijalbo; Plaza & Janés; Polígrafa; Bruguera; Fontanella; Planeta; Alfaguara i Anagrama.

²¹¹ AGA, SC.

pròleg extens, el traductor mallorquí va fer una dissertació sobre l'art de la traducció, i no va estar-se de criticar la versió castellana de l'obra de Lampedusa. Argumentava que havia estat feta mot per mot i que el traductor, Fernando Gutiérrez, no havia tingut en compte el sentit general de l'obra:

La present traducció catalana (o més exactament mallorquina), directa de l'original italià (o més exactament sicilià), ha estat feta tenint al davant la castellana i la francesa. Aquesta darrera és, com se podia esperar, elegant, clara i... una mica lliure. La castellana, molt exacta de lèxic, m'ha semblat en canvi –també era d'esperar– que donava més valor al sentit màgic de la paraula que no al racional de la sindèresi. Crec que els lectors han d'agrair per damunt de tot a un traductor la fidelitat, no a la lletra, sinó a l'esperit de l'original (ja deia Sant Pau: «la lletra mata, l'esperit vivifica»); i que la missió d'un traductor és, com la del cristall, anul·lar-se a força de transparència.

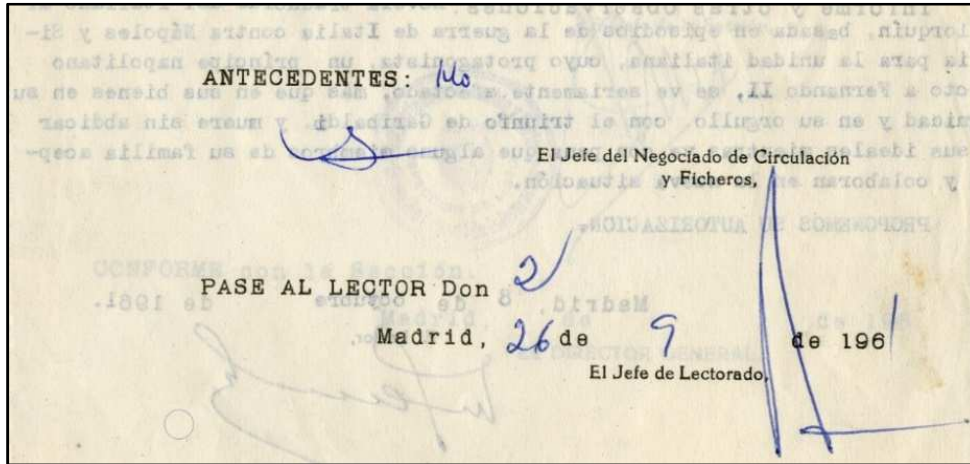
L'esperit d'una obra no està en la literalitat dels seus vocables, sinó en la sindèresi que els coordina. Aquest mot sindèresi pot semblar estrany i fins pedantesc; el lector comprendrà que no és així, recordant que ha donat un derivat popular en la nostra llengua: *senderi*. És a dir, seny, sentit comú, lògica, racionalitat en definitiva.

Doncs bé: jo pens, amb cert coneixement de causa, que aquell qui només conegui l'obra del príncep de Lampedusa per la versió castellana, és com si no la conegués. Lectors hi ha hagut que s'han estranyat que aquesta novel·la, només llegida per ells en aquella versió, hagués merescut l'elogi entusiasta i unànim dels crítics més rigorosos i més diversos; el poeta Aragon, per no citar-ne sinó un, la posa en el primeríssim rengle de tota la novel·lística del segle XX. I és que la versió castellana ha estat feta pel sistema de traduir mot per mot, prescindint del sentit general. Podríem citar molts d'exemples d'aquesta *literalitat*, que dificulta la lectura perquè enterboleix la claredat del text quan no el desfigura totalment [...].²¹²

Malgrat que la versió castellana ja havia estat publicada el 1959, tot indica que el lector, Sancho Millán, no va tenir en compte els antecedents quan va redactar l'informe el 8 d'octubre: va limitar-se a fer-ne una sinopsi i a signar que es tractava d'una «novela

²¹² Llorenç Villalonga. «Pròleg del traductor català». Dins: Lampedusa, Giuseppe Tomasi di. *El guepard*. Barcelona: Club Editor, 1963.

traducida del italiano al mallorquín».²¹³ La imatge següent n'evidencia l'omissió, que no sabem si va ser intencionada o bé si, per contra, va ser un descuit del responsable del Negociado de Circulación y Ficheros:

Imatge 9. Expedient d' *El guepard*²¹⁴

3.3.1.2. Arimany

Cap al final de 1961, el 22 de novembre, Miquel Arimany –per mitjà de l'agent editorial Bernardo Crespo–²¹⁵ va emetre una sol·licitud per a l'obra de Verne, *De la terra a la lluna* (*De la Terre à la Lune*), que ja havia estat publicada per Selecta, en traducció de Jordi Ribot i Rius, l'any 1960 («Antecedentes: 4955-59 Autorizada en catalán 18-11-59»)²¹⁶ Uns quants dies més tard, el 30 de novembre, el lector Laurentino Moreno de Munguía va emetre el veredicte de manera concisa: «Puede autorizarse nuevamente».²¹⁷

²¹³ AGA, SC, expedient 5609, caixa 21/13537.

²¹⁴ *Ibidem*.

²¹⁵ Bernardo Crespo era un gestor que tramitava la documentació d'algunes editorials catalanes des de Madrid. Francesc Foguet; Mireia Sopena. «Editar contra la censura. El cas de *Teatre català de postguerra* (1973), de Jordi Arbonès». *Estudis Romànics*, 33 (2011), p. 247.

²¹⁶ AGA, SC, expedient 6791, caixa 21/13642.

²¹⁷ *Ibidem*.

EXPEDIENTE NUM. 6791 - 61

En el día de la fecha se hace entrega en la Sección de Inspección de Libro de la Dirección General de Información de tres ejemplares de la obra titulada De la Terra a la Lluna

de la que es autor Julio Verne

El editor que suscribe declara bajo su responsabilidad, que los ejemplares presentados son de idénticas características a los que se distribuyen a partir de esta fecha y que el contenido de la obra es idéntico al del original que fué autorizado con el n.º de Registro 6791-61

Barcelona, a 31 de Diciembre de 1961

EL EDITOR
Editorial Miguel Arimany

Gerente

(Firma completa y sello)

Imatge 10. Document que acredita el dipòsit de tres exemplars de *De la terra a la lluna*²¹⁸

Els tràmits van dur-se a terme amb diligència (del 22 de novembre al 31 de desembre) i *De la terra a la lluna*, en traducció de Rosa Elias, va esdevenir el número 8 de la col·lecció Sant Jordi (des del 1958, la primera sèrie de llibres juvenils en català de la postguerra)²¹⁹ el mateix any que Arimany feia efectiu el dipòsit d'exemplars.

3.3.1.3. Vergara

El 31 de maig Josep M. Boix va fer arribar la sol·licitud per a editar *Déu ha nascut a l'exili* (*Dieu est né en exil*, 1960), de Vintilă Horia, en traducció de Rossend Llates. El 6 de juny Ricardo Barrio va atorgar-ne el consentiment, atès que es mostrava «de acuerdo

²¹⁸ *Ibidem*.

²¹⁹ Manuel Llanas. «Traduir al castellà en un compàs d'espera. Les editorials Aymà i M. Arimany en els anys 40 i 50». Dins: Coll-Vinent, Sílvia; Eisner, Cornèlia; Gallén, Enric (ed.). *Op. cit.*, p. 186.

con informe (sic) autorización anterior».²²⁰ El pròleg, escrit expressament per a la versió catalana, va ser, tanmateix, denegat: «NO PROCEDE AUTORIZAR LA GALERADA 334-62/ Prólogo en catal[á]n a la obra “DIOS HA NACIDO EN EL EXILIO” de Vintila (sic) Horia expediente 3250-61/».²²¹ Tot seguit transcrivim el text censurat:

L'autor d'aquest llibre és també poeta i va ser a través de la poesia que, a l'inici de la seva joventut, es va topar amb l'ànima de la llatinitat, de la qual Catalunya forma part. Els romanesos, que, per llur posició geogràfica, es troben a les fronteres més perilloses d'Europa, sempre s'han sentit units amb una família, amb una gran ànima que en tot moment els ha ajudats a sobreviure. Quan el nostre poeta Vasile Alecsandri va obtenir a Montpeller el premi del *Félibrige*, aquell sentiment va esdevenir encara més precís, perquè ens va produir la impressió d'haver-nos situat al centre d'aquella ànima llatina i que abandonàvem així la nostra perifèria geogràfica per tal de col·locar-nos en plena «plaça forta», en plena actualitat de la tradició llatina.

Voldria dir dues coses als meus lectors catalans, dues coses que són essencials per a mi i, per tant, per a la comprensió d'aquest llibre.

La primera és aquesta: Alecsandri va ser, ell també, l'autor d'un *Ovidi*, un drama que va ser representat durant molts anys i que va fer del poeta exiliat a Tomis, a la riba del Mar Negre, en territori romanès, un ésser vivent, una mena de «predecessor» de la poesia romanesa, perquè havia après la llengua dels dacis i se n'havia servit per escriure poesies, que malauradament s'han perdut. Ovidi va ser, doncs, una mena de parc de la nostra pàtria literària, i jo em vaig sentir, des de la infantesa, captivat per aquest poeta i pel seu destí, per aquest romà esdevingut daci que va cantar per primera vegada el paisatge del meu país i que hi va deixar el seu cos i una part, la més fecunda, de la seva ànima. Va ser el lligam espiritual més simbòlic entre Roma i la llatinitat, de la qual dona més testimoni que ell que les runes dels temples, que les fortaleses i els ponts que els romans van deixar-nos –més que tots els pilots de pedres inanimades–.

Però va ser també un exiliat. Jo tenia, doncs, un doble motiu de venerar-lo, perquè a l'exili –i només a l'exili– vaig arribar a comprendre el sentit del seu dolor i a imaginar, com a poeta, el que ell hauria pogut escriure en el moment que el seu sentiment de la llibertat i de la veritat el retenia lluny de les *Tristes*.

²²⁰ AGA, SC, expedient 3250, caixa 21/13361. La versió castellana havia estat autoritzada el 15 d'octubre de 1960 (expedient 5165-60).

²²¹ *Ibidem*.

Els versos escrits fora de la seva pàtria que ens han pervingut no són sinó una part dels que va escriure o dels que hauria pogut escriure. Ell mateix ho ha dit en algun lloc: *Caesar in hoc potuit juris habere nihil*.

D'on que la seva veritable vida, allò que ell creia, allò que de fet pensava, havia de trobar-se forçosament lluny dels seus versos oficials –perquè les Tristes i les Pòntiques van ser missatges oficials que no tenien cap més finalitat que la de calmar August i d'aconseguir el seu perdó–. El *Diari íntim* d'Ovidi havia de quedar fora de la curiositat i de la jurisdicció imperial. Per consegüent, a part d'aquests versos coneguts, bé devia escriure alguna altra cosa. Jo m'he imaginat com va viure i què va escriure realment: la seva vida oculta, situada fora de l'abast de tota pressió, entre els límits d'una altra esperança molt distinta. I he pogut fer-ho en tenir jo també coneixença de l'exili i del seu pes obsedent, però també de la seva claror.

I heus aquí la segona cosa essencial que us vull exposar: una terra de sofriment pot ser també una terra de coneixença. Perquè necessàriament l'exiliat esdevé «outsider», un home que es troba fora de la seva pàtria i, sovint, situat al damunt de totes les pàtries, la qual cosa acreix el seu amor envers la pàtria perduda i, també, el seu sentit de la perspectiva humana.

Vull dir que un gran dolor pot engendrar una gran felicitat, i això és el que sens dubte Ovidi va conèixer. La meva novel·la no és sinó la trajectòria d'aquesta evolució, aparentment paradoxal.

* * *

Per què «Déu ha nascut a l'exili»? Aquest títol té dos sentits. En primer lloc: Déu s'ha fet home, ha escollit, doncs, l'exili de la carn humana per tal de poder-nos revelar la Seva veritat. En segon lloc: Déu, per Ovidi, pel meu Ovidi, ha nascut a l'exili perquè va ser durant el seu confinament a Tomis que el poeta va arribar a tenir coneixença de Déu.

Esdevenim el que som, no som mai el que esdevenim. Aquesta és la veritat que el meu Ovidi descobreix al capdavant del seu angoixós recorregut. Aquesta és la veritat que indubtablement Ovidi va descobrir al final de la seva vida d'exiliat.

* * *

Aquesta novel·la és la primera d'una «trilogia de l'exili». El segon volum, *Le chevalier de la résignation*, ja publicat a París, és una història de l'home que desespera de Déu enmig d'un sofriment que pot més que ell. El darrer volum, que porta per títol el vers d'un salm, *Au bord du fleuve a Babylone*, serà la novel·la de la commiseració de Déu envers els homes, la novel·la d'un altre desesper i d'un altre consol, dedicada, sota

una altra forma, a les ànimes sofrents d'aquest temps de l'espera que vivim. L'exili esdevé així, al final de la trilogia, una gnoseologia, una tècnica de la coneixença.

Em plau d'escriure aquestes ratlles per als meus lectors catalan[...]s, que es troben tan lluny del meu país però tan estretament vinculats amb els felibres provençals i amb tots els mites i misteris antics i moderns del nostre esperit comú. Ovidi els pertany com ens pertany a nosaltres, perquè ell va ser un fundador (augustus, en llatí) molt més humà, més profund i més acostat al sofriment dels homes que tots els falsos August que al seu pas destrossen la carn adolorida dels homes i de les pàtries.²²²

17-XI-1961

VINTILA (SIC) HORIA

El prefaci gira persistentment entorn de la pàtria –de la pàtria perduda– i de l'exili.²²³ Elsensors probablement van considerar inacceptable la circulació d'un text que barrejava unes idees tan controvertides amb la deferència que demostrava l'autor, com a antic exiliat, envers els lectors catalans i el sentiment de fraternitat amb què es referia a Catalunya: «a l'inici de la seva joventut, es va topar amb l'ànima de la llatinitat, de la qual Catalunya forma part»; «una terra de sofriment pot ser també una terra de coneixença. Perquè necessàriament l'exiliat esdevé [...] un home que es troba fora de la seva pàtria i, sovint, situat al damunt de totes les pàtries, la qual cosa acreix el seu amor envers la pàtria perduda», o «per als meus lectors catalan[...]s, que es troben tan lluny del meu país però tan estretament vinculats amb els felibres provençals i amb tots els mites i misteris antics i moderns del nostre esperit comú». La materialització de Déu els devia semblar, tanmateix, inapropiada: «Déu s'ha fet home, ha escollit, doncs, l'exili de la carn humana per tal de poder-nos revelar la Seva veritat».

²²² *Ibidem*.

²²³ «Com altres grans intel·lectuals romanesos coetanis (Emil Cioran, Mircea Eliade o Constantin Noica, posem per cas), la seva fascinació pel feixisme els han condemnat a un cert ostracisme i, de fet, en el cas que ens ocupa, Horia, haver escrit en diverses llengües i haver adoptat determinades opcions polítiques, l'ha portat a no ser, sovint, considerat escriptor de cap de les literatures en els idiomes de les quals escriví. No és estrany que la constant de la seva obra narrativa sigui, precisament, el tema de l'exili». Ramon Pinyol; Laura Vilardell. «La censura franquista contra un intel·lectual addicte al règim. El cas del romanès Vintilă Horia i la traducció al català de *Déu ha nascut a l'exili*». Dins: Angheluță, Mioara Adelina; Balaș, Oana-Dana (*et.al*) (ed.). *Traduccions i diàlegs culturals amb el català*. Bucarest: Edicions de la Universitat de Bucarest, 2018, p. 168.

A tall de rèplica, Vergara va enviar un recurs de revisió el 7 de maig de 1962, gairebé un any després de la denegació, en el qual exposava

Que teniendo en proyecto la edición de la obra «DIOS HA NACIDO EN EL EXILIO», de Vintila (sic) Horia, autorizada a esta Editorial por la Sección de la Inspección de Libros, mediante tarjeta de autorización provisional, que obra en nuestro poder, de fecha 5 de Junio [...] y deseando añadir a la citada obra un prólogo, es por lo que a V. I.

Suplica: Se digne dar las [ó]rdenes oportunas a la Jefatura de la Sección de la Inspección de Libros para que, previo examen de los textos por duplicado que del citado prólogo se acompañan, sea extendida a Vergara S.A. la correspondiente autorización.²²⁴

Sembla que, d'entrada, la instància va convèncer elsensors. Una nota escrita a mà en el mateix document, signada per Francisco Aguirre, aconsella: «Vista la galerada nº 334 en la que el autor presenta el prólogo de la obra, creo se puede permitir su publicación. 8-V-62». No obstant això, algú (no n'hem pogut reconèixer la signatura) va ratllar l'apunt d'Aguirre i va escriure, al costat: «Consultado el Jefe del Servicio y visto que se trata de una traducción al catalán se deniega (galº 334). 9-V-62».²²⁵ Josep M. Boix i Selva no es va donar per vençut i, al cap de vint dies, el 29 de maig, va trametre un nou recurs amb un to força més agressiu:

EDITORIAL VERGARA [...]

EXPONE: [...] Que tal denegación debe obedecer, sin duda, a un error toda vez que esta Editorial, que tiene editada ya la referida obra en este dialecto, posee la correspondiente tarjeta de autorización provisional expedida en fecha 5 de junio del pasado año 1961 [...]. Por otra parte debemos añadir que en entrevista celebrada con el

²²⁴ AGA, SC, expedient 3250, caixa 21/13361.

²²⁵ Ibídem. El canvi de parer de la superioritat pot respondre a diverses causes. Tal com argumenten Pinyol i Vilardell, «d'una banda, per la documentació es veu que hi ha hagut un canvi del “Jefe de la Sección”. El nou, molt probablement, no es devia sentir obligat pels acords previs de Vergara i la censura, que exigien, d'altra banda, el “visado personal” del cap de secció. També podria ser que hi hagués hagut un tancament –l'arbitrarietat sempre va ser marca de la casa– en la permissivitat censòria. I, encara, que el contingut del pròleg, tot i ser d'un intel·lectual vinculat al règim, no agradés al nou cap de secció». Ramon Pinyol; Laura Vilardell. *Op. cit.*, p. 171.

entonces Jefe de la Sección, Sr. Hierro, a quien expusimos nuestros planes editoriales y muy concretamente las razones que nos animaron a la edición de unos cuantos títulos en esta lengua, recibimos su conformidad condicionada a su visado personal, como así ocurrió en este caso, siendo no obstante advertidos de que todas y cada una de las obras que VERGARA fuera a editar en los sucesivos de estas especiales características, deberían ser sometidas para un visado precio (sic) al Jefe de la Sección de la Inspección de Libros, quien decidiría en nombre de V. I., si procedía o no su publicación, sin perjuicio de cumplir los ulteriores trámites para la censura de estas obras de acuerdo con las normas generales establecidas. Que VERGARA, S.A., ha cumplido exactamente lo que le fué ordenado sobre el particular considerando por otra parte muy prudentes las limitaciones y precauciones adoptadas en estas medidas.

Por lo expuesto a V. I., SUPPLICAMOS: Se digne dar las órdenes oportunas a la Sección de la Inspección de Libros para que, al igual que a la obra «DIOS HA NACIDO EN EL EXILIO», nos sea autorizado también en catalán el prólogo de la misma.²²⁶

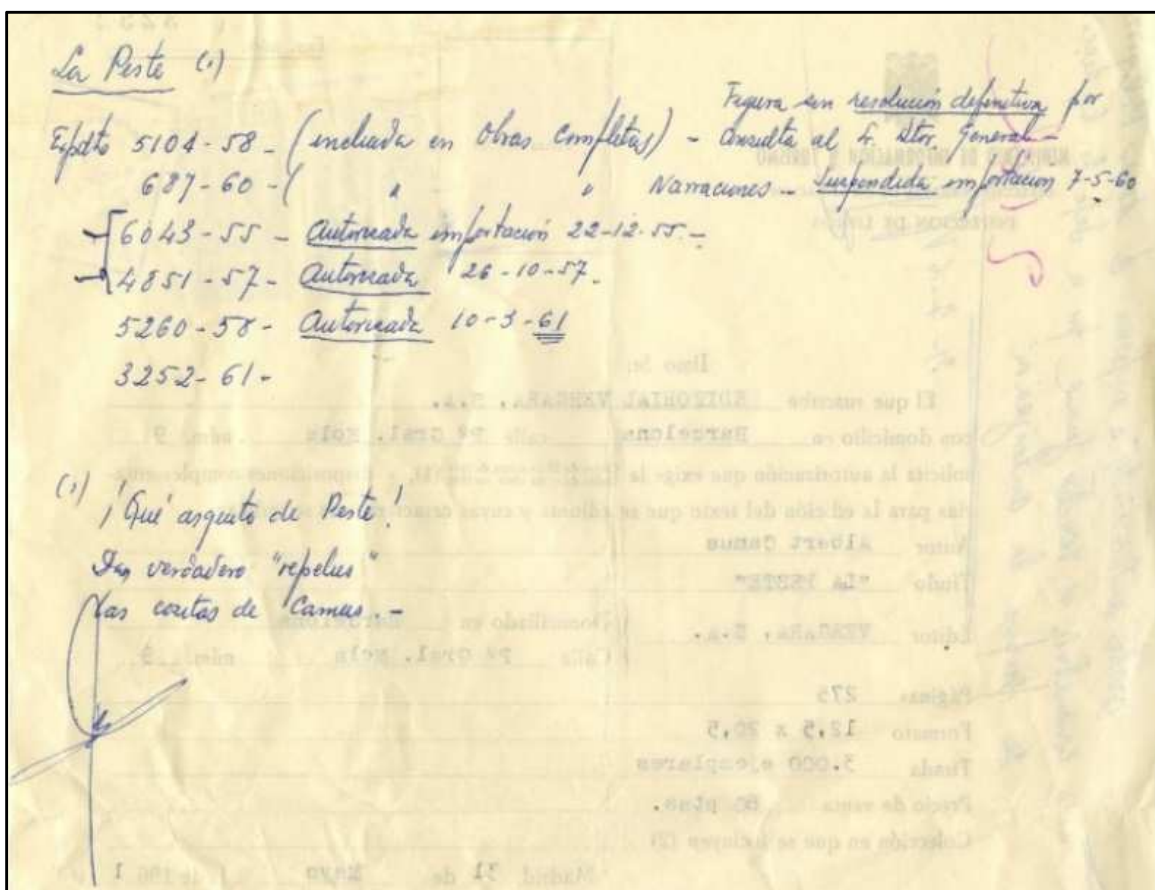
Els esforços dels agents literaris no van servir de res i el pròleg de Vintilă Horia (que havia estat censor des del 1955 fins al 1960) va restar prohibit. En el seu lloc, va publicar-se un prefaci del novel·lista francès Daniel-Rops.²²⁷ *Déu ha nascut a l'exili* va incorporar-se a la col·lecció Isard, com a número 5, finalment, el 1963.

El mateix dia 31, Boix va emetre a censura les peticions per a tres obres més: *La pesta* (*La Peste*, 1947), d'Albert Camus; *Thérese Desqueyroux* (*Thérese Desqueyroux*, 1927), de François Mauriac, i *El doctor Givago* (*Doktor Živago*, 1957), de Boris L. Pasternak. Álvarez Turienzo va autoritzar *La pesta*, en traducció de Joan Fuster, el 6 de juny, malgrat que en l'informe observava que la novel·la «estuvo alg[ú]n tiempo [en] venta en los escaparates, [y] después se mandó retirar». D'altra banda, especificava que «no es difícil hacerte con ella en algunas librer[í]as». Suposem que no ho va assenyalar amb acritud, atès que va concloure: «Creo que la decisión sobre lo que deba hacerse con

²²⁶ *Ibidem*.

²²⁷ Curiosament, el text de Daniel-Rops, que va sortir íntegre en les dues edicions de Vergara, repeteix exactament els quatre darrers paràgrafs del text censurat. Ramon Pinyol; Laura Vilardell. *Op. cit.*, p. 172.

ella debiera tomarse a base del historial de informes que la obra tiene». ²²⁸ En el revers de la instància consta, escrita a mà, la llista d'antecedents per a la versió castellana: el 1955 se'n va autoritzar la importació (expedient 6043-55, veredictes que va ser ratificat el 1957 i el 1958), si bé el mateix 1958 apareixia sense resolució definitiva en el recull *Obras completas* i, dos anys més tard, el 1960, va quedar suspesa. ²²⁹ Tot seguit en reproduïm la imatge, per mitjà de la qual hom pot observar que elsensors no s'estaven de fer broma:

Imatge 11. Revers de la sol·licitud d'autorització de *La peste* ²³⁰

²²⁸ AGA, SC, expedient 3252, caixa 21/13361.

²²⁹ Laura Vilardell aclareix que aquesta obra de l'autor algerià, que «no era un autor bien considerado por el régimen», atès que «era ateo y luchaba en contra de los fascismos», va ser autoritzada en català per Álvarez Turienzo un cop «habían pasado cinco años desde la concesión del Premio Nobel [a Camus]». Vilardell rebla que, «además, el tiraje de ejemplares era modesto: 3.000 no son los 15.000 de Aguilar [el de les *Obras Completas*], pero suponemos que el hecho de estar escrita en catalán hizo que el MIT estimara que iba destinada solo a un segmento muy concreto de la sociedad». Laura Vilardell. «Albert Camus y la censura franquista en la colección "Isard", de la Editorial Vergara». Dins: Gallén, Enric (dir.). *Op.cit.*, p. 99.

²³⁰ AGA, SC, expedient 3252, caixa 21/13361.

El pròleg de Fuster també va ser aprovat. No obstant això, sembla que va caldre consultar un lector especialista –no identificat– per a acabar de determinar la resolució de l’expedient, per tal com una nota al marge, amb data 7 de juliol, exposa: «Vistos los antecedentes e informe [del] Sr. Asesor Religioso y consultado el Director General por el Jefe de la Sección, se propone la autorización».²³¹ La Superioritat va fer efectiva la resolució de manera immediata, per mitjà de la comunicació següent:

Vista su instancia de 31 de mayo de 1.961 solicitando la autorización exigida por la legislación vigente para imprimir la obra «LA PESTA», de Albert Camus.

Vistas la Orden del Ministerio de Gobernación de 15 de julio de 1939, las disposiciones complementarias y la propuesta de la Sección correspondiente, esta Dirección General ha decidido AUTORIZAR provisionalment la publicación de la referida obra, debiendo insertar junto al número del depósito legal, el N.º de Registro que se indica al margen [3252-61] y presentar tres ejemplares ya impresos para su autorización definitiva.²³²

El 18 de desembre de 1962, un any i mig després d’obtenir l’autorització provisional,²³³ Lluís Serra, en representació de Vergara, va lliurar tres exemplars a la Secció. Concloïa, així, els tràmits per a la publicació de *La pesta*. En alguns casos, com aquest, els processos de traducció, edició i impressió s’allargaven tant, que la targeta provisional concedida per l’administració caducava, per la qual cosa calia gestionar-ne la renovació. El 19 de febrer de 1963, Vergara va sol·licitar-la i, vuit dies més tard, el 27 de febrer, va sortir la novel·la de Camus com a primer volum de la col·lecció Isard, tal com acredita l’epíleg següent:

²³¹ *Ibídem*

²³² *Ibídem*.

²³³ La demora del tramitatge es deu a que Fuster va trigar molt a emetre el pròleg a Boix, tal com fa palesa una carta del 25 d’octubre de 1961, a través de la qual «Fuster manifestó a Boix que estava satisfecho con la traducción, pero que aún no tenía el prólogo y la nota final. Fue por este motivo por el que estas dos partes pasaron por censura a destiempo». Laura Vilardell. *Op. cit.*, p. 100.

El editor que suscribe declara bajo su responsabilidad, que los ejemplares presentados son de idénticas características a los que se distribuyen a partir de esta fecha y que el contenido de la obra es idéntico al del original que fue autorizado con el n. de Registro 3252-61.²³⁴

Thérese Desqueyroux, en traducció de Joan Sales i Núria Sales,²³⁵ ja havia estat aprovada el 4 de febrer de 1960 per a la versió castellana (expedient 526-60). Va obtenir el vistiplau de Ricardo Barrio el 3 de juny de 1961, «de acuerdo con la autorización anterior»,²³⁶ i va esdevenir el número 8 de la col·lecció Isard. De manera paral·lela, la versió de Joan Cornudella d'*El doctor Givago* (número 26 d'Isard) va ser acceptada per Laurentino Moreno de Munguía el 2 de juny:

Puede autorizarse esta edici[ón] italiana puesto que la traducción castellana ya anteriormente autorizada concuerda [...] con la de Feltrinelli, primer editor de EL DOCTOR JIVAGO.²³⁷

L'empenta de Vergara a l'inici de la dècada és palpable, principalment amb la creació d'Isard, que va esdevenir una de les col·leccions més importants de narrativa traduïda de la represa. Tant és així, que el 28 de juliol de 1961 els editors van emetre una instància d'autorització per a *La història d'una monja* (*The Nun's Story*, 1956), de Kathryn Hulme, en traducció de Folch i Camarasa, que ja circulava en castellà des que se'n va permetre la importació el 8 d'agost de 1960 (expedient 4592-60), i una altra per

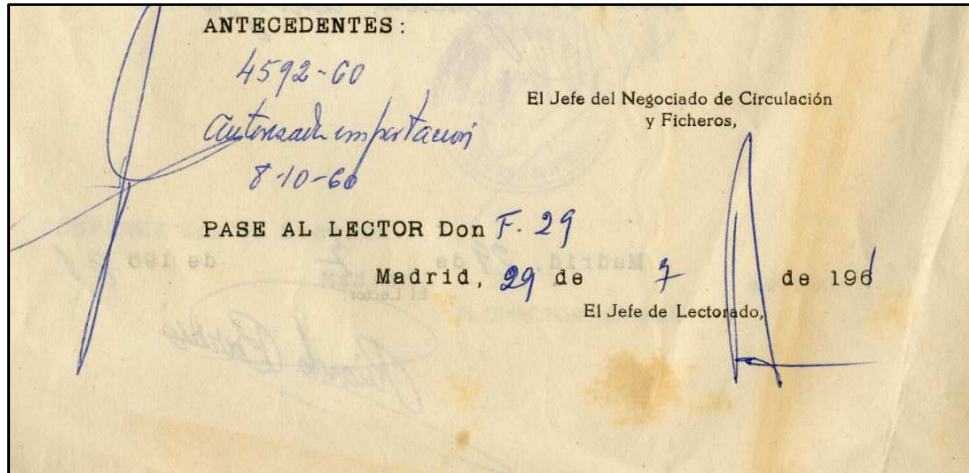
²³⁴ AGA, SC, expedient 3252, caixa 21/13361.

²³⁵ En efectuar la traducció de *Thérese Desqueyroux* Sales va haver d'adaptar el seu registre, generalment més proper al llenguatge col·loquial, a «l'extrema correcció» de l'estil de Mauriac, la llengua culta amb què dóna vida a l'alta burgesia de Bordeus de principis de segle». Montserrat Bacardí. «Joan Sales i els criteris de traducció». *Quaderns. Revista de Traducció*, 1 (1998), p. 37.

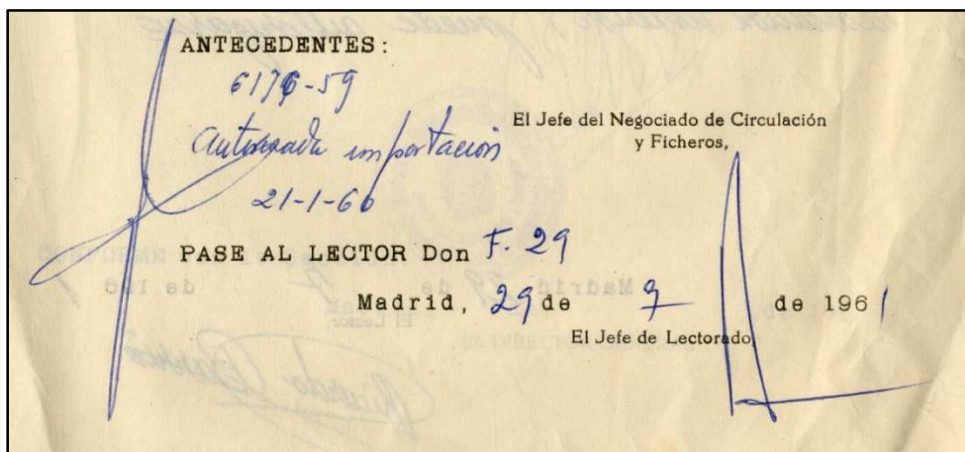
²³⁶ AGA, SC, expedient 3253, caixa 21/13361. La versió castellana havia estat autoritzada el 2 d'abril de 1960 (expedient 526-60).

²³⁷ AGA, SC, expedient 3254, caixa 21/13361. La traducció castellana havia estat autoritzada el 10 de novembre de 1958 (expedient 5134-58). La catalana no va ser publicada fins al 1965, en dos volums, com a número 26 d'Isard. De fet, l'editorial va haver de demanar la renovació de la targeta d'autorització provisional el 25 de gener de 1966.

a la novel·la *El darrer just* (*Le dernier des justes*, 1959), d'André Schwarz-Bart, en traducció de Joan Oliver, i importada, també, des del 21 de gener (expedient 6176-60).

Imatge 12. Antecedents a l'expedient de *La història d'una monja*²³⁸

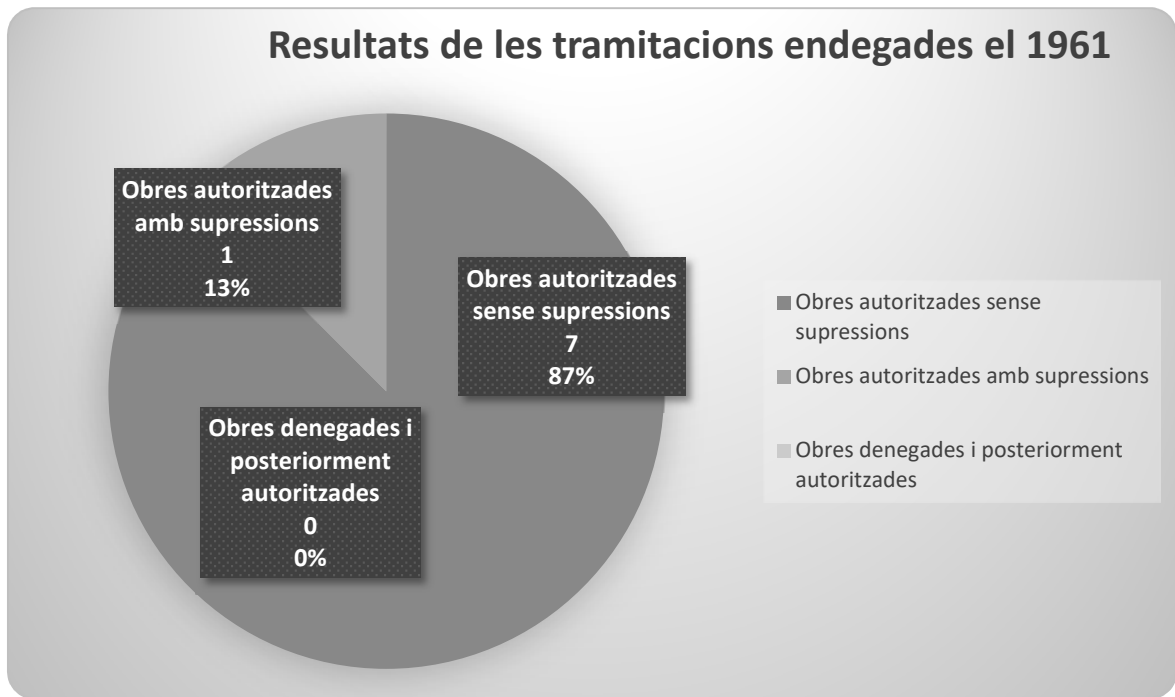
Imatge 13. Antecedents a l'expedient d'*El darrer just*²³⁹

L'endemà de l'arribada de la sol·licitud a l'administració, Ricardo Barrio va fer servir la mateixa sentència, paraula per paraula, per a ratificar l'acceptació d'ambdues obres: «De acuerdo con autorización anterior, puede autorizarse».²⁴⁰ El 1963 *La història d'una monja* i *El darrer just* van esdevenir els números 2 i 3 d'Isard, respectivament.

²³⁸ AGA, SC, expedient 4321, caixa 21/13450.

²³⁹ AGA, SC, expedient 4322, caixa 21/13450.

²⁴⁰ *Ibidem*.

Gràfic 4. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1961).

3.3.2. XVI Congreso de la Unión Internacional de Editores

Entre el 7 i el 12 de maig de 1962 es va celebrar a Barcelona el XVI Congreso Internacional de Editores. L'acte «va tenir un alt valor simbòlic, ja que va permetre escenificar de manera pública el gir de les polítiques del règim pel que fa a la cultura catalana».²⁴¹ L'àmplia cobertura per part de la premsa va ser un factor cabdal pels interessos del govern, que en aquells moments necessitava imperativament projectar a l'exterior una imatge que contribuís a millorar el seu prestigi. No és casual, per tant, la participació a la convocatòria de bona part de l'elenc de ministres franquistes, entre els quals no va faltar el cap del Ministerio de Información y Turismo, Gabriel Arias Salgado. També hi van prendre part editors locals, que en alguns casos no van dubtar a alçar la veu i a proclamar allò que hom sabia: tot just un any abans del congrés era

²⁴¹ Jordi Cornellà-Detrell. «L'auge de la traducció en llengua catalana als anys 60: el desglaç de la censura, el XVI Congreso Internacional de Editores i el problema dels drets d'autor». *Op. cit.*, p. 56.

gairebé impossible afegir títols d'autors forans als catàlegs editorials catalans, però encara era necessari establir un sistema que tingués en compte el pes de l'activitat editorial en llengua catalana dins el conjunt de l'Estat. Aquesta «escenificació» no va estar exempta d'una rigorosa vigilància per part dels representants del MIT, els quals, per mitjà d'estrictes controls policials, van assegurar-se que cap assistent sospitós de ser contrari al règim no estronqués el bon funcionament de l'acte. Un acte que, a més, coincidia «en moments de gran conflictivitat social i política (la vaga dels miners d'Astúries, les revoltes a les universitats de Barcelona i Madrid, etc.)».²⁴² En definitiva, calia silenciar qualsevol discurs que els pogués comprometre. Un dels més damnificats va ser l'escriptor i editor Carlos Barral, que l'any anterior ja havia captat l'atenció de les autoritats pel gran ressò mediàtic que havia assolit la celebració dels primers premis internacionals de literatura de Formentor. En el curs de la segona edició, celebrada just abans del congrés, els dirigents del MIT van difondre entre els medis nacionals i internacionals que «Seix Barral era sospitosa de ser finançada per dissidents subversius de l'exili»²⁴³ i van prohibir, en endavant, la commemoració dels premis dins les fronteres de l'Estat. Van ser utilitzades diverses mesures de coacció per tal d'impedir que Barral denunciés aquesta prohibició durant el congrés i hi fes públic un text que havia escrit, impel·lit pel greuge dels últims esdeveniments.

Tot i els entrebancs, les nombroses reivindicacions de la intel·lectualitat catalana que, durant els últims vint anys, havia lluitat per la conservació de la cultura, van ser un factor clau en les decisions que es van prendre en el congrés, les quals van comportar conseqüències importants per a l'edició i, concretament, per a la traducció.

Altrament, no és possible interpretar la configuració del panorama cultural dels anys seixanta sense tenir en compte «l'entrada en escena d'una generació de joves

²⁴² Montserrat Bacardí; Pilar Godayol. «Presentació: "Feixisme pur"». *Op. cit.*, p. 8.

²⁴³ *Ibidem*.

intel·lectuals i activistes de la cultura que, no havent participat activament en la Guerra Civil, reclamaven ara canvis urgents en l'*statu quo* cultural –i polític, per descomptat– del país». ²⁴⁴ Nascuts entre els anys trenta i els quaranta, Miquel Bauçà, Josep M. Benet, Jaume Fuster, Baltasar Porcel o Montserrat Roig, entre molts altres, van iniciar la seva trajectòria en la narrativa, la poesia i el teatre, desitjosos d'arribar a un públic poc –o gens– familiaritzat amb el llibre català.

3.4. Manuel Fraga Iribarne, cap del Ministerio de Información y Turismo

El juliol de 1962 va ser l'inici d'una nova transformació política: Manuel Fraga Iribarne va esdevenir cap del Ministerio de Información y Turismo i es va convertir en un dels principals representants del sector reformista del règim. Aquesta tendència propugnava la necessitat de petites reformes institucionals per tal d'adequar-lo a allò que els canvis econòmics i socials exigien. L'Estat va obrir les portes al turisme, als costums estrangers, a la premsa i a l'economia exterior; una estratègia política que va donar un aire de modernitat sense canviar en realitat gaires coses. Fraga feia apologia d'un aperturisme en matèria cultural que, si bé complia alguns dels condicionants de la reforma, no va arribar a produir-se en un termini curt: el dirigisme es continuava aferrant a la –desacreditada– censura. Tal com Gallofré afirma: «[...] malgrat que, des del 62, es modificaren alguns criteris del règim pel que fa a la permissivitat respecte a l'edició catalana, no hem de ser gaire optimistes». ²⁴⁵

Amb tot, aquest «gir» impulsat pel ministre Fraga va convertir-se en l'autèntic punt d'inflexió en el desenvolupament de l'activitat cultural catalana, per tal com «la llengua va deixar de ser un estigma, un motiu de sospita i d'ultratge, i van aplicar-se si

²⁴⁴ Jordi Jané-Lligé. «La traducció de narrativa dels anys 60 i la censura». *Op. cit.*, p. 75.

²⁴⁵ Maria Josepa Gallofré. *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. *Op. cit.*, p. 573.

fa no fa els mateixos criteris de censura que s'aplicaven als llibres escrits en castellà».²⁴⁶ Les reformes governamentals produïdes els darrers anys van esperonar les protestes dels sectors intel·lectuals, socials i, fins i tot, religiosos, que reclamaven el respecte de la identitat cultural. En aquest punt, és rellevant la funció que va tenir l'encíclica *Pacem in Terris*, promulgada l'abril de 1963 pel papa Joan XXIII, que al·ludia explícitament al dret dels pobles a utilitzar la llengua i la cultura pròpies. El 20 de maig del mateix any, nombrosos escriptors, periodistes, professors i eclesiàstics, entre els quals hi havia els abats de Montserrat i Poblet i el degà del Colegio de Abogados de Barcelona, van trametre una carta al vicepresident de l'Estat, el general Agustín Muñoz Grandes, per instar-lo, sense èxit, a intercedir en el reconeixement de l'escrit episcopal:

[...] dirijo a V.E. la petición de que sean autorizadas y permitidas en las tierras de habla catalana:

- a) – la enseñanza en lengua catalana en todos los centros públicos y privados de enseñanza primaria, y la asignatura de la propia lengua en los centros de enseñanza secundaria y superior.
- b) – La publicación de prensa en catalán, y el uso normal de este idioma en las emisiones radiofónicas, en el cinema y demás medios de difusión; y
- c) – La normal existencia y funcionamiento, en lengua catalana, de las corporaciones y entidades de todo orden que así lo deseen.²⁴⁷

El 2 de desembre de 1963, pocs dies després de les declaracions de l'abat Aureli M. Escarré a *Le Monde* en defensa de la identitat catalana, la societat Òmnium Cultural (fundada el juliol de 1961 per Joan B. Cendrós i Fèlix Millet—que en va ser el primer president—, entre altres) va ser escorcollada i clausurada per ordre del governador civil Antonio Ibáñez. L'endemà, el 3 de desembre, Millet va intentar que Ibáñez reconsiderés

²⁴⁶ Montserrat Bacardí. *La traducció catalana sota el franquisme. Op. cit.*, p. 50.

²⁴⁷ Lidwina M. van den Hout-Huijben. *El rojo crítico. Expansión de la literatura catalana bajo censura (1962-1977). Op. cit.*, p. 73. Hout-Huijben afegeix que «una “Nota informativa” sobre esta carta, de fecha 13 de julio de 1963, redactada por la Delegación Provincial de Información, se conserva en el AGC [Archivo del Gobierno Civil de Barcelona], Caja 505».

la clausura de l'entitat, per bé que la temptativa va resultar infructuosa i, des d'aleshores fins al 1967, Òmnium va haver de continuar l'activitat des de la nova seu a París. Un document redactat per l'Oficina d'Enllaç del MIT permet conjecturar l'opinió que se n'havien format les autoritats:

Según el Dr. Jorge Rubio y Balaguer, del Instituto de Estudios Catalanes las 4 directrices del esfuerzo principal a realizar para la «reintegración de las características diferenciales» de los catalanes han de ser las siguientes:

- reforzamiento de la lengua.
- estímulo a sus manifestaciones literarias.
- protección a la expansión orgánica de las efusiones colectivas que más directamente llegan al alma popular.
- impulso hacia la alta investigación científica.

A continuació se relacionan los colaboradores citados. Si bien algunos de ellos pueden moverse exclusivamente dentro de un sano y profundo amor a lo regional, en general los matices deformadores se acusan fuertemente en sus manifestaciones culturales o políticas. Puede considerarse tal lista, si no como exhaustiva, sí como suficientemente orientadora en cuanto a la creación de un fanático ambiente catalanista.²⁴⁸

Amb tot, les editorials van continuar la tasca de publicació de traduccions.

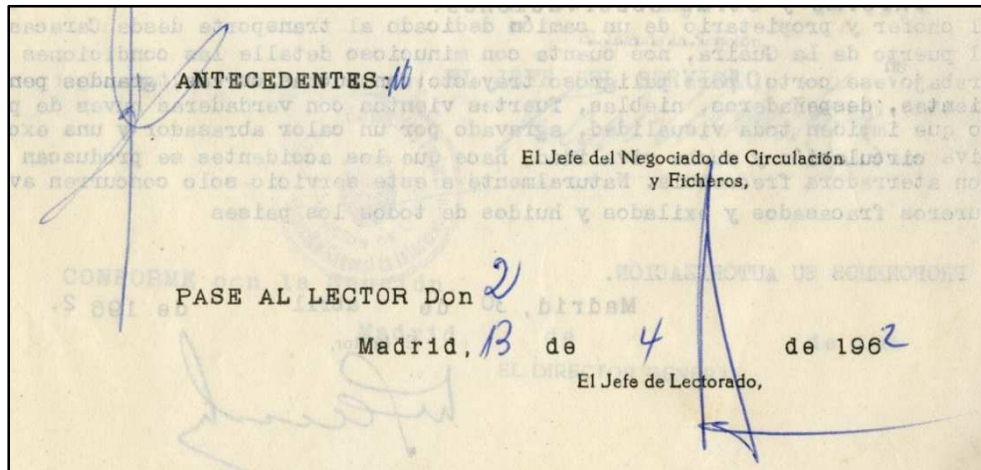
3.4.1. Expedients tramitats el 1962

3.4.1.1. Albertí

L'estimball (*La plus grande pente*, 1961), de Georges Arnaud, en traducció de Gabriel Bas, no va ser publicada fins al 1964, dins la col·lecció Quatre Ratlles, per bé que se'n van iniciar els tràmits el 1962. El 10 d'abril Santiago Albertí va enviar la instància, que

²⁴⁸ AGA, Gabinete de Enlace, caixa 451. El Gabinete era una oficina dependent del MIT que s'ocupava d'aplegar informació de les forces armades i dels mitjans de comunicació. Mireia Sopena. «Diligent i irreductible. La censura eclesiàstica als anys seixanta». *Op. cit.*, p. 38.

Sancho Millán va resoldre tan sols vint dies més tard, amb un senzill «Proponemos su autorización».²⁴⁹ El censor no en va tenir en compte els antecedents, atès que la novel·la encara no havia estat traduïda al castellà.

Imatge 14. Antecedents a l'expedient de *L'estimball*²⁵⁰

3.4.1.2. Arimany

Una altra obra de la qual el cap del Negociado va obviar els antecedents és *Al voltant de la lluna* (*Autour de la Lune*, 1870), segona part de la novel·la de Verne, *De la terra a la lluna*. Bernardo Crespo va sol·licitar-ne l'autorització el 18 d'abril i, al cap d'uns dies, tot i que Sancho Millán havia redactat un informe favorable («Tal es el argumento [...] que más bien parece que en vez de estar escrita hace noventa años, haya sido sacada de un reportaje de la prensa de estos días. PROPONEMOS SU AUTORIZACIÓN»),²⁵¹ va ser denegada pel Jefe de la Sección «por orden de la Superioridad por tratarse de una

²⁴⁹ AGA, SC, expedient 1991, caixa 21/13887. A la fitxa d'entrada, amb data del 12 d'abril, hi consta el títol *EL PENDENT MES ROST* i una acotació, al costat, indica «Cambio de T.».

²⁵⁰ *Ibidem*.

²⁵¹ AGA, SC, expedient 2188, caixa 21/13902.

traducci[ó]n. 2-6-62».²⁵² Cinc mesos més tard, el 8 de novembre, Crespo va emetre un recurs de revisió, segons el qual exposava:

[...] Que en oficio expedido por ese Centro Directivo se le dio cuenta de la denegación de la obra titulada «EL VOLTANT A LA LLUNA» (sic) de Julio Verne nº de Registro 2188-62, por ello a V. E.

SUPLICA se haga una REVISI[Ó]N de la citada obra, por si fuera factible su aprobaci[ó]n y con ello se pudieran cancelar los gastos en algo.²⁵³

Al voltant de la lluna va ser «autorizada en revisió» el 4 de desembre. No va ser publicada de manera immediata, per tal com, el 13 de març de l'any següent, l'editor va emetre una instància a la Junta de Censura amb el propòsit d'«agregar el texto que se acompaña DUPLICADO a la obra que fue aprobada con el t[í]tulo [“]AL VOLTANT DE LA LLUNA” de Julio Verne [...]».²⁵⁴ El censor va redactar el veredicta següent:

GALERADA N° 132 para añadir al libro a que se refiere este expediente. Se trata de «Una f[a]ntasía del Dr. Ox», tambi[é]n de Verne y traducida al catalán, en la que se relatan las graves alteraciones que se producen en las gentes, en los animales y en las plantas, en una imaginaria ciudad de Flandes, por culpa de unos experimentos llevados a cabo por el fantástico Doctor. 25-III-63.²⁵⁵

Sembla que l'editorial s'havia descuidat d'afegir el capítol XIII en la primera instància. Per això, el 23 d'abril encara va sol·licitar-ne el permís:

Que por un olvido involuntario, no se acompañaron las galeradas adjuntas a las que fueron aprobadas recientemente, para completar el texto de la obra «AL VOLTANT DE LA LLUNA» de Julio Verne [...] por ello recurrimos a V. E. nuevamente en

²⁵² *Ibíd.*

²⁵³ *Ibíd.*

²⁵⁴ *Ibíd.* L'expedient no inclou el text duplicat a què l'editor es refereix.

²⁵⁵ *Ibíd.*

S[Ú]PLICA de que una vez examinadas, se sirva concederle la debida autorizaci[ó]n, si as[í] lo considera de just[í]cia. La tarjeta de la citada obra se halla en nuestro poder.²⁵⁶

Sancho Millán la va autoritzar, tot declarant que «Leído el capítulo [galerada nº 205], para añadir al texto de la obra [...] aprobada en expediente 2188/62, no contiene nada censurable. 10-5-63».²⁵⁷ La novel·la, en traducció de Lluís Gassó i d'Enric Massó, va esdevenir el número 9 de la col·lecció Sant Jordi el 1963.

3.4.1.3. Club Editor

La darrera sol·licitud cursada el 1962 correspon a *El garrell (Tibal lo Garrèl, 1958)*, de Loís Delluc, en traducció de Joan Sales. No existien precedents, atès que l'obra no havia estat traduïda al castellà (ni ho ha estat encara avui dia). El 26 de novembre, Millán va autoritzar-la per mitjà d'un informe força complet, del qual destaquem la primera frase, que denota una evident falta de rigor: «Novela de tema histórico, traducida del francés al catalán».²⁵⁸

Segons Carles Castellanos i Manel Zabala, el català de la traducció de Sales no s'ajustava del tot a l'estàndard, un punt encarcarat, «a causa de la seva difusió escassa». Reblen que Sales, «en aquesta situació [...], escriu en una llengua que és ahora planera, rica i genuïna».²⁵⁹ El traductor va voler ser tan fidel a l'original, que, tal com explica al llarg d'un ampli epíleg, va mantenir l'expressió «garrell» del títol per tal d'acostar-se «a la literalitat del mot occità i no pas al seu significat més precís d'aquest mot que és el de

²⁵⁶ *Ibíd.*

²⁵⁷ *Ibíd.*

²⁵⁸ AGA, SC, expedient 6188, caixa 21/14257. Tal vegada, l'equivocació de Sancho Millán es deu al fet que Delluc també escrivia en francès. Sales, tanmateix, no va traduir aquesta novel·la del francès, sinó de l'occità, concretament, del dialecte llenguadocià. Carles Castellanos; Manel Zabala. «La traducció de *Lo garrèl*, de Loís Delluc, de Joan Sales». *Quaderns. Revista de Traducció*, 18 (2011), p. 82-84.

²⁵⁹ Carles Castellanos; Manel Zabala. *Op. cit.*, p. 86. Castellanos i Zabala parteixen de la premissa que un dels objectius principals de Sales consistia a fer arribar la literatura a un públic ampli.

“coix”».²⁶⁰ I ho va fer sense comptar amb l’ajut d’alguns dels diccionaris més rellevants de llengua occitana, que encara no havien estat publicats, com el *Diccionari occità-francès* d’Alibèrt (1966). Reproduïm, tot seguit, un fragment del prefaci:

Sovint m’ha dolgut haver de traduir tal o tal expressió que hauria pogut ser ben nostra si els llargs segles de separació no ens haguessin distanciat cada vegada més; aquesta recança se m’ha fet més viva en el cas de paraules que, si bé ja del tot desconegudes a les ciutats i a les planes, encara se senten per aquestes muntanyes (per exemple, «la talent» per «la fam», «meixant» per «dolent», d’altres encara). Tot guardant-me de caure, com és un principi en mi, en un llenguatge de difícil comprensió per a la majoria de lectors, m’he esforçat perquè el meu català s’assemblés com més millor a l’occità original; perquè en conservés almenys el regust rústic i arcaïtzant que li dona tant de sabor.

[...] Hem traduït *lo garrel* per *el garrell*, donant preferència a l’etimologia per damunt de la semàntica; *garrel* significa exactament *coix*, però el context de la novel·la, com el lector veurà, permet també l’altre sentit en el malnom del protagonista.²⁶¹

A banda de la voluntat de difondre una literatura accessible, per a reestablir la «normalitat» en el camp cultural, a Sales l’instigava un compromís que venia de lluny, amb el país i la llengua: «Des del principi ens vam proposar editar novel·la perquè precisament els franquistes ho volien impedir i perquè era l’única manera de fer una literatura contemporània nacional».²⁶²

²⁶⁰ *Ibidem*.

²⁶¹ Joan Sales. «Pròleg del traductor». A: Delluc, Loís. *El garrell*. Barcelona: Club Editor, 1963, p. 30-31.

²⁶² Mercè Ibarz. «El pensament fermat de Joan Sales». *L’Avenç*, 67 (1984), p. 15.

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
 DIRECCION GENERAL DE INFORMACION
 INSPECCION DE LIBROS

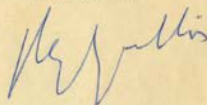
Exp. núm. 6188

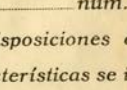

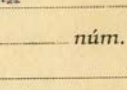
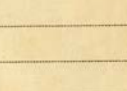
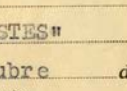
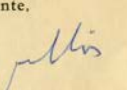
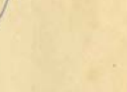
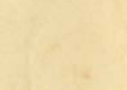

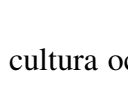
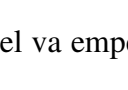
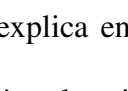
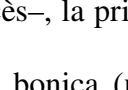
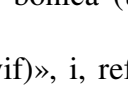

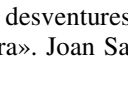

Ilmo. Sr.:

El que suscribe ALEJANDRO ARGULLOS MARIMON
 con domicilio en BARCELONA calle Berlín núm. 46
 solicita la autorización que exige la Orden de 25 de marzo de 1944 (1), y disposiciones complementarias para la edición del texto que se adjunta y cuyas características se indican.

Autor LOIS DELLUC
 Título EL GARRELL
 Editor ARIEL S.A. { Domiciliado en BARCELONA
 Calle BERLÍN núm. 46

Páginas 169
 Formato 14 x 19 cms
 Tirada 1,500 ejemplares
 Precio de venta 80 pesetas
 Colección en que se incluyen (2) "EL CLUB DELS NOVEL·LISTES"

Madrid, 4 de octubre de 1946
 El solicitante,

Ilmo. Sr. Director General de Información.

(1) Téchese lo que no proceda.
 (2) Si es obra para niños o para público femenino dígase expresamente.

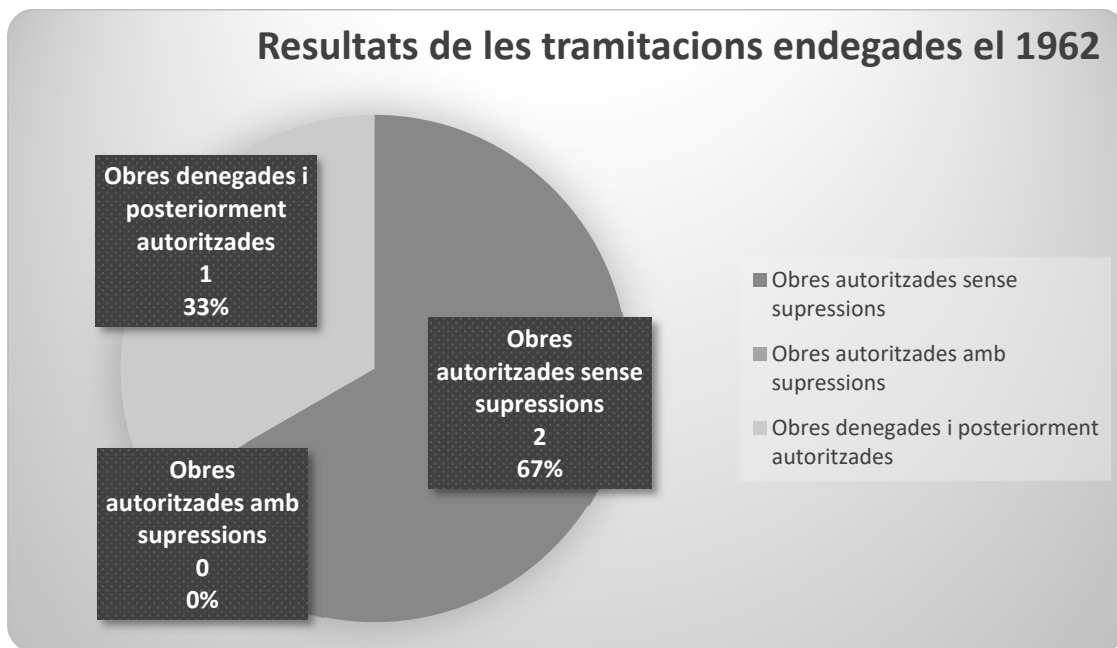
Imatge 15. Instància de sol·licitud per a *El garrell*²⁶³

Va ser l'obstinació de Sales per l'estudi de la llengua i la cultura occitanes, que considerava cosines o germanes de les catalanes,²⁶⁴ el motiu que el va empènyer, com a director de l'editorial, a traduir la novel·la de Delluc. Pel que explica en una carta a Bernard Lesfargues –escriptor occità i traductor de Sales al francès–, la primera lectura que en va fer de la versió francesa li va semblar «molt bella, bonica (un très beau roman) que es llegeix amb un gran plaer (avec un plaisir très vif)», i, referint-se a la

²⁶³ AGA, SC, expedient 6188, caixa 21/14257.

²⁶⁴ Al seu parer, «no és de cap manera una novel·la estrangera. Per més que les desventures ens hagin anat separant a partir del desastre de Muret, occitans i catalans som germans encara». Joan Sales. *Op. cit.*, p. 33.

lectura posterior del text occità, manifestava haver-lo entès molt bé, fins al punt que de vegades li semblava que llegia en català, «un català una mica estrany», «però, per això mateix, més fascinant».²⁶⁵ En definitiva, Castellanos i Zabala defineixen Sales com «el sir Edmond Hillary dels occitanòfils catalans».²⁶⁶ El 30 de novembre *El garrell* va ser autoritzada de manera definitiva, i va ser incorporada a El Club dels Novel·listes l'any 1963.

Gràfic 5. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1962).

Els informes dels expedients tramitats els primers anys deixen entreveure que els criteris de censura se circumscrivien, principalment, al control de la moral i, encara, a la llengua. Tanmateix, les novel·les presentades a censura durant aquest període van ser autoritzades sense supressions –les «infraccions» no eren tan greus per a haver de recórrer al llapis vermell–, excepte el pròleg de *Déu ha nascut a l'exili*, de Vintilă Horia, que va ser prohibit. Els motius, en aquest cas, discorrien al voltant de la política,

²⁶⁵ Carles Castellanos; Manel Zabala. *Op. cit.*, p. 85.

²⁶⁶ *Ibidem*.

de la religió i de la figura del mateix Horia, no gaire ben vist en els cercles franquistes. Entre els anys 1960 i 1962, però, es van endurir les línies d'actuació, van esdevenir més estrictes, per tal com la producció autòctona arreu del territori de l'Estat, caracteritzada per la crítica social –sobretot, en els últims temps–, era cada vegada més incisiva. A partir del 1963 elsensors ja no apel·laven només als motius morals, sinó que recorrien amb més freqüència als de caràcter polític.²⁶⁷

3.5. L'autocensura com a pràctica professional coercitiva

Les «esporgades» es van convertir en una pràctica habitual i constant. Sovint era el mateix traductor –o autor– qui s'hi aplicava, amb més o menys consciència de fer-ho, per tal com es va instaurar, a base d'encerts i d'errors, una concepció força general sobre què era prohibit i què podia passar. Si l'escriptor no s'hi avenia [...], li tocava a l'editor «repassar» l'obra abans d'enviar-la a les oficines de censura.²⁶⁸

L'any 1995 Estanislau Torres va consignar tres esglaons en «l'escala de la censura»: «la del propi autor», «la dels responsables de les editorials i de les revistes i els diaris» i «la dels que tenien la paraula final».²⁶⁹ En el tombant de la dècada de 1960, en un evident estat de temor i d'incertesa, l'autocensura executada pels escriptors i traductors respon a la necessitat de fer front a l'aparell repressor implantat per la dictadura; d'evitar, en definitiva, les pugnes i els conflictes que comportava el fet de presentar una obra que pogués ser motiu de controvèrsia. De tota manera, no tots els casos d'autocensura van definir-se per l'esforç de l'escriptor –o del traductor– a suprimir passatges o modelar els textos en funció dels gustos delsensors (autocensura explícita). Segons Manuel L. Abellán, la idiosincràsia d'alguns professionals va marcar la pràctica de l'escriptura i de

²⁶⁷ Fernando Larraz. *Op. cit.*, p. 179.

²⁶⁸ Montserrat Bacardí. *La traducció catalana sota el franquisme. Op. cit.*, p. 73.

²⁶⁹ Estanislau Torres. *Les tissores de la censura. Op. cit.*, p. 55.

la traducció, en tant que adesiara existia un hàbit intencionat o un condicionant històric (autocensura implícita).²⁷⁰ Així, les pròpies conviccions morals d'alguns intel·lectuals els van dur a utilitzar expressions «innòqües» i a endolcir o mitigar certes proposicions, o, fins i tot, a refusar la traducció d'obres que consideraven indecoroses. En qualsevol cas, l'ús reiterat de l'autocensura, que va generalitzar-se tant «como consecuencia de la larga duración del régimen franquista»,²⁷¹ va tenir com a resultat molts textos suavitzats i «preparats» per a ser acceptats per la censura.

El editors també van complir una funció fonamental en aquells temps convulsos: eren els encarregats de dictar les pautes sobre el funcionament de les empreses i eren, en última instància, els màxims responsables de les publicacions. En aquest estat de coses, eren els que es feien càrrec de seleccionar les obres i, per tant, els autors. Cal remarcar que alguns traductors van intervenir en el triatge dels títols, per tal com assessoraven – com a escriptors reputats– els editors, o els proposaven els textos que volien o estaven interessats a traduir.²⁷² Deixant de banda les polítiques oficials de la censura, les de cada editorial també determinaven quines obres es publicaven i quines no. El nom d'un escriptor de vegades era motiu suficient per a rebutjar un escrit, encara que el contingut no atemptés contra la moral (fet que no només va afectar a autors contraris al règim, sinó que també va repercutir a aquells que s'hi proclamaven afins). És evident que tant

²⁷⁰ Manuel L. Abellán. «Censura y autocensura en la producción literaria española». *Op. cit.*, p. 175.

²⁷¹ Fernando Larraz. *Op. cit.*, p. 33.

²⁷² Jordi Arbonès va manifestar, en una entrevista, quan li van preguntar si Manuel de Pedrolo (amb qui mantenía una estreta relació) triava les traduccions o traduïa obres d'encàrrec: «[...] Considero que traduïa allò que li oferien les editorials, com ens ha passat pràcticament a tots els que ens hem dedicat a la traducció. Això, però, no vol dir que en algun moment no suggerís alguns títols o autors a l'editor, especialment pel que fa a La Cua de Palla, col·lecció que ell mateix dirigia, car era un lector apassionat i curiós que estava sempre al corrent del que es publicava a fora. N'hi havia pocs com ell, en aquella època, en què els editors en català volien, més que mai, posar-se al dia després d'un llarg període de temps de prohibicions i censura». Alba Pijuan Vallverdú. «Entrevista a Jordi Arbonès». *Quaderns. Revista de Traducció*, 10 (2003), p. 156. D'altra banda, Eusebi Coromina i Laura Vilardell expliquen que «la tria d'autors i de títols, Boix la deixava moltes vegades a mans dels traductors». Constaten, també, «que el 1961 el director de la col·lecció ja demanava a Ferran de Pol, Joan Oliver, Joan Fuster i a altres escriptors de renom els títols que els agradaria de traduir per a "Isard"». Eusebi Coromina; Laura Vilardell. «La traducció de *Vol de nit* d'Antoine de Saint-Exupéry: entre la censura i la recerca d'un model de llengua narratiu». Dins: Espinós, Joaquim; Picó, Lliris. *Literatura catalana contemporània: memòria, traducció i noves tecnologies*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2017, p. 175.

editors com directors literaris van optar per la cautela –sobretot, des de l'establiment de la Llei de premsa i impremta– i que moltes de les instàncies que van emetre a la Sección de Inspección de Libros –o, des del 1963, a la Sección de Orientación Bibliográfica– eren per a obres deliberadament «inofensives», segons els cànons franquistes.

Fins a quin punt l'autocensura va determinar la creació literària i la manipulació de les obres originals –en el cas de la traducció– és una qüestió molt difícil de valorar, si no impossible, en tractar-se d'una pràctica molt més intangible que la perpetrada pel bolígraf vermell, la qual, al cap i a la fi, ha quedat registrada en incomputables informes i galerades subratllades. Fora que els implicats en reconeguessin la pràctica en dietaris, memòries, epistolars o entrevistes ulteriors, no n'ha quedat cap constància.

3.5.1. Expedients tramitats el 1963

3.5.1.1. Edicions 62

El 1962 Max Cahner i Ramon Bastardes²⁷³ van fundar Edicions 62 amb el ferm propòsit de «publicar els autors catalans del moment [i] recuperar els clàssics, sense oblidar –ni de bon tros– els autors contemporanis estrangers».²⁷⁴ Ben aviat es va convertir en la primera gran editorial que publicava i promovia, per mitjà de col·leccions específiques, obres en català de pràcticament tots els gèneres (poesia, teatre, narrativa, assaig...) i d'escriptors de tots els temps, camps i procedències. De la primera època (1962-1969), a banda de les sèries dedicades a la literatura, a la investigació i a l'alta divulgació sobre temes catalans, en destaca la creació de quatre col·leccions que van comptar amb un

²⁷³ Tant Cahner com Bastardes havien estat els editors de la revista *Serra d'Or* des de l'octubre de 1959, i de la revista que l'havia precedit, *Germinabit*. Aquesta experiència els va proporcionar la possibilitat de relacionar-se amb el món intel·lectual i un ampli coneixement del procés d'edició.

²⁷⁴ Mercè Miralles. «Mig segle de llibres». *Presència* (20-26 abril de 2012), p. 6.

nombre elevadíssim d'obres estrangeres traduïdes: Blanquerna, que va publicar, entre el 1963 i el 1971, llibres d'espiritualitat i de literatura religiosa sota la direcció de Josep M. Ballarín i, posteriorment, de Josep M. Piñol; La Cua de Palla, basada en la novel·la negra, que va funcionar entre el 1963 i el 1969 sota la direcció de Manuel de Pedrolo i va divulgar les obres dels escriptors més importants del gènere (Raymond Chandler, J. H. Chase, Dashiell Hammett, Sébastien Japrisot, Walter Miller i George Simenon...);²⁷⁵ El Balancí, dirigida per Josep M. Castellet, que va iniciar la trajectòria el 1965 amb una reputada selecció de novel·listes actuals,²⁷⁶ tant catalans com estrangers, i, a l'últim, El Trapezi, que va promoure la novel·la destinada a un públic juvenil.

Dins el context de desglaç de la censura,²⁷⁷ la selecció de les obres i la manera de presentar-les no va ser casual. En paraules de Castellet, «cada encàrrec per publicar tenia una càrrega política i ideològica».²⁷⁸ La finalitat de l'editorial era «contribuir a l'establiment d'una cultura nacional més normalitzada, principalment amb l'edició d'estudis [...] d'autors catalans i dels autors estrangers més interessants d'incorporar al

²⁷⁵ Pedrolo ja feia alguns anys que havia deixat testimoni de l'interès que li suscitaven els autors, els nord-americans, sobretot, del gènere de la novel·la negra. En una entrevista publicada a *Serra d'Or* l'any 1961 va dir: «Seria molt convenient tenir entre nosaltres uns quants conreadors professionals de la novel·la policíaca, la qual es mereix un lloc al costat de les altres modalitats narratives. No dubto pas que aquest tipus de literatura podria guanyar-nos uns centenars, uns milers i tot, de lectors, ara poc familiaritzats amb el català escrit i massa mandrosos per a lliurar-se a l'esforç que, a llur entendre, suposa el fet d'abordar un llibre de més tonatge literari. L'incentiu que sol oferir la narració policíaca ben segur que els ajudaria a vèncer totes les dificultats, sovint purament imaginàries, que ara els mantenen al marge del nostre cens de lectors». Manuel de Pedrolo. «Les lletres. Manuel de Pedrolo». *Serra d'Or*, 7 (1961), p. 14.

²⁷⁶ Pel que fa al catàleg d'El Balancí, Jané-Lligé especifica que «la tria d'autors feta per Castellet no es restringeix a l'estricta contemporaneïtat i inclou autors pertanyents a generacions anteriors, els quals, tot i vinculats sens dubte a la figura de l'intel·lectual compromès del segle XX, s'han de relacionar amb tendències estètiques i ideològiques ben diverses, fins i tot antagòniques». Jordi Jané-Lligé. «La traducció de narrativa dels anys 60 i la censura». *Op. cit.*, p. 82. D'altra banda, Carles Biosca estableix una relació entre el cinema i la literatura en la creació de la col·lecció, per tal com «cal recordar que, a banda, lògicament, del criteri literari del director [...], és probable que les adaptacions cinematogràfiques influïssin l'editor a l'hora de traduir un títol o un autor concret [...]. Així doncs, pel que fa a Pratolini, cal recordar que el 1955 s'havien estrenat a Itàlia dues versions cinematogràfiques d'obres seves. Es tracta, d'una banda, de *Cronache de poveri amanti*, dirigida per Carlo Lizzani, en la qual actuava Marcello Mastroianni, i *Ragazze di San Frediano*, de Valerio Zurlini». Carles Biosca. «Vasco Pratolini en català. Les traduccions de Maria Aurèlia Capmany a Edicions 62». Dins: Coll-Vinent, Sílvia; Eisner, Cornèlia; Gallén, Enric (ed.). *Op. cit.*, p. 127.

²⁷⁷ Jordi Cornellà-Detrell. «L'auge de la traducció en llengua catalana als anys 60: el desglaç de la censura, el XVI Congreso Internacional de Editores i el problema dels drets d'autor». *Op. cit.*, p. 47.

²⁷⁸ Mercè Miralles. *Op. cit.*, p. 8.

fons bibliogràfic català».²⁷⁹ L'entrada en escena de Castellet, a qui Cahner i Bastardes van oferir la direcció literària de l'empresa l'any 1964, va ser decisiva en la consecució del projecte que havien iniciat dos anys abans. Sota el seu guiatge, Edicions 62 va prendre un rumb encara més ambiciós i va veure doblada la producció. Segons Bohigas, «a ell devem que la primera etapa de la col·lecció “El Balanci” d'Edicions 62 sigui avui el fons més important de traduccions de la millor novel·lística moderna i el recull de totes les possibilitats ofertes aleshores pel recomençament de la literatura catalana».²⁸⁰ La intervenció de l'editorial a la Fira del Llibre de Frankfurt el mateix 1962, a més, va afavorir la percepció de la indústria catalana, per tal com «les editorials estrangeres i els seus agents literaris [van poder] entendre més fàcilment que els drets d'autor han de ser negociats separadament per al català i per al castellà, i no en funció únicament de l'àmbit geogràfic estatal, com era habitual d'entendre».²⁸¹

Com hom pot suposar, l'editorial no va tenir una bona acollida entre les altes esferes franquistes, i encara menys entre els encarregats del ministeri d'informació, atès que l'actitud dels editors i dels directors envers la censura sempre va caracteritzar-se per la perseverança i la ferma intenció de «fer del llibre català un instrument eficaçment nacionalitzador».²⁸² L'animadversió de les autoritats era evident, de vegades fins a límits insospitats. Hem extret un fragment de l'informe que els censors van redactar l'any 1965 sobre l'obra *Cal saber encaixar* (*Dreadful Summit*, 1948), d'Stanley Ellin, a tall d'exemple:

Una novela como otras 10.000. Ni vale la pena comentarla con más amplitud.

²⁷⁹ Josep M. Castellet. «Petita història d'una editorial catalana. Crònica d'una aventura empresarial». Dins: *Edicions 62: mil llibres en català, 1962-1979*. Barcelona: Edicions 62, 1979, p. XXXIII.

²⁸⁰ Oriol Bohigas. *Dietari de records: Dit i fet*. Barcelona: Edicions 62, 1992, vol. II, p. 259.

²⁸¹ Josep M. Castellet. *Op. cit.*, p. XXXV.

²⁸² Max Cahner. «Gènesi de *Nosaltres, els valencians*». *El Temps*, 472 (5 juliol 1993), p. 168.

Debe autorizarse. Entre otras razones, porque supone uno que no se venderá, y que con ella perderán dinero los «íntimos amigos de España» «Ediciones 62» ...²⁸³

La transició política del principi dels seixanta va forçar les autoritats a reprimir aquesta hostilitat cap a l'editorial que, «tot i que va haver de patir molt a causa de les exigències de la censura, es va beneficiar també de la tolerància que alguns dels homes forts del govern de Madrid propugnaven a fi de donar a l'estranger una imatge fictícia de llibertat i de pluralisme».²⁸⁴ A més, «la censura va considerar convenient d'autoritzar Edicions 62 a publicar traduccions en català d'obres considerades poc recomanables i que més valia que apareguessin en una llengua minoritària i amb pocs lectors que no pas en espanyol».²⁸⁵ Tanmateix, les sol·licituds que va emetre l'editorial al llarg de 1963 no eren d'obres conflictives, sinó que van passar, la majoria, sense obstacles el filtre de la censura: pertanyien al gènere de la novel·la negra i, exceptuant algun cas que vulnerava la moral sexual, es van autoritzar amb prestesa. Els tràmits van funcionar de manera similar en tots els casos, per tal com Bernardo Crespo adjuntava un exemplar de l'obra original a la instància i, quan obtenia el vistiplau, el torsimany iniciava la traducció. El producte final era igualment revisat pelsensors, que ratificaven el veredict favorable i concedien una autorització «definitiva».

La primera instància que Crespo va emetre en representació de l'editorial, el 6 de febrer, correspon a *La clau de vidre* (*The Glass Key*, 1931), de Dashiell Hammet. La lectura va ser encarregada al censor 31 –no identificat–, que el 13 de febrer va redactar l'informe següent:

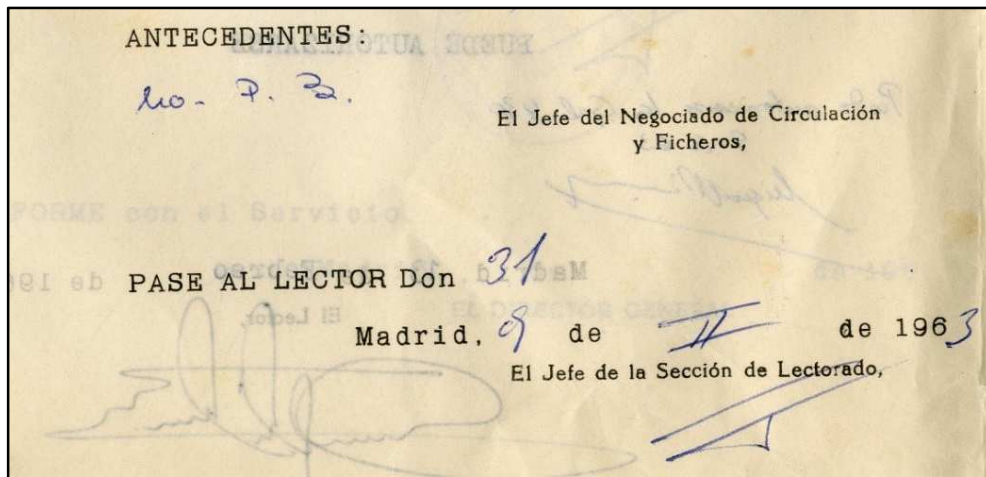
²⁸³ AGA, SC, expedient 6397, caixa 21/15612. Aquest informe va ser redactat el 24 de novembre de 1964 per un censor que signava amb el nom de «Ros». L'obra va rebre el plàcet definitiu el 27 de novembre i el mateix any va ser publicada com a número 26 de La Cua de Palla.

²⁸⁴ Josep Massot i Muntaner. «Pròleg». *Op. cit.*, p. 7.

²⁸⁵ *Ibidem*.

(C).- Novela, que como corresponde a la sigla que antecede no tiene interés de ningún tipo. Género policíaco, no de óptima calidad, con el mundo del gangsterismo, de la corrupción, crimen, asesinato etc. PUEDE AUTORIZARSE.²⁸⁶

Malgrat que el lector no se n'havia format una bona opinió, la novel·la no era en cap cas un perill, per la qual cosa l'aprovació va ser ratificada uns quants mesos més tard per Miguel Piernavieja –en qualitat de cap de secció– que va limitar-se a decretar que «puede autorizarse la galerada 430. 9-10-63».²⁸⁷

Imatge 16. Antecedents a l'expedient de *La clau de vidre*²⁸⁸

La clau de vidre, inèdita a l'Estat, atès que encara no existia la traducció al castellà («Antecedentes: no P. B.»),²⁸⁹ va ser publicada en traducció de Rafael Tasis i va esdevenir el tercer volum de La Cua de Palla.

Gairebé un mes i mig més tard, el 30 de març, va entrar a censura la petició de *Parany per a una noia* (*Piège pour Cendrillon*, 1963), de Sébastien Japrisot. Constituïa, una altra vegada, una novetat, pel fet que no havia estat traduïda a cap altra llengua de

²⁸⁶ AGA, SC, expedient 854, caixa 21/14399.

²⁸⁷ *Ibidem*.

²⁸⁸ *Ibidem*.

²⁸⁹ *Ibidem*.

l'Estat (no va ser editada en castellà fins al 1983, per l'editorial Forum). La lectura va ser designada a Manuel Pinés, que el 16 d'abril va redactar l'advertència següent:

(C).- Novela de crimen o «suspense», con mucho problema de amnesia, escisión de la personalidad y consiguiente intriga, que no justificaría ningún reparo, si el ambiente en que se mueven los personajes no fuese, como es, marcadamente libertino.

A pesar de la desenvoltura narrativa en algunos pasajes, como por ejemplo en las páginas 10-41-43-58-61 y 82, se podría autorizar la publicación suprimiendo en la traducción lo tachado con lápiz rojo en las páginas 63-84-85-91 y 103 y atenuando lo acotado. No tiene tendencia política.²⁹⁰

El Director General de Información va enviar una notificació als editors, tal com era habitual en aquests casos, per fer-los saber les condicions que havien de complir si volien obtenir el plàcet definitiu. El vistiplau quedava supeditat, com hom pot observar, a la supressió dels fragments, que vulneraven la moral sexual, assenyalats per Pinés:

En contestación a su instancia de 30 de marzo de 1963, me complace comunicarle que la obra titulada «Parany per a una noia» de la que es autor Sébastien Japrisot, podrá ser autorizada, previa presentación de las galeradas impresas, por las que pueda comprobarse la supresión de los pasajes señalados en las páginas 63, 84, 85, 91, 103, del ejemplar original adjunto. [...] Madrid, 22 de abril de 1963.²⁹¹

A continuació contraposem original i traducció, a fi de mostrar el resultat de la novel·la després del pas per la censura:

<i>Piège pour Cendrillon</i> (1963)	<i>Parany per a una noia</i> (1963)
(p. 82) Je restais sans voix. Il était fou. Il disait des horreurs en relevant lentement ma jupe d'une main , en déboutonnant le	(p. 24) Vaig quedar-me sense veu. Devia estar ximple. Deia totes aquelles coses horribles mentre [...] amb la mà em descordava el jersei.

²⁹⁰ AGA, SC, expediente 1971, caixa 21/14495.

²⁹¹ *Ibidem*.

col de mon pull-over de l'autre. J'essayai de me redresser.	Vaig tractar de redreçar-me.
(p. 82) Il me repoussa brutalement sur le lit. Je voulus écarter cette main qui remontait sur mes jambes , c'est lui qui écarta la mienne, et il me fit mal.	(p. 24) M'empenyé brutalement contra el llit. Volia allunyar-li la mà [...], però fou ell qui separà la meva i em féu mal.
(p. 112) Elle devait avoir beaucoup bu, beaucoup fumé, beaucoup parlé. Elle était triste. Do la déshabilla, lui prête, à son tour, une veste de pyjama, la coucha dans son lit, la garda dans ses bras jusqu'à la sonnerie du réveil, sans dormir, écoutant son souffle régulier, se disant: «Maintenant, ce n'est plus un rêve, elle est là, elle est à moi, je serai tout imprégnée d'elle en la quittant , je suis elle».	(p. 34) Devia haver begut molt, fumat molt, parlat molt. Estava trista. Do la despullà, va deixar-li també la jaqueta d'un pijama, la féu ficar al seu llit, la va tenir abraçada fins que es disparà el despertador, sense dormir, escoltant la seva respiració regular, dient-se: «Ara ja no es [tr]acta d'un somni, la tinc aquí [...]; sóc ella».
(p. 113) Les soirs suivants, Do coucha sur le canapè de l'entrée, appartement 14, Résidence Washington, veillant en quelque sorte sur les amours de Mi, qui dormait dans le chambre voisine en compagnie d'un garçon assez vaniteux et déplaisant. C'était celui qu'elle avait vu à la banque. Il se nommait François Roussin, il était secrétaire d'avocat, il ne manquait pas d'une certaine allure. Comme, à peu de chose près, il avait en tête les mêmes résolutions vagues que Do, ils s'étaient tout de suite franchement détestés. Mi prétendait qu'il était beau et inoffensif. La nuit, Do était trop proche pour ne pas l'entendre gemir dans les bras de l'énergumène. Elle en souffrait	(p. 34-35) A partir d'aquell moment, Do dormí al divan de l'entrada del departament catorze, Residència Washington, mentre Mi s'entretenia [a]mb un xicot canirós [i] força desagradable. Era el mateix que ja havia vist a la banca. Es deia F[r]ançois Roussin, era secretari d'un advocat i a la seva manera no deixava d'ésser un noi ben plantat. Com que, si fa o no, li rondaven per la testa les mateixes intencions vagues que tenia Do, tots s'havien detestat des del primer moment. Mi preten[...]ia que era bell i inofensiu, [...] però ella gairebé va sentir-se feliç el dia que la noia li preguntà si encara tenia llogada la cambra de l'hotel Victòria: volia utilitzar-la.

<p>comme d'une jalousie, en sachant que c'était un sentiment beaucoup plus simple. Elle fut presque heureuse les voir où Mi lui demanda si sa chambre a l'hôtel Victoria était toujours louée: elle voulait y passer la nuit avec un autre garçon. La chambre était payée jusqu'à fin mars.</p>	<p>L'habitació estava pagada fins a finals de març.</p>
<p>(p. 139-140) Je l'accompagnai. Micky s'enivra, fit du tapage dans une «boîte» de l'Étoile insulta les agents qui nous vidaient, voulut ramener dans sa chambre un autre garçon que François. Elle s'entêta et François dut rentrer chez lui.²⁹²</p>	<p>(p. 43) Jo l'acompanyava. Micky va embriagar-se, va moure un escàndol en una «boîte» de l'Étoile, insultà els policies que ens expulsaren i volgué fer-se acompanyar per un altre noi. Va obstinar-se fins a tal extrem, que François va haver d'anar-se'n a casa seva.²⁹³</p>

El 5 d'agost Crespo va tornar el text, traduït per Manuel de Pedrolo, segons les consignes de Pinés, i en una nota, mecanografiada pel mateix lector al capdamunt de l'informe, amb data 17 d'agost, hom pot verificar que «la traducción de las galeradas respeta correctamente las tachaduras».²⁹⁴ *Parany per a una noia* va esdevenir el primer número de *La Cua de Palla* i, atès que tot just s'estrenava, el 27 de setembre Crespo va elevar una altra súplica a censura per a la contraportada de la col·lecció. Pinés no hi va posar cap impediment:

La galerada que sirve de presentación a la colección policíaca "LA CUA DE PALLA", dirigida por Manuel de Pedrolo, para ponerla al frente de su primera novela PARANY PER UNA NOIA (sic) no merece reparo alguno de parte del lector suscrito. 30-9-63.²⁹⁵

²⁹² Sébastien Japrisot. *Piège pour Cendrillon*. Paris: Éditions Denoël, 1965.

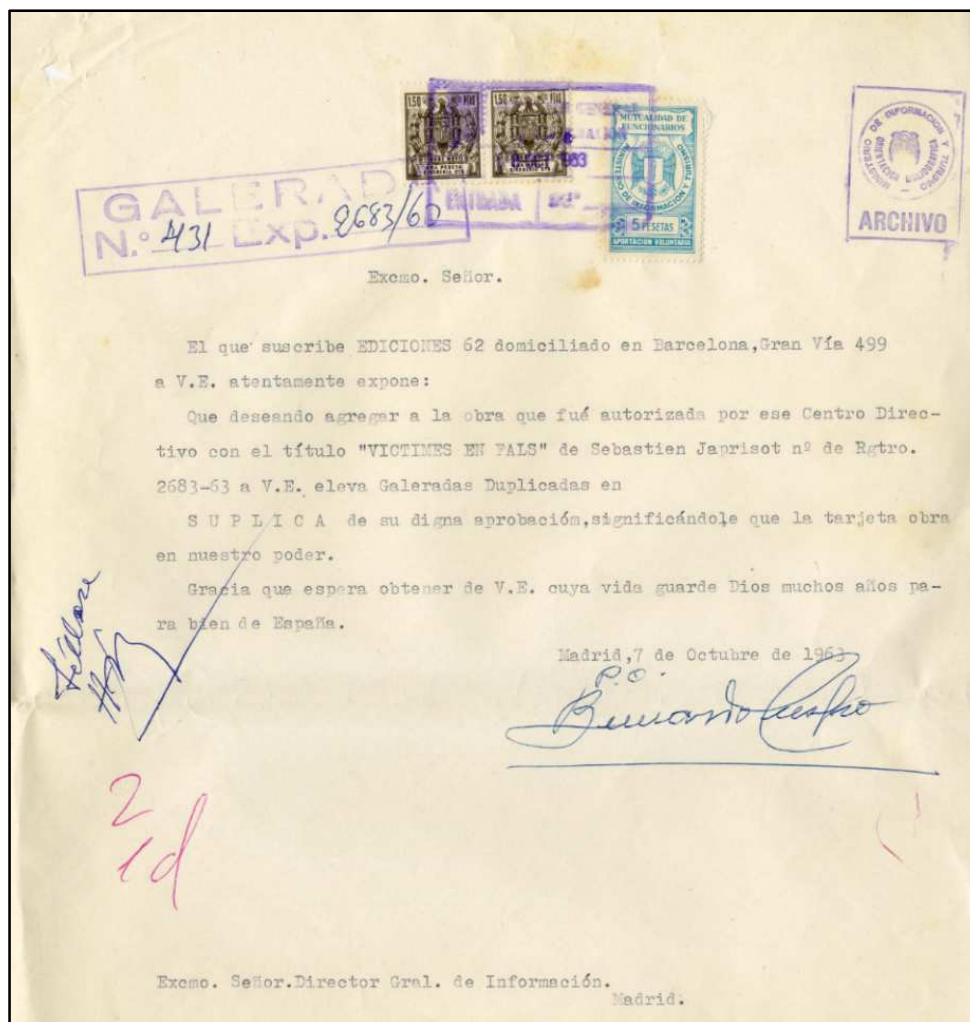
²⁹³ AGA, SC, expedient 1971, caixa 21/14495.

²⁹⁴ *Ibidem*.

²⁹⁵ *Ibidem*. Al final de cada llibre s'hi pot llegir el text autoritzat per Pinés el 30 de setembre de 1963: «Col·lecció La Cua de Palla. Dirigida per Manuel de Pedrolo. La primera col·lecció de novel·les sobre el tema del crim que apareix en llengua catalana. Va adreçada a tothom: a aquells qui cerquen només la simple distracció al final d'una jornada de treball i a aquells altres que es complauen en un estil sense defecte o en la perfecta estructuració d'una obra». Georges Simenon. *La pell d'un home*. Barcelona: Edicions 62, 1964, p. 119

El dipòsit d'exemplars de *Parany per a una noia* va ser ratificat el 14 d'octubre i al cap de vuit dies, el 22 d'octubre, el cap de lectorat va signar l'autorització definitiva.

Una altra obra de Japrisot, *Víctimes en fals* (*Compartiment tueurs*, 1962), va iniciar els tràmits el 7 de maig i es va resoldre en tan sols uns mesos. Era, en paraules del lector 31, una «novela del género polic[í]aco, con las peripecias típicas del género. 16 de mayo de 1963».²⁹⁶ Encara no havia estat traduïda al castellà («Antecedentes: no P. B.»).²⁹⁷

Imatge 17. Instància de sol·licitud per a la galerada de la traducció de *Víctimes en fals*²⁹⁸

²⁹⁶ AGA, SC, expedient 2683, caixa 21/14556.

²⁹⁷ *Ibidem*.

²⁹⁸ *Ibidem*.

El 9 d'octubre Piernavieja va resoldre que «puede autorizarse la Gal. 431».²⁹⁹ El mateix any, després que se'n concloguessin els tràmits definitivament el 22 d'octubre – com a *Parany per a una noia*– l'obra de Japrisot, en traducció de Joaquim Carbó, va esdevenir el quart volum de La Cua de Palla.

Així mateix, *Mà forta* (*La belle vie*, 1950), de Terry Stewart, va entrar a tràmit, inèdita («Antecedentes: no P. B.»),³⁰⁰ el 25 de juny. Dos dies més tard, el 27 de juny, la revisió va ser encomanada al censor Javier Dietta, que al principi de juliol va redactar l'informe següent:

El tema de una película americana, de muchas. Gangsterismo sindi[c]al. Luchas m[á]s o menos legales de los Sindicatos americanos entre sí y de sus hombres, m[á]s que sindicatos parecen gangs. Hay tortas y pistoletazos a discreción y algún amor sindical. PROCEDE SU AUTORIZACIÓN.³⁰¹

Atesa la innoqüitat de la novel·la, les gestions posteriors es van desenvolupar amb absoluta «normalitat»: el 7 d'octubre Crespo va enviar a censura la traducció, de M. Aurèlia Capmany, i tres dies més tard, el 10 d'octubre, Piernavieja va decretar que «puede autorizarse la Gal. 432».³⁰² Un cop tancat l'expedient el 22 d'octubre, *Mà forta* va ser incorporada a La Cua de Palla (número 2).

El 9 de juliol Edicions 62 va emetre a la Sección de Inspección les instàncies per a dues novel·les més: *La promesa* (*Das Versprechen*, 1958), de Friedrich Dürrenmatt, i *Sota la pell* (*Odds Against Tomorrow*, 1959), de William P. McGivern. Malgrat que ambdues obres van entrar a tràmit el mateix dia, la primera –que no va ser editada en llengua castellana, per Noguer, fins al 1966– va obtenir el consentiment de Saturnino Álvarez Turienzo el 20 de juliol:

²⁹⁹ *Ibidem*.

³⁰⁰ AGA, SC, expedient 3688, caixa 21/14637.

³⁰¹ *Ibidem*.

³⁰² *Ibidem*.

Novela polic[í]aca con intención crítica del género. Sobre una trama argumental ordinaria expone consideraciones de tipo general y experiencia humana que no implican roce alguno con el dogma, la moral, etc. (Ante un caso criminal, el policía protagonista promete descubrir al asesino, promesa que resulta casi imposible de cumplir dada la inmensidad de hipótesis, con lo que se intenta demostrar la inutilidad de un esfuerzo exagerado en dicha investigación.).³⁰³

El 27 de juliol va ser autoritzada definitivament i publicada el 1964, en traducció d'Artur Quintana, com a número 8 de La Cua de Palla. Pel que fa a la segona, *Sota la pell* («Antecedentes: no P. B.»), el lector 29 –no identificat– va expedir-ne un veredict, el 19 de juliol, molt similar al d'Álvarez Turienzo:

Novela de aventuras americana, con luchas entre «gangsteo» y polic[í]as. Termina como todas las del g[é]nero, con la muerte de los ladrones. Adem[á]s el autor trata tambi[é]n de las diferencias raciales entre negros y blancos. No tiene nada de particular. PUEDE AUTORIZARSE.³⁰⁴

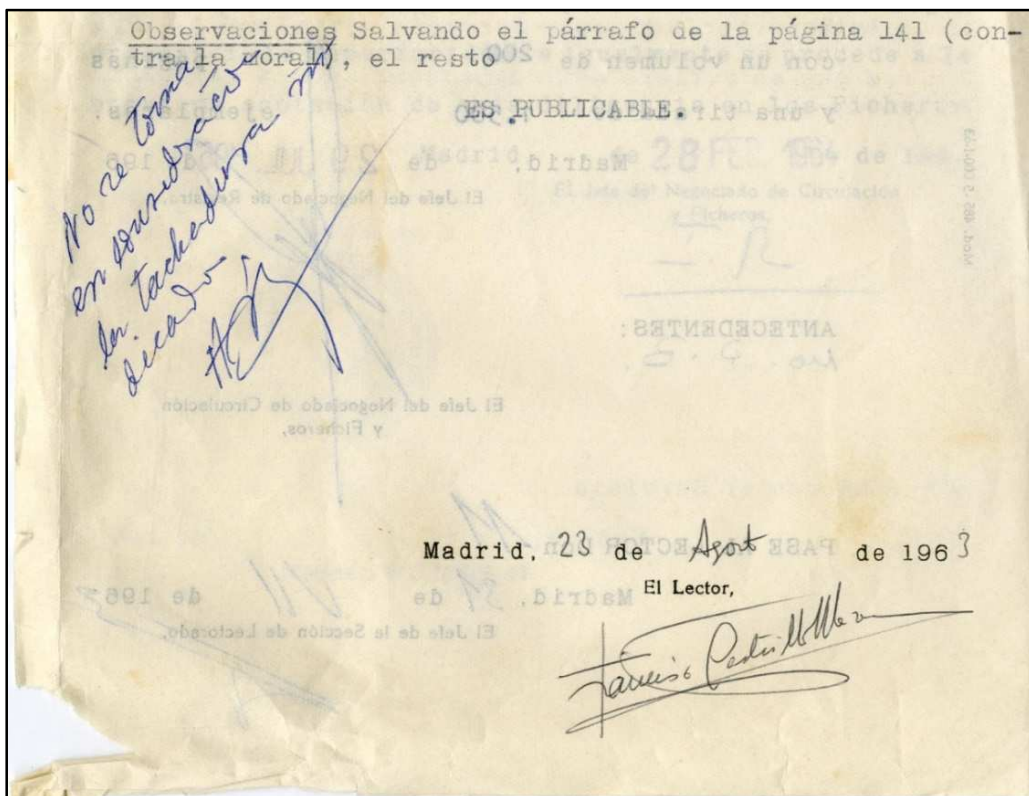
El mateix 19 de juliol el cap de secció va signar-ne l'aprovació definitiva i va ser publicada el 1964, en traducció de Rafael Tasis, com a número 27 de La Cua de Palla.

És evident que Edicions 62, a aquelles altures, ja havia adquirit un ritme frenètic i que les sol·licituds se succeïen gairebé sense pausa. El 29 de juliol Crespo va demanar el permís per a editar *Joc de testimonis* (*The Key to Nicholas Street*, 1952), de Stanley Ellin, en traducció de Ramon Folch i Camarasa («no P. B.»). L'informe es va iniciar el 31 de juliol i el dictamen, del comandant Francisco Castrillo, censor militar, exposava, concís, que «salvando el párrafo de la página 141 (contra la moral), el resto ES

³⁰³ AGA, SC, expedient 3989, caixa 21/14660.

³⁰⁴ AGA, SC, expedient 3990, caixa 21/14660. El sobre de l'AGA inclou un exemplar de l'obra traduïda al francès, que probablement va utilitzar el lector per a la lectura.

PUBLICABLE. 23 de agosto».³⁰⁵ L'endemà, el 24 d'agost, el cap de lectorat va revocar el veredicte, com hom pot observar en una nota al marge: «No se toma en consideración la tachadura indicada».³⁰⁶ Desconeixem els motius que el van dur a aquest canvi de parer, si bé era habitual que les recomanacions dels lectors –els quals, al capdavall, ocupaven la posició més baixa dins l'escala jeràrquica– fossin qüestionades o, fins i tot, desautoritzades.³⁰⁷

Imatge 18. Fragment de l'informe de censura de *Joc de testimonis*.³⁰⁸

En qualsevol cas, *Joc de testimonis* va merèixer el consentiment definitiu el 26 d'agost de 1963 i va ser incorporada a La Cua de Palla (número 7) el 1964. De manera anàloga, la instància per a *Un estrany a la meva tomba* (*A Stranger in my Grave*, 1960), de Margaret Millar, va entrar a la Sección de Inspección de Libros el 17 d'agost. Les

³⁰⁵ AGA, SC, expedient 4346, caixa 21/14686.

³⁰⁶ *Ibidem*

³⁰⁷ Vegeu l'apartat 2.1.2.

³⁰⁸ AGA, SC, expedient 4346, caixa 21/14686.

gestions van començar pocs dies després, el 24 d'agost, i el veredictes d'Aguirre tampoc no va trigar a arribar: «C. Novela en catalán traducida del inglés. [...] Es una novela polic[í]aca con rivetes de psicoan[á]lisis. Creo que se puede permitir su publicación».³⁰⁹ Autoritzada definitivament el 19 de setembre, el mateix any va publicar-se, en traducció de Manuel de Pedrolo, com a número 5 de La Cua de Palla.

Trobem un cas semblant en una novel·la d'Ira Levin, *Una besada abans de morir* (*A Kiss Before Dying*, 1953), que ja havia estat importada en castellà el 1960 («Antecedentes: 2716-60 P. B.»).³¹⁰ La particularitat d'aquest cas radica en la menció que va efectuar el lector 31, en l'informe redactat el 25 de setembre, del reconeixement internacional del treball de Levin: «Novela polic[í]aca. Incidencias típicas del género. La obra gan[ó] el premio Edgar Allan Poe. Nada que objetar [...]».³¹¹ L'autorització va ser ratificada el mateix dia pel cap de lectorat i el 1964 *Una besada abans de morir* va esdevenir, en traducció de Josep Vallverdú, el número 15 de La Cua de Palla.

Les circumstàncies es van repetir aquell 20 de setembre: Crespo va trametre les sol·licituds per a *Carambolades* (*Carambolages*, 1959), de Fred Kassak, en traducció de M. Aurèlia Capmany, i per a *La corona de llautó* (*Halo in Brass*, 1949), de John Evans, en traducció de Camil Pascual. El lector 29 va rebre l'encàrrec de l'obra de Kassak quatre dies més tard, el 24 de setembre, que va resoldre de la manera següent: «Novela de aventuras y misterio, que no tiene nada de particular. PUEDE AUTORIZARSE».³¹² Anàlogament, el 10 d'octubre el lector 31 va fer una valoració de l'obra d'Evans que, pel que fa a l'enunciat, era molt similar a veredictes anteriors: «C. Novela polic[í]aca, con las peripecias típicas del género. PUEDE AUTORIZARSE».³¹³ Ambdues novel·les, també inèdites a l'Estat («Antecedentes: no P. B.»), van passar a formar part de La Cua

³⁰⁹ AGA, SC, expedient 4728, caixa 21/14713.

³¹⁰ AGA, SC, expedient 5313, caixa 21/14761.

³¹¹ *Ibidem*.

³¹² AGA, SC, expedient 5314, caixa 21/14761.

³¹³ AGA, SC, expedient 5315, caixa 21/14761.

de Palla com a números 6 i 30, respectivament. El 9 de juliol de 1965, Ramon Bastardes –en qualitat de director editorial– va fer efectiu el dipòsit de tres exemplars de *La corona de llautó* a la Sección de Orientación Bibliográfica, tal com era habitual en aquest tipus de publicacions.

EXPEDIENTE NUM. 5315-63

En el día de la fecha se hace entrega en la Sección de Orientación Bibliográfica de la Dirección General de Información de tres ejemplares de la obra titulada LA CORONA DE LLAUTO

de la que es autor John Evans

El editor, que suscribe declara bajo su responsabilidad, que los ejemplares presentados son de idénticas características a los que se distribuyen a partir de esta fecha y que el contenido de la obra es idéntico al del original que fué autorizado con el N.º de Registro 5315-63

Barcelona, , a 9 de julio 1965

EL EDITOR

 R. Bastardes
 Director
 (Firma completa y sello)

Edicions 62
 71. 2n. 1a.
 BARCELONA-11

Imatge 19. Document que acredita el dipòsit de tres exemplars de *La corona de llautó*³¹⁴

Uns quants dies més tard, el 4 d'octubre, Edicions 62 va iniciar els tràmits per a editar *El ministeri de la por* (*The Ministry of Fear*, 1943), de Graham Greene, i *Un aire que mata* (*An Air That Kills –The Soft Talkers–*, 1957), de Margaret Millar.³¹⁵ Castrillo va concedir el plàcet a la novel·la de Greene el 14 d'octubre:

³¹⁴ *Ibidem*.

³¹⁵ El 4 d'octubre Crespo també va enviar les instàncies per a dues obres de Pierre Véry, que, tot i que van ser autoritzades, Edicions 62 no va arribar a publicar mai: *Les quatre serpents* (*Les quatre vipères*, 1934) i *L'assassinat del Pare Noel* (*L'Assassinat du Père Noël*, 1947). El 8 d'octubre el censor José Luís Elso Quílez va emetre l' informe següent de la primera: «Procede mantener la autorización concedida en el año 1951, con el número de expediente 4427, a la novela “Las cuatro víboras”. PUEDE AUTORIZARSE».

Se trata de una buena novela de terror y espionaje, en la que el protagonista Arthur Rowe cae en la trampa de una falsa acusación de asesinato, preparada por una red de espías al servicio de Alemania en la Segunda Guerra Mundial. [...] Nada censurable. ES AUTORIZABLE.³¹⁶

És evident que el censor va passar per alt que l'argument de la novel·la al·ludia a l'Alemanya de Hitler, que havia estat aliada de Franco fins al 1945 i que, per tant, havia estat «inqüestionable» durant els primers anys de la dictadura. El 1963, tanmateix, quan ja havien passat gairebé vint anys del final de la Segona Guerra Mundial, elsensors no eren tan estrictes respecte de les crítiques al nazisme i al feixisme de Mussolini. D'altra banda, el 10 d'octubre va emetre el judici de l'obra de Millar: «Es cruda y ambientada en medios extraños a nuestra religión y costumbres», malgrat el qual va dictaminar que *Un aire que mata* «ES AUTORIZABLE».³¹⁷

En alguns casos, el títol que l'editorial feia constar a les instàncies d'autorització era provisional i podia passar que, en el transcurs de les tramitacions, decidís modificar-lo. Encara que desconeixem les vies que van utilitzar els editors per a sol·licitar el canvi de títol, les fitxes d'obertura dels expedients demostren que tant *El ministeri de la por* com *Un aire que mata* en duïen, d'entrada, uns de diferents: la primera s'havia de dir *La culpa* i, la segona, *Gent fina* i *Gent falaguera*.

AGA, SC, expedient 5580, caixa 21/14780. Elso Quílez també va autoritzar *L'assassinat del Pare Noel* el 9 d'octubre, per tal com «procede mantener la autorización concedida en el año 1957, con el número de expediente 3358, a la novela "El asesinato de Pap[á] Noel". PUEDE AUTORIZARSE». AGA, SC, expedient 5582, caixa 21/14780. Sembla que la versió castellana havia estat aprovada amb supressions: «Antecedentes: 3358-57. Aut. tach. P. B.».

³¹⁶ AGA, SC, expedient 5581, caixa 21/14780.

³¹⁷ AGA, SC, expedient 5583, caixa 21/14780.

Expediente n.º 5581-63

MISTERIO DE LA POR, EL

Título.— (CULPA, LA (The Ministry of Fear))

Autor.— GREENE Graham Cambio de T.

Editor.— Ediciones 62

Importador.—

Fecha entrada 4-10-63 Fecha de salida

Lector n.º 11 Entregada

Mod. 421

Imatge 20. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d'*El ministeri de la por*³¹⁸

Expediente n.º 5583-63

AIRE QUE MATA, UN

Título.— (GENT FINA)
(GENT FALAGUERA (The soft talkers))

Autor.— MILLAR Margaret Cambio de T.

Editor.— Ediciones 62

Importador.—

Fecha entrada 4-10-63 Fecha de salida

Lector n.º 11 Entregada

Mod. 421

Imatge 21. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d'*Un aire que mata*³¹⁹

Ambdues obres van rebre el vistiplau definitiu a mitjan octubre. *El ministeri de la por* va esdevenir el número 9 d'El Balancí, en traducció de Ramon Folch i Camarasa, i *Un aire que mata* va ser incorporada a La Cua de Palla com el número 38, en traducció de Jordi Basses.

³¹⁸ AGA, SC, expedient 5581, caixa 21/14780.

³¹⁹ AGA, SC, expedient 5583, caixa 21/14780.

El 8 d'octubre Crespo va emetre les instàncies per a dues obres de Raymond Chandler, de la col·lecció del detectiu Philip Marlowe: *La gran dormida* (*The Big Sleep*, 1939), en traducció de Josep Vallverdú, i *La dama del llac* (*The Lady in the Lake*, 1943), en traducció de Folch i Camarasa. Malgrat que les característiques de l'una i de l'altra són similars, els tràmits es van desenvolupar de maneres ben diferents. La revisió de *La gran dormida* va recaure en el lector 5 –no identificat–, que el 19 de novembre va redactar un informe molt negatiu que, consegüentment, va desembocar en un veredicta denegatori:

(C). Una novela más del corte de las polic[í]acas americanas, con su detective que corre multitud de riesgos al atender la misión que le encomienda un general americano de descubrir un chantagista, y en la que ocurren varias muertes, con la mezcla correspondiente de gente de baja estofa y las dos hijas del general llenas de vicios y de degeneración. Por el cinismo con que una de ellas se ofrece desnuda al detective, aparte de otras escenas, considero totalmente impublicable la novela, teniendo en cuenta el escaso o ning[ún] m[é]rito literario de la misma y la difusi[ón] que esta clase de literatura alcanza sobre todo en la juventud.³²⁰

Ignorem si l'editorial va enviar un recurs de revisió, atès que l'expedient no en conté cap; tanmateix, un informe de l'1 de desembre, de Manuel Pinés, força diferent de l'anterior, fa pensar que algú hi va intercedir:

(I). THE BIG SLEEP que, seg[ún] la famosa editorial «Penguin Books», hizo famoso tambi[é]n el nombre del autor a ambos lados del Atlántico, es una obra de intriga criminal, realizada en su mérito literario por el dominio de la psicología de caracteres y por el estilo brillante del autor. Un general paralítico, enriquecido con la explotación del petróleo, sus dos hijas bellas y taradas, un yerno de carácter equívoco y todo un enjambre de g[á]ngsters y gangsteristas dan vida a la intriga, magníficamente sostenida por el detective particular Marlowe hasta las últimas páginas.

³²⁰ AGA, SC, expedient 5628, caixa 21/14785.

La obra no tiene intención política perceptible, ni se le puede reprochar carácter inmoral. Las únicas escenas de tono sensual, correspondientes a los intentos de seducción del detective por cada una de las hijas de quien había contratado sus servicios y comprometido su lealtad, no traspasan los límites de lo indispensable artísticamente en coherencia con el carácter depravado de las muchachas.

Por lo que el lector suscrito considera que no haya inconveniente en autorizar la traducción y publicación en España de esta novela de Chandler.³²¹

Pel que sembla, el veredict de carregat de subterfugis de Pinés encara va necessitar el suport d'un lector especialista, Saturnino Álvarez Turienzo –autoritat dins l'aparell de censura–, per a ratificar l'autorització el 12 de desembre:

Novela policíaca, sin más de anormal que los contenidos materiales comunes para justificar este género de literatura. PUEDE AUTORIZARSE.³²²

La gran dormida va ser autoritzada definitivament el 19 de desembre i publicada a La Cua de Palla (número 47) el 1966.

L'expedient de *La dama del llac* es va resoldre amb més celeritat. El lector 31 va atorgar-ne el plàcet el 21 d'octubre, en tant que es tractava d'una «novela de ambiente policíaco, con las aventuras del detective Philip Marlowe [...]», en la qual «se diseñan los rasgos de un mundo criminal con las peripecias típicas del género».³²³ Malgrat que el consentiment va ser ratificat l'endemà, 22 d'octubre, també va trigar força temps a aparèixer, el 1966, com a número 45 de La Cua de Palla.

El mateix 8 d'octubre Crespo va iniciar els tràmits per a incorporar la novel·la de Jonathan Craig, *Departament d'investigació criminal (Case of the Petticoat Murder, 1958)*, en traducció de Folch i Camarasa, a la Cua de Palla (número 10). Es tracta d'un altre cas ben senzill, atès que el lector 31 va concedir-ne el vistiplau el 23 d'octubre de

³²¹ *Ibíd.*

³²² *Ibíd.*

³²³ AGA, SC, expedient 5629, caixa 21/14785.

la manera següent: «C. Caso típico de novela polic[í]aca, con las aventuras típicas del género. PUEDE AUTORIZARSE»,³²⁴ i l'endemà, el 24 d'octubre, el Jefe de la Sección va signar l'autorització definitiva. Al llarg de la tramitació, com en casos anteriors, es va efectuar un canvi de títol (inicialment, *El crim dels enagos blancs*), tal com hom pot observar a la fitxa d'obertura de l'expedient, segons la nota mecanografiada «C. de T.»:

DB.		
	Expediente n.º 5630-63	C.de T.
Título.—	DEPARTAMENT D'INVESTIGACIO CRIMINAL (CRIM DELS ENAGOS BLANCS, EL) (Case of the Petticoat murder)	
Autor.—	CRAIG, Jonathan	
Editor.—	Ediciones 62	
Importador.—		
Fecha entrada	8-10-63	Fecha de salida
Lector n.º	31	Entregada
		Mod. 421

Imatge 22. Fitxa que acredita l'inici d'expedient de *Departament d'investigació criminal*³²⁵

La mort t'assenyala (*The Ivory Grin*, 1952), de Ross McDonald, és el darrer títol que Crespo va tramitar en representació de l'editorial aquell any, el 16 de desembre. L'informe es va iniciar el 18 de desembre i el veredict, del lector 5 –no identificat–, va ser emès el 18 de gener de 1964:

³²⁴ AGA, SC, expedient 5630, caixa 21/14785.

³²⁵ *Ibidem*.

(C). Cl[á]sica novela de cr[í]menes americana en la que el detective privado tras numerosa[s] peripecias e investigaciones logra descubrir a los autores de los diversos asesinatos. Solo caber decir en su favor que para lo que suele ser este g[é]nero americano la novela es limpia y por consiguiente no hay inconveniente alguno en que se autorice su publicación.³²⁶

Gràcies al judici favorable del censor, l'obra va ser autoritzada definitivament el 21 de gener i inclosa a La Cua de Palla (número 9), en traducció de Manuel de Pedrolo, el 1964.

3.5.1.2. Mateu

El 1963 l'editorial Mateu, que funcionava des del 1944, també es va unir al projecte de publicar narrativa traduïda en llengua catalana. Segons Llanas, el projecte personal de Francesc Fernández Mateu va protagonitzar, durant gairebé trenta anys (1944-1973), «una notòria activitat que essencialment descansa en tres peus: obres per a adults, grans obres publicades en fascicles i literatura infantil i juvenil».³²⁷

Així, el 9 de novembre Albert Tàpia Navarro, en representació de l'editorial, va demanar el permís de *L'advocat del diable* (*The Devil's Advocate*, 1959), de Morris West, en traducció de Johanna Givanel («Antecedentes: exp. 3077-61 aut. en revisi[ó]n 15-I-62»)³²⁸. Aquest cop la instància anava acompanyada de la galerada de la traducció, i no de l'obra original.

³²⁶ AGA, SC, expedient 7187, caixa 21/14912.

³²⁷ Manuel Llanas. *Sis segles d'edició a Catalunya*. Op. cit., p. 218.

³²⁸ AGA, SC, expedient 6401, caixa 21/14844.

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
 DIRECCION GENERAL DE INFORMACION
 INSPECCION DE LIBROS

Exp. núm. 4406

Ilmo. Sr.:

El que suscribe ALBERTO TAPIA NAVARRO
 con domicilio en Madrid calle Campomanes núm. 5
 solicita la autorización que exige la Orden de 25 de marzo de 1944 (1) y disposiciones complementarias para la edición del texto que se adjunta y cuyas características se indican.

Autor Morris West
 Título L'Advocat del diable (Traducción catalana de Johanna Givanel)
(Vernacle)
 Editor MATEU Domiciliado en Barcelona
 Calle San Gervasio núm. 84

Volumen (páginas) _____
 Formato _____
 Tirada 2.000 ejes.
 Precio venta 150.--pts.
 Colección en que se incluyen (2) Vernacle

Madrid, 9 de noviembre de 1963
 El solicitante, _____

26-XI-63

Ilmo. Sr. Director General de Información.

(1) Téchese lo que no proceda.
 (2) Si es obra para niños o para público femenino dígate expresamente

M. I. T. Mod. 148 - 5.000 ejes. 5/52

Imatge 23. Instància de sol·licitud per a *L'advocat del diable* ³²⁹

Atès que la novel·la ja era aleshores molt coneguda, i que havia estat publicada amb anterioritat en castellà, el 25 de novembre Aguirre va decretar que era apta, tal com fa palès l'informe: «C. Novela. Traducción catalana de esta famosa novela que ha sido ya [...] aprobada por esta censura. Como la versión es fiel creo que puede aprobarse su publicación». ³³⁰ Va rebre el plàcet definitiu l'endemà, 26 de novembre, i va incorporar-se a la col·lecció Vernacle el mateix 1963.

³²⁹ *Ibidem.*

³³⁰ *Ibidem.*

3.5.1.3. Nova Terra

Des del 1958 l'editorial Nova Terra, que provenia de la Joventut Obrera Catòlica (JOC), es va proposar d'actuar en favor de la classe treballadora. El llistat dels fundadors inclou persones joves que ja destacaven tant en el món catòlic progressista com en el de l'obrerisme.³³¹ Una de les primeres manifestacions de l'editorial, sobre el seu projecte (1961), emfasitza que el funcionament de l'empresa va ser possible gràcies a l'esforç de diferents professionals relacionats amb el món editorial per fer «un servei a la comunitat dels homes, especialment aquells que avui són més explotats», i que pretenien fer-ho per mitjà d'una combinació de l'experiència obrera i l'esperit cristià.³³² Van començar a publicar-se assaigs i novel·les, distribuïts en diverses col·leccions, amb l'objectiu de facilitar l'accés de la fe a les classes obreres i de contribuir a divulgar la pedagogia i la sociologia popular.

En base a l'estudi de Dolors Marín i Agnès Ramírez,³³³ la primera etapa de Nova Terra, del 1956 al 1964, coincideix amb el període d'arrencada. En els moments inicials l'organització de la feina era encara associativa i poc professionalitzada. Tanmateix, el 1959 va néixer la col·lecció Actituds i, a partir del 1962, moment en què Josep Verdura en va esdevenir el director literari, es va començar a contractar personal professional. El 1963 l'empresa va adquirir la categoria de Societat Anònima i el 1964, quan Nova Terra «va ser constituïda oficialment com a editorial»,³³⁴ es van iniciar dotze col·leccions noves, «signe inequívoc que s'apropava un període d'expansió».³³⁵

³³¹ Pere Quer. *Op. cit.*, p. 273.

³³² Dolors Marín; Agnès Ramírez. *Op. cit.*, p. 50.

³³³ *Ibidem*, p. 47-150.

³³⁴ Mireia Sopena. «Diligent i irreductible. La censura eclesiàstica als anys seixanta». *Op. cit.*, p. 37.

³³⁵ Pere Quer. *Op. cit.*, p. 273. «El 1965-1969 va esdevenir el període de gran creixement, des del punt de vista empresarial i des del punt de vista editorial. S'hi va incorporar Alfons C. Comín, i això va significar un fort revulsiu. L'orientació obrerista es va acusar i els problemes amb el règim, també. Paral·lelament, el creixement empresarial comportava dificultats organitzatives i de gestió, que anirien incrementant cap al final del període, amb baixades de vendes i creixement de despesa. Això se suma a les dificultats

En aquest marc, el 27 de febrer de 1963 l'editorial va emetre, des de Madrid, una instància per a *Pescadors d'homes* (*Pêcheurs d'hommes*, 1940), de Maxence van der Meersch, en traducció de Folch i Camarasa («Antecedentes: 692-58 Aut. P. B.»).³³⁶

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
Dirección General de Información
Inspección de Libros

Exp. núm. 1304

CONVENIO TIMBRE
M - 16 - 1963

ILMO. SEÑOR:

El que suscribe, Ediciones NOVA TERRA, con domicilio en Madrid, calle de Bailén, 19, solicita la autorización que exige la orden del 25 de marzo de 1944 y la del 29 de abril de 1938 y disposiciones complementarias para la edición del texto que se acompaña y cuyas características se indican:

Autor: Maxence Van der Meersch

Título: EL CORATGE DE VIURE - PESCADORS D'HOMES

Páginas: 228 mecanografiadas

Formato: 14 x 19 cm

Tirada: 2500 ejemplares

Precio de venta: 50 pesetas

Colección en que se incluye: ACTITUTS

Barcelona, 27 de febrero de 1.963

El Solicitante
EDICIONES NOVA TERRA
P.P.

Aut
2-3-63
H

DIRECCION GENERAL DE INFORMACION
27 FEB 1963
ENTRADA SC.

ILMO. SR. DIRECTOR GENERAL DE INFORMACION

MUTUALIDAD DE FUNCIONARIOS
5 PESETAS
APORTACION VOLUNTARIA

MUTUALIDAD DE FUNCIONARIOS
5 PESETAS
APORTACION VOLUNTARIA

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
ARCHIVO

Imatge 24. Instància de sol·licitud per a *Pescadors d'homes*³³⁷

polítics, que també creixien. Amb l'estat d'excepció de 1969 (moment en què va ser suspesa durant mig any pel Ministerio de Información y Turismo, que la va acusar d'editar llibres de caràcter marxista), Comín va ser empresonat i Verdura va haver d'amagar-se. Finalment, per no haver de tancar l'editorial, en van excloure Comín i Verdura, i en va assumir la direcció literària Joan Carrera».

³³⁶ AGA, SC, expediente 1304, caixa 21/14434.

³³⁷ *Ibidem*. La sol·licitud inclou un altre títol (*El coratge de viure*), que finalment no es va fer servir.

El 2 de març José Luís Elso Quílez va autoritzar-la, tal com corrobora l'informe següent: «C. Procede mantener la autorización concedida en el año 1958, con el número de expediente 692, a la obra, “El Coratge de Viure o Pescadors d'Homes”». ³³⁸ El mateix dia el cap de secció va signar-ne l'aprovació definitiva i el 1963 va esdevenir el número 3 de la col·lecció El Gra de Mostassa.

3.5.1.4. Plaza & Janés

El març de 1963 Germán Plaza, fill del fundador de l'editorial, que ocupava el lloc de director general des de l'any 1953, va emetre a censura les sol·licituds per a tres obres: la primera, que va entrar el 13 de març, és *El vel pintat* (*The Painted Veil*, 1934), de W. Somerset Maugham, traduïda per Antoni Ribera («Antecedentes: 866-58 Aut. P. B.»). ³³⁹

DB.	
Expediente n.º 1544-63	
Título.- VEL PINTAT, EL (en catalan) (El velo pintado)	
Autor.- MAUGHAN, W. Somerset	
Editor.- PLAZA	
Importador.-	
Fecha entrada	13-3-63 Fecha de salida
Lector n.º	26 Entregada
Mod. 421	

Imatge 25. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d'*El vel pintat* ³⁴⁰

³³⁸ *Ibidem*.

³³⁹ AGA, SC, expedient 1544, caixa 21/14456.

³⁴⁰ *Ibidem*.

Francisco Aguirre va redactar l'informe, sobre la traducció, el 22 de març: «Esta obra ya ha sido aprobada anteriormente y por su contenido creo que se puede permitir su publicación».³⁴¹ Ratificat el plàcet pel Director General l'endemà, 23 de març, va ser incorporada a la col·lecció La Rosa dels Vents el 1963.

Com és ben visible, el mateix tarannà de les tramitacions es va mantenir al llarg del 1963: obres que ja havien estat publicades en castellà i que, per tant, s'autoritaven en català, o que, si no ho havien estat, no representaven, generalment, cap perill per als censors. És el cas de *Fam* (*Sult*, 1890), de l'escriptor noruec Knut Hamsun, en traducció de Joan Rius («Antecedentes: 6013-62 Aut. P. B.»),³⁴² que va entrar a tràmit el 25 de març. El 9 d'abril Aguirre va emetre'n un veredicta gairebé idèntic al de l'expedient anterior: «Esta obra ha sido ya autorizada anteriormente por lo que creo que se puede permitir su publicación».³⁴³ Signat el consentiment definitiu l'endemà, 10 d'abril, va ser també incorporada a La Rosa dels Vents.

La darrera tramitació que va iniciar-se el mes de març és de l'obra *El destí es diu Clotilde* (*Il destino si chiama Clotilde*, 1941), de Giovanni Guareschi, en traducció de Rossend Oliveró («Antecedentes: 4679-57 Aut. P. B.»).³⁴⁴

³⁴¹ *Ibíd.*

³⁴² AGA, SC, expedient 1831, caixa 21/14482.

³⁴³ *Ibíd.*

³⁴⁴ AGA, SC, expedient 1927, caixa 21/14491.

MINISTERIO DE INFORMACIÓN Y TURISMO
DIRECCIÓN GENERAL DE INFORMACIÓN
INSPECCIÓN DE LIBROS

Exp. núm. 1927

Ilmo. Sr.

El que suscribe GERMAN PLAZA DE DIEGO
con domicilio en Madrid calle Juan de Mena núm. 14
solicita la autorización que exige la Orden de 25 de marzo de 1944 (1) y disposiciones complementarias para la edición del texto que se adjunta y cuyas características se indican.

Autor GIOVANNI GUARESCHI
Título "EL DESTÍ ES DIU CLOTILDE" (VERSION catalana)

Editor PLAZA & JANES, S.A. } Domiciliado en Madrid
Calle Juan de Mena núm. 14

Volumen 240 pgs.
Formato Octavo
Tirada 3.000 ejms.
Precio de venta _____
Colección en que se incluyen (2) Rosa dels Vents

Madrid, 29 de Març de 1963
El solicitante,
Gernán Plaza

(1) Táchese lo que no proceda.
(2) Si es obra para niños o para público femenino dígame expresamente.

Ilmo. Sr. Director General de Información.

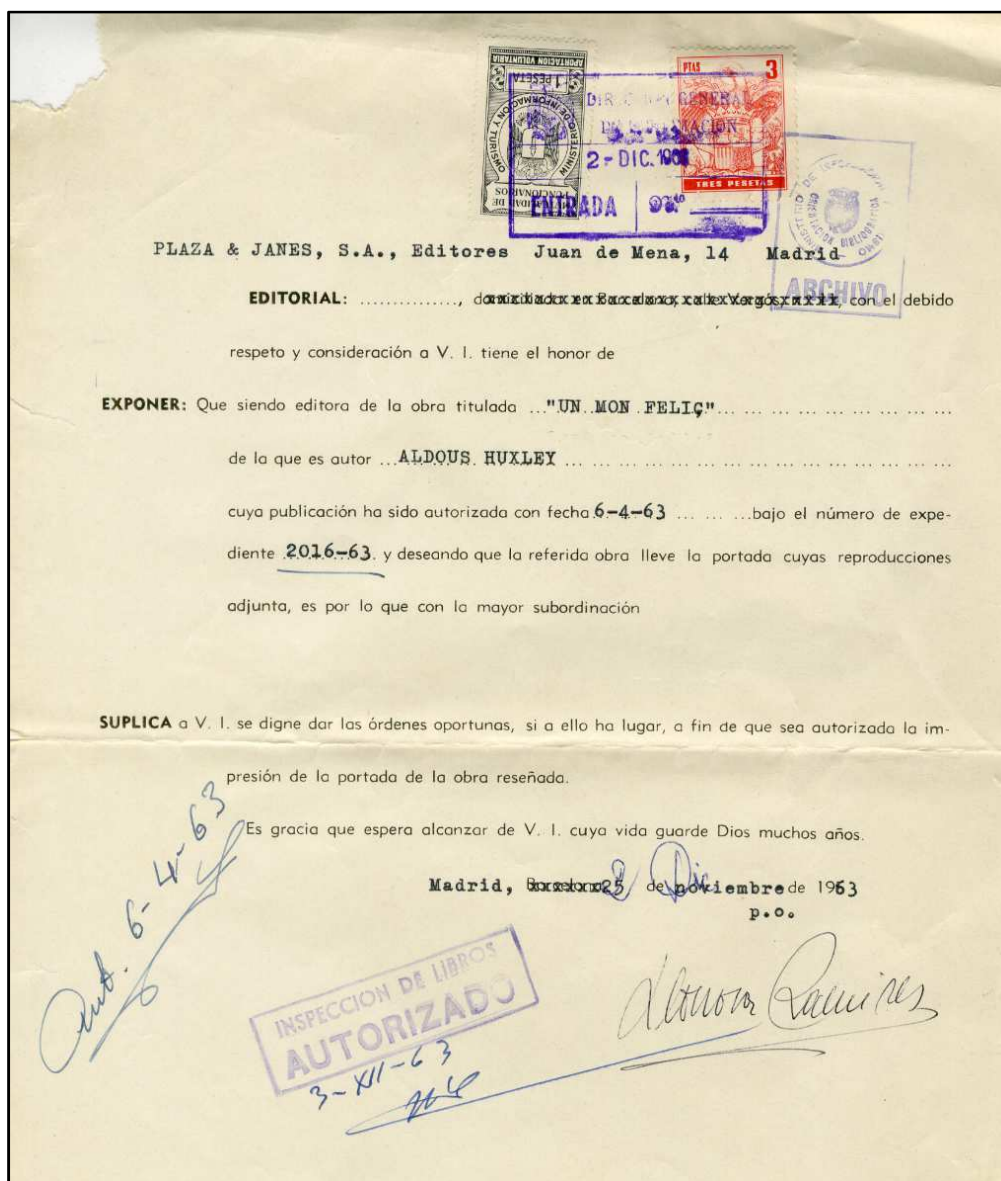
Imatge 26. Instància de sol·licitud per a *El destí es diu Clotilde* ³⁴⁵

Aguirre, novament, va emetre'n un veredict favorable el 5 d'abril: «C. Novela humorística. [...] La obra est[á] traducida del italiano al catal[á]n, el humorismo es sano sin escenas inmorales ni de mal gusto[,] un estilo realmente ameno. Creo que se puede permitir su publicación»,³⁴⁶ i va passar a formar part del catàleg de La Rosa dels Vents, com les dues anteriors, el 1963.

³⁴⁵ *Ibíd.* L'editorial havia escrit «Traducción catalana» rere el títol, tanmateix sembla que els censors preferien dir-li «versión».

³⁴⁶ *Ibíd.*

El 3 d'abril Plaza va endegar els tràmits per a l'obra d'Aldous Huxley *Un món feliç* (*Brave New World*, 1932), en traducció de Ramon Folch i Camarasa. L'expedient no inclou l'informe del censor, Francisco Aguirre, tot i que, tal com hom pot observar en la instància per a la portada –del 3 de desembre del mateix any, que és quan va ser ratificada l'autorització pel cap d'inspecció–, *Un món feliç* va aconseguir el permís definitiu el 6 d'abril.

Imatge 27. Instància de sol·licitud per a la portada d'*Un món feliç*³⁴⁷

³⁴⁷ AGA, SC, expedient 2016, caixa 21/14499.

Suposem que Plaza va adjuntar la traducció de Folch i Camarasa a la instància, sobre la qual Aguirre va elaborar-ne el dictamen, atès que la galerada que hem trobat en el sobre de l'AGA no conté cap marca de bolígraf vermell. La novel·la de Huxley va ser incorporada el 1963 a La Rosa dels Vents.

El 3 de maig Germán Plaza va emetre una sol·licitud per a incorporar la novel·la *Supèrbia* (*The Moon and Sixpence*, 1919), de W. Somerset Maugham, a La Rosa dels Vents, en traducció d'Enric Dachs. Sancho Millán va signar-ne l'informe l'1 de juny, que va ser ratificat deu dies més tard, l'11 de juny:

(R).- Novela traducida del inglés al catalán. Relata la vida apasionante de un hombre, cuya vocación de pintar le arrastra a abandonar empleo, familia y patria, entregándose con tal ardor febril a su obra que consume su vida en holocausto del Arte. [...] La obra est[á] inspirada en la vida del pintor francés Goguin. La traducción la encontramos correcta. PROPONEMOS SU AUTORIZACIÓN.³⁴⁸

La següent petició que Plaza va expedir a censura, el 20 de maig, correspon a *La màscara de la carn* (*Masque de chair*, 1958), de van der Meersch, en traducció de Josep Palàcios («Antecedentes: exp. 4542-58 Aut. P. B.»).³⁴⁹ L'informe sobre la traducció va iniciar-se el 24 de maig, i en el veredict, del 27 de maig, Aguirre hi feia palesa llur opinió sobre l'homosexualitat:

(C). Novela. En forma de monólogo se narra la tragedia del homosexual que conoce la bajeza de su vicio y quiere librarse de él pero le faltan fuerzas para ello. La lucha está descrita con todo dramatismo y el autor amontona todas las razones que hacen despreciable y aborrecible la suerte de estos desdichados, al final se pone como única esperanza para su desgracia la misericordia de Dios. No hay ninguna escena escabrosa y el tema está tratado discretamente, pero creo que estos temas no est[á]n permitidos

³⁴⁸ AGA, SC, expedient 2566, caixa 21/14547.

³⁴⁹ AGA, SC, expedient 2963, caixa 21/14578.

actualmente por otra parte esta obra ha sido ya autorizada en castellano en el año 58 por lo que creo que también se puede permitir en catalán.³⁵⁰

L'aprovació va ser ratificada l'endemà, 28 de maig, malgrat les reserves del pare Aguirre, i va incorporar-se a La Rosa dels Vents el 1964. Els precedents de la traducció castellana van prevaldre sobre qualsevol altre criteri, circumstància que es va repetir el 5 de juliol per a una altra novel·la de van der Meersch: *Cossos i ànimes* (*Corps et âmes*, 1943), en traducció de Màrius Lleget («Antecedentes: exp. 2314-59 Aut. P. B.»).³⁵¹ En l'informe, del 9 de juliol, Aguirre reiterava que

[...] Esta obra ha sido ya aprobada por esta censura en su edición castellana en el año 1959, la versión presente catalana representa fielmente el texto aprobado por lo que creo que se puede autorizar su publicación.³⁵²

Cossos i ànimes va rebre el plàcet definitiu el 10 de juliol i va ser publicada a La Rosa dels Vents el 1964.

L'activitat de Plaza & Janés va restar en pausa aquell estiu, almenys pel que fa a la narrativa traduïda, fins que el 4 de setembre Germán Plaza va sol·licitar el vistiplau per a *El blat tendre* (*Le blé en herbe*, 1923), de Gabrielle-Sidonie Colette, en traducció de Ramon Folch i Camarasa («Antecedentes: 2155-63 Autorizada el 13-7-63 entre otras en “Obras completas” Tomo I»).³⁵³ En el revers de la instància s'hi pot llegir una nota: «Esta obra será publicada en catalán». En el primer informe, sobre la versió castellana de l'obra (el sobre de l'AGA n'inclou un exemplar), Maximino Batanero va sentenciar, el 6 de setembre, que «puede autorizarse de nuevo».³⁵⁴ El cap de la secció de lectorat no

³⁵⁰ *Ibidem.*

³⁵¹ AGA, SC, expedient 3910, caixa 21/14655.

³⁵² *Ibidem.*

³⁵³ AGA, SC, expedient 5000, caixa 21/14732.

³⁵⁴ *Ibidem.*

devia trobar el judici de Batarnero prou rigorós, per la qual cosa va tornar a recórrer al pare Aguirre –en qualitat de censor religiós– que el 20 de setembre en va signar un altre:

(C). Novela corta. Los amores de dos jovencitos que veranean en una playa de Bretaña y estudian en París. Hay al final una escena escabrosa pero está discretamente descrita. Creo que se puede permitir su publicación en catalán.³⁵⁵

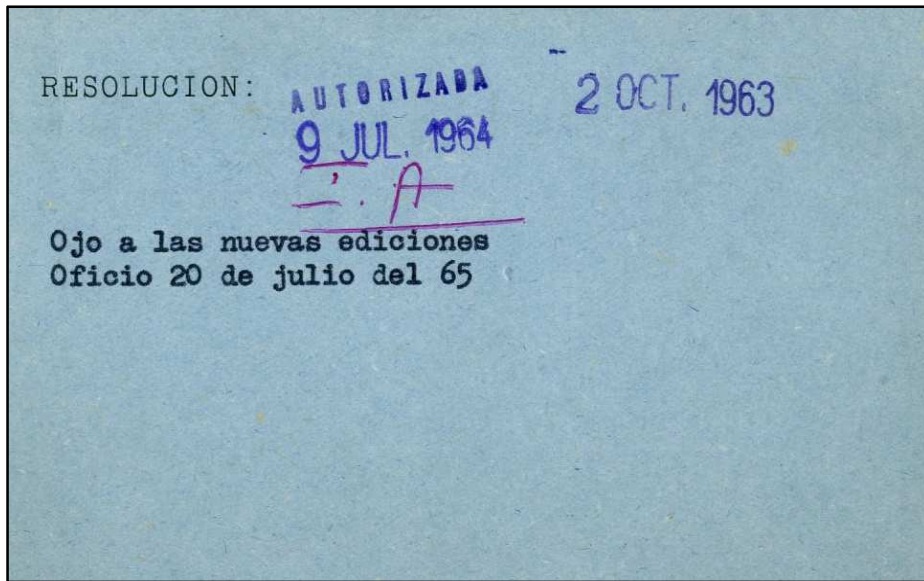
Autoritzada definitivament el 2 d'octubre, *El blat tendre* va ser publicada a La Rosa dels Vents el 1964. Tanmateix, una carta dirigida als editors, amb data 20 de juliol de 1965, signada pel Director General de Informació, proclamava que,

En relación con el expediente 5000-63, «Le blat tendre», de Colette, autorizado con fecha 2 de octubre de 1963, le comunico que esta obra no podrá ser reimpressa ni reeditada, si previamente no se ha solicitado y obtenido una expresa autorizaci[ó]n de la Sección de Orientaci[ó]n Bibliográfica.³⁵⁶

Desconeixem els motius pels quals l'administració va prendre aquestes mesures i, de fet, és el primer cop que ens hi trobem. Suposem que, d'alguna manera, l'any 1965 l'editorial va demanar el permís per a reeditar l'obra, o bé per una via convencional, és a dir, per mitjà d'una instància tramesa per correu ordinari (i que no s'ha conservat entre els papers del dossier), o bé van ser utilitzats altres canals de comunicació. Sigui com vulgui, el revers de la fitxa d'obertura de l'expedient mostra l'advertència següent:

³⁵⁵ *Ibíd.*

³⁵⁶ *Ibíd.*

Imatge 28. Revers de la fitxa que acredita l'inici d'expedient d'*El blat tendre* ³⁵⁷

El 4 de setembre Plaza també va endegar els tràmits per a incorporar *Bon dia, tristesa* (*Bonjour tristesse*, 1954), de Françoise Sagan, a La Rosa dels Vents (1964), en traducció de Joan Rossinyol («Ant.: 4707-53 Autorizada el 7-8-63 entre otras en “Obras Completas”»).³⁵⁸ En el revers de la instància, s’hi podia tornar a llegir la nota: «Esta obra será publicada en catalán». La lectura, que no tenim constància de si va efectuar-se sobre l’original o sobre la galerada de la traducció (el sobre de l’AGA només inclou un exemplar del llibre editat en català), va ser encomanada a José Luís Elso Quílez. El 5 de setembre el lector va dictaminar: «Procede mantener la autorización concedida en el año 1963, con el núm. de expediente 4707, a la novela “Buenos días tristeza”». ³⁵⁹ Autoritzada definitivament el 7 de setembre de 1963, no va ser incorporada a La Rosa dels Vents fins al 1964.

La darrera sol·licitud que va presentar Germán Plaza a censura aquell any, el 20 de desembre, correspon a *Vent de l’est, vent de l’oest* (*East Wind. West Wind*, 1930), de Pearl S. Buck, en traducció de Maria de Quadras («Antecedentes: 1794-63 Autorizada

³⁵⁷ *Ibíd.*

³⁵⁸ AGA, SC, expedient 5001, caixa 21/14732.

³⁵⁹ *Ibíd.*

entre otros el 26-3-63»³⁶⁰ El 28 de desembre el lector 29 va redactar l'informe següent: «La novela “Viento del Este, viento del Oeste”, obra de la famosa autora Pearl Buch, ha sido autorizada en 26 de Marzo de 1963, con el expediente nº 1794/63. Se mantiene la autorización».³⁶¹ Va rebre el plàcet definitiu el mateix dia, 28 de desembre, i va ser incorporada a La Rosa dels Vents el 1964.

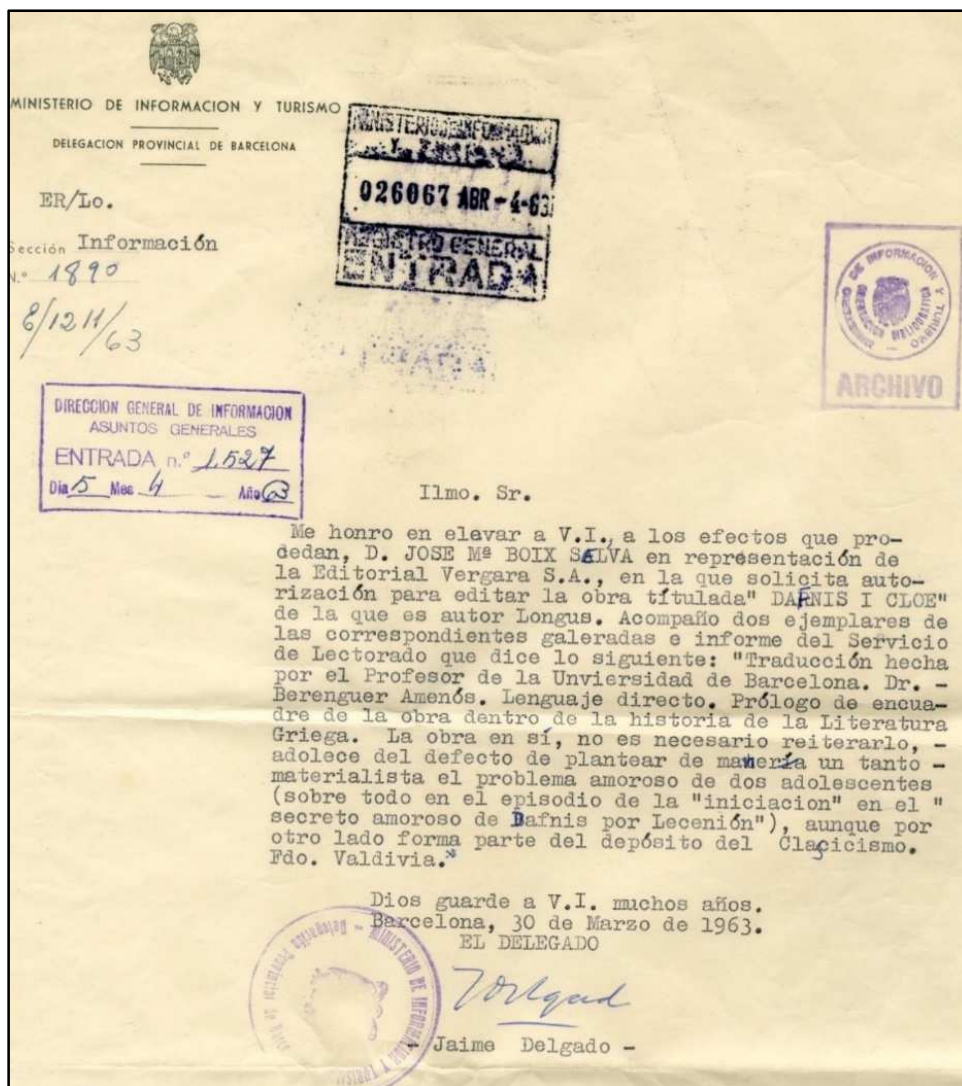
3.5.1.5. Vergara

El 25 de març de 1963 Josep M. Boix i Selva va emetre la instància d'autorització per a *Dafnis i Cloe* (*Poimeuikà tà katà Dàfuiu kai Hlóeu*, s. II), de l'escriptor grec Longus, en traducció de Jaume Berenguer («Antecedentes: 6095-60 Aut. P. B.»).³⁶² L'expedient inclou una comunicació del delegat provincial de Barcelona, Jaime Delgado, amb data 30 de març (abans que la revisió fos assignada a un lector), dirigida a l'administració. A la carta el delegat es mostra favorable a considerar l'obra un clàssic i, per consegüent, a permetre'n la publicació en llengua catalana:

³⁶⁰ AGA, SC, expedient 7258, caixa 21/14920.

³⁶¹ *Ibidem*.

³⁶² AGA, SC, expedient 2116, caixa 21/14507.

Imatge 29. Avaluació del delegat provincial de Barcelona de l'obra *Dafnis i Cloe* ³⁶³

La direcció general va aprovar la valoració de Delgado, com hom pot observar en el segell, amb data 5 d'abril, imprès sobre el document. L'informe sobre la traducció, redactat per Elso Quílez l'11 d'abril, afirmava que «Procede mantener la autorización concedida en el año 1960, con el número de expediente 6095, a la obra, "Dafnis i Cloe". PUEDE AUTORIZARSE».³⁶⁴ Va obtenir el plàcet definitiu el mateix dia, l'11 d'abril, i va ser publicada a la col·lecció Isard (número 7) el 1963. El 24 de juliol Lluís Serra va fer efectiu un dipòsit de tres exemplars a la Sección de Orientación Bibliográfica de la Dirección General de Información.

³⁶³ *Ibidem*.

³⁶⁴ *Ibidem*.

EXPEDIENTE · NUM. 2116-63

En el día de la fecha se hace entrega en la Sección de Orientación Bibliográfica de la Dirección General de Información de tres ejemplares de la obra titulada DAFNIS I CLOE

de la que es autor Longus

El editor, que suscribe declara bajo su responsabilidad, que los ejemplares presentados son de idénticas características a los que se distribuyen a partir de esta fecha y que el contenido de la obra es idéntico al del original que fué autorizado con el n. de Registro 2116-63

MADRID , a 24 de julio 1963

EL EDITOR,
VERGARA, S. A.

LUIS SERRA
LUIS SERRA

(Firma completa y sello)

Deposito Legal
B-14-453/63

Imatge 30. Document que acredita el dipòsit de tres exemplars de *Dafnis i Cloe*³⁶⁵

El 21 de maig Vergara va emetre una petició per a *Retrat de l'artista adolescent* (*A Portrait of the Artist as a Young Man*, 1916), de James Joyce, en traducció de M. Teresa Vernet. El 20 de juny el lector 31 va elaborar un informe segons el qual l'obra podia ser autoritzada si els editors tenien en compte certs requisits:

El personaje central de esta interesante obra Stephen Dedalus, refleja la vida del autor. Todas las vicisitudes de su vida en un colegio religioso, sus deslices, preparación humanística etc. apar[e]cen en la novela. Hay una enorme gama de citas religiosas y humanísticas. PUEDE AUTORIZARSE con la supresión de lo señalado en las pgs. 242-3, que entrañan una falta de respeto, cuando menos a la religión católica, aunque lo expresado no constituye tesis fundamental de la obra y la resolución es m[á]s bien de contenido positivo.³⁶⁶

³⁶⁵ Ibídem.

³⁶⁶ AGA, SC, expedient 2985, caixa 21/14580.

El director general, conforme amb el veredict, va comunicar immediatament als editors, per mitjà d'una carta datada el 21 de juny, les condicions sota les quals s'hauria d'efectuar la traducció perquè fos acceptada. Gairebé quatre mesos més tard, Vergara va enviar una altra instància, acompanyada de la galerada de la traducció, on exposava:

Que en cumplimiento de lo ordenado en su escrito de la Sección de Orientación Bibliográfica, de fecha 21 de junio ppdo., tiene el honor de adjuntar galeradas impresas, por duplicado, de la obra «RETRATO DE UN ARTISTA ADOLESCENTE» de James Joyce, expte. 2985-63, con tachaduras correspondientes a las páginas 242-243.

Cumplido dicho trámite a V.I.

SUPLICA Se digne a dar las órdenes oportunas para que por la Sección de Orientación Bibliográfica sea extendida a Editorial Vergara, S. A., la correspondiente tarjeta de autorización provisional.³⁶⁷

Van aconseguir la tarjeta i el plàcet definitiu va arribar el 19 d'octubre. Això no obstant, l'obra no va ser publicada fins al 1967, com a numero 36 d'Isard. No coneixem la causa per la qual Vergara va postergar la publicació; amb tot, sembla que l'editorial va decidir trametre una altra instància, el 9 de març de 1967, per fer efectiu el dipòsit obligatori de sis exemplars a la Sección, posterior a l'establiment de la Llei de premsa i impremta, i per ratificar l'autorització que els havia estat concedida el 1963. L'informe va ser redactat pel mateix censor que havia elaborat el de l'any 1963 –lector 31–, el 9 de març:

(C). Novela. De acuerdo con el asesoramiento del censor religioso, Padre Francisco Aguirre, procede aceptar el Depósito, pudiendo publicarse lo suprimido en las pgs. 242-3 del original inglés, señalado en expte. 2.985/63 e informe de 20 de Junio del mismo año por quien también suscribe.³⁶⁸

³⁶⁷ *Ibíd.*

³⁶⁸ AGA, SC, expedient 1963, caixa 21/17982.

Sembla que el pare Aguirre, en revisar el primer informe, que havia estat expedit quatre anys abans, va considerar que els fragments subratllats pel lector 31 (exp. 2985) ja no constituïen cap delictes i va aconsellar-ne l'autorització. Tot seguit confrontem els passatges censurats –per motius religiosos– amb els de la traducció catalana definitiva:

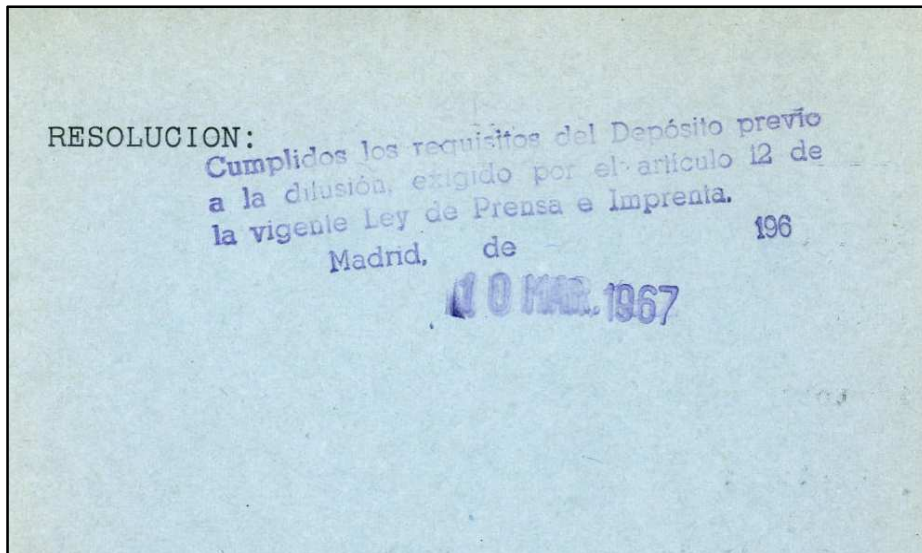
<i>A Portrait of the Artist as a Young Man</i> 1916	<i>Retrat de l'artista adolescent</i> (1967)
<p>(p. 242-243) –Pascal was a pig, said Cranly. –Aloysius Gonzaga, I think, was of the same mind, Stephen said. –And he was another pig then, said Cranly. –The church calls him a saint, Stephen objected. –I don't care a flaming damn what anyone calls him, Cranly said rudely and flatly. I call him a pig. Stephen, preparing the words neatly in his mind, continued: –Jesus, too, seems to have treated his mother with scant courtesy in public but Suarez, a jesuit theologian and Spanish gentleman, has apologized for him. –Did the idea ever occur to you, Cranly asked, that Jesus was not what he pretended to be? –The first person to whom that idea occurred, Stephen answered, was Jesus himself. –I mean, Cranly said, hardening in his speech, did the idea ever occur to you that he was himself a conscious hypocrite, what he called the jews of his time, a whited sepulchre? Or, to put it more plainly, that he was a blackguard?</p>	<p>(p. 281-282) –Pascal era un porc –digué Cranly. –Lluís Gonçaga, em penso, pensava com ell –va dir Stephen. –Doncs és que era un altre porc –va dir Cranly. –Però l'Església l'ha fet sant –objectà Stephen. –Tant me f... si l'han fet sant o no –va dir Cranly, amb rude franquesa–. Jo dic que era un porc. Stephen, tot preparant els mots clarament en el seu esperit, continuà: –També sembla que Jesús va tractar la seva Mare amb poca amabilitat, en públic; però Suárez, que era un teòleg jesuïta i un cavaller espanyol, l'en ha disculpat. –¿Se t'ha acudit mai de pensar –preguntà Cranly– que Jesús no era allò que pretenia ésser? –La primera persona a qui s'acudí aquesta idea –respongué Stephen– fou el mateix Jesús. –Vull dir –continuà Cranly, en un to més dur–, vull dir si mai se t'ha acudit pensar que era un hipòcrita conscient, o sigui allò que Ell mateix deia als jueus del seu temps, un sepulcre emblanquinat. O, per dir-ho encara més clar, si era un trapella.</p>

<p>–That idea never occurred to me, Stephen answered. But I am curious to know are you trying to make a convert of me or a pervert of yourself?</p> <p>He turned towards his friend's face and saw there a raw smile which some force of will strove to make finely significant.</p> <p>Cranly asked suddenly in a plain sensible tone:</p> <p>–Tell me the truth. Were you at all shocked by what I said?</p> <p>–Somewhat, Stephen said.</p> <p>–And why were you shocked, Cranly pressed on in the same tone, if you feel sure that our religion is false and that Jesus was not the son of God?</p> <p>–I am not at all sure of it, Stephen said. He is more like a son of God than a son of Mary.³⁶⁹</p>	<p>–Aquesta idea no se m'ha acudit mai –va respondre Stephen–. Però m'agradaria de saber si és que em vols convertir o si et vols pervertir tu.</p> <p>Va girar-se per veure el rostre del seu amic i hi veié una mena de somriure cru, que ell s'esforçava a convertir en expressió finament significativa.</p> <p>Cranly, de sobte, preguntà en un to simple i raonable:</p> <p>–Digue'm la veritat. ¿T'ha escandalitzat això que he dit?</p> <p>–Una mica –respongué Stephen.</p> <p>–Però ¿per què t'has escandalitzat –insistí Cranly, en el mateix to– si estàs segur que la nostra religió és falsa i que Jesús no era Fill de Déu?</p> <p>–És que no n'estic pas gens, de segur –va dir Stephen–, Jesús semblava més aviat Fill de Déu que fill de Maria.³⁷⁰</p>
--	---

El beneplàcit va ser finalment corroborat el 10 de març, tal com mostra el revers de la fitxa d'obertura de l'expedient:

³⁶⁹ AGA, SC, expedient 2985, caixa 21/14580. Hem reproduït el fragment sencer, a fi de contextualitzar els passatges censurats, que han estat marcats en negreta.

³⁷⁰ James Joyce. *Retrat de l'artista adolescent*. Barcelona: Vergara, 1967, p. 281-282. La traducció va romandre fidel a l'original, tret de l'expressió «blackguard», que literalment vol dir «canalla», i que en la versió final es va suavitzar per mitjà del mot «trapella» (marcat en negreta).

Imatge 31. Revers de la fitxa que acredita l'inici d'expedient de *Retrat de l'artista adolescent* (1967)³⁷¹

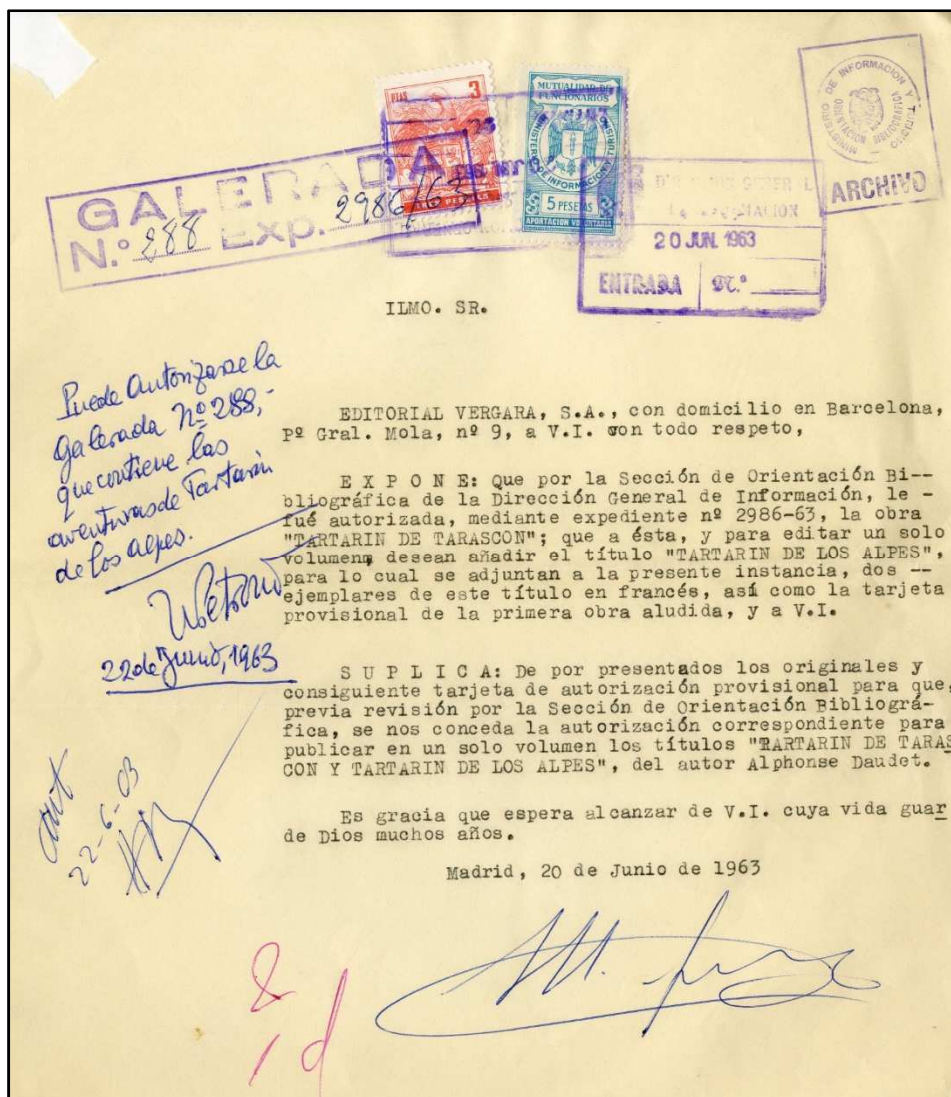
El 21 de maig l'editorial va sol·licitar el permís per a la narració *Tartarí de Tarascó* (*Tartarin de Tarascon*, 1872), d'Alphonse Daudet, traduïda per Ramon Folch i Camarasa («Antecedentes [de la versió castellana]: 5785-61 Aut. P. B.»).³⁷² La instància anava acompanyada de l'original, sobre el qual Elso Quílez va redactar l'informe quatre dies més tard, el 25 de maig: «TARTARÍN DE TARASCÓN.- Procede mantener la autorización concedida en el año 1961, con el mismo número de expediente 5785, a la novela de aventuras reseñada. PUEDE AUTORIZARSE».³⁷³ Tan aviat com Vergara va rebre la resposta del Director General, va emetre una altra sol·licitud, el 20 de juny, per a un altre volum de la sèrie, *Tartarí als Alps* (*Tartarin sur les Alpes*, 1885), en traducció de Pere Calders. Tal com hom pot observar a la imatge següent, va ser autoritzada el 22 de juny pel censor 29 («Puede autorizarse la galerada nº 288 que contiene las aventuras de Tartarín de los Alpes»):³⁷⁴

³⁷¹ AGA, SC, expedient 1963, caixa 21/17982.

³⁷² AGA, SC, expedient 2986, caixa 21/14580. Aquesta obra ja havia estat publicada en català per Selecta el 1952, en traducció de Santiago Rusiñol; sembla que no se'n va tenir en compte l'antecedent: censura només va considerar el de la traducció castellana.

³⁷³ *Ibidem*.

³⁷⁴ *Ibidem*.

Imatge 32. Instància de sol·licitud per a *Tartarí als Alps* ³⁷⁵

Ambdues obres van rebre el permís definitiu el 22 de juny i van ser publicades, conjuntament, com a número 9 d'Isard el 1963. Un altre cas senzill és el d'*Invitación al vals* (*Invitation to the Waltz*, 1932), de Rosamond Lehmann, en traducció de M. Teresa Vernet («Antecedentes: 1749-59 Aut. P. B.»).³⁷⁶ La instància va arribar a censura el 15 de juny i es va resoldre en tan sols quatre dies: el 18 de juny el lector 31 va decretar que «se reitera autorización 1749/59 y 5075/56»,³⁷⁷ i l'endemà va obtenir el plàcet definitiu. L'obra va ser incorporada al número 31 d'Isard el 1963.

³⁷⁵ *Ibidem*.

³⁷⁶ AGA, SC, expedient 3508, caixa 21/14623.

³⁷⁷ *Ibidem*. Les autoritzacions dels expedients 1749/59 i 5075/56 són per a la versió castellana.

El 13 de setembre van entrar a tràmit dues obres de George Orwell. La primera, *Mil nou-cents vuitanta-quatre* (*Nineteen Eighty-Four*, 1949), en traducció de Joan Vinyes («Antecedentes: 1911-61 Autorizada importación el 19-4-61»),³⁷⁸ curiosament no va trobar cap obstacle. L'informe, redactat el 18 de setembre pel lector 31, exposava senzillament que «[...] la novela se desarrolla en 1.984, cuando el mundo está dividido en tres potencias: Oceanía, Eurasia y Asia Oriental. Se reitera autorización 1.911/61».³⁷⁹ En aquest cas, de nou, va prevaldre el fet que l'obra havia estat anteriorment autoritzada en castellà. El beneplàcit de *Mil nou-cents vuitanta-quatre* va ser ratificat el 2 d'octubre, i l'obra va esdevenir el número 29 d'Isard el 1965. Pel que fa a la segona novel·la, *La revolta dels animals* (*Animal Farm*, 1945), en traducció d'Eduard Cardona i Joaquim Ferrer, les gestions es van allargar una mica més. D'entrada, els editors van sol·licitar-ne un canvi de títol («Cambio de T.»):

Expediente n.º 5178-63	
REVOLTA DELS ANIMALS, LA	
Título. (GRANJA, LA)	Cambio de T.
(Animal farm)	
Autor. — ORWELL, GEORGE	
Editor. — Vergara	
Importador. —	
Fecha entrada 13-9-63	Fecha de salida
Lector n.º 31	Entregada
Mod. 421	

Imatge 33. Fitxa que acredita l'inici d'expedient de *La revolta dels animals*³⁸⁰

³⁷⁸ AGA, SC, expedient 5177, caixa 21/14749.

³⁷⁹ *Ibidem*.

³⁸⁰ AGA, SC, expedient 5178, caixa 21/14749.

El lector 31, que no disposava de cap referència –*La revolta dels animals* encara no havia estat traslladada al castellà–, va elaborar-ne un informe el 18 de setembre, el mateix dia que va signar el de *Mil nou-cents vuitanta-quatre*:

Divertida sátira sobre el r[égimen] de dictadura. La acción se desarrolla en una granja, donde bajo la dirección de un cerdo, el conjunto de animales allí existente (perros, gallinas, vacas, caballos, palomas, conejos etc), organiza una rebelión para liberarse del poder del hombre. El motín triunfa y se instaura una república animal, bajo el poder absoluto del cerdo, con sus guardaespaldas, –los perros–. A través de la obra se va viendo el incremento de poder del cerdo, el culto a la personalidad, las purgas de los enemigos, la colectivización, el aburguesamiento de la clase dirigente (cerdos y perros), los «slogans» propagandísticos, el sistema de trabajo brutal en horario y condiciones, el empeoramiento de las condiciones de trabajo a los animales que no sigan las líneas directrices de «arriba» etc. etc.

En definitiva, los animales que han querido liberarse del poder del hombre, han ca[í]do bajo un r[égimen] peor. A juicio de quien suscribe, la obra parece referirse (no se puede afirmar) a la situación de la R[ú]sia Comunista de la época de Stalin. PUEDE AUTORIZARSE.³⁸¹

Atès que el lector es va mantenir ambigu i que, per tant, la seva posició no podia ésser considerada concloent, uns dies més tard el cap de lectorat va encarregar un altre informe a Javier Dietta, que el 25 de setembre va corroborar el primer, tot utilitzant els mateixos subterfugis:

Sátira de los reg[í]menes autoritarios o dictatoriales en forma de f[á]bula lafonteniana. Los animales de una granja se sublevan; dirigen y administran ellos mismos la granja etc. Ni hay alusiones directas ni indirectas ni tenemos por qué darnos por aludidos. PROCEDE SU AUTORIZACI[Ó]N.³⁸²

³⁸¹ Ibídem.

³⁸² Ibídem.

Així, un cop «confirmat» que *La revolta dels animals* no representava una crítica cap al règim franquista, el 26 de setembre va rebre el plàcet definitiu i va ser publicada a Isard (número 16) el 1964.

El 8 d'octubre van iniciar-se els tràmits per a publicar *Cartes del Papa Celestí VI als homes* (*Lettere agli uomini di Papa Celestino VI*, 1946), de Giovanni Papini, en traducció de Bonaventura Vallespinosa («Antecedentes: exp. 2822-57 Aut. en traduc. P. B.»).³⁸³ L'informe, sobre l'original, va ser redactat pel pare Aguirre el 10 d'octubre:

(J). Obra religiosa. Con una ficción literaria tomando la personalidad de un Papa, el autor se dirige a todos los cristianos y hace una crítica dura y un poco pesimista de la vida religiosa del mundo actual. Creo que se puede permitir la publicación de esta obra cuya traducción ya ha sido anteriormente aprobada.³⁸⁴

L'11 d'octubre el cap de secció va ratificar l'autorització de la novel·la de Papini i el 1963 va ser incorporada al número 11 d'Isard.

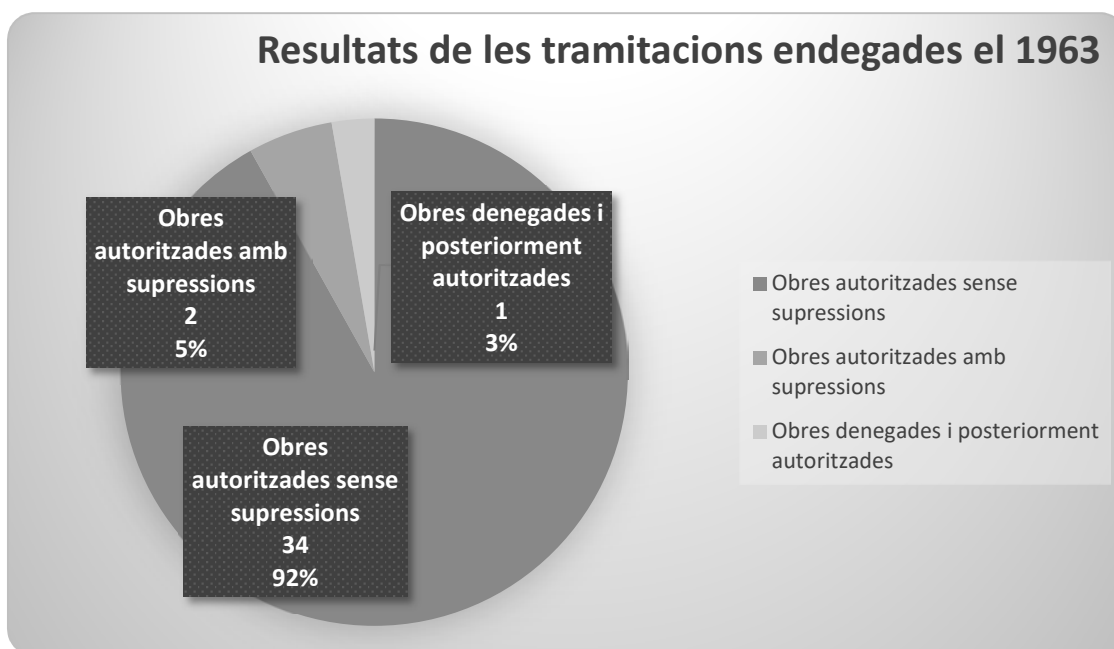
La darrera sol·licitud que Vergara va emetre aquell any 1963, el 21 de desembre, correspon a *Estació Victòria, a les 4.30* (*Victoria, Four-Thirty*, 1937), de Cecil Roberts, en traducció de Ramon Folch i Camarasa («Antecedentes: 2009-44 Aut. el 15-4-44 su traducción. Recibidas galeradas en castellano y autorizadas el 12-12-44»)³⁸⁵ El 24 de desembre el lector 31 va resoldre l'expedient de manera concisa, en tant que «se reitera autorización 2.009/44»,³⁸⁶ i la novel·la de Roberts va esdevenir el número 15 d'Isard el 1964.

³⁸³ AGA, SC, expedient 5618, caixa 21/14783.

³⁸⁴ *Ibidem*. L'autorització anterior a la qual Aguirre es refereix és per a la traducció castellana, publicada per Janés el 1958.

³⁸⁵ AGA, SC, expedient 7318, caixa 21/14925.

³⁸⁶ *Ibidem*.

Gràfic 6. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1963).

Fins ara, com hem comprovat en analitzar els expedients de 1963, el percentatge de títols mutilats continua éssent mínim, sobretot, si el comparem amb el tant per cent dels que passaven el filtre de la censura íntegres, sense més obstacles que els purament burocràtics i administratius. Al llarg dels anys següents, tanmateix, aquesta tendència va prendre un altre rumb, a causa, principalment, del tarannà dels textos que les editorials enviaven a censura, cada vegada més combatius.

D'altra banda, cal tenir en compte que a partir del 1963 i, sobretot, del 1964, es comencen a advertir de manera més perceptible els canvis en les valoracions dels lectors pel que fa a l'ús de la llengua, fet que, com veurem, va comportar un gir significatiu en les resolucions dels expedients i, per tant, en el destí de les obres.

4. EL ZENIT DE L'ACTIVITAT EDITORIAL (1964-1965)

Tal vegada la llengua de les traduccions, finalment, havia deixat de ser penalitzada. Al cap i a la fi, el català era tingut per un idioma regional obligat a fer tiratges curts dels llibres.³⁸⁷

En el tombant de 1964 ja no s'esgrimia el català com a motiu de prohibició i, tot i que encara es considerava una llengua secundària, de poca difusió, cap «a mitjan anys 60 la llengua, lluny de ser un impediment, fins i tot podia facilitar les coses».³⁸⁸ A ulls dels censors, la traducció catalana tenia menys ressò i era, per tant, menys perillosa, la qual cosa va implicar, a efectes pràctics, que els censors esmercessin més energies a mutilar els textos publicats en llengua castellana –que arribaven a un públic molt més ampli– que no pas els escrits en català, destinats, a parer seu, a uns pocs nostàlgics. Amb tot, al llarg dels anys 1964 i 1965, set editorials van obtenir els permisos de publicació de cent cinquanta-set novel·les. Una xifra exorbitant, si tenim en compte els precedents.

4.1. Celebració del XXV aniversari de la victòria franquista

4.1.1. Expedients tramitats el 1964

4.1.1.1. Aymà-Proa

Aymà-Proa va començar l'any 1964 amb la tramesa, el 18 de febrer, de la sol·licitud per a *Jim i la sort* (*Lucky Jim*, 1954), de Kingsley Amis («Anteced.: no P. B.»).³⁸⁹

³⁸⁷ Montserrat Bacardí. *La traducció catalana sota el franquisme. Op. cit.*, p. 70.

³⁸⁸ Jordi Cornellà-Detrell. «Traducció i censura en la represa cultural dels anys 1960». *Op.cit.*, p. 50.

³⁸⁹ AGA, SC, expedient 1105, caixa 21/15037.

El primer informe, sobre l'original, va ser redactat pel lector 20 –no identificat– el 4 de març:

Obra de fondo intrascendente, casi sin contenido, en la que se narra la vida del protagonista en un ambiente de profesores de Universidad Americana. La forma, correcta casi siempre, se hace excesivamente er[ó]tica y descriptiva, en los pasajes señalados [pàgines 57, 58, 73, 124, 126, 155, 162 i 206], para una novela barata de mucha difusión, destinada al gran p[ú]blico. Por ello, con las tachaduras indicadas, puede autorizarse.³⁹⁰

Al cap de pocs dies, el 12 de març, Saturnino Álvarez Turienzo va redactar un segon informe, força diferent del primer, en el qual indicava que no era necessari aplicar les supressions que havia assenyalat el primer lector:

Novela que pinta cierto ambiente de nuestra época, de tinte intelectual, entre clases, conferencias e investigaciones. La vida privada se entiende a lo fácil y frívolo. Ciertos deslices sexuales y un tono general de amores no excesivamente responsables. No excede en color del tipo medio dentro de este género de obras. El donjuanismo del protagonista termina con cierta honradez. PUEDE AUTORIZARSE.³⁹¹

Tot seguit contraposem els fragments subratllats pel lector i els de la traducció, de Rafael Tasis, per deixar constància del pes que tenia la paraula d'Álvarez Turienzo. No es suprimeix cap fragment i, de fet, la majoria de les vegades la traducció és literal (manté el sentit sexual en tot moment):

<i>Lucky Jim</i> (1954)	<i>Jim i la sort</i> (1964)
(p. 57) [...] she put her arms round his neck and kissed him back with zeal, with more zeal, in fact, than she'd shown in any of their previous, rather half hearted and altogether	(p. 70) [...] ella li posà els braços al coll i li va tornar els besos amb entusiasme, amb més entusiasme, val a dir-ho, que no havia demostrat en cap de llurs anteriors topades

³⁹⁰ *Ibíd.*

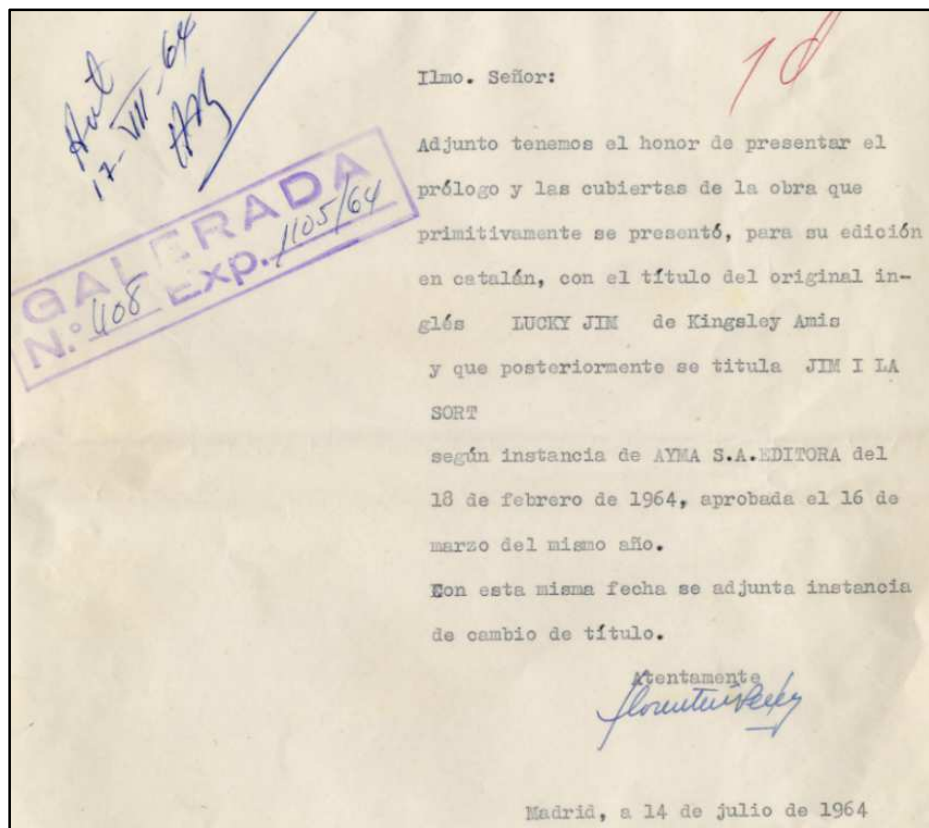
³⁹¹ *Ibíd.*

inconclusive, sexual encounters in her flat.	sexuals –poc engrescades i sense cap conclusió– al pis d'ella.
(p. 58) [...] he shouldn't put his hand in under the lapel of her dressing-gown.	(p. 70) [...] ell no li posés la mà sota les solapes de la seva bata.
(p. 58) Why shouldn't he go on? It seemed he'd be able to, though he couldn't tell how far. Did he want to? Yes, in a way, but was it fair to her? He remembered dimly how he'd advised her not to get into even the mildest sexual entanglement for a good long time, say a year, after the Catchpole one. Was it fair to her? Was it fair to him? He could only just handle her as a female friend; as her "lover" he'd be a cowboy facing his first, and notoriously formidable, steer. No, it wouldn't be fair to him. And certainly wouldn't be fair to her, confronting her with something that could hardly fail to disturb and upset her in the short run, let alone what might happen later. No, she oughtn't to have it. On the other hand -Dixon battled for clear, or any, thought-she certainly seemed to want it. He felt her breath, soft and warm, on his cheek, and his desire, which had been failing, suddenly strengthened. Of course, all that had been worrying him was fear of a rebuff. He withdrew his hand, then put it back, this time under her nightdress. This, and the shudder she gave, made his head reel the furthest yet; too far, indeed, for him to do any more thinking. The silence roared in his ears.	(p. 70-71) Per què no havia de continuar? Semblava que n'era ben capaç, tot i que no sabia fins on podia anar. ¿En tenia ganes? Sí, en certa manera; però, ¿seria de bona llei comportar-se així amb ella? Va recordar-se vagament de com li havia aconsellat que no es deixés arrossegar en cap embolic sexual, per lleuger que fos, durant força temps, almenys un any, després d'aquell disgust amb Catchpole. ¿Era de bona llei per a ella? Ho era per a ell? Només la podia manejar com a la seva amiga femenina; fent el paper d'amant, ell seria com un cow-boy davant el seu primer, i notòriament formidable, brau salvatge. No, per a ell no seria de bona llei. I per a ella, certament, tampoc, perquè era enfrontar-la amb alguna cosa que no podia deixar d'inquietar-la i de produir-li preocupacions, deixant de banda el que pogués passar més endavant. No, ella no li ho hauria de permetre. Per altra banda -Dixon maldava per pensar clarament, o de la manera que fos-, es veu que, realment, ella en tenia ganes. Va sentir el seu respir, suau i calent, a la galta, i el seu desig, que s'havia anat refredant, va reforçar-se de sobte. Naturalment, tot el que l'havia preocupat fins aleshores era la por que ella el rebutgés. Va enretirar la mà i tornà a posar-la, aquest cop, sota la camisa de dormir. Això, i la mena de calfred que ella va tenir, va fer-li voltar encara

<p>Some short time later, as they lay on the bed, he made a movement not only quite unambiguous, but even, perhaps, rather insolently frank.</p>	<p>més de pressa el cap; massa de pressa, val a dir-ho, perquè pensar li fos possible. El silenci udolà a les seves orelles.</p> <p>Poca estona després, ajaguts tots dos al llit, ell va fer un moviment, no sols gens ambigu, sinó potser més aviat d'una insolent franquesa.</p>
<p>(p. 73) [...] he was strongly tempted to put his hand out and lay it on one of those full breasts, but this action, if performed, would have appeared as natural to him, as unimportant and unobjectionable, as reaching out to take a large ripe peach from a fruit-dish.</p>	<p>(p. 87) [...] va tenir la temptació molt forta d'allargar la mà i posar-la damunt un d'aquells pits tan ben fets, però l'acció, suposant que l'hagués feta, li hauria semblat tan natural, tan poc important i tan poc mereixedora de blasme, com allargar la mà per a agafar un préssec gros i madur en una fruitera.</p>
<p>(p. 124) I suppose you've guessed I've been sleeping with our friend the painter, haven't you?</p>	<p>(p. 144) Suposo que ja heu endevinat que he estat dormint amb el nostre amic pintor, oi?</p>
<p>(p. 124) Bertrand was always in London hopping into bed with people [...].</p>	<p>(p. 144) Bertrand es passava tot el temps a Londres, ficant-se al llit amb totes les que se li presentaven [...].</p>
<p>(p. 126) You want to go to bed with her and can't, and you don't know her very well.</p>	<p>(p. 146) Voldríeu dormir amb ella i no podeu, i no la coneixeu gaire bé.</p>
<p>(p. 155) [...] one breast lay heavily against his chest; he raised his hand and laid it upon her other breast.</p>	<p>(p. 178) [...] una sina pesava feixugament damunt el pit d'ell, ell alçà la mà i la va deixar damunt l'altra sina.</p>
<p>(p. 162) Get it into your head that I've quite lost whatever interest I may have had in you as a woman, as someone to make love to or go to bed with.</p>	<p>(p. 186) Posa't al cap que he perdut tot l'interès que pogués haver tingut en tu com a dona, com a algú a estimar, amb qui ficar-se al llit.</p>

(p. 206) There was something you said, it made me think you've got the idea I sleep with Bertrand. ³⁹²	(p. 236) De les coses que has dit, alguna m'ha fet pensar que tenies la idea que jo dormia amb Bertrand. ³⁹³
--	--

El 14 de juliol, després d'un interval de temps –força curt–, en el qual suposem que Tasis va dur a terme la traducció, Florentino Pérez, representant d'Aymà a Madrid, va sol·licitar el permís per al pròleg del traductor,³⁹⁴ que va ser autoritzat per Batanero el 17 de juliol, com acredita una nota escrita a mà sobre l'informe d'Álvarez Turienzo.

Imatge 34. Instància de sol·licitud per al pròleg de Rafael Tasis³⁹⁵

³⁹² *Ibidem*. Algunes frases han estat copiades senceres a fi de contextualitzar alguns dels fragments, massa breus, subratllats pel lector 20 (marcats en negreta).

³⁹³ Kingsley Amis. *Jim i la sort*. Barcelona: Aymà, 1964.

³⁹⁴ En el pròleg, Rafael Tasis posava de manifest l'admiració que sentia per l'«art de contar històries dels britànics» i la capacitat de presentar escenes i personatges amb tota una sèrie d'«implicacions morals, estètiques, metafísiques i [...] polítiques». Maria Dasca. «Rafael Tasis, traductor». Dins: Bacardí, Montserrat; Foguet, Francesc; Martín, Àlex (ed.). *Rafael Tasis (1906-1966), cinquanta anys després*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2016, p. 133.

³⁹⁵ AGA, SC, expedient 1105, caixa 21/15037.

A la mateixa instància Pérez també sol·licita un canvi de títol («Cambio de T.»), que inicialment havia de ser com el de l'original, *Lucky Jim*, i que posteriorment va ser convertit en *Jim i la sort*. Després d'obtenir el plàcet definitiu el 28 de juliol, la novel·la d'Amis va ser publicada el mateix any a la col·lecció A Tot Vent (número 102).

El 28 de març va entrar a l'administració *El caos i la nit* (*Le chaos et la nuit*, 1963), de Henry de Montherlant, en traducció de Josep Palàcios. El cas es va resoldre d'una manera ben peculiar, en tant que, en el revers de la fitxa d'obertura de l'expedient hom pot llegir, mecanografiada, amb data 6 d'abril, la nota següent: «Por orden verbal del Jefe de la Sección, se archiva sin resolución».³⁹⁶ Aquesta disposició respon al fet que la resolució del veredicta quedava supeditada a la de l'expedient de la traducció castellana, que encara es trobava en curs («Antecedentes: 5593-63 En tramitación»),³⁹⁷ tal com corrobora un informe annex (sense data ni signatura):

«El caos y la noche», presentado por Aymá para edición catalana, qued[ó] en situación de «sin tramitar» hasta que se resolviera sobre la misma obra presentada por Noguer para edición castellana.

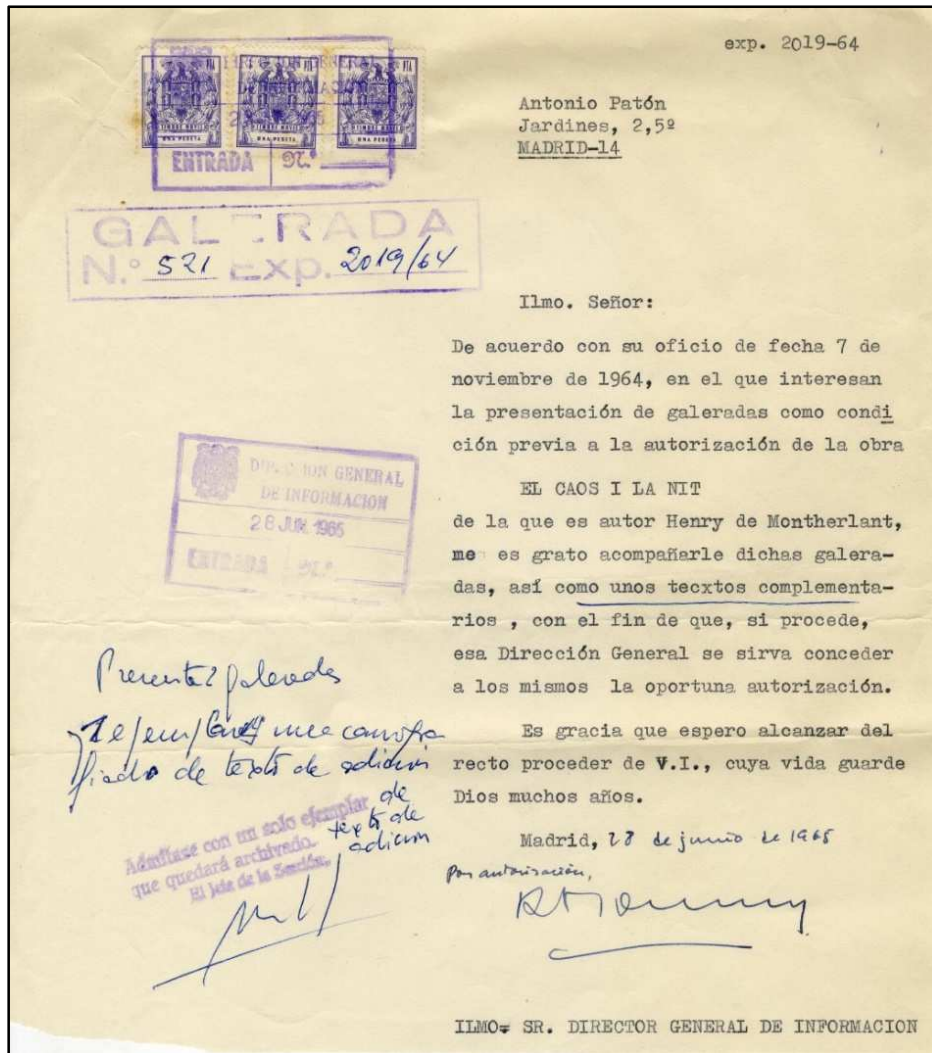
Resuelto el expediente de Noguer, debes pedir ambos y aplicar al expediente de Aymá las mismas tachaduras que ha realizado Noguer, preparando el oficio pertinente.³⁹⁸

El 7 de novembre l'administració va emetre el veredicta, tot indicant a l'editorial quines pàgines contenien fragments ratllats i, per tant, les condicions a les quals havia de ser sotmesa la traducció per a ser acceptada. El 28 de juny de 1965 Antonio Patón va fer arribar la instància per a la versió de Palàcios:

³⁹⁶ AGA, SC, expedient 2019, caixa 21/15134.

³⁹⁷ *Ibidem*.

³⁹⁸ *Ibidem*. L'informe inclou la nota següent: «Las tachaduras ejecutadas en la edición española, de la novela, “El caos y la noche”, se encuentran en las páginas 41, -144, -145, -162, -163, -y 228.-7. En la edición francesa, dichas tachaduras corresponden a las p[á]ginas: 47, -171, -172, -193, -272 y 273.-».

Imatge 35. Instància de sol·licitud per a la galerada de la traducció d' *El caos i la nit* ³⁹⁹

Tot seguit referenciem els nombrosos fragments censurats sobre l'original i els corresponents de la traducció catalana, suprimits, com és evident, per motius polítics:

<i>Le chaos et la nuit</i> (1963)	<i>El caos i la nit</i> (1965)
(p. 47) Il lisait sur tout: la planète était son affaire. Mais de préférence sur l'Espagne, – quand il le pouvait, car l'Espagne, à cette époque, était effacée des journaux français. Chaque matin il se jetait sur le journal français auquel il était abonné, avec une violence à en déchirer les pages, dans	(p. 44) Llegia tot el que se li presentava: el món sencer era el seu camp. Però, preferentment, el que feia referència a Espanya –quan podia, ja que Espanya, en aquella època, havia desaparegut dels diaris francesos. [...]

³⁹⁹ Ibídem. No tenim constància de quins són els «textos complementarios» de què parla Patón.

<p>l'espoir d'y apprendre l'infarctus du général Franco.</p>	
<p>(p. 171-172) Avant de sortir, Celestino alla aux W.-C., et écrivit de son crayon sur la porte: FRANCO LE SALOD.</p> <p>Mais, le temps qu'il se reculottât, il réfléchit, que, seul Espagnol habitué de ce café, il serait tout de suite identifié comme auteur de l'inscription, ce qu'il ne voulait à aucun prix. Et il effaça l'inscription avec son index mouillé de salive.</p> <p>Dehors, il resta longtemps silencieux. Enfin ils s'installèrent dans un café du boulevard de Bonne-Nouvelle, qu'il ne fréquentait pas, parce que ce café n'avait pas d'arrière-salle tranquille, où l'on pût penser, et, tandis qu'ils attendaient la rituelle gouttelette de jus noir, il gagna de nouveau les lieux. Là, il écrivit sur la porte: FRANCO LE SALOD puis revint, les traits enfin détendus, avec le sentiment du devoir accompli. Les parois des waters publics sont la vaine revanche des minorités.</p>	<p>(p. 157) [...]</p>
<p>(p. 193) Mais si sa patrie était heureuse, sa mélancolie à Paris n'était plus que celle d'un raté.</p> <p>–Ils sont vingt-neuf millions, et c'est un peuple, cela est connu, où l'on sacrifie sa vie facilement. Mais pas un, fût-ce au prix de sa vie, n'a assassiné Franco.</p> <p>Ruiz lui répondait (il l'avait fait souvent):</p> <p>–Et après lui qu'est-ce qu'il y aura?</p>	<p>(p. 176) <i>Però, si la seva pàtria era feliç, la seva melanconia a París no era ja sinó la melanconia d'un fracassat.</i></p> <p>[...]</p>

<p>–Rien! jetait-il, du ton d'un petit enfant rageur. Puis, se rendant compte que cela n'était quand même pas suffisant, il expliquait: «On verra. Mais il aura été tué».</p> <p>Dialogue muet, car, ici, impossible de parler tout seul dans la rue, comme à Paris, parce que les propos qu'il tiendrait, ici!...</p>	<p>[...] Ací és impossible de parlar tot sol al carrer com a París, perquè les coses que diria, ací...!</p>
<p>(p. 272) «Si je peux tout perdre, et ne le prendre pas trop mal, il doit falloir admettre que ma patrie puisse tout perdre, et que je ne le prenne pas trop mal». Devant ses yeux apparut l'image de Franco, à mi-corps, en buste. Peu à peu les moustaches du Caudillo s'allongèrent, ses cheveux se dressèrent, les décorations s'effacèrent sur son dolman, qui devenait une blouse: il vit alors que Franco était Staline. Au rebours de ce qu'il avait toujours pensé, il n'y avait pas de <i>oui</i> et de <i>non</i>; tout était <i>oui</i> et <i>non</i> à la fois. Et c'étaient ce <i>oui</i> et ce <i>non</i> identifiés qui étaient la terre promise qu'il avait toujours méconnue. Quand il avait découvert que Franco était Staline, la terre promise avait été découverte, tout avait été découvert. Une atmosphère sacrée, sans divin, s'était installée autour de lui.</p> <p>Dans le brouillard qui déjà le noyait, si le garçon d'hôtel était entré, aurait-il reconnu le garçon d'hôtel? Ne l'aurait-il pas confondu avec le beau-frère? Comme Franco et Staline, le garçon d'hôtel et le beau-frère étaient la même chose.</p>	<p>(p. 243) «Si jo puc perdre-ho tot sense que m'ho prengui massa malament, s'ha de poder admetre que la meva pàtria pugui perdre-ho tot sense que jo m'ho prengui massa malament». [...]</p> <p>En la boira que ja l'envoltava, si hagués entrat el cambrer de l'hotel, l'hauria reconegut? ¿No l'hauria confós amb el cunyat? [...] El cambrer de l'hotel i el cunyat eren la mateixa cosa.</p>

(p. 273) Interchangeables Prieto et Mola, sauf que l'un était gros et l'autre moins gros. ⁴⁰⁰	(p. 246) [...] ⁴⁰¹
---	-------------------------------

Autoritzada definitivament el 30 de juny de 1965 (la traducció castellana ho va ser el 28 de juny), va ser incorporada a la col·lecció A Tot Vent (número 112).

El 28 de març Florentino Pérez va iniciar els tràmits per a la novel·la de Moravia *La camperola* (*La ciociara*, 1957), en traducció de Francesc Vallverdú («Antecedentes: no P. B.»).⁴⁰² El 16 d'abril Javier Dietta va emetre el veredicte següent, sobre l'original:

Este libro se traduce al catalán, lo que quiere decir que tendrá una difusión pequeña, seguramente es ya edición [de]be estar primada o financiada (sic). Se trata de una novela de Moravia sobre la que se ha hecho recientemente una pel[í]cula de Victorio de Sica e interpretada por S. Loren.

Es la historia de las aventuras y desventuras de dos mujeres, una madre y una hija obligadas a pasar un año en el frente italiano en la guerra pasada. Salen de Roma para refugiarse en el campo con la familia de la madre y se ven obligadas a meterse en la guerra. Pero la novela de lo que se trata (sic) es del gran drama de la guerra y violencias que podemos sistetizar en el estrupo de estas dos mujeres (sic).

Sin hacer mucho hincapi[é] pero que si se considera oportuno propongo una supresión en la p[á]gina 9, digo sin hacer mucho hincapi[é], porque al tratarse en una edición (sic) en catalán será [é]sta limitad[í]sima. ⁴⁰³

El Director General va emetre una carta a Aymà, datada el 18 d'abril, en la qual informava que

En relación con su escrito del 28 del pasado mes de marzo solicitando la inscripción en el Registro de Ediciones de la obra «LA CAMPEROLA» de Alberto Moravia, le

⁴⁰⁰ *Ibíd.* Alguns passatges han estat copiats sencers per tal de contextualitzar els fragments suprimits (marcats en negreta).

⁴⁰¹ *Ibíd.*

⁴⁰² AGA, SC, expedient 2020, caixa 21/15135.

⁴⁰³ *Ibíd.*

comunico que podrà ser autorizada previa presentació de galeradas de traducció, sobre las que se indicarán, si fueran necesarias, las oportunas tachaduras.⁴⁰⁴

Al cap de gairebé tres mesos, el 24 de juliol, Patón va fer arribar la galerada de la traducció de Vallverdú, que va ser autoritzada amb una «tachadura en rojo», tal com hom pot observar a la nota escrita a mà sobre la mateixa instància, el 7 d'agost, per Francisco Aguirre:

Imatge 36. Instància de sol·licitud per a la galerada de la traducció de *La camperola*⁴⁰⁵

⁴⁰⁴ *Ibidem*.

⁴⁰⁵ *Ibidem*. La supressió indicada per Aguirre correspon a la frase següent: «Després de molt de temps de no fer-nos l'amor, de cop i volta, potser perquè ja no trobava cap dona, es va encapritxar altra vegada de mi i em volia obligar a fer l'amor altra vegada, però no com a marit i muller, així, senzillament, sinó com ho fan les meuques amb els seus amants, **per exemple agafant-me pels cabells i provant de fer-me-la ficar a la boca**, que és una cosa que no em va agradar mai i mai no havia volgut fer, ni tan sols quan vaig venir a Roma per primera vegada, ben joveneta, i era tan feliç que gairebé em feia il·lusió d'estar

El 23 de setembre Patón va enviar una altra galerada, sobre la qual ja s'havia dut a terme l'esmena corresponent, i que va ser autoritzada pel Jefe de la Sección, dos dies més tard, d'una manera ben poc expeditiva:

Con esta fecha se pone a su disposición la Tarjeta por la que se permite la edición de la obra LA CAMPEROLA de Alberto Moravia, que, como Vd. seguramente sabrá, está incluida en el Indice de libros prohibidos por la Iglesia.

La autorización para la inscripción de la citada obra en el Registro de ediciones no supone un acto positivo del Estado en materia que está reservada a la propia conciencia del editor. Esta Sección se limita a permitir la circulación del libro, dejando al editor las responsabilidades que le atañen.⁴⁰⁶

Malgrat aquesta advertència, la novel·la de Moravia, que havia obtingut el plàcet definitiu el 25 de setembre, va ser publicada el mateix 1964 com a número 105 d'A Tot Vent.

El 4 d'abril Pérez va emetre a l'administració quatre instàncies. La primera, que correspon a l'obra *La meva illa* (*L'isola di Arturo*, 1957), d'Elsa Morante, va requerir l'elaboració de dos informes, atès que el primer, del lector 19 –no identificat–, no justificava el veredicte d'una manera concisa i, consegüentment, va generar un cert recel entre els superiors. Després d'una sinopsi, el lector afirmava que «esta novela ha sido llevada al cine, y la pel[í]cula exhibida en Madrid» i a continuació reblava, sense més explicacions, que «SE PUEDE AUTORIZAR SU PUBLICACIÓN».⁴⁰⁷ El 26 de maig Manuel Pinés va signar un segon informe, força més elaborat:

enamorada d'ell». El fragment marcat en negreta ja no apareix a la segona galerada que va enviar l'editorial, el 23 de setembre.

⁴⁰⁶ *Ibidem*.

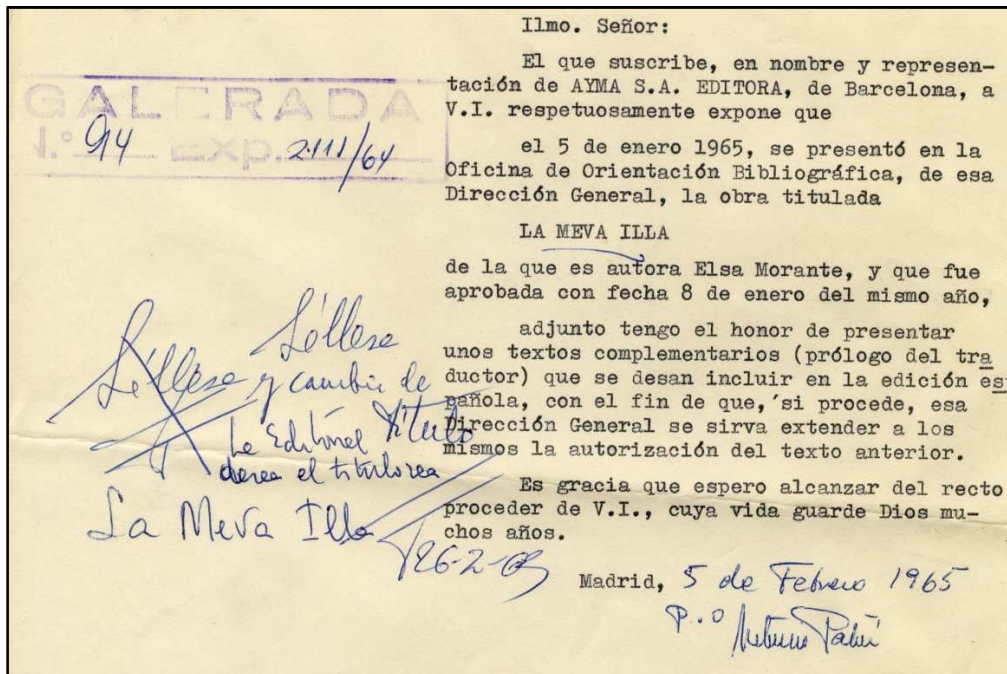
⁴⁰⁷ AGA, SC, expedient 2111, caixa 21/15143.

(C).- «La Isla de Arturo es el relato de la vida de un jovencito huérfano de madre, que crece deslumbrado por una idea exorbitante de la excelencia y del poder paterno y que, desconcertado por la misma pose cínica del padre, por su oscura conducta y por el artificioso ambiente de altivo aislamiento en que le tienen, acaba enamorándose de la joven y honesta madrastra e iniciándose precozmente en la vida licenciosa con una viuda a la que se acerca por despecho. De la peor ca[í]da le salva la ingenua honradez de la madrastra y la inminencia de la guerra.

Aunque dista mucho de ser una novela ejemplar por la sombría incredulidad de sus principales personajes y por el cinismo en el que parecen desahogar su íntima desolación, tampoco es obra pornográfica ni tendenciosa en lo político.

Por lo que, teniendo en cuenta además su relativo mérito literario, el suscrito opina que se puede autorizar su importación a España.⁴⁰⁸

El 5 de febrer de l'any següent Patón va emetre una altra sol·licitud per al pròleg d'Oliver, en la qual també demanava un canvi en el títol: «La Editorial desea el título sea *La Meva Illa*. 26-2-65». ⁴⁰⁹

Imatge 37. Instància de sol·licitud per al pròleg de *La meva illa* ⁴¹⁰

⁴⁰⁸ *Ibidem*.

⁴⁰⁹ *Ibidem*. El títol, inicialment, havia de ser *L'illa d'Arturo* («Cambio de T.»). El pròleg va ser autoritzat pel lector 19, que, sobre el primer informe, el que havia redactat ell mateix el 21 d'abril, va escriure: «Vista la galerada n° 94 referente al prólogo SE PUEDE AUTORIZAR. 11-2-65».

⁴¹⁰ *Ibidem*.

La publicació es va fer efectiva el 1964, en traducció de Joan Oliver, dins A Tot Vent (número 110), per bé que no va ser autoritzada fins a l'11 de juny de 1965.

L'expedient de l'obra d'Iris Murdoch *Sota la xarxa* (*Under the Net*, 1954) es va resoldre amb molta més celeritat («Antecedentes: Exp. 6343-61. Aut. 6-11-61»)⁴¹¹ El judici, del lector 31, va ser expedit el 10 d'abril: «Se reitera autorización expte 6343/61 de fecha 6 de Noviembre del mismo año [de la versió castellana]».⁴¹² Al cap d'uns quants mesos, el 26 d'octubre, Patón va emetre la sol·licitud d'autorització per al pròleg de la traductora, Montserrat Abelló, en la qual consta la sol·licitud de canvi de títol («Cambio de T.»): inicialment havia de dir-se *Sota la malla*. Aguirre, novament, en va redactar la sentència, a mà, sobre el primer informe el 28 d'octubre: «La galerada 569 es un pr[ó]logo acerca de la personalidad literaria de la autora de la obra. Creo que se puede permitir su publicación».⁴¹³ Com en el cas anterior, va ser publicada abans d'obtenir el plàcet definitiu, el 1964, com a volum 109 d'A Tot Vent.

La següent obra que va ser autoritzada és *Nus d'escurçons* (*Le Noeud de vipères*, 1932), de François Mauriac. Batanero va signar l'informe el 9 d'abril, tenint en compte que la novel·la ja circulava en castellà des del 1957 («Antecedentes: 4106-57 Aut. P. B.»):⁴¹⁴ «Puede autorizarse de nuevo».⁴¹⁵ De manera anàloga als expedients anteriors, el 23 de setembre Patón va emetre la sol·licitud d'autorització per al pròleg de Domènec Guansé, tot i que encara no constava la sol·licitud de canvi de títol («Cambio de T.»), que inicialment havia de ser *Grop de serpetes*. El veredict, redactat per Batanero el 26

⁴¹¹ AGA, SC, expedient 2113, caixa 21/15144.

⁴¹² *Ibidem*.

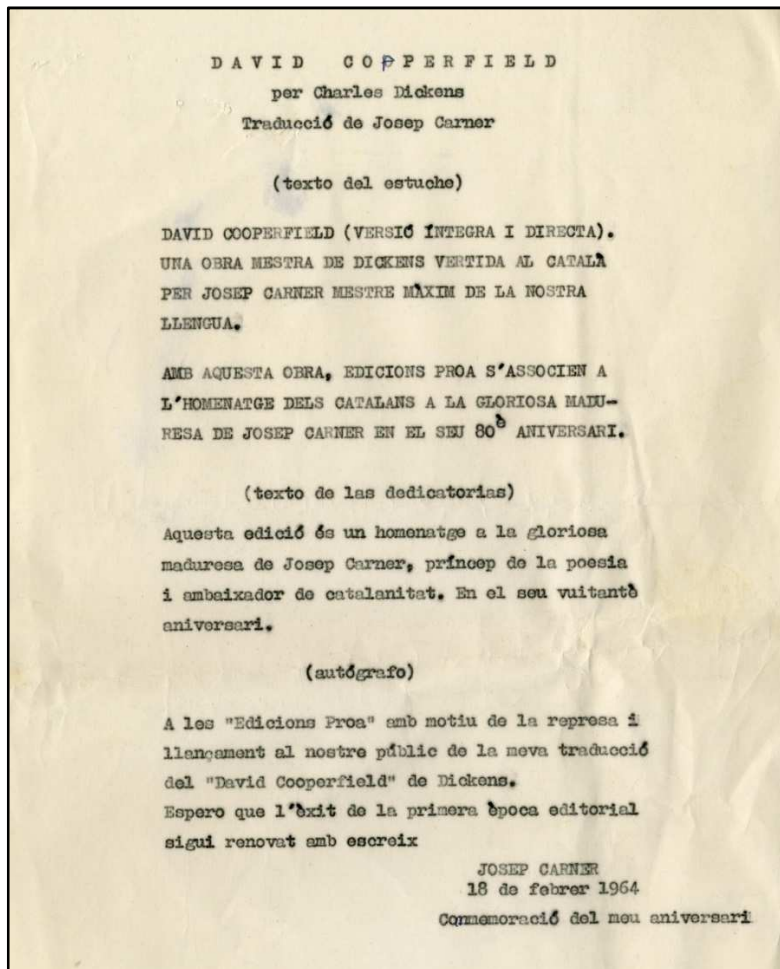
⁴¹³ *Ibidem*.

⁴¹⁴ AGA, SC, expedient 2114, caixa 21/15144. El sobre inclou un exemplar de l'obra en castellà, potser és el que va llegir Batanero per elaborar l'informe.

⁴¹⁵ *Ibidem*.

de setembre apuntava que «Puede autorizarse la galerada 507: Notícia sobre el autor y su obra».⁴¹⁶ El mateix 1964 *Nus d'escurçons* va esdevenir el número 107 d'A Tot Vent.

La darrera petició del 4 d'abril correspon a la novel·la *David Copperfield* (*David Copperfield*, 1959), de Charles Dickens, en traducció de Josep Carner («Antecedentes: castellano 724-64 A./R. P. B.»).⁴¹⁷ Moreno de Munguía en va elaborar el dictamen el 8 d'abril i va decretar que «PUEDE AUTORIZARSE la publicaci[ó]n de esta conocida novela».⁴¹⁸ El 25 de juny Patón va emetre la sol·licitud d'autorització per als «textos de estuche que habrá de llevar el libro», que van ser aprovats l'endemà per Elso Quílez.

Imatge 38. «Textos de estuche» de Josep Carner per a l'edició catalana de *David Copperfield*⁴¹⁹

⁴¹⁶ *Ibidem*.

⁴¹⁷ AGA, SC, expedient 2115, caixa 21/15144. De manera anàloga a l'expedient anterior, el sobre inclou dos exemplars de l'obra en castellà.

⁴¹⁸ *Ibidem*.

⁴¹⁹ *Ibidem*.

A la fitxa d'obertura de l'expedient es detalla que l'obra havia estat «autorizada en tres tomos»; tanmateix, Patón va emetre una petició (sense data) en la qual demanava que «[...] por error involuntario, se dijo de consigna que, la mencionada obra, iba a ser publicada en tres tomos. Al hacer el tr[á]mite de control hemos advertido este defecto formal, rog[á]ndole tenga a bien subsanarlo y autorizar la realización del tr[á]mite».⁴²⁰ Sobre la primera instància s'adverteix que censura va resoldre la demanda de l'editorial, per tal com hi apareix la nota escrita a mà següent: «para publicar en un solo tomo».⁴²¹ Autoritzada el 23 de setembre, va ser publicada el mateix any dins A Tot Vent (número 104).

El 16 d'abril Florentino Pérez va emetre la instància per a *La mort a Venècia* (*Der Tod in Venedig*, 1912) i per a *Mario i el màgic*, de Thomas Mann («Antecedentes: 2456-56 en castellano Aut. Imp. P. B.»).⁴²² Només tindrem en compte la part que es refereix a la primera, atès que la segona no va ser publicada per Aymà-Proa fins al 1984 (en una doble edició, que també incloïa *La mort a Venècia*). L'informe, sobre la versió castellana, va ser redactat pel lector 14 –no identificat– el 23 d'abril:

(I).- En el libro entregado para informe se incluyen dos obras del mismo autor, LA MUERTE EN VENECIA y MARIO Y EL HIPNOTIZADOR.- La primera de ella[s] plantea un problema interesante y a la vez repugnante: el amor que siente un viejo de sesenta años por un niño de doce, es en un principio una admiración a la belleza del muchacho que se transforma posteriormente en un deseo contra natura, la formación del anciano lucha en su interior contra este deseo, la magn[í]fica pluma de Mann, nos gu[í]a por sus páginas sin que la obscenidad aparezca en ningún momento, por ello a pesar de lo espinoso del tema, dada la discreción de su planteamiento y lo bien escrita que está toda la obra, considero que DEBE AUTORIZARSE SU PUBLICACIÓN.⁴²³

⁴²⁰ Ibídem.

⁴²¹ Ibídem.

⁴²² AGA, SC, expedient 2419, caixa 21/15176.

⁴²³ Ibídem.

Autoritzada amb efecte definitiu el 27 d'abril, la traducció de Joan Fontcuberta no va ser publicada fins al 1966, com a número 121, dins A Tot Vent. El 16 de juny de 1966 els editors van fer efectiu el dipòsit de tres exemplars a la Sección de Orientación Bibliográfica de la Dirección General de Información.

El 18 d'abril van entrar les sol·licituds per a tres obres més: *El poder i la glòria* (*The Power and the Glory*, 1940), de Graham Greene; *Manhattan Transfer* (*Manhattan Transfer*, 1925), de John Dos Passos, i *El procés* (*Der Prozess*, 1925), de Franz Kafka. Pel que sembla, el fet d'enviar l'exemplar de la versió castellana per a la lectura va esdevenir un procediment habitual, atès que Florentino Pérez ho va tornar a fer en tots tres casos. El 23 d'abril Batanero va resoldre la sol·licitud de la novel·la de Greene amb un concís «Puede autorizarse de nuevo conforme al Expte 7178/63» (Antecedentes: 3944-62 Tach. P. B.).⁴²⁴ El 14 d'agost de 1965, després d'haver obtingut l'aprovació el 25 d'abril de l'any anterior, l'editorial va emetre la sol·licitud per a l'autorització d'uns «textos complementarios» –suposem que es tracten del pròleg–, aprovats pel mateix Batanero el 17 d'agost amb un «Nada que oponer a la Galerada nº 633».⁴²⁵ *El poder i la glòria*, en traducció de Ramon Folch i Camarasa, va ser incorporada al número 114 d'A Tot Vent el 1965.

Els tràmits es van dur a terme de manera molt similar en el cas de les altres dues novel·les. José Luís Elso Quílez va redactar l'informe sobre *Manhattan Transfer*, que ja havia estat autoritzada en castellà alguns anys abans, el 22 d'abril: «Procede mantener la autorización concedida en el año 1960, con el número de expediente 20, a la novela “Manhattan Transfer”».⁴²⁶ El 5 de gener de 1965 Patón va sol·licitar l'autorització per a «unos textos complementarios que se desean incluir en la edición española en lengua

⁴²⁴ AGA, SC, expedient 2475, caixa 21/15182.

⁴²⁵ *Ibidem*.

⁴²⁶ AGA, SC, expedient 2476, caixa 21/15182.

catalana»⁴²⁷ i que Aguirre va aprovar el 12 de gener de la manera següent: «La galerada 5 es un pr[ó]logo en el que se presenta la personalidad literaria del autor, su influencia en la literatura americana y se hace la cr[í]tica de la novela. Creo que se puede permitir su publicación».⁴²⁸ Aprobada definitivament el 23 d'abril de 1964, la versió de Manuel de Pedrolo va ser editada el 1965 dins A Tot Vent (número 111).

(M. 5)

MINISTERIO DE EDUCACION NACIONAL
DIRECCION GENERAL DE ARCHIVOS
Y BIBLIOTECAS
SERVICIO DE DEPOSITO LEGAL
—
DELEGACIÓN DE
Barcelona

DECLARACION que, por triplicado, presenta en la Delegación del Servicio de Depósito Legal el _____ D. *Benabdé Clavero* (impresor, productor) establecido en *Barcelona* calle de *Villarroel* n.º *15*, acompañando los *3* ejemplar *es*, en cumplimiento de la legislación vigente.

Título: *Manhattan Transfer*
Autor: *Joaquín Dos Passos*
Editor: *Ayala S. A. Editora - Travesera de Gracia, 64*
Intérpretes: _____ (en discos gramofónicos)
Impresor, productor: _____ (en discos gramofónicos)
Formato en cms.: *12x14* Diámetro y velocidad: _____ (en discos gramofónicos)
Paso: _____ Método de producción: _____ (en cintas cinematográficas)
Número de páginas, volúmenes, discos o partes: *Tomo I 222 Tomo II 268*
Fecha de terminación: *Marzo*
Número de ejemplares: *3.000* Periodicidad: _____
Fecha de circulación: *Abril* Precio de venta: *180 p/s*
Barcelona, a *22* de *Abril* de 196 *5*
FIRMA DEL DECLARANTE,
Benabdé Clavero

VISTA la anterior declaración y recibidos los *3* ejemplares de la obra a que se refiere la misma, con esta fecha se ha inscrito aquella en el Libro-Registro con el asiento número *9916*, y asignándole definitivamente el número *B 9916-1965* de Depósito Legal.
Y para que conste, firmo y sello la presente diligencia en *Barcelona* a *24* de 196 *5*

EL DELEGADO,
+ Solsona

Via de C. Brnojejo - Telf. 203-40-13.

Imatge 39. Declaració que ratifica el dipòsit de tres exemplars, dirigida a la delegació de Barcelona ⁴²⁹

⁴²⁷ *Ibidem*.

⁴²⁸ *Ibidem*.

⁴²⁹ *Ibidem*. És la primera vegada que trobem en un sobre de l'AGA una còpia de la declaració que era obligatori presentar, formalment, a la delegació provincial per tal de fer efectius els dipòsits d'exemplars.

El 2 de maig la novel·la de Kafka va ser autoritzada pel lector 19:

(C).- Novela desenvuelta toda ella en una atm[ó]sfera irreal, es una pesadilla, la fama se la debe a una pel[í]cula que de la misma hizo Orson Welles. Se trata de la administraci[ó]n de just[í]cia por unos Tribunales al margen de la Ley. Estos Tribunales de car[á]cter extraordinario gozan de unas prerrogativas que no tienen los otros. Los funcionarios de los mismos carecen de toda moral. Las escenas y pasajes se desarrollan en un mundo ut[ó]pico. Pero el autor como buen jud[í]o no desaprovecha la ocasi[ó]n para rozar el tema religioso. Nos describe una escena en la catedral entre le Capellan (sic) de las prisiones y un acusado irreal y fant[á]stic[o]. No obstante no hace el menor comentario sobre el dogma cat[ó]lico.⁴³⁰

Tot i que va obtenir el plàcet definitiu tan sols tres dies més tard, el 5 de maig, la traducció, de Gabriel Ferrater, no va ser publicada a A Tot Vent (número 119) fins al 1966.

El 8 de juny de 1964 Patón va portar a tràmit *El lleó* (*Le lion*, 1958), de Joseph Kessel, en traducció de Maria de Quadras («Antecedentes: 4503-59 Aut. 2-12-59»)⁴³¹ L'informe, sobre l'original francès, va ser redactat per Santos González l'11 de juny: «(C) Procede mantener la autorización concedida a la obra según Exp. 4503/59».⁴³² Per bé que la novel·la va ser autoritzada el mateix dia, va haver d'esperar fins al 1968 per a aparèixer com a volum 139 dins A Tot Vent (per motius que desconeixem). L'editorial, en haver passat tant de temps, i arran dels canvis administratius que van tenir lloc després de la implantació de la Llei de premsa, es va veure obligada a iniciar els tràmits per a efectuar el dipòsit exigint de sis exemplars. Per això, el 5 de juny de 1968, Ricard Domènech va emetre la instància següent:

⁴³⁰ AGA, SC, expedient 2477, caixa 21/15182.

⁴³¹ AGA, SC, expedient 3483, caixa 21/15284.

⁴³² *Ibidem*.

Exp. núm. 3483-64

4944

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
 DIRECCION GENERAL DE CULTURA POPULAR
 Y ESPECTACULOS
 Ordenación Editorial

Ilmo. Sr.:

El que suscribe, RICARDO DOMÉNECH, con domicilio en MADRID, calle TORRELAGUNA, número 10P, en representación de la Editorial AYMA S.A.E., deposita los seis ejemplares que exige el artículo 12 de la Ley de Prensa e Imprenta de 18 de marzo de 1966 («B. O. del Estado» del día 19) de la obra SI presentada previamente a consulta voluntaria.

TITULO: EL LLEÓ

Nombre JOSEPH KESSEL seudónimo

AUTOR:
Apellidos

EDITOR: AYMA S.A.E. inscrito con el número en el Registro de Empresas Editoriales.

Volumen (páginas) 235

Formato

Tirada 3.000 ejemplares

Precio de venta

Colección en que se incluye (1) Biblioteca a Tot Vent

Madrid. Hora 11:15 Fecha 5 de junio de 1964.

EL SOLICITANTE,
R. Doménech

Ilmo. Sr. Director General de Cultura Popular y Espectáculos.

(1) Si es obra infantil o juvenil, dígame expresamente.

Med. 711

D E P O S I T O

6668

Q

Imatge 40. Instància de sol·licitud per al dipòsit de sis exemplars d'El lleó⁴³³

El 6 de juny el lector Mampel va ratificar que el títol ja havia estat «autorizado sin tachaduras en 1964, procede mantener dicha autorización», i va afegir: «Nada que objetar en portadas ni solapas. Aceptable el depósito». ⁴³⁴

El 25 de juny de 1964 Patón va emetre la instància per a *La nàusea* (*La nausée*, 1938), de Jean-Paul Sartre, en traducció de Ramon Xuriguera («Antecedentes: 1925-48 Aut. Imp. P. B.»). ⁴³⁵

⁴³³ AGA, SC, expediente 4944, caixa 21/19013.

⁴³⁴ *Ibidem*.

⁴³⁵ AGA, SC, expediente 3882, caixa 21/15326. Ja havia estat publicada en castellà per l'editorial Losada, a Buenos Aires, el 1947.

Expediente n. 3882-64	
Título.—	NAUSEA, LA (catalán) La nausée
Autor.—	SARTRE Jean Paul
Editor.—	Aymá
Importador.—	
Fecha entrada	26-6-64 Fecha de salida
Lector n.º	148 Entregada
N.C. 27 (10-8)	
Mod. 421	

Imatge 41. Fitxa que acredita l'inici d'expedient de *La nausea* ⁴³⁶

La primera lectura va recaure en Saturnino Álvarez Turienzo, que el 20 de juliol va emetre el veredicta següent:

La conocida novela de Sartre. Una de las primeras obras en que se presentaba la experiencia del desarraigo existencialista con una lucidez extrema. Ciertos pasajes adolecen de la crudeza de lenguaje y de contenido propias de la literatura del autor (así las páginas 17, 29, 87, 162, 164, 229-231). Pero creo que a estas alturas cuando la obra es ya conocida por multitud de exposiciones que hablan de su argumento y problemas, y teniendo adem[á]s en cuenta que se trata de un relato denso de contenido, de forma que difícilmente puede hacer mella en el gran público, a[ú]n reconociendo las dificult[ades] que su aprobación ofrece por las reservas con que ha de autorizarse su lectura, creo que PUEDE AUTORIZARSE.⁴³⁷

El 28 de juliol el Director General de Información va posar en mans dels editors la responsabilitat moral de la publicació de la novel·la de Sartre, que estava inclosa en l'*Index Librorum Prohibitorum*, tal com havia fet amb *La camperola*, de Moravia. El

⁴³⁶ *Ibíd.*

⁴³⁷ *Ibíd.*

text devia correspondre a una plantilla, que la superioritat utilitzava per a comunicar les autoritzacions dels casos més controvertits: «La autorización para la inscripción de la citada obra [...] no supone un acto positivo del Estado en materia que está reservada a la propia conciencia del editor. Esta Sección se limita a permitir la circulación del libro, dejando al editor las responsabilidades que le atañen».⁴³⁸ Tanmateix, el 10 d'agost el director encara va demanar a Santos González que corroborés la decisió, atès que no devia estar gaire convençut. El 22 de setembre el lector va signar l'informe següent:

Haremos constar previamente que la obra, como todas las del autor, se encuentra en el Indice (sic). Un libro difícil de leer, difícil de entender. El autor dice al final que ha querido escribir un libro distinto, que se adivine lo que es leyéndolo. Quiere que sea un libro que cause vergüenza a las gentes de su existencia propia. En forma de novela, se finge un diario en el que día a día se van relatando las cosas más dispares y raras, lo que hace el autor es filosof[í]a existencialista. La Nausea viene a ser un concepto filosófico. No es una enfermedad, dice él, soy yo. Todo es contingente, gratuito y el descubrirlo produce la náusea de vivir.

Por su carácter oscuro, filosófico, no llegará al gran público. Hay un pasaje de mofa de costumbres piadosas de España en la pg. 54 que debe suprimirse. La condenación de la Iglesia es del año 1948, quizá entonces la filosof[í]a existencialista se consideró más peligrosa.

Con estas salvedades me parece AUTORIZABLE.⁴³⁹

El 12 de març de 1965, després d'haver obtingut l'autorització definitiva el 29 de setembre de 1964, Patón va sol·licitar el plàcet per a «unos textos complementarios», que van ser aprovats per Aguirre el 5 d'abril, tal com hom pot observar en una nota escrita a mà sobre el primer informe, el d'Álvarez Turienzo: «La galerada 208 es un

⁴³⁸ *Ibíd.*

⁴³⁹ *Ibíd.* Sembla que finalment no es va suprimir cap passatge, atès que en el sobre de l'AGA només hi ha un exemplar en català, que no conté cap fragment subratllat.

pr[ó]logo en el que se expone el argumento de la obra. Creo que se puede permitir su publicación». ⁴⁴⁰ *La náusea* va ser publicada el 1966 com a número 118 d'A Tot Vent.

El 17 de setembre van iniciar-se els tràmits per a l'obra de William Faulkner *Mentre agonitzo* (*As I Lay Dying*, 1930), en traducció de Folch i Camarasa («Anteced.: 3067-62 Aut. en Obras Tomo II el 7-7-62»). ⁴⁴¹ L'informe, sobre la versió francesa, va ser redactat per Santos González el 19 de setembre:

(C).- La novela se desarrolla en un Estado del Sur de Estados Unidos. Es una novela de costumbres, costumbres rurales. El asunto es un tanto morboso: una familia rústica que lleva a enterrar a su propia madre. A través de este episodio, las costumbres rudas de estas gentes del Sur Americano (sic).

La obra está ya autorizada 3067/62. AUTORIZABLE. ⁴⁴²

Per bé que la novel·la va rebre el permís definitiu el 21 de setembre, no va ser publicada fins al 1968 com a volum 140 d'A Tot Vent. ⁴⁴³ En haver passat tant de temps, tal com va ocórrer en la tramitació d'*El lleó*, de Kessel, l'editorial es va comprometre a fer efectiu un dipòsit de sis exemplars a la Sección de Orientación. En el nou expedient, va ser Miguel Piernavieja qui, el 22 de juliol de 1968, va corroborar que l'obra havia estat «ya autorizada en 1964» i que «procede mantener ahora, en esta versión catalana, [la autorización]. PUEDE ACEPTARSE EL DEP[Ó]SITO». ⁴⁴⁴

⁴⁴⁰ *Ibidem*.

⁴⁴¹ AGA, SC, expedient 5416, caixa 21/15494.

⁴⁴² *Ibidem*.

⁴⁴³ El pròleg de la traducció catalana va ser a càrrec de Manuel de Pedrolo: «Ambdós escriptors havien treballat junts quan, quatre o cinc anys enrere, Folch i Camarasa havia traduït algunes obres per a la col·lecció La Cua de Palla». D'altra banda, Alba Pijuan explica que «Pedrolo considera [...] Faulkner [...] un autor angoixós i angoixant, però moral, que creu en l'home i en la seva capacitat de resposta. Per això exagera la duresa del món i la seva brutalitat: per obtenir alguna mena de reacció. No es tracta d'un autor solitari, sinó preocupat pel seu sud, un sud sense equilibri social ni justícia racial del qual ha deixat paleses les flaqueces i arbitrarietats». Alba Pijuan Vallverdú. «Anàlisi del mecanoscrit i la correcció de la traducció de Manuel de Pedrolo de *Llum d'agost*». *Quaderns. Revista de Traducció*, 14 (2007), p. 59.

⁴⁴⁴ AGA, SC, expedient 5416, caixa 21/15494. Encara que Piernavieja afirma que «procede mantener **ahora**, en esta versión catalana», acreditem que l'expedient de 1964 també correspon a la traducció de la mateixa llengua.

El mateix 17 de setembre van entrar dues novel·les de Cesare Pavese: *El diable als turons* (*Il diavolo sulle colline*, 1948) i *El bell estiu* (*La bella state*, 1949). *El diable als turons*, sense antecedents, va rebre un primer dictamen sobre l'original italià el 21 de setembre, de Francisco Aguirre, que deia així:

(C). Novela. La novela es una serie de cuadros de la vida de unos estudiantes milaneses que pasan sus vacaciones veraniegas en una aldea próxima a Turin. El ambiente es bastante relajado y al margen de la moral y abundan frases de escepticismo religioso pero no hay nada pornogr[á]fico ni se enseña positivamente el ate[í]simo. Es el ambiente de la vida actual italiana. Creo que se debe suprimir lo tachado en las p[á]gs. 48 y 89 como ofensivo a la religión. Hecha esta salvedad, creo que se puede permitir su publicación.⁴⁴⁵

A fi de cercar una segona opinió, al cap d'uns quants dies la Junta va demanar a Manuel Pinés que redactés un altre informe. El 16 d'octubre el lector va corroborar el veredict de d'Aguirre, amb un to una mica més contundent:

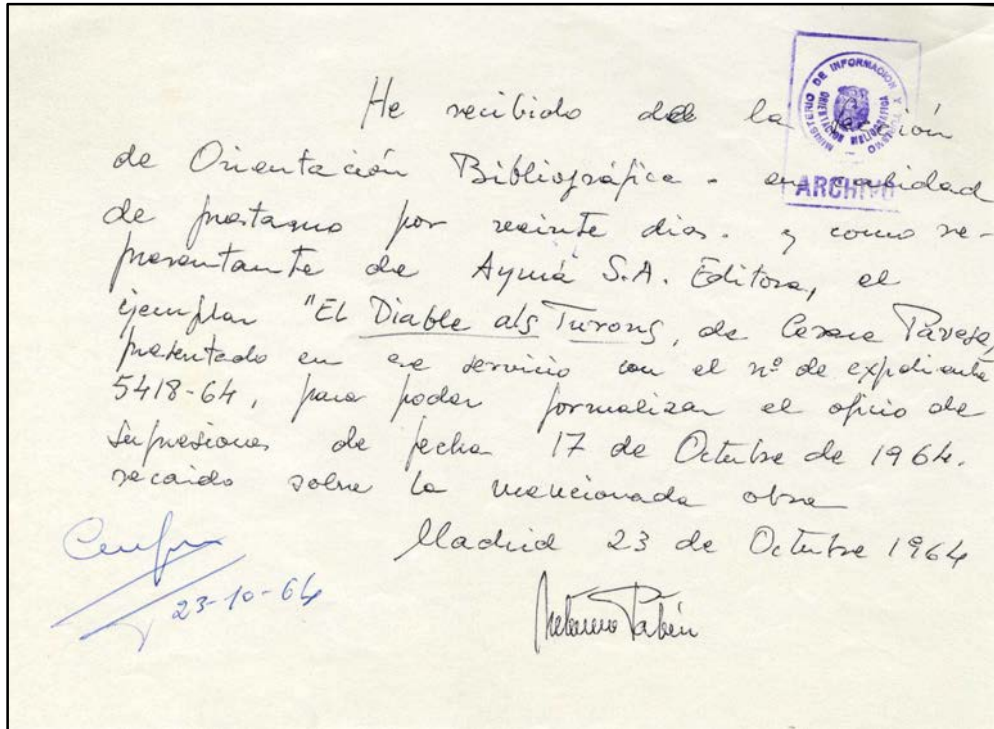
(C).- «EL DIABLO EN LAS COLINAS» es una novela profundamente pesimista. Con enérgica sobriedad presenta el autor en ella la vida extravagante y disipada de unos jóvenes de ambos sexos, estragados por excesivas complacencias y regalo y convertidos así en víctimas precoces del hastío, en cínicos sibaritas, inexorablemente condenados a la frustración moral y al estigma de enfermedades punitivas, que aquí hacen las veces de Providencia rigurosa. En este sentido puede considerarse ejemplar la fábula, en cuanto que los excesos reprobables no quedan impunes, porque conducen de modo fatal a una desolada decepción y a la muerte prematura.

Aunque de personajes como el joven Pier[e]tto no cabría esperar comentarios muy comedidos en lo tocante a religión el suscrito opina que los tachados en alguna lectura precedente en las páginas 48 y 89 deberían, en efecto, suprimirse en la

⁴⁴⁵ AGA, SC, expedient 5418, caixa 21/15494. Pel que fa a les supressions, al capdavall de l'informe hi apareix una nota escrita a mà, signada per Miguel Oromí, sense data, que diu: «Se trata de dos tachaduras que, debido al contacto y al realismo de la obra, no vale la pena. Puede publicarse sin ellas». Sigui com vulgui, aquesta nota va ser ignorada, atès que finalment es van efectuar les supressions sobre la traducció catalana.

traducción al catalán y que la publicación de la novela así depurada se puede autorizar.⁴⁴⁶

L'endemà, 17 d'octubre, censura va fer arribar les indicacions a Patón, que no va trigar a posar-se en contacte novament amb l'administració:

Imatge 42. Resposta d'Aymà-Proa després de disposar del veredictes d'*El diable als turons*⁴⁴⁷

L'obra va rebre el plàcet definitiu el 29 de setembre. El 14 d'agost de 1965, gairebé un any més tard, Patón va emetre una instància per a l'autorització d'uns «textos complementarios», que el 23 d'agost van ser aprovats per Aguirre:

La galerada 634 es un largo prólogo a la obra en la que se expone la biografía del autor, miembro del partido comunista italiano y su obra literaria. En este prólogo no se hace ning[ún] elogio del comunismo por lo que creo que se puede permitir su publicación.⁴⁴⁸

⁴⁴⁶ *Ibíd.*

⁴⁴⁷ *Ibíd.*

⁴⁴⁸ *Ibíd.*

Tanmateix, el Jefe de Sección va resoldre que no era possible autoritzar el pròleg íntegre, i l'endemà, el 24 d'agost, va anotar sobre el mateix informe: «Suprimirse la frase acotada en la p. 5 de la galerada 634, correspondiente al Exp. 5418/65».⁴⁴⁹

El 26 d'octubre l'editorial va emetre a censura una instància que duia adjuntes les galerades de la traducció catalana i del pròleg per demostrar que les consignes dels lectors havien estat respectades. Sobre el mateix document hi ha una nota escrita a mà, sense data ni signatura, que certifica que l'editorial havia complert la seva paraula i que era «presente el libro que llevó en préstamo».⁴⁵⁰ Tot seguit contraposem els fragments subratllats sobre l'original italià, per motius religiosos, amb els de la traducció catalana per tal de mostrar el resultat de la purga:

<i>Il diavolo sulle colline</i> (1948)	<i>El diable als turons</i> (1965)
(p. 48) –La vecchia bottega, –disse il vecchio irritato, – la religione è una vecchia bottega . Lo sanno loro, piú di noi.	(p. 31) –Una cosa tronada –afegia el vell, irritat–. [...] Ells ho saben millor que nosaltres.
(p. 89) –San Francesco era un santo, –ringhiò Giustina, –credeva in Dio. – In chiesa, –disse Pieretto, –vanno quelli che non credono in Dio. –Non mi dirà che l'arciprete crede in Dio, –dichiarò, –con quella faccia . Intorno a noi si discuteva di feste e di fiere imminenti [...].	(p. 53) –Sant Francesc era un sant –grunyí la Giustina–, creia en Déu. [...] Al nostre voltant la gent parlava de festes i de fires imminents [...].

I el del pròleg, per motius polítics:

⁴⁴⁹ *Ibidem*.

⁴⁵⁰ *Ibidem*.

<i>El diable als turons</i> (galerada 634)	<i>El diable als turons</i> (1965)
(p. 5) Fora d'Itàlia, però, el món no s'ha pas aturat i hi ha, per exemple, l'esperança d'una taula rodona permanent d'Estats, la Societat de les Nacions, i el ressò, més fort que mai gràcies al tornaveu soviètic, de les doctrines de Marx. ⁴⁵¹	(p. 5) Fora d'Itàlia, però, el món no s'ha pas aturat i hi ha, per exemple, l'esperança d'una taula rodona permanent d'Estats: la Societat de les Nacions. [...] ⁴⁵²

El diable als turons, en traducció d'Edmon Vallès, va ser incorporada a A Tot Vent, com a volum 116, el 1965. Pel que fa a *El bell estiu*, en traducció de Bonaventura Vallespinosa, també sense antecedents, el primer informe, sobre l'original italià, va ser redactat pel lector 29 el 21 de setembre:

«La bella estate», –(El bello verano) es una novela sentimental que transc[u]rre en una ciudad italiana. El personaje principal, una joven de 17 años, –se enamora de un pintor y en el espacio de un verano hace sus planes que en realidad son sueños de amor. [...]

La obra no tiene nada de particular. Mencionamos que ha sido publicada en italiano por Einaudi. PUEDE AUTORIZARSE.⁴⁵³

Cal destacar aquest esment a l'editor Giulio Einaudi, que l'any 1962 va publicar, a Itàlia, l'antologia de protesta *Canti della nuova resistenza spagnolla (1939-1961)*. Arran, sobretot, d'aquest projecte, va ser declarat pel franquisme *persona non grata* i se li va prohibir l'entrada a Espanya. D'altra banda, va mantenir relacions personals amb Carlos Barral⁴⁵⁴ i altres intel·lectuals espanyols i catalans, amb els quals compartia una ideologia política filocomunista (i, per descomptat, el rebuig al feixisme).

⁴⁵¹ *Ibidem*. Els passatges han estat copiats sencers per tal de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

⁴⁵² *Ibidem*.

⁴⁵³ AGA, SC, expedient 5421, caixa 21/15495.

⁴⁵⁴ Giulio Einaudi va ser el president dels primers premis internacionals de literatura de Formentor. Recordem l'incident que va patir Barral poc després de celebrar-ne la segona edició, l'any 1962, en el marc del XVI Congreso Internacional de Editores (vegeu l'apartat 3.3.2).

Al cap de vuit dies, el 29 de setembre, Pinés va signar un segon informe:

(C).- Novela merecidamente galardonada con un importante premio literario. Pavese refleja en ella el ambiente relajado del estudio de unos pintores, al que acuden una modelo ya pervertida y una modistilla amiga suya, más curiosa que sensata y más celosa que honesta, en poco tiempo corrompida tambi[é]n y abrumada al fin por el desengaño de no hallar en el hombre de su elección otra cosa que sensualidad cínica y pasión lesbiana en la amiga de confianza.

El autor ha dispuesto los episodios de la caí]da en una gradación de impecable naturalidad, sin cargar de tintas salaces la descripción de las escenas íntimas. Aunque van acotadas con lápiz azul las de las páginas 69, 71 y 102 (esta última, sin duda la más fuerte), opina el suscrito que se puede autorizar la traducción y publicación del texto íntegro en atención a la perfección artística de la obra y a que la amargura del desenlace implica una lección moral, siquiera no sea más que negativa: en cuanto que el pecado halla al punto su castigo en la enfermedad y en un pesimismo desolador.⁴⁵⁵

Sembla que va ser necessària la intervenció d'un tercer lector per tal de persuadir la Junta de Censura sobre la conveniència d'autoritzar una novel·la de Pavese sense cap supressió. Així, poc després, el 14 d'octubre, Dietta va signar l'informe següent:

La bella estación o mejor dicho la «belle state» (sic) es el verano y la bella etate (sic) son los 18 años, pero el verano tiene invierno y los 18 años tambi[é]n se pasan o se frustran. En la novela, unas jovencitas de bella edad juegan a ser modelos que posan en verano pero la desilusión viene pronto. No hay que esperar al invierno con el otoño, porque los pintores son adem[á]s unos pintas.⁴⁵⁶

El mateix 14 d'octubre la novel·la va rebre el plàcet definitiu, tot i que no va ser publicada fins al 1967, dins la col·lecció A Tot Vent (número 131).

⁴⁵⁵ AGA, SC, expedient 5421, caixa 21/15495.

⁴⁵⁶ *Ibíd.*

El 2 d'octubre Patón va enviar a Madrid la sol·licitud per a l'obra d'Ian Fleming *Des de Rússia amb amor* (*From Russia with Love*, 1957) («Antecedentes: 4924-59 Aut. Imp. P.B.»).⁴⁵⁷

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
DIRECCION GENERAL DE INFORMACION
ORIENTACION BIBLIOGRAFICA

Exp. núm. _____

MUTUALIDAD DE FUNCIONARIOS 5 PESETAS
MUTUALIDAD DE FUNCIONARIOS 5 PESETAS

ENTRADA OCT 64

Ilmo. Sr.: _____

El que suscribe D. ANTONIO PATON
con domicilio en MADRID calle Jardines núm. 2
solicita la autorización que exige la Orden de 25 de marzo de 1944 Orden de 29 de abril de 1938 (1), y disposiciones complementarias para la edición del texto que se adjunta y cuyas características se indican.

Autor { Nombre Ian
Apellidos Fleming CATALAN

Título DES DE RUSSIA AMB AFECTE (Bon baisers de Russie)

Editor AYMA S.A. EDITORA { Domiciliado en BARCELONA
Calle Travesera de Gracia núm. 64

Volumen (páginas) 320 págs. aprox.
Formato 11 x 18 cms.
Tirada 3.000 ej.
Precio venta 100,- ptas.

Colección en que se incluyen (2) James Bond (catalán)
Madrid, 2 de Octubre de 1964
El solicitante,
Antonio Patón

M. I. T. Mod. 138-5 000 ept. 3/63

(1) Téchese lo que no proceda.
(2) Si es obra para niños o para público femenino dígase expresamente.

Ilmo. Sr. Director General de Información.

Imatge 43. Instància de sol·licitud per a *Des de Rússia amb amor*⁴⁵⁸

L'informe, sobre la versió francesa, va ser redactat pel lector 29 el 10 d'octubre:

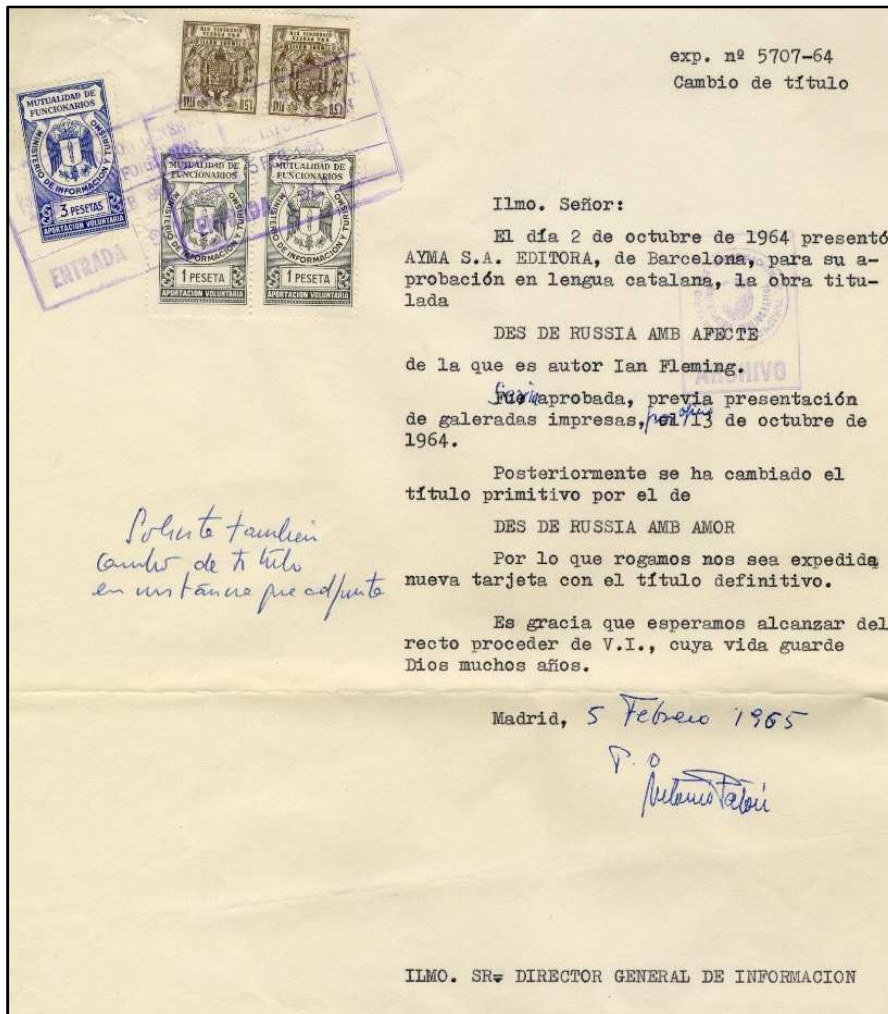
Novela de espionaje. El autor narra con mucha imaginaci[ó]n la lucha entre los servicios de espionaje ingl[és] y sovi[é]tico. Peripecias interesantes, que descubren los m[é]todos b[á]rbaros de las autoridades rusas.

⁴⁵⁷ AGA, SC, expediente 5707, caixa 21/15531.

⁴⁵⁸ *Ibidem*.

No tiene nada de particular, excepto un p[á]rrafo en la p[á]gina 54, que se refiere a España, que opinamos sea tachado en la edición castellana.⁴⁵⁹

Pel que fa a la supressió indicada, el Jefe de Sección es va mostrar «conforme, aunque la alusión no sea ni grave ni fundamental».⁴⁶⁰ Tres dies més tard, censura va comunicar la resolució a l'editorial, que el 5 de febrer de l'any següent va fer arribar dues instàncies: d'una banda, demanava un canvi de títol, que incialment havia de ser *Des de Rússia amb afecte*, tal com hom pot apreciar en el document següent:

Imatge 44. Instància de sol·licitud per al canvi de títol de *Des de Rússia amb amor*⁴⁶¹

⁴⁵⁹ Ibídem. Tot i que el lector fa menció a una edició castellana, ratifiquem que es tracta de l'expedient de la traducció catalana.

⁴⁶⁰ Ibídem.

⁴⁶¹ Ibídem.

D'altra banda, sol·licitava l'autorització de la galerada de la traducció catalana, sobre la qual ja s'havia efectuat la supressió per motius polítics:

<i>Bon baisers de Russie</i> (1957)	<i>Des de Rússia amb amor</i> (1965)
(p. 54) –L'Italie peut être écartée, poursuit le général Vozdvishensky sans avoir l'air de remarquer l'interruption. Les Italiens sont intelligents et actifs, mais ils ne nous font aucun mal. Ils ne s'intéressent qu'à leurs arrières, la Méditerranée. On peut en dire autant de l'Espagne, sauf que le contre-espionnage de ce pays gêne beaucoup le Parti. Ces Fascistes nous ont fait perdre beaucoup de monde. Mais il nous en coûterait probablement davantage de monter une opération de ce côté. Et les résultats seraient minimes. Ils ne sont pas mûrs pour la révolution. En France, le Deuxième Bureau, bien que nous ayons des antennes dans la plupart de ses services, est toujours intelligent et dangereux. Il a à sa tête un certain Mathis, nommé par Mendès-France. Il offrirait une cible tentante, et il serait facile d'opérer en France. ⁴⁶²	(p. 18) –Itàlia, ens la podem passar per alt – prosseguí el general Vozdvishensky, sense fer cas de la interrupció–. Els italians són hàbils i actius, però inofensius. Solament s'interessen pel pati de casa seva, el Mediterrani. [...] A França, si bé hem penetrat la majoria dels serveis, el <i>Deuxième Bureau</i> és intel·ligent i perillós. El seu cap és un home anomenat Mathis, designat per en Mendès-France. Seria un fitó temptador, i no ens costaria gens d'operar a França. ⁴⁶³

Autoritzada definitivament el 6 de febrer de 1965, la traducció de Fermí Vergés va encetar el 1964 la col·lecció Enjòlit (Sèrie James Bond).⁴⁶⁴

⁴⁶² *Ibidem*. El passatge ha estat copiat sencer per tal de contextualitzar el fragment censurat (marcat en negreta).

⁴⁶³ *Ibidem*.

⁴⁶⁴ Sobre l'Enjòlit, «val la pena assenyalar que Joan B. Cendrós, atret per l'aposta d'Edicions 62 [La Cua de Palla], va decidir crear una col·lecció semblant a Aymà, empresa de la qual era propietari. La sèrie [...] es va especialitzar en el subgènere del thriller d'espionatge i va tenir una durada curta: els seus 15 volums es van publicar entre 1965 i 1967. La influència de la Cua és patent tant en la voluntat d'oferir al públic

El 10 de novembre Patón va emetre a tràmit *Homes i ratolins* (*Of Mice and Men*, 1936), de John Steinbeck, en traducció de Manuel de Pedrolo.⁴⁶⁵ Pel que sembla, ni el cap de Negociado ni el lector no en van tenir en compte els precedents: ja circulava una versió castellana de l'obra, malgrat que la informació sobre l'aprovació de la traducció o de la importació no apareix a la casella «Antecedentes». L'informe, sobre la traducció, va ser redactat per un lector anònim («Ros») el 9 de desembre:

Bien conocida es la breve novela de John Steinbeck “Hombres y ratones”, de la que existe una edición castellana en circulación normal por nuestro mercado. Ahora las ediciones «Proa», que tantos años dirigió –hasta su muerte– el exiliado Puig i Ferrer, edita, según el pie de imprenta en Perpiñán, una versión catalana debida al excelente novelista Manuel de Pedrolo. Repasada ésta, no se nota ninguna variación respecto a la ya conocida por el público de nuestro país.

Este censor no ve, pues, el menor inconveniente en que se autorice el texto sin ninguna modificación.⁴⁶⁶

Sense altres contratemps, l'obra de Steinbeck va ser aprovada definitivament el 12 de desembre i publicada el mateix 1964 com a número 99 d'A Tot Vent.

El 25 de novembre l'editorial va iniciar els tràmits per a una altra novel·la d'Ian Fleming, que van trigar ben poc a concloure. Es tracta de la coneguda *Casino Royale* (*Casino Royale*, 1953), en traducció de Fermí Vergés («Antecedentes: 6228-64 Aut. P.

un gènere popular fins llavors inexistent en català com en l'auster però elegant disseny de cobertes, blanques i amb una pistola *Luger* a la part superior com a tret distintiu». Jordi Cornellà-Detrell. «L'auge de la traducció en llengua catalana als anys 60: el desglaç de la censura, el XVI Congreso Internacional de Editores i el problema dels drets d'autor». *Op. cit.*, p. 63.

⁴⁶⁵ Pedrolo, com ja hem vist, un dels grans impulsors de la novel·la negra nord-americana a Catalunya, va escriure els mots següents a la presentació d'*Homes i ratolins*: «John Steinbeck és allò que podríem anomenar un típic producte de les tendències contradictòries de la societat americana que, en el curs dels anys que se situen entre les dues guerres mundials, reeixí a donar naixença a una poderosa generació de rebels que compta en les seves files noms tan gràvids de significació com els de Sinclair Lewis, Dos Passos, Faulkner, Hemingway, Thomas Wolfe, Cal[d]well i James Farrell, tots ells, cadascú a la manera pròpia, compromesos en una obra de denúncia que després prolongaren un Ralph Ellison, un William Styron, un Norman Mailer i el grup, complex i contradictori al seu torn, dels autors de la *beat generation*». John Steinbeck. *Homes i ratolins*. Perpinyà: Proa, 1964, p. 5-6.

⁴⁶⁶ AGA, SC, expedient 6591, caixa 21/15633. La novel·la va esdevenir el primer volum amb el qual Proa va reprendre les publicacions des de Perpinyà. Francesc Parcerisas. «Manuel de Pedrolo, introductor a Catalunya de la narrativa nord-americana contemporània». *Quaderns. Revista de Traducció*, 14 (2007), p. 43.

B.»).⁴⁶⁷ L'informe va ser redactat pel lector Félix Melendo el 27 de novembre: «Novela polic[í]aca, o mejor de espionaje en la que se narra un episodio más de la lucha entre servicios secretos de dos grandes potencias rivales. Ha sido autorizada recientemente. PUEDE VOLVERSE A AUTORIZAR».⁴⁶⁸ En haver obtingut el plàcet definitiu el 28 de novembre, va poder ser publicada el mateix any a Enjòlit (número 2).

Les darreres peticions que va emetre Aymà-Proa el 1964 corresponen a *La truita* (*La truite*, 1964), de Roger Vailland, i a *El menyspreu* (*Il disprezzo*, 1954), d'Alberto Moravia. La primera, sense antecedents («no P.B.»), va rebre el judici del lector 18 –no identificat– el 31 de desembre:

Novela.- C. Se trata de la historia de unos personajes, ninguno destaca como protagonista, contada desde el punto de vista de cada uno de ellos. En el fondo, el tema de la novela es la soc[i]olog[í]a, magistralmente estudiada y expuesta, de una mujer que voluntariamente es frígida sexualmente, a lo que hace referencia el t[í]tulo «La trucha», por lo escurridizo del pez. Puede autorizarse salvo la tachadura en rojo de la p[á]gina 34.⁴⁶⁹

Un cop ratificada la conformitat per part del Jefe de la Sección, l'endemà, l'1 de gener de 1965, el Director General va traslladar a Patón el judici del censor. El fragment subratllat sobre el text francès per motius religiosos va ser eliminat en la traducció, tal com hem pogut verificar en comparar l'original i la versió d'Armand Duval:

⁴⁶⁷ AGA, SC, expedient 7007, caixa 21/15683.

⁴⁶⁸ Ibídem. L'autorització a la qual es refereix Melendo, sobre la versió castellana, va atorgar-se l'1 de novembre del mateix any, és a dir, menys d'un mes abans, tal com corrobora l'informe de Benjamín Palacios: «Novela policíaca, bajo el registro genérico de espionaje, con desarrollo en suelo francés (preferentemente en París) sin que las actividades secretas queden por ello restringidas a problemas que afecten a este pa[í]s, sino que en tal escenario se dan cita para esta lucha las dos rivales del mundo: el comunismo y [...] el anticomunismo o civilización occidental. Representantes de uno y otro campo, en los oscuros medios secretos que en reducido marco aquí se ventilan, son: por parte de la Rusia soviética el agente Le Chiffre, y por parte del mundo occidental el agente James Bond, del S.S. británico, en el que figura con el pseudónimo de "007", n[ú]cleo policíaco cap[a]z de medir sus armas con el "SMERSH" de los rusos ("muerte a los esp[í]as"). La obligada intervención de la mujer (y mujeres preciosas) en tales y tan arriesgados "trabajos" tiene aquí en este cuento su destacada representación en la sagaz y desenvuelta y bonita Vesper, a la que traicionan sus propios sentimientos. Misión complí[c]adísima, preñada de situaciones dramáticas difíciles de sintetizar».

⁴⁶⁹ AGA, SC, expedient 7662, caixa 21/15768.

<i>La truite</i> (1964)	<i>La truita</i> (1967)
(p. 34) Nous étions comme la foule le long du chemin de croix: «et Lou tomba pour la première fois»; on a beau connaître le dénouement nécessaire de la Passion, c'est un spectacle qu'on a toujours envie de voir jusqu'au bout. ⁴⁷⁰	(p. 53) [...] ⁴⁷¹

Autoritzada definitivament el 2 de gener, *La truita* va esdevenir el número 132 d'A Tot Vent, el 1967. Pel que fa a *El menyspreu*, va ser aprovada sense supressions, tot i que no sense reserves. L'informe es va iniciar el 30 de desembre, però el veredict, de Javier Dietta, no va ser expedit fins al 14 de gener («no P. B.»):

El protagonista es un escritor cinematográfico, tremendamente enamorado de su mujer. Le encarga un productor el guión cinematográfico de la Odisea griega. El productor se enamora de la mujer y sus relaciones profesionales (las del protagonista) con el productor contribuyen a que la relación del productor con su mujer se acre[z]can, «malgre ellé». En realidad el protagonista vive en su matrimonio el mito de Pen[é]lope. Una interpretación freudiana y sui generis que d[a] al mito otro de los co-guionistas. Un alem[án]. La acción se desarrolla en Roma primero y en Capri despu[és] donde v[a] a rodarse la película.

No hemos visto, a pesar del autor, nada inconveniente, ni de fondo ni de forma. En esta obra MORAVIA cuenta la historia de una fidelidad conyugal. En otra obra conyugal del mismo autor «L'amore conyugale», narra la historia de una traición o infidelidad. PROCEDE SU AUTORIZACI[Ó]N.⁴⁷²

El Director General va emetre novament una advertència a l'editor, que no era la primera, en tant que l'obra formava part de l'«Índice de libros prohibidos por la Iglesia»

⁴⁷⁰ Ibídem.

⁴⁷¹ Ibídem.

⁴⁷² AGA, SC, expedient 7664, caixa 21/15768.

i el prevenia de les conseqüències que podia comportar la difusió, «dejando al editor las responsabilidades que le atañen».⁴⁷³ Autoritzada definitivament el 19 de gener de 1965, *El menyspreu*, en traducció de Francesc Vallverdú, va ser incorporada l'any 1966 a la col·lecció A Tot Vent, amb el número 127.

4.1.1.2. Bruguera

L'editorial Bruguera, fundada l'any 1910 per Joan Bruguera sota el nom El Gato Negro, va ser rebatejada el 1939 per dos fills, Pantaleón i Francisco Bruguera, que van decidir canviar el nom a l'empresa i donar-li el cognom familiar. Especialitzada en la publicació de llibres de butxaca, literatura juvenil i revistes de còmic d'humor (destaca la creació del setmanari *Pulgarcito*), va endegar la importació de novel·les traduïdes al català el 1964, dins la col·lecció Històries (la qual va tenir una durada ben curta, fins al 1966).

La primera sol·licitud, per a *Bernadette*, de Jean Meunier, va entrar a tràmit el 22 de març de la mà de Dionisio Fernández Pastor, en representació de l'editorial des de Madrid. L'informe, sobre la traducció catalana, va ser redactat per Francisco Aguirre el 20 d'abril («Antecedentes: 3101-59 Aut. P. B.»):⁴⁷⁴

C. Hagiografía. Biografía el[og]iosa de Santa Bernadita en la que se pone de relieve sus visiones de la Santísima Virgen y m[á]s tarde su vida ejemplar en el convento. Creo que se puede permitir su publicación.⁴⁷⁵

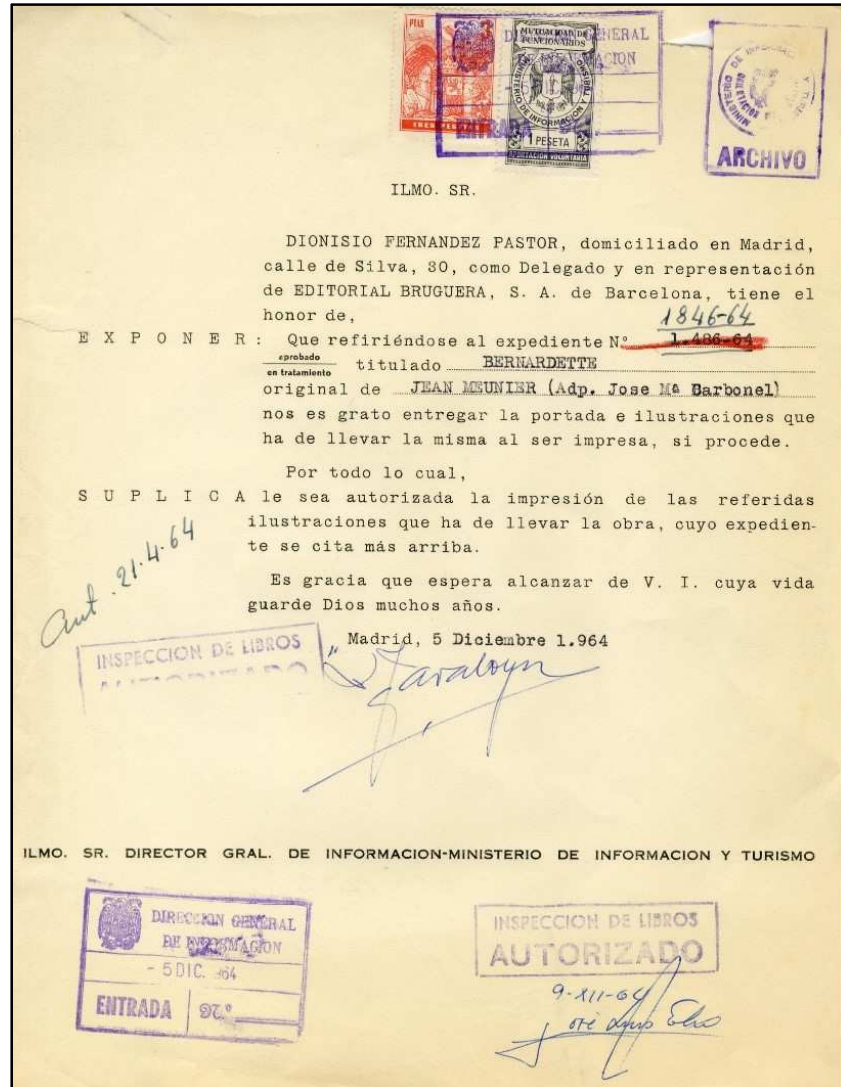
La particularitat d'aquesta col·lecció radica en el fet que, en ser destinada a un públic juvenil, incloïa il·lustracions. A causa d'això, el 5 de desembre Fernández Pastor va emetre una instància per a sol·licitar l'aprovació dels dibuixos que havia de dur la

⁴⁷³ *Ibíd.*

⁴⁷⁴ AGA, SC, expedient 1846, caixa 21/15118.

⁴⁷⁵ *Ibíd.*

història de Meunier (no n'especifica l'autoria). Van ser autoritzats per José Luís Elso Quílez quatre dies més tard, el 9 de desembre:

Imatge 45. Instància de sol·licitud per a les il·lustracions de *Bernadette*⁴⁷⁶

Atès que es tractava de literatura «inofensiva», la història de Meunier va rebre el plàcet definitiu el 21 de desembre i va ser publicada el mateix 1964 a Històries (número 9).

Seguint la mateixa línia, el 30 de març Bruguera va enviar a Madrid la sol·licitud per a l'obra *Joana d'Arc (La Donzella di Orleans)*, d'Aldo Brunetti, en traducció de

⁴⁷⁶ *Ibidem*.

Rosa Traveria Casas (no té antecedents). L'informe d'Aguirre, signat el 21 d'abril, era molt semblant a l'anterior:

C. Hagiografía. Vida elogiosa de Santa Juana de Arco. El autor la presenta como inspirada por Dios para liberar a Francia de la invasión inglesa y sacrificada injustamente por motivos políticos.

Creo que se puede permitir su publicación.⁴⁷⁷

Fernández Pastor va enviar la sol·licitud d'autorització per a les il·lustracions el 17 de setembre, que van ser admeses pel mateix Aguirre l'endemà, 18 de setembre, segons una nota escrita a mà sobre l'informe: «A mi juicio tanto la portada como las adjuntas ilustraciones pueden ser publicadas».⁴⁷⁸ Permesa el 31 d'octubre, va convertir-se en el primer volum de la col·lecció Històries, el 1964.

El 9 d'abril Bruguera va emetre la sol·licitud d'autorització per a *Petites dones* (*Little Women*, 1868-69), de Louise M. Alcott, en traducció de Roser Soldevila (no consten els antecedents de la versió castellana, tot i que, segons l'informe, ja havia estat autoritzada en castellà uns quants anys abans). Dos dies més tard, l'11 d'abril, un lector no identificat («Ros») va rebre l'encàrrec de supervisió i el 4 de maig va elaborar-ne el veredict: «Esta novela, bajo el título de “Mujercitas”, está autorizada en castellano. Novela de las llamadas “rosa”, no hay inconveniente ninguno en su aparición en catalán».⁴⁷⁹ Fernández Pastor va emetre, novament, la sol·licitud d'autorització per a les il·lustracions el 17 de setembre (com en el cas de *Joana d'Arc*) i Aguirre va redactar la mateixa resolució el 18 de setembre: «A mi juicio tanto la portada como las adjuntas

⁴⁷⁷ AGA, SC, expedient 2094, caixa 21/15142.

⁴⁷⁸ *Ibidem*.

⁴⁷⁹ AGA, SC, expedient 2197, caixa 21/15153.

ilustraciones pueden ser publicadas».⁴⁸⁰ Autoritzada definitivament el 30 de novembre, va ser publicada el mateix any a Històries (número 3).

El 9 d'abril Bruguera va demanar el permís de *La cabana de l'oncle Tom* (*Uncle Tom's Cabin*, 1852), de Harriet B. Stowe, en traducció de Manuel Costa («Ant.: 6943-63 Castellano Aut. P. B.»).⁴⁸¹ L'informe va ser redactat per Francisco Aguirre el 27 d'abril: «C. Novela. Esta obra ha sido ya autorizada por esta censura para ser publicada en castellano como la traducción catalana presente es fiel creo que se puede permitir su publicación».⁴⁸² El gestor va emetre la sol·licitud d'aprovació per a les il·lustracions el 17 de setembre (com en els dos dossiers anteriors) i Aguirre en va expedir la resolució el 18 de setembre: «La portada y las ilustraciones a mi juicio pueden ser publicadas».⁴⁸³ L'obra de Stowe va rebre el plàcet el 31 d'octubre i el mateix any va sortir com el segon número d'Històries.

El 23 de maig van arribar a censura les peticions per a dues obres més: *Ben-Hur* (*Ben-Hur*, 1880), de Lewis Wallace, traduïda per Montserrat Manent («Antecedentes: 3622-63 Aut. P. B.»),⁴⁸⁴ i *Quo vadis?* (*Quo vadis?*, 1896), de Henryk Sienkiewicz, en traducció de Martí Olaya («Antecedentes: 2059-63 Aut. P. B.»).⁴⁸⁵ Ambdós expedients

⁴⁸⁰ *Ibidem*.

⁴⁸¹ AGA, SC, expedient 2401, caixa 21/15175.

⁴⁸² *Ibidem*.

⁴⁸³ *Ibidem*.

⁴⁸⁴ AGA, SC, expedient 3194, caixa 21/15254.

⁴⁸⁵ AGA, SC, expedient 3195, caixa 21/15254. *Quo Vadis?* va ser la novel·la més divulgada de l'autor polonès més traduït durant la dictadura arreu de l'Estat, Henryk Sienkiewicz. Bożena Zaboklicka sintetitza les raons d'aquest èxit: «La proliferació de traduccions i adaptacions d'obres [de] Sienkiewicz és fàcilment explicable. En primer lloc, l'obra gràcies a la qual Sienkiewicz va ser guardonat amb el premi Nobel de literatura el 1905, *Quo Vadis?*, havia estat publicada en polonès el 1896, i va tenir una acollida entusiasta entre el públic lector catòlic arreu del món. Catalunya no va ser una excepció. Encara que abans del 1939 algunes de les edicions havien aparegut censurades, perquè la cruesa de certes escenes de la novel·la resultava incompatible amb la beateria de l'època, l'opinió pública catòlica va rebre la novel·la com a expressió i exaltació dels valors cristians. Sienkiewicz, present a Catalunya com a mínim des de l'any 1900, s'havia guanyat la fama d'escriptor catòlic i defensor de la tradició. [...] Bruguera, per exemple, va treure nou edicions diferents de l'obra a les quals s'han de sumar sis reedicions. És sorprenent que aquestes nou edicions compten amb sis traduccions, versions o adaptacions diferents, de les quals n'hi ha tres que es van publicar en col·leccions juvenils i fins i tot infantils, adaptades -com no podia ser altrament- i il·lustrades». Bożena Zaboklicka. «Les traduccions de literatura polonesa a Catalunya durant el règim franquista». Dins: Coll-Vinent, Sílvia; Eisner, Cornèlia; Gallén, Enric (ed.). *Op. cit.*, p. 25-26.

es van resoldre de manera anàloga i, de fet, molt similar a tots els tràmits cursats en aquest tipus de publicacions. Van ser autoritzats per Elso Quílez el 29 de maig per mitjà del veredicte següent: «Procede mantener la autorización concedida en el año 1963, con el número de expediente [(3622) i (2059)] a la obra [(“Ben Hur”) i [(“Quo Vadis?”)]. PUEDE AUTORIZARSE».⁴⁸⁶ Fernández Pastor va enviar les peticions per als dibuixos d'ambdues novel·les el 17 de setembre i el 5 de desembre, respectivament, aprovats el dia següent (18 de setembre i 6 de desembre), en tots dos casos, pel mateix Elso Quílez. Autoritzada el 30 de novembre, *Ben-Hur* va ser publicada el 1964 com a quart volum d'Històries. *Quo Vadis?* no va obtenir el permís fins al 21 de desembre i va aparèixer, també el 1964, com el número 8 d'Històries.

L'11 d'agost l'editorial va emetre la instància per a *Robinson Crusoe* (*Robinson Crusoe*, 1719), de Daniel Defoe, en traducció de Traveria Casas («Antecedentes: 6592-63 Aut. P. B.»).⁴⁸⁷ L'informe va ser redactat pel lector 5 –no identificat– el 31 d'agost:

(C).- Como se trata de una versi[ó]n al catal[á]n de la conocid[i]sima ya desde la niñez y famosa obra «Robinson Crusoe» de Daniel Defoe, y la versión no altera en nada el contenido sustancial de la misma, huelga entrar en más consideraciones y por consiguiente puede autorizarse la publicación sin ning[ú]n inconveniente.⁴⁸⁸

Fernández Pastor va trametre la sol·licitud d'autorització per a les il·lustracions, novament, el 5 de desembre i Elso Quílez va aprovar-les el 9 de desembre. La novel·la de Defoe va rebre el plàcet el 30 de novembre de 1964 i va ser publicada el mateix any a Històries (número 5).

⁴⁸⁶ Ibídem. Voldríem recalcar una nota escrita a mà a l'informe de *Quo Vadis?* (sense data ni signatura), que planteja: «¿Es adaptación juvenil?».

⁴⁸⁷ AGA, SC, expedient 4704, caixa 21/15422.

⁴⁸⁸ Ibídem.

Uns quants dies més tard, el 18 d'agost, Fernández Pastor va enviar la sol·licitud d'autorització a Madrid per a *Vint mil llegües de viatge submarí (Vingt mille lieues sous les mers, 1870)*, de Jules Verne, en traducció de Jordi Vila. Per bé que a l'apartat «Antecedentes» no hi ha cap nota, ja existien diverses edicions de la versió castellana. L'informe va ser redactat pel lector 10 –no identificat– el 8 de setembre:

(C).- Versión catalana de la famosa obra que describe las aventuras vividas por el professor Aronnax y dos marineros, prisioneros del capit[á]n Nemo, dueño del submarino «Nautilus», cuando tratan de investigar sobre lo que ellos creen un raro monstruo marino.

[...] Puede editarse.⁴⁸⁹

De manera anàloga a l'expedient de *Robinson Crusoe*, l'agent editorial va enviar la sol·licitud d'autorització per a les il·lustracions el 5 de desembre i Elso Quílez va aprovar-les el 9 de desembre. La novel·la de Verne va rebre l'autorització, també, el 30 de novembre i el 1964 va ser incorporada a Històries com a número 6.

El 30 d'octubre Bruguera va emetre la darrera instància aquell any, per a *Les mil i una nits*, d'origen anònim, en traducció de Carles Alabart («Antecedentes: 1336-63 Aut. P. B.»).⁴⁹⁰ L'informe, elaborat per Elso Quílez el 3 de novembre, n'aconsellava la publicació: «Procede mantener la autorización concedida en el año 1963, con el número de expediente 1336, a la novela “Les mil i una nits”».⁴⁹¹ El 5 de desembre Fernández Pastor va trametre la sol·licitud d'autorització per a les il·lustracions, que Elso Quílez va concedir, sense problemes, el 9 de desembre. Aprovada el 21 de desembre de 1964, el mateix any va esdevenir el número 10 de la col·lecció Històries.

⁴⁸⁹ AGA, SC, expedient 4859, caixa 21/15442.

⁴⁹⁰ AGA, SC, expedient 6364, caixa 21/15608.

⁴⁹¹ *Ibíd.*

4.1.1.3. Club Editor

Al llarg de 1964 Club Editor només va emetre la sol·licitud d'una novel·la a censura: *Plora, pàtria estimada* (*Cry, the Beloved Country*, 1948), de l'escriptor sud-africà Alan Paton, en traducció de Ramon Planes («no P. B.»). L'informe, sobre la traducció, es va iniciar el 4 de gener de 1964 i un veredicta molt favorable del lector anònim («Ros»), en qualitat, probablement, de censor religiós, n'aconsellava la publicació el 18 de gener:

Interesante desde el punto de vista cristiano. Pocas veces he leído una novela cuyo primer tercio me haya aburrido de manera tan desesperante. Pocas veces, también, he visto a alguna ir «subiendo» de tal modo, hasta resultar sus 100 páginas finales extraordinarias, y el remate sencillamente sublime.

Stephen Kumalo, sacerdote anglicano de raza negra, parte, desde su pequeña parroquia, en busca de su hijo Absalón, que, emigrado a Johannesburgo hace tiempo, no ha vuelto a dar noticias suyas. Tras mil peripecias (las plúmbeas a que acabo de aludir), da con él. Pero el muchacho está detenido por haber matado a un blanco [...].

En torno a este tema, Alan Paton –que, o es de raza negra, o ama a los negros como nos mandó Cristo– traza un cuadro [...] archi interesante sobre la lucha de razas en la Unión Sudafricana. Todo cuanto ahí se dice lo suscribiría el moralista más estrecho de criterio de cualquiera de nuestros seminarios. Aunque el protagonista sea un pastor anglicano, resulta como de santoral; y, como, por otra parte no se elude absolutamente para nada a los católicos ni a su credo (aquéllos, insignificante minoría en el [Á]frica del Sur), la obra es edificante, sentimental y limpísima, y aporta incluso, a mi modesto entender, su granito de arena en pro de la unión de las Iglesias Cristianas en que el Concilio Vaticano II se ocupa.

Tampoco desde el punto de vista diplomático pueda venir ninguna reclamación por que esto se publique en España. Ésta es una obra sancionada ya en todo el mundo (apareció la 1ª edición en 1.944), y, repito, está tratado todo con templanza, ecuanimidad, altura de miras y delicadeza. Debe publicarse, desde luego.⁴⁹²

⁴⁹² AGA, SC, expedient 4, caixa 21/14931.

El mateix gener, el dia 22, va obtenir el plàcet i va ser integrada el mateix 1964 a El Club dels Novel·listes (número 28).

4.1.1.4. Edicions 62

El 1964 va ser un any molt prolífic per a Edicions 62, que va obtenir el vistiplau per a la publicació de quaranta obres, de gèneres molt diversos. Els expedients de les primeres peticions es van resoldre sense gaires contratemps, atès que corresponien, la majoria, al gènere de la novel·la negra. La primera instància que va emetre Bernardo Crespo, el 12 de febrer, va ser per a *Les sorres llunyanes* (*The Far Sands*, 1961), d'Andrew Garve, en traducció de Ramon Folch i Camarasa («no P. B.»). L'informe, sobre la traducció, va ser redactat per Francisco Aguirre el 21 de febrer:

(C). Novela policíaca. Arthur, joven ingl[és] aparece muerto en la playa y su esposa, Fay, aparece ahogada por la cuerda del ancla del bote en que navegaba con su marido. [...] Novela traducida del ingl[és], bien llevada la trama. No hay ninguna escena inmoral. Creo que se puede permitir su publicación.⁴⁹³

Autoritzada el 24 de febrer, va ser publicada el 1964 a La Cua de Palla (número 14). Ramon Bastardes va fer efectiu el dipòsit d'exemplars a la Sección de Orientación Bibliográfica el 27 d'abril del mateix any:

⁴⁹³ AGA, SC, expedient 959, caixa 21/15022.

EXPEDIENTE NUM. 959-64

En el día de la fecha se hace entrega en la Sección de Orientación Bibliográfica de la Dirección General de Información de tres ejemplares de la obra titulada LES SORRES LLUNYANES

de la que es autor Andrew Garve

El editor, que suscribe, declara bajo su responsabilidad, que los ejemplares presentados son de idénticas características a los que se distribuyen a partir de esta fecha y que el contenido de la obra es idéntico al del original que fué autorizado con el N.º de Registro 959-64

Deposito legal
B- 10628-1964
27-4-64

, a de de 19
EL EDITOR,
F. J. Sanjaume

edicions 62
Gran Via, 499, 1.er 2-a
BARCELONA - 15

(Firma completa y sello)

Imatge 46. Document que acredita el dipòsit de tres exemplars de *Les sorres llunyanes* ⁴⁹⁴

Sis dies més tard, el 18 de febrer, va entrar a l'administració la sol·licitud per a *Els desapareguts de Saint-Agil (Les disparus de Saint-Agil, 1935)*, de Pierre Véry, en traducció de Bonaventura Vallespinosa («Anteced.: 6555-44 Aut. P. B.»).⁴⁹⁵ L'informe, sobre la traducció, va ser redactat, també per Aguirre, el 16 de març:

(C). Novela. La obra está traducida del franc[és] al catal[à]n y nos cuenta las aventuras de un grupo de estudiantes de un internado franc[és] que forman una sociedad secreta con intención de huir del colegio y marcharse a Norte[a]m[é]rica. No hay nada inmoral y por otra parte esta obra ya ha sido aprobada anteriormente por lo que creo que se puede permitir su publicación.⁴⁹⁶

⁴⁹⁴ Ibídem.

⁴⁹⁵ AGA, SC, expedient 1119, caixa 21/15038.

⁴⁹⁶ Ibídem.

La novel·la de Véry va ser autoritzada l'endemà, 17 de març, i va ser publicada el mateix any com a número 13 de La Cua de Palla.

El 26 de febrer Crespo va emetre la instància d'aprovació per a *Diari d'un rector de poble* (*Journal d'un curé de campagne*, 1935), de Georges Bernanos («Antecedentes: En exp. 1653-55 figura “Diario de un cura de aldea”. Autorizada importación el 23-3-55»).⁴⁹⁷ El lector 29 va elaborar-ne l'informe, sobre l'original francès, el 2 de març:

(I).- «Diario de un cura de aldea» ha sido autorizado por importación en 1955.

El libro ha tenido un gran [é]xito, siendo calificado una obra excepcional, donde se exalta el amor en Dios y la f[e] cristiana. No tiene nada de particular. PUEDE AUTORIZARSE.⁴⁹⁸

Va rebre el consentiment definitiu el 5 de març i la traducció de Jordi Sarsanedas va integrar-se a la col·lecció Blanquerna (número 8) el 1965.

El 9 de març Edicions 62 va endegar els tràmits per a *Goupi Mans-Roges* (*Goupi Mains-Rouges*, 1937), de Pierre Véry, i *Doble indemnització* (*Double Indemnity*, 1936), de James M. Cain, ambdues en traducció de M. Aurèlia Capmany. Tal com hom pot observar a la fitxa d'obertura de l'expedient,⁴⁹⁹ l'obra de Véry va patir un canvi de títol durant el procés («Cambio de T»), que d'entrada havia de dur el nom *Mans roges*:

⁴⁹⁷ AGA, SC, expedient 1322, caixa 21/15063.

⁴⁹⁸ *Ibidem*.

⁴⁹⁹ No en coneixem la data exacta, atès que no inclou cap document que certifiqui la petició.

Expediente n.º 1572-64

Título.- GOUPI, MANS ROGES
(MANS ROGES) (Manos rojas)

Autor.- VERY Pierre Cambio de T.

Editor.- Ediciones 62

Importador.-

Fecha entrada 9-3-64 Fecha de salida.....

Lector n.º 30 Entregada.....

Mod. 421

Imatge 47. Fitxa que acredita l'inici d'expedient de *Goupi Mans-Roges*⁵⁰⁰

Els veredictes, en tots dos casos, n'aconsellaven la publicació sense supressions. L'informe de la primera va ser expedit per Elso Quílez l'11 de març: «Procede mantener la autorización concedida en el año 1958, con el número de expediente 3070, a la novela “Manos Rojas”. PUEDE AUTORIZARSE».⁵⁰¹ L'informe de la segona, sobre la qual no constava cap antecedent, va ser redactat pel lector 29 el 14 de març:

(C).- Novela policíaca, con muchas aventuras y muchos muertos. Trata de una mujer que representa un caso patol[ó]gico, en su af[á]n de asesinar [a] la gente. [...] La obra no tiene nada de particular. PUEDE AUTORIZARSE.⁵⁰²

Goupi Mans-Roges va obtenir el plàcet l'11 de març i va ser publicada el 1964 com a número 16 de La Cua de Palla. *Doble indemnització*, en canvi, va ser aprovada el 2 d'abril i incorporada a La Cua de Palla (número 28) el 1965.

⁵⁰⁰ AGA, SC, expedient 1572, caixa 21/15089.

⁵⁰¹ Ibídem. El sobre de l'AGA inclou un exemplar de la versió castellana: o bé Elso Quílez la va fer servir per a efectuar la lectura, o bé la va utilitzar per a dur a terme un contrast posterior amb la catalana.

⁵⁰² AGA, SC, expedient 1573, caixa 21/15089.

El 9 de març Edicions 62 va emetre una altra instància per a l'autorització de *La condició humana* (*La condition humaine*, 1933), d'André Malraux. Constitueix un dels pocs casos d'autorització després que la versió castellana hagués estat prohibida («Ant.: 5293-63 Denegada el 28-12-63»)⁵⁰³. D'entrada, la traducció catalana va rebre un veredicta també denegatori l'11 de març:

Copia del informe emitido [por] el lector 31 el d[í]a 27-12-63 con una nota marginal que dice «consultado el P. Pinta y D. General»:

«La [a]cción de esta novela de André Malraux, para la que se solicita autorizaci[ó]n de tirada de 3.000 ejemplares en castellano, se desarrolla en China en los turbulentos tiempos en que se desencadenó la revolución que iba a acabar con las tradiciones milenarias del país.

Sus personajes y héroes son comunistas, terroristas, aventureros, que preparan la revolución haciendo gala en muchos momentos de una gran preparación en la táctica subversiva –propia del partido comunista. A través de la trama el lector puede darse cuenta de los procedimientos empleados, las rencillas internas con las fuerzas chinas de tipo nacionalista, la muerte de los representantes comunistas m[á]s caracterizados, Tchen, Kyo, el ruso Katow etc, a los que parece [...] se les considera como algo parecido a mártires, se narran los excesos de las fuerzas de Chang-Kai-Chek con respecto a los militantes comunistas etc. No es obra de tachaduras, sino de un SI ó un NO. Objetivamente considerada la novela parece a quién suscribe que no es conveniente su autorización. De todas maneras, y teniendo en cuenta la actual personalidad de Mr. Malraux en el gobierno francés, cabría a la Superioridad por consideraciones de tipo subjetivo remover la opinión particular antes expresada».⁵⁰⁴

De resultes d'aquest dictamen, el 23 de març Max Cahner va emetre un recurs de revisió, en el qual exposava que

⁵⁰³ AGA, SC, expedient 1574, caixa 21/15089.

⁵⁰⁴ *Ibíd.*

por oficio del 11 de los corrientes, de la Sección de Orientación Bibliográfica, relativo al expediente no. 1574/64 no ha sido concedida la autorización para publicar LA CONDICIÓN HUMANA (La condition humaine) de André Malraux. Es por esto que a V. I. SUPLICA

Que se sirva admitir recurso de revisión en mérito [a la] calidad literaria de la obra y a la personalidad relevante de su autor que ocupa desde hace varios años un cargo ministerial en el gobierno amigo y vecino.⁵⁰⁵

El 26 de març va obrir-se novament l'expedient i, uns quants dies més tard, el 2 d'abril, la revisió va ser encarregada a Saturnino Álvarez Turienzo. En l'informe, del 8 de maig, el censor va impugnar l'apel·lació de Cahner:

De esta obra existen precedentes denegatorios, conforme reconoce la instancia solicitando revisión.

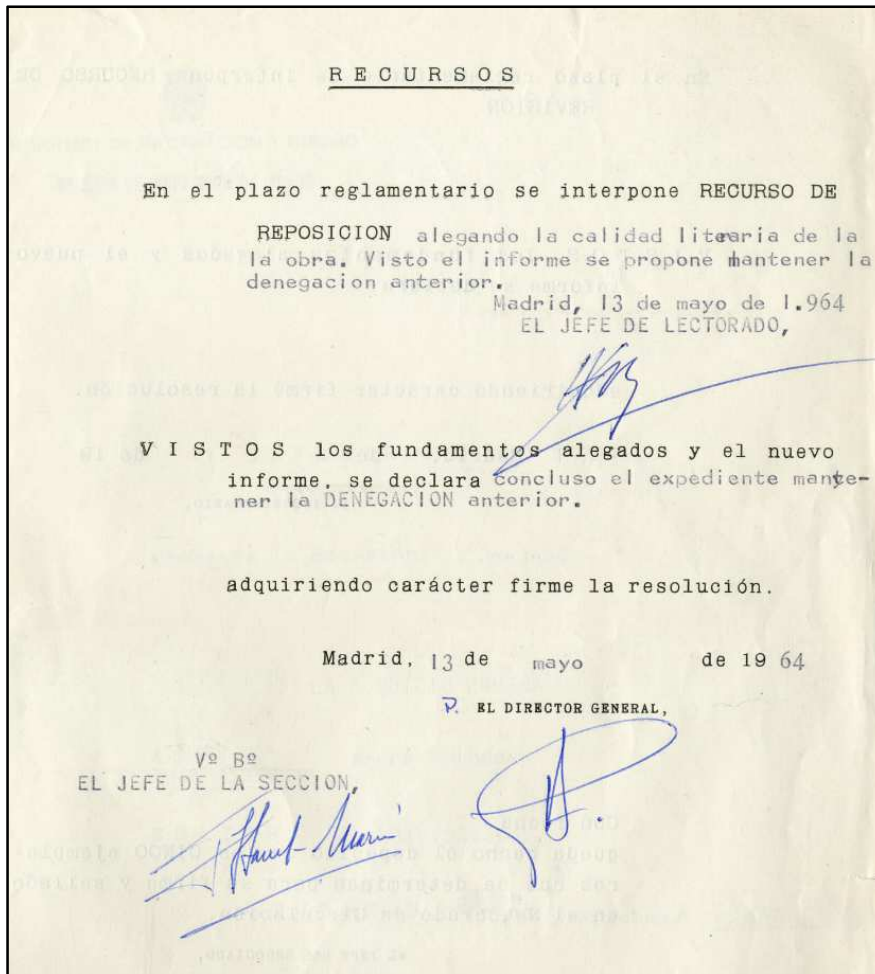
No cabe duda de que el autor representa una de las cumbres literarias de habla francesa, y de que la obra es clásica. No parece afortunado, en cambio, el alegato de que el autor sea un alto cargo de un país "amigo". Es sobrado conocido el hecho de haber militado activamente durante nuestra cruzada contra las armas nacionales, con su persona y con su pluma.

Ciñéndonos a «La condición humana», que ahora nos ocupa, es preciso volver a repetir que se trata de una novela de contexto revolucionario comunista, y que su texto está de parte de esa revolución comunista, al que apoya en su desarrollo general, siendo alguno de sus pasajes de fuerte matiz proselitista en favor del marxismo. Es la típica obra indicada para hacer ambiente favorable a ideas que, dado el tono de la p[ol]ítica española actual, parece que no debe permitirse que se fomenten. Quizá en publicación de obras completas pudiera autorizarse, pero, por separado, como se pide, NO DEBE AUTORIZARSE.⁵⁰⁶

Atesos els arguments d'ambdós informes, de base política, que desestimaven la publicació de l'obra de Malraux, el Director General va expedir la resolució següent:

⁵⁰⁵ *Ibíd.*

⁵⁰⁶ *Ibíd.*

Imatge 48. Resolució definitiva posterior al recurs de revisió de *La condició humana*⁵⁰⁷

Es clausuraven, així, els tràmits que havia endegat Edicions 62. Tanmateix, el 13 de desembre de 1965 Ricard Domènech, en representació d'Aymà-Proa, va reprendre la gestió per a publicar *La condició humana*. La novel·la, que havia causat tant rebuig entre els censors al llarg de l'expedient anterior, aquest cop va rebre una sentència molt més favorable, el 7 de gener de 1966, del lector José Artigas:

La narración estudia un momento de la revolución china en 1927, en que comienzan las divergencias entre Chang-Kai-[C]hek y los comunistas. La atención se centra muy fundamentalmente sobre este campo y los principales personajes son dirigentes menores y activistas del partido. No hay apreciaciones doctrinales. La evidente comprensión hacia «La condición humana» de los revolucionarios rojos, queda muy compensada por

⁵⁰⁷ *Ibíd.*

la cantidad de primeros planos en que el terror y la violencia se ofrecen como ingredientes esenciales en la táctica comunista. PUEDE AUTORIZARSE.⁵⁰⁸

Tal com acredita una nota escrita a mà sobre la instància d'Aymà («Pedir texto traducido. 30-12-65»),⁵⁰⁹ el Director General va comunicar a l'editorial que,

en relación con su escrito de 13 de diciembre solicitando la inscripción en el Registro de Ediciones de la obra «LA CONDICIÓN HUMANA» de André Malraux, le comunico que podrá ser autorizada previa presentación del texto traducido, sobre el que se harán, si son necesarias, las oportunas indicaciones.⁵¹⁰

Malgrat que no disposem d'un informe posterior sobre la traducció de Salvador Vives, suposem que censura no hi va trobar res reproable, atès que la galerada (inclosa en el sobre de l'AGA) no conté passatges subratllats. La novel·la de Malraux va ser autoritzada definitivament l'11 d'octubre de 1966 i publicada dins A Tot Vent (número 124) el 1966.

El 9 de març Crespo encara va emetre les instàncies per a dues novel·les més: *El carter sempre truca dues vegades* (*The Postman Always Rings Twice*, 1934), de James M. Cain, i *Batudes a la ciutat* (*Rafles sur la ville*, 1956), d'August Le Breton. L'obra de Cain («Antecedentes: 399-54 importación suspendida 5-2-54»)⁵¹¹ va obtenir el vistiplau del lector 31 el 23 de març, tot i que amb alguna restricció:

Novela con aventuras diversas, escenas costumbristas y algunas un poco m[á]s fuertes que no llegan a tener gran gravedad. De todas maneras, nos parece que PUEDE AUTORIZARSE, pero con la supresión de lo señalado en la pg. 72.⁵¹²

⁵⁰⁸ AGA, SC, expediente 9210, caixa 21/16872.

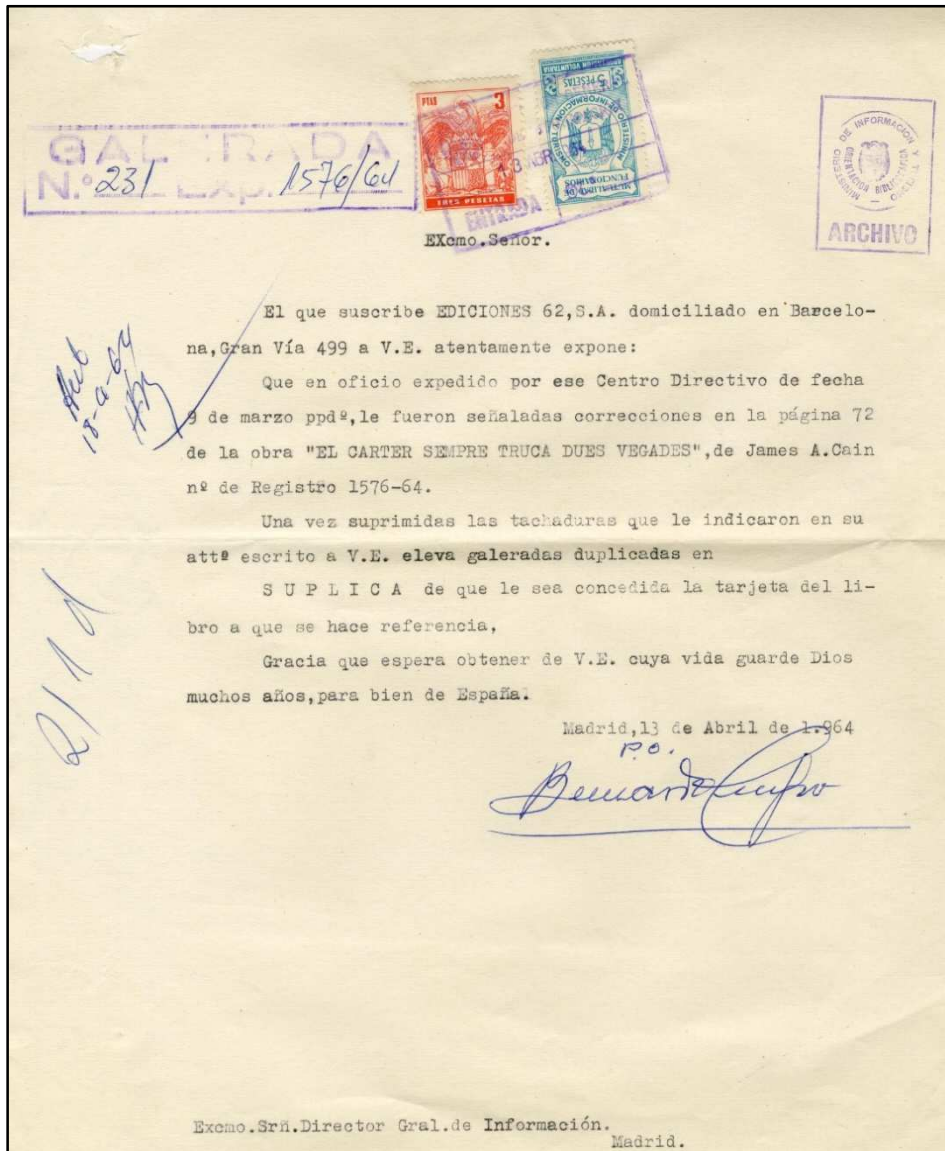
⁵⁰⁹ *Ibidem*.

⁵¹⁰ *Ibidem*.

⁵¹¹ AGA, SC, expediente 1576, caixa 21/15089.

⁵¹² *Ibidem*.

El 24 de març l'editorial va rebre la notificació de la resolució i poques setmanes més tard, el 13 d'abril, va tornar a emetre una instància per a la galerada de la traducció, tal com hom pot observar en el document següent:

Imatge 49. Instància de sol·licitud per a la traducció d'*El carter sempre truca dues vegades*⁵¹³

Referenciem, tot seguit, el fragment censurat sobre l'original, segons criteris de moral sexual, i el resultat en la traducció catalana:

⁵¹³ *Ibíd.*

<i>The Postman Always Rings Twice</i> (1934)	<i>El carter sempre truca dues vegades</i> (1964)
<p>(p. 72) I began slipping off her blouse. «Rip me, Frank. Rip me like you did that night».</p> <p>I ripped all her clothes off. She twisted and turned, slow, so they would slip out from under her. Then she closed her eyes and lay back on the pillow. Her hair was falling over her shoulders in snaky curls. Her eye was all black, and her breasts weren't drawn up and pointing up at me, but soft, and spread out in two big splotches. She looked like the great grandmother of every whore in the world. The devil got his money's worth that night.⁵¹⁴</p>	<p>(p. 75) [...] ⁵¹⁵</p>

Va ser autoritzada el 20 d'abril (una nota escrita a mà sobre l'informe, signada pel lector 31, corrobora «Conforme con la tachadura 17-4-64»)⁵¹⁶ i la traducció, de Manuel de Pedrolo, va ser impresa el mateix any com a número 12 de La Cua de Palla.

L'expedient de *Batudes a la ciutat* («no P. B») es va resoldre d'una manera força més senzilla. L'11 de març va ser aprovada pel lector 19, que la va descriure com «una novela corriente. Describe la vida y trabajo de los agentes de la policía francesa. Consta de una serie de pequeñas historias, tanto de asesinatos como de robos. Usa con gran profusión el argot polic[í]aco y de los bajos fondos».⁵¹⁷ Atès l'argument del lector, el Director General no va trigar a posar el segell, el 13 de març, i el mateix 1964 la versió de Joan Oliver va esdevenir el número 18 de La Cua de Palla.

El 31 de març Crespo va trametre la sol·licitud d'autorització per a *El senyor Marcel de la funerària* (*Monsieur Marcel des Pompes Funèbres*, 1934), de Pierre Véry,

⁵¹⁴ *Ibidem*.

⁵¹⁵ *Ibidem*.

⁵¹⁶ *Ibidem*.

⁵¹⁷ AGA, SC, expedient 1577, caixa 21/15089.

en traducció de Maria Aurèlia Capmany («Antecedentes: 2662-51 Aut. 5-7-51»)⁵¹⁸ Tal com mostra la fitxa d'obertura de l'expedient, hi va haver un canvi de títol: inicialment, l'obra havia de dir-se *Marcel, el de la funerària* («C. de Título»):

Expediente n.º 1998-64.....

Título. **SEÑOR MARCEL DE LA FUNERARIA, EL**
 (MARCEL EL DE LA FUNERARIA)
 (Marcel el de las pompas funebres)
 C. de Título

Autor.- VERY Pierre

Editor.- Ediciones 62

Importador.-

Fecha entrada 31-3-64 Fecha de salida.....

Lector n.º 3 Entregada.....

Mod. 421

Imatge 50. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d'*El señor Marcel de la funeraria*⁵¹⁹

El 3 d'abril José Luís Elso Quílez va atorgar l'autorització a l'obra de Véry, per tal com «procede mantener la autorización concedida en el año 1951, con el número de expediente 2662, a la novela “Marcel el de la[s] pompas f[ú]nebres”».⁵²⁰ Un cop aprovada oficialment el 4 d'abril, el mateix 1964 va integrar-se, amb al número 19, a La Cua de Palla.

Els dos expedients següents, iniciats el 27 d'abril, van transcórrer d'una manera molt similar. El primer, de l'obra *Ho sento, us heu equivocat de número* (*Sorry, Wrong Number*, 1948), d'Allan Ullman i Lucile Fletcher, es va resoldre en tan sols vuit dies. El 4 de maig el lector 31 va decretar un escarit «Novela polic[í]aca. Peripecias típicas del

⁵¹⁸ AGA, SC, expediente 1998, caixa 21/15132.

⁵¹⁹ *Ibidem*.

⁵²⁰ *Ibidem*.

gènere. Nada que oponer»,⁵²¹ i un cop ratificat el plàcet, el 5 de maig, la traducció de Miguel Giménez va esdevenir el número 23 de La Cua de Palla el 1965.

Així mateix, la lectura de *Qui mana (The Deep, 1961)*, de Mickey Spillane, va ser encarregada a Javier Dietta. Atès que la versió castellana havia estat aprovada amb supressions i sense haver obtingut una resolució definitiva («Antecedent.: 5836-61»),⁵²² l'informe, del 16 de maig, expressa sense floritures la idea preponderant en la mentalitat dels censors franquistes: «"Deep" es un mote de un G[á]ngster famoso. Bueno, pues una novela de suspens[e] y g[á]ngsters. Se va a traducir en catalán. Tendrá poca difusión. PROCEDE SU AUTORIZACI[Ó]N».⁵²³ Dos dies més tard, el 18 de maig, la traducció de Pedrolo, íntegra, va ser aprovada i el 1964 va ser incorporada a La Cua de Palla com el número 22.

El 29 d'abril Crespo va emetre una instància per a *Un dic contra el pacífic (Un barrage contre le Pacifique, 1950)*, de Marguerite Duras, sense antecedents («no P. B»). En el primer dictamen, del 21 de maig, elaborat sobre l'original francès, el lector 29 en va autoritzar la publicació amb algunes supressions:

En la novela «Un barrage contre le pacifique», el autor describe la vida en un pequeño pueblo de Indochina. Los personajes principales, una madre viuda con dos hijos, lucha para poder mantener su familia. Pero todos los esfuerzos no sirven para nada, debido a las autoridades frances[as]. [...]

Hay algunas descripciones crudas, sin llegar a ser pornogr[á]ficas. Hemos subrayado dos párrafos en las páginas 240 y 295, que deben ser tachados en la edición catalana. Por su contenido general, y por sus calidades literarias, el libro: PUEDE AUTORIZARSE.⁵²⁴

⁵²¹ AGA, SC, expedient 2631, caixa 21/15199.

⁵²² AGA, SC, expedient 2632, caixa 21/15199.

⁵²³ *Ibidem*.

⁵²⁴ AGA, SC, expedient 2705, caixa 21/15204.

El 29 de maig, tanmateix, Javier Dietta va redactar un altre informe, que no corroborava el criteri del primer censor, sinó que concedia el vistiplau a la novel·la, directament, sense supressions:

Unos franceses en el Pacífico. Madre y dos hijos. Pretenden agarrarse a la tierra que ocupan con una obstinación que no admite la naturaleza. Constituye una barrera el mar para guarecer su tierra. Pero el mar se ríe. La madre muere y los hijos se dispersan, porque la concesión de las tierras era temporal. Eso es lo que quería la madre, obtener los títulos de propiedad. La hija, 17 años, pone la sal y pimienta del relato. Los franceses comen mucha carne con mostaza. Pero nada grave, ni regular siquiera. PROCEDE SU AUTORIZACI[Ó]N.⁵²⁵

El veredict de Dietta va ser el que va prevaldre i l'obra de Duras, autoritzada el 30 de maig pel Director General, va esdevenir el número 2 d'El Balancí, en traducció de Capmany, el 1965.

El 29 d'abril Crespo va enviar a tràmit una altra sol·licitud d'autorització per a *La modificació* (*La Modification*, 1957), de l'escriptor Michel Butor («Antecedentes: 865-58 (castellano) tach. P. B.»).⁵²⁶ El primer informe, del lector 31, va ser redactat el 26 de maig en un to lleugerament despectiu:

El protagonista de esta novela es el director de una casa comercial italiana en Francia. Casado, llega a aburrirse de su mujer e hijos, y siente un amor por una chica italiana. Hace viajes a Roma, ciudad que visita detenidamente y que da ocasión al autor para hacer una descripción que pueda vale[r] de guía semitu[r]ística de la ciudad. A pesar del fondo de adulterio, lo auténticamente grave de esta novelita, no es el aspecto descriptivo que podía haber tomado un auge considerable, sino el manifiesto antticlericalismo del autor, que le lleva a mofarse de la religión y sus ministros. PUEDE AUTORIZARSE con las supresiones de las pgs. 50, 73, 74, 128, 139, 140, 143-4 y 215.⁵²⁷

⁵²⁵ Ibídem.

⁵²⁶ AGA, SC, expedient 2706, caixa 21/15205.

⁵²⁷ Ibídem.

A pesar de la rigurositat del veredict, el 8 de juny la superioritat va encomanar al censor religiós Saturnino Álvarez Turienzo que elaborés un altre informe per ratificar les supressions indicades en el primer:

«La modificación» es el relato de la rumia interior que lleva un viajero de París a Roma, a donde se dirige a ver a su querida, dejando en París a los suyos (casado). Van pasando por su mente todos los estados de la vida matrimonial, los momentos de conocimiento de la nueva mujer, etc. Todo empieza poniéndose de color favorable a los designios del viaje, que eran los de formalizar su separación de la esposa para reunirse con la amante. Al fin, –y es la «modificación»–, a efectos mismos de la rumia obsesiva, se le acaban agotando los recursos con que emprender la nueva vida y termina confesándose que su viaje a Roma significará la decisión de aceptar que aquel paso no tiene sentido...

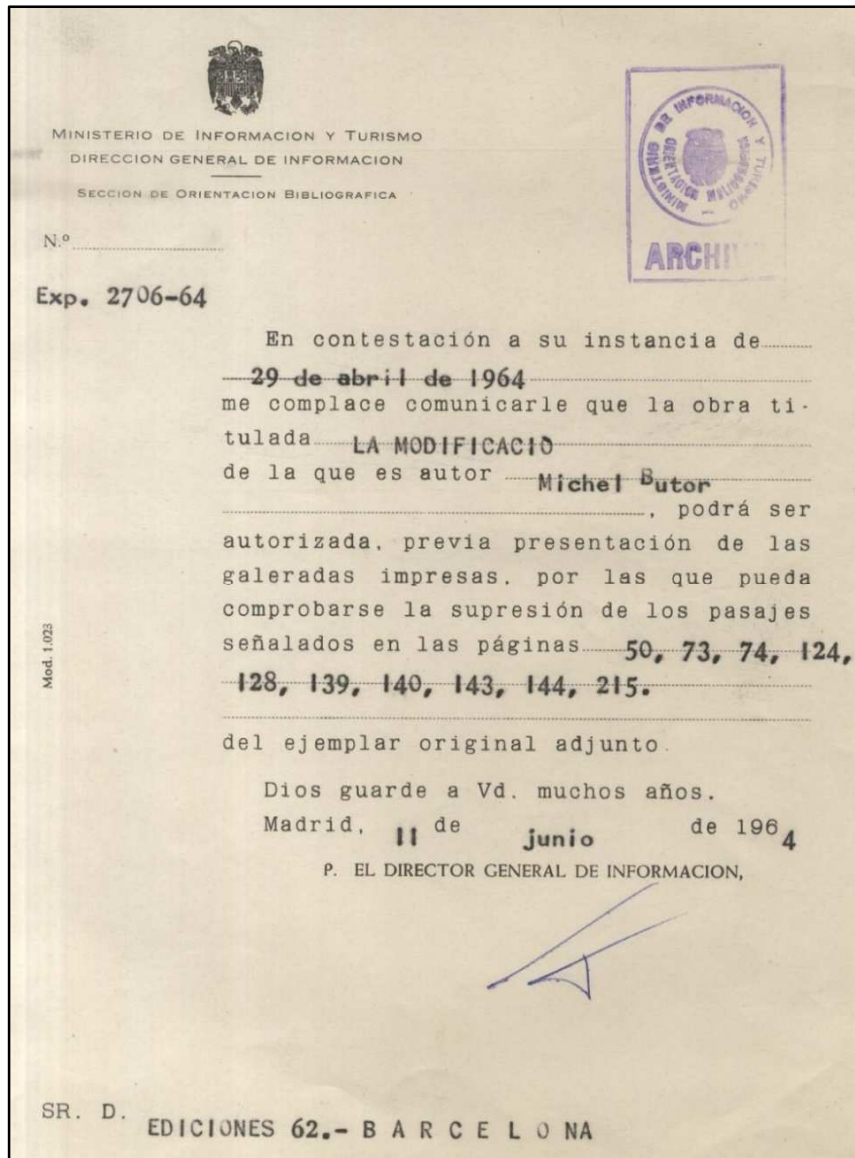
El fondo es inmoral; pero, a su modo, resuelto de una manera moral.

Es una de las obras que más se han jaleado como ejemplo de la llamada «novela objetiva». Nada que objetar de especial en estos sentidos.

Pero, el autor, que no debe te[n]er simpatía ninguna por lo eclesiático y clerical, no pierde ocasión para dejar a mala luz a los sacerdotes, aunque sólo sea con puyitas. Parece que deben suprimirse algunos pasajes en este sentido malintencionados, y que, por lo demás, no quitan nada de lo sustancial de la obra. (Así, pp. 50, 124, 139-140, 143). PUEDE AUTORIZARSE.⁵²⁸

Sembla que, tot i haver consultat Álvarez Turienzo com a censor especialista en el terreny eclesiàstic, la superioritat va optar per seguir les recomanacions del lector 31. Així, l'11 de juny el Director General va emetre a Edicions 62 la resolució següent:

⁵²⁸ *Ibíd.*

Imatge 51. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a *La modificació* ⁵²⁹

El 5 de maig de 1965 Crespo va fer arribar la galerada de la traducció catalana, que contenia les supressions indicades i que va ser confirmada, el mateix dia, pel Jefe de Sección de Lectorado. Tot seguit contraposem els passatges subratllats sobre l'original francès i el corresponents fragments de la traducció, de Gabriel Bas:

<i>La Modification</i> (1957)	<i>La modificació</i> (1965)
(p. 50) Jamais non plus vous n'êtes allés ensemble à Saint-Pierre parce qu'elle déteste	(p. 51) Mai tampoc no heu anat plegats a San Pietro [...], cosa que no li impedeix

⁵²⁹ *Ibidem*.

<p>les papes et les prêtres autant que vous, d'une façon bien plus virulente et voyante que vous (c'est une des raisons pour lesquelles vous l'aimez tant), ce qui ne l'empêche nullement de goûter au plus haut point les fontaines, coupoles et façades baroques, et certes vous n'avez nulle envie vous-même de retourner demain matin à l'intérieur de ce gigantesque échec architectural, de cet immense et richissime aveu d'indigence.</p>	<p>d'assaborir en el grau més alt les fonts, cúpules i façanes barroques, i certament vós mateix no teniu cap ganes de tornar, demà al matí, a l'interior d'aquell gegantí fracàs arquitectònic, d'aquella immensa i riquíssima confessió d'indigència.</p>
<p>(p. 50) Vous traverserez rapidement ces interminables corridors où sont alignées si stupidement des statues antiques raziées un peu partout, sans la moindre considération de qualité ou d'époque, cet entassement de médiocrités où brille parfois un chef- d'oeuvre auquel on a rajouté une tête parfaitement sotté, un bras, des pieds imbéciles qui lui enlèvent toute dignité (ne se trouvera-t-il donc pas à l'intérieur de cette cité depuis si longtemps pourrissante quelqu'un pour protester contre le scandale de ce désordre et de ce mensonge?); vous irez jeter un coup d'oeil aux Stances, vous vous arrêterez un certain temps à la Sixtine, puis vous reviendrez tranquillement par les appartements Borgia.</p>	<p>(p. 51-52) Travessareu ràpidament els interminables passadissos on hi ha arrencrades tan estúpidament estàtues antigues espigolades un xic per tot arreu, sense la més mínima consideració de qualitat o d'època, aquell amuntegament de mediocritats on brilla de vegades alguna obra mestra a la qual ha estat afegida un cap perfectament insuls, un braç, uns peus imbecils que li treuen tota dignitat [...]; anireu a donar un cop d'ull a les Stanze, us aturareu una prudent estona a la Sixtina, després tornareu tranquil·lament pels apartaments dels Borja.</p>
<p>(p. 73) A-t-il fini de lire son office, ou bien en a-t-il simplement assez? Quel déguisement qu'une soutane! Certes, cela affiche un certain nombre de choses, mais, derrière cette déclaration, que de camouflages possibles! Comment savoir si c'est un père</p>	<p>(p. 74) ¿Ja ha acabat de llegir els resos, o simplement ja en té prou? [...] ¿Com saber si és un jesuïta per exemple, un professor d'un col·legi, un capellà de poble, un vicari de parròquia urbana?</p>

<p>jésuite par exemple, un professeur dans un collège, un curé de campagne, un vicaire de paroisse urbaine?</p>	
<p>(p. 73) Où va-t-il? Probablement plus loin que Dijon, vu son attitude, mais pas beaucoup plus loin, puisqu'il n'a pour tout bagage que ce porte-documents noir; et pour quelle raison voyage-t-il? Il est peu vraisemblable que ce soit comme vous pour rejoindre une femme; il est peut-être allé dans sa famille, voir une vieille mère par exemple [...]</p>	<p>(p. 75) On va? Probablement més lluny que a Dijon, atesa la seva actitud, però no gaire més lluny, ja que només porta per tot equipatge aquella cartera negra; ¿i per quina raó viatja? És poc probable que ho faci per motius semblants als vostres; potser ha anat a veure la família, a veure una vella, per exemple [...]</p>
<p>(p. 73-74) Et quand cela ne se voit pas sur leur visage, comme pour celui-ci, en général on sait pourtant qu'ils appartiennent à la catégorie des professeurs ou des fouilleurs de vieux savoir, par leur costume, par les livres qu'ils lisent, par leurs gestes, par leurs manières; mais là, tout est englouti par la robe, par l'onction et le bréviaire.</p> <p>S'il est peu probable qu'il aille à Rome cette fois-ci, il y est peut-être déjà allé, ou rêve peut-être d'y aller pour voir son pape, pour se mêler à cette foule d'ensoutanés qui parcourent toutes les rues comme des essaims de mouches babillardes, gras ou osseux, enfants ou décatés; il doit avoir connu ou bien il connaîtra une Rome bien différente de celle que Cécile au cours de ces deux ans vous a montrée.</p>	<p>(p. 75) I quan tot això no se'ls llegeix a la cara, com és el cas d'aquest, en general se sap tanmateix que pertanyen a la categoria dels professors o dels investigadors de l'antiga ciència, pel vestit, pels llibres que llegeixen, pels gestos, pels moviments [...].</p> <p>Si és poc probable que aquest cop vagi a Roma, potser ja hi ha anat, o potser somia d'anar-hi [...]. Deu haver conegut o bé coneixerà una Roma ben diferent de la que Cécile en el curs d'aquests dos anys us ha ensenyat.</p>
<p>(p. 124) Enrhumée, il a même fallu qu'elle restât au lit tout le dimanche, et le lendemain vous avez dû passer presque toute la journée chez Scabelli, si bien</p>	<p>(p. 126) [...]</p>

<p>qu'elle en a été réduite à sortir seule, ne sachant où aller, errant d'église en église avec ennui, récitant dans chacune une dizaine de son chapelet.</p> <p>Elle voulait à tout prix voir le pape, ce à quoi vous vous refusiez; vous n'avez pas cherché à l'en empêcher; et quand elle est revenue, elle était toute mal à l'aise, mais ses yeux brillaient d'une sorte de fanatisme. Vous ne vous retrouviez plus que pour les repas, comme à Paris, et pour la nuit; le départ a été un soulagement pour vous deux.</p> <p>Si seulement ce voyage avec Henriette n'avait pas eu lieu ainsi stupidement en plein hiver, en pleine vague de froid, parce qu'il y avait si longtemps qu'on le remettait, parce que vous l'aviez décidé par agacement, pour en finir...</p>	<p>Si almenys aquell viatge amb Henriette no s'hagués portat a terme tan estúpidament en ple hivern, en plena onada de fred, perquè feia tant de temps que l'ajornàveu, perquè el vau decidir de tip que n'estàveu, per acabar d'una vegada...</p>
<p>(p. 128) «Comme il est loin, de toute façon, leur catholicisme, qu'ils s'en doutent ou non (mais je crois qu'ils s'en doutent et que c'est pour cela que je me sens si bien chez eux), de celui que répandent ces régiments de prêtres semblables à d'énormes mouches hésitantes parcourant le visage de Rome.</p> <p>«En tous les cas, ils savent (cela se voit; si tu les connaissais comme moi, tu t'en rendrais bien compte à la façon dont ils nous regardent lorsque nous sortons et que je les salue à travers la porte vitrée de leur cuisine), ils savent que nous avons la conscience tranquille, ou du moins ils le croient [...]</p>	<p>(p. 130) «Que n'és, de diferent, ben mirat, llur catolicisme, tant si s'ho pensen com si no (però em penso que s'ho pensen i que és per això que em sento tan bé a casa d'ells) [...].</p> <p>«En qualsevol cas, saben (prou que es veu; si els coneixies com ara jo, te n'adonaries bé per la manera com ens miren quan sortim i que jo els saludo a través de la porta vidrada de la cuina), saben que tenim la consciència tranquil·la, o si més no ho creuen [...].</p>

<p>(p. 139-140) Alors elle s'est mise à rire:</p> <p>«Je vois bien où tu veux en venir: la Sixtine, naturellement; tu veux me forcer par cette ruse à mettre les pieds dans ce Vatican que j'abhorre, dans cette cité cancer qui s'accroche au côté de la splendeur et de la liberté romaines, cette poche de pus stupidement dorée.</p> <p>«Tu es pourri de christianisme jusqu'aux moelles, malgré toutes tes protestations, de dévotion la plus sotté; la moindre cuisinière romaine a l'esprit plus libre que toi.</p> <p>«Oh, je m'attendais bien à ce que cela vînt un jour, mais je crains trop cet insinuant poison qui m'a privée de tant de choses et qui maintenant me prive de toi, pour faire la folie de pénétrer, surtout avec toi, dans ces murs maudits où tont encouragerait ta lâcheté».</p> <p>Elle était admirable ainsi, riant d'elle-même et de sa fureur, vous embrassant pour s'assurer de son pouvoir sur vous, et il était bien impossible, bien inutile de lui expliquer qu'elle n'y était pas du tout, d'essayer de lui donner des idées raisonnables.</p>	<p>(p. 143) Aleshores ella va posar-se a riure:</p> <p>«Ja veig on vols anar a parar: la Sixtina, naturalment [...].</p> <p>Era admirable d'aquella manera, rient d'ella mateixa i de la seva ràbia, mentre us besava per assegurar-se del seu poder sobre vostre, i era ben impossible, ben inútil d'explicar-li que no s'hi trobava pas, de tractar d'infondre-li idees raonables.</p>
<p>(p. 143) –Houdon; il vaut mieux le voir à Paris. Il faut dire que ce Bruno est un des plus navrants de tous les saints en ce qui concerne les arts.</p> <p>–Et le reste?</p> <p>–Je n'en sais rien; il ne m'inspire pas confiance.</p> <p>–Parce qu'il y en a qui te l'inspirent; tu devrais éviter les saluts du Saint Sacrement</p>	<p>(p. 146) –Houdon; més val veure'l a París. Cal dir que aquest Sant Bru és el més desheretat de tots els sants en el camp de les arts.</p> <p>–I la resta?</p> <p>–No ho sé; no m'inspira confiança.</p> <p>–Perquè n'hi ha que t'inspiren... [...] Besa'm.</p>

<p>comme la peste, ou bien alors va en voir un, en sentir, en savourer un dans ta chère église Saint-Pierre, la grande, pour t'en guérir une fois pour toutes; mais ne compte pas que je t'accompagne, je t'attendrai dans une <i>trattoria</i> pour te réconforter après cette atroce expérience, et puis je veillerai sur ton sommeil peuplé d'énormes saints Brunos, une partie de la nuit seulement... Embrasse-moi.</p>	
<p>(p. 144) Aussi, le lendemain, avez-vous pris un taxi pour la villa Sanseverino, mais, quand vous êtes arrivés devant sa porte, vous avez vu qu'on ne l'ouvrait que le lundi de dix à douze.</p> <p>Vous avez donc eu tout le temps de considérer le Moïse tranquillement à San-Pietro-in-Vincoli, bien avant l'heure du salut, bien avant le coucher du soleil, seuls dans la nef vide et très froide, sans projecteur; la statue était là comme un fantôme dans un grenier et, surtout, vous sentiez en allant d'un lieu à l'autre, d'une oeuvre à une autre, que quelque chose d'essentiel vous manquait, quelque chose qui était à votre disposition mais qu'il vous était interdit de voir à cause de Cécile, dont vous ne vouliez pas lui parler, mais dont vous saviez bien qu'elle y pensait aussi, hantés tous les deux par ces prophètes et ces sibylles, par ce Jugement absent, conscients tous deux de l'absurdité de vos promenades cette fois, silencieux tous deux sans avoir nul besoin d'exprimer l'accord de votre déception, de vous dire l'un à</p>	<p>(p. 147) L'endemà, doncs, vau agafar un taxi fins a la vil·la Sanseverino, però, quan vau arribar davant la porta, vau veure que només s'obria els dilluns de deu a dotze.</p> <p>[...]</p>

<p>l'autre: «Oui, le Moïse, mais en dehors...» puis que vous ne saviez que trop bien tous les deux ce qu'il y avait d'autre à Rome que ce Moïse, goûtant honteusement, douloureusement l'amertume de ce qui ne pouvait être nommé que votre lâcheté à tous les deux, et même devant la porte fermée de la villa Sanseverino, si vous avez eu bien sûr un mouvement d'humeur, vous vous êtes tus rapidement, trop certains que si émouvante fût-elle, cette <i>pieta</i> n'aurait pu arranger les choses, combler le vide.</p>	
<p>(p. 215) Le long de votre corps, de chaque côté, passait toute une procession de cardinaux avec leurs chapeaux et leurs capes, et tous vous ont murmuré en parvenant à votre oreille: «Pourquoi prétends-tu nous haïr? ne sommes-nous pas des Romains?».</p> <p>Puis, sur la <i>sedia gestatoria</i> portée par quatre colosses de marbre noir aux yeux d'ambre, se balançant selon leur pas, entouré des grands éventails de plumes, avec le parasol de soie blanche et dorée, ses mains gantées chargées de bagues, tiaré, les traits tirés, les yeux cachés derrière d'épaisses lunettes rondes, le pape, au moment où ses pieds touchent presque les vôtres, d'une voix qui semble revenir de lointaines tombes, résonnant chuintante sur les murs animés, très lentement, très tristement déclare:</p> <p>«O toi, paralysé au milieu de l'air à mes pieds, incapable de remuer tes lèvres et même de fermer tes paupières pour</p>	<p>(p. 218) Arran del vostre cos, a cada costat, passava una col·lecció de cardenals amb llurs capells i capes i tots us van murmurar arribant fins a la vostra orella: «¿Per què pretens odiarnos?, que no som romans, nosaltres?».</p> <p>[...] ⁵³¹</p>

⁵³¹ Michel Butor. *La modificació*. Barcelona: Edicions 62, 1965.

<p>échapper à mon apparition, qui voudrais dormir et t'appuyer sur ce sol qui t'est maintenant dérobé, veillé par tant d'images, incapable de les ordonner et de les nommer, pourquoi prétends-tu aimer Rome? Ne suis-je pas le fantôme des empereurs, hantant depuis de siècles la capitale de leur monde aboli, regretté?».⁵³⁰</p>	
--	--

Autoritzada finalment el 23 de juliol de 1965, la traducció de Folch i Camarasa, amb moltes supressions, va ser incorporada a El Balancí (número 8) el mateix any.

El 6 de maig va arribar a l'administració la petició per a *Crònica dels pobres amants* (*Cronache di poveri amanti*, 1947), de Vasco Pratolini («Antecedentes: 144-52 Susp. Imp. P. B»).⁵³² Félix Melendo va redactar el primer informe el 20 de maig:

(C).- Novela suspendida anteriormente en trámite de importaci[ó]n. Se trata de la crónica de una calle florentina, la del Corno, en barrios obreros, y la novela nos relata las diversas incidencias acaecidas en la vida de los diversos vecinos de la misma. Entre ellos abundan los antifascistas –estamos en los primeros años que siguieron a la marcha sobre Roma– y se relatan episodios en los que se ponen de manifiesto la acción violenta de los «vanguardistas» que en una noche determinada llevaron por su cuenta una operaci[ó]n de castigo contra los elementos «subversivos» (sic). En estos episodios la novela constituye una crítica contra los procedim[en]tos fascistas, aunque el fondo del relato lo constituye el devenir humano de los diversos habitantes de la calle del Corno, sus dichas, sus amores, sus penas y, en fin, todo lo que constituye el hilo de la vida reconducido a las llamadas clases sociales, mezclado con la actuaci[ó]n pol[í]tica de algunos de los personajes. Nada que oponer desde el punto de vista de los diversos extremos del presente dictamen. PUEDE AUTORIZARSE.⁵³³

⁵³⁰ Ibídem. Els passatges han estat copiats sencers per tal de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

⁵³² AGA, SC, expedient 2783, caixa 21/15214.

⁵³³ Ibídem.

Atès el caràcter polític de l'obra, la superioritat va demanar una segona opinió a Dietta, que el 6 de juny va corroborar, si fa no fa, el veredict de Melendo:

En Florencia allá por los años 20 en una calle de barrio pobre, [é]stos luchan como siempre por s[o]brevivir algunos se meten en pol[í]tica, la de entonces, fascismo, comunismo; se aman mucho sin preocuparse demasiado de los Estados. Hay una señora que casi es dueña de la calle y [...] tiene un poco atemorizadas a las mujeres con algunas de las cuales tiene relaciones «non sancta». Faltan páginas, de la 48 a la 65. PROCEDE SU AUTORIZACIÓN.⁵³⁴

Aprovada el 10 de juny, *Crònica dels pobres amants* va inaugurar El Balanci, en traducció de M. Aurèlia Capmany,⁵³⁵ el 1965.

El 12 de maig Crespo va emetre una instància per a *Dissabte a la nit i diumenge al matí* (*Saturday Night and Sunday Morning*, 1959), d'Alan Sillitoe, acompanyada d'un exemplar de la novel·la original. Una nota escrita a mà al peu del primer informe especifica que la versió castellana ja havia estat prohibida anteriorment («Esta obra fue suspendida en 14-9-60. En expediente de revisión (Padre Turienzo) fue confirmada la denegación 10-7-61»),⁵³⁶ i el 19 de maig la catalana va ser novament desautoritzada pel fet que l'obra infringia el codi de moral sexual franquista:

⁵³⁴ *Ibíd.* En una nota escrita a mà en el mateix informe, sense data, Dietta va especificar que ja havien estat «le[í]das las p[á]ginas 48-65. Proceden».

⁵³⁵ Pel que fa a la traducció de Capmany, Carles Biosca exposa els resultats d'una anàlisi comparativa entre la versió catalana i la castellana: «Sabent que la versió espanyola de *Crònica de los pobres amantes* era fàcil de trobar a Barcelona i que havia tingut dues reedicions, hom té la temptació d'esbrinar si hauria pogut ser emprada per Capmany en la traducció. Dins el llegat Vidal-Capmany, custodiat a la Universitat Rovira i Virgili, hom hi pot trobar un exemplar de la versió de Dabini de *Metello*, publicada a Buenos Aires el 1957, però no hi consta cap exemplar, en canvi, de la versió castellana de la *Croniche di poveri amanti*. Un error de traducció que es troba en totes dues versions (en català i en castellà) d'aquesta obra ens va fer imaginar aquesta possibilitat. Tanmateix, una comparació més exhaustiva de totes dues traduccions ens demostra que són versions independents. En general la de Capmany és més literal, i conserva elements que Dabini elimina o simplifica». Carles Biosca. *Op. cit.*, p. 127.

⁵³⁶ AGA, SC, expedient 2904, caixa 21/15226.

Novela «dura», en la que junto con un ambiente [...] social sobr[e]cargado, se mezclan una serie de escenas eróticas, pornográficas o de obsesión sexual, en las que determinadas figuras repudiadas como inmorales por el catolicismo son admitidas, en especial el adulterio y el aborto. [...] DEBE SUSPENDERSE.⁵³⁷

El 2 de juny Max Cahner va emetre a la Junta de Censura un recurs de revisió, en el qual demanava que

se sirva admitir recurso de revisión en méritos de que es un título del novelista inglés de la joven generación, más unánimamente alabado por la crítica universal, y cuya obra ha sido publicada y difundida íntegramente en todos los idiomas del ámbito occidental.⁵³⁸

La sol·licitud de Cahner va desencadenar l'elaboració de dos informes que, tal com prediu una nota escrita a mà sobre el mateix document que havia enviat l'editor («Denegado. 14-VII-64»),⁵³⁹ van concloure novament la desaprovació de l'obra. El fet que la primera ressenya, elaborada per Dietta el 4 de juliol, en justificués l'autorització: «hemos leído muchísimas más cosas infinitamente más crudas [...]»,⁵⁴⁰ i, en canvi, la segona en ratificués la denegació, és simptomàtic de la falta de criteris objectius entre elsensors. Tot fa pensar que Dietta va buscar subterfugis per a justificar l'autorització de l'obra, mentre que Manuel Picos, amb només uns quants dies de diferència (13 de juliol), va persistir en l'opinió que la novel·la era massa obscena i immoral i, a més, va enumerar nombroses pàgines que havien estat subratllades sobre l'original anglès. Hem extret un fragment del segon informe:

Toda la intriga de la novela se resume en los lances a que da lugar la sensualidad desenfrenada de un joven cínico (jamás arrepentido, ni cuando abandona) y unas mujeres viciosas con un fondo de maridos semiresignados o ruines hasta en la venganza.

⁵³⁷ Ibídem.

⁵³⁸ Ibídem.

⁵³⁹ Ibídem.

⁵⁴⁰ Ibídem.

En las páginas 12, 13, 14, 15, 16, 30, 31, 36, 37, 43, 58, 59, 60, 65, 66, 83, 84, 139 y 162 se subrayan las frases y pasajes más significativos por su sentido voluptuoso o de cinismo amoral, que aconsejan, a juicio del lector suscrito, rehusar la autorización para la traducción y publicación de una obra que, además de inmoral, repugnaría al sentido del honor de los españoles.⁵⁴¹

Arran de la darrera negativa, el 27 de juliol Cahner va tornar a enviar un recurs, en què argumentava que

[...] se trata del novelista inglés de la joven generación considerado hoy como el seguidor y renovador de una tradición que, de Fielding a Dickens, ha dado obras maestras de una literatura crítica y satírica, emparentada sin duda alguna con la tradición de la picaresca española: de ahí, sin duda, algunas escenas y expresiones que habrán llamado la atención del lector, pero que, consideradas en su conjunto, son inseparables de un contexto moralizador como el de toda la literatura crítica y satírica. La obra de Alan Sillitoe ha sido traducida a todas las lenguas occidentales[,]⁵⁴² se ha hecho una importante película sobre ella y ocupa hoy a la crítica mundial como uno de los fenómenos más interesantes de la literatura mundial posterior a 1945. De ahí, que su no publicación significaría una laguna dentro de la cultura contemporánea del público lector español.⁵⁴³

En l'informe posterior, del 27 d'agost, el lector 5 –no identificat– va establir que podia autoritzar-se'n la publicació si se suprimien els nombrosos fragments subratllats, també, sobre l'original:

Novela en la línea realista moderna, excesiva por tanto en descripciones, en la que se pinta al protagonista como hombre rebelde a toda norma que no sea la de su propio placer y que gusta de luchar contra toda disciplina moral y jurídica. Disfruta del amor de dos hermanas casadas y a consecuencia de ello es golpeado por instigaci[ó]n del marido

⁵⁴¹ *Ibidem*.

⁵⁴² L'editor emfasitza la importància d'incloure una novel·la internacionalment reconeguda dins el fons editorial català i, de retruc, espanyol.

⁵⁴³ AGA, SC, expedient 2904, caixa 21/15226.

de una de ellas. Odia al ej[é]rcito y al servicio militar y termina enamor[á]ndose de una buena muchacha con la que al fin va a casarse.

Fuera de las descripciones de orden erótico en que abunda y de la pintura, tambi[é]n excesivamente real de un proceso abortivo, solo se puede tachar el excesivo uso del lenguaje de bajos fondos utilizado que hace difícil[í]sima la lectura de la novela. Se [...] recomienda tachar los pasajes que aparecen tachados con lápiz rojo a las pgs. 15, 30, 31, 37, 41, 43, 49, 58, 59, 60, 61, 66, 81, 84, 105, 111, 116, 118, 128, 162, y 180.⁵⁴⁴

Cap a mitjan setembre, tanmateix, el cap de secció va dictaminar una prohibició categòrica, en tant que «vistos los informes, así como los dictámenes formulados por los asesores que han sido consultados, este Ministerio ha resuelto confirmar la denegación dictada, en su día, por la Dirección General de Información».⁵⁴⁵

Dos anys més tard, el 30 d'agost de 1966, Ramon Bastardes va enviar una altra sol·licitud d'autorització a la Junta de Censura. En un primer informe, del 9 de setembre (ja sota la vigència de la Llei Fraga), el lector 16 –no identificat– desaconsellava la publicació de la novel·la de la manera següent:

La novela tiene un trasfondo social, habiendo querido su autor reflejar la vida de ese estrato privilegiado de la clase obrera que es el formado por los obreros especialistas, con su relativamente alto nivel de vida, y cuya existencia transcurre entre el trabajo monótono de la fábrica y el bar.

El retrato psicológico del protagonista, como símbolo de esta nueva clase, es acertadísimo. Desgraciadamente, gran parte del argumento gira en torno a las relaciones amorosas que dicho joven mantiene con dos mujeres casadas, esposas de compañeros, de las cuales el autor [...] no omite detalle por crudo que sea. Esto, y el extenso capítulo dedicado a los esfuerzos de una de sus amantes por abortar, hacen que esta novela, por lo demás de alto nivel literario, sea NO PUBLICABLE.⁵⁴⁶

⁵⁴⁴ Ibídem.

⁵⁴⁵ Ibídem.

⁵⁴⁶ AGA, SC, expedient 5580, caixa 21/17537.

El 19 de setembre, el lector 13 –no identificat– l'autoritzava, de manera anàloga a l'expedient de 1964, si s'eliminaven una sèrie de passatges marcats amb llapis vermell al llarg de set pàgines i, també, amb la condició que la traducció complís els requisits: «Hay descripciones francamente inmorales, señaladas a l[á]piz rojo a las p[á]gs. 15, 30, 37, 41, 58, 84 y 111 [...], con cuyas eliminaciones la obra puede ser autorizada, aunque convendría examinar la traducción proyectada».⁵⁴⁷ Malgrat el vistiplau amb restriccions del darrer lector, la superioritat va tornar a decretar la denegació a *Dissabte a la nit i diumenge al matí*.

Al principi d'octubre de 1967, Bastardes va provar novament d'obtenir el permís per a l'obra de Sillitoe. Tot i que només havia passat un any des de l'última temptativa de l'editorial, l'actitud de la Sección de Lectorado va evolucionar cap a un discurs força més favorable. El canvi de rumb en el parer dels lectors és ben visible, tal com mostren els fragments dels dos informes (el segon, d'Álvarez Turienzo):

Informe 1 (24 d'octubre)

La novela había sido denegada en 1966. Sin embargo, está muy bien escrita y refleja la vida cotidiana del proletariado inglés en una ciudad pequeña. [...] Contado así el argumento, parece que hay motivos para denegar la novela; pero, en mi opinión, por su calidad literaria y por el hecho de que el autor nunca hace erotismo deliberado, sino que procura soslayarlo o paliarlo, conviene reconsiderar la prohibición. En todo caso, habría que advertir al editor para que el traductor al catalán suavice algunas expresiones blasfemas o fuertes, que son muy pocas y fácilmente salvables.⁵⁴⁸

Informe 2 (8 de novembre)

En varias ocasiones el autor se mueve en terreno resbaladizo. Ha evitado, con todo, las descripciones demasiado atrevidas. El conjunto del relato no sobrepasa la línea que es normal en muchas de las novelas del género, por cuanto a moral sexual se refiere.⁵⁴⁹

⁵⁴⁷ *Ibíd.*

⁵⁴⁸ AGA, SC, expedient 8051, caixa 21/18469.

⁵⁴⁹ *Ibíd.*

És difícil precisar el motiu pel qual l'administració va reemplaçar les primeres resolucions per unes altres de més magnànimes, de manera tan dràstica i en tan poc temps, per tal com hi van poder influir múltiples factors. Sense disposar de tota la informació que ens permetria construir una cronologia exacta dels fets, com pot ser una possible comunicació entre editors i censors, ens atrevirem a conjeturar que, deixant de banda la voluntat del règim d'oferir a l'exterior una imatge de progrés i d'obertura, la insistència dels directors literaris hi va tenir alguna cosa a veure. Sigui com vulgui, a partir d'aleshores Edicions 62 va poder tirar endavant el projecte de traducció que havia estat postergat.

Un expedient de l'any 1969, de dipòsit, relaciona les pàgines que un lector va ratllar sobre la galerada de la traducció catalana l'any 1967.⁵⁵⁰ Tot seguit transcrivim el contingut de l'últim informe, del lector 17 –no identificat–, que el 13 de juny clausura el periple administratiu de la versió catalana de l'obra de Sillitoe fins a la publicació:

Leí la novela hace tiempo, y la denegué por el argumento y por la abundancia de escenas escabrosas. No hubo posibilidad de limpiarla con tachaduras, ya que la forma está bastante cuidada. [...]

Se pidió traducción de la novela. He localizado las tachaduras que señaló otro lector. Son frases que no palían las inconveniencias del fondo. Como la traducción no lleva paginación continuada, señalé las tachaduras antedichas doblando la esquina de las páginas. Según el sistema empleado, corresponden a «Cinta 2, pgs. 4, 5; cta. 4, p. 6-7; cta. 5, ps. 3, 10; cta. 8, p. 2; cta. 11, p. 6; cta. 15, p. 1. Personalmente me reafirmo en mi dictamen negativo.»⁵⁵¹

⁵⁵⁰ L'expedient de 1967 no inclou cap informe sobre la traducció catalana, ni tampoc cap informació de les pàgines subratllades sobre la galerada. Possiblement, els documents que s'havien redactat des del moment en què l'editorial va enviar la traducció a censura es van perdre i es van recuperar en elaborar l'informe de l'expedient de dipòsit de 1969, tal com fan palesa la nota escrita a mà a l'epígraf «ANTECEDENTES: [expedient] 8051/67 texto traducido 15-11-67» a l'inici de l'informe.

⁵⁵¹ AGA, SC, expedient 5599, caixa 66/03128.

Finalment, la intervenció del bolígraf vermell no va ser tan nombrosa, però sí força incisiva en els passatges que vulneraven la moral sexual. Tot seguit contraposem els fragments ratllats a la galerada de la traducció i el resultat final en l'edició catalana:

<i>Dissabte a la nit i diumenge al matí</i> (galerada)	<i>Dissabte a la nit i diumenge al matí</i> (1969)
(cinta 2, p. 4) Arthur es tombà cap a Brenda, ajaguda al seu costat, i s'incorporà per mirar-se-la. Respirava dolçament, els seus cabells estesos sobre el coixí, els seus pits fora de la combinació amb un braç prim i suau al damunt, com si volgués protegir-se d'algun dels seus somnis que l'hagués espantada.	(p. 17) Arthur es tombà cap a Brenda, ajaguda al seu costat, i s'incorporà per mirar-se-la. Respirava dolçament, els seus cabells estesos sobre el coixí, [...] amb un braç prim i suau al damunt, com si volgués protegir-se d'algun dels seus somnis que l'hagués espantada.
(cinta 2, p. 5) Agafà Brenda per les espatlles i li besà els llavis, després el coll, després els pits , prement la seva cama contra la d'ella.	(p. 18) Agafà Brenda per les espatlles i li besà els llavis, després el coll, [...] prement la seva cama contra la d'ella.
(cinta 4, p. 6) És una vida dura si vols seguir endavant, si vols arreplegar unes quantes lliures, per a portar a Brenda a beure i després al llit , o pels corriols i boscos de Strelley, després de la ciutat nova, on Margaret, ma germana, té una casa i tres marrecs del seu inútil de marit; per a dur Brenda a una esgavellada cabana de pastor que ja coneixia quan encara no pujava tres pams, ajeure-la damunt la palla...	(p. 37) És una vida dura si vols seguir endavant, si vols arreplegar unes quantes lliures, per a portar a Brenda a beure i després al llit , o pels corriols i boscos de Strelley, després de la ciutat nova, on Margaret, ma germana, té una casa i tres marrecs del seu inútil de marit; per a dur Brenda a una esgavellada cabana de pastor que ja coneixia quan encara no pujava tres pams, ajeure-la damunt la palla... ⁵⁵²
(cinta 4, p. 7) El temps vola; ja ho crec que sí, i ja em convé que no s'aturi perquè, mentrestant, he fet dues-centes peces més i ja estic a punt de tornar-me'n a casa i llegir el «Daily Mirror» o fullejar el «Weekend Mail»,	(p. 37-38) El temps vola; ja ho crec que sí, i ja em convé que no s'aturi perquè, mentrestant, he fet dues-centes peces més i ja estic a punt de tornar-me'n a casa i llegir el «Daily Mirror» o fullejar el «Weekend Mail», per

⁵⁵² Observem que el tercer fragment es va mantenir intacte en la versió publicada.

<p>per veure si hi ha algun d'aquells bombonets tan ben parits. Costa d'esperar el moment de tornar a veure Brenda. I ara, a aquesta eina d'aixamfrantar, li cal una esmolada; aquesta tarda, la donaré a Jack. Em fa llàstima, aquest xicot; i, ara que aviat començarà el torn de nit, encara me'n farà més, perquè Brenda i jo ens rebolcarem per tots els llits i racons que trobem, faldilles enlaire, comes al vent, als boscos de Strelley, per fred que faci, fins que ens morim de felicitat.</p>	<p>veure si hi ha algun d'aquells bombonets tan ben parits. Costa d'esperar el moment de tornar a veure Brenda. I ara, a aquesta eina d'aixamfrantar, li cal una esmolada; aquesta tarda, la donaré a Jack. Em fa llàstima, aquest xicot; i, ara que aviat començarà el torn de nit, encara me'n farà més, perquè Brenda i jo ens rebolcarem [...] als boscos de Strelley, per fred que faci, fins que ens morim de felicitat.</p>
<p>(cinta 5, p. 3) Si saps fer feliç una dona al llit –es tracta d'una part important de la batalla– segur que vas bé: la tindràs sempre morint-se pels teus ossos.</p>	<p>(p. 44) Si saps fer feliç una dona –es tracta d'una part important de la batalla– segur que vas bé: la tindràs sempre morint-se pels teus ossos.</p>
<p>(cinta 5, p. 10) Molt bé, Arthur –contestà, amb una veu tan dèbil que hauria pogut dir el mateix tot tenint motius per a respondre: «Molt malament». Una brusa blanca es deixà veure sota el seu xal, quan ell avançà la mà i la posà vora dels seus pits calents.</p>	<p>(p. 49) Molt bé, Arthur –contestà, amb una veu tan dèbil que hauria pogut dir el mateix tot tenint motius per a respondre: «Molt malament». Una brusa blanca es deixà veure sota el seu xal, quan ell va avançar la mà i la va posar suaument sobre ella.</p>
<p>(cinta 8, p. 1) I és culpa teva –prosseguí amb acrimònia. Mai no prens cap precaució, quan ho fem. Tant te fa. Ja m'ho pensava, jo, que això ens passaria algun dia.</p>	<p>(p. 70) I és culpa teva –prosseguí amb acrimònia. Mai no prens cap precaució, quan ho fem. Tant te fa. Ja m'ho pensava, jo, que això ens passaria algun dia.⁵⁵³</p>
<p>(cinta 8, p. 2) Vols que me'n senti culpable –pensà–, però jo no me'n sento gens ni mica. Són coses que passen, com una catàstrofe a la mina. Hauria hagut d'anar amb més de compte, ja ho sé, però, llavors, de què et serveix anar amb una casada si no pots</p>	<p>(p. 70) Vols que me'n senti culpable –pensà–, però jo no me'n sento gens ni mica. Són coses que passen, com una catàstrofe a la mina. [...]</p>

⁵⁵³ El setè fragment també va romandre íntegre en la versió publicada.

<p>prescindir de les gomes? Treuren (sic) tota la gràcia de la cosa.</p>	
<p>(cinta 11, p. 3) Se la mirava mentre bevia. Els seus llavis molsuts tenien una expressió maliciosa i incitant; els seus pits voluminosos i desproporcionats a la resta del cos distendien al màxim el seu jersei morat. «Toqueu-me – semblava que diguessin– i ja veureu quin clatellot rebeu». Feien venir mals pensaments, aquell parell de turons.</p>	<p>(p. 98) Se la mirava mentre bevia. Els seus llavis molsuts tenien una expressió maliciosa i incitant; els seus pits voluminosos i desproporcionats a la resta del cos distendien al màxim el seu jersei morat. «Toqueu-me – semblava que diguessin– i ja veureu quin clatellot rebeu». Feien venir mals pensaments, aquell parell de turons.⁵⁵⁴</p>
<p>(cinta 11, p. 3) La seguí, deturant-se cada dos graons per petonejar-la, morint-se de desig per aquell cosset salvatge, recordant aquella altra escala que, feia poc, havia pujat en circumstàncies ben diferents. La nit s'havia iniciat d'aquella manera i, ara, finalitzaria d'aquesta altra. Winnie es despullà, no deixant-se més que la roba interior, i es ficà al llit, on l'esperà. «Mai no havia començat una vetllada tan malament i l'havia acabada tan bé», pensà Arthur mentre es treia els mitjons.⁵⁵⁵</p>	<p>(p. 100-101) La seguí, deturant-se cada dos graons per petonejar-la, morint-se de desig per aquell cosset salvatge, recordant aquella altra escala que, feia poc, havia pujat en circumstàncies ben diferents. La nit s'havia iniciat d'aquella manera i, ara, finalitzaria d'aquesta altra. [...] «Mai no havia començat una vetllada tan malament i l'havia acabada tan bé», pensà Arthur mentre es treia els mitjons.⁵⁵⁶</p>

Autoritzada el 24 de juliol de 1969, va ser publicada el mateix any, en traducció d'Antoni Pigrau, a *El Balancí* com a número 54.

El 16 de maig va entrar la sol·licitud d'autorització per a una altra novel·la de Marguerite Duras, *El marí de Gibraltar* (*Le marin de Gibraltar*, 1950), inèdita, atès que encara no havia estat traduïda al castellà («no P. B.»). L'informe, redactat pel lector 19

⁵⁵⁴ El novè fragment també va romandre intacte en la versió publicada. És curiós que el censor subratllés la part, probablement, menys explícita del paràgraf.

⁵⁵⁵ AGA, SC, expedient 5599, caixa 66/03128.

⁵⁵⁶ *Ibidem*. En tots els casos, les frases i els paràgrafs han estat citats íntegres per tal de contextualitzar els passatges censurats (marcats en negreta).

el 22 de maig, en concedia el vistiplau, malgrat que el censor no s'estava de descriure-la com la «t[í]pica novela francesa, con escenas duras».⁵⁵⁷ Per bé que va ser aprovada el 23 de maig, no va veure la llum fins al 1967, després que se'n fes efectiu el dipòsit, tal com corrobora un expedient iniciat el 5 de setembre del mateix any. L'editorial va haver d'efectuar el tràmit, com en altres casos, condicionada pels canvis legislatius implantats el 1966. Dos dies més tard, el 7 de setembre, Mampel en ratificava l'autorització i el dipòsit de sis exemplars: «Autorizada en 1964. Nada que objetar en portadas y solapas. Aceptado el depósito».⁵⁵⁸ *El marí de Gibraltar*, en traducció de Carme Vilaginés, va esdevenir el número 33 d'El Balancí.

De manera anàloga, el 21 de maig Crespo va emetre les peticions de *L'home que mirava passar els trens* (*L'homme qui regardait passer les trains*, 1938), que ja havia estat autoritzada per a la importació de la versió castellana el 1948 («Antecedentes: 4757-48 Aut. Imp. P. B.»),⁵⁵⁹ i de *La pell d'un home* (*La tête d'un homme*, 1931), sense antecedents, ambdues de Georges Simenon. Uns quants dies més tard, el 27 de maig, Francisco Aguirre va concedir el vistiplau a la primera per mitjà de la sentència següent:

(C). Novela polic[í]aca. El argumento de la novela lo constituyen las aventuras del sátiro de Amsterdam en Holanda primero y luego en Francia para librarse de ser apresado por la policía. Hay escenas de cabarets, tabernas y algunas bastante escabrosas pero no llegan nunca a lo obsceno. Es una obra para personas mayores.⁵⁶⁰

La segona, en canvi, va trigar una mica més a ser autoritzada, també per Aguirre, el 21 de juliol:

⁵⁵⁷ AGA, SC, expedient 2999, caixa 21/15233.

⁵⁵⁸ *Ibíd.*

⁵⁵⁹ AGA, SC, expedient 3121, caixa 21/15247.

⁵⁶⁰ *Ibíd.*

(C). Novela polic[í]aca. La obra es una traducción catalana de una novela francesa polic[í]aca en la que se narra[n] las diversas fases del descubrimiento de un crimen y la condenación a muerte de sus ejecutores. No hay ninguna escena inmoral [...].⁵⁶¹

L'home que mirava passar els trens va rebre el plàcet de la superioritat el 30 de maig i el 1964 va esdevenir, en traducció de Folch i Camarasa, el número 20 de La Cua de Palla. *La pell d'un home*, en traducció de Gabriel Bas, no va ser autoritzada fins al juliol i el mateix any va ser publicada, com a número 17, a la mateixa col·lecció.⁵⁶²

El 4 de juny va entrar la instància per a una obra de l'escriptora nord-americana Carson McCullers, *El cor és un caçador solitari* (*The Heart is a Lonely Hunter*, 1940), que mai no havia estat traduïda al castellà («no P. B.»). En el tombant de juliol el lector Francisco Castrillo va redactar un informe, sobre l'original, en el qual aconsellava les supressions d'alguns passatges:

La novela se desarrolla en los Estados Unidos, poco antes de la Segunda Guerra Mundial. La protagonizan: John Singer, mudo, amigo de un griego llamado Antonapoulos [...]; Briff Brammon, propietario del Café New York, donde se desarrolla gran parte de la obra; Kaje Bleunt, alcoh[ó]lico y revolucionario; Mick Kelly, adolescente libre e inquieta; el Doctor Copeland, negro, ap[ó]stol de los suyos; y el nieto de este último, Willie, que pierde sus pies en una prisión de Atlanta...

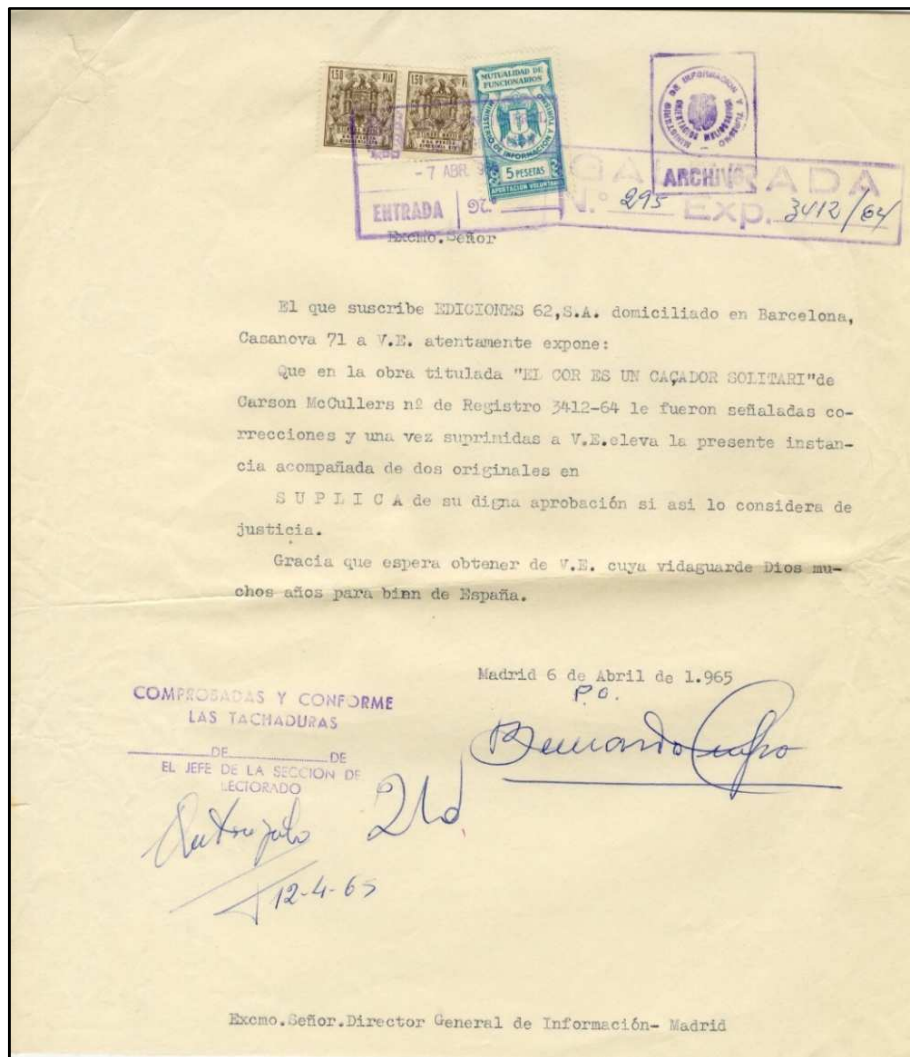
Observaciones.- La obra narra, con especial acritud, el calvario de los negros en los Estados Unidos. Critica duramente a esta nación (226, 227...). Juzgamos deben suprimirse los párrafos señalados en las páginas 122 y 126 (contra la Iglesia); 145 a 149, 216, 231 y 251 (comunistas); y 208 y 210 (contra la moral). El resto ES PUBLICABLE.⁵⁶³

⁵⁶¹ AGA, SC, expedient 3215, caixa 21/15256.

⁵⁶² El juny de 1964 s'anunciava la publicació de les dues novel·les de Simenon a la revista *Serra d'Or*: «Georges Simenon, per primera vegada en català, també dins la col·lecció La Cua de Palla. A la venda, *La pell d'un home*, en traducció de Gabriel Bas, 35 ptes. D'aparició immediata, *L'home que mirava passar els trens* traduït per Ramon Folch i Camarasa, 45 ptes». *Serra d'Or*, 6 (1964), p. 37.

⁵⁶³ AGA, SC, expedient 3412, caixa 21/15277.

L'1 de juliol, el Director General va anunciar el veredictes a l'editorial per mitjà d'un ofici que enumerava les pàgines amb «tachaduras», en alguns casos extensíssimes. Folch i Camarasa va fer-se càrrec de la traducció i el 6 d'abril Crespo va fer arribar la galerada, retallada, al MIT, juntament amb una instància que notificava l'acatament de les ordres de la Junta de Censura:

Imatge 52. Instància de sol·licitud per a la galerada de la traducció d'*El cor és un caçador solitari*⁵⁶⁴

Tot seguit contraposem els fragments subratllats sobre l'exemplar de *The Heart is a Lonely Hunter* i el resultat de l'expurgació, ben visible en l'edició catalana de 1965:

⁵⁶⁴ *Ibidem*.

<i>The Heart is a Lonely Hunter</i> (1940)	<i>El cor és un caçador solitari</i> (1965)
<p>(p. 122) «The things they have done to us! The truths they have turned into lies. The ideals they have fouled and made vile. Take Jesus. He was one of us. He knew. When he said that it is harder for a camel to pass through the eye of a needle than for a rich man to enter the kingdom of God –he damn well meant just what he said. But look what the Church has done to Jesus during the last two thousand years. What they have made of him. How they have turned every word he spoke for their own vile ends. Jesus would be framed and in jail if he was living today. Jesus would be one who really knows. Me and Jesus would sit across the table and I would look at him and he would look at me and we would both know that the other knew. Me and Jesus and Karl Marx could all sit at a table and...</p>	<p>(p. 163) «I mireu què n'han fet, de la nostr[a] lliberta[t]. Els homes vertit en mentides! Els ideals que han arribat a envilir! Penseu en el cas de Jesús, per exemple. Era un dels nostres. Jesús sabia. Quan va dir que li era més fàcil a un camell passar pel forat d'una agulla que a un ric entrar en el regne del Cel, sabia molt bé el que es deia. [...]</p>
<p>(p. 126) «When a Jew boy is born they put a gold piece in the bank for him. That's what Jews do».</p> <p>«Sucks. You got it mixed up», he said. «It's Catholics you're thinking about. Catholics buy a pistol for a baby soon as it's born. Some day the Catholics mean to start a war and kill everybody else».</p> <p>«Nuns give me a funny feeling», Spareribs said. «It scares me when I see one on the street».⁵⁶⁵</p>	<p>(p. 169-170) –Quan neix un nen jueu, li posen una moneda d'or al banc, per a ell. No ho sabies, que els jueus fan això?</p> <p>–Em sembla que et confons, noi. Vols dir que no són els catòlics? [...]</p> <p>–A mi, les monges em fan un efecte estrany –va dir Spareribs–. Quan en veig una pel carrer, em fan una por!</p>

⁵⁶⁵ *Ibíd.*

El tercer passatge ocupa les pàgines 145, 146 i 147 de l'original anglès. Atès que és massa extens per a incloure'l a la taula, el copiem a continuació:

So today our story will be a different one.

«One hundred and twenty years ago another man was born in the country that is known as Germany –a country far across the Atlantic Ocean. This man understood as did Jesus. But his thoughts were not concerned with Heaven or the future of the dead. His mission was for the living. For the great masses of human beings who work and suffer and work until they die. For people who take in washing and work as cooks, who pick cotton and work at the hot dye vats of factories. His mission was for us, and the name of this man is Karl Marx.

«Karl Marx was a wise man. He studied and worked and understood the world around him. He said that the world was divided into two classes, the poor and the rich. For every rich man there were a thousand poor people who worked for this rich man to make him richer. He did not divide the world into Negroes or white people or Chinese –to Karl Marx it seemed that being one of the millions of poor people or one of the few rich was more important to a man than the color of his skin. The life mission of Karl Marx was to make all human beings equal and to divide the great wealth of the world so that there would be no poor or rich and each person would have his share. This is one of the commandments Karl Marx left to us: “From each according to his ability, to each according to his needs».

A wrinkled, yellow palm waved timidly from the hall. «Were he the Mark in the Bible?».

Doctor Copeland explained. He spelled the two names and cited dates. «Are there any more questions? I wish each one of you to feel free to start or enter into my discussion».

«I presume Mr. Marx was a Christian church man?» asked the preacher.

«He believed in the holiness of the human spirit».

«Were he a white man?».

«Yes. But he did not think of himself as a white man. He said, “I consider nothing human as alien to myself”. He thought of himself as a brother to all people».

Doctor Copeland paused a moment longer. The faces around him were waiting.

«What is the value of any piece of property, of any merchandise we buy in a store? The value depends only on one thing –and that is the work it took to make or to raise this article. Why does a brick house cost more than a cabbage? Because the work of many men goes into the making of one brick house. There are the people who made the bricks and mortar and the people who cut down the trees to make the planks used for the floor. There are the men who made the building of the brick house possible. There are the men who carried the materials to the ground where the house was to be built. There are the men who made the wheelbarrows and trucks that carried the materials to this place. Then finally there are the workmen who built the house. A brick house involves the labor of many, many people –while any of us can raise a cabbage in his back yard. A brick house costs more than a cabbage because it takes more work to make. So when a man buys this brick house he is paying for the labor that went to make it. But who gets the money –the profit? Not the many men who did the work –but the bosses who control them. And if you study this further you will find that these bosses have bosses above them and those bosses have bosses higher up –so that the real people who control all this work, which makes any article worth money, are very few. Is this clear so far?».

«Us understand!».

But did they? He started all over and retold what he had said. This time there were questions.

«But don't clay for these here bricks cost money? And don't it take money to rent land and raise crops on?».

«That is a good point», said Doctor Copeland. «Land, clay, timber –those things are called natural resources. Man does not make these natural resources–man only develops them, only uses them for work. Therefore should anyone person or group of persons own these things? How can a man own ground and space and sunlight and rain for crops? How can a man say “this is mine” about those things and refuse to let others share them? Therefore Marx says that these natural resources should belong to everyone, not divided into little pieces but used by all the people according to their ability to work. It is like this. Say a man died and left his mule to his four sons. The sons would not wish to cut up the mule into four parts and each take his share. They would own and work the mule together. That is the way Marx says all of the natural resources should be owned –not by one group of rich people but by all the workers of the world as a whole.

«We in this room have no private properties. Perhaps one or two of us may own the homes we live in, or have a dollar or two set aside –but we own nothing

that does not contribute directly toward keeping us alive. All that we own is our bodies. And we sell our bodies every day we live. We sell them when we go out in the morning to our jobs and when we labor all the day. We are forced to sell at any price, at any time, for any purpose. We are forced to sell our bodies so that we can eat and live. And the price which is given us for this is only enough so that we will have the strength to labor longer for the profits of others. Today we are not put up on the platforms and sold at the corthouse square. But we are forced to sell our strength, our time, our souls during almost every hour that we live. We have been freed from one kind of slavery only to be delivered into another. Is this freedom? Are we yet free men?».

A deep voice called out from the front yard. «That the real truth!».

«That how things is!».

«And we are not alone in this slavery. There are millions of others throughout the world, of all colors and races and creeds. This we must remember. There are many of our people who hate the poor of the white race, and they hate us. The people in this town living by the river who work in the mills. People who are almost as much in need as we are ourselves. This hatred is a great evil, and no good can ever come from it. We must remember the words of Karl Marx and see the truth according to this teachings. The injustice of need must bring us all together and not separate us. We must remember that we all make the things on this earth of value because of our labor. These main truths from Karl Marx we must keep in our hearts always and not forget.

«But my people! We in this room –we Negroes– have another mission that is for ourselves alone. Within us there is a strong, true purpose, and if we fail in this purpose we will be forever lost. Let us see, then, what is the nature of this special mission».⁵⁶⁶

En la traducció catalana, Ramon Folch i Camarasa va resoldre el problema de la supressió per mitjà de l'ús d'eufemismes:

Per això avui valdrà més que us expliqui una altra història.

Esponàniament, sense prèvia meditació, el doctor Copeland exposà als presents, amb paraules senzilles però ardoroses, una doctrina social avançada, destacant el valor del treball de l'home en contra del fals valor del capital.

⁵⁶⁶ *Ibíd.*

–Però, estimats amics meus –seguí després–, nosaltres, els qui ens trobem reunits ací, els negres, tenim, a més, un altre problema, un problema que és exclusivament nostre. En nosaltres hi ha un disseny poderós, i si fracassem en aquest disseny, estarem perduts per sempre. Nosaltres tenim una missió peculiar. Vegem quina és aquesta missió.⁵⁶⁷

<p>(p. 148) «We labor, but our labor is wasted. We are not allowed to serve. You students here this morning represent the fortunate few of our race. Most of our people are not allowed to go to school at all. For each one of you there are dozens of young people who can hardly write their names. We are denied the dignity of study and wisdom.</p> <p style="text-align: center;">«From each according to his ability, to each according to his needs». All of us here know what it is to suffer for real need.</p>	<p>(p. 197) «Treballem, però el nostre treball és inútil, perdut. No ens permeten servir. Vosaltres, els estudiants que us trobeu entre nosaltres, aquest matí, sou una minoria afortunada dins la nostra raça. A la majoria dels nostres no els és permès d'anar a cap mena d'escola. Per cada un de vosaltres hi ha dotzenes de joves que amb prou feines saben signar amb llur nom. Ens neguen la dignitat de l'estudi i de la saviesa.</p> <p style="text-align: center;">«[...] Tots els qui ens trobem ací sabem què és passar necessitats.</p>
<p>(p. 149) «Attention!, he called. «We will save ourselves. But not by prayers of mourning. Not by indolence or strong drink. Not by the pleasures of the body or by ignorance. Not by submission and humbleness. But by pride. By dignity. By becoming hard and strong. We must build strength for our real true purpose».</p> <p style="text-align: center;">He stopped abruptly and held himself very straight. «Each year at this time we illustrate in our small way the first commandment from Karl Marx. Every one of you at this gathering has brought in advance some gift. Many of you have denied yourselves comfort that the needs of</p>	<p>(p. 198) –Atenció! –crijà–. Ens hem de salvar nosaltres mateixos. No amb pregàries i plors. No amb indolència ni amb begudes fortes. No sucumbint als plaers del cos o a la ignorància. No amb la submissió ni amb la humilitat. Sinó amb orgull. Amb la dignitat. Fent-nos forts i durs. Hem d'aplegar les forces per a la realització del nostre gran disseny.</p> <p>[...]</p>

⁵⁶⁷ Carson McCullers. *El cor és un caçador solitari*. Barcelona: Edicions 62, 1965, p. 195-196.

<p>others may be lessened. Each of you has given according to his best ability, without thought to the value of the gift he will receive in return. It is natural for us to share with each other. We have long realized that it is more blessed to give than to receive. The words of Karl Marx have always been known in our hearts: “From each according to his ability, to each according to his needs”».</p> <p>Doctor Copeland was silent a long time as thought his words were complete.</p>	<p>El doctor Copeland callà una estona, com si ja hagués acabat.</p>
<p>(p. 208) They played follow the leader and ran up and down the bank and jumped in the cold brown water. They hollered and jumped and climbed. They played around for maybe two hours. Then they were standing on the bank and they both looked at each other and there didn't seem to be anything new to do. Suddenly she said:</p> <p>«Have you ever swam naked?».</p> <p>The woods was very quiet and for a minute he did not answer. He was cold. His titties had turned hard and purple. His lips were purple and his teeth chattered. «I –I don't think so».</p> <p>This excitement was in her, and she said something she didn't mean to say. «I would if you would, I dare you to».</p> <p>Harry slicked back the dark, wet bangs of his hair. «O.K.».</p> <p>They both took off their bathing-suits. Harry had his back to her. He stumbled and his ears were red. Then they turned toward each other. Maybe it was</p>	<p>(p. 281) Es van perseguir per l'aigua, pujant i baixant a ambdues ribes. Cridaven, saltaven i grimpaven, com folls. Així van jugar un parell d'hores, potser. Després es van trobar drets, junts, a la riba, i es van mirar. Ja no sabien què més fer.</p> <p>Un moment, va ésser com si tots dos s'adonessin, per primera vegada, que estaven pràcticament nus. I una mena de torbació els copsà.</p>

<p>half an hour they stood there –maybe not more than a minute.</p> <p>Harry pulled a leaf from a tree and tore it to pieces. «We better get dressed».</p>	<p>Harry arrencà una fulla d'un arbre i la va fer bocins. –Val més que ens vestim –va dir.</p>
<p>(p. 210) «It was all my fault. Adultery is a terrible sin any way you look at it. And you were two years younger than me and just a kid».</p>	<p>(p. 284) –Ha estat culpa meva. [...] Tu tens dos anys menys que jo. Ets una nena, tot just.</p>
<p>(p. 216) «I heard you», he said breathlessly. «It so happened I heard every word you said last Saturday night. Sure I'm a Red. At least I reckon I am. But what are you?».</p>	<p>(p. 293) Us vaig sentir –els digué, panteixant– . Vaig sentir tot el que deïeu de mi, el dissabte a la nit. Segons vosaltres sóc una pila de coses. Bé, i vosaltres què sou?</p>
<p>(p. 231) They were to tell what happened to them and afterward I was to tell why. In other words, I was to give a talk on the dialectics of capitalism –and show up all of its lies.</p>	<p>(p. 315) Ells només haurien d'explicar a tothom allò que els van fer. I jo explicaria el perquè. Això em permetria tirar per terra totes les mentides del sistema actual.</p>
<p>(p. 251) Other voices called wordless in his heart. The voice of Jesus and of John Brown. The voice of the great Spinoza and of Karl Marx.⁵⁶⁸</p>	<p>(p. 344) Altres veus clamaven, sense paraules, en el seu cor. La veu de Jesús i de John Brown. La del gran Spinoza [...].⁵⁶⁹</p>

Autoritzada definitivament el 12 d'abril de 1965, la novel·la de McCullers va esdevenir el número 5 d'El Balancí el mateix any.

L'expedient següent es va resoldre d'una manera força més senzilla. El 9 de juny Crespo va sol·licitar l'aprovació per a l'obra *Metello* (*Metello*, 1955), de Vasco Pratolini

⁵⁶⁸ AGA, SC, expedient 3412, caixa 21/15277. Els passatges han estat citats íntegres per a contextualitzar els fragments censurats (marcats en negreta). Malgrat que les supressions són transcendents al llarg de la novel·la, als censors se'ls van passar algunes al·lusions a Déu: «Des de feia uns quants anys tothom ho sabia, que Déu no existia. Quan Mick pensava en el que abans s'imaginava que era Déu, veia el senyor Singer amb una mena de túnica blanca». Carson McCullers. *Op. cit.*, p. 125.

⁵⁶⁹ Carson McCullers. *Op. cit.*

(«Antecedentes: “Una historia italiana” 3073-57 Aut. importaci[ó]n 22/7/57»)⁵⁷⁰ El 23 de juny el lector 29 en va elaborar un primer dictamen:

Novela realista como la mayor[í]a publicadas en Italia, despu[é]s [de] la [ú]ltima guerra. El autor narra la vida de los obreros, al final del siglo pasado hasta el principio del siglo actual. La pobreza que reinaba dentro de la clase obrera, los primeros tiempos del socialismo, las huelgas, las luchas para una vida mejor, etc.

La obra tiene calidades literarias, y por eso ha sido premiada en Italia con un gran premio de literatura. En la narraci[ó]n, el autor ataca algunas veces la burguesía, pero de forma moderada. Se trata del verdadero socialismo, no de comunismo, y no intenta hacer de la novela un libro de propaganda. En consecuencia: PUEDE AUTORIZARSE.⁵⁷¹

El veredicta sorprendentment magnànim del lector 29, pel que fa a les intencions polítiques de Pratolini, probablement va provocar un cert recel entre els superiors, que van optar per demanar una segona opinió a un altre lector, Javier Dietta. L'11 de juliol va corroborar la primera autorització:

Metello es un obrero florentino de los años primeros de este siglo[...], de lucha[s] sociales. Se trata casi de una biograf[í]a de Florencia de los años de [la] llamada bella [é]poca, que para los que trabajaban no fué tan bella.⁵⁷²

Va obtenir el plàcet el mateix dia, l'11 de juliol, tot i que no va ser publicada fins al 1966, en traducció de M. Aurèlia Capmany, com a número 15 d'El Balanci.

El 17 de juny l'editorial va iniciar els tràmits per a *El pispá* (*The Mugger*, 1956), d'Ed McBain, sense antecedents («no P. B.»), en traducció de Ramon Folch i Camarasa. L'informe, sobre la traducció, va ser redactat pel lector 5 el 9 de juliol:

⁵⁷⁰ AGA, SC, expedient 3527, caixa 21/15288.

⁵⁷¹ *Ibíd.*

⁵⁷² *Ibíd.*

(C).- Novela polic[í]aca en la que se relatan los trabajos de la polic[í]a norteamericana para descubrir a un pequeño atracador de mujeres al que cre[í]an tambi[é]n asesino de una. La intervención ocasional de un polic[í]a patrullero hace que [é]ste logre descubrir la verdadera identidad del asesino distinta de la del atracador que ya estaba detenido.

Como novela americana contiene expresiones de lenguaje atrevidas que traducidas al parecer tan radicalmente al catal[á]n suenan como soeces a nuestros o[í]dos. Prescindiendo de esto la novela es plenamente autorizable.⁵⁷³

La galerada de la traducció no conté cap passatge marcat en vermell, de manera que l'advertència del lector no va passar d'aquí: tot i haver estat traduïdes, al seu parer, «tan radicalmente al catalán», les «expresiones de lenguaje soeces» van romandre intactes. Autoritzada el 10 de juliol, l'obra de McBain va aparèixer en el número 25 de La Cua de Palla el mateix 1964. Bastardes va fer efectiu el dipòsit de tres exemplars a la Sección de Orientación Bibliográfica el 7 de gener de 1965:

EXPEDIENTE NUM. 3681-64

En el día de la fecha se hace entrega en la Sección de Orientación Bibliográfica de la Dirección General de Información de tres ejemplares de la obra titulada EL PISPA

de la que es autor Ed McBain

El editor, que suscribe, declara bajo su responsabilidad, que los ejemplares presentados son de idénticas características a los que se distribuyen a partir de esta fecha y que el contenido de la obra es idéntico al del original que fué autorizado con el N.º de Registro 3681-64

Barcelona, a 7 de enero de 1965

EL EDITOR,

R. Bastardes
Ramon Bastardes Porcel

(Firma completa y sello)

*B-29918-64
Deposito legal
HP 11-1-1965*

Imatge 53. Document que acredita el dipòsit de tres exemplars d' *El Pispá* ⁵⁷⁴

⁵⁷³ AGA, SC, expedient 3681, caixa 21/15304.

⁵⁷⁴ *Ibidem*.

El 27 de juny Crespo va demanar el permís per a editar l'obra de Truman Capote *Altres veus, altres àmbits* (*Other Voices, Other Rooms*, 1948), en traducció d'Hortènsia Curell («Antecedentes: 324-51 Aut. Imp. P. B.»).⁵⁷⁵ Per mitjà d'un informe elaborat sobre la versió castellana, Álvarez Turienzo en va autoritzar la publicació el 6 de juliol:

Novela entre poética y realista, en ambiente de una pequeña ciudad norteamericana. Un niño va entrando en contacto con las personas y cosas que le rodean y va adquiriendo un más íntimo conocimiento de ellas. En alguna ocasión aparecen ligeras insinuaciones de homosexualismo, pero la línea moral general es acceptable.⁵⁷⁶

Un cop ratificat el vistiplau pel Director General el 9 de juliol, va integrar-se a El Balancí (número 14) el 1966. A l'inici de juliol també va entrar a censura la petició per a *L'estratègia del dimoni* (*The Screwtape Letters*, 1942), de C. S. Lewis, en traducció de Miquel M. Estradé (no P. B.». El dia 28 el pare Francisco Aguirre, en qualitat de lector especialista, va emetre el veredicte següent:

(C) Religiosa. El autor finge una correspondencia epistolar entre un demonio viejo que está en el infierno y un sobrino suyo demonio joven que anda tentando a los hombres y así expone humorísticamente pero con gran verismo los problemas que hoy preocupan a la Iglesia. El autor pertenece a la Iglesia Anglicana, al grupo filocatólico y no se mete para nada con la Iglesia cat[ó]lica. No hay nada herético en la obra y creo que se puede permitir su publicación.⁵⁷⁷

Autoritzada el 30 de juliol, el mateix 1964 va ser incorporada al número 7 de la col·lecció Blanquerna.

⁵⁷⁵ AGA, SC, expedient 3929, caixa 21/15334.

⁵⁷⁶ *Ibidem*.

⁵⁷⁷ AGA, SC, expedient 4157, caixa 21/15356.

Dos dies més tard, el 9 de juliol, Crespo va emetre a tràmit una de les obres més difoses del poeta i dramaturg alemany Bertolt Brecht,⁵⁷⁸ *Els afers del senyor Juli Cèsar* (*Die Geschäfte des Herrn Julius Caesar*, 1957). Malgrat el reconeixement internacional, encara no havia estat traduïda al castellà («no P. B.»). En el primer informe, del 29 de juliol, sobre la versió italiana de la novel·la, el lector 29 aconsellava la supressió dels passatges subratllats en dues pàgines:

El tomo contiene dos partes distintas. En la primera, el autor narra en forma de diario íntimo, cómo se administraba una provincia, y cómo se hacía una carrera política en los tiempos de Julio César. Con mucha imaginación, nos da una idea de la vida pública en Roma, antes de Jesucristo. En la segunda parte encontramos varias novelas cortas y algunas poesías. La obra no tiene nada de particular, excepto la oda dedicada a la conmemoración de Lenin, que opinamos [debe] ser tachada en la edición castellana (páginas 267 y 268).

PUEDE AUTORIZARSE, con la tachadura anotada más arriba. La edición italiana del libro, ha sido editada por Einaudi.⁵⁷⁹

Per bé que el cap de secció va signar un «conforme» sobre el mateix document (sense data), Javier Dietta va elaborar un segon informe uns quants dies més tard, el 10 d'agost, que discrepava de l'anterior:

Con el título de uno de los temas recogidos en este volumen, reúne Brecht varios escritos suyos, hasta versos, sin unidad temática, al menos inmediata. «Gli affari» nos trae una visión, con mentalidad moderna y polémica, de la vida de César. No pretende ser historiador, sino traer, polemizando, a nuestros días aquellos hechos y situaciones.

⁵⁷⁸ Sobre l'autor, Teresa Julio exposa que, «exiliat i acusat d'alta traïció pel règim nazi, va ser una víctima de la "cacera de bruixes" maccarthiana». Teresa Julio. «Teatre de Tots els Temps: una finestra oberta a la dramaturgia estrangera a les acaballes del franquisme». Dins: Bacardí, Montserrat; Godayol, Pilar (ed.). *Op. cit.*, p. 98.

⁵⁷⁹ AGA, SC, expedient 4204, caixa 21/15364. Tot i que fa menció d'una «edición castellana», ratifiquem que es tracta de l'expedient de la versió catalana. L'error és degut, probablement, a un descuit del censor.

No creo que el poema inserto en la 267 tenga importancia para justificar su corte. Creo que debe suprimirse lo señalado en la 300. PROCEDE SU AUTORIZACIÓN.⁵⁸⁰

La comunicació subsegüent a l'editorial posa de manifest que el director general va considerar els criteris d'ambós censors. L'expedient va concloure sense un veredicta definitiu i Edicions 62 va haver d'emetre una altra instància, el 3 de desembre de 1965, per a sol·licitar el plàcet, aquest cop, de la traducció d'Artur Quintana.

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
DIRECCION GENERAL DE INFORMACION
ORIENTACION BIBLIOGRAFICA

Exp. num. 8949

Aut. 13. X1165
FE

Ilmo. Sr.:

El que suscribe Ediciones 62 Sa
con domicilio en Barcelona calle Casanova núm. 71
solicita la autorización que exige la Orden de 25 de marzo de 1944 (1), y disposiciones complementarias para la edición del texto que se adjunta y cuyas características se indican.

Autor { Nombre Brecht
Apellidos Brecht
Título Els afers del senyor Juli Cèsar
Editor Ed 62 { Domiciliado en Barcelona
Calle Casanova núm. 71

Volumen (páginas) 113 aprox
Formato 12 x 18
Tirada 1.500 ejau
Precio venta _____
Colección en que se incluyen (2) _____

Nota! Esta obra fue autori- Madrid, 3 de Dibre de 1965
zada con el nº Reg H 204-64 El Solicitante, Bernard Lugo

Admitase con un solo ejemplar que quedará archivado. El Jefe de la Sección.

(1) Tévese lo que no proceda.
(2) Si es obra para niños o para público femenino díjase expresamente.

Ilmo. Sr. Director General de Información.

Imatge 54. Instància de sol·licitud per a la traducció catalana d'*Els afers del senyor Juli Cèsar*⁵⁸¹

⁵⁸⁰ *Ibidem*.

⁵⁸¹ AGA, SC, expedient 8949, caixa 21/16845.

El 13 de desembre el lector 17 va confirmar que les recomanacions dels censors havien estat respectades, per tal com

Esta obra fue autorizada en italiano con algunas tachaduras el año 64. Ahora ha sido presentada en versión catalana, pero solo contiene dos tercios de la obra anterior. No se ha presentado la última parte, en la cual, precisamente, estaban todas las tachaduras. En consecuencia puede permitirse su publicación. AUTORIZABLE.⁵⁸²

Així, no només van ser suprimits els fragments ratllats pel lector 29 i per Dietta, sinó que ho va ser, íntegrament, la darrera part del llibre, que contenia diversos versos i escrits breus de Brecht. *Els afers del senyor Juli Cèsar* va obtenir el permís definitiu el 14 de desembre de 1965 i uns quants mesos més tard, el 1966, va esdevenir el volum 13 d'El Balanci.

Tot seguit transcrivim, a tall de mostra, el poema *I Tessitori di Tappeti di Kuján-Bulák Commemorano Lenin*, censurat, i el breu passatge marcat a les pàgines 300 i 301, *Sulla questione dell'esistenza di Dio*:

I Tessitori di Tappeti di Kuján-Bulák Commemorano Lenin

Molte volte è stato commemorato, e senza risparmio,
il compagno Lenin. Busti ci sono e statue.
Città ci sono, che portano il suo nome, e bambini;
discorsi si pronunciano, in tante lingue diverse;
assemblee si radunano e dimostrazioni
da Shangai a Chicago, in onore di Lenin.
Ma così lo commemorarono i
tessitori di tappeti di Kuján-Bulák,
piccola località del Turkestan meridionale.

⁵⁸² *Ibidem*.

Venti tessitori si levano a sera laggiú,
tremando di febbre, dal provero telaio.
C'è in giro la malaria; la stazione
è tutta un ronzio di zanzare, una nuvola fitta,
che vien su dallo stagno dietro il vecchio cimitero dei cammelli.
Ma la ferrovia, che ogni due settimane porta acqua e fumo, porta
un giorno anche la notizia
che è prossimo il giorno di commemorare Lenin,
e decidono, quelli di Kuján-Bulák,
tessitori, povera gente,
che al compagno Lenin anche in quella località
sia eretto un busto di gesso.
Ma quando si van raccogliendo, per il busto, i denari,
eccho tutti,
scossi dalla febbre, che versano
quei loro sudati copechi con mani tremanti,
e Stepa Gamalev, soldato dell'Esercito Rosso, che
tiene accuratamente i conti e oculato controlla,
vede quant'è lo zelo di onorare Lenin, ne è lieto,
ma vede anche le mani malcerte.
E tutt'a un tratto propone
di comprar con quei soldi, invece del busto, petrolio e
quello sullo stagno versare dietro il cimitero dei cammelli,
da dove vengono le zanzare che dànno la febbre.
Dunque cosí per vincere la febbre a Kuján-Bulák e proprio
in onore di lui, che è morto ma che
mai deve essere dimenticato, il
compagno Lenin,
fu deciso. Il giorno della commemorazione portarono
le loro secchie ammaccate, piene di nero petrolio,
uno dietro l'altro
ed il petrolio sparsero sullo stagno.

Cosí furono utili a sé, onorando Lenin, e
lo onorarono essendo utili a sé, ed avendolo
dunque compreso.

Abbiamo udito come la gente di Kuján-Bulák
onorò Lenin. Ma a sera,
comprato il petrolio e versato sullo stagno,
nell'assemblea un uomo si levò e chiese
che si mettesse una scritta alla stazione
con il rapporto dell'accaduto, dove ci fosse
anche, con esattezza, il mutamento del progetto e come
il busto di Lenin era stato sostituito
con la tonnellata di petrolio distruttore della febbre.
E tutto questo in onore di Lenin.
E fecero anche questo
e misero la scritta.

Sulla questione dell'esistenza di Dio

Un tale chiese al signor K., se esiste un Dio. Rispose il signor K.: –Ti consiglio di riflettere se la tua condotta cambierebbe a seconda della risposta. Se non dovesse cambiare potremmo lasciar cadere la domanda. Se invece cambiasse potrei almeno aiutarti se non altro dicendoti che hai già deciso: tu hai bisogno di un Dio.⁵⁸³

El 21 de juliol Edicions 62 va posar en marxa la gestió per a *Llum d'agost* (*Light in August*, 1932), de William Faulkner, en traducció de Manuel de Pedrolo («Ant: 3116-53 en castellano Aut. Imp. P. B.»).⁵⁸⁴ Va ser el mateix Pedrolo qui en va proposar la traducció, pel fet que el «considerava un dels millors novel·listes de totes les èpoques» i asseverava que les obres de Faulkner «proporcionaven alguna cosa més que un impacte estètic».⁵⁸⁵ No va ser inclosa a La Cua de Palla, sinó que va passar a formar part l'any

⁵⁸³ AGA, SC, expedient 4204, caixa 21/15364.

⁵⁸⁴ AGA, SC, expedient 4395, caixa 21/15385.

⁵⁸⁵ Alba Pijuan Vallverdú. «Anàlisi del mecanoscrit i la correcció de la traducció de Manuel de Pedrolo de *Llum d'agost*». *Op. cit.*, p. 58. En una carta datada el 21 de maig de 1951, Pedrolo explicava al seu amic Ricard Orozco el motiu de la influència que havia exercit en ell l'autor nord-americà des que, al voltant de 1940, la lectura de l'obra de Faulkner el va introduir en aquest estil narratiu: «He llegit l'últim *Sobre* [es refereix a una publicació que editava Orozco] amb el mateix plaer que de costum. Interessant, entre altres coses, l'article sobre Faulkner. Per cert, que m'han sorprès les breus paraules que tu li dediques: "cuando ya su obra nos dice muy poco", escrius. A mi és un home que continua interessant-me molt, assenyaladament per la seva tècnica. Rarament he vist una més perfecta adequació entre el fons i la forma. Quan vaig llegir-lo per primera vegada, deu fer dotze o tretze anys, fou per a mi una revelació semblant a la que havia estat Dostoievski quan finia el batxillerat. Amb ell, amb Faulkner, vaig descobrir

1965 d'El Balanci (número 4), dirigida per Josep M. Castellet. La carpeta no mostra cap particularitat, tret d'una observació que Dietta va afegir a l'informe, de l'11 d'agost, digna d'atenció pel que fa a la consideració de la llengua catalana a aquelles altures:

Costumbrismo americano. Con negros. Pero no es novela de negros. No creemos que tenga nada a nuestros efectos. Y si se tiene en cuenta que va a traducirse al catal[á]n mucho menos. Su difusi[ó]n tiene que ser necesariamente menor. PROCEDE SU AUTORIZACI[Ó]N.⁵⁸⁶

El 8 d'agost M^a del Carmen Crespo (que devia alternar la tasca de mediació amb Bernardo Crespo) va sol·licitar el permís per a *El penjat de Saint-Pholien* (*Le pendu de Saint-Pholien*, 1931), de Georges Simenon («no P. B.»). El lector 19 –no identificat– va autoritzar-ne la publicació el 18 d'octubre amb una supressió: «C. Novela polic[í]aca. [...] Al hablar de las ideas de los j[ó]venes se dice en la página 185: “Hab[í]a habido un atentado en Sevilla”, puede perfectamente suprimirse esta frase».⁵⁸⁷ El Director General no va trigar a comunicar la sentència a l'editorial, el 21 d'agost:

per primer cop la novel·la americana, de la qual no sabia res. Amb el temps, havia de convèncer-me que el nostre segle seria el dels narradors americans. Steinbeck, Caldwell, Hemingway, Dos Passos, Stein. A Europa potser hi ha les fites: Joyce, Proust, Kafka, però l'estat major és a Amèrica del Nord. Molt curios, si es pensa que en cap altre domini de l'art han produït res que valgui la pena, Whitman i Poe exceptuats». Xavier Garcia. *Epistolari. Manuel de Pedrolo*, vol. I. Lleida: Universitat de Lleida, 1997, p. 143.

⁵⁸⁶ AGA, SC, expedient 4395, caixa 21/15385.

⁵⁸⁷ AGA, SC, expedient 4644, caixa 21/15415.

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
DIRECCION GENERAL DE INFORMACION
SECCION DE ORIENTACION BIBLIOGRAFICA

N.º

Exp. 4644-64

En contestación a su instancia de.....
7 de agosto de 1964

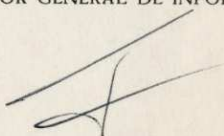
me complace comunicarle que la obra titulada **EL PENSAT DE SAINT PHOLIEN** de la que es autor **Georges Simenon**....., podrá ser autorizada, previa presentación de las galeras impresas, por las que pueda comprobarse la supresión de los pasajes señalados en las páginas **185**.....

Mod. 1.023

del ejemplar original adjunto.

Dios guarde a Vd. muchos años.
Madrid, **21** de **agosto** de 1964

P. EL DIRECTOR GENERAL DE INFORMACION,

SR. D. **EDICIONES62.- B A R C E L O N A**

Imatge 55. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a *El penjat de Saint-Pholien* ⁵⁸⁸

En menys de dos mesos, el 10 d'octubre, Crespo va emetre la instància per a la traducció, de Maurici Serrahima, sobre la qual ja s'havia efectuat la supressió indicada («Comprobadas y conforme las tachaduras. 15 de X de 1964»),⁵⁸⁹ tal com hom pot comprovar a la taula següent:

⁵⁸⁸ *Ibíd.*

⁵⁸⁹ *Ibíd.*

<i>Le pendu de Saint-Pholien</i> (1931)	<i>El penjat de Saint-Pholien</i> (1964)
<p>(p. 185) «Les plus modestes voyaient déjà, dans l'avenir, une plaque de marbre sur le mur de la maison: <i>Ici se réunissaient les célèbres Compagnons de l'Apocalypse...</i></p> <p>«C'était à qui apporterait le livre nouveau, l'idée extraordinaire...</p> <p>«C'est un hasard que nous ne soyons pas devenus anarchistes! Car la question a été discutée, gravement... Il y avait eu un attentat, à Séville... L'article du journal avait été lu à voix haute...⁵⁹⁰</p>	<p>(p. 62) «Els més modestos de nosaltres imaginaven, en el futur, una placa de marbre a la paret de la casa: "<i>Aquí es reunien els famosos Companys de l'Apocalipsi...</i>"</p> <p>«Era una mena d'imaginària competició sobre qui portaria el llibre innovador, la idea extraordinària...</p> <p>«Si no ens vam fer anarquistes va ésser ben bé per casualitat!... Ens ho vam plantejar, amb tota la gravetat que era del cas... [...]»⁵⁹¹</p>

La novel·la de Simenon va obtenir el plàcet el mateix 15 d'octubre i va integrar-se a La Cua de Palla el 1964, amb el número 24.

Una altra obra de Simenon, *Liberty Bar* (*Liberty Bar*, 1937), va iniciar el tràmit el 7 d'agost. En ben pocs dies es va resoldre, per tal com el lector 19, tot i descriure-la com una «novela del estilo corriente de Sime[n]on [...], dura, de expresiones fuertes y ambiente desagradable, ya que la mayor[í]a de la acci[ó]n se desarrolla en los bajos fondos de la costa azul», va decretar que «se puede autorizar SU PUBLICACI[Ó]N»⁵⁹² el 19 d'agost. Autoritzada l'endemà, 20 d'agost, va ser publicada, en traducció de Maria Aurèlia Capmany, a La Cua de Palla (número 29) el 1965.

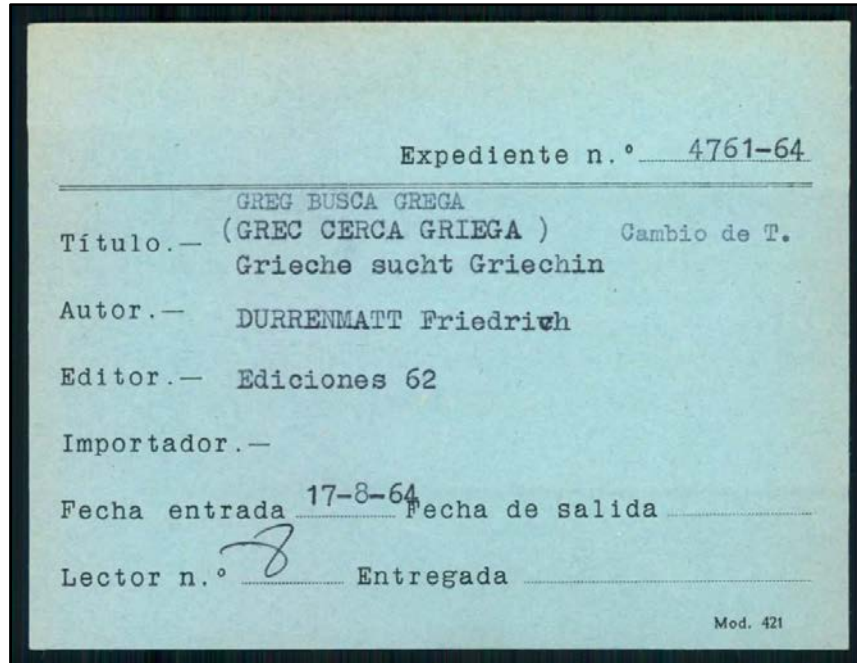
El 17 d'agost Bernardo Crespo va trametre les instàncies per a dues novel·les de Friedrich Dürrenmat. La primera és *Grec busca grega* (*Griechen sucht Griechin*, 1955), en traducció de Lluís Solà («no P. B.»). En el transcurs de l'expedient –no consta la

⁵⁹⁰ *Ibidem*. El passatge ha estat copiat sencer per tal de contextualitzar el fragment censurat (marcat en negreta).

⁵⁹¹ *Ibidem*.

⁵⁹² AGA, SC, expedient 4645, caixa 21/15415.

data– es va produir un canvi de títol («Cambio de T.»), que inicialment havia de ser *Grec cerca grega*.

Expediente n.º 4761-64

Título.— (GREG BUSCA GREGA) Cambio de T.
Grieche sucht Griechin

Autor.— DURRENMATT Friedrich

Editor.— Ediciones 62

Importador.—

Fecha entrada 17-8-64 Fecha de salida _____

Lector n.º 8 Entregada _____

Mod. 421

Imatge 56. Fitxa que acredita l'inici d'expedient de *Grec busca grega*⁵⁹³

El 26 d'agost Saturnino Álvarez Turienzo va autoritzar-ne la circulació per mitjà del veredicte següent:

Apasionante y exaltada historia de dos griegos que se enuentran en una gran ciudad de la Europa Occidental, motivo que sirve al autor de base para escribir un libro lleno de intención. Obra de acción rápida. Cuadros breves, casi guiones, que profundizan en las costumbres y estilo de una sociedad desorbitada en todas sus clases. El protagonista, a parte de los personajes anteriormente citados –el amor de Archilochos a Cloé–, es la ciudad misma, cuya abigarrada multitud de tipos e intrigas de todo género ilustra, aunque a veces también desconcierte, al lector responsable, de análisis s[i]ncero e interesado.⁵⁹⁴

⁵⁹³ AGA, SC, expedient 4761, caixa 21/15432.

⁵⁹⁴ *Ibíd.*

El 2 de setembre *Grec busca grega* va ser aprovada i va esdevenir el número 20 d'El Balancí el 1966. La segona sol·licitud, per a *El jutge i el seu botxí* (*Der Richter und sein Henker*, 1952), va tramitar-se de manera similar. El 24 d'agost Miguel Oromí en va expedir un informe favorable: «Una novela policíaca que nada tiene de particular. Puede publicarse»⁵⁹⁵ i el mateix any, el 1964, va ser incorporada a La Cua de Palla (volum 21).

El 2 d'octubre Mª Carmen Crespo va demanar el permís per a editar *Els nus i els morts* (*The Naked and the Dead*, 1948), de Norman Mailer. De resultes de la sol·licitud, el Jefe de Sección va assignar l'encàrrec al lector 19 –no identificat–, que el 3 d'octubre va estendre un document que acreditava els tràmits efectuats el dia anterior i que va ser desatès durant molts dies, tal com hom pot observar en una nota escrita a mà sobre la primera pàgina de l'informe, datada el 10 de novembre: «Viquier: esto está pendiente desde el 3 de octubre. Por favor: esto es bochornoso».⁵⁹⁶ La sentència, sobre la versió francesa,⁵⁹⁷ no es va fer esperar: el mateix dia, 10 de novembre, el censor va reportar les característiques d'*Els nus i els morts* i en va autoritzar la publicació, tot indicant que la traducció havia de ser feta amb molta cura:

El lenguaje empleado es soe[z] y duro. Las mayores groser[í]as, as[í] como la carencia de moral, son los elementos fundamentales del car[á]cter del soldado. Nada respetan. El concepto que expresan de las mujeres es verdaderamente lamentable. Constituye una verdadera diatriba contra el Ej[é]rcito americano y sus mandos.

Debe cuidarse en exceso la traducció[ó]n, debido al soez lenguaje empleado en toda la obra, as[í] como a los giros empleados en la misma. En estas condiciones, SE PUEDE AUTORIZAR SU PUBLICACI[Ó]N.⁵⁹⁸

⁵⁹⁵ AGA, SC, expedient 4762, caixa 21/15432.

⁵⁹⁶ AGA, SC, expedient 5695, caixa 21/15529.

⁵⁹⁷ *Ibidem*. Com en altres casos, l'editorial no va fer arribar al MIT la versió original de la novel·la, sinó la francesa. Sense conèixer-ne exactament el motiu, ens arrisquem a afirmar que Edicions 62 ho va fer, o bé per facilitar-ne la comprensió als lectors –que sovint tenien més coneixement de francès que no pas d'anglès–, o bé va pensar que seria més fàcil obtenir l'autorització per a una versió que probablement ja havia estat suavitzada.

⁵⁹⁸ *Ibidem*.

Un document annex a l'informe constata que «la congruència entre los textos objeto de esta resolución» havia estat verificada i que el dipòsit d'exemplars havia estat efectuat. A causa de la demora en els tràmits de la instància, l'11 de novembre una nota escrita a mà que diu: «muy urgente», dona peu a un nou informe. L'endemà, dia 12, el lector 11 ja enumerava les nombroses pàgines que contenien fragments inacceptables i aconsellava cautela al traductor, la qual cosa constituïa, com sempre, una condició *sine qua non* per a assolir l'autorització:

La obra ataca al Ej[é]rcito [a]mericano en las figuras de sus protagonistas. No puede considerarse, sin embargo, una obra de tesis, aunque las opiniones del autor rebasen a veces el marco de tiempo y lugar de los hechos para generalizarse. Su antimilitarismo no llega al de Sven Hassel. El léxico obliga a recomendar un especial cuidado al traductor a lo largo de toda la obra. [...] Han sido marcados especialmente como inadmisibles los párrafos de las páginas 78, 104, 178/9, 180, 202/3, 219, 226, 369, 398/9, 400, 453, 482, 515/6, 578, 581, 635, 638, 674 (atacan a la moral gravemente). El resto no ataca a ninguno de los epígrafes arriba citados, siendo por tanto AUTORIZABLE.⁵⁹⁹

De l'informe, en voldríem destacar el terme «obra de tesis», en tant que, malgrat l'antimilitarisme manifest de Mailer, el censor no considera la visió crítica de l'exèrcit americà reflectida al llarg de l'obra una amenaça a la integritat de les pròpies forces militars, i, per tant, no censura cap passatge per motius polítics. El 13 de novembre el Director General va comunicar el veredicta a Edicions 62 i, gairebé un any després d'obtenir la resolució provisional, el 2 de novembre de 1965, l'editorial va presentar la sol·licitud d'aprovació per a la galerada de la traducció, de Folch i Camarasa. Per motius que queden fora del nostre abast, en el text tan sols hi havia retallats –o suavitzats, per mitjà d'eufemismes– cinc dels vint-i-dos passatges assenyalats pelsensors.

⁵⁹⁹ *Ibíd.*

Tot seguit contraposem els fragments subratllats a l'original i els corresponents de la traducció catalana:

<i>The Naked and the Dead</i> (1948)	<i>Els nus i els morts</i> (galerada 866)
(p. 64) Her wet velveteed body relaxes. She lies down on her spread-out dress, her premature breasts lolling in the summer heat. Dresses? she asks. What color will they be?	(p. 32) El cos vellutat, humit, de la nena es relaxa. Està ajaguda damunt el seu vestit ben estès, amb les sines tendres deixatades en la calor de l'estiu. Vestits?, pregunta. De quin color seran?
(p. 161-162) Oh, give it to me, you sonofabitch , give it to me, I'LL KILL YOU IF YOU STOP. Who's your man? You're my man, you give it to me, give it to me, give it to me. They ain't nobody can make love to you like me. They ain't anybody, anybody, oh, you're just a goddam fuggin machine . The long sliding of a belly against a belly . I love ya better than any man ever could. You do, baby, you do.	(p. 82) Au, més, [...] més. SI PARES ET MATO. Qui és el teu home? Tu ets el meu home, au, més, més. Ningú com jo, per a això. No, ningú com tu. Ets una màquina [...]. Més, més. Els ventres que llisquen llargament, en contacte . Ningú t'estimaria com jo. No, ningú, petit, ningú.
(p. 202) «You're a good bastard, Gallagher», he shouted sullenly, clapping him on the back. He felt a vast explosive mirth wich embraced everything. «An' you're jus', jus' an old cockhound, Wilson. You're the goddamnedest ole lecher...». His voice was thick and the others, even in their drunkenness, looks at him uneasily. « I bet you were born with a stiff rod ».	(p. 103) –Ets un bon bergant, tu, Gallagher – cridà, tot picant-li cops a l'esquena. Sentia una mena d'hilaritat explosiva, que ho abraçava tot. –I tu, Wilson, estàs fet un... un gall de corral... –Arrossegava una mica les paraules, i els altres, fins i tot beguts com estaven, el miraven amb inquietud–. M'hi jugo el coll que quan vas néixer ja la portaves dreta .

<p>(p. 347) Hearn, she says, in her deep husky voice, you're a shell, you're nothing but a goddam shell. After you've had fifty thousand of us up here, you'll probably cut it off and hang it up to dry. You learned an acceptable wiggle somewhere along the line and you think that's all you need to get by.</p>	<p>(p. 178) Hearn, diu ella, amb la seva veu fonda i rogallosa, ets una closca buida, i no res més que una maleïda closca buida. Quan ens hauràs fet pujar cinquanta mil dones aquí dalt, probablement te la tallaràs i la penjaràs a assecar. Al llarg del teu camí, d'una manera o altra, vas aprendre a fornir d'una manera passadora, i t'has pensat que amb això ja podies anar fent.</p>
<p>(p. 377-378) Ah'm gonna tell ya somethin', they was a little old whore Ah had back a while ago that Ah took twelve times in a night, and the way Ah'm fixin' now, what with the honey in math insides, Ah'm gonna beat that with you.⁶⁰⁰</p>	<p>(p. 193) Mira, una vegada, amb una puteta de per allà, vaig fer-ho dotze vegades en una sola nit. Després de tants dies em penso que avui batré el meu propi rècord.⁶⁰¹</p>

Sembla, tanmateix, que la traducció encara contenia alguns fragments inadmissibles per al censor: Folch i Camarasa ja havia assuavit la traducció, però no n'hi havia prou. Així, el 5 de novembre Mampel va redactar un nou informe en què detallava les pàgines de la traducció amb subratllats en vermell que calia suprimir:

Aparte de las acciones guerreras, el tema ordinario de conversación entre los soldados es la mujer y el sexo. Prolifera el lenguaje grosero, soez, descaradamente inmoral.

Algunas expresiones se han suavizado al traducir la novela al catalán. Pero quedan todavía como inadmisibles las señaladas en las páginas 32, 82, 103, 174, 178 y 193. AUTORIZABLE con tachaduras (lo subrayado en rojo).⁶⁰²

⁶⁰⁰ Ibídem. Alguns passatges han estat copiats sencers per tal de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

⁶⁰¹ Ibídem.

⁶⁰² Ibídem. Pel que fa a l'autocensura, Folch i Camarasa va aclarir, en una entrevista, que «em repugna l'explotació del sexe per part dels escriptors. Si he tingut algun motiu per refusar-ne, ha estat la falta de moral: sóc un home molt catòlic». Va reblar que «evitava les paraules malsonants. El millor exemple [a *Els nus i els morts*] és la paraula “cardar”, que vaig endolcir quan vaig fer la traducció». Entrevista inèdita de Lara Estany a Ramon Folch i Camarasa (Palau-Solità i Plegamans, 6 de maig de 2014).

Els editors van rebre un comunicat el 10 de novembre, que els informava de les supressions que s'havien de dur a terme sobre la traducció –la pàgina 174 no constava en l'enumeració, havia estat descartada–. L'última instància, del 13 de desembre, incloïa una galerada que recollia les pàgines amb els passatges suprimits i que acreditava el compliment de les imposicions de la censura. A continuació exposem, contraposats, els fragments per mostrar el resultat de la segona purga:

<i>Els nus i els morts</i> (galerada 866)	<i>Els nus i els morts</i> (galerada 1023)
(p. 32) El cos vellutat, humit, de la nena es relaxa. Està ajaguda damunt el seu vestit ben estès, amb les sines tendres deixatades en la calor de l'estiu. Vestits?, pregunta. De quin color seran?	(p. 64) El cos vellutat, humit, de la nena es relaxa. Està ajaguda damunt el seu vestit ben estès, [...] en la calor de l'estiu. Vestits?, pregunta. De quin color seran?
(p. 82) Au, més, [...] més. SI PARES ET MATO. Qui és el teu home? Tu ets el meu home, au, més, més. Ningú com jo, per a això. No, ningú com tu. Ets una màquina [...]. Més, més. Els ventres que llisquen llargament, en contacte. Ningú t'estimaria com jo. No, ningú, petit, ningú. Sóc una màquina, oi? Una màquina...	(p. 150) Au, més, més. SI PARES ET MATO. Qui és el teu home? Tu ets el meu home, au, més, més. Ningú com jo, per a això. No, ningú com tu. Ets una màquina. Més, més. [...] Ningú t'estimaria com jo. No, ningú, petit, ningú. Sóc una màquina, oi? Una màquina...
(p. 103) –Ets un bon bergant, tu, Gallagher – cridà, tot picant-li cops a l'esquena. Sentia una mena d'hilaritat explosiva, que ho abraçava tot. –I tu, Wilson, estàs fet un... un gall de corral... –Arrossegava una mica les paraules, i els altres, fins i tot beguts com estaven, el	(p. 186) –Ets un bon bergant, tu, Gallagher – cridà, tot picant-li cops a l'esquena. Sentia una mena d'hilaritat explosiva, que ho abraçava tot. –I tu, Wilson, estàs fet un... un gall de corral... –Arrossegava una mica les paraules, i els altres, fins i tot beguts com estaven, el

miraven amb inquietud-. M'hi jugo el coll que quan vas néixer ja la portaves drete.	miraven amb inquietud. [...]
(p. 178) Hearn, diu ella, amb la seva veu fonda i rogallosa, ets una closca buida, i no res més que una maleïda closca buida. Quan ens hauràs fet pujar cinquanta mil dones aquí dalt, probablement te la tallaràs i la penjaràs a assecar. Al llarg del teu camí, d'una manera o altra, vas aprendre a fornir d'una manera passadora, i t'has pensat que amb això ja podies anar fent.	(p. 316) Hearn, diu ella, amb la seva veu fonda i rogallosa, ets una closca buida, i no res més que una maleïda closca buida. [...] Al llarg del teu camí, d'una manera o altra, vas aprendre a fornir d'una manera passadora, i t'has pensat que amb això ja podies anar fent.
(p. 193) Mira, una vegada, amb una puteta de per allà, vaig fer-ho dotze vegades en una sola nit. Després de tants dies em penso que avui batré el meu propi rècord. ⁶⁰³	(p. 342) [...] ⁶⁰⁴

El 28 de desembre la Junta va emetre'n la resolució definitiva, i el 1965 l'obra de Mailer va aparèixer a El Balancí amb el número 11. Una fitxa de dipòsit, expedida el 2 de febrer de l'any següent, ratificava el lliurament de tres exemplars de la novel·la a la Sección de Orientación Bibliográfica i clausurava el llarg camí fins a la publicació.⁶⁰⁵

El 7 d'octubre Crespo va posar en marxa els tràmits per a treure a llum *La ruta del tabac* (*Tobacco Road*, 1932), d'Erskine Caldwell. No constaven els antecedents, atès que encara no havia estat traduïda al castellà (ni ho ha estat encara avui). Dietta va elaborar l'informe el 5 de novembre, per mitjà del qual va descriure-la com una «novela rural de ruralismo americano. [...] Es una novela sureña, americana, de tipos humanos rayanos en animales», i va concedir-li el plàcet, per tal com «no tiene absolutamente

⁶⁰³ Ibídem.

⁶⁰⁴ Ibídem.

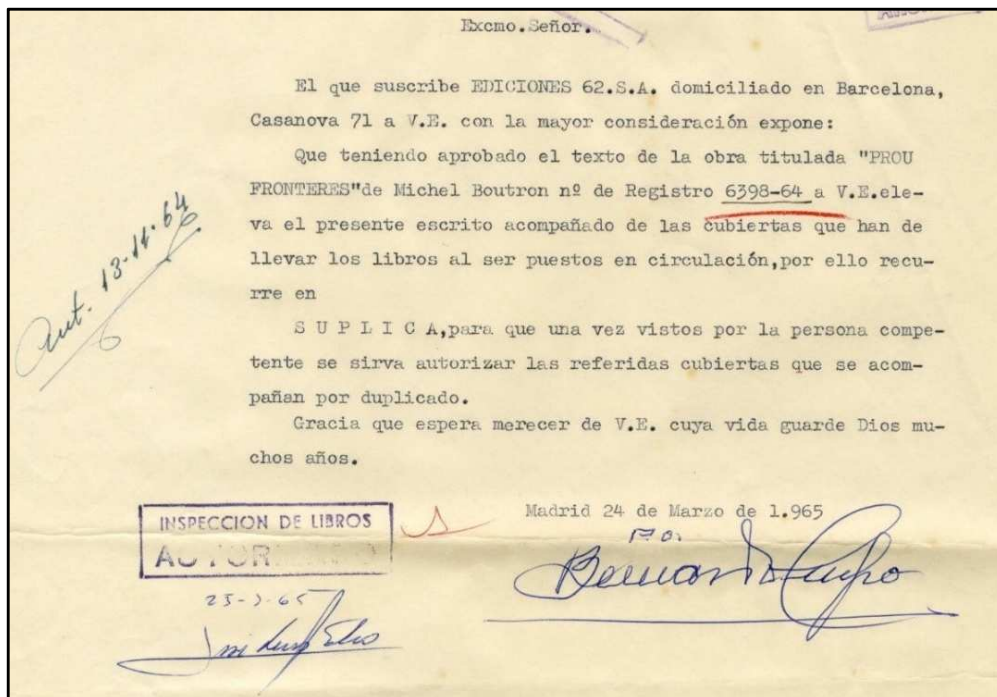
⁶⁰⁵ Lara Estany. «Els efectes de la censura franquista en la traducció catalana d'*Els nus i els morts*, de Norman Mailer». *Quaderns. Revista de Traducció*, 23 (2016), p. 127.

nada rechazable a nuestros efectos». ⁶⁰⁶ L'obra de Caldwell, en traducció de Manuel de Pedrolo, va passar a formar part d'El Balancí, com a número 3, el 1965.

Gairebé un mes més tard, el 3 de novembre, va entrar a l'administració la petició per a *Prou fronteres!* (*Les enfants du matin*, 1955), de Michel Boutron («no P. B.»). El 12 de novembre el lector 29 –no identificat– va expedir un informe, en el qual en feia una sinopsi i n'aconsellava la publicació:

(J). «Les enfants du matin»,- una novela interesante por su contenido. Un matrimonio americano, quiere luchar por la fraternidad entre los pueblos, sin ninguna discriminación, de raza, religi[ó]n, lengua o color.

Por esto, en una pequeña ciudad, recogen 50 niños de varias nacionalidades y les aprende[n] a vivir juntos como hermanos. Entre ellos se encontraba un jud[í]o austr[í]aco, que hab[í]a perdido a sus padres en la [ú]ltima guerra, que se mostrava muy recalcitrante. Pero hasta [e]l final vence el autor al pr[ó]jimo, y la experiencia hecha por los dos americanos, dar[á] en el porvenir sus frutos. ⁶⁰⁷

Imatge 57. Instància de sol·licitud per a les cobertes de *Prou fronteres!* ⁶⁰⁸

⁶⁰⁶ AGA, SC, expedient 6063, caixa 21/15574.

⁶⁰⁷ AGA, SC, expedient 6398, caixa 21/15612.

⁶⁰⁸ *Ibidem*.

Tanmateix, després d'haver obtingut el plàcet de la superioritat, i coincidint amb la instància que Crespo va emetre quatre mesos més tard, el 24 de març de 1965, per a la coberta, el cap de secció va encarregar a un altre lector – per motius que desconeixem i que no han quedat registrats en cap document– un nou informe:

(C).- Reciente aún la segunda guerra mundial, un matrimonio americano concibe la idea de fundar un campamento donde una serie de muchachos de distintas naciones convivan durante una temporada para promover el deseo de una paz duradera. Siegfried Stanek, adolescente austríaco, se niega a todo contacto amistoso e incluso tiene una violenta pelea con otros compañeros. Los profesores deliberan sobre el caso y merced a la piedad de algunos y principalmente de la fundadora de la «ciudad», dan oportunidad al muchacho de confesar el móvil de su actitud que obedece a una espantosa tragedia [...].

No es obra para lectores infantiles, pero en principio puede autorizarse para colección juvenil, supeditando la autorización definitiva a la traducción.⁶⁰⁹

Aquesta resolució va ser expedida a destemps: l'obra ja havia estat autoritzada el 13 de novembre (l'editorial no va rebre cap notificació posterior) i traduïda per Carme Vilaginés. Sense altres obstacles, *Prou fronteres!* va encetar la col·lecció El Trapezi al cap de pocs mesos, el mateix 1965.

La següent sol·licitud cursada per Edicions 62 correspon a *Conversa a Sicília* (*Conversazione in Sicilia*, 1941), d'Elio Vittorini («no P. B.»). En l'informe, del 27 de gener de 1965, el lector 5 va exposar-ne una anàlisi força filosòfica i abstracta:

Novela en cierto modo simbólica y hasta cierto punto poética en la que el autor nos describe un viaje al parecer fantástico realizada por un hijo a su madre, a la que ha abandonado su esposo y padre de aqu[é]l para marcharse con otra mujer, y en el cual se enfrentan simb[ó]licamente el mundo de concepción humana y aferrado a la tierra de la

⁶⁰⁹ *Ibíd.*

madre, con el mundo po[é]tico de compasión y amor al pr[ó]jimo en abstracto del protagonista, a[ú]n el lejano y distante al hombre.⁶¹⁰

Després d'aprofundir una mica més en l'argument de la novel·la, va decretar que «puede publicarse sin inconveniente»⁶¹¹ i, un cop conclòs l'expedient el 28 de gener, va ser publicada el 1966, en traducció de Capmany, com a número 19 d'El Balancí.

El 30 de novembre Crespo va endegar la tramitació per a editar *Color de sang* (*The Red Scarf*, 1958), de Gil Brewer, en traducció de Joaquim Rodríguez i Rodon. La novel·la, que mai no havia generat cap controvèrsia en publicar-se la versió original, va ser retallada, segons l'informe del lector 20, datat el 10 de desembre:

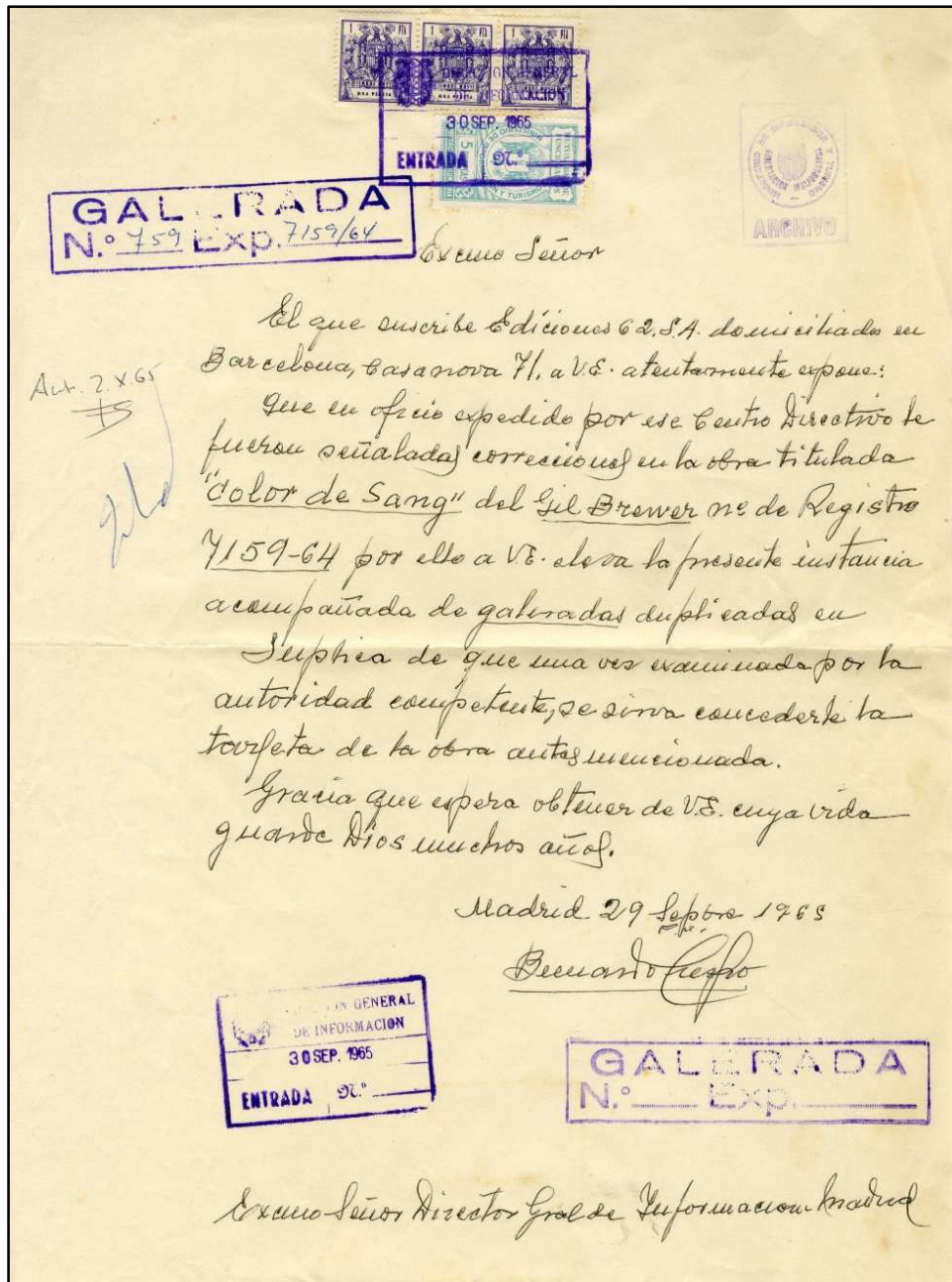
Novela polic[í]aca de gansters (sic). La trama gira alrededor de un dinero que quieren apropiarse unos c[ó]mplices de los gansters (sic). Incidentalmente, el protagonista se ve mezclado con ellos, y para salvar su apurada situación [...], pretende tambi[é]n beneficiarse de ese dinero. Puede autorizarse con las tachaduras indicadas en las p[á]ginas 30 y 53.⁶¹²

L'endemà, l'11 de desembre, el Director General va comunicar les estisorades a l'editorial, que uns quants mesos més tard, el 29 de setembre de 1965, va tornar a posar-se en contacte amb censura per sol·licitar l'aprovació de la galerada de la traducció:

⁶¹⁰ AGA, SC, expedient 7031, caixa 21/15688.

⁶¹¹ *Ibíd.*

⁶¹² AGA, SC, expedient 7159, caixa 21/15706.

Imatge 58. Instància de sol·licitud per a la galerada de la traducció de *Color de sang* ⁶¹³

La traducció de Rodríguez i Rodon, retallada, va obtenir la conformitat del Jefe de la Sección el 30 de setembre, tal com mostra un segell gravat sobre l'informe. Tot seguit contraposem els fragments ratllats a l'original anglès, per motius de moral sexual, amb els de la versió catalana:

⁶¹³ *Ibidem*.

<i>The Red Scarf</i> (1958)	<i>Color de sang</i> (1965)
<p>(p. 30) I got up and took the bottle and returned to the chair. I opened it and had a drink. Then I got the glass of water and drank some and set it on the bureau. I sat in the chair with the bottle and watched her.</p> <p>«You'll freeze».</p> <p>«You wouldn't understand».</p> <p>«The bed's warm».</p> <p>I took a drink and set the bottle on the bureau and fell off the chair. I got up on the chair again and watched her.</p>	<p>(p. 40-41) Vaig aixecar-me per agafar l'ampolla i vaig tornar a la cadira. La vaig destapar i vaig fer un altre tragueta. Després vaig agafar el got d'aigua, en vaig beure una mica i vaig deixar-la sobre la taula. Vaig seure novament a la cadira amb l'ampolla a la mà tot mirant-me la noia.</p> <p>–Et glaçaràs.</p> <p>–No ho comprendries!</p> <p>[...]</p> <p>Vaig beure una altra vegada i, en deixar l'ampolla a la taula, vaig caure de la cadira. Vaig seure altra vegada i vaig continuar mirant-la.</p>
<p>(p. 53) She shook her head. «Oh, no, Nichols. I'd tell her you slept with me night before last. In that hotel. How would she like that?». ⁶¹⁴</p>	<p>(p. 70-71) Ella mogué el cap.</p> <p>–Oh, no, Nichols. Li diria que vàrem estar junts abans d'ahir a la nit, en aquell hotel. Creus que li agradaria? ⁶¹⁵</p>

Autoritzada el 4 d'octubre, el 1965 va esdevenir el volum 40 de La Cua de Palla.

Una altra obra mutilada és *El baró rampant* (*Il barone rampante*, 1957), d'Italo Calvino, que va endegar el procés de revisió el 5 de desembre («no P. B.»). En el primer informe, del 17 de desembre, el lector 19 la descriu com «una novela escrita con mucha imaginaci[ó]n. Se podría llamar una historia con aventuras fant[á]sticas. Pero debido al talento del autor, resulta tambi[é]n de gran calidad literaria». Conclou que «la obra no tiene nada de particular» i que, per tant, «PUEDE AUTORIZARSE». ⁶¹⁶ La superioritat

⁶¹⁴ Ibídem. Els passatges han estat copiats sencers per tal de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

⁶¹⁵ Gil Brewer. *Color de sang*. Barcelona: Edicions 62, 1965.

⁶¹⁶ AGA, SC, expedient 7262, caixa 21/15720. Al capdavant de l'informe, el censor també assenyala que l'obra «ha sido editada en Italia por Einaudi».

va demanar, tanmateix, una segona valoració, i el 30 de desembre Francisco Aguirre va emetre un segon veredict, aquest cop, amb «tachaduras»:

(C). Novela italiana. La obra es una novela fantástica. [...] No hay actos inmorales ni ataques al dogma pero s[í] un ligero matiz anticlerical contra los jesuitas. La obra es metafórica, el mundo visto desde lo alto. Creo que se deben de suprimir las partes tachadas en las pags. 155-212-213 y 214 injuriosas a la Compañía de Jesús, y que hecha esta salvedad se puede permitir su versión al catal[án].⁶¹⁷

En efecte, després que el 31 de desembre el Director General enviés una carta a Edicions 62 exposant les condicions d'Aguirre, Crespo tan sols va trigar tres mesos a fer arribar la galerada de la traducció de Capmany, el 18 de març de 1965. Els passatges, com hom pot provar a continuació, van ser suprimits pel fet de vulnerar els principis religiosos del règim:

<i>Il barone rampante</i> (1957)	<i>El baró rampant</i> (1965)
<p>(p. 155) Una notte Cosimo fu svegliato da un lamento. Accorse con una lanterna e sull'olmo del Conde vide il vecchio già legato al tronco e il Gesuita che stringeva i nodi.</p> <p>–Alto là, Padre! Cosa è questo?</p> <p>–Il braccio della Santa Inquisizione, figlio! Ora tocca a questo sciagurato vecchio, perché confessi l'eresia e sputi il demonio. Poi ce ne sarà per te!</p> <p>Cosimo trasse la spada e recise le corde. –Guardia a voi, Padre! Ci sono anche altre braccia, che servono la ragione e la giustizia!</p> <p>Il Gesuita dal mantello trasse una</p>	<p>(p. 163) [...]</p>

⁶¹⁷ *Ibidem*.

<p>spada sguainata. –Barone di Rondò, la vostra famiglia già da tempo ha un conto in sospeso col mio Ordine!</p> <p>–Aveva ragione mio padre buonanima! –esclamò Cosimo incrociando il ferro. –La Compagnia non perdona!</p> <p>Si batterono in bilico sui rami. Don Sulpicio era uno schermidore eccellente, e piú volte mio fratello si trovò a mal partito. Erano al terzo assalto quando El Conde, riavutosi, si mise a gridare. Si svegliarono gli altri esuli, accorsero, s'interposero tra i duellanti. Sulpicio frece subito sparire la sua spada, e come se niente fosse si mise a raccomandare la calma.</p> <p>Mettere a tacere un fatto cosí grave sarebbe stato impensabile in qualsiasi altra comunitá, non in quella, con la voglia che avevano di ridurre al minimo tutti i pensieri che s'affacciavano alle loro teste. Cosí Don Federico mise i suoi buoni uffici e si venne a una specie di conciliazione tra Don Sulpicio ed El Conde, che lasciava tutto come prima.</p> <p>Cosimo, certamente, doveva diffidare, e quando andava per gli alberi con Ursula temeva sempre di vedersi spiato dal Gesuita.⁶¹⁸</p>	<p>Cosimo, certament, no se n'havia de fiar, i quan corria pels arbres amb Úrsula sempre temia que el jesuïta no l'espíés.⁶¹⁹</p>
---	--

El segon passatge ocupa les pàgines 212, 213 i 214 de l'original italià. Atès que és massa extens per a incloure'l a la taula, el transcrivim a continuació:

⁶¹⁸ *Ibíd.* Els passatges han estat copiats sencers per tal de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

⁶¹⁹ Italo Calvino. *El baró rampant*. Barcelona: Edicions 62, 1965.

–*Como como como?* –disse disorientato l'uomo col cappello a larghe tese, e in quel disorientamento, scordandosi che doveva tenere il capo chino, s'alzò fino a guardaré Cosimo negli occhi. Cosimo lo riconobbe: era Don Sulpicio, **il gesuita suo nemico dei tempi di Olivabassal.**

–**Ah! Non m'ero ingannato! Giú la maschera, reverendo padre!** –esclamò il Barone.

–**Voi! Ne ero certo!** –fece lo spagnolo e si tolse il cappello, s'inclinò, scoprendo la chierica. –**Don Sulpicio de Guadalete, superior de la Compañia de Jesus (sic).**

–**Cosimo di Rondò, Muratore Franco ed Accettato!**

Anche gli altri due spagnoli si presentarono con un breve inchino.

–**Don Calisto!**

–**Don Fulgencio!**

–**Gesuiti anche lorsignori?**

–***Nosotros también!***

–**Ma il vostro ordine non è stato sciolto di recente per ordine del Papa?**

–**Non per dar tregua ai libertini e agli eretici del vostro stampo!** –disse Don Sulpicio, snudando la spada.

Erano gesuiti spagnoli che dopo lo scioglimento dell'Ordine s'erano dati alla campagna, cercando di formare una milizia armata in tutte le contrade, per combattere le idee nuove ed il teismo.

Anche Cosimo aveva sfoderato la spada. Parecchia gente aveva fatto ressa intorno. –**Favorite scendere, se volete battervi *caballerosamente*,** –disse lo spagnolo.

Piú in là era un bosco di noci. Era il tempo della bacchiatura ei contadini avevano appeso dei lenzuoli da un albero all'altro, per raccogliere le noci che bacchiavano. Cosimo corse su un noce, saltò nel lenzuolo, e lí si tenne ritto, frenando i piedi che gli scivolavano sulla tela in quella specie di grande amaca.

–**Salite voi di due spanne, Don Sulpicio, che io sono disceso piú di quanto non sia solito!** –e snudò anche lui la spada.

Lo spagnolo saltò lui pure sul lenzuolo teso. Era difficile tenersi ritto, perché il lenzuolo tendeva a chiudersi a sacco intorno alle loro persone, ma i due contendenti erano tanto accaniti che riuscirono a incrociare i ferri.

–***Alla maggior gloria di Dio!***

–***A Gloria del Grande Architetto dell'Universo!***

E si menavano fendenti.

–**Prima che vi pianti questa lama nel piloro,** –disse Cosimo, –**datemi notizia della Señorita Ursula.**

-É morta in un convento!

Cosimo fu turbato dalla notizia (che però io penso fosse inventata a bella posta) e l'ex gesuita ne approfittò per un colpo mancino. Con un a-fondo raggiunge una delle cocche che legate ai rami dei noci sostenevano il lenzuolo dalla parte di Cosimo, e la tagliò di netto. Cosimo sarebbe certo caduto se non fosse stato lesto a gettarsi sul lenzuolo dalla parte di Don Sulpicio e ad aggrapparsi a un lembo. Nel balzo, la sua spada travolse la guardia dello spagnolo e l'infilzò nel ventre. Don Sulpicio s'abbandonò, scivolò giù per il lenzuolo inclinato dalla parte dove aveva tagliato la cocca, e cadde a terra. Cosimo s'arrampicò sul noce: Gli altri due ex gesuiti sollevarono il corpo del compagno ferito o morto (non si seppe mai bene), scapparono e non si fecero mai piú rivedere.

La gente s'affollò intorno al lenzuolo insanguinato. Da quel giorno mio fratello ebbe fama generale di frammassone.⁶²⁰

Un cop ratificades les supressions, tal com mostra un segell de la direcció sobre l'informe d'Aguirre, del mateix 18 de març, *El baró rampant* va obtenir el plàcet el 20 de març i el 1965 va integrar-se a El Balanci, amb el número 7.

Al final de 1964 Crespo va emetre les instàncies per a dues obres d'un altre autor italià, Cesare Pavese: *El company (Il compagno, 1947)* i *La lluna i les fogueres (La luna e i falò, 1949)*. La primera, que ja havia estat prohibida uns anys abans per a la traducció castellana («Antecedentes: “Il compagno” El compañero– exp. 1096-57 Denegada»),⁶²¹ va tornar a ser censurada. El 23 de desembre el lector 29 va encarregar-se d'elaborar el primer informe, força contundent, i gens favorable:

La novela «El Compañero» por su contenido total es de tendencia comunista. El autor Cesare Pavese trabaja en la editorial Einaudi, que ha publicado la obra en italiano.

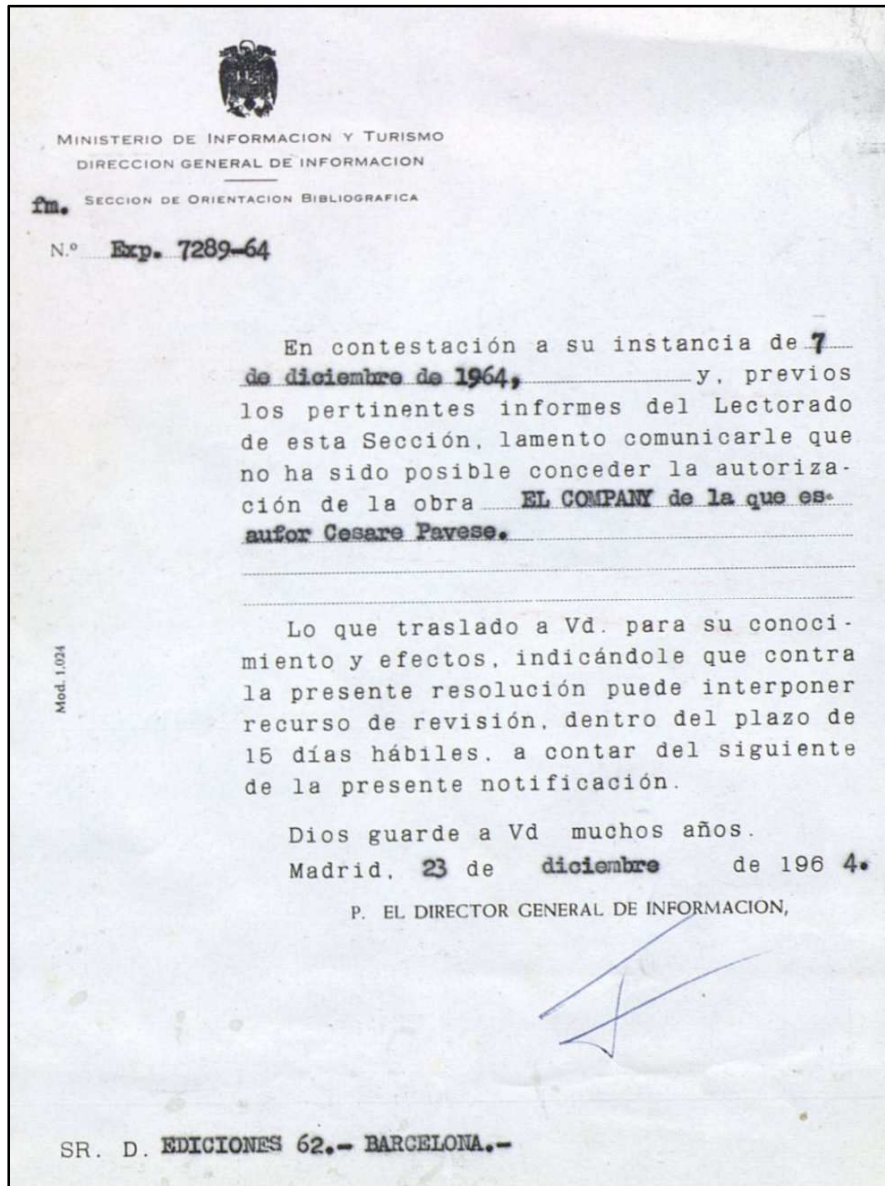
Teniendo un car[á]cter permanente antifascista, el personaje principal se muestra gran partidario de los rojos españoles. Tambi[é]n hay muchas descripciones er[ó]ticas, sensuales, que consideramos contra la moral. Hemos subrayado algunos

⁶²⁰ Ibídem. Com en el cas anterior, el passatge sencer va ser directament suprimit en la versió catalana.

⁶²¹ AGA, SC, expedient 7289, caixa 21/15723.

p[á]rrafos en las p[á]ginas 42, 43, 144, 159, 160, 168, 170 y 181, que ilustran m[á]s el contenido: en consecuencia, opinamos que la obra NO PUEDE AUTORIZARSE.⁶²²

El mateix dia, el Director General va fer arribar la resolució a l'editorial, tal com deixa veure el document següent:

Imatge 59. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a *El company*⁶²³

⁶²² *Ibíd.*

⁶²³ *Ibíd.*

Després d'aquesta negativa, Crespo no va insistir més, fins que, el 22 de febrer de 1967, va tornar a emetre una instància. Van caldre les valoracions de tres censors per tal d'arribar a un consens. En el primer informe, de l'1 de març, el lector 16 corrobora extensament la denegació de 1964:

Novela de tema polític. Esta novela, escrita en primera persona, relata la vida trashumante de un joven sin oficio determinado pero con inclinaciones artísticas, que se mueve entre gentes desarraigadas y tan frustradas como él. El escenario cambia con frecuencia, pero la acción transcurre principalmente en Turín y Roma, en ambientes populares y entre elementos del origen más diverso. En el último tercio de la novela, con el protagonista en Roma, el relato adquiere ya cierta consistencia, al introducirse en un círculo de adversarios del régimen fascista que distribuye propaganda contra el mismo. En efecto, el héroe de la novela es detenido, aunque por poco tiempo.

Pertenece la obra al género neorrealista, con abusivo predominio del diálogo, cargado a veces de expresiones demagógicas, y con una ausencia casi absoluta de digresiones o descripciones. El elemento puramente literario es predominante, pero la novela va cobrando poco a poco sentido político, hasta terminar siendo un retrato del ambiente italiano y de la oposición al régimen en los años que precedieron a la segunda guerra mundial, y concretamente durante la guerra española, a juzgar por las alusiones, en alguna ocasión desagradables, que se hacen a ella.

Cabe señalar tambi[é]n que aunque abundan las esc[e]nas amorosas, están éstas exentas de erotismo o pornografía.

La novela corresponde a la época tibiamente comunista del autor, aunque la palabra comunista no aparece en ninguna parte, caracterizándose a los personajes como «rojos», sin duda por sus simpatías hacia el bando homónimo [...].

Aun reconociendo que en esta obra no se hace la apología ni se menciona expresamente ningún grupo político determinado, resulta claro por el tono demagógico de algunos di[á]logos, las alusiones denigratorias a la guerra española, el ambiente y los métodos de agitación y propaganda que emplean sus personajes, que corresponden a un grupo de filiación política bien definida y que desgraciadamente no han perdido actualidad, por lo que pudieran servir de incitación o inclinar a establecer paralelismos con la circunstancia española. Por tanto, consideramos la novela NO PUBLICABLE.⁶²⁴

⁶²⁴ AGA, SC, expedient 1490, caixa 21/17947.

A causa d'una possible intervenció per part dels editors (que, en qualsevol cas, no ha quedat registrada), alguns dies més tard, el 3 de març, la superioritat va encarregar una segona lectura al censor 11. Tot fa pensar, tanmateix, que l'objectiu de la direcció, tal vegada incentivada per l'allau d'autoritzacions que caracteritza el període de la consulta voluntària, consistia a buscar l'aprovació de l'obra per mitjà de subterfugis, tal com mostra el segon informe, força més transigent:

La novela «El compañero», describe la vida de algunos grupos antifascistas, bajo el régimen mussoliniano. La acción transcurre en Turín y Roma, y los personajes principales son jóvenes pertenecientes a la clase obrera. Tanto el autor, –Cesare Pavese–, como el editor, –Einaudi–, son marxistas conocidos.

Pero el contenido, a pesar de demostrar en varias páginas una tendencia filocomunista, no puede ser calificado como libro de propaganda. Quiere más bien subrayar que el régimen fascista tenía muchos enemigos internos, también en sus tiempos de éxitos.

Hemos adnotado algunos párrafos en las páginas 166, 176 y 177, donde se encuentran afirmaciones falsas sobre la guerra civil española y sobre la burguesía. Dichos párrafos, opinamos que deben tacharse en la edición castellana. En resumen, por su contenido general, la obra PUEDE AUTORIZARSE.⁶²⁵

El 9 de març Antonio Iglesias va enllestir el tercer informe, que banalitzava encara més el contingut polític de l'obra i que, d'altra banda, indicava les supressions d'unes altres pàgines:

Novela gris y monótona que lo mismo podría t[er]minar en el capítulo primero que en el último. Intenta ser una apología de la «Resistencia» italiana, pero esta resistencia tiene muy poca chispa. El protagonista, Pablo, es un tipo abúlico, inquieto, que se enamora de Linda, una muchacha de vida dudosa, la cual deja por él a su amigo Aurelio, comunista accidentado. Pablo va y viene, intenta diversas formas de ganarse la vida; pero no tiene apego a nada ni a nadie. Todavía no ha descubierto su verdadera vocación: el

⁶²⁵ *Ibidem*.

comunismo. La descubre en Roma, donde se lía con Gina. Reaparece fugazmente Linda. Nuevas amistades más o menos izquierdistas, entre hampones y pobres diablos. Y un profesional de la subversión, Scarpa. Detienen al héroe. [É]ste se pasa un mesecito en la cárcel y se vuelve a Turín.

El libro produce una impresión triste y hace sonre[í]r. Se saca la consecuencia de que los comunistas italianos eran unos señores más interesados por comer y beber, por charlar y pasear, que no por hacer algo práctico en favor de sus ideas. Dan la impresión de tener un miedo cervical al fascismo. A éste, claro, se le pone en la picota, se habla de persecuciones y torturas; pero éstas se reducen, en la cárcel, a alguna bofetada que otra. También se habla de España, se hace la apología de la República, se pinta como bravos a los comunistas (149), se desconfía de los intelectuales rep[u]blicanos (174), se ataca a la burguesía (176-177) y se elogia al marxismo (182-183). Hay alguna palabra malsonante en la pág. 194. Es censurable lo señalado en la 166. El tono voluntariamente reconcentrado e inane del relato acredita al novelista pero demuestra también que, en el fondo, no tiene nada que decir. Quiere hacer una novela con comunistas como héroes y resultan pelagatos. PUEDE AUTORIZARSE.⁶²⁶

El pas per la censura d'*El company* és un cas paradigmàtic pel que fa al canvi dels veredictes, que inicialment el presenten com un pamflet comunista extremadament perillós i desaconsellable, i que, finalment, el descriuen amb tanta condescendència que perd tot el valor contestatari. Malgrat les indicacions dels dos darrers lectors, el Director General va anunciar a l'editorial que «en relación con su escrito de 22 de febrero [...] se aconseja la presentaci[ó]n del texto de traducción sobre el que se har[í]an, si fueren necesarias, las indicaciones oportunas».⁶²⁷ Així, Crespo va emetre, el 30 de setembre, la instància per a la traducció, de Francesc Parcerisas, que havia estat efectuada sense cap restricció:

⁶²⁶ *Ibíd.*

⁶²⁷ *Ibíd.*

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
 DIRECCION GENERAL DE INFORMACION
 ORIENTACION BIBLIOGRAFICA

n.º. núm.
 1490/67

ENTRADA 71.
 3 PESETAS
 MUTUALIDAD DE FUNCIONARIOS
 5 PESETERAS
 ESPARTACION DE ENTABLO

Ilmo. Sr.:
 El que suscribe, **RAMON BASTARDES**....., con domicilio en **Barcelona**....., calle **Casanova**..... número **71**....., en representación de la Editorial **Ediciones 62 S.A.**..... solicita consulta voluntaria prevista en el artículo 4.º de la Ley de Prensa e Imprenta de 18 de marzo de 1966 («B. O. del Estado» del 19), para la obra:
 TITULO **"EL COMPANYY"**.....
 Nombre **Cesare**..... seudónimo
 AUTOR: Apellidos **Pavese**.....
 EDITOR **Ediciones 62 S.A.**..... inscrito con el número en el Registro de Empresas Editoriales.
 Volumen (páginas) **94**.....
 Formato **12 X 18**.....
 Tirada **1.500 ejem**.....
 Precio venta
 Colección en que se incluye (1)
 Madrid. Hora Fecha **30 de Sebpre**..... 1957.....
 EL SOLICITANTE,
 P.º
Bernardini

Med. 712
 CONSULTA VOLUNTARIA
 1490/67
 30 de Sebpre 1957
 ENTRADA 71

Ilmo. Sr. Director General de Información.
 (1) Si es obra infantil o juvenil, dígame expresamente.

Imatge 60. Instància de sol·licitud per a la galerada de la traducció d' *El company* ⁶²⁸

Tal com hom pot observar en una nota escrita a mà, sobre la traducció van ser subratllats els passatges de les pàgines 78, 82, 83 i 86 de la galerada. A fi de demostrar la integritat de la traducció de Parcerisas, tot seguit contraposem els passatges marcats sobre l'original italià (que, com acabem de veure, en cap moment no van ser comunicats a l'editorial) i els corresponents de la galerada de la traducció catalana, que també van ser subratllats:

⁶²⁸ *Ibidem*.

<i>Il compagno</i> (1947)	<i>El company</i> (galerada 591)
(p. 166) –Che si dice qui a Roma? –mi chiese di scatto. –Della Spagna si ride...	(p. 78) –Aquí a Roma què en diuen? –D’Espanya, se’n riuen...
(p. 166) A bassa voce chiesi a Scarpa se sapeva di Torino. Dissi il nome di Amelio, e che stava in un letto. Non sapeva. A aquel tempo era in Spagna. –C’erano i nostri mutilati, –mi rispose, –che finivano in mano al nemico. Ne ho veduti con gli occhi strappati.	(p. 78) En veu baixa vaig preguntar a Scarpa què sabia de Torí. Vig dir el nom d’Amelio, i que estava al llit, no en sabia res. Per aquella [è]poca era a Espanya. –Hi havia mutilats dels nostres –va respondre–, que l’enemic rematava. N’he vistos amb els ulls arrencats.
(p. 174) –Non è molto il guadagno dei libri. Ho visto in Spagna intellettuali far sciocchezze come gli altri. Quel che conta è l’istinto di classe.	(p. 82) –No s’aprèn gaire en els llibres. A Espanya he vist intel·lectuals que feien les mateixes bestieses que els altres. El que compta és la consciència de classe.
(p. 176-177) Qui da voi non è niente, –mi disse. Mi raccontò della Germania e delle carceri di Spagna . Mentre parlava mi venivano i sudori. –Abbiamo contro tutto il mondo, –mi diceva. –Non farti illusioni. È questo che qui non volete capire. Difendono il piatto e la tasca, i borghesi. Sono pronti a far fuori metà della terra, a scannare i bambini, pur di non perdere la greppia e lo staffile. Arriveranno anche in Italia, sta’ sicuro. Parleranno magari di Dio o della mamma.	(p. 83) –Aquí no és res –em digué. Em va parlar d’Alemanya i de les presons d’Espanya . Mentre parlava em feia suar. –Tenim tot el món en contra –em deia–, no et facis il·lusions. Això és el que aquí no voleu entendre. Els burgesos defensen la taula parada i la butxaca plena. Estan disposats a acabar amb la meitat de la terra, a assassinar els infants, per no perdre el pinso i el fuet. Pots estar segur que arribaran fins a Itàlia, actuaran encara que sigui en contra de Déu o de sa mare.
(p. 177) –Se tu non sapessi com’è, –mi spiegò, –non saresti un compagno. Ma altro è saperlo, altro sapersi regolare. Tutti siamo borghesi quando abbiamo paura. E chiuder gli	(p. 83) –Si tu no sabies com és –m’explicà–, no series un company. Però una cosa és saber-ho i una altra saber-se controlar. Tots som burgesos quan tenim por. I tancar els ulls i

occhi e non vedere il temporale, è soltanto paura, paura borghese. Che cos'è, se non questo, il marxismo: veder le cose come sono e provvedere?	no veure el temporal és por, por burgesa. Què és el marxisme sinó això: veure les coses com són i actuar en conseqüència.
(p. 183) –Ma non basta, –dicevano. – Non bisogna dar tempo alla guerra. Diventeremmo un'altra Spagna. ⁶²⁹	(p. 86) –Però no n'hi ha prou –deien–. No hem de deixar que esclati una altra guerra. Seria una altra Espanya. ⁶³⁰

Aquest cop sí, el 18 d'octubre la superioritat va comunicar les supressions que el censor havia marcat «del exemplar original adjunto»,⁶³¹ i que l'editorial va resoldre de la manera següent:

<i>El company</i> (galerada 591)	<i>El company</i> (1967)
(p. 78) –Aquí a Roma què en diuen? –D'Espanya, se'n riuen...	(p. 156) –Aquí a Roma què en diuen? –D'Espanya?
(p. 78) En veu baixa vaig preguntar a Scarpa què sabia de Torí. Vig dir el nom d'Amelio, i que estava al llit, no en sabia res. Per aquella [è]poca era a Espanya. –Hi havia mutilats dels nostres –va respondre–, que l'enemic rematava. N'he vistos amb els ulls arrencats.	(p. 156-157) En veu baixa vaig preguntar a Scarpa què sabia de Torí. Vig dir el nom d'Amelio, i que estava al llit, no en sabia res. Per aquella [è]poca era a Espanya. –Hi havia mutilats dels nostres –va respondre–, que l'enemic rematava. [...]
(p. 82) –No s'aprèn gaire en els llibres. A Espanya he vist intel·lectuals que feien les mateixes bestieses que els altres. El que compta és la consciència de classe.	(p. 165) –No s'aprèn gaire en els llibres. [...] He vist intel·lectuals que feien les mateixes bestieses que els altres. El que compta és la consciència de classe.

⁶²⁹ Ibídem. Els passatges han estat copiats sencers per tal de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

⁶³⁰ Ibídem.

⁶³¹ Ibídem.

<p>(p. 83) –Aquí no és res –em digué. Em va parlar d'Alemanya i de les presons d'Espanya. Mentre parlava em feia suar. –Tenim tot el món en contra –em deia–, no et facis il·lusions. Això és el que aquí no voleu entendre. Els burgesos defensen la taula parada i la butxaca plena. Estan disposats a acabar amb la meitat de la terra, a assassinar els infants, per no perdre el pinso i el fuet. Pots estar segur que arribaran fins a Itàlia, actuaran encara que sigui en contra de Déu o de sa mare.</p>	<p>(p. 166) –Aquí no és res –em digué. Em va parlar d'Alemanya i [...] d'Espanya. Mentre parlava em feia suar. –Tenim tot el món en contra –em deia–, no et facis il·lusions. Això és el que aquí no voleu entendre. [...]</p>
<p>(p. 83) –Si tu no sabies com és –m'explicà–, no series un company. Però una cosa és saber-ho i una altra saber-se controlar. Tots som burgesos quan tenim por. I tancar els ulls i no veure el temporal és por, por burgesa. Què és el marxisme sinó això: veure les coses com són i actuar en conseqüència.</p>	<p>(p. 167) –Si tu no sabies com és –m'explicà–, no series un company. Però una cosa és saber-ho i una altra saber-se controlar. Tots som burgesos quan tenim por. I tancar els ulls i no veure el temporal és por, por burgesa. [...]</p>
<p>(p. 86) –Però no n'hi ha prou –deien–. No hem de deixar que esclati una altra guerra. Seria una altra Espanya.⁶³²</p>	<p>(p. 172) –Però no n'hi ha prou –deien–. No hem de deixar que esclati una altra guerra. [...]⁶³³</p>

Autoritzada el 30 de novembre, *El company* va ser inclosa a El Balancí, com a número 3, el 1967. L'altre títol de Pavese, *La lluna i les fogueres*, també va iniciar els tràmits el 7 de desembre, tot i que es van resoldre amb molta més celeritat. L'obra, que ja havia autoritzada –i importada– en llengua castellana («Antecedentes: “La luna y las

⁶³² *Ibidem*.

⁶³³ Cesare Pavese. *El company*. Barcelona: Edicions 62, 1967.

fogatas” exp. 6034-52 Aut. Imp. el 16-12-52»),⁶³⁴ va rebre un veredict favorable del lector 29 uns quants dies més tard, el 18 de desembre: «La obra no tiene nada de particular. PUEDE AUTORIZARSE».⁶³⁵ Així que en va ser corroborada l'aprovació, el 19 de desembre, va integrar-se a El Balanci, en traducció de Capmany, com a volum 12.

A mitjan desembre Crespo va fer arribar la instància per a *Espàrtac* (*Spartacus*, 1951), de Howard Fast, en traducció de Manuel de Pedrolo («Ant.: 5453-60 Aut. P. B.»).⁶³⁶ El 14 de desembre Aguirre, en l'informe, va al·legar que «esta obra traducida del ingl[é]s ha sido ya autorizada en español por esta censura en el 1960», i tot seguit va decretar «que se puede autorizar ahora su publicación en catalán».⁶³⁷ El 1965 la novel·la de Fast va sortir com a tercer volum d'El Trapezi, després que Josep M. Castellet en fes el dipòsit de tres exemplars a la Sección de Orientación Bibliográfica el 27 de setembre del mateix any:

EXPEDIENTE NUM. 7409-64

En el día de la fecha se hace entrega en la Sección de Orientación Bibliográfica de la Dirección General de Información de tres ejemplares de la obra titulada ESPARTAC

de la que es autor Howard Fast

El editor, que suscribe, declara bajo su responsabilidad, que los ejemplares presentados son de idénticas características a los que se distribuyen a partir de esta fecha y que el contenido de la obra es idéntico al del original que fué autorizado con el N.º de Registro 7409-64

Barcelona, a 27 de septiembre de 19 65

EL EDITOR J.M. Castellet
 Director Literario

Stamp: edicions 02
 BARCELONA-11

Imatge 61. Document que acredita el dipòsit de tres exemplars d'*Espàrtac* ⁶³⁸

⁶³⁴ AGA, SC, expedient 7290, caixa 21/15723.

⁶³⁵ *Ibidem*. Al capdavall de l'informe, el censor també assenyala que «la edición italiana ha sido publicada por Einaudi».

⁶³⁶ AGA, SC, expedient 7409, caixa 21/15736.

⁶³⁷ *Ibidem*.

⁶³⁸ *Ibidem*.

La darrera sol·licitud que va trametre Bernardo Crespo el 1964 en representació d'Edicions 62 correspon a la novel·la de Greene *Final d'home* (*The Man Within*, 1929). El lector 20 en va concedir el vistiplau, tot i que amb nombroses supressions, tal com corrobora el primer informe, del 13 de gener de 1965:

(C) El personaje central de la obra es un arquitecto famoso, que hastiado, busca refugio y soledad en los confines de [Á]frica, en una leproser[í]a cat[ó]lica. [...]

En conjunto, es una obra solo para personas muy formadas, con pasajes crudos e inconvenientes, que el lector ha procurado [corregir], con una provisión de tachaduras, que estima necesarias para poder poder tolerarse la traducci[ó]n de la obra. Puede autorizarse. Tachaduras: p[á]ginas 45, 47, 52, 68, 69, 70, 71, 72, 80, 84, 95, 118, 120, 121, 151, 152, 159, 160, 165, 164, 166, 174, 177, 192, 204 y 207.⁶³⁹

Afortunadament, la superioritat va optar per prescindir de la valoració del lector (no ens consta que l'editorial interposés cap recurs) i dues setmanes més tard, el 27 de gener, Javier Dietta va elaborar un segon informe, força més indulgent. El document fa palesa la consciència entorn a la religiositat atribuïda a l'escriptor anglès (hom coneixia el fet que l'any 1953 Greene havia tingut una audiència privada amb el papa Pau VI, durant la qual havien debatut la inconveniència d'algunes de les seves obres), que possiblement va intercedir al seu favor:

Relato misionero colonial. Un famoso arquitecto se encierra en una leprosería del Congo. Algo así como un misionero seglar, aunque ni es calótilo (sic) ni lleva intenciones apostólicas. En sus relaciones con los nativos, con los médicos y con los misioneros católicos, el arquitecto descubre la paz. Se cuenta poco la vida de la leprosería y más la relación del arquitecto con el médico y otros blancos y con los padres. [...] La novela es más bien un relato interno de los procesos psicológicos del arquitecto ante ese mundo que le rodea.

⁶³⁹ AGA, SC, expedient 7476, caixa 21/15745.

Se ponen en boca del arquitecto frases o palabras que pueden sonar mal: 128, 130 y 131. No tienen importancia. El autor es católico y su novela es católica. Siquiera no sea, a veces, de ese catolicismo nuestro, cómodo y facilón, que se va superando. Llamo la atención sobre esas frases por si se estiman suprimibles. PROCEDE SU AUTORIZACIÓN.⁶⁴⁰

Comptat i debatut, l'obra finalment va ser publicada sense supressions, malgrat l'ús d'expressions massa explícites segons els cànons franquistes,⁶⁴¹ com a número 28 d'El Balanci, en traducció de Folch i Camarasa, l'any 1967.

4.1.1.5. Mateu

L'any 1964 Mateu només va tramitar una sol·licitud d'autorització, per a la novel·la de Morris West *Les sandàlies del pescador* (*The Shoes of the Fisherman*, 1963). L'obra, que ja havia estat aprovada el 1963 en castellà («Ant.: 4458-63 Aut. P. B.»),⁶⁴² no va trobar tampoc cap obstacle per a ser traduïda al català, atès que, segons el veredict de Santos González: «Es ya suficientemente conocida esta obra de West Morris en la que a

⁶⁴⁰ *Ibidem*.

⁶⁴¹ Tot seguit transcrivim algunes de les expressions i frases subratllades, a tall d'exemple: «What are you here for then? **To make love to a black woman?**», «No. One comes to an end of that too. Possibly **sex** and a vocation are born and die together» (p. 45); «Before I went to sleep, **even if I was with a woman**, the last thing I had always to think about was work», «I don't want **to sleep with a woman** nor design a building» (p. 47); «When desire is dead one cannot continue **to make love**» (p. 52); «He must have told her this, after drinks, at least once a month since they married, and every time he spoke she remembered their first night in the hotel at Antwerp, when he had lifted his body **off her** like a half-filled sack and dumped it at her side, and she, feeling some tenderness because she thought that in some way she had failed him, touched his shoulder (wich was hard and round like a swede in the sack), and he asked her roughly: "**Aren't you satisfied? A man can't go on and on**"» (p. 69); «No. It's only –it wouldn't be safe. Her hope of escape was that he feared a child. "Oh, come. I looked up the calendar before I came out". "I've been so irregular the last two months". Once she had bought a douche, but he had found it and thrown it away and afterwards he had lectured her on the enormity and unnaturalness of her act, speaking so long and emotionally on the subject of Christian marriage that the lecture had ended on the bed. He put his hand below her waist and propelled her gently in the direction he required. "Tonight", he said, "we'll take a risk". "But it's the worst time. I promise..." "The Church doesn't intend us to avoid all risk. The safe period mustn't be abused, Mawie". She implored him, "Let me go to my room for a moment. I've left my things there", for she hated undressing in front of his scrutinizing gaze. "I won't be long. I promise I won't be long"» (p. 71); «He looked like a drowned man fished up in a net –hair lay like seaweed on his belly and legs; **but at her entrance he came immediately to life**, lifting the side of the tent. "Come, Mawie", he said» (p. 72).

⁶⁴² AGA, SC, expedient 4631, caixa 21/15413.

través de una ficción nos traza la figura de un Papa ideal cuya nota distintiva es su acercamiento a los hombres». ⁶⁴³ El vistiplau de la superioritat el va obtenir de seguida, el 10 d'agost. Després d'efectuar-ne el dipòsit d'exemplars a la Sección de Orientación Bibliográfica, el mateix any va aparèixer, en traducció de Marçal Trilla, a la col·lecció Vernacle.

EXPEDIENTE NUM. 4631/64

En el día de la fecha se hace entrega en la Sección de Orientación Bibliográfica de la Dirección General de Información de tres ejemplares de la obra titulada _____
"Les Sandalies del Pescador"
 de la que es autor _____
"Horris West"

El editor, que suscribe, declara bajo su responsabilidad, que los ejemplares presentados son de idénticas características a los que se distribuyen a partir de esta fecha y que el contenido de la obra es idéntico al del original que fué autorizado con el N.º de Registro 4631/64
Madrid, a 14 de Novbre de 1964
 EL EDITOR,
Por Editorial Abaten
Argimón Abatman

Imatge 62. Document que acredita el dipòsit de tres exemplars de *Les sandàlies del pescador* ⁶⁴⁴

4.1.1.6. Molino

Pel que fa a Molino, el 1964 es van portar a tràmit dues obres d'Agatha Christie per tal d'inaugurar la col·lecció de novel·la negra Interrogant: *L'assassinat de Roger Ackroyd* (*The Murder of Roger Ackroyd*, 1926), en traducció de Folch i Camarasa, i *Assassinat a l'Orient Express* (*Murder on the Orient Express*, 1934), traduïda per Johanna Givanel. De les valoracions se'n va fer càrrec el lector Aguirre. En el primer cas va disposar, el

⁶⁴³ Ibídem.

⁶⁴⁴ Ibídem.

10 de novembre, que «esta obra, la más popular de esta autora, ha sido ya aprobada por est[a] censura en Febrero del 61 para ser publicada en castellano, creo que se puede permitir su publicación en catal[á]n».⁶⁴⁵ El veredict de la segona és gairebé idèntic, tal com mostra l'informe, datat el 4 de desembre: «Esta obra ha sido ya autorizada por esta censura en el 56 por lo que creo que se puede permitir su publicación».⁶⁴⁶ En poc temps, al principi de 1965, *L'assassinat de Roger Ackroyd* va encetar Interrogant i *Assassinat a l'Orient Express* en va esdevenir el número 3.

4.1.1.7. Vergara

El 10 de gener Vergara va emetre una instància per a *Crist s'ha aturat a Èboli* (*Cristo si è fermato a Eboli*, 1945), de Carlo Levi. La novel·la, que encara no havia estat traduïda al castellà («no P. B.»), va ser avaluada per tres censors. El primer, Aguirre, va emetre'n un veredict favorable, tot i que amb alguna reprovació, el 16 de gener:

(C) Novela costumbrista. El autor por su antifascismo es exil[i]ado a una aldea del Sur de Italia y nos cuenta sus impresiones en el pueblo, vida campesina, supersti[c]iones populares; como es médico ejerce gratuitamente la medicina. Hay reflexiones acerca del fascismo italiano, el autor quiere para Italia un nuevo r[é]gimen que no sea ni el liberalismo, ni el fascismo, ni el comunismo p[á]g. 223. Hay algo de cr[í]tica de la vida de los cl[é]rigos a los que se acusa de aficionados al vino y poco castos pero no hay ninguna escena obscena. Como se trata de una novela para personas mayores creo que se puede permitir su publicaci[ó]n.⁶⁴⁷

⁶⁴⁵ AGA, SC, expedient 6450, caixa 21/15618. «Antecedentes: 601-61 “Le meurtre de Roger Ackroyd” (La muerte de Roger Ackroyd) Aut. el 14-2-61».

⁶⁴⁶ AGA, SC, expedient 7142, caixa 21/15703. «Antecedentes: “Asesinato en el Oriente-Express” 2222-56 Aut. el 5-5-56».

⁶⁴⁷ AGA, SC, expedient 197, caixa 21/14946. Una nota escrita a mà sobre l'informe, sense signatura, amb data 27 de gener, diu: «Que lo lea Dietta, de acuerdo con instrucciones».

Atès l'apunt que fa referit a «la crítica de la vida de los clérigos», el 25 de gener Pinés va haver d'elaborar un segon informe. Curiosament, hi qualificava l'estatisme del règim feixista italià d'una manera força particular, tenint en compte que havia estat aliat polític de l'espanyol, i restava importància a les referències religioses al llarg de l'obra:

(I).- Tenemos en «CRISTO SI E FERMATO A EBOLI», en una crónica de buen estilo literario, la versión de la vida de un confinado político en Calabria en la culminación del poderío fascista italiano, a la ca[í]da de [...].

El protagonista, médico del Norte de Italia, entregado al arte con largo abandono de la Medicina, llega a verse forzado en conciencia a practicarla en el insalubre lugar de confinamiento para aliviar algo la necesidad extrema de los aldeanos estrechados por la ma[l]aria, la ignorancia supersticiosa, la pobreza del suelo y el desamparo en que les tiene una política de deificación estatal. Si de paso toca aspectos de la petulancia fascista, el tono dominante es de sentida condolencia, matizada de leve ironía indulgente para los engreimientos pueriles y las flaquezas fomentadas por un ambiente tradicional o por la moda de una corriente política.

Como documento de la miseria de los campesinos en una desolada región de la Italia meridional, es interesante la obra, que en la censura de la corrupción fascista no supera la versión periodística española de «ITALIA FUERA DE COMBATE». Menciona en la página 30 la dureza de un terrateniente de Acción Católica y en otras (35-36-83-90-91-92 y 227), hablillas acerca de la exuberancia sentimental de unos curas de pueblo que, por lo generalizadas, no sabrían caracterizar de tendenciosa la obra.

Por lo que el lector opina que se puede autorizar su traducción y publicación.⁶⁴⁸

A l'últim, Dietta va ratificar l'autorització de la novel·la de Levi fent servir una sentència força més escueta, el 12 de febrer:

El autor fue confinado por antifascista en un pueblo, Gagliano, de las montañas de Lucania. Italia, en 1934 y 1935. Allí hizo de médico. La novela cuenta el estado de miseria material, moral y espiritual de aquellos hombres o infrahombres. PROCEDE SU AUTORIZACIÓN.⁶⁴⁹

⁶⁴⁸ Ibídem.

⁶⁴⁹ Ibídem.

El 1964, per tant, va ser incorporada a Isard, en traducció d'Edmon Vallès, amb el número 13.

El 24 de gener l'editorial va enviar una altra sol·licitud per a *Un dia de la vida d'Ivan Deníssovix* (*Odin d'en Ivana Denisovica*, 1950), de l'escriptor rus Aleksander Soljenitsin («Antecedentes: Día en la vida de I. D. 2372-63 Aut. P. B.»).⁶⁵⁰ L'expedient es va resoldre de manera senzilla, en tant que tres dies més tard el lector 31 va decretar que «se reitera autorización 2372/63»,⁶⁵¹ i el 1964 l'obra va veure la llum, en traducció d'August Vidal, com a volum 12 d'Isard.

El 1964 Vergara va tenir més aviat poca activitat quant a l'edició de narrativa traduïda, atès que fins al 5 d'agost no va tornar a portar a tràmit una sol·licitud, aquest cop, per a *L'americà pacífic* (*The Quiet American*, 1955), de Graham Greene. L'obra, que el 1961 ja havia estat importada des de llatinoamèrica («Ant.: De este autor figura "El americano impasible" 1717-61 Aut. imp. el 23-3-61»),⁶⁵² va ser autoritzada pel lector 20 amb nombroses supressions –sobre l'original anglès– el 17 d'agost:

La obra es ante todo un ataque a los norteamericanos, y de paso a las potencias occidentales, Francia, en el revuelto pa[í]s de Indochina. Su moral, sus costumbres, su pol[í]tica exterior es duramente criticada, derrumbando desde la base toda su sociedad. El protagonista hace gala de su ateísmo a lo largo de todo el libro, y bastante a menudo critica a la Iglesia Cat[ó]lica. En lo moral y lo sexual es crudo y descarnado.

Por todo ello, el lector se ha visto obligado a hacer una serie de tachaduras que tienen sus peores aristas. Aunque, claro, el cruel fondo permanece y su lectura sólo será tolerable para personas muy formadas. Con las tachaduras indicadas puede autorizarse. Páginas: 5, 6, 7, 18, 19, 38, 41, 44, 45, 49, 57, 60, 61, 67, 70, 71, 72, 81, 118, 123, 131, 132, 149, 171, 173, 191, 192, 198, 199, 200, 204, 206, 209, 214, 229, 247.⁶⁵³

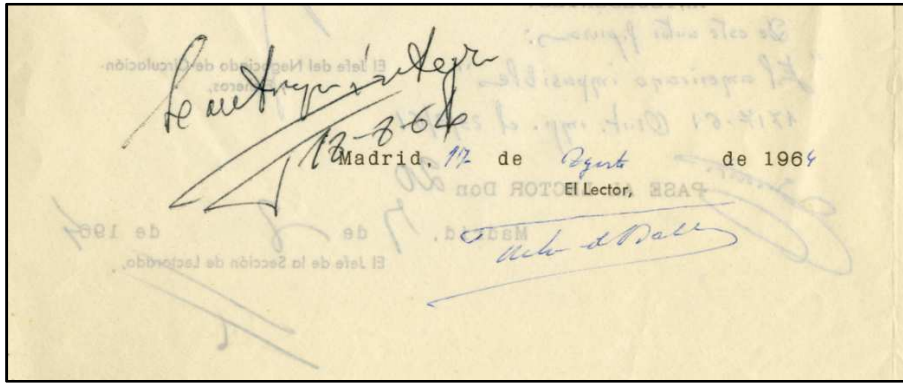
⁶⁵⁰ AGA, SC, expedient 517, caixa 21/14975.

⁶⁵¹ *Ibidem*.

⁶⁵² AGA, SC, expedient 4579, caixa 21/15406.

⁶⁵³ *Ibidem*.

Malgrat aquesta xifra desorbitada de pàgines marcades, sortosament el Jefe de la Sección va decretar que l'obra «se autoriza íntegra»,⁶⁵⁴ tal com hom pot distingir en una nota escrita a mà sobre l'informe, datada el 18 d'agost:

Imatge 63. Fragment de l'informe de censura de *L'americà pacífic*⁶⁵⁵

Desconeixem els motius d'aquesta decisió, tot i que hem comprovat, en analitzar l'expedient de *Final d'home* (exp. 7476), que Greene gaudia de bona reputació entre les altes esferes franquistes, atesa la seva fama d'escriptor catòlic. *L'americà pacífic* va ser publicada el 1965 a Isard, en traducció d'Eulàlia Presas, com a número 27.

El darrer títol que Vergara va dur a censura aquell any, el 19 d'octubre, és *Rocs de Brighton* (*Brighton Rock*, 1953), també de Greene. Inèdita («no P. B.»), pel fet que no havia estat editada, encara, en llengua castellana, Pinés en va resoldre l'aprovació el 16 de novembre de la manera següent:

(I).- Un joven dotado de una clarividencia siniestra y asediado por ella de presentimientos aciagos hasta el punto de que su vida se reduce a paladear con náusea invencible el anticipo imaginario del porvenir fatal, entabla una ambiciosa lucha de emulación con un jefe de «gang» afortunado y acumula así crimen sobre crimen en un vano intento de «cubrirse» siempre del anterior.

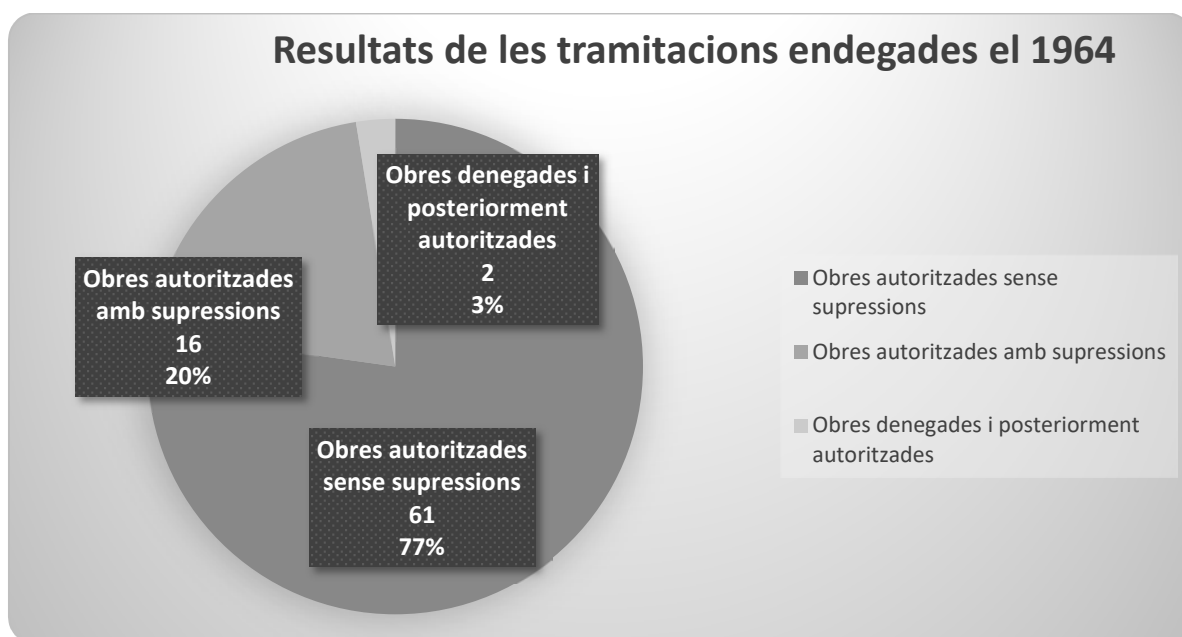
⁶⁵⁴ Ibídem.

⁶⁵⁵ Ibídem.

Alejado de la ternura y de la esperanza por su pesimismo extremado, resuelve al fin sacrificar alevosamente a la propia esposa en aras de la impunidad personal, y es entonces cuando la muerte le prefiere a él y desdeña a la esposa heroicamente enamorada. Ésta, para desahogarse de sus escrúpulos de haberle dejado morir solo, se confiesa a un sacerdote, que en las últimas páginas (330-333) de la brillante novela se conduce con una indulgencia que los teólogos calificarían de laxitud temeraria.

Sin embargo, el móvil piadoso del confesor es tan patente, que apenas quedaría un margen insignificante para la posibilidad de escándalo, ya que en el lector de novelas influye el clima sentimental mucho más que una leve filtración doctrinal. Por lo que el suscrito opina que se puede autorizar la traducción íntegra de esta novela.⁶⁵⁶

Així doncs, Vergara va treure a llum aquesta «traducción íntegra», de M. Teresa Vernet, com a número 24 d'Isard el 1965.

Gràfic 7. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1964).

L'any 1964 va concloure amb un percentatge d'obres retallades força més elevat que el dels anys anteriors, xifra que es va mantenir, si fa no fa, el 1965.

⁶⁵⁶ AGA, SC, expedient 6078, caixa 21/15575.

4.2. La consolidació del fons editorial català en el mercat literari

4.2.1. Expedients tramitats el 1965

4.2.1.1. Aymà-Proa

Aymà-Proa va endegar el 1965 amb una sol·licitud d'autorització per a la novel·la d'Ian Fleming *Dr. No* (*Dr. No*, 1958), tant per a la traducció catalana com per a la castellana. Els tràmits d'ambdues versions van transcórrer de manera paral·lela i el resultat, per bé que similar, no va ser el mateix. La particularitat d'aquest cas rau en el fet que la castellana va patir un nombre major de supressions i, també, que, per primera vegada, trobem un cas de censura de les cobertes. L'informe referent a la catalana va ser emès el 10 de febrer («Antecedentes: 4602-60 (en inglés) Den.»),⁶⁵⁷ pel lector 16:

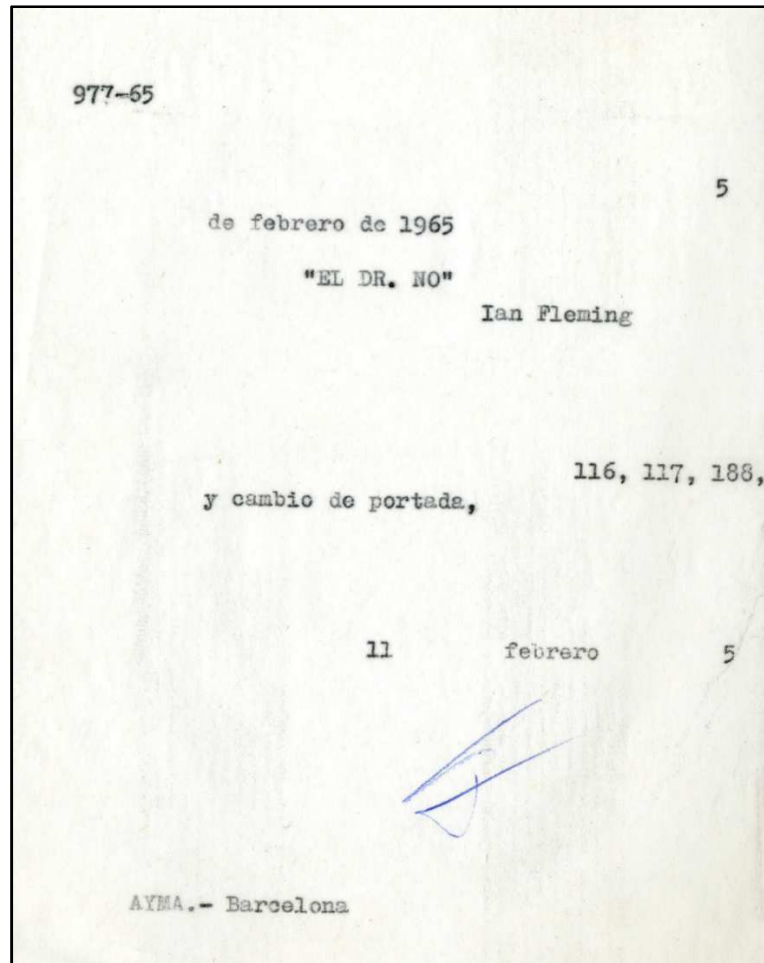
En la isla de Jamaica desaparecen misteriosamente algunos agentes del contraespionaje británico. El agente protagonista principal de la novela, siguiendo la pista de los desaparecidos, va a parar a una isla al parecer desierta en la que tiene su guarida un malhechor y su banda. Se relata una serie de truculentas peripecias hasta que el agente inglés logra eliminar a la banda.

PUEDE AUTORIZARSE CON LAS SUPRESIONES DE LAS PÁGINAS 116-117 Y 188.⁶⁵⁸

L'endemà, 11 de febrer, l'administració va adreçar una comunicació a l'editorial per tal de transmetre-li les condicions del censor:

⁶⁵⁷ AGA, SC, expedient 977, caixa 21/15897. La prohibició de l'any 1960 no va ser pas per a un intent de traduir-la, sinó per a importar la versió en castellà que ja havia estat publicada a Colòmbia per l'Editorial Albón. El veredict, en aquella ocasió, va ser inclement: «Novela de aventuras y policiaca, en la que el protagonista James Bond, se pone en manos del Dr. No, de mentalidad muy extraña, psicopática, que trata de asesinarle con los medios que le proporciona su profesión. La obra en general es de una refinada morbosidad, precisamente por la psicología de algunos personajes, por los detalles técnicos expuestos muy a lo vivo y perfectamente crebles y además por escenas que es[tán] dentro del campo de la pornografía [...]. DEBE DE DESAUTORIZARSE LA IMPORTACIÓN». AGA, SC, expedient 4602, caixa 21/12933.

⁶⁵⁸ *Ibidem*.

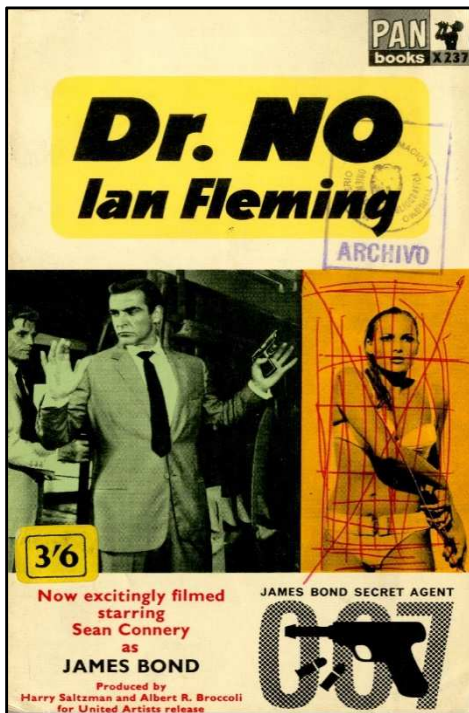
Imatge 64. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a *Dr. No* ⁶⁵⁹

El 19 de juliol Ricard Domènech va emetre una instància per mitjà de la qual demanava el vistiplau de la galerada de la traducció, efectuada per Ramon Planes, i de la coberta, en tant que

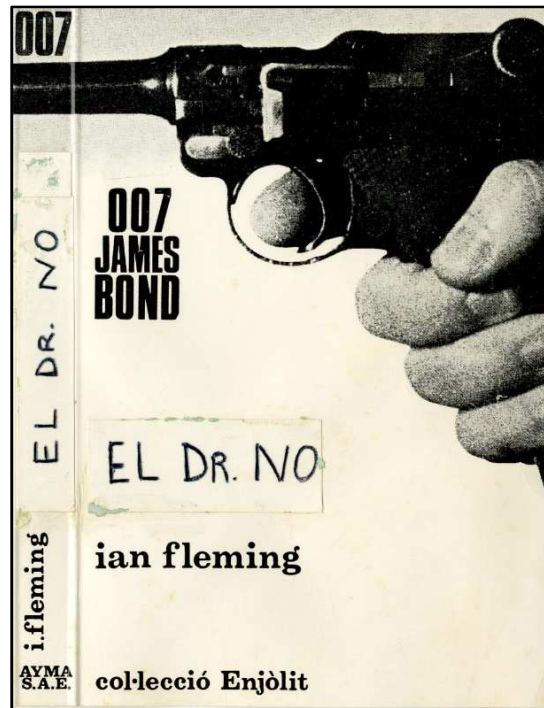
⁶⁵⁹ Ibídem. El mateix dia 11, Melendo va redactar el primer informe per a la traducció castellana, força més racional i desembriagat que aquell que havia denegat la importació de l'edició colombiana el 1960: «Novela de espionaje. Se relata el caso de un agente inglés encargado de investigar la misteriosa muerte de dos funcionarios con destino en la isla que cae en poder de un criminal sanguinario, el Dr. No, diabólico personaje que, bajo el pretexto de un negocio de guano tiene instalad[a] toda una estaci[ó]n nuclear. Después de varios episodios, en los que se pone de manifiesto el temple del agente protagon[i]sta Bond, éste logra triunfar del Dr., salv[á]ndose él y su bella compañera, una bella rubia de la que se enamora. Deben tacharse los pasajes de subido tono erótico que se señalan en las páginas 124, 125, 126, 147, 148, 149, 150, 239 y 240». El 15 de febrer, el lector 8 va elaborar un segon informe, més explícit, en el qual, després de presentar una sinopsi de la novel·la, precisava que «en las páginas 125, 147, 238, 239, 240 aparecen las escenas amorosas que suelen salpicar el relato principal de estas novelas de espionaje. Su gravedad o tolerancia depende del car[á]cter de la publicación, si es popular o no lo es, cosa que ignora totalmente e[l] lector que suscribe. Con estas reservas y con la llamada de atención sobre la portada, PUEDE AUTORIZARSE». Un document del 4 de maig, expedit per Domènech, sol·licitava la revisió de la portada, tant per a la versió catalana com per a la castellana, que va ser confirmada l'endemà, el 5 de maig, per la Sección de Inspección de Libros. AGA, SC, expediente 976, caixa 21/15896.

de acuerdo con su oficio de fecha 11 de febrero de 1965, en el que se interesan la presentación de galeradas y el cambio de cubierta como condición previa a la autorización de la obra EL DR. NO [...], me es grato acompañarle dos juegos [de] galeradas y cubiertas, con el fin de que, si procede, esa Dirección General se sirva conceder a las mismas la oportuna autorización.⁶⁶⁰

Tres dies més tard, el 22 de juliol, un segell imprès sobre l'informe del lector 16 mostra la conformitat del Jefe de Sección quant a les supressions i al canvi de coberta. Suposem que l'editorial ja tenia la intenció d'imprimir la coberta que havia fet servir per als tres primers volums d'Enjòlit, amb la característica imatge de la pistola *Luger*. Amb tot, resulta ben curiosa l'avversió manifesta del censor envers la fotografia de l'actriu que interpreta la protagonista en la versió cinematogràfica.

Imatge 65. Coberta censurada de *Dr. No*⁶⁶¹

Imatge 66. Coberta autoritzada de *Dr. No*⁶⁶²

⁶⁶⁰ *Ibidem*. Sobre el document hi ha un segell, signat pel Jefe de la Sección, que assevera: «Admítase con un solo ejemplar de texto que quedará archivado».

⁶⁶¹ *Ibidem*.

⁶⁶² *Ibidem*.

Tot seguit contraposem els passatges ratllats sobre l'original i el resultat en la galerada de la traducció de Planes després de la censura:

<i>Dr. No</i> (1958)	<i>Dr. No</i> (1964)
<p>(p. 116-117) He put his arms round her and crushed her to him, his heart pounding. She said breathlessly at his ear. «The Chinese dress felt strange. Anyway, you told that woman we were married».</p> <p>Bond's hand was on her left breast. Its peak was hard with passion. Her stomach pressed against his. Why not? Why not? Don't be a fool! This is a crazy time for it. You're both in deadly danger. You must stay cold as ice to have any chance of getting out of this mess. Later! Later! Don't be weak.</p> <p>Bond took his hand away from her breast and put it round her neck. He rubbed his face against hers and then brought his mouth round to hers and gave her one long kiss.</p>	<p>(p. 66) La va envoltar amb els seus braços i la va estrènyer contra d'ell. El cor li batejava accelerat. Ella murmurà:</p> <p>–Em sento una altra amb aquest vestit xinès. De tota manera, els has dit que som marit i muller.</p> <p>[...]</p>
<p>(p. 188) They were two loving animals. It was natural. She had no shame. She could ask him anything and would expect him to answer. It was as if they were already in bed together, lovers. Through the tight cotton bodice the points of her breasts showed, hard and roused.</p> <p>Bond said, «Are you a virgin?»</p> <p>«Not quite. I told you. That man».</p>	<p>(p. 106) [...] Tot era natural. Ella no se'n donava vergonya. Podia demanar a en James el que volgués, segura d'obtenir-ne resposta.</p> <p>[...]</p>

<p>(p. 188) Bond put out a hand to her left breast and held it hard. He lifted her captive, wounded hand and put it round his neck (sic). Their mouths met and clung, exploring.⁶⁶³</p>	<p>(p. 106) [...] A poc a poc, atreia el cap d'ell cap a ella. Els llavis es trobaren.⁶⁶⁴</p>
---	--

Malgrat que va ser la primera obra de la sèrie James Bond que l'editor va emetre a censura, l'any 1965 va integrar-se a Enjòlit amb el número 4.⁶⁶⁵

El 5 de febrer Aymà-Proa va emprendre la gestió de dues obres més de Fleming: *Goldfinger* (*Goldfinger*, 1959) i *Viure i deixar morir* (*Live and Let Die*, 1954). La primera, sense antecedents («no P. B.»), va obtenir el permís sense supressions, tal com mostra l'informe del lector 3, del 10 de febrer:

Novela polic[í]aca. Relata la actuación de un agente especial del Servicio Secreto en persecución de un hombre que dominado por la avaricia de oro, realizaba toda clase de delitos y crímenes para poseerlo en grandes cantidades. [...] Puede AUTORIZARSE.⁶⁶⁶

El 1965 va esdevenir el número 3 de la col·lecció Enjòlit, en traducció de Rafael Tasis. La segona, en canvi, va patir algunes retallades, pels motius que eren habituals en les novel·les de Bond. L'informe del lector 16, del 9 de febrer, no feia palès el contingut d'escenes de moral «dudosa», per bé que posava de manifest que n'incloïa unes altres que mostraven els rituals d'una religió profana:

⁶⁶³ Ibídem. Hem copiat els passatges sencers per tal de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

⁶⁶⁴ Ibídem. En el tercer passatge hom pot comprovar que la part que no va ser censurada va ser, tanmateix, suavitzada.

⁶⁶⁵ «La data de publicació que apareix al llibre és 1964, però tal com es pot comprovar als expedients de l'[AGA], en realitat va ser autoritzat i publicat el 1965. Sembla que 1964 és l'any en què Cendrós va adquirir els drets de l'obra». Jordi Cornellà-Detrell. «La censura després dels censors: algunes reflexions sobre aspectes no resolts de l'herència cultural del franquisme». *Anuari Trilcat*, 2 (2012), p. 32.

⁶⁶⁶ AGA, SC, expedient 978, caixa 21/15897. L'autorització de la versió castellana va tenir lloc uns mesos abans, tal com corrobora l'informe d'Álvarez Turienzo, del 9 de novembre de 1964: «Autorizado el texto de esta novela, de la que es autor el famoso novelista de series de crímenes y espionaje Ian Fleming. En cuanto a la portada [...], estimamos que es rechazable». És evident, doncs, que les cobertes que proposava l'editorial per a cada versió eren diferents. AGA, SC, expedient 6227, caixa 21/15593.

La aparición de monedas antiguas de oro da lugar a que el héroe de la novela, un agente del antiespionaje británico, se lance a la búsqueda de los que han puesto dichas monedas en circulación. Resultan ser negros al servicio de Rusia. La acción transcurre, en su mayor parte, en Jamaica, y con tal motivo se describen algunas escenas de «vudú». Puede autorizarse con tachaduras en las p[á]gs. 111 y 112.⁶⁶⁷

El 10 de febrer la Direcció General va fer arribar les consignes a Domènech. Uns quants mesos més tard, el 22 de setembre, l'agent va enviar la galerada de la traducció, que havia dut a terme Johanna Givanel, i en va sol·licitar la revisió per a corroborar que les condicions de censura havien estat respectades:

<i>Live and Let Die</i> (1954)	<i>Viure i deixar morir</i> (galerada 979)
<p>(p. 111-112) Suddenly Bond reached out and took her in his right arm. Her arms went round his neck and they kissed passionately. He pressed her up against the swaying wall and held her there. She took his face between her two hands and held it away, panting. Her eyes were bright and hot. Then she brought his lips against hers again and kissed him long and lasciviously, as if she was the man and he the woman.</p> <p>Bond cursed the broken hand that prevented him exploring her body, taking her. He freed his right hand and put it between their bodies, feeling her hard</p>	<p>(p. 99) De sobte, en Bond va abraçar-la amb el braç dret. Ella va passar-li els braços al voltant del coll i es besaren apassionadament. [...]⁶⁶⁹</p>

⁶⁶⁷ AGA, SC, expedient 979, caixa 21/15897. La traducció al castellà, novament, sol·licitada per Aymà, també va publicar-se amb supressions, per bé les pàgines no coincideixen amb les indicades en l'informe de l'expedient de la versió catalana. Tot seguit reproduïm part dels veredictes elaborats per a la versió castellana, del 8 i el 12 de febrer, respectivament. El primer, de José Luís Elso Quílez, feia un breu resum de l'obra i finalment conclouia que «PUEDE AUTORIZARSE con las tachaduras de las p[á]ginas 96 y 97 y suprimir la portada». El segon feia al·lusió a la falta de moral i proposava encara més supressions: «de todo sale con fortuna el valiente Bond que en el curso de su aventura conoce y se enamora de una exótica mujer, “Solitaire”, en cuyo trato tienen lugar las escenas y descripciones de subido erotismo que deben ser suprimidas, dada la naturaleza de la novela y público a que va destinada. Deben tacharse los pasajes marcados en las págs 50, 51, 52, 53, 54, 89, 96, 97, [98] y -9». AGA, SC, expedient 975, caixa 21/15896.

breasts, each with its pointed stigma of desire. He slipped it down her back until it came to the cleft at the base of her spine and he let it rest there, holding the centre of her body hard against him until they had kissed enough.⁶⁶⁸

Com en els casos anteriors, *Viure i deixar morir* va ser inclosa a Enjòlit el 1965 (número 5). El canvi de coberta executat en la versió castellana il·lustra de manera ben perceptible l'estretor de mires que caracteritzava l'aparell censor i, per aquest motiu, no voldríem enllestir l'anàlisi de l'obra de Fleming sense mostrar un dels recursos de què es van servir les editorials per a acatar, o esquivar, el bolígraf vermell:

Imatge 67. Coberta censurada de *Vivir y dejar morir*⁶⁷⁰

Imatge 68. Coberta de *Vivir y dejar morir*⁶⁷¹

⁶⁶⁹ *Ibidem*.

⁶⁶⁸ *Ibidem*. El passatge ha estat copiat sencer per tal de contextualitzar el fragment subratllat (marcat en negreta).

⁶⁷⁰ AGA, SC, expedient 975, caixa 21/15896.

⁶⁷¹ *Ibidem*.

El 20 de març Ricard Domènech va emprendre els tràmits per a editar *Ipcress, perill de mort* (*The Ipcress File*, 1962), de Len Deighton, en traducció de Jordi Guerra («no P. B.»). Inicialment els editors havien proposat un altre títol, *L'afar Ipcress*, que en algun moment del procés va ser modificat, tal com ratifica un segell imprès (sense data) sobre la fitxa d'obertura de l'expedient. La revisió va ser encarregada el 24 de març a un lector anònim, que el 2 d'abril va expedir un veredict, sobre l'original, aconsellant una sèrie de supressions per motius de religió i de moral sexual:

La novela es lenta en su primera mitad y aumenta su interés en la segunda parte y, sobre todo, al final. Se trata de una obra en la que intervienen agentes de contraespionaje y esp[í]as. Lo más interesante es la explicación de los distintos sistemas seguidos para conseguir agentes.

En la novela se citan nombres de pol[í]ticos, artistas y esp[í]as que han existido o existen en la actualidad. Es novela a la que puede darse la aprobación, haciendo las salved[...].ades que se detallan:

En la página 20 hace crítica de los jesuitas atribuyéndoles la teoría y la frase, casi en desuso, de que «el fin justifica los medios»; en la página 25 describe las escenas y el vestuario de un cabaret; en la página 198 explica la significación de la palabra IPCRESS, palabra inventada y que es una descr[í]pción cl[í]nica de uno de los métodos empleados; en la página 202 utiliza la palabra «burdel».⁶⁷²

Una nota escrita a mà sobre l'al·legat, tanmateix, apuntava: «Véase el informe 2120/65»,⁶⁷³ referint-se a la traducció castellana, autoritzada sense estisorades. L'ordre, procedent de la superioritat, va alliberar la versió catalana de la censura, que va ser publicada, íntegra, a Enjòlit (número 10) el 1966.

Al cap d'uns quants dies, el 3 d'abril, l'editor va demanar el permís de *Sabotatge* (*Moonraker*, 1955), de Fleming, en traducció de Xavier Romeu («no P. B.»). La revisió va recaure en el lector 16, que el dia 29, després de redactar-ne una breu sinopsi, va

⁶⁷² AGA, SC, expedient 2121, caixa 21/16057.

⁶⁷³ *Ibidem*.

decretar que «PUEDE PUBLICARSE».⁶⁷⁴ El 1966 va aparèixer a Enjòlit, inèdita, amb el número 9.

El vell i la mar (*The Old Man and the Sea*, 1952), d'Ernest Hemingway, també es va resoldre amb rapidesa: des que Domènech en va sol·licitar el plàcet, el 24 d'abril, fins que el va obtenir, només van transcórrer onze dies. En l'informe, del 4 de maig, el lector 5 en destacava el prestigi: «Premio Nobel de literatura, “el Viejo y el Mar”, es una novela a la que nada hay que objetar. Puede autorizarse».⁶⁷⁵ Després d'efectuar el dipòsit de tres exemplars a la Sección de Orientación Bibliográfica el 22 de desembre de 1966, l'obra, en traducció de Lluís Ferran de Pol, va esdevenir el número 125 d'A Tot Vent.

El 18 de maig Aymà-Proa va demanar el permís de *Madame Bovary* (*Madame Bovary*, 1857), de Gustave Flaubert, traduïda per Ramon Xuriguera («Antec.: Aut. 16-2-65»)⁶⁷⁶. En aquest cas, el renom de l'obra i de l'autor també van repercutir en el judici favorable del lector 8, del 21 de maig: «(I) Nada que objetar, desde el punto de vista de la censura a la célebre novela de Flaubert “Madame Bovary”. Puede, pues, mantenerse la anterior autorización».⁶⁷⁷ Va obtenir l'aprovació definitiva el 22 de maig de 1965 i el mateix any va ser incorporada a la col·lecció Zenit.

El mateix 18 de maig Domènech va iniciar els tràmits per a *Diamants eterns* (*Diamonds Are Forever*, 1956), d'Ian Fleming. La traducció, de Melcior Quintana, va passar el filtre de la censura sense supressions, tal com mostra l'informe que Saturnino Álvarez Turienzo va redactar l'1 de juny: «El gran escritor Ian Fleming, presenta en esta

⁶⁷⁴ AGA, SC, expedient 2539, caixa 21/16110. Aymà-Proa va demanar el permís per a la versió castellana uns quants mesos després, el desembre de 1965. L'informe, redactat pel lector 11 en el tombant de 1966 sobre la versió francesa, ratifica aquest fet: «La novela de aventuras, “Entourloupe dans l'azimut”, ha sido autorizada en el presente año, con el expediente nº 2539/1965 para su publicaci[ó]n en catal[á]n. Ahora, la editora “Aym[à]” solicita nueva autorizaci[ó]n, para publicarla en castellano». AGA, SC, expedient 9412, caixa 21/16901.

⁶⁷⁵ AGA, SC, expedient 3188, caixa 21/16194.

⁶⁷⁶ AGA, SC, expedient 3808, caixa 21/16265.

⁶⁷⁷ *Ibidem*.

novela, otro de sus éxitos en las series de aventuras, acción, ritmo trepidante etc., que tanto éxito vienen teniendo en los libros y en la pantalla cinematográfica». ⁶⁷⁸ L'endemà, tanmateix, la superioritat va demanar una segona opinió a Miguel Oromí, probablement per assegurar-se que el pare Álvarez Turienzo no havia passat per alt els passatges de moral «dudosa» que salpebrejaven les obres de Fleming. Així, el 23 de juny Oromí va emetre un segon veredictes que corroborava el del primer censor: «Se trata de una novela policíaca con DOS ROMBOS.- No veo inconveniente en que pueda publicarse». ⁶⁷⁹ Un cop conclòs l'expedient el 2 de juliol, *Diamants eterns* va ser publicada el 1966, com a número 11, a Enjòlit.

Operació tromba (*Thunderball*, 1961), també de Fleming, no va tenir tanta sort. La lectura de l'obra, que en un principi havia de dir-se *Operació Tro* («Cambio de T.»), va ser encomanada al lector 16. El dictamen, del 24 de maig, en concedia el permís amb algunes restriccions:

Novela de espionaje y aventuras. En primer lugar el héroe de la novela, el agente Bond, es enviado a hacer una cura en un sanatorio homeopático, donde se atenta contra su vida. El argumento gira en torno a una banda de terrori[...]stas, espías y chantajistas internacionales, que roban un avión británico adscrito a l[a] OTAN, que transportaba dos bombas atómicas. La banda pide cien millones de libras por la devolución de las bombas, amenazando con hacer saltar las bombas si no se les entrega el rescate. Bond es enviado a investigar el caso, y sus indagaciones le conducen a varios pa[í]ses y, por último, a las Bahamas, donde tras una serie de episodios violentos logra hacer fra[c]asar el plan y desarticular a la banda.

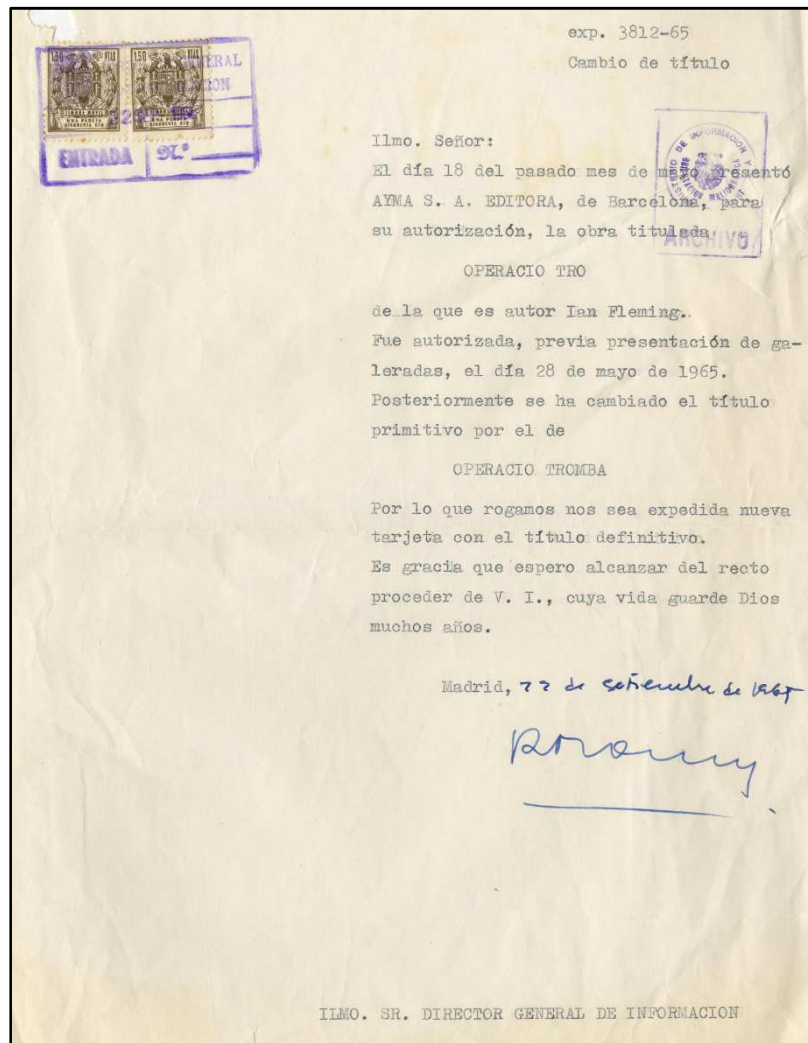
La novela contiene las usuales dosis de erotismo, habiendo sido tachados los párrafos más escabrosos, que figuran en las páginas 56-109-184-185-186-187- y 210. PUEDE PUBLICARSE». ⁶⁸⁰

⁶⁷⁸ AGA, SC, expedient 3811, caixa 21/16266.

⁶⁷⁹ *Ibidem*.

⁶⁸⁰ AGA, SC, expedient 3812, caixa 21/16266.

Una nota escrita a mà sobre l'informe, signada el 25 de maig pel cap de secció, adverteix: «Presenten texto para marcar allí las correcciones».⁶⁸¹ Tres dies més tard, el 28 de maig, el Director General va emetre una carta a l'editorial en què li comunicava la resolució i li demanava la presentació del text traduït, «sobre el cual se har[á]n, si son necesarias, las oportunas indicaciones».⁶⁸² El 22 de setembre Domènech va emetre una instància per a l'avaluació de la galerada de la traducció, i una altra per al canvi de títol, tal com hom pot observar en el document següent:

Imatge 69. Instància de sol·licitud per al canvi de títol d'Operació tromba⁶⁸³

⁶⁸¹ *Ibíd.*

⁶⁸² *Ibíd.*

⁶⁸³ *Ibíd.*

Tot seguit mostrem, contraposats, els fragments ratllats sobre l'original amb els de la traducció catalana, de F. Camps, per mostrar el resultat del pas per la censura:

<i>Thunderball</i> (1961)	<i>Operació tromba</i> (1964)
<p>(p. 56) I now learn that the girl was violated during her captivity in Corsica». Blofeld paused to allow this intelligence time to sink in. He continued. «It is the parents who maintain that she was violated. It is possible that only carnal knowledge, with her consent, was involved. No matter. This organization undertook that the girl would be returned undamaged. Without splittng hairs about the effect of sexual knowledge on a girl, I am of the opinion that, whether the act was voluntary or involuntary on the girl's part, she was returned to her parents in a damaged, or at least used, condition».</p>	<p>(p. 27) no fa gaire he sabut, per un confident de la comisaria de policia de Niça, que la noia fou violada durant el període de la seva captivitat a Còrsega. –En Blofeld féu una petita pausa perquè tothom es fes ben bé càrrec de les seves paraules–. Són els pares d'ella qui ho asseguruen. Potser no fou pròpiament violada, sinó que simplement hi hagué un intercanvi sexual amb consentiment de la noia. No tinc intenció d'endinsar-me en l'efecte que això pot produir en una noia, però sostinc que, tant si l'acte fou voluntari com si fou involuntari per part de la noia, no la retornàrem intacta [...].</p>
<p>(p. 109) This was an independent, a girl of authority and character. She might like the rich, gay life, but so far as Bond was concerned, that was the right kind of girl. She might sleep with men, obviously did, but it would be on her terms and not on theirs.</p>	<p>(p. 59) La noia tenia caràcter; independència i aplom. Potser sí que li agradava de dur una vida plena i alegre; però aquest era precisament el tipus de noia que atreia en Bond. Segurament no li feia res de ficar-se al llit amb un home, era evident que no, però era ella qui posava les condicions.</p>
<p>(p. 184) The bright eyes said yes. He bent his head and kissed her hard on the half-open, waiting mouth.</p> <p>The soft lips held his and drew slowly away. She said rather breathlessly, «You shouldn't take your reward in advance».</p>	<p>(p. 103) Els ulls lluents li deien que sí. Ajupí el cap i li féu un petó molt fort a la boca entreoberta que el convidava.</p> <p>La noia retingué un moment els llavis d'ell entre els seus i se n'apartà lentament.</p> <p>–No t'hauries de cobrar la recompensa per endavant –va dir, quasi sense poder respirar.</p>

<p>«That was only on account». Bond closed his hand firmly over her right breast and walked out of the water and up to the beach into the shade of the casuarinas.</p>	<p>–Aquest només era a compte. En Bond li premia el pit dret amb la mà metre caminava per l'aigua i per la sorra cap a l'ombra de les casuarines.</p>
<p>(p. 185) She rolled over. Her black eyelashes were wet with the tears of small pain. She wiped a hand over them. She said, looking seriously up at him, «Do you know, you're the first man who's ever made me cry». She held up her arms and now there was complete surrender.</p> <p>Bond bent and picked her up. This time he didn't kiss the waiting mouth. He carried her to the door of the hut. HIS or HERS? He carried her into HIS. He reached out a hand for shirt and shorts and threw them down to make a scrap of a bed. He put her down softly so that she was standing on his shirt. She kept her arms round his neck while he undid the single button of the brassiere and then the tapes of the taut slip. He stepped out of his bathing trunks and kicked them away.</p>	<p>(p. 104) La noia es tombà; tenia les pestanyes molles de llàgrimes d'aguantar-se el dolor. S'hi pass[à] les mans per eixugar-les.</p> <p>–Saps que ets el primer home que m'ha fet plorar? –estenia els braços tot dient-ho en un gest de complet abandó.</p> <p>En Bond d'ajupí a collir-la. Aquesta vegada no s'entretingué a fer-li un petó als llavis. Passaren per la porta oberta de la cabana, dubtà un moment si entrar a «Ella» o a «Ell», es decidí per «Ell». Abastà la camisa i els shorts i els estengué a terra, simulant una mena de llit. La hi deixà anar suaument de manera que quedés dreta damunt la camisa. Ella no el deixava anar d'entre els seus braços, que li tenia al voltant del coll, mentre li desfeia l'únic botó de la part de dalt del seu bikini i els cordons de baix. Ell s'enretirà els seus i els engegà llun[y] amb el peu.</p>
<p>(p. 186-187) They focused lazily and examined him as if they were seeing him for the first time.</p> <p>Bond said, «I'm sorry. I shouldn't have done that».</p> <p>The words amused her. The dimples at each side of the mouth deepened into clefts. She said, «You talk like a girl who has had it for the first time. Now you</p>	<p>(p. 104-105) esguardaven en Bond amb una curiositat remota, com si arribessin de molt lluny i fos la primera vegada que el veien.</p> <p>–Ho sento, potser m'he excedit –va dir ell.</p> <p>Aquests mots la feren somriure, i els clotets a banda i banda de la boca se li aprofundiren.</p> <p>–Em parles com si fos una noia</p>

<p>are frightened that you will have a baby. You will have to tell your mother».</p> <p>Bond leant down and kissed her. He kissed the two corners of her mouth and then the parted lips. He said, «Come and swim. Then I must talk to you». He got to his feet and held out his hands. Reluctantly she took them. He pulled her up and against him. Her body flirted with his, knowing it was safe. She smiled impishly up at him and became more wanton. Bond crushed her fiercely to him, to stop her and because he knew they had only a few more minutes of happiness. He said, «Stop it, Domino. And come on. We don't need any clothes. The sand won't hurt your foot. I was only pretending».</p> <p>She said, «So was I when I came out of the sea. The spines didn't hurt all that much. And I could have cured them if I'd wanted to. Like the fishermen do. You know how?».</p> <p>Bond laughed. «Yes, I do. Now, into the sea». He kissed her once and stood back and looked at her body to remember how it had been. Then he turned abruptly and ran to the sea and dived deeply down.</p>	<p>sense experiència. Ara tens por que et donaré un fill –afegí tot rient–. Ho hauràs d'explicar a la teva mare!</p> <p>En Bond es tornà a ajupir per besar-la. Li va fer un petó a cada clotet i un altre al bell mig de la boca. S'aixecà tot dient:</p> <p>–Au, anem a nedar, i després t'haig de parlar. –Li allargava les mans; ella les hi prengué a contracor.</p> <p>L'estirà per aixecar-la, i l'acostà cap a ell. El cos de la noia fregava impúdicament el seu. Li somrigué amb dolça picardia. Incapaç de contenir-se i també perquè sabia que ja els quedaven pocs moments de felicitat, la va estrènyer amb fúria entre els seus braços per apaivagar el seu desig, tot dient:</p> <p>–Domino, prou, vols? Anem. No cal que ens posem res, l'arena no et farà mal al peu. T'ho he dit perquè et volia agafar en braços.</p> <p>–Jo també he fet comèdia quan sortia de l'aigua. Les espines no em feien pas tant de mal com tot això. M'ho podia haver curat jo mateixa si ho hagués volgut. Com ho fan els pescadors. Saps com?</p> <p>En Bond esclafí el riure tot dient:</p> <p>–Sí, que ho sé. Ara anem a l'aigua.</p> <p>Li va fer un altre petó, tot fent una passa enrere després per contemplar-la tota sencera i gravar-ne bé el record a la seva memòria; aleshores es tombà bruscament, va córrer cap a l'aigua, mar endins i s'hi capbussà fins a tocar fons.</p>
<p>(p. 210) Largo said, «My dear, I have had great enjoyment out of your body, much</p>	<p>(p. 118) En Largo li deia:</p> <p>–Estimada meva, el teu cos ha estat</p>

<p>pleasure. In return, unless you tell me who gave you that machine to bring on board, I shall be forced to cause you great pain. It will be caused with this two simple instruments». ⁶⁸⁴</p>	<p>una font d'inestroncable plaer per a mi, però ara, si et negues a dir-me qui és que t'ha donat aquesta màquina perquè la pugessis a bord, hauré d'infligir un agut dolor al teu cos. Els instruments seran senzills. ⁶⁸⁵</p>
---	---

Operació tromba va integrar-se a Enjòlit, com a número 6, el mateix 1965.

En el tombant de juliol Domènech va continuar la tramesa de sol·licituds, aquest cop, per a *Petrovka, 38* (*Petrovka 38*, 1963), de Julian Semiónov («Antecedentes: 354-65 Aut P. B.»). ⁶⁸⁶ Santos González va fer-se càrrec d'elaborar un informe, el 2 de juliol, per mitjà del qual establia que «Procede mantener autorización concedida a la obra con nº de Exp. 354/65». ⁶⁸⁷ El mateix 1965 va aparèixer, en traducció de Roc Comagran, a Enjòlit (número 7). L'editorial també va demanar el permís per a editar *Al servei secret de sa majestat* (*On Her Majesty's Secret Service*, 1963), d'Ian Fleming, sobre la qual no constava cap precedent («no P. B.»). Després d'uns quants dies, el 7 de juliol, el lector 16 va concedir el plàcet a l'obra, que inicialment havia de dir-se *El servei secret de sa majestat* («Cambio de T.»), amb algunes supressions:

(C).- Novela de espionaje. El agente Bond[...] juega en el casino contra una joven y cuando ésta pierde todo su dinero, él se lo presta y aprovecha la ocasión para intimar con ella. La joven es hija de un jefe de la mafia, quien pretende que Bond la proteja a cambio de ayudarle a descubrir el paradero del jefe de una organización internacional de espionaje. Sigue una serie de episodios violentos, hasta que Bond logra capturar a dicho jefe y deshacer su banda. Como todas las obras del autor, ésta tiene buena dosis de

⁶⁸⁴ Ibídem. Els passatges han estat copiats sencers per tal de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

⁶⁸⁵ Ibídem. Hom pot observar que, en aquest cas, els passatges van ser traduïts íntegres. El lector 16, que no devia revisar les pàgines amb gaire cura, va signar una nota escrita sobre l'informe, en què assegurava que havien estat «efectuadas tachaduras en las páginas 27-28-59-103-104 y 118 del texto catal[á]n» i que, per tant, era «autorizable».

⁶⁸⁶ AGA, SC, expedient 4834, caixa 21/16388.

⁶⁸⁷ Ibídem.

erotismo, habiéndose tachado párrafos en las p[á]ginas 35-36-37-38-122 y 230. PUEDE AUTORIZARSE.⁶⁸⁸

Un cop comunicada la sentència el 9 de juliol, Domènech va tornar al MIT la galerada de la traducció el 20 de desembre, «con el fin de que esa Dirección General se sirva conceder la oportuna autorización».⁶⁸⁹

<i>On Her Majesty's Secret Service</i> (1963)	<i>Al servei secret de sa majestat</i> (1965)
(p. 35) She rose abruptly. So did Bond, confused. «No. I will go alone. You can come later. The number is 45. There, if you wish, you can make the most expensive piece of love of your life. It will have cost you forty million francs. I hope it will be worth it ».	(p. 26) S'alçà bruscament. Una mica desconcertat, en Bond la imità. –No, no us mogueu. Me'n vaig tota sola. Sigueu amb mi d'aquí a un moment. Estic al número 45. [...]
(p 36-37) He locked the door behind him and came over and sat on the edge of her bed and put one hand firmly on the little hill that was her left breast . «Now listen, Tracy», he began, meaning to ask at least one or two questions, find out something about this wonderful girl who did hysterical things like gambling without the money to meet her debts, driving like a potential suicide, hinting that she had had enough of life. But the girl reached up a swift hand that smelt of Guerlain's «Ode» and put it across his lips. «I said “no conversation”. Take off those clothes. Make love to me. You are handsome and strong. I want to remember what it can be like. Do anything you like. And tell me what you like and what you would like from me. Be rough with me.	(p. 27-28) Tancà la porta darrera seu, s'apropà i s'assegué a la vora del llit [...]. –Ara escolteu, Tracy –començà. Volia fer-li algunes preguntes, mirar de descobrir quelcom en el seu interior i comprendre les raons del seu comportament desassenyat, tant davant la taula de bacarà com al volant de l'automòbil. ¿Per què estava fins en aquest punt cansada de la vida? [...] –He dit que no volia parlar –féu la Tracy–. Oblideu tota la resta. [...]

⁶⁸⁸ AGA, SC, expedient 4836, caixa 21/16388.

⁶⁸⁹ *Ibidem*.

<p>Treat me like the lowest whore in creation. Forget everything else. No questions. Take me».</p> <p>And hour later, James Bond slipped out of bed without waking her, dressed by the light of the promenade lights filtering between the curtains, and went back to his room.</p> <p>He showered and got it between the cool, rough French sheets of his own bed and switched off his thinking about her. All he remembered, before sleep took him, was that she had said when it was all over, «That was heaven, James. Will you please come back when you wake up. I must have it once more». Then she had turned over on her side away from him and, without answering his last endearments, had gone to sleep –but not before he had heard that she was crying.</p> <p>What the hell? All cats are grey in the dark.</p> <p>True or false?</p> <p>Bond slept.</p> <p>At eight o'clock he woke her and it was the same glorious thing again. But this time he thought that she held him to her more tenderly, kissed him not only with passion but with affection. But, after, when they should have been making plans about the day, about where to have lunch, when to bathe, she was at first evasive and then, when he pressed her, childishly abusive.</p>	<p>Al cap d'una hora, en James Bond s'alçà del llit sense despertar-la, es vestí amb la llum que entrava del carrer per entre les cortines i se n'anà cap a la seva habitació.</p> <p>Es dutxà, es gità al llit, entre els llençols francesos, frescos i arrugats del seu llit, i deixà de pensar en la Tracy. [...]</p> <p>En Bond s'adormí.</p> <p>A les vuit la va anar a a despertar [...]. Però en lloc de fer projectes per al dia, de decidir on esmorzarien, on es banyarien, ella es mostrà de cop i volta evasiva i, quan ell insistí un xic, infantilment grollera.</p>
<p>(p. 38) There had not even been sleeping pills beside the bed or in her bathroom. She could only be about twenty-five, yet she made love</p>	<p>(p. 29) No hi havia tampoc somnífers ni a la seva tauleta de nit ni a la sala de bany. Probablement no tenia més de vint-i-cinc anys</p>

<p>with the fervour and expertness of a girl who, in the American phrase, had «gone the route». She hadn't laughed once, had hardly smiled.</p>	<p>[...] No l'havia sentida riure ni una sola vegada.</p>
<p>(p. 122) «You definitely mustn't rely on it», said Bond firmly, trying to get back an ounce of his self-respect. «But I'll have a quick look now in my books. Not much time before drinks. Anyway, we'll see». He gave her another long and, he admitted to himself, extremely splendid kiss, to which she responded with an animalism that slightly salvaged his conscience. «Now then, baby». His right hand ran down her back to the curve of her behind, to which he gave an encouraging and hastening pat. «We've got to get you out of here».</p>	<p>(p. 118) –No heu de comptar en absolut amb això –respongué en Bond fermament–. Ara donaré un cop d'ull als meus llibres. No tinc gaire temps abans de l'apertitiu. En fi, ja ho veurem... [...] Ara haureu de sortir d'aquí.</p>
<p>(p. 230) «I'm just seeing one. You did it beautifully. What worries me is how we're going to make love. In the proper fashion, elbows are rather important for the man.</p> <p style="padding-left: 40px;">«Then we'll do it in an improper fashion. But not tonight, or tomorrow. Only when we're married. Till then I am going to pretend I'm virgin».⁶⁹⁰</p>	<p>(p. 226) –N'estic veient un ara mateix. Ho has fet meravellosament. [...] ⁶⁹¹</p>

Un segell imprès sobre l'informe el 25 de desembre corrobora que el Jefe de la Sección de Lectorado es va mostrar «conforme» amb «las tachaduras»⁶⁹² i l'obra va ser publicada com a número 8 d'Enjòlit, en traducció de Xavier Romeu, el mateix any.

⁶⁹⁰ Ibídem. Els passatges han estat copiats sencers a fi de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

⁶⁹¹ Ibídem.

⁶⁹² Ibídem.

El 29 de juliol l'editorial va emetre una instància per a *Desdejuni a can Tiffany's* (*Breakfast at Tiffany's*, 1958), de Truman Capote («Ant.: 6290-63 Aut. P. B.»).⁶⁹³ Uns quants dies més tard, el 2 d'agost, la superioritat va encarregar a Javier Dietta la lectura de la novel·la i el 24 d'agost en va resoldre l'autorització de la manera següent:

(C). Novela. El volumen incluye una novela, la que d[a] el título que cuenta las peripecias de una chica locamente vana que en sus devaneos amorosos se ve envuelta en un asunto policial de drogas y g[á]ngsters; y tres cuentos sobre temas costumbristas de negros portorriqueños. PROCEDE SU AUTORIZACIÓN».⁶⁹⁴

Aymà probablement va ajornar el projecte, atès que no va tornar a contactar amb censura fins al 2 de març de l'any següent. Li demanava, aquest cop, els permisos per a «unos textos complementarios que se desean incluir en la versión catalana»,⁶⁹⁵ aprovats el 9 de març, com fa palesa una nota escrita a mà pel cap de secció sobre l'informe de Dietta. En traducció de Folch i Camarasa, l'obra de Capote va esdevenir el número 120 d'A Tot Vent l'any 1966.

El 29 de juliol també van endegar-se els tràmits per a la novel·la de Graham Greene *El fons de la qüestió* (*The Heart of the Matter*, 1948), que inicialment havia de dir-se *El revés de la trama* («Antendentes: 1914-56 Aut. Imp. P. B.»).⁶⁹⁶

⁶⁹³ AGA, SC, expedient 5630, caixa 21/16479.

⁶⁹⁴ *Ibidem*.

⁶⁹⁵ *Ibidem*. Malgrat que no hi ha cap indicatiu pel que fa a la naturalesa d'aquests «textos complementarios», suposem que es tracta del pròleg del traductor.

⁶⁹⁶ AGA, SC, expedient 5631, caixa 21/16479.

C. de T. o/V. del Jefe del Servicio.

Expediente n.º 5631-65

Título.— (REVES DE LA TRAMA, EI) EL FONDS DE LA
THE HEART OF MATTER QUESTIÓ.

Autor.— GREENE, Graham

Editor.— Proa

Importador.—

Fecha entrada 29-7-65 Fecha de salida.....

Lector n.º 20 Entregada.....

Mod 421.

Imatge 70. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d'*El fons de la qüestió*⁶⁹⁷

La revisió va ser encomanada a Dietta, que el 12 d'agost va elaborar l'informe següent:

(I). Como novela. Muy conocida y ya traducida. Se repite el fondo argumental de Greene. Unos amores adulteriosos en un ambiente exótico. Esta vez en un pa[ís] africano, todav[í]a al ambientarse la novela en un régimen colonial. Y dentro de todo o por encima de todo, la angustia moral del problema religioso, que el caso humano plantea. Al lado una anécdota de contrabando. PROCEDE SU AUTORIZACIÓN.⁶⁹⁸

El fons de la qüestió va ser autoritzada definitivament a mitjan agost. Pel que sembla (tal com hem pogut comprovar a la fitxa de dipòsit de la Sección de Orientación Bibliográfica), el canvi de títol produir-se *in extremis* l'any 1967, quan va ser publicada dins A Tot Vent, en traducció de Pau Romeva, com a número 130.

El 14 d'agost va arribar la sol·licitud per a l'obra de Fleming *Només es viu dues vegades* (*You Only Live Twice*, 1964). Com en el cas anterior, el títol que en un principi va proposar l'editorial, *Només vivim dues vegades*, va ser modificat força més tard, en el

⁶⁹⁷ Ibídem.

⁶⁹⁸ Ibídem

moment de la publicació, posterior al dipòsit d'exemplars. L'informe, sobre l'original, va ser redactat per Dietta el 8 de setembre:

(C). Novela Polic[í]aca. «James Bond en el Jap[ó]n». Sabido es que James Bond es un miembro de la «Intelligence Service» ingl[és] y en esta novela realiza una misión de contraespionaje en el Jap[ó]n durante la guerra pasada pero lo de menos en la novela son las incidencias del cumplimiento de esa misión, lo importante es el Jap[ó]n y los japoneses, sus costumbres, sus idiomas, etc. etc... etc. etc. etc. PROCEDE SU AUTORIZACIÓN.⁶⁹⁹

Com no podia ser d'una altra manera, en tractar-se d'una obra de Fleming, una nota al marge advertia que s'hauria de «pedir texto de traducción».⁷⁰⁰ I així, després que l'11 de setembre el Director General fes arribar el requeriment als editors, Domènech va emetre la galerada de la traducció a censura gairebé deu mesos més tard, el 27 de juny de 1966. De resultes de la gestió, Manuel Pinés va elaborar un altre informe, aquest cop sobre la traducció de Xavier Romeu, el 5 d'agost de 1966:

La traducción catalana de esta obra inglesa se mantiene fiel al original. Se trata de una de las proezas del famoso personaje de Fleming designado con la cifra 007, que en esta ocasión le es retirada y sustituida por la 777, equivalente al ascenso que representaría para él su victoria en la empresa desesperada que se le encomienda para probar su capacidad de recuperación y superación despu[és] de algunos fracasos indignos de su renombre.

Enviado en tales condiciones al Japón, sus andanzas dan lugar a que el autor repase todo el catálogo de exotismos orientales a que nos tienen acostumbrados los innumerables escritores y periodistas debutantes en el Japón.

Por lo demás, la obra se ciñe perfectamente a la intriga política y no abusa de los solaces galantes que el autor concede generosamente a James Bond en la mayor parte de sus obras. Considero PUBLICABLE la que nos ocupa.⁷⁰¹

⁶⁹⁹ AGA, SC, expedient 5953, caixa 21/16514.

⁷⁰⁰ *Ibíd.*

⁷⁰¹ *Ibíd.*

Una nota al marge, signada per Fajardo el 6 d'agost, en corrobora la conformitat. *Només es viu dues vegades* va convertir-se en el número 13 d'Enjòlit el mateix 1966.

El 22 de setembre Domènech va iniciar les gestions per a *Els pòtols místics* (*The Dharma Bums*, 1958), del nord-americà Jack Kerouac. Inèdita, va rebre un veredicta no gaire positiu de M. Martín el 5 d'octubre:

(C).- Novela. Se trata de una novela de uno de los recientes autores norteamericanos – Kerouac– que pretende aportar a la literatura de su país una nueva dirección (semejante en cierta forma al existencialismo francés) y que se considera representante de la llamada «beat» o generación disconforme.

La característica de la novela de este autor, es la confusión de fondo y de forma, dado el estilo en que se expresa. Sin embargo no hay que perder de vista, el fondo religioso (a pesar de sus continuas referencias al budismo) que queda en todas sus obras.

Dado que es sin duda, una novela para minorías, la consideramos autorizable. Sin embargo las escenas relatadas en las p[á]gs. 24 y ss. deben ser recortadas, así como la referencia que sobre el incesto se contiene en la p[á]g. 134. AUTORIZABLE CON TACHADURAS.⁷⁰²

Sembla que les observacions de Martín no van convèncer el Jefe de Sección, que el 16 d'octubre va demanar al lector 31 l'elaboració d'un segon veredicta. L'informe, que, per mitjà de diversos subterfugis, en transmetia una visió força diferent de l'anterior, no va ser expedit fins al 16 de desembre:

(C).- Novela. Esta obra es representativa de una moderna tendencia literaria, fruto de la llamada «beat generation», la cual comprende a un sector juvenil norteamericano disconforme con las ideas y costumbres tradicionales y que busca sustituirlas por otras de su creación.

⁷⁰² AGA, SC, expediente 6918, caixa 21/16606.

La novela, de argumento escaso, relata las andanzas de un joven bohemio. En una de ellas conoce a otro vagabundo, quien le introduce en un círculo de jóvenes que practican ritos budistas y que huyendo del mundo se refugian en lo alto de una montaña. En su refugio viven en promiscuidad jóvenes de ambos sexos que se entr[e]gan a la meditación en la soledad y a extrañas ceremonias con las que pretenden encontrar la verdad. De vez en cuando bajan a la ciudad en busca de provisiones y para entregarse al desenfreno.

La obra, cuyos personajes viven al margen de la moral, parece sin embargo más bien inofensiva, pues encierra una gran dosis de humorismo y puede servir de ejemplo valioso de uno de los nuevos rumbos de la novela moderna. En este sentido, su valor literario compensa y anula cualquier otra consideración de tipo moral que induciría a rechazarla. Asimismo, las descripciones de tipo sexual no son excesivamente crudas y, por otra parte, son imprescindibles dado el carácter de la obra.⁷⁰³

El cap de secció va intercedir novament, i, tot i que el segon lector ja autoritzava l'obra sense supressions, va posar com a condició la presentació del text de la traducció, tal com ratifica una nota al marge, del 17 de desembre. No va transcórrer gaire temps després que el Director General transmetés aquesta premissa a l'editorial, i l'11 de gener de 1966 Domènech va enviar la traducció, que havia dut a terme Manuel de Pedrolo, a censura. És interessant fer atenció en els motius que van dur els editors a modificar el títol de la novel·la, que inicialment havia de dir-se *Els pòtols celestials*.

⁷⁰³ *Ibíd.*

C. de T. o/v. Jefe Serv.

Expediente n.º 6918-65

Título.— POTOLS MÍSTICS. CÉLESTIAKS, Els

Autor.— KEROUAC, Jack

Editor.— Ayma

Importador.—

Fecha entrada 22-9-65 Fecha de salida.....

Lector n.º 32 Entregada.....

Mod 421.

NL 31 (16-10-65)

Imatge 71. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d'*Els pòtols místics* ⁷⁰⁴

Sembla que va ser Pedrolo mateix qui va proposar el canvi, atès que, en paraules de Francesc Parcerisas, el text de presentació de la novel·la de Kerouac inclou «una de les poques al·lusions a problemes de traducció, quan explica per què *The Dharma Bums* ha estat traduït per *Els pòtols místics*». ⁷⁰⁵

⁷⁰⁴ *Ibidem*.

⁷⁰⁵ Francesc Parcerisas. *Op. cit.*, p. 46. Els mots de Pedrolo sobre aquesta qüestió són: «La paraula “pòtols” no reclama explicacions especials, per tal com trasllada adequadament l'adjectiu substantivat *bums* (vagabunds, ganduls, etc.) amb un particular matís de perdut que s'avé amb les intencions d'aquests cercadors d'una altra veritat que es volen, precisament, perdre. *Dharma* ja és una altra cosa. Com tots els conceptes de contingut religiós, resulta de mal definir, i la prova és que els estudiosos tan aviat li donen el sentit de virtut com d'ordre, justícia, esdeveniment, objecte de la ment, fenomen, rectitud, veritat, etc., car la llista és inacabable. També es refereix a la doctrina o mètode que posa terme a la frustració personal i, igualment, segons Mircea Eliade, significa l'abundància de virtuts que tot d'una il·luminen el neòfit de la veritat. Calia acceptar-lo, amb tots els inconvenients que suposa un mot exòtic, o cercar-li una traducció comprensiva. Hom ha preferit això darrer. I cap, em sembla, no podia ser més ajustada que la de “mística”, ja que al capdavant l'activitat d'aquests pòtols que en Kerouac posa en joc es proposa la “capta” d'un estat que, mitjançant l'èxtasi i la contemplació permet d'unir-se a la divinitat i de participar en la seva essència des d'aquí. Cal, amb tot, acceptar-ho més com una indicació que com una definició, i amb el mateix desig voldria que fossin llegides les notes amb què he pretès d'orientar el lector poc versat en budisme i mai, en cap moment, posar límits a conceptes obscurs que potser no en tenen i exigeixen llargues i, en aquest cas, innecessàries explicacions». Jack Kerouac. *Els pòtols místics*. Barcelona: Aymà, 1967, p. 9-10.

La traducció catalana va ser, també, avaluada. El 7 de febrer Aguirre va redactar-ne un tercer informe, que ratificava la valoració del lector 31:

(C).- La obra nos relata las aventuras de un joven norteamericano que se dedica a viajar por su pa[í]s y Méjico. Conoce tambi[é]n un círculo de jóvenes que viven separados del mundo observando las prácticas del budismo Zen. En toda la obra hay un fondo de religiosidad aunque sea budista y mucho de humorismo que pr[á]cticamente prueban la indeficacia de esta filosofía religiosa para conseguir una moralidad plena. No hay nada obsceno por lo que creo que se puede permitir su publicación.⁷⁰⁶

Un cop obtinguts el vistiplau de Fajardo i l'autorització definitiva l'11 de febrer, el 1967 la novel·la de Kerouac va ser incorporada a A Tot Vent com a número 129.

El 28 de setembre Domènech va emetre una instància per a *Una espia a la casa de l'amor* (*A Spy in the House of Love*, 1954), d'Anaïs Nin. L'obra, que encara no havia estat publicada en castellà, anava acompanyada, tal com era habitual, d'un exemplar de la versió original. Del primer informe, expedit el 17 d'octubre, se'n desprèn una imatge molt negativa, atès que vulnerava la moral sexual de manera escandalosa. L'autorització li va ser denegada i les observacions, del lector 14, són ben previsible:

(C) Novela inmoral. Prototipo del libro er[ó]tico. El argumento es una mujer casada que engaña a su marido con el primero que se presenta. Va de amante en amante, describi[é]ndonos las reacciones y sensaciones que con cada uno de ellos experimenta. Los contactos sexuales son descritos con toda crudeza. El objetivo de la protagonista es llegar a ser verdaderamente libre; entendiendo por libertad el entregarse a los hombres sin que ning[ú]n sentimiento [la] ligue con [é]l. NO DEBE AUTORIZARSE SU PUBLICACI[Ó]N.⁷⁰⁷

⁷⁰⁶ AGA, SC, expedient 6918, caixa 21/16606.

⁷⁰⁷ AGA, SC, expedient 7088, caixa 21/16626.

En el segon informe, del 9 de novembre, Santos González tornava a vetar-ne la publicació. Els arguments, tot i que més indulgents que els del primer lector, apel·laven novament a la transgressió de la moral:

(C). Esta escritora norteamericana se encuentra en la línea, a veces tan obscura, de la literatura erótica de Henry Miller, con el que ha trabajado, y de Lawrence. En su novela hay tesis, hay una doctrina, por encima y más allá de lo anecdótico del personaje: una mujer casada que engaña a su marido con varios amantes. Un marido bueno, enamorado pero que no la hace feliz. Ella tampoco lo es porque está engañando, tiene que mentir y ocultarse para hacer esa vida.

Esta mujer encuentra justificación en la novela, es más, está comenzando a andar por los campos del amor. Tendrá que liberarse de ciertos tabús: la culpa, el sacerdote, la policía. La mujer tiene diversas pautas amorosas y tiene derecho a desarrollarlas. El amor es evolución, desarrollo, cambio, no encerrarse en una forma s[o]la. «En Sabina hay muchas Sabinas que también reclaman vivir y amar». Más que alguna que otra escena escabrosa está esta doctrina disolvente, esta visión del amor moderno tan destructora. NO AUTORIZABLE.⁷⁰⁸

Els editors no van conformar-se amb aquesta resolució i, en pocs dies, el 19 de novembre, van fer arribar a la Junta de Censura un recurs de revisió. En destaquem tres punts, atesa la rellevància de les al·legacions:

[...] que la autora del libro en cuestión, es la señora Anaïs Nin, escritora en lengua inglesa, residente en los Estados Unidos y figura literaria de relieve internacional, nacida en Barcelona e hija del notable musicólogo español Joaquín Nin; compañera de Henry Miller, Lawrence Durrell y otros grandes escritores contemporáneos, sus novelas están obteniendo vivos elogios de la crítica más solvente y recientemente han sido traducidas al francés y al italiano.⁷⁰⁹

⁷⁰⁸ *Ibidem*.

⁷⁰⁹ *Ibidem*.

El segon punt procurava minimitzar el caràcter sexual de l'obra, fent èmfasi en l'estil narratiu de l'escriptora:

[...] que los temas tratados por la autora se desarrollan en ámbitos difusos, intermedios entre la realidad y el sueño y poseen acentos poéticos que difuminan sus contornos, por lo que, pese a su ocasional sensualismo, sus vagas narraciones no resultan nunca escandalosas ni procaces.⁷¹⁰

El tercer qüestionava la conveniència de menystenir una autora com Anaïs Nin, amb el risc que això comportava:

[...] que habiendo la señora Anaïs Nin mostrándose sumamente complacida por nuestro proyecto de editar alguna de sus obras en sus idiomas naturales –el castellano y el catalán–, estimaríamos hartamente lamentable que, a causa de la denegación recurrida, se viera la autora inclinada a ceder las instancias de sus editores en inglés, los cuales le aconsejan que conceda los derechos de publicación de sus obras en español a una determinada editorial sudamericana.⁷¹¹

Pel que fa a l'últim raonament, cal recordar que la situació de les empreses que editaven en castellà no era gens favorable.⁷¹² L'argúcia dels editors va ser fructuosa, en tant que, al cap de gairebé un mes, la Junta va respondre i el dictamen, redactat el 24 de novembre per un tercer funcionari, diferia en gran mesura dels anteriors:

(C). La obra me parece más simbólica que realística. Es la historia de una prostituta que no encuentra ni la felicidad ni el amor. Hay un ambiente de amoralidad que el autor no aprueba en realidad, situaciones y pensamientos atrevidos y sensuales pero a mi juicio no hay nada obscuro ni pornográfico.

⁷¹⁰ *Ibíd.*

⁷¹¹ *Ibíd.*

⁷¹² Vegeu l'apartat 2.4.3: «La política del bolígraf vermell que s'executava a l'Estat espanyol va provocar que molts autors internacionals de prestigi, que no estaven disposats a veure retallades les seves obres, en cedissin els drets a altres països de parla hispana, sobretot a l'Argentina i a Mèxic. Així, la pressió del règim sobre el sector editorial només va aconseguir que les empreses espanyoles acabessin ocupant un segon lloc, en detriment de la competència llatinoamericana».

Puede ser publicada pero ser[í]a conveniente que la versión española pasara por esta censura.⁷¹³

La conclusió d'aquest expedient posa de manifest el fet que, després del recurs, elsensors van començar a buscar subterfugis a fi de justificar l'autorització de l'obra. D'altra banda, no sabent ben bé com resoldre el problema, la superioritat va optar per posposar la resolució definitiva a la presentació del text traduït, «sobre el que se harán, si son necesarias, las oportunas indicaciones».⁷¹⁴ Desconeixem els motius pels quals l'editorial va trigar gairebé tres anys a presentar de nou la novel·la a censura. Tot indica, tanmateix, que els editors van preferir esperar vents més favorables. El 25 d'abril de 1968 es va obrir un nou expedient, aquesta vegada sobre la versió de Manuel Carbonell. El mateix dia es van emetre dos informes, la incongruència dels quals és inexplicable. El primer, del 25 d'abril, era redactat en un to agressiu i, fins i tot, acusava la novel·la de «delito de escándalo público»:

(C). Novela cuya protagonista, una mujer casada que ama a su marido, engaña a [é]ste buscando a diversos hombres con los que satisfacer sus ansias eróticas de posesión y de los que obtener goces plenos sin entregarse anímicamente. Con este motivo la autora se dedica morosamente a describir las sensaciones que experimenta su protagonista en los diversos lances eróticos que le depara el azar y que ella busca voluntariamente.

Tanto el tema de la obra, como las descripciones que se ofrecen en las p[á]gs. 30, 59, 73, 74, 79, 81, 101 y 102, 108, 112 y 113, 120 y 121 entre otras muchas, implican la comisión de un delito de esc[á]ndalo público, previsto y penado en el art. 432 del Cod. penal, por lo que estimamos que la novela debe ser puesta a disposición del fiscal de la Audiencia provincial de Barcelona y que NO ES ACEPTABLE EL DEPÓSITO.⁷¹⁵

El segon, també del 26 d'abril, exposava una opinió força diferent:

⁷¹³ AGA, SC, expedient 7088, caixa 21/16626. Tot i que fa menció d'una «versión española», ratifiquem que es tracta de l'expedient de la catalana. L'error és degut, probablement, a un descuit del censor.

⁷¹⁴ *Ibidem*.

⁷¹⁵ AGA, SC, expedient 3557, caixa 21/18909.

Examinado rápidamente el texto de la novela «Une espionne dans la maison de l'amour» de Anaïs Nin [noteu que aquest cop el lector ha utilitzat la versió francesa], se observa a primera vista su argumento netamente sensualizado (vid. p[á]gs. 32,44,59,69,70,96, 114, 115, 119 etc.) en la descripción de las sensaciones que una mujer casada (Sabine) tiene con diversos y sucesivos amantes que tiene (sic). La esencia del argumento es pues, desde un punto de vista moral católica estricta inmoral, puesto que se está ante una situación de adulterio continuado.

Sin embargo, y siendo justos, también hay que señalar que en la novela no se hacen descripciones que entren dentro de lo grosero, lo puerco o lo estrictamente pornográfico. La sensualidad prima sobre la sexualidad. Con independencia de que no se trata, desde luego, de una novela para jovencitas ni mucho menos, desde el punto de vista del Ministerio nos parece que no se trata de un folleto obsceno, aunque si inmoral. Desde este punto de vista de ausencia de materia pornográfica, podría ser aceptable en régimen de depósito.⁷¹⁶

Tot seguit copiem, a tall de mostra, alguns dels passatges marcats sobre la versió catalana:

<i>Una espia a la casa de l'amor</i> (1968)
(p. 59) «Les notes serenes li arribaven com una caravana carregada d'espècies, de mitres daurades, de copons i calzes portadors de missatges de voluptat que feien regalimar mel entre les cuixes i erigien minarets sensuals en els cossos dels homes ajaguts a l'arena de panxa enlaire».
(p. 64-65) «Aleshores ocorregué com un miracle: aquella pulsació de plaer que ni els músics més exaltats, ni els cims de la perfecció en l'art o en la ciència o en les guerres, ni les belleses més impressionants de la natura no igualaven, aquell plaer transformava el cos en un grosíssim castell de focs que anava esclatant gradualment en fonts de delícies a través dels sentits de Sabina. Ella obrí els ulls per tal de contemplar el goig intensíssim del seu alliberament: era lliure, lliure com un home, per fruit sense amor ».
(p. 66) « Respirava profundament i comprenia que havia trobat de debò la font del plaer ».

⁷¹⁶ *Ibidem*.

(p. 73-74) «Tam-tam-tam-tam-tam... sobre el seu cor; **ella era aquell «tam», la seva pell tibant ressonava sota les mans d'ell, i el soroll del timbal li vibrava per tot el cos. Onsevulla que ell posés els ulls, ella sentia el colpeig d'aquells dits: a l'estómac, als pits, als flancs. L'home fixà els ulls als peus d'ella, nus sota les corretges de les sandàlies, i tot seguit els peus començaren a bategar a un ritme que era com una resposta. Després els fixà a la cintura, on les anques comencen a eixamplar-se, i Sabina se sentí posseïda pel cant. Quan parà de timbalejar, l'home deixà les mans planes damunt la pell del timbal, com si no les volgués treure de damunt del cos de Sabina. Continuaren mirant-se l'un a l'altre fins que, de por que algú no hagués vist el desig que fluïa entre ells dos, apartaren la vista. Però, quan es posaren a ballar, ell canvià d'actitud. La manera directa, ineludible, com col·locà els genolls entre els de Sabina fou com si implantés l'ardor del seu desig. [...]**».

(p. 79) **Les carícies de la nit anterior havien estat altament meravelloses, havien estat com les flames multicolors d'un castell de focs, esclats de sols i de neons que feien explosió dins els cos, cometes resplendents projectats contra els centres de plaer, estels fugaços de goigs que es precipitaven, i, tanmateix, si deia: «M'estaré aquí i viuré amb Mambo sempre més», li semblava que era un joc com els dels nois que proven d'estar-se quietos sota la pluja dels coets, les guspies dels quals, lluminoses un instant, els colguen de cendra.**

(p. 81) [...] que ella delejava posseir alhora el seu cos i la seva illa i que li lliurava el seu propi cos com l'hauria lliurat als vents tropicals, i també s'adonava que els moviments ondulants del plaer recordaven els dels nedadors dels mars dels tròpics. **Ella assaboria en els seus llavis les espècies de l'illa, i era l'illa, certament, que havia ensenyat a Mambo aquella manera d'acariciar tan particular, una voluptuositat suavíssima, sense brusquedat ni violència, com la forma del seu cos illenc, on no s'endevinava cap os.**

Sabina no sentia cap remordiment d'apagar aquella seva set de tròpics en el cos de Mambo: sentia una vergonya molt més subtil, la de lliurar-li una Sabina artificial que fingia un amor únic.

Aquella nit, quan la droga de les carícies els arrabassava i els projectava a l'espai, lliures (lliures un moment de totes les interferències, per a completar la unió que els homes creen entre ells), ella li hauria volgut oferir una Sabina autèntica.

(p. 101-102) Quan arribaren a la cambra i ella hagué tancat la porta, ell observà minuciosament tot el que el rodejava, com per assegurar-se de no haver caigut en una trampa.

Les seves carícies eren tan refinades, que més aviat inquietaven, eren com una

sol·licitació fugissera a la qual ella no s'atrevia a respondre tement que s'extingiria. Aquells dits la masegaven i, així que l'havien excitada, es retiraven; li fregava els llavis amb els seus i tot seguit esquivava els d'ella; li acostava la cara i el cos, entrelaçant braços i cames, i de sobte s'esquitllava en la fosca. Estrenyia el seu cos esvelt i ardent contra el d'ella i, tot d'una, restava immòbil i la deixava en suspens. Quan li tocava la boca, se li allunyava de les mans; quan ella responia a la pressió de les cuixes, ell deixava d'exercir-la. No permetia que enlloc hi hagués una fusió massa llarga; tot just iniciava una abraçada, tot just insinuava un contacte, els abandonava, com si només els volgués arroentat i, una vegada incandescents, n'impedís la soldadura final. Era un curt circuit dels sentits, pertorbador, càlid, trèmul, fugaç, tan inestable i inquiet com ho havia estat tot el dia el seu capteniment, un curt circuit que allà –a la nit, amb la llum del carrer que descobria llur nuesa però no pas els ulls d'ell– transportava Sabina a una expectació de plaer gairebé insuportable. Ell li havia convertit el cos en una mata de roses de Sharon, plenes de pol·len, totes preparades per a la voluptat.

Tant i tant l'havia provocada, tant i tant havia diferit la possessió, que, quan s'esdevingué, es venjà de l'espera amb un llarg i prolongat èxtasi, profundament penetrant i trasbalsador. El tremolament passà al cos de Sabina; ella hi havia fos les angoixes del seu company, havia absorbit la seva pell delicada, els seus ulls enlluernadors.

Tot just el moment de l'èxtasi havia acabat, John se separà d'ella i murmurà:

–La vida de debò és volar, volar».

(p. 120-121) **De fet, aquest ressò en el buit era una continuació de les carícies de John, un ressò d'aquelles carícies exasperants. I passaven les nits, veritable suplici de Tàntal, cercant totes les deus del plaer, però procurant de no ajuntar llurs cossos d'alguna forma que s'assemblés al matrimoni. Sabina sortia d'aquelles nits en un estat d'espera insuportable i amb tots els ressorts eròtics tan excitats que llançaven fora de si vanes i eixorques guspieres.⁷¹⁷**

El dictamen definitiu que va emetre el censor Antonio Barbadillo –possiblement en qualitat de Jefe de Lectorado– serveix per a capitular tot aquest periple administratiu:

⁷¹⁷ *Ibíd.* Alguns passatges han estat copiats sencers per tal de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

Despu[é]s de una serie de informes algo contradictorios, con fecha 16 de Diciembre de 1965, se solicitaba a la editorial Aymá texto traducido. Contenido inmoral, de un crudo realismo, que repugna la sensibilidad media de nuestra sociedad; rehuyéndose la obscenidad, que es elemento que matiza y caracteriza a la pornografía. Descripción elegante, a veces casi poética, por parte de la autora.

Como consecuencia de una interpretación Jurídica, estimo que no se da la figura delictiva de escándalo público, prevista en el artículo 431 del Código Penal. La única figura delictiva [que] podemos considerar infringida es la del artículo 156 bis [apartado] b) del m[i]smo Cuerpo Legal, por la publicación de informaciones peligrosas para la moral o las buenas costumbres.

Desde este punto de vista, y partiendo de una interpretación estrictamente Jurídica, cabría la posibilidad de hacer uso de la facultad concedida a la Administración por el artículo 64 de la vigente Ley de Prensa e Imprenta; pero, en consideración de las circunstancias que concurren en el expediente que nos ocupa, estimo preferible no impedir la libre difusión de la publicación; o en último caso, para mayor seguridad efectuar denuncia particular al Ministerio Fiscal, con remisión de un ejemplar, para el supuesto de que considerase la existencia de alguna figura delictiva.⁷¹⁸

L'acusació de delictes d'escàndol públic va ser, per tant, desestimada. Per l'abril de 1968, sense saber ben bé com havia de procedir, la Junta de Censura va optar per acollir-se al «silenci administratiu» (força utilitzat, com veurem, durant el període de vigència de la Llei de premsa i impremta). Aymà-Proa, malgrat els riscos, va ignorar les advertències dels censors i va editar la novel·la íntegra dins A Tot Vent, com a número 138, el mateix any.

El 9 d'octubre va entrar a censura la sol·licitud per a *Més enllà del riu i sota els arbres* (*Across the River and into the Trees*, 1950), de Hemingway. Sense antecedents, atès que encara no havia estat traduïda al castellà, va ser encarregada a Antonio Albizu, que el 16 de novembre va autoritzar-la per mitjà de l'informe següent:

⁷¹⁸ *Ibidem*.

Un coronel americano después de la última guerra mundial se instala en Italia y se enamora de Venecia. Se enamora asimismo de una joven italiana y con ella hace su vida olvidando a su legítima mujer que vive en Estados Unidos. El amor de ésta y las comidas y cacerías llenan sus años.

Técnicamente considero esta novela pobrísima y farragosa. Tiene alusiones que no vienen a colación. Debe tacharse lo subrayado en la página 172 donde sin ton ni son maltrata a la persona del jefe del Estado español.⁷¹⁹

El greuge assenyalat per Albizu no devia semblar tan greu als superiors, atès que una nota al marge («Pedir texto traducido»), del dia 18, fa pensar que, possiblement, ja confiaven en la intervenció de l'autocensura. I així va procedir el Director General, que el 19 de novembre va emetre a Aymà el document que exigia la presentació del «texto de traducción, sobre el que se harán, si son oportunas, las indicaciones necesarias».⁷²⁰ En efecte, aquest «ultratge» a Franco no apareix en el text de Folch i Camarasa, tal com hom pot observar en el passatge contrastat:

<i>Across the River and into the Trees</i> (1950)	<i>Més enllà del riu i sota els arbres</i> (1967)
<p>(p. 172) If you love a country, the Colonel thought, you might as well admit it. Sure, admit the boy. I have loved three and lost them thrice. Give a credit. We've re-took two. Retaken, he corrected.</p> <p style="text-align: center;">And we will retake the other one, General Fat Ass Franco on his shooting stick with the advice of his doctor and tame ducks and a screen of Moorish cavalry when he shoots.</p> <p>Yes, he said softly to the girl who looked at him clearly now in the first and best light. We will retake and they will be hung</p>	<p>(p. 157) «Si estimes un país –pensà el coronel –, val més que ho reconeguis. Sí, noi, sí, confessa-ho».</p> <p style="text-align: center;">«Jo n'he estimat tres, i els he perduts tres vegades. Siguem justos. N'hem reprès dos. Represos», es corregí.</p> <p style="text-align: center;">«I rescatarem l'altre, el de la cavalleria mora».</p> <p style="text-align: center;">«Sí», digué suaument , a la noia, que ara el mirava clarament, a la primera llum, la millor.⁷²²</p>

⁷¹⁹ AGA, SC, expedient 7400, caixa 21/16666.

⁷²⁰ *Ibidem*.

upside down outside of filling stations. You have been warned, he added. ⁷²¹	
---	--

Un cop revisada la galerada de la traducció, la novel·la, que inicialment havia de dir-se *Més enllà del riu i entre els arbres* («Cambio de T.»), va esdevenir el número 134 d'A Tot Vent l'any 1967.

La darrera petició d'Aymà-Proa aquell any, del 20 de novembre, correspon a una obra d'Eric Ambler, *Viatge a la por* (*Journey into Fear*, 1940), en traducció de Jaume Picas. Deu dies més tard, el 30 de novembre, José García en va redactar un informe que la descrivia com una novel·la «bastante monótona y sin interés alguno en todo el curso de la narración»⁷²³ i que, tot seguit, n'autoritzava «SU PUBLICACIÓN».⁷²⁴ Va obtenir el plàcet definitiu al principi de desembre i va integrar-se a Enjòlit (número 14) alguns mesos després, el 1966.

4.2.1.2. Bruguera

Bruguera va continuar les publicacions de novel·les juvenils a la col·lecció Històries. El 1965, amb aquest objectiu, va emetre deu instàncies, totes el mateix dia, el 16 de febrer, que es van resoldre de manera pràcticament idèntica.

⁷²² Ernest Hemingway. *Més enllà del riu i sota els arbres*. Barcelona: Edicions 62, 1967.

⁷²¹ *Ibidem*. El passatge ha estat copiat sencer per tal de contextualitzar el fragment subratllat (marcat en negreta).

⁷²³ AGA, SC, expedient 8594, caixa 21/16802.

⁷²⁴ *Ibidem*.

Contes de Nadal (*Christmas Books*, 1843-1848), de Charles Dickens, que ja havia estat autoritzada en castellà el 1964 («Ant.: 7324-64 Aut. P. B.»),⁷²⁵ va merèixer el vistiplau de María M. Santos el 20 de febrer amb un escuet «Puede autorizarse»,⁷²⁶ i va ser publicada el 1966, en traducció de Montserrat Manent, com a número 20 de la col·lecció. Les circumstàncies es van repetir amb *Els fills del capità Grant* (*Les Enfants du capitaine Grant*, 1867-68), de Jules Verne, que també circulava en llengua castellana des del 1964 («Antecedentes: 6570-64 Aut. P. B.»),⁷²⁷ i que l'any 1966 es va incloure a Històries, en traducció de Carles-Jordi Guardiola, com a número 19.

De manera anàloga, *Heidi* (*Heidi*, 1881), de Johanna Spyri («Ant.: 5174-64 Aut. P. B.»),⁷²⁸ va esdevenir el volum 18 d'Històries, en traducció de Joan Reguard, el 1965; *Un ianki a la cort del rei Artús* (*A Connecticut Yankee in King Arthur's Court*, 1889), de Mark Twain, en traducció de Jaume Vivó («Antecedentes: 3181-63 Aut. P. B.»),⁷²⁹ s'hi va incorporar el mateix any com a número 17; *Ivanhoe* (*Ivanhoe*, 1820), de Sir Walter Scott, traduïda per Manuel Jorba («Antecedentes: 815-65 Aut. P. B.»),⁷³⁰ hi va aparèixer com a número 15, i *Miquel Strogoff* (*Michel Strogoff*, 1876), de Jules Verne («Anteced.: 4345-60 Aut. P. B.»),⁷³¹ hi va ser editada, en traducció de Josep M. Escoda, com a número 14.

El cas de *Genoveva de Bravant* (*Genovefa*, 1810), de Johann Christoph Friedrich von Schmid («Antecedentes: 5402-64 Aut. P. B.»),⁷³² va discórrer de manera paral·lela, amb l'única diferència que en l'informe María M. Santos va manifestar que l'obra es tractava d'una «nueva edición, en catalán», i que, malgrat tot, «puede autorizarse».⁷³³ El

⁷²⁵ AGA, SC, expedient 1225, caixa 21/15933.

⁷²⁶ *Ibidem*.

⁷²⁷ AGA, SC, expedient 1226, caixa 21/15933.

⁷²⁸ AGA, SC, expedient 1227, caixa 21/15934.

⁷²⁹ AGA, SC, expedient 1228, caixa 21/15934.

⁷³⁰ AGA, SC, expedient 1229, caixa 21/15934.

⁷³¹ AGA, SC, expedient 1230, caixa 21/15934.

⁷³² AGA, SC, expedient 1231, caixa 21/15934.

⁷³³ *Ibidem*.

1965 va integrar-se a Històries, en traducció de Joan Castellanos, com a número 13. Poc temps després, *Un capità de quinze anys* (*Un capitaine de quinze ans*, 1878), de Verne («Anteced.: 7643-64 Aut. P. B.»),⁷³⁴ traduïda per Manuel Cruells, i *Aventures de Tom Sawyer* (*The Adventures of Tom Sawyer*, 1876), de Mark Twain («Ant.: 1224-64 Aut. P. B.»),⁷³⁵ en traducció d'Escoda, van esdevenir-ne els números 12 i 11, respectivament.

La darrera petició de Fernández Pastor en representació de Bruguera correspon a *Aquelles petites dones* (*Those Little Women*, 1870), de Louise M. Alcott, segona part de la novel·la de la mateixa autora *Petites dones*. Tal com passa en els expedients anteriors, ja existien antecedents («3382-64 Aut. P. B.»),⁷³⁶ tanmateix, aquest cop, la resolució no va ser redactada per Santos el 20 de febrer, sinó que va ser Maximino Batanero qui va expedir, el 6 de juliol, l'informe següent: «(C). Las cuatro hermanas March, convertidas ya en mujeres, van eligiendo sus respectivos maridos, cuya felicidad, tan solo empañada por la muerte de Beth, colma las esperanzas que su madre había puesto en ellas. Puede editarse».⁷³⁷ L'obra d'Alcott va ser publicada a Històries, en traducció de Martí Olaya, amb el número 16.

4.2.1.3. Edicions 62

A aquelles altures, la rivalitat entre les editorials havia esdevingut més forta, inexorable, atesos els guanys econòmics que s'auguraven per als llibres en català. A tall de mostra, pels volts de 1965 Edicions 62 «es va posar en contacte amb Mercè Rodoreda i Llorenç Villalonga, fins llavors autors fidels al Club Editor de Joan Sales, per intentar que

⁷³⁴ AGA, SC, expedient 1232, caixa 21/15934.

⁷³⁵ AGA, SC, expedient 1233, caixa 21/15935. *Aventures de Tom Sawyer* ja havia estat traduïda per Josep Carner el 1918 i, des d'aleshores, publicada per diverses editorials, entre altres, per la Llibreria Catalònia.

⁷³⁶ AGA, SC, expedient 4933, caixa 21/16403.

⁷³⁷ *Ibidem*. Sobre els mots de Batanero, Santos hi va escriure: «Puede autorizarse de nuevo» (sense data).

canviessin d'empresa tot oferint-los la publicació de les seves obres completes.⁷³⁸ Sales va patir especialment les conseqüències de la competència creixent i l'ús de tècniques més agressives: la col·lecció Ara i Ací, d'Alfaguara, per exemple, va arrencar gràcies a la captació de diversos autors del Club, als quals gairebé va doblar l'avançament dels drets d'autor, cosa que li va acabar produint grans pèrdues.⁷³⁹

No és el cas d'El Balancí, que en els anys centrals de la dècada va intensificar la incorporació de títols traduïts i llur divulgació entre el públic lector. Així, el 12 de gener Bernardo Crespo va emetre la instància per a la novel·la de Heinrich Böll, *Sense dir res* (*Und sagte einziges Wort*, 1953). L'obra, que no tenia antecedents («no P. B.»), va rebre el plàcet de Saturnino Álvarez Turienzo –en qualitat de censor religiós– el 2 de febrer: «Novela religiosa, construïda sobre una [...] trama, de la que trasciende una cr[í]tica de las actitudes religiosas puramente formales. Puede obligar a reflexionar, pero en el fondo es constructiva. Puede autorizarse».⁷⁴⁰ Malgrat aquesta actitud «crítica» envers el cristianisme, no descartem la hipòtesi que la fama d'«escriptor catòlic compromès» que acompanyava l'autor alemany (com passava amb Graham Greene) va intercedir en el veredict.⁷⁴¹ Un cop ratificat el consentiment el 4 de febrer, el 1966 va ser incorporada a El Balancí, en traducció de Manuel Franquesa, com a número 23.

⁷³⁸ Montserrat Casals. *Mercè Rodoreda; Joan Sales. Cartes completes (1960-1983)*. Barcelona: Club Editor, 2008, p. 253.

⁷³⁹ Jordi Cornellà-Detrell. «L'auge de la traducció en llengua catalana als anys 60: el desglaç de la censura, el XVI Congreso Internacional de Editores i el problema dels drets d'autor». *Op. cit.*, p. 63-64.

⁷⁴⁰ AGA, SC, expedient 271, caixa 21/15808.

⁷⁴¹ Jordi Jané-Lligé explica el perquè de la preponderància de Böll a partir de mitjan dècada dels seixanta: «Les primeres obres de Böll publicades en català als anys 60 es corresponen a la seva primera etapa creativa i foren escrites als anys 50. En elles, l'autor no manifesta encara la virulència que manifestarà a *Opinions d'un pallaso* [1963] contra l'Església Catòlica i la societat alemanya de la Restauració, i més aviat són mostra d'un catolicisme militant, moderadament crític, i profundament humanista. El mateix passa amb les primeres obres de Böll que es publicaren en castellà a Espanya. No sembla pas que aquestes obres haguessin de fer cap nosa a la censura. A més, l'etiqueta d'escriptor catòlic apareix a tot arreu: a les contraportades de les edicions, als anuncis de la premsa, als articles dedicats a l'autor. A tot arreu on es parla de Böll es fa referència a la seva condició d'escriptor catòlic compromès, i probablement aquesta etiqueta li estalvià problemes amb la censura, especialment, com deia, amb *Opinions d'un pallaso*». Jordi Jané-Lligé. «Böll, Grass i Koeppen i el món editorial de postguerra». Dins: Coll-Vinent, Sílvia; Eisner, Cornèlia; Gallén, Enric (ed.). *Op. cit.*, p. 102.

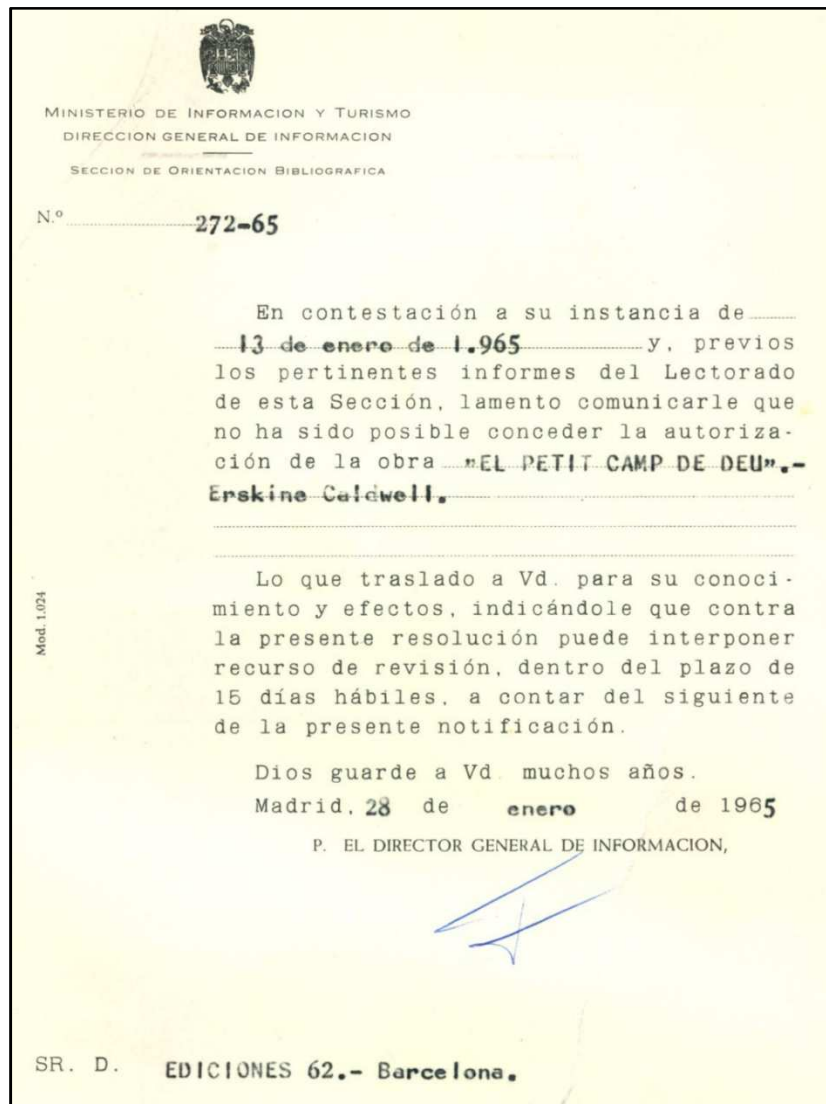
El mateix 12 de gener, juntament amb la petició de l'obra de Böll, va arribar a censura una altra instància per a una novel·la que va patir una sort ben diferent: *El petit camp de Déu* (*God's Little Acre*, 1933), d'Erskine Caldwell. L'any 1959 ja n'havia estat vetada la importació de la versió castellana («Antecedentes: De este autor figura “God's Little Acre” (La pequeña finca de Dios) 2714-59 = Denegación sin importaci[ó]n 27-5-59»),⁷⁴² i el 24 de gener la prohibició va ser reiterada per a la catalana. Segons Álvarez Turienzo,

Se desenvuelve en un clima de morbosidad sexual difícilmente disculpable. Novela de pasiones violentas abriéndose curso de una manera feroz, como guiadas por una fatalidad ajena a toda contención o consideración de carácter moral. Las escenas de realismo erótico fuerte se desarrollan en el seno mismo de una familia, con cortejo de incestos y adulterios (véanse pp. 56, 95-96, 160-162). NO DEBE AUTORIZARSE.⁷⁴³

El Director General es va afanyar a comunicar la sentència a l'editorial, el 28 de gener, per mitjà del certificat següent:

⁷⁴² AGA, SC, expedient 272, caixa 21/15808.

⁷⁴³ *Ibidem*. Mostrem alguns dels extensos passatges indicats pel censor, per tal de fer-nos una idea de la naturalesa de l'obra de Caldwell: «Darling Jill sat up and began teasing him. She pulled his hair and ran her hand over his face rather hard, mashing his nose. “You wouldn't get mad at me, would you, Will?” “Mad?” he said. “I'm tickled to death.” “Tickle me some, Will,” she said. He reached for her, and she squirmed out of his reach. He thought he had such a grip around her that she could never get away. Will lunged after her, catching her arm and pulling her back beside him. Darling Jill cuddled up in his arms, kissing his chest, while he laughed at her. [...] Will raised his head and tried to see over the foot of the bed. “Where's Pluto?” “Sitting on the front porch.” “Hell,” Will said, letting his head fall upon the pillow, “he's too lazy to get up.” She cuddled closer, putting her arms securely around him. Will pressed her breast tightly in his hand. “Don't do that so hard, Will. You hurt me.” “I'm going to hurt you more than that before I get through with you.” “Kiss me a little first, Will. I like it.” He drew her closer and kissed her. Darling Jill threw her arms around Will and pulled herself to him. When she was closer, Will kissed her more desperately. “Take me, Will,” Darling Jill begged. “Please, Will, right now.” [...] “Take me, Will –I can't wait,” she said. “You and me both,” said he» (p. 56-57); «“Don't you like me better than you do your wife?” Darling Jill asked him, hanging to his arm. “I wish I had married you,” he said, his hands trembling beside her. “I didn't know there was a girl so beautiful anywhere in the country. You're the prettiest girl I've ever seen. You're so soft, and you talk like birdsong, and you smell so good–” They sat down on the bottom step. Shivers went over Darling Jill while she listened to Dave. She had never heard a man talk like that. “Why are you white all over?” she asked him. “I was born that way,” he said slowly. “I can't help looking like I do.” “I think you are wonderful-looking. You don't look like any man I've ever seen, and I'm glad you are so different.” “Would you marry me?” he asked huskily. “You're already married.” “I don't want to stay that way now. I want to marry you. I like you so much and I think you are so beautiful.” “We wouldn't have to get married, if you like me a lot.” [...] “But I couldn't do everything I wanted to.” “Don't be silly.” “I'd be a little afraid. They might beat me, or something. I don't know what they'd do to me.”» (p. 95).

Imatge 72. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a *El petit camp de Déu* (1965) ⁷⁴⁴

Edicions 62 no va presentar cap recurs de revisió, en tant que devia ser conscient de les dificultats que podia comportar l'obtenció del permís per a una obra tan polèmica. En lloc d'això, va esperar-se fins al 1966, després de la implantació de la Llei de premsa i impremta, per tornar-ho a intentar. Aquest cop, l'informe, del 30 de juliol, autoritzava la novel·la sense més obstacles:

⁷⁴⁴ *Ibíd.*

Autoritzada el 2 d'agost, i després que Ramon Bastardes n'efectués el dipòsit de sis exemplars, exigit per l'article 12 de la Llei de premsa i impremta, l'obra de Caldwell va esdevenir el número 34 d'El Balanci, el 1967, en traducció de Manuel de Pedrolo.

El 30 de gener es van iniciar els tràmits per a editar *Fi de setmana a Dunkerque* (*Weekend à Zuydcoote*, 1949), de Robert Merle. Tal com havia passat el 1950 per a la traducció castellana («Antecedentes: 4405-50 Suspendida su Traducción 23-9-50»),⁷⁴⁷ el primer informe, del lector 14, en denegava l'autorització el 4 de febrer:

Novela.- C. Novela de guerra. Es la retirada de las fuerzas aliadas a Dunquerque. La obra está escrita en tono duro, soez y desgarrado. Las expresiones de los soldados están reproducidas con toda su crudeza. Tiene muchas situaciones durísimas. Una de las escenas más duras es la tentativa de violación de una muchacha por una pareja de soldados. Esta escena ocupa unas treinta páginas del libro, siendo de todo punto imposible salvarla.

Es una novela que por su estilo y argumento no es actualidad. Sabemos que los soldados no emplean l[é]xicos muy elegidos, pero a los veinte años de haber terminado la guerra, parece un poco anacrónico volver a insistir sobre temas que deben ser olvidados. No es una diatriba contra la guerra. Son unas escenas desgarradoras y fuertes de la guerra. NO DEBE AUTORIZARSE SU PUBLICACIÓN.⁷⁴⁸

Tanmateix, onze dies més tard, el 15 de febrer, Javier Dietta va redactar un altre informe que no tenia res a veure amb l'anterior, i que, com en altres casos, atorgava el consentiment a la novel·la, incomprendiblement, sense supressions:

Una de guerra. 1939-1945. Retirada inglesa de Dunquerque. Bombardeos alemanes. Escenas espeluznante cruentas. En una casa una chica que no quiere

⁷⁴⁷ AGA, SC, expedient 796, caixa 21/15872.

⁷⁴⁸ *Ibidem*.

abandonarla por temor al pillaje. Un soldado se enamora de ella. Intenta sacarla de allí [...]. PROCEDE SU AUTORIZACIÓN.⁷⁴⁹

Autoritzada definitivament el 18 de febrer, va ser incorporada el mateix any a El Balancí, en traducció de Folch i Camarasa, com a número 6 de la col·lecció.

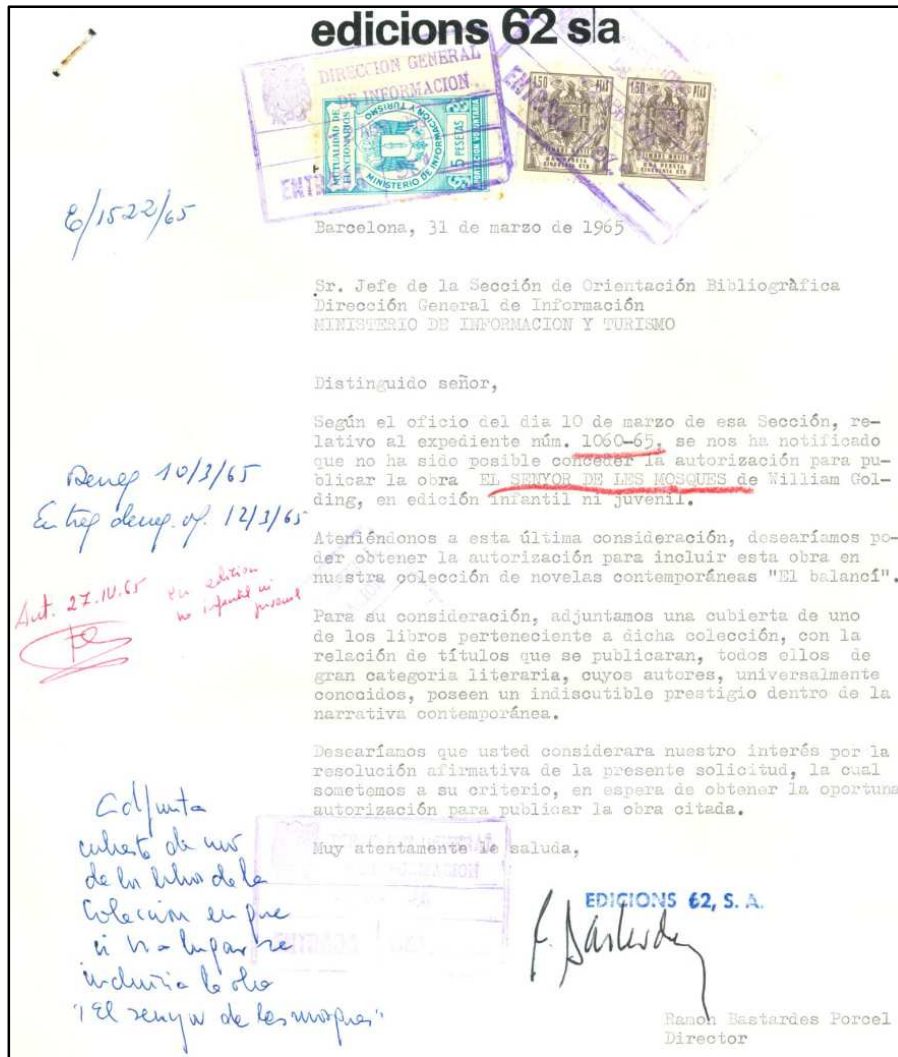
El 9 de febrer Crespo va demanar el vistiplau per a l'obra de William Golding *Senyor de les mosques* (*Lord of the Flies*, 1954). El procés cap a la publicació no va ser senzill. En realitat, va ser força incoherent. En un principi, va ser aprovada pel lector 16, que a mitjan febrer va elaborar un informe favorable, el qual, fins i tot, en reconeixia la qualitat assagística: «Novela alegórica que contituye un certero estudio de psicología infantil, escrita en un lenguaje limpio y exento de crudezas, por lo que no cabe oponerle reparos de ninguna especie».⁷⁵⁰

Per motius que queden fora del nostre abast, la superioritat, que no devia quedar gaire convençuda, el 17 de febrer va demanar a un altre lector, el 22, que redactés un nou informe. El nou censor va escriure un judici diametralment oposat a l'anterior, que desaconsellava la publicació de la novel·la pel fet que, «aunque la obra responde a una pel[í]cula, es totalmente negativa para niños y adolescentes y no es oportuno autorizar su traducción en castellano o en catalán».⁷⁵¹ Aquesta resolució del 9 de març és la que va prevaldre, i així ho va informar el Director General als editors el 10 de març. Aquest cop, tanmateix, van perseverar, i el dia 31 de març Bastardes va fer arribar un recurs de revisió que exaltava la qualitat literaria del text i de l'autor, tal com hom pot observar en el document següent:

⁷⁴⁹ *Ibíd.*

⁷⁵⁰ AGA, SC, expedient 1060, caixa 21/15908.

⁷⁵¹ *Ibíd.*

Imatge 74. Recurs de revisió per a sol·licitar l'autorització de *Senyor de les mosques*⁷⁵²

Arran d'aquesta iniciativa, va obrir-se una fitxa de revisió el 5 d'abril. El lector 13 va ser el responsable de valorar l'obra, amb unes directrius que, suposem, ja li havien estat marcades. El 27 d'abril va expedir l'informe següent:

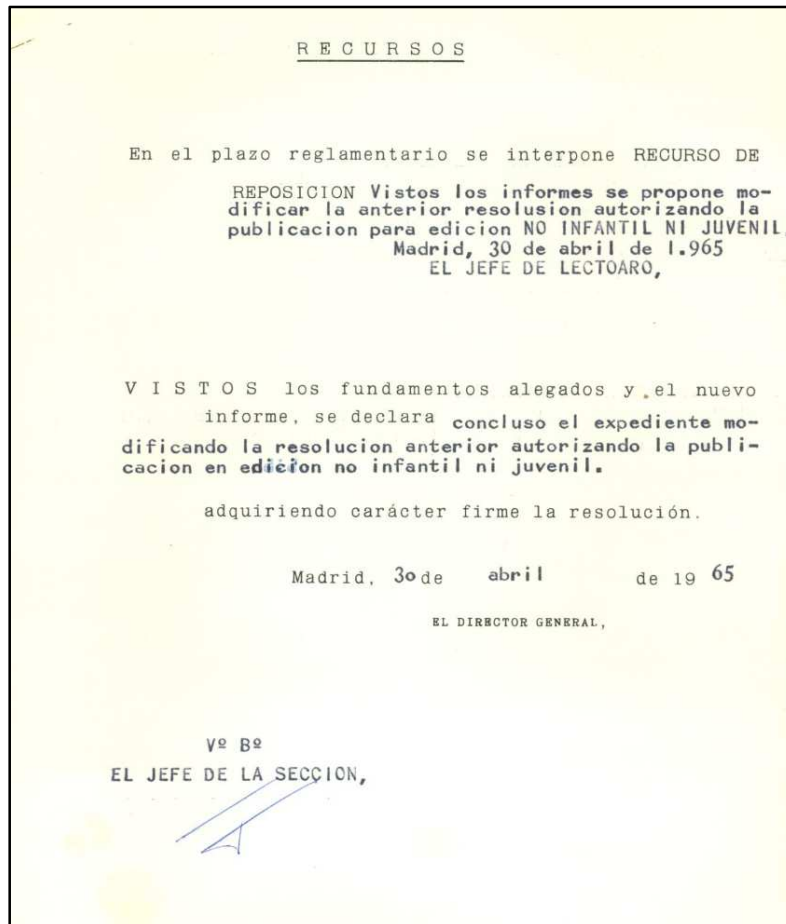
(I) Esta novela, bien construida y bien escrita, relata, quizá con excesiva crudeza, los resultados a que conduce una niñez abandonada a sus propios recursos en una isla desierta sin orientación alguna superior; ello la lleva a una exacerbación de lo que en el ser humano hay de primitivo y salvaje: a la lucha y a la crueldad.

No hay en la novela nada soez, ni de su lectura se obtiene ninguna consecuencia inmoral: quizá en el fondo todo lo contrario.

⁷⁵² *Ibidem*.

RESULTANDO: A juicio de este lector [que] esta obra Puede autorizarse.⁷⁵³

El Jefe de Sección es va mostrar «confome», tal com ratifica una nota al marge i el 30 d'abril va emetre la resolució definitiva, cossignada pel Director General:

Imatge 75. Resolució definitiva posterior al recurs de revisió de *Senyor de les mosques*⁷⁵⁴

Autoritzada en edició «no infantil ni juvenil», el 1966 va esdevenir, en traducció de Pedrolo, el volum 16 d'El Balanci.

El mateix 9 de febrer Crespo va iniciar els tràmits per a *La novel·la de tres rals* (*Die Dreigroschenoper*, 1934), de Bertolt Brecht («Anteced.: De este autor: “L'òpera de tres rals” 3330-63 Aut. 20-6-63»)⁷⁵⁵ En el primer informe, del 16 de febrer, Saturnino

⁷⁵³ Ibídem.

⁷⁵⁴ Ibídem.

⁷⁵⁵ AGA, SC, expedient 1061, caixa 21/15908.

Álvarez Turienzo va mostrar-s'hi favorable, malgrat les inclinacions polítiques de l'autor alemany:

Novela de crítica social. Objeto de la crítica son sobre todo los modos de comportamiento de la sociedad ambiente, en este caso la inglesa, y sus motivaciones, poniendo de relieve la habitual disociación entre los primeros y las segundas. La crítica alcanza a veces incidentalmente a instituciones como el ejército, el patriotismo, los negocios. A pesar de las conocidas tendencias izquierdistas del autor, que en todo caso no aparecen aquí explícitamente, estimamos razonable este tipo de crítica. Puede autorizarse.⁷⁵⁶

El 29 de març, per ordre de la Junta de Censura, el lector 13 va redactar un segon informe, que corroborava el judici del primer, alhora que feia una descripció de l'òpera basada en el llibret de Brecht, ja autoritzada per la mateixa censura l'any 1963:

(I) Esta novela es una reelaboración literaria de la famosa [ó]pera del mismo autor y con t[í]tulo semejante basada en la traducción que hizo Isabel Hauptmann de la «Beggar's Opera» ([Ó]pera del mendigo) de John Gay, estrenada en Londres a principios del siglo XVIII. Brecht sit[ú]a la acción en esa ciudad durante la guerra de los «boers» y le añade unas baladas en general por el estilo del famoso poeta mendigo François Villon. El af[á]n del autor con esta obra es el hacer resaltar la podredumbre e inmoralidad de la sociedad financiera y capitalista de la época en contraposición con la miseria de la vida de los menesterosos a los que en último término vienen a utilizar tambié[n] los capitalistas explotando la situación precaria de los pobres para mejor desarrollar las empresas. Es obra del Brecht anterior a la [ú]ltima guerra mundial en la que si ya ven[í]an apunt[á]ndose sus tendencias marxistas, sin embargo no aparecen tan claramente como en sus obras posteriores.

Como esta obra puede considerarse la clásica de un autor ya consagrado mundialmente y no contiene fundamentalmente nada que en concreto atente a los principios que encabezan el informe PUEDE AUTORIZARSE.⁷⁵⁷

⁷⁵⁶ *Ibíd.*

⁷⁵⁷ *Ibíd.*

Després d'haver-ne corroborat el vistiplau, l'obra de Brecht va ser publicada a El Balancí, en traducció d'Artur Quintana, com a número 26. El sobre de l'AGA inclou, tanmateix, un altre expedient, referent al dipòsit de sis exemplars exigint arran de la Llei Fraga. Desconeixem els motius que van esperonar Bastardes a endegar el tràmit,⁷⁵⁸ sigui com vulgui, tenint en compte que la versió catalana ja feia algun temps que estava en circulació (des del 1966), el 26 de gener de 1967 Mampel va resoldre que «procede mantener la autorización» i que, consegüentment, n'acceptava «el depósito».⁷⁵⁹

A mitjan febrer Crespo va sol·licitar l'autorització per a dues obres alemanyes, traduïdes per Carme Serrallonga: *El meu amic Friederich* (*Damals war es Friedrich*, 1961), de Hans Peter Richter, i *El pa dels anys joves* (*Das Brot der frühen Jahre*, 1955), de Heinrich Böll. La primera, inèdita en el mercat espanyol, va ser avaluada pel lector 13, que el 4 de març en va preceptuar, malgrat la trama, l'autorització:

(C) Novela en la que se viene a narrar cómo se inicia y desarrolla la persecución judía en Alemania en la época hitleriana. Aparece como narrador un muchacho contemporáneo y amigo y vecino de un joven judío del que cuenta como tras expulsarle de la escuela, de ocasionarle la muerte de su madre, el intento de deshaucio de su casa, el despido del trabajo de su padre, la prisión de éste y del rabino que tenían recogido en casa, se le lanza (sic) a la muerte durante un bombardeo por no querer admitirlo en un refugio antiaéreo el jefe de éste. Puede autorizarse.⁷⁶⁰

De manera anàloga, la de Böll, revisada el 2 de març per Álvarez Turienzo, va merèixer l'aprovació en tractar-se d'una història, sota el seu punt de vista, inofensiva, protagonitzada per «uno de esos personajes marginales, que pasan por la vida sin incorporarse plenamente a su sociedad ambiente, en la que no encuentran la sinceridad,

⁷⁵⁸ Com veurem en alguns casos, a partir del març de 1966 les editorials, o bé van optar per assegurar els permisos que ja els havien estat concedits, o bé s'hi van veure obligades.

⁷⁵⁹ AGA, SC, expedient 651, caixa 21/17882.

⁷⁶⁰ AGA, SC, expedient 1240, caixa 21/15935.

autenticidad, amistad y bondad desde las que ordenan su jerarquía de valores».⁷⁶¹ Poc temps després que el Director General en ratifiqués l'aprovació, el 6 i el 10 de març, respectivament, *El meu amic Friederich* va esdevenir el número 2 d'El Trapezi, i *El pa dels anys joves* va ser inclosa a El Balanci, com a número 10, el mateix any.

La següent sol·licitud cursada correspon a *Invitació a la violència* (*Invitation to Violence*, 1958), de Lionel White, en traducció de Josep Vallverdú. En els darrers anys havia esdevenint força habitual que les novel·les, sobretot les del gènere negre, fossin traduïdes al català abans de ser-ho al castellà, i aquesta no n'és una excepció.

EXPEDIENTE N.º 1400-65

Presentada con fecha **22 FEB. 1965**

instancia en solicitud de autorización para
 imprimir la obra **INVITACION A LA VIOLENCIA (Catalan)**
 de la que es autor **WHITE, Lionel**

editada por **Ediciones 62**

con un volumen de **124** páginas
 y una tirada de **1.500** ejemplares.

Madrid, de **22 FEB. 1965** de 1965
 El Jefe del Negociado de Registro,

ANTECEDENTES: *[Handwritten signature]*

[Handwritten signature]
 El Jefe del Negociado de Circulación
 y Ficheros,

PASE AL LECTOR Don **13**

Madrid, **23** de **2** de 196**5**
 El Jefe de la Sección de Lectorado,

Imatge 76. Primera pàgina del formulari de l'informe d'*Invitació a la violència*⁷⁶²

⁷⁶¹ AGA, SC, expedient 1397, caixa 21/15958.

⁷⁶² AGA, SC, expedient 1400, caixa 21/15958.

El 23 de febrer la revisió va ser assignada al lector 13, que després d'una breu sinopsi, li va concedir el premís amb un lacònic «Puede autorizarse».⁷⁶³ El mateix 1965 l'obra de White va integrar-se a La Cua de Palla (número 31).

El 9 de març va entrar a tràmit *El carreter de «la Providència»* (*Le charretier de la Providence*, 1931), de Georges Simenon. La gestió de l'expedient es va desenvolupar sense entrebancs, en tant que el lector 14 va aprovar-la al cap d'uns quants dies, el 18 de març («se puede autorizar su publicación»),⁷⁶⁴ i, en poc temps, un cop ratificat el plàcet per part del Director General, va aparèixer publicada a La Cua de Palla, en traducció de Carme Vilaginés, amb el número 34. Les mateixes circumstàncies es van repetir en una altra obra de l'autor, *La nit de la cruïlla* (*La nuit du carrefour*, 1931). Ja feia quatre anys que circulava la traducció castellana («Ant: 1808-61 Aut. importación 25-3-61»),⁷⁶⁵ fet que va condicionar el veredict de Aguirre, del 6 d'abril: en lloc d'encapçalar l'informe amb un resum de l'obra, tal com estaven avesats a fer els lectors quan havien de qualificar una obra inèdita, Aguirre es va limitar a decretar que «no hay ninguna escena inmoral, por lo que creo que se puede permitir su publicación».⁷⁶⁶ L'endemà, el 7 d'abril, *La nit de la cruïlla* va rebre el plàcet definitiu i, a diferència d'*El carreter de «la Providència»*, que va ser publicada el mateix 1965, no va veure la llum fins al 1966, en traducció de Capmany, com a número 42 de La Cua de Palla.

L'11 de març Crespo va emetre una instància per a *Una vida violenta* (*Una vita violenta*, 1959), de Pier Paolo Pasolini. Sense antecedents («no P. B.»), va ser aprovada per Javier Dietta el 26 de març de la manera següent:

⁷⁶³ *Ibidem*.

⁷⁶⁴ AGA, SC, expedient 1841, caixa 21/16023.

⁷⁶⁵ AGA, SC, expedient 1844, caixa 21/16023.

⁷⁶⁶ *Ibidem*.

C. Interés tiene, pero puramente literario, Pasolini es uno de los mejores autores de la novelística italiana actual. Es el segundo título de una trilogía. Ha aparecido ya el primero «Ragazzi di vita».

Quizás pudiera decirse que el personaje principal es el ambiente y hasta el idioma que utiliza un grupo de chicos romanos sobre cuyas correrías se centra el relato. Sobre todo el de uno, que va pasando de circunstancias de vida distintas: del suburbio al piso nuevo, de las calles de Roma a la cárcel de Regina Coeli; de la exhuberancia vital de su juventud, a una tuberculosis fuerte [...].

Como el idioma es protagonista, un idioma tintado mucho de «argot», la novela inserta en su final un vocabulario. Debe suprimirse en 241, 242 y 243.⁷⁶⁷

La superioritat, tanmateix, no va fer cas de l'informe de Dietta i el 27 de març va requerir a l'editorial la presentació del text traduït, sense indicar-li cap supressió, «sobre el que se harán, si fueran necesarias, oportunas indicaciones».⁷⁶⁸ L'expedient va quedar inconclús i la traducció de M. Aurèlia Capmany va trigar dos anys a ser emesa, el 1967, per Ramon Bastardes. El primer informe, de Manuel Pinés, n'autoritzava la publicació, tot i que amb algunes objeccions:

(C) Novela. En el escenario de una gran ciudad depauperada por la guerra última – Roma– unos personajes jóvenes de parecida catadura a la de los alienados por Baroja en LA BUSCA van haciendo el milagro[...] diario de subsistir, sorteando las mil dificultades y supliendo las más insoportables carencias con expedientes no siempre airoso, porque la necesidad suele ir –al menos en P[ra]tolini– de la mano de la sordidez.

Abunda en la novela el vocabulario propio de muchachos de rompe y rasga en situaciones apretadas, como: «tu madre!», repetido cada dos por tres; «dos años de trena no te los quita ni Cristo» (p. 14); «qué hijo de p...!» (p. 41); «que te den por c...!» (p. 59); «ya me est[á]is tocando los c...!» (p. 62); «... fea, pero folladora incansable» (p. 69); «... de lanzar todo lo que llevaba en el útero» (p. 70); «bendito seas entre todos los varones»; «que me toquen la pera» (p. 82); «que os den por c. a todos» (~~p. 102~~); «me tocas los huevos» (p. 104); «sopa de preservativos» (p. 176) y otras muchas que nada le

⁷⁶⁷ AGA, SC, expedient 1920, caixa 21/16032. El sobre de l'AGA inclou un exemplar de l'original que, malgrat que Dietta enumera tres pàgines, no conté cap passatge marcat amb bolígraf vermell.

⁷⁶⁸ *Ibidem*.

deben al lenguaje de salón, pero que en el ambiente que se describe figuran con propiedad y deben ser respetadas.

En cuanto a los pasajes que en el original describían con realismo excesivo una aventura amorosa del protagonista y su novia, han sido razonablemente atenuados en la traducción catalana; de suert[e] que, a juicio del suscrito, es PUBLICABLE. Madrid, 1 de junio de 1967.⁷⁶⁹

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
Dirección General de Información
Servicio de Orientación Bibliográfica

CONSULTA VOLUNTARIA

CV

EXPEDIENTE N.º 4379-67

Presentada con fecha 27 MAYO 1967

instancia en solicitud de autorización para imprimir la obra VIDA VIOLENTA, Una (catalan) de la que es autor PASOLINI, Pier Paolo editada por Ed. 62 con un volumen de 190 páginas y una tirada de 1.500 ejemplares

Madrid, de 27 MAYO 1967 de 196

El Jefe del Negociado de Registro,

El Jefe del Negociado de Circulación y Ficheros,

ANTECEDENTES:
1920-51
sin muchas
citas

PASE AL LECTOR don [Signature] Madrid, de de 196

El Jefe de la Sección de Lectorado,

Imatge 77. Primera pàgina del formulari de l'informe d' *Una vida violenta* ⁷⁷⁰

Un segon informe, redactat per un lector anònim cinc dies més tard, afegia: «Sin ánimo de desvirtuar el lenguaje grosero y crudo propio del ambiente descrito en la obra, que por lo dem[á]s se conserva con generosa amplitud, estimamos aconsejable, no

⁷⁶⁹ AGA, SC, expediente 4379, caixa 21/18173.

⁷⁷⁰ *Ibidem*.

obstante, la supresi[ó]n de las acotaciones de p[á]ginas 14, 69 y 70». ⁷⁷¹ El Director General va tenir en compte el veredict de Pinés, sobretot, per a notificar als editors que «se aconseja la supresión de los pasajes señalados en las páginas 14, 41, 59, 62, 69, 70, 82, 104 y 176 del ejemplar original adjunto». ⁷⁷² El 9 de novembre Bastardes va tornar a enviar la galerada de la traducció, aquest cop, mutilada, que dos dies després va obtenir el plàcet de la direcció.

Tot seguit transcrivim, confrontats, els fragments subratllats a la galerada i els de la versió definitiva, per tal de mostrar el resultat de la retallada:

<i>Una vida violenta</i> (galerada)	<i>Una vida violenta</i> (1967)
(p. 14) «Ah, sí, eh? Fas això, eh? –va pensar– Valent, eh? Però me les pagaràs, eh? Ta mare! Me les pagaràs totes juntes! Cara de co..., mal te moris! Deu anys de galeres no te les treu ni Jesucrist! ».	(p. 30) «Ah, sí, eh? Fas això, eh? –va pensar– Valent, eh? Però me les pagaràs, eh? Ta mare! Me les pagaràs totes juntes! Cara de co..., mal te moris! Deu anys de galeres no te les treu ningú! ».
(p. 41) Lello no contestava. Se li escapava el riure i caminava sense girar-se. I bé que sabia que el company parlava només perquè estava de massa bon humor, i al fons li feia un compliment; com si li digués amb murreria: «Ondia tu, Le, quin fill de puta n'hi ha de tu! I doncs, mai no estàs cansat; que potser ets d'infanteria, tu!». Cantava una cançó, bellugant el topi una miqueta, amb els ulls fixos enfront seu i les mans a la butxaca, com si les hi haguessin lligades.	(p. 77) Lello no contestava. Se li escapava el riure i caminava sense girar-se. I bé que sabia que el company parlava només perquè tenia boca; i si se les empenia, era perquè estava de massa bon humor, ⁷⁷³ i al fons li feia un compliment; com si li digués amb murreria: «Ondia tu, Le, [...] mai no estàs cansat; que potser ets d'infanteria, tu!». Cantava una cançó, bellugant el topi una miqueta, amb els ulls fixos enfront seu i les mans a la butxaca, com si les hi haguessin lligades.

⁷⁷¹ *Ibíd*em

⁷⁷² *Ibíd*em.

⁷⁷³ Aquest fragment va ser modificat, probablement, per motius aliens a la censura.

<p>(p. 59) Amb aquests pensaments li va tornar a agafar un atac de ràbia, es va aturar i es va adreçar de nou al Zimmìo bramulant:</p> <p>–Fill de puta! A nosaltres t’havies d’arrapar, ta mare!</p> <p>El Zimmìo, de lluny estant va alçar de nou el cap, de la funda que estava enrotllant i també va bramular, sense tanta fúria, però, perquè ja tenia a punt les paraules:</p> <p>–Que et donin pel cul, Espia!</p>	<p>(p.109-110) Amb aquests pensaments li va tornar a agafar un atac de ràbia, es va aturar i es va adreçar de nou al Zimmìo bramulant:</p> <p>–[...] A nosaltres t’havies d’arrapar, ta mare!</p> <p>El Zimmìo, de lluny estant va alçar de nou el cap, de la funda que estava enrotllant i també va bramular, sense tanta fúria, però, perquè ja tenia a punt les paraules:</p> <p>–Que et donin pel sac, Espia!</p>
<p>(p. 62) Llavors sense perdre més temps, dos dels polis van hissar el Cagone per sota els braços, a plom, tractant d’endur-sen-le (sic), d’arrencar-lo de la cadira, on s’havia aferrat com un pop. El cap, un napolità ben plantat d’una quarantena d’anys, parlava amb una veu cavernosa que li sortia dels forats del nas i bramulava:</p> <p>–Arri! Ja em toqueu els collons!</p>	<p>(p. 116) Llavors sense perdre més temps, dos dels polis van hissar el Cagone per sota els braços, a plom, tractant d’endur-se-l’en, d’arrencar-lo de la cadira, on s’havia aferrat com un pop. El cap, un napolità ben plantat d’una quarantena d’anys, parlava amb una veu cavernosa que li sortia dels forats del nas i bramulava:</p> <p>–Arri! [...]</p>
<p>(p. 69-70) Al bell mig d’una altra patrulla, renegant com un oriol, venia Anna, que era una que feia de bastaix al Mercat, amb sis o set fills que corrien pel món: una autèntica dona de la vida, que duia els llavis empeguntats de vermell fins a sota el nas, amb un maquillatge que se li escarbotava a trossos amb la suor, i unes dents corcades, brutes, grogues;pero era una folladora incansable, i tenia els ulls sempre ullerosos, sota aquells cabells de tots colors, perquè de tant en tant canviava, i eren una mica negres i una mica castanys, una mica rossos rossos, una mica roigs, tots cremats que semblaven aquells pèls</p>	<p>(p. 128-129) Al bell mig d’una altra patrulla, renegant com un oriol, venia Anna, que era una que feia d’escarràs⁷⁷⁴ al Mercat, amb sis o set fills que corrien pel món: una autèntica dona de la vida, que duia els llavis empeguntats de vermell fins a sota el nas, amb un maquillatge que se li escarbotava a trossos amb la suor, i unes dents corcades, brutes, grogues; pero sortia amb tothom, i tenia els ulls sempre ullerosos, sota aquells cabells de tots colors, perquè de tant en tant canviava, i eren una mica negres i una mica castanys, una mica rossos rossos, una mica roigs, tots cremats que semblaven aquells pèls eriçats</p>

⁷⁷⁴ Com en el cas anterior, el canvi devia ser causat per una qüestió d’estil, en mans dels correctors.

<p>eriçats que surten dels naps o l'estopa dels llauners.</p> <p>Qui li hauria privat de dir, d'escampar tot el que portava a l'úter?</p>	<p>que surten dels naps o l'estopa dels llauners.</p> <p>[...]</p>
<p>(p. 82) Un d'aquells asseguts era, però, una gallinassa. Però no en tenia ben bé l'aire. Tenia una cara de fill de puta, amb uns rissos bruts sobre el coll ple de polseta grisa, d'un color indefinible de tan vell.</p>	<p>(p. 151) Un d'aquells asseguts era, però, una gallinassa. Però no en tenia ben bé l'aire. Feia una cara de mal parit, amb uns rissos bruts sobre el coll ple de polseta grisa, d'un color indefinible de tan vell.</p>
<p>(p. 104) Iacobbaci estava massa ocupat per a contestar. Però quan la pilota va caure, i va anar botant fins al fons del cobert, tot inclinant-se a buscar-la, va dir:</p> <p>–Ja em toques els ous, Di Fa! –Fot el camp! –va dir l'altre xicot.</p>	<p>(p. 190) Iacobbaci estava massa ocupat per a contestar. Però quan la pilota va caure, i va anar botant fins al fons del cobert, tot inclinant-se a buscar-la, va dir:</p> <p>–Ja em toques el crostó, Di Fa! –Fot el camp! –va dir l'altre xicot.</p>
<p>(p. 176) «I una que m'ha donat una cassoleta per a ficar-hi manduca: me'n vaig cap a un racó a seure, me l'estava endrapant que donava gust, mastega fort i no badis, i què us penseu que hi pesco? Doncs un preservatiu, que hi pesco, dins la sopa!</p> <p>–Vés a prendre pel... –van cridar tots aixecant els remes.</p> <p>–Què no? –cridà el Sciacallo–. No ho vulgheu saber, què fan aquelles males putes amb els mossos que porten la manduca! I després, au, per a fer desaparèixer el cos del delicte, arri! El racó més segur era la meva cassola! Perquè no en sóc de llepafils, eh?</p> <p>Reia amb els ulls de criatura, brillants.</p> <p>–Eo, sopa de preservatius –afegí–, què et penses! On la trobes una manduca com</p>	<p>(p. 319) «I una que m'ha donat una cassoleta per a ficar-hi manduca: me'n vaig cap a un racó a seure, me l'estava endrapant que donava gust, mastega fort i no badis, i què us penseu que hi pesco? Doncs un preservatiu, que hi pesco, dins la sopa!</p> <p>–Vés a prendre pel... –van cridar tots aixecant els remes.</p> <p>–Què no? –cridà el Sciacallo–. No ho vulgheu saber, què fan aquelles males putes amb els mossos que porten la manduca! I després, au, per a fer desaparèixer el cos del delicte, arri! El racó més segur era la meva cassola! Perquè no en sóc de llepafils, eh?</p> <p>Reia amb els ulls de criatura, brillants.</p> <p>–Eo, sopa de preservatius –afegí–, què et penses! On la trobes una manduca com</p>

<p>aquesta? Ni a la Costa Blava, eh, no te la donen! La mare que les va parir, quin vòmit!⁷⁷⁵</p>	<p>aquesta? Ni a la Costa Blava, eh, no te la donen! La mare que les va parir, quin vòmit!⁷⁷⁶</p>
--	--

Un cop ratificades les supressions, *Una vida violenta* va ser publicada el mateix 1967 a El Balancí, com a número 32.

El 6 d'abril Crespo va demanar el permís de dues novel·les: *El cas Winston* (*The Winston Affair*, 1959), de Howard Fast, i *La dama fantasma* (*Phantom Lady*, 1942), de Cornell Woolrich (a la instància consta amb un dels seus pseudònims, William Irish). El lector 9 va redactar l'informe de la primera, sobre l'original, el 21 d'abril:

Estudio de la defensa de un militar americano, al que se le acusa de un delito, por un capit[á]n llamado Barney Adams, que hace todo lo posible para poner todos sus conocimientos en su función. Es interesante el análisis de todos los acontecimientos y ambiente y no tenemos nada que objetar. PUEDE AUTORIZARSE.⁷⁷⁷

De manera paral·lela, Miguel Oromí va aprovar la circulació de la segona el 19 d'abril, en tant que es tractava d'«una larguísima novela policíaca, semejante a los seriales de Elliot Ness que presenta Televisión Española».⁷⁷⁸ El 1965 l'obra de Fast va aparèixer a El Trapezi, en traducció de Pedrolo, com a volum 5, i la de Woolrich va integrar-se a La Cua de Palla, també el 1965, en traducció de Tasis, amb el número 33.

El 12 de maig l'editorial va portar a tràmit *En mans de l'F.B.I.* (*Case File: FBI*, 1953), de Mildred Gordon. Inèdita –com les dues anteriors–, el 18 de juny va obtenir el plàcet del lector 5, tot i que amb algunes supressions: «(C). Novela polic[í]aca de F.B.I.

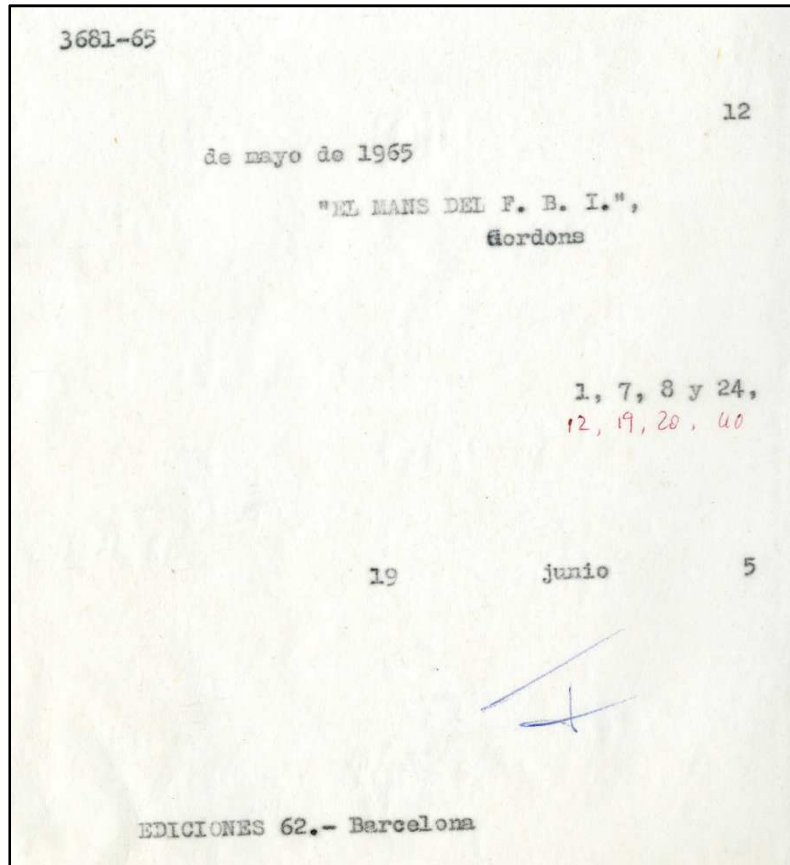
⁷⁷⁵ Ibídem. Els passatges han estat copiats sencers per tal de contextualitzar els fragments ratllats, massa breus (marcats en negreta). Hom pot observar, tanmateix que algunes expressions, com «males putes» en el darrer exemple, se'ls van escapar als censors.

⁷⁷⁶ Pier Paolo Pasolini. *Una vida violenta*. Barcelona: Edicions 62, 1967.

⁷⁷⁷ AGA, SC, expedient 2678, caixa 21/16123.

⁷⁷⁸ AGA, SC, expedient 2680, caixa 21/16123.

Un vulgar caso de chantaje, complicado con la muerte de un agente especial, resuelto por medios t[é]cnicos[...]. Tachaduras: p[á]gs. 17, 18 y 24».⁷⁷⁹ L'endemà, 19 de juny, el Director General va emetre el veredict del lector a l'editorial:

Imatge 78. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a *En mans de l'F.B.I.*⁷⁸⁰

Hom pot constatar que, deixant de banda el fet que la transcripció dels números de les pàgines no era correcte, posteriorment van ser corregits amb un bolígraf vermell: en realitat, les marques havien estat efectuades sobre les pàgines 12, 19, 20 i 40 de l'original. El 10 d'agost Crespo va emetre una instància, que duia adjunt el text traduït per tal de demostrar l'acatament de les indicacions del lector, i que, a més, suplicava «que[,] una vez examinada por la persona competente[,] se sirva concederle la tarjeta de

⁷⁷⁹ AGA, SC, expedient 3681, caixa 21/16249.

⁷⁸⁰ *Ibíd.*

la citada obra». Tot seguit contraposem els fragments ratllats, per motius de moral sexual, amb els de la galerada de la traducció, de Francesc Pagès:

<i>Case File: FBI (1953)</i>	<i>En mans de l'F.B.I. (galerada)</i>
<p>(p. 12) By the time Rip had obtained a statement, fingerprinted, and photographed the man, and taken him across the street to the U. S. Marshall's office, it was almost noon.</p> <p style="text-align: center;">Shortly after lunch Peg brought in a prostitute, and the room took on the scent of a perfume shop. She was overdressed and looked badly used. She wanted a man indicted for violation of the Mann Act. Under questioning, she admitted the man had been her boy friend until a week ago. At that time he had taken up with a high school girl in Milwaukee, and placed the girl in a call house near Chicago.</p> <p>Peg warned him over the phone about the next caller. «She's on the wacky side», Peg said.</p>	<p>(p. 1) Mentrestant Rip havia fet l'atestat, marcat les ditades de rer (sic) cap a l[a] olcia (sic) de l'oficina federal del districte judicial. Ja l'home, (sic) l'havia fotografiat i se l'havia endut travessant el carrer gairebé el migdia.</p> <p style="text-align: center;">[...]</p> <p>Peg l'avisà per telèfon per al següent cas: –Es tracta d'una senyora excèntrica –li va dir.</p>
<p>(p. 19) Josep Xanias Walpo, known by the underworld as The Shiv, was number one on the FBI's list of «most wanted criminals». His record spanned fifteen years of assorted crimes that ranged from the raping of a ten-year-old girl to killings that were slaughters.</p>	<p>(p. 4) Josep Xanias Walpo, conegut en el seu ambient com a Shiv, portava el número u en la llista de «criminals perillosos del FBI». [L]a seva fitxa abastava quinze anys de crims variats que anaven de raptos d'infants a assassinats diversos.</p>
<p>(p. 40) «Sure», she said, laughing easily. He was lying to cover up. He had had only one drink when he slipped a hand around the small of her back, and the other around her neck. It happened so quickly that he had his lips on</p>	<p>(p. 14) –Cert –digué ella, posant-se a riure.</p> <p style="text-align: center;">Mentia per excusar-se. Només havia begut una copeta quan li va posar una mà a l'esquena i l'altra al voltant del coll. Va ésser tan ràpid que la petonejà abans que ella se'n</p>

<p>hers before she could struggle. She flailed at him with the arm she had free, and kicked him. But it was as though she were a child, striking out with little fists. His lips had ground at hers as his weight and strength fell against her, pressing her against the wall until she thought she would be crushed. She tried to cry out, to let him know he was cutting off her breath. She thought herself passing out, a darkness closing in, then the weight was gone, and she was gasping. He stood shaking, his eyes unbelieving, like one who has blacked out for a moment.</p> <p style="text-align: right;">She partly blamed herself.⁷⁸¹</p>	<p>pogués adonar. Amb el braç que tenia lliure li va donar un mastegot. Però li semblà com si una criatureta tractés de pegar fort amb els punyets. [...]</p> <p style="text-align: right;">En part la culpa era d'ella.⁷⁸²</p>
---	--

La targeta els va ser concedida, tal com corrobora un segell imprès el 12 d'agost sobre l'informe, signat per Fajardo, i el 1966 *En mans de l'F.B.I.* va esdevenir el volum 39 de La Cua de Palla.

El 12 de maig va entrar a censura una altra sol·licitud, per a *La noia de Bube* (*La ragazza di Bube*, 1960), de Carlo Cassola. El Negociado de Lectorado es va afanyar a incorporar una «Nota de registro» per advertir als censors que «el ejemplar presentado está editado por Einaudi», i afegia: «no quitar este papel». ⁷⁸³ El plàcet per a la traducció castellana ja havia estat denegat el 1960, tal com es pot llegir a «Antecedentes: De este autor figura “La ragazza di Bube” (La chavala de Bube) Suspendida en revisión 10-X-60». El primer informe, del lector 31, en va tornar a denegar l'autorització el 26 de maig per motius polítics:

⁷⁸¹ Ibídem. Els paràgrafs han estat copiats sencers per tal de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

⁷⁸² Ibídem.

⁷⁸³ AGA, SC, expedient 3682, caixa 21/16249.

La acció se desenvolupa poc després de acabada la guerra, en una província italiana. Gran part dels personatges són afiliats al partit comunista i antics partisans. El argument, bastant simple, gira en torn a l'amor idíl·lic de dos adolescents. Ella filla de comunista i germana de partisan ca[í]do, i ell a su vegada partisan i comunista. Aquest jove mata al fill d'un cap de «carabinieri» per venjar la mort d'un camarada, i posteriorment assassina també a un sacerdot «fascista», al que culpa del incident que va donar lloc a dites morts, per les que és perseguit. Protegit pel P. C. fuig a França, per tornar després i ser detingut i condemnat.

En realitat, la novel·la vol ser un cant a la fidelitat d'una adolescent, que sacrifica tot per esperar a que el seu noi compleixi la condemna.

La novel·la abunda en expressions «tremendistes» i tendencioses, sent de destacar la lleugeresa amb que relata els assassinats dels carabinieri i del sacerdot, i l'aura d'ingenuïtat amb que rodeja al partisan protagonista de la novel·la, que contrasta amb les seves hazaïnes. Per altra banda, es trasllueix la simpatia de l'autor per als personatges comunistes. Per aquestes raons creiem que aquesta obra NO DEBE AUTORIZARSE.⁷⁸⁴

El 2 de juny el Director General va comunicar la prohibició a l'editorial, que va desembocar en la presentació d'un recurs de revisió per part de Bastardes el 19 de juny. Atesa la rellevància dels arguments que va utilitzar per a justificar la petició d'una obra tan controvertida, i l'astúcia que se'n desprèn, en reproduïm una part:

Ramon Bastardes [...] EXPONE [...] que amb tot respecte i exercitant el recurs de revisió concedit, crec [...] que he de exposar a V. I. algunes consideracions sobre tal resolució, amb el fi de que V. I. amb el seu superior criteri pugui examinar-les com correspongui.

CONSIDERACIONES

PRIMERA.- Que l'opinió de la crítica mundial ha escollit aquesta novel·la com una de les obres d'art de la narrativa de postguerra. Com ha senyalat Carlo Bo (Rector de la Universitat Catòlica de Florència) en «L'Europeo», «El sentit de la vida que se desprende de aquestes pàgines no satisfà solament l'ambició poètica; va més allà, a su manera és una lecció, una advertència moral».

⁷⁸⁴ *Ibidem.*

En efecto, esta novela, modelo de construcción literaria, ha merecido la consideración de la crítica por su ritmo, sencillez y tensión. Ha sido calificada como una de las más interesantes exposiciones de la vida italiana de los años siguientes a la liberación.

Todas estas cualidades han merecido para esta obra el favor de los editores de gran cantidad de pa[í]ses que han cuidado la traducción de la misma.

SEGUNDA.- Que Carlo Cassola ha mantenido una gran actividad literaria desde 1937. Después de la guerra, Cassola se ha revelado como una de las personalidades de mayor relieve de la narrativa italiana [...].

TERCERA.- La obra es primordialmente histórica. Es decir: cabe interpretar las manifestaciones de los personajes como un mero testimonio propio de una época y además circunscrito geográficamente en Italia. Bajo ningún concepto dichas manifestaciones pueden considerarse adecuadas a otras circunstancias históricas y menos en otra área donde las estructuras sociológicas difieren de una manera tan sustancial a las que reg[í]an en la Italia del año 45.⁷⁸⁵

Malgrat aquest enaltiment de la novel·la, la Junta de Censura va resoldre que «se mantiene la denegación», i el 25 de juny el Director General va decretar que, «vistos los fundamentos alegados y el nuevo informe, se declara concluso el expediente, por orden de la Superioridad se deniega, adquiriendo carácter firme la resolución».⁷⁸⁶

El 7 d'abril de 1967, tanmateix, Bastardes va intentar novament obtenir el plàcet per a *La noia de Bube*.⁷⁸⁷ Una setmana més tard, el 14 d'abril, Antonio Iglesias en va fer efectiva l'autorització, sense supressions, per mitjà d'un veredicta positiu que se situava als antípodes dels anteriors:

Esta novela posee una gran calidad literaria y al mismo tiempo una gran humanidad. Desde el primer momento se advierte el gran narrador que es Carlo Cassola: con una notable economía de medios, sin recursos extraliterarios, sin efectismos, construye una

⁷⁸⁵ *Ibíd.*

⁷⁸⁶ *Ibíd.*

⁷⁸⁷ Tant en els tràmits de 1965 com en els endegats el 1967, el títol proposat per l'editorial és *La ragazza*. No va ser fins al 30 de març de 1968 que Josep M. Ferrer va emetre a censura una instància per al canvi de títol («C. de título»).

narración ejemplar: la historia de Mara, una muchacha enamorada de un joven ex partisano y comunista que ha cometido un asesinato e intervenido en otros. [É]ste ha de huir de Italia, ayudado por el PCI, pero al ser entregado por las autoridades francesas a las italianas, es procesado y condenado a 14 años de cárcel. Mara, que entre tanto se ha enamorado de Stefano, un joven inteligente y honrado, comprende, no obstante, que su deber es permanecer al lado del novio y soportar los largos años que él estará en la cárcel. Lo comprende porque, en realidad, su novio, Bube, fue simplemente un instrumento ciego en manos de los comunistas, deseosos de arreglar sus cuentas personales en el año 45.

Moralmente, la novela es tan limpia como pulcra de lenguaje.

Políticamente, no hay en ella la menor glorificación del comunismo, sino una pintura sincera de la Italia del 45, en que la venganza política estaba a la orden del día, todo el mundo era antifascista de la noche a la mañana y los comunistas aterrorizaban a la población. No es necesario tachar ni una sola palabra. SE PUEDE AUTORIZAR.⁷⁸⁸

El mateix any 1967, poc temps després que el Director General comunicés la sentència a l'editorial, *La noia de Bube* va ser incorporada a El Balancí, en traducció de Manuel Carbonell, com a número 40.

El 14 de juny Crespo va sol·licitar el vistiplau per a *La mort de William Posters* (*The Death of William Posters*, 1965), d'Alan Sillitoe. El lector 31 va expedir un primer informe el 18 de juny, que posava en relleu un paràgraf prou calumniós per a prohibir la publicació de tota l'obra:

(I). Se trata de un hombre que abandona su hogar y vive sucesivamente con dos mujeres, casadas a su vez. Descripciones realistas, cruda[s], tachonadas de palabras obscenas. En la página 237 el protagonista habla con su amante de ir a España, y dice: ... «Podemos también visitar a Franco, con una bomba. Ya es hora de que alguien se lo cargue». Creemos que este simple párrafo basta para calificar la obra, que NO DEBE AUTORIZARSE.⁷⁸⁹

⁷⁸⁸ AGA, SC, expedient 2779, caixa 21/18051.

⁷⁸⁹ AGA, SC, expedient 4569, caixa 21/16354.

La superioritat, que tal vegada va trobar el judici massa dràstic, va demanar una segona opinió a Álvarez Turienzo el 23 de juny. El censor en va aconsellar l'aprovació, aquest cop, amb supressions:

(I). Novela que narra la historia de un obrero inteligente, independiente, obsesionado por la imagen de un personaje imaginario, que encarna al hombre en la época moderna, víctima de un industrialismo inhumano... Para librarse de esta obsesión abandona a su fam[i]lia y emprende diversos viajes: España, Marruecos, Argelia... El diálogo y la distracción –también con mujeres– colaboran a librarle de sus estados de ánimo anteriores...

Las alusiones a Franco (p. 237) y a la facción fascista (p. 283) pueden ser suprimidas. PUEDE AUTORIZARSE.⁷⁹⁰

Una nota escrita a mà el mateix dia, signada per Fajardo, indica: «Solicitar texto traducido».⁷⁹¹ Aquest és el missatge que va transmetre el Director General als editors, que força mesos més tard, el 18 de març de 1966, van tornar a contactar amb el MIT per emetre'ls el text traduït i per sol·licitar-los «la tarjeta de la obra que nos ocupa, si as[í] lo considera de just[í]cia».⁷⁹² Amb tot i que el director mai no va precisar els passatges indicats per Álvarez Turienzo, la traducció, de Ramon Folch i Camarasa, n'evidencia l'eliminació. És indubtable que, a aquelles altures, tant editors com traductors coneixien a la perfecció les normes de la censura:

<i>The Death of William Posters</i> (1965)	<i>La mort de William Posters</i> (galerada 291)
(p. 237) «I'd like to see my friend in Majorca. She's always inviting me down».	(p. 130) –M'agradaria anar a veure aquella amiga que tinc a Mallorca. Sempre em diu que hi vagi.
«That's in Spain, isn't it? We can call	–Això és a Espanya, oi? Doncs no ens

⁷⁹⁰ *Ibíd.*

⁷⁹¹ *Ibíd.*

⁷⁹² *Ibíd.*

<p>on Franco as well, with a bomb. It's about time somebody got him».</p>	<p>hi pensem més.</p>
<p>(p. 283) Bad news came, that Valencia had surrendered. The sailors at Cartagena had scuttled their ships. Malaga alone remained, and the whole fascist spite had been turned (as usual) against it. Selley wondered whether there were a map of Spain in the desk on which to plan a guerilla campaign in the mountains, so that the insurgents could withdraw and carry on resistance from there.⁷⁹³</p>	<p>(p. 154) Arribaven males noves: València s'havia rendit. Els marins de Cartagena havien enfonsat llurs vaixells. Només restava Màlaga, i tot[a] la força governamental pesava sobre aquella ciutat. Shelley es preguntava si no hi havia cap mapa d'Espanya, per allà. Hauria volgut planejar una campanya de guerril[·]les a les muntanyes, per tal que els insurrectes es poguessin retirar i continuar la resistència des d'allà.⁷⁹⁴</p>

Atesa la gravetat de l'atac a Franco, la traducció va ser revisada amb molta cura, fins al punt que Manuel Pinés en va elaborar un informe el 21 de març:

Examinada la traducción catalana de esta obra, se advierte en ella la supresión de las frases que dieron lugar a censura del P. [Á]lvarez Turienzo.

En la página 237 del original se aludía al Caudillo con tono de burla desvergonzada y ha sido suprimida la frase en catalán.

En la página 283 habla de la irrupción de todos los fascistas en Málaga, y la traducción ha paliado la intención mediante el giro de que todas las fuerzas gubernamentales pesaban sobre dicha ciudad.⁷⁹⁵

Autoritzada finalment el 22 de març, l'obra de Sillitoe va poder veure la llum el 1966, tot i que retallada, com a número 17 d'El Balanci.

⁷⁹³ Ibídem. Hem copiat els passatges sencers a fi de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

⁷⁹⁴ Ibídem.

⁷⁹⁵ Ibídem.

El 18 de juny Crespo va emetre una instància per a *Surt cada dijous (It Happens Every Thursday, 1951)*, de l'autora estatunidenca Jane S. McIlvaine. L'informe, sobre la versió francesa, va ser redactat pel lector 9 el 30 de juny:

(C). Comedia. Inter[es]ante libro de fondo periodístico, que aparte de mostrar el ambiente de una pequeña ciudad americana, nos enseña la tenacidad de un matrimonio en su ansia de ser periodistas, y como levantan un semanario, «Le Siècle», que aparece los jueves, circunstancia que da título a la novela. PUEDE AUTORIZARSE.⁷⁹⁶

En traducció de Joan Sbert, la novel·la de McIlvaine va integrar-se a El Trapezi (volum 4) el mateix 1965. *Cap de turc (The Mob Says Murder, 1959)*, d'Albert Conroy, no va tenir tanta sort («no P. B.»). Les autoritats del lectorat van admetre la sol·licitud el 28 de juny i dos dies més tard, el dia 30, van encarregar a Francisco Aguirre que portés a terme la revisió de la traducció,⁷⁹⁷ de Ramon Folch i Camarasa. L'informe, formalista i argumentat, en la línia d'Aguirre, va ser emès el 21 de juliol:

(C). Novela de g[á]nsters. La obra est[á] traducida del ingl[és]. Driscoll, es acusado falsamente de haber asaltado un banco y condenado a la c[á]rcel de donde logra fugarse después de varios años, despu[és] se dedica a buscar a sus acusadores y tomar venganza de ellos hasta que vuelve a la vida corriente. El ambiente es amoral entre g[á]nsteres americanos y mujeres de mala conducta pero no hay escenas pornogr[á]ficas. Creo que se debe de suprimir lo tachado en las p[á]gs. 52 y 53 por muy sensual, hecha esta salvedad, me parece que se puede permitir su publicación.⁷⁹⁸

Des de que el director va informar de la sentència a l'editorial fins que Crespo va trametre el text traduït van passar, exactament, quatre mesos. Així, el 22 de novembre l'agent editorial va demanar-ne el permís i va deixar constància que,

⁷⁹⁶ AGA, SC, expedient 4629, caixa 21/16362.

⁷⁹⁷ Sembla que aquest cop Crespo va enviar directament la traducció, malgrat que el procediment habitual era, com hem vist fins ara, que expedís un exemplar de l'original o d'una versió, generalment, la francesa.

⁷⁹⁸ AGA, SC, expedient 4842, caixa 21/16390.

una vez hechas las supresiones que nos indicaron en su att^o escrito a V. E. eleva la presente instancia acompañada de galeradas duplicadas para que una vez examinada por la persona competente se sirva concederle la tarjeta de la citada, si as[í] lo considera de just[í]cia.⁷⁹⁹

Tal com ratifica un segell imprès sobre l'informe d'Aguirre el 23 de novembre, les estisorades van passar el filtre. Tot seguit referenciem els passatges censurats sobre la primera galerada amb els corresponents de la posterior galerada mutilada:

<i>Cap de turc</i> (galerada)	<i>Cap de turc</i> (galerada 940)
<p>(p. 52) Lentament, Lois obeí, amb el rostre encara petri. Hauser li agafà les natges amb les dues mans, prement-les-hi amb els seus dits forts i gruixuts.</p> <p style="padding-left: 40px;">–Encara són fortes i boniques– digué, amb una veu una mica enrogallada–. Sempre m’ha fet tornar boig el teu darrera, nena.</p>	<p>(p. 24) Lentament, Lois obeí, amb el rostre encara petri. [...]</p>
<p>(p. 53) –Ja ho crec –digué Hauser–. He tingut...</p> <p style="padding-left: 40px;">I tot d’una les paraules se li van ofegar a la gola, mentre la llengua de Lois traçava una ratlla a través del seu pit, de mugró a mugró. Va ser com si li passés per tot el cos un corrent elèctric. Les seves mans es van desenllaçar de sota el seu cap mentre sentia com els cabells d’ella li acariciaven la pell del cos, i com els seus dits desfeien el llaç dels pantalons del pijama. Gradualment, el seu somriure es convertí en una ganyota, i el seu cos</p>	<p>(p. 24) –Ja ho crec –digué Hauser–. He tingut...</p> <p style="padding-left: 40px;">[...]</p>

⁷⁹⁹ *Ibíd.*

<p>corpulent començà d'estremir-se. Amb els braços ben oberts, enfonsava els dits espasmòdicament en el matalàs.</p> <p>Li arribà la veu d'ella, com un murmuri confús que vingués de molt lluny: –Tu ho creus?⁸⁰⁰</p>	<p>Li arribà la veu d'ella, com un murmuri confús que vingués de molt lluny: –Tu ho creus?⁸⁰¹</p>
---	---

Autoritzada el 25 de novembre, la novel·la de Conroy va aparèixer a La Cua de Palla, com a número 35, el 1966.

El 7 de juliol van iniciar-se els tràmits per a editar *Un diable al paradís* (*A Devil in Paradise*, 1956), de Henry Miller.⁸⁰² Una nota escrita a mà en el revers de la fitxa d'inici fa palès que la traducció castellana no va ser autoritzada fins al 9 de novembre, per la qual cosa la gestió de la catalana, que es va desenvolupar de manera paral·lela, va ser avaluada amb el zel que habitualment mereixien les obres inèdites («no P. B.»). El primer informe, del lector 9, en concedia el plàcet l'endemà amb algunes supressions:

(C). Novela. Obra del mundialmente famoso Henry Miller. Novela costumbrista, ambientada en los años 30, con las reacciones de los protagonistas (Moricand y el propio Miller, que escribe en primera persona), en relación al viaje del primero a casa del segundo y las disensiones que se crean. La novela es autorizable, pero deben suprimirse los pasajes referentes a descripción de dibujos perversos (pg. 74), la referencia a Jesucristo (pg. 91) y otras un tanto vulgares. PUEDE AUTORIZARSE con las supresiones de las pgs. 66, 72, 74, 80 y 91.⁸⁰³

El 5 d'agost, tanmateix, el Jefe de la Sección va demanar a Javier Dietta que elaborés una segona valoració. L'informe, expedit el 2 de setembre, aprovava novament

⁸⁰⁰ Ibídem. Els passatges han estat copiats sencers per tal de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

⁸⁰¹ Ibídem.

⁸⁰² *Un diable al paradís* és la primera obra de Miller que va ser traduïda al català.

⁸⁰³ AGA, SC, expedient 5038, caixa 21/16414.

la circulació de la novel·la, amb supressions, que en alguns casos coincidien i en altres corresponien a pàgines diferents:

(C). Novela. De esas que no cuentan nada pero que dicen mucho. El autor, que narra con su libro, recibe en Norteam[é]rica, como hu[é]sped, a un amigo franc[é]s, muy aficionado a la astrología, y mientras, hablan mucho o filosofean sobre la vida y sus cosas. Creo que debe suprimirse lo señalado en las p[á]ginas: 25, 59, 60, 72, 74 y 91. PROCEDE SU AUTORIZACIÓN.⁸⁰⁴

Ja sigui per la falta de consens entre els dos lectors, ja sigui perquè no estava del tot satisfeta amb el resultat de les valoracions, la Dirección General va demanar el text traduït, «sobre el que se harán, si son necesarias las oportunas indicaciones».⁸⁰⁵ Així, el 9 de maig de 1966 Crespo va emetre la instància per a la traducció de l'obra de Miller, efectuada per Pedrolo, i sobre la qual Manuel Pinés va redactar un nou informe:

Examinada la traducción catalana de la obra de Miller A DEVIL IN PARADISE, censurada por otros lectores en las páginas 25, 59, 60, 66, 72, 74, 80 y 91, se ha comprobado que las palabras, frases y pasajes que en ellas habían sido tachadas están fielmente traducidas en la versión catalana y localizadas, respectivamente, en las galeradas siguientes: 12, 32, 33, 36, 39, 40, 43 y 50.

El suscrito ha tachado con lápiz rojo las correspondencias de las galeradas, de suerte que en una rápida ojeada puede el editor encontrarlas y corregirlas. Madrid, 17 de mayo de 1966.⁸⁰⁶

Contraposem, a continuació, els fragments subratllats sobre l'original i els de la traducció de Pedrolo, a fi de demostrar que, tal com afirma Pinés, les supressions «están fielmente traducidas en la versión catalana»:

⁸⁰⁴ *Ibíd.*

⁸⁰⁵ *Ibíd.*

⁸⁰⁶ *Ibíd.* Una nota escrita a mà, signada per Fajardo el mateix dia, corrobora el veredict de Pinés.

<i>A Devil in Paradise</i> (1956)	<i>Un diable al paradís</i> (galerada 444)
(p. 25) In his vest pocket he carries a little phial; it contains myrrh, frankincense and a dash of wild sarsaparilla. <i>The odor of sanctity!</i>	(p. 12) Dins la butxaca del gec duu un petit flascó: cont[é] mirra, encens i un pensament de sarsaparilla boscana. <i>L'olor de la santedat!</i>
(p. 59) A man can only prove that he is free by electing to be so. And he can only do so when he realizes that he himself made himself unfree. And that to me means that he must wrest from God the powers he has given God. The more of God he recognizes in himself the freer he becomes.	(p. 32) Un home només pot provar que és lliure si elegeix de ser-ho. I només pot aconseguir-ho quan s'adona que ell mateix s'ha fet esclau. I, per a mi, això significa que ha de prendre a Déu els poders que ha donat a Déu. Com més de Déu reconeix en si mateix, més lliure es fa.
(p. 60) What we need to discover is what <i>it</i> wishes, call <i>it</i> life, mind, God whatever you please. If that is the purpose of astrology, I am all for it.	(p. 33) El que ens cal és descobrir què desitja <i>allò</i> , centre de l'univers, perquè volem que tot obeeixi els nos (sic) digueu-ne vida, ment, Déu o com us plagui. Si aquest és el propòsit de l'astrologia, compteu amb mi.
(p. 66) « Asking me if I still masturbated. ».	(p. 38) – M'ha preguntat si encara em masturbo...
(p. 72) We explained. Leon seemed strangely disinterested. «Hollywood's full of that crap», he said. «What do you want me to do – masturbate?».	(p. 39) Li ho vam explicar. Leo semblà estranyament desinteressat. –Hollywood és ple d'aquestes porqueries – digué—. Què voleu que faci masturbar-me?
(p. 74) It was my first view of his work. I must confess the drawings left a bad taste in my mouth. They were perverse, sadistic, sacrilegious. Children being raped by lubricious monsters, virgins practicing all manner of illicit intercourse, nuns defiling themselves with sacred objects ...	(p. 40) Era la primera vegada que veia la seva obra. Cal que confessi que els dibuixos deixaven un mal gust de boca. Eren perversos, sàdics, sacrílegs. Criatures violades per monstres lúbrics, verges que practicaven tota mena de tractes carnals il·ícits, monges que es posseïen amb objectes sagrats...

<p>flagellations, medieval tortures, dismemberments, coprophagic orgies, and so forth. All done with a delicate, sensitive hand, which only magnified the disgusting element of the subject matter.</p>	<p>flagel·lacions, tortures medievals, desmembraments, orgies caprofàgiques, etc. Tot això fet amb una mà sensible, delicada, cosa que acabava de fer desagradables els elements dels temes.</p>
<p>(p. 80) Here a shell crater filled with arms and legs; here a warrior still warm, his buttons ripped off, his proud genitals missing; here a freshly bleached skull crawling with bright red worms, a child impaled on a fence post [...].</p>	<p>(p. 43) Aquí hi havia el cràter obert per una bomba, ple de cames i braços; allà un guerre[r] encara calent amb els botons ar[r]encats, privat dels orgul[li]osos genitals; més lluny un crani acabat de bla[n]quejar, ple de brillants cucs vermells, un noi empalat a l'estaca d'una tanca [...].</p>
<p>(p. 91) «You're wrong there», I said. «She has no use for mysticism <i>or</i> occultism. If she believes in magic, it's everyday magic... such as Jesus practiced».⁸⁰⁷</p>	<p>(p. 50) –En això us equivoqueu –vaig dir-li–. No té res a fer del misticisme <i>o</i> de l'ocultisme. Si ella creu en la màgia, és en la màgia de cada dia... com la que pr[a]cticava Jesus.⁸⁰⁸</p>

Després que la direcció donés part als editors de les retallades marcades sobre la galerada, el 13 de juny Crespo va tornar el text per demostrar que les premisses de Pinés havien estat respectades. Tot seguit copiem, contraposats, els segments de la traducció «provisional» i els de la versió catalana definitiva:

<i>Un diable al paradís</i> (galerada 444)	<i>Un diable al paradís</i> (galerada 509)
<p>(p. 12) Dins la butxaca del gec duu un petit flascó: cont[é] mirra, encens i un pensament de sarsaparrella boscana. L'olor de la santedat!</p>	<p>(p. 25) Dins la butxaca del gec duu un petit flascó: conté mirra, encens i un pensament de sarsaparrella boscana. [...]</p>

⁸⁰⁷ *Ibidem*. Les frases i els passatges han estat copiats sencers per tal de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

⁸⁰⁸ *Ibidem*.

<p>(p. 32) Un home només pot provar que és lliure si elegeix de ser-ho. I només pot aconseguir-ho quan s'adona que ell mateix s'ha fet esclau. I, per a mi, això significa que ha de prendre a Déu els poders que ha donat a Déu. Com més de Déu reconeix en si mateix, més lliure es fa.</p>	<p>(p. 60) Un home només pot provar que és lliure si elegeix de ser-ho. I només pot aconseguir-ho quan s'adona que ell mateix s'ha fet esclau. I essent esclau es fa lliure.</p>
<p>(p. 33) El que ens cal és descobrir què desitja <i>allò</i>, centre de l'univers, perquè volem que tot obeeixi els nos (sic) digueu-ne vida, ment, Déu o com us plagui. Si aquest és el propòsit de l'astrologia, compteu amb mi.</p>	<p>(p. 61) El que ens cal és descobrir què desitja <i>allò</i>, digueu-ne vida, ment, U o com us plagui. Si aquest és el propòsit de l'astrologia, compteu amb mi.</p>
<p>(p. 38) –M'ha preguntat si encara em masturbo...</p>	<p>(p. 68) –M'ha preguntat coses íntimes.</p>
<p>(p. 39) Li ho vam explicar. Leo[n] semblà estranyament desinteressat. –Hollywood és ple d'aquestes porqueries – digué—. Què voleu que faci masturbar-me?</p>	<p>(p. 74) Li ho vam explicar. Leon semblà estranyament desinteressat. –Hollywood és ple d'aquestes porqueries – digué—. Quin efecte voleu que em faci?</p>
<p>(p. 40) Era la primera vegada que veia la seva obra. Cal que confessi que els dibuixos deixaven un mal gust de boca. Eren perversos, sàdics, sacrílegs. Criatures violades per monstres lúbrics, verges que practicaven tota mena de tractes carnals il·lícits, monges que es posseïen amb objectes sagrats... flagel·lacions, tortures medievals, desmembraments, orgies caprofàgiques, etc. Tot això fet amb una mà sensible, delicada, cosa que acabava de fer desagradables els elements dels temes.</p>	<p>(p. 76) Era la primera vegada que veia la seva obra. Cal que confessi que els dibuixos deixaven un mal gust de boca. Eren perversos, sàdics, sacrílegs. Escenes repugnants de descriure, amb flagel·lacions, tortures medievals, desmembraments, orgies caprofàgiques, etc. Tot això fet amb una mà sensible, delicada, cosa que acabava de fer desagradables els elements dels temes.</p>
<p>(p. 43) Aquí hi havia el cràter obert per una</p>	<p>(p. 83) Aquí hi havia el cràter obert per una</p>

<p>bomba, ple de cames i braços; allà un guerrer encara calent amb els botons arrencats, privat dels orgull[li]osos genitals; més lluny un crani acabat de bla[n]quejar, ple de brillants cucs vermells, un noi empalat a l'estaca d'una tanca [...].</p>	<p>bomba, ple de cames i braços; allà un guerrer encara calent amb els botons arrencats, privat del seu orgull viril; més lluny un crani acabat de blanquejar, ple de brillants cucs vermells, un noi empalat a l'estaca d'una tanca [...].</p>
<p>(p. 50) –En això us equivoqueu –vaig dir-li–. No té res a fer del misticisme o de l'ocultisme. Si ella creu en la màgia, és en la màgia de cada dia... com la que pr[a]cticava Jesus.⁸⁰⁹</p>	<p>(p. 50) –En això us equivoqueu –vaig dir-li–. No té res a fer del misticisme o de l'ocultisme. Si ella creu en la màgia, és en la màgia de cada dia... [...] ⁸¹⁰</p>

Autoritzada el 16 de juny, el 1966 *Un diable al paradís* va esdevenir el número 22 d'El Balanci.

El 17 d'agost Crespo va demanar el permís de *La caminada* (*Walkabout*, 1959), de James Vance Marshall (pseudònim de Donald Gordon Payne), que inicialment havia de dir-se *Els nens* («Cambio de T»). Després de redactar-ne una breu sinopsi, el lector 9 va autoritzar-la el 2 de setembre, atès que, sota el seu punt de vista, la novel·la no tenia «nada de particular».⁸¹¹ Un cop ratificada la sentència, el 1966 va ser incorporada a El Trapezi (número 6).

L'11 de setembre va arribar la petició per a tres novel·les de John Dos Passos: *El paral·lel 42* (*The 42nd parallel*, 1930), que havia estat importada en llengua castellana el mateix 1965 («Antecedentes: 796-61 “Paralelo 42” solamente Aut. imp. 21-2-65»),⁸¹² *L'any 1919* (1919, 1932) i *Diner llarg* (*Big Money*, 1936). Dos mesos més tard, el 7 de desembre, el lector 31 va elaborar un informe extensíssim, altament crític i raonat, que val la pena de transcriure sencer:

⁸⁰⁹ *Ibidem*.

⁸¹⁰ *Ibidem*.

⁸¹¹ AGA, SC, expedient 6022, caixa 21/16521.

⁸¹² AGA, SC, expedient 6635, caixa 21/16578.

(C). Esta trilogía, que consta nada menos que de 1230 páginas, constituye en cierta manera una crónica de la sociedad norteamericana en el periodo que va de finales del siglo pasado al primer tercio del siglo actual.

Por sus páginas desfila gran variedad de tipos representativos de las diversas capas de la sociedad norteamericana, y especialmente de las capas bajas, momentos en que el relato adquiere caracteres de novela de la picaresca. Los personajes episódicos de un capítulo, pasan a ser protagonistas del siguiente, y el relato de sus vidas se interrumpe y reanuda a menudo un poco caprichosamente, entrecruzándose hasta completar la trama argumental de las tres novelas que componen la trilogía.

A este se añade que cada capítulo va precedido por una especie de ensayos, de tono lírico, y en ocasiones por la biografía de algún gran personaje de la vida norteamericana de la época de referencia, biografía enfocada de una manera muy particular. Por otra parte, el autor intercala con frecuencia titulares de periódicos, noticias de todo tipo, canciones, etc., sin duda para dar ambiente a la novela.

Así pues, la obra es muy compleja, de un estilo originalísimo y se desarrolla con un ritmo cinematográfico, viniendo a ser, más que una novela, un documento que ilustra y denuncia las deficientes condiciones sociales, económicas y políticas de un periodo reciente de la Historia de Norteamérica.

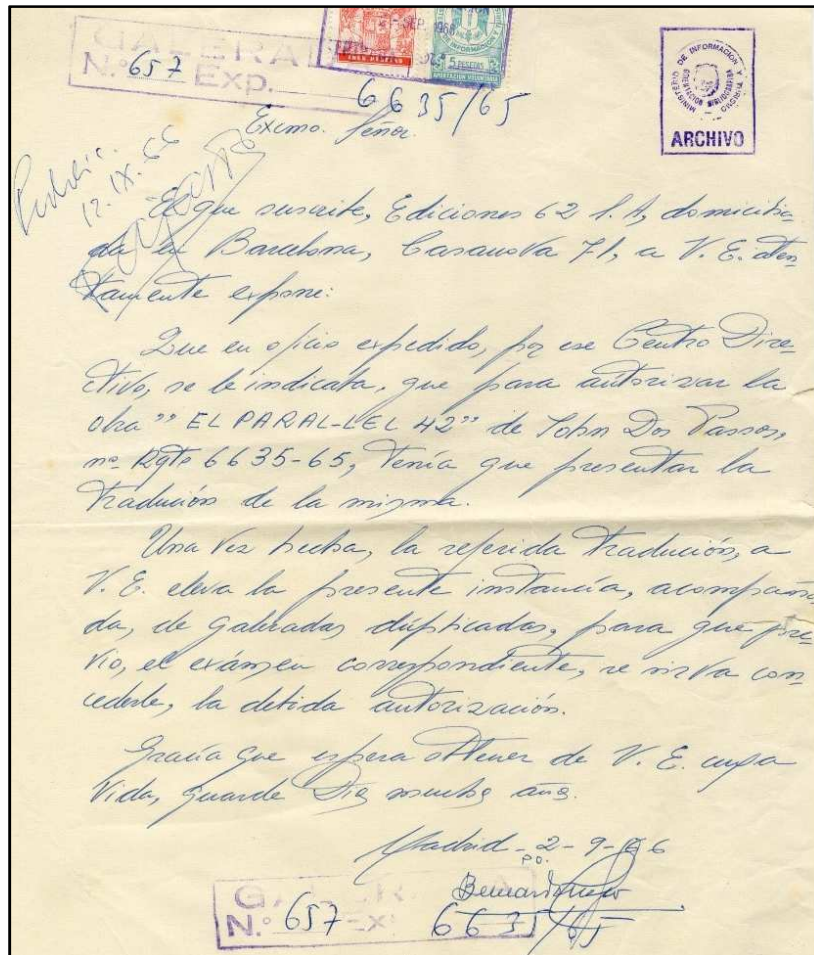
El autor carga las tintas al describir las miserables condiciones de vida de la clase obrera, hace historia de los primeros pasos del sindicalismo norteamericano, relata las luchas sociales contra el capitalismo y se hace eco del impacto de la revolución rusa y de la difusión de la doctrina marxista entre la clase obrera norteamericana.

Entendemos que aunque es evidente el radicalismo izquierdista del autor y su intención de fustigar a la clase capitalista norteamericana, a la que retrata con trazos a menudo caricaturescos, los problemas que discute están actualmente superados en su país y en el mundo, pues se refieren a una época de socialismo romántico que difícilmente encuentra paralelo en la situación actual. Por ello no creemos que resulte muy convincente para el hombre de hoy el halo romántico con que pretende envolver a los revolucionarios de esa época, sin embargo reciente.

Hay una segunda faceta importante en la novela, y es la sexual, que salta constantemente en el texto. Pero el tratamiento dado por el autor a las escenas amorosas es delicado, dentro de su crudeza, y no se complace en descripciones escabrosas ni fuerza nunca el relato para llegar a situaciones sexuales extremas. Por otra parte, el elevado nivel literario de la obra exc[us]a en cierto modo el considerar con demasiado rigor esta faceta de la obra.

Se han efectuado las siguientes tachaduras: Parte I: págs. 30-43-112-337. Parte II: págs. 72-118-325-334. Parte III: págs. 162203-219-275. PUEDE PUBLICARSE.⁸¹³

El 9 de desembre Fajardo va signar una nota al marge de l'informe, per mitjà de la qual recomanava «pedir texto traducido».⁸¹⁴ Així, tal com passava cada cop més, el Director General es va limitar a demanar-lo sense informar els editors de les supressions indicades pel lector. Malgrat que la primera instància incloïa les tres obres, la següent, del 2 de setembre de 1966, només anava acompanyada de la traducció d'*El paral·lel 42*, de Manuel de Pedrolo.

Imatge 79. Instància de sol·licitud per a la galerada de la traducció d'*El paral·lel 42*⁸¹⁵

⁸¹³ Ibídem. La trilogia a què es refereix el lector és l'*U.S.A. Trilogy*.

⁸¹⁴ Ibídem.

⁸¹⁵ Ibídem. Tant *L'any 1919* com *Diner llarg* no van ser presentades a censura, també per Edicions 62, i separadament, fins al 1967.

El 5 de setembre, doncs, Mampel va revisar la galerada i va mecanografiar-ne un veredict, al capdavant de l'informe anterior, en el qual advertia que

La versión catalana sólo contiene la primera parte del original. Contrastadas las tachaduras efectuadas por el Lector 31, opino que deben suprimirse los párrafos señalados en las págs. 15 y 25 por antiteológicos, y el de la p. 60 por inmoral. ACONSEJABLE con tachaduras.⁸¹⁶

Una altra nota escrita a mà, signada per Fajardo, diu: «Rele[í]das con el lector 17 no parece realmente necesario aconsejar esas supresiones».⁸¹⁷ Sembla, per tant, que la novel·la de Dos Passos es va publicar íntegra, el 1966, com a volum 24 d'El Balanci.

El 2 de novembre Edicions 62 va posar en marxa les gestions per a editar *Em dic Aram* (*My Name is Aram*, 1940), de William Saroyan, que en un principi havia de dir-se *El meu nom és Aram* («Cambio de T.»).

Expediente n.º 8010-65	
EM DIC ANAM	
Título.—	(MEU NOM ES ARAN, EI) Cambio de T. My name is Aram
Autor.—	SAROYAN, William
Editor.—	Ed. 62
Importador.—	
Fecha entrada	2-11-65
Fecha de salida	
Lector n.º	12
Entregada	
Mod 421.	

Imatge 80. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d'*Em dic Aram*⁸¹⁸

⁸¹⁶ *Ibíd.*

⁸¹⁷ *Ibíd.*

⁸¹⁸ AGA, SC, expedient 8010, caixa 21/16735.

L'obra, que ja circulava en castellà des del 1959 («Antecedentes: 4099-59 Aut. 2-10-59»),⁸¹⁹ va ser autoritzada sense supressions pel lector 12 el 25 de novembre:

NOVELA BIOGR[Á]FICA. Se narran las incidencias vividas entre los nueve y decisiete años, y maneras de ser de una familia que lleva su sello tradicional armenio, asentado en los Estados Unidos. NO CONTIENE NADA CENSURABLE. PUEDE AUTORIZARSE.⁸²⁰

Per bé que el vistiplau va ser ratificat immediatament, no va veure la llum fins l'any següent, en traducció de Folch i Camarasa, com a volum 7 d'El Trapezi. El mateix 2 de novembre van iniciar-se els tràmits per a una altra novel·la de Cassola, *La tala del bosc* (*Il taglio del bosco*, 1953). El 13 de novembre Javier Dietta la va descriure com «un cuento trist[ó]n de leñadores y carboneros o piconeros italianos» i, després de fer-ne una breu sinopsi, va afegir:

Creo que debe suprimirse la nota de la p[á]g. 108 referida a nuestra guerra y las dos l[í]neas finales de la novelita por su e[s]cepticismo amargo. Este hombre cuando no puede m[á]s con su dolor pide ayuda a su mujer muerta y piensa que del cielo le vendrá ayuda, pero: «miró a los cielos, pero estaba todo oscuro (nublado) no hab[í]a una estrella». PROCEDE SU AUTORIZACI[Ó]N.⁸²¹

El Director General no devia trobar les indicacions de Dietta prou encertades, en tant que tres dies més tard, el 16 de novembre, quan va emetre la resposta als editors, només els va demanar el text traduït. El 23 d'abril de 1966, doncs, Crespo va enviar la traducció, íntegra, de M. Aurèlia Capmany, que va ser avaluada per Pinés quatre dies

⁸¹⁹ *Ibíd.*

⁸²⁰ *Ibíd.*

⁸²¹ AGA, SC, expedient 8014, caixa 21/16735.

més tard: «La traducción catalana conserva la reflexión final reprovada en el informe precedente. No parece que una leve nota de escepticismo tan corriente justifique la prohibición. Considero la obra PUBLICABLE».⁸²² El dictamen, cossignat per Fajardo el mateix dia, en va comportar la publicació, el 1966, com a número 8 d'El Trapezi.

El 4 de novembre va entrar a l'administració la petició per a publicar *El cavaller inexistent* (*Il cavaliere inesistente*, 1959), d'Italo Calvino. La revisió va ser encomanada al lector 33, que el 30 de novembre va elaborar un informe sobre l'original italià:

(C). Novela. Asunto medieval. Pintura, levemente teñida de humorismo, del ej[é]rcito de Carlomagno.

Respecto a moralidad, hay que registrar «palabrotas» (páginas 40 y 41), frases o cosas poco honestas (págs. 68 y sigs, 78, 83, 94 y sigs, entre otras). Tambi[é]n pueden señalarse dichos inadecuados atribuidos a una monja (págs. 38, 63, 72 y sigs) y atribución de crueldades a los caballeros del Santo Gr[i]al (119 y sigs). Aún con estos reparos, el libro creemos que es autorizable.⁸²³

Atès el caràcter massa general del veredict, Fajardo va suggerir que es demanés el text traduït abans de prendre cap decisió concloent («Pedir texto traducido»).⁸²⁴ El 3 de desembre el Director General ho va comunicar a l'editorial i, al cap de deu mesos, el 2 de setembre de 1966, Crespo va emetre una sol·licitud, segons la qual demanava que, «una vez hecha la referida traducción, a V. E. eleva la presente instancia, acompañada de galeradas duplicadas, para que previo el examen correspondiente, se sirva concederle la debida autorización».⁸²⁵ El 3 de setembre un lector anònim va fer un nou informe que, com era ben previsible, recomanava l'eliminació d'alguns passatges, extensíssims:

⁸²² *Ibíd.*

⁸²³ AGA, SC, expedient 8082, caixa 21/16744.

⁸²⁴ *Ibíd.*

⁸²⁵ *Ibíd.*

Revisados los pasajes señalados por el Lector 33, creo deben aconsejarse las siguientes supresiones: p[á]gs 36-7 y 43-7 por abiertamente inmorales; 27 y 31 por frases burdas en boca de una monja; 55-6 por excesiva crueldad por parte de los Caballeros del Sto. Grial.⁸²⁶

Després que Fajardo en mostrés la conformitat el 12 de setembre, el director va fer arribar a l'editorial la notificació següent:

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
DIRECCION GENERAL DE INFORMACION
SECCION DE ORIENTACION BIBLIOGRAFICA

N.º 8082-65

En contestación a su instancia de.....
2 de septiembre de 1966

me complace comunicarle que la obra titulada "EL CAVALLER INEXISTENT"
de la que es autor Italo Calvino
....., podrá ser autorizada, previa presentación de las galeradas impresas, por las que pueda comprobarse la supresión de los pasajes señalados en las páginas 36, 37, 43, 47, 27, 31, 55 y 56,

Mod. 1.023

del ejemplar original adjunto.

Dios guarde a Vd. muchos años.
Madrid, 13 de septiembre de 196 6

P. EL DIRECTOR GENERAL DE INFORMACION,

SR. D. EDICIONS 62.- Barcelona

Imatge 81. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a *El cavaller inexistent*⁸²⁷

⁸²⁶ Ibídem.

⁸²⁷ Ibídem.

Per motius que queden fora del nostre abast, l'expedient va ser tancat, de manera que, quan Crespo va emetre una sol·licitud per a la traducció «corregida» d'*El cavaller inexistent*, el 5 de desembre de 1966, va obrir-se'n un de nou.⁸²⁸ De la valoració del text se'n va fer càrrec Mampel, el qual, pel que sembla, encara va trobar alguns passatges censurables:

(C). Carlomagno, seguido de su ejército, se enfrenta a las huestes sarracenas. El hijo de un caballero se enrola en las filas de Carlomagno para vengar a su padre y consigue matar al moro asesino. Hay un caballero misterioso que nunca levanta la celada, noble y aguerrido. Otro caballero es una mujer, que se enamora del caballero misterioso. Finiquitada la lucha, se casan los enamorados. Cuenta la novela una monja.

La novela es esencialmente humorística, lo que suaviza un mucho ciertas expresiones y situaciones. Esto no obstante, creo deben suprimirse dos escenas completas, en las págs. 71-3 y 84-91, por inmorales; en la 55 y 63, por expresiones absurdas en labios de una monja; y otra escena en las págs. 109-112, por brutales crueldades perpetradas por los caballeros del Sto. Grial. Efectuada esta poda, la novela puede publicarse. AUTORIZABLE con tachaduras.⁸²⁹

Suposem que Fajardo no va quedar satisfet, atès que va demanar a Manuel Pinés que redactés un altre informe el mateix dia, el 12 de desembre. Sospitem, també, que el cap de secció li va demanar expressament que autoritzés la novel·la sense supressions, que busqués subterfugis, per bé que, en essència, els arguments del veredicte no diferien gaire dels que havien emprat els altres lectors:

⁸²⁸ Després de comparar els vuit fragments subratllats sobre la primera galerada i els corresponents de la versió definitiva, ens consta que l'editorial només en va eliminar un: «En quinze anys, amb els temps que corren, cap convent de la cristiandat se salva de dispersions i saqueigs, **i qualsevol monja té temps de penjar els hàbits i tornar-los a agafar almenys quatre o cinc vegades...**» (p. 36); «En quinze anys, amb els temps que corren, cap convent de la cristiandat se salva de dispersions i saqueigs [...]...» (p. 71).

⁸²⁹ AGA, SC, expedient 8112, caixa 21/17747.

Trátase de una parodia novelesca, en la que el autor utiliza como recursos de comicidad el disparate, incluso el anacronismo, y las manifestaciones aparentemente insolentes o descaradas, por lo que tienen precisamente de chocantes, de absurdas en boca de personajes que por su aureola histórico-legendaria o por su estado ofrecen un contraste grotescamente humorístico.

Si se tomasen a la letra las acotaciones de las páginas 71-73, 84-91, 55-63 y 109 a 112, resultarían en efecto, intolerables. Consideradas, sin embargo dentro del contexto grotesco, como muy bien observó el primer lector, la malicia queda reducida a algo tan accesorio que, a juicio del suscrito, no justificaría escándalo alguno en los lecto[r]es.

El mismo distinguo (sic) de Carlomagno, cuando saca de apuros al pretendiente a caballero, explicándole que si es hijo de la institución de los Caballeros del Santo Grial y no de uno de ellos en concreto, bien lo puede reconocer la Orden, puesto que, como tal, no tiene voto de castidad, explica por sí solo el tenor burlesco del libro. Es una especie de VENGANZA DE DON MENDO de la Baja Edad Media. Lo considero, por tanto, publicable.⁸³⁰

Una nota escrita a mà en el marge del primer informe, signada pel cap de secció (Fajardo), corrobora aquesta darrera resolució de la manera següent: «Esta obra ya había sido leída 3.XII.65. He tenido que leerla a fondo para equilibrar los informes de los dos lectores. Después de leída la traducción y el original italiano ratifico el criterio del lector Sr. Picos».⁸³¹ Autoritzada definitivament el 14 de desembre, el 1967 va ser incorporada a El Balancí, en traducció de Francesc Vallverdú, com a número 25.

Una altra sol·licitud que va emetre Crespo el 4 de novembre és per a *Intrús en la pols* (*Intruder in the Dust*, 1948), de William Faulkner, que ja circulava en castellà des del 1952 («Antecedentes: 5575-51 “Intruso en el polvo” Aut. imp. 18-1-52»)⁸³² Sis dies més tard, l'11 de novembre, el lector 5 va descriure-la com una «novela del Oeste americano, cuyo tema central es la lucha de razas», i tot seguit va decretar que l'obra,

⁸³⁰ *Ibíd.*

⁸³¹ *Ibíd.*

⁸³² AGA, SC, expedient 8083, caixa 21/16745.

«ya aprobada anteriormente, de nuevo puede autorizarse».⁸³³ L'expedient va concloure amb un plàcet el 12 d'agost; tanmateix, els editors no van publicar-la en un termini curt. El 18 d'abril de 1969 va arribar a censura una nova instància per a ratificar el veredicta anterior, tal com exigia la Llei de premsa i impremta del 1966 (tot i que, com veurem, no de manera explícita). Atès que es tractava d'una novel·la «inofensiva», que no havia ocasionat cap conflicte en el transcurs dels tràmits de 1965, el lector 13 va corroborar-lo immediatament, el mateix dia, per mitjà de l'informe següent:

(C). Es la 2ª edición de una novela americana de estilo narrativo en la que se pone de manifiesto la conciencia y la rectitud moral de los sudistas americanos y de la gente de color frente al liberalismo de los del Norte.- Nada de particular.⁸³⁴

El 1969 va incorporar-se a El Balancí, en traducció de Manuel de Pedrolo, com a número 51. Paral·lelament, el 15 de novembre Crespo va sol·licitar el permís de *L'home flac* (*The Thin Man*, 1934), de Dashiell Hammett («Antecedent.: 2201-61 en inglés Aut. importación 17-5-65»)⁸³⁵ El lector 30 va aprovar-la el dia 19, en tant que representava «una narración más del género polic[í]aco llevada con soltura y sin cre[a]r situaciones que pudieran comprometer soluciones en contradicción con la ética».⁸³⁶ Com en el cas anterior, el projecte de publicació va ser ajornat, fins al 18 de març de 1967, que Ramon Bastardes va emetre una nova sol·licitud. Mampel va expedir-ne un informe positiu, per tal com «procede mantener la autorización concedida en 1965», i agregava: «Aceptado el depósito».⁸³⁷ Com sigui que l'obra va tenir el vistiplau el 20 de març, va aparèixer el mateix any, en traducció de Josep Vallverdú, a La Cua de Palla (número 49).

⁸³³ *Ibidem*.

⁸³⁴ AGA, SC, expedient 4588, caixa 66/03031.

⁸³⁵ AGA, SC, expedient 8514, caixa 21/16794.

⁸³⁶ *Ibidem*.

⁸³⁷ AGA, SC, expedient 2230, caixa 21/18006.

El 4 de desembre l'editorial va endegar la gestió d'*El gos groc* (*Le chien jaune*, 1929), de Georges Simenon. L'informe, del lector 12, n'aconsellava l'autorització el 21 de desembre de manera telegràfica i sense gaire argumentació:

NOVELA POLIC[Í]ACA. Hay un muerto. El comisario Maigret es el encargado de averiguar el caso y llega al descubrimiento de que había sido debido a uno que estaba metido en el tráfico de cocaína que se había descubierto. NO CONTIENE NADA CENSURABLE.⁸³⁸

Després que el consentiment fos confirmat el 23 de desembre, el 1967 l'obra va ser incorporada a La Cua de Palla, en traducció de Capmany, com a número 48.

El 13 de desembre Crespo va emetre una instància per a publicar *El gran Gatsby* (*The Great Gatsby*, 1925), de F. Scott Fitzgerald, que circulava en castellà des del 1953 («Antecedentes: 2150-53 Aut. P. B.»).⁸³⁹ El 20 de desembre el lector 16 va fer un resum i una breu anàlisi de l'original nord-americà i, en acabat, va concedir-ne l'aprovació:

(C). Novela. Al acabar la guerra (la primera europea), un oficial norteamericano descubre al repatriarse que su novia se ha casado con otro. El despecho le induce a meterse en negocios sucios, de contrabando de bebidas, con los que se enriquece. Todos sus esfuerzos se dirigen luego a reconquistar a su antigua novia, intentando separarla de su marido. Después de una serie de vicisitudes, termina a manos de un marido celoso.

La principal cualidad de la obra reside en la acertada descripción de la sociedad americana de la primera posguerra. Por lo demás, está escrita con un lenguaje limpio. PUEDE PUBLICARSE.⁸⁴⁰

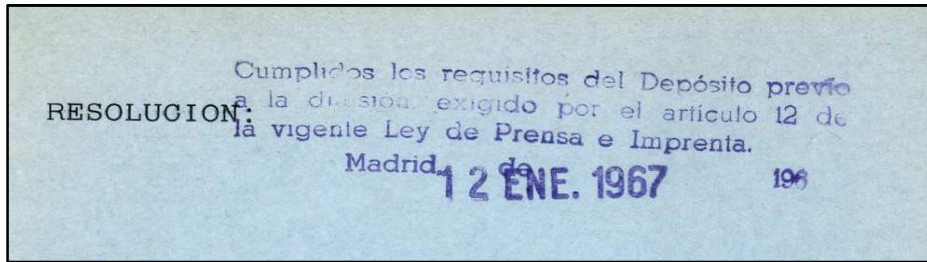
Per bé que la superioritat va ratificar el dictamen l'endemà, dia 21, Bastardes no va fer efectiu el dipòsit d'exemplars fins al cap d'un any i mig, l'11 de gener de 1967.

⁸³⁸ AGA, SC, expedient 8985, caixa 21/16848.

⁸³⁹ AGA, SC, expedient 9187, caixa 21/16868.

⁸⁴⁰ *Ibidem*.

El Jefe de la Sección de Lectorado ni tan sols va encomanar la revisió dels antecedents a un lector, pel fet que ell mateix va signar, el 12 de gener, una succinta nota escrita a mà sobre el formulari de l'informe («Nov. Aut. 1965»)⁸⁴¹ Així, el 1967 *El gran Gatsby* va integrar-se a El Balancí, en traducció de Folch i Camarasa, amb el número 27.

Imatge 82. Revers de la fitxa que acredita l'inici d'expedient d'*El gran Gatsby*⁸⁴²

La darrera sol·licitud cursada per Edicions 62 aquell any correspon a *Tendra és la nit* (*Tender is the Night*, 1934), també de F. Scott Fitzgerald. El lector 5 va tenir en compte que ja existia la traducció castellana des del 1962 («Ant.: Aut. 6129/62»),⁸⁴³ per atorgar-ne el permís el 20 de desembre: «Describe el conflicto en su matrimonio, de un psiquiatra, con una paciente suya. Ya aprobada anteriormente».⁸⁴⁴ El projecte, com en el cas anterior postergat, es va reprendre el 21 de maig de 1968 i el veredictes es va resoldre en tan sols tres dies. El lector, Mampel, va al·legar, en l'informe, que la novel·la havia estat «autorizada sin tachaduras en 1965», i que «procede mantener dicha autorización para el presente depósito. Nada que objetar en portadas ni solapas».⁸⁴⁵ A l'últim, l'obra de Fitzgerald va convertir-se en el número 36 d'El Balancí, en traducció de Terenci Moix, el mateix 1968.

⁸⁴¹ AGA, SC, expedient 206, caixa 21/17836.

⁸⁴² *Ibidem*.

⁸⁴³ AGA, SC, expedient 9188, caixa 21/16868.

⁸⁴⁴ *Ibidem*.

⁸⁴⁵ AGA, SC, expedient 4412, caixa 21/18977.

4.2.1.4. Estela

El 1965 Estela només va emetre una instància, per a l'obra de temàtica cristiana *Thérèse Collas. La noia del club «saxo-bar»* (*Thérèse Collas. La fille du Saxo-Bar*, 1964), de l'escriptor catòlic francès Michel Quoist. El 29 de maig la superioritat va delegar-ne la revisió al pare Miguel Oromí, en qualitat de censor religiós, que el 6 de juny, després de fer-ne un breu resum, va concedir-li el plàcet:

Se trata de un “diario” particular de una muchacha de 18 años, primero atea y sólo con ganas de divertirse y aprovechar la vida, que poco a poco, gracias al contacto con la J.O.C. va convirtiéndose hasta llegar a ser una verdadera cristiana y un apóstol dentro de un ambiente parisién más o menos comunista y ateo.- No sé si es historia o más bien novela; pero al menos no hay nada que desentone. Puede publicarse.⁸⁴⁶

Així que el vistiplau va ser corroborat el 18 de juny, el mateix any va integrar-se, en traducció de Lluís López de Castillo, a la col·lecció El Món Avui.

4.2.1.5. Juventud

L'editorial Juventud, especialitzada en literatura infantil i juvenil des del 1923, va portar a tràmit una petició per a la novel·la de José Luis Martín Vigil *La vida ens ve a trobar* (*La vida sale al encuentro*, 1955), publicada el 1965.

⁸⁴⁶ AGA, SC, expedient 4029, caixa 21/16296. Tot i que inicialment ens vam plantejar la mateixa qüestió pel que fa a la naturalesa de l'obra de Quoist, finalment vam decidir incorporar-la al corpus pel fet que les traces narratives de l'autor i la línia argumental l'aproximen més al gènere de la novel·la que no pas al de l'assaig.

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
 DIRECCION GENERAL DE INFORMACION
 INSPECCION DE LIBROS

1696

Ilmo. Sr.:
 El que suscribe Editorial Juventud, S.A.
 con domicilio en Barcelona calle Provenza núm. 101
 solicita la autorización que exige la Orden de 29 de abril de 1938 y disposiciones complementarias para la edición del texto que se adjunta y cuyas características se indican.
 Autor José Luis Martín Vigil
 Título "La vida ens ve a trobar" (Título original castellano: "La vida sale al encuentro")
 Editor Ed. Juventud { Domiciliado en Barcelona
 Calle Provenza núm. 101
 Páginas 360
 Formato Octavo
 Tirada 10.000 ejemplares
 Precio de venta 60 ptas.
 Colección en que se incluye Z catalana
 Madrid, 5 de Març de 19 65
 El solicitante,
EDITORIAL JUVENTUD, S.A.
 P. P. *[Firma]*

Ilmo. Sr. Director General de Información.

Imatge 83. Instància de sol·licitud per a *La vida ens ve a trobar*⁸⁴⁷

En l'informe, del 31 de març, el lector 13 va deixar constància que «esta novela ya fue autorizada en su original castellano en expediente nº 4465/64» i, tenint en compte que, segons el seu parer, la traducció catalana, de Ramon Folch i Camarasa, «no ofrece motivo alguno de alteración de la decisión por la que se autorizó aquella publicación», va decretar que «se considera en consecuencia conveniente concederla de nuevo para esta traducción».⁸⁴⁸

⁸⁴⁷ AGA, SC, expediente 1696, caixa 21/16003.

⁸⁴⁸ *Ibidem*.

4.2.1.6. Mateu

El 13 de maig Mateu va sol·licitar l'autorització per a *Èxode* (*Exodus*, 1958), de l'autor nord-americà Leon Uris, en traducció de Marçal Trilla (que, tal com hom pot llegir en el document següent, també va encarregar-se de redactar el pròleg).

Date el lector al
expediente 4484-61

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
Dirección General de Información
Sección de Orientación Bibliográfica

EXPEDIENTE N.º 3686-65

Presentada con fecha **13 MAYO 1965**
instancia en solicitud de autorización para
imprimir la obra **EXODE** (catalan)
de la que es autor **URIS, Leon**
Traducción y prologo: **Marçal Trilla i Rostó**
editada por **Mateu**
con un volumen de **752** páginas
y una tirada de **2.000** ejemplares.
Madrid, de **13** de **1965**
El Jefe del Negociado de Registro,

ANTECEDENTES:
6940-62
Aut. 20-XI-62

El Jefe del Negociado de Circulación
y Ficheros,

PASE AL LECTOR Don 6
Madrid, **13** de **V** de **1965**
El Jefe de la Sección de Lectorado,

Imatge 84. Primera pàgina del formulari de l'informe d'*Èxode*⁸⁴⁹

Malgrat que a l'apartat «Antecedentes» consta el número d'un expedient (6940-62), que, suposem, es refereix al de la versió castellana, una nota escrita al marge, sense

⁸⁴⁹ AGA, SC, expedient 3686, caixa 21/16250.

data ni signatura, diu: «Darle al lector el expediente 4484-61».⁸⁵⁰ Així, el 18 de maig el censor Francisco Aguirre va elaborar-ne el veredict:

(C). Novela. La obra nos narra la historia trágica del pueblo jud[í]o en los campos de concentración na[z]is, lucha con los [á]rabes y primeros tiempos del nuevo estado de Israel. Esta versión catalana suaviza la escena erótica del original ingl[é]s en la p[á]g. 370. La obra ha sido ya aprobada por esta censura en el año 61 y creo que se puede mantener su aprobación en esta publicación catalana.⁸⁵¹

Un cop ratificat el plàcet l'endemà, 19 de maig, l'obra d'Uris va aparèixer a la col·lecció Vernacle el mateix any.

4.2.1.7. Molino

El 1965 Molino va demanar el permís de dues obres d'Agatha Christie. La primera, *Un gat al colomar* (*Cat Among the Pigeons*, 1959), que ja circulava en castellà des del 1960 («Antecedentes: 1648-60 Aut. P. B.»),⁸⁵² va entrar a censura el 8 de gener. Aguirre va redactar un informe quatre dies més tard, el 12 de gener, en la línia de molts dictàmens escrits per ell anteriorment: «Esta obra ha sido [...] autorizada por esta censura en el año 60 por lo que creo que se puede permitir ahora su publicación».⁸⁵³ De manera anàloga, *Sang a la piscina* (*The Hollow*, 1946), que no va arribar a les dependències del MIT fins al 10 d'abril («Antecedentes: 2426-65 Aut. en Obras escogidas el 3-4-65»),⁸⁵⁴ va rebre el vistiplau de José Luís Elso Quílez el 13 d'abril: «Procede mantener la autorización

⁸⁵⁰ *Ibidem*.

⁸⁵¹ *Ibidem*.

⁸⁵² AGA, SC, expedient 142, caixa 21/15790.

⁸⁵³ *Ibidem*.

⁸⁵⁴ AGA, SC, expedient 2804, caixa 21/16153.

concedida en el año 1965 [...] a la novela polic[í]aca “Sang a la piscina”». ⁸⁵⁵ Un cop ratificat el consentiment per part del Director General, el 1965 totes dues obres van ser incorporades a L'Interrogant, en traducció de Montserrat Abelló, com a números 2 i 4, respectivament.

4.2.1.8. Nova Terra

La primera instància de Nova Terra aquell any correspon a *Ciudadella* (*Citadelle*, 1948), d'Antoine de Saint-Exupéry («Antecedentes: 1345-51 Aut. Imp. P. B.»). ⁸⁵⁶ Mampel va emetre'n un veredict, el 16 de febrer, sobre l'original francès, per mitjà del qual oferia una breu anàlisi de la novel·la:

Literatura. Obra póstuma del autor, que puede quedar clasificada y puede ser definida como la [ú]ltima de las ut[ó]picas. El autor expone, sin una estructura narrativa definitiva, sus taras morales y pol[í]ticas, sin matiz correcto alguno, simplemente desarrollando un humanismo basado en la búsqueda de los valores del hombre. PUEDE AUTORIZARSE. ⁸⁵⁷

El 26 de març Crespo va enviar una sol·licitud per a l'autorització del «texto que llevarán las SOLAPAS el d[í]a que se pongan en circulación los libro[s] a que se refiere el presente escrito». ⁸⁵⁸ El mateix lector va escriure una nota escrita sobre l'informe, amb data 29 de març: «Nada que oponer al texto de las galeradas que contiene un resumen de la obra y una breve biograf[í]a del autor». ⁸⁵⁹ El 1965 *Ciudadella* va ser publicada a Actituds, en traducció de Miquel Martí i Pol i Jordi Sarsanedas, amb el número 5.

⁸⁵⁵ *Ibíd.*

⁸⁵⁶ AGA, SC, expedient 835, caixa 21/15879.

⁸⁵⁷ *Ibíd.*

⁸⁵⁸ *Ibíd.*

⁸⁵⁹ *Ibíd.*

Els tràmits per a *Tifó* (*Typhoon*, 1899-1902), de Joseph Conrad, iniciats el 22 de febrer, es van resoldre en tan sols quatre dies. El Negociado de Lectorado va fer constar a la primera pàgina de l'informe que la versió castellana ja havia estat autoritzada: «Ant: De este autor figura “Un tifón” exp. 1440-58 Aut. el 1-4-58»,⁸⁶⁰ fet que el lector 16 va tenir present en elaborar el dictamen el 25 de febrer: «examinado el texto de la presente obra [...], se reitera la autorización concedida en exp. 1440-58 de fecha 1-4-58».⁸⁶¹ El Jefe de la Sección va ratificar el judici de seguida, per bé que la novel·la de Conrad, en traducció de Folch i Camarasa, no va aparèixer a El Gra de Mostassa, com a número 11, fins al 1966.

El 2 d'octubre Nova Terra va endegar el procés de revisió d'una obra de l'autor cubà José Soler Puig, *Aquí Cuba, 24 hores d'història* (*Bertillón 166*, 1961).

Expediente n.º 7189-65	
Aquí Cuba: VINT-I-QUATRE HORES D'HISTÒRIA (VEINTICUATRO HORES D'HISTORIA)	
Título.— Bertillon 166	Cambio de T.
Autor.— SOLER PUIG, Jose	
Editor.— Nova Terra	
Importador.—	
Fecha entrada 2-10-65	Fecha de salida
Lector n.º 14	Entregada
Mod 421.	
NL 31 (21-10-65) NL 20 (19-11-65) NL 32 (20-11-65)	

Imatge 85. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d'*Aquí Cuba, 24 hores d'història*⁸⁶²

⁸⁶⁰ AGA, SC, expedient 1396, caixa 21/15958.

⁸⁶¹ *Ibidem*.

⁸⁶² AGA, SC, expedient 7189, caixa 21/16640.

Atès el contingut polític, encara no havia aparegut publicada en castellà a l'Estat («no P. B.»). El lector 14 es va afanyar a denegar-ne l'autorització el 17 d'octubre:

Novela (C).- Novela escrita en español y traducida al franc[és], idioma en que ha sido presentada para su examen.

La novela nos describe la vida de los revolucionarios cubanos en la ciudad de Santiago, y su lucha contra el r[égimen] de Batista. Las torturas, registros, asesinatos y sevicias (sic) realizadas por las fuerzas de Batista ocupan todo el libro. Los revolucionarios marchan sin saber a donde van ni lo que quieren. S[ó]lo aspiran a la libertad. En este conglomerado de violencia y muertes por ambas partes; en medio del desorden y del caos pol[ít]ico, aparece la figura de un negro comunista, que viene a Santiago a organizar a los trabajadores dispersos y sin control. Este hombre a trav[és] de los cap[ít]ulos de la novela, va extendiendo su influencia ben[é]fica y de paz, censurando los asesinatos de los revolucionarios. P[ro]pagando una lucha sin sangre, y en un estrecho contacto con el Padre Gonz[á]lez, sacerdote cat[ó]lico de la Catedral, en la que oculta y ampara a los revolucionarios.

La figura del negro comunista adquiere un extraordinario valor, ya que nos muestra una faceta completamente in[éd]ita de la t[á]ctica comunista. Aparece como enemiga de toda violencia, propugna por medios pac[íf]icos para obtener sus fines, admite todas las posturas pol[ít]icas y mantiene estr[e]chas y cordiales relaciones con sacerdotes, a los que respeta y ensalza. Esa figura principal es el verdadero peligro del libro, ya que con esa actitud puede f[á]cilmente inducir a error. Por esta raz[ón] NO DEBE AUTORIZARSE SU PUBLICACI[Ó]N.⁸⁶³

Malgrat la inexorabilitat del veredict, tres dies més tard, el 21 d'octubre, el cap de secció va demanar a un altre lector, Antonio Lázaro, que elaborés un segon informe. L'argumentació era molt similar a la del primer i el resultat, del 15 de novembre, va ser el mateix:

(C).- Toda la trama transcurre durante un día cualquiera de la primera época de la revolución cubana que derrocó al régimen de Batista. [...]

⁸⁶³ *Ibíd.*

Figura sumamente representativa de la narración es un hombre de color apodado «el Negro», también protegido del Padre González, que se autodefine como comunista. Cada vez que aparece en el diálogo, muestra sus puntos de vista ideológicos y prácticos con una indudable simpatía hacia el comunismo (ver páginas: 30, 103, 105, 190...). Se propone su DENEGACIÓN.⁸⁶⁴

El 29 de noviembre Dietta va emetre un tercer informe que, incomprensiblemente, refutava el criteri dels dos anteriors i que, per mitjà de subterfugis, concedia el plàcet a l'obra de Soler Puig sense supressions:

(C).- Novela. Se relatan una serie de incidentes de la lucha entre Batista y los revolucionarios fidelistas, parece que lo que se quiere reflejar y se consigue, es la psicosis de miedo colectivo: detenciones, asesinatos, de los últimos tiempos de Batista, cuando ya se había producido el golpe al cuartel de Moncada. Un relato que ahora está vuelto por passiva, al menos oficialmente. PROCEDE SU AUTORIZACIÓN.⁸⁶⁵

Tanmateix, sembla que encara va caldre l'opinió d'un quart lector, aquest cop, de M. Martín Arias, per a assolir un consens. La conclusió de l'informe, del 13 de desembre, és ben previsible:

(C).- Novela. Se trata de un relato novelado de lo sucedido en la Cuba de los últimos momentos de la dictadura de Batista. La obra fue publicada en el año 1960, momento en que pudo tener (desde el punto de vista de la censura política) una justificación de la que ahora carece.

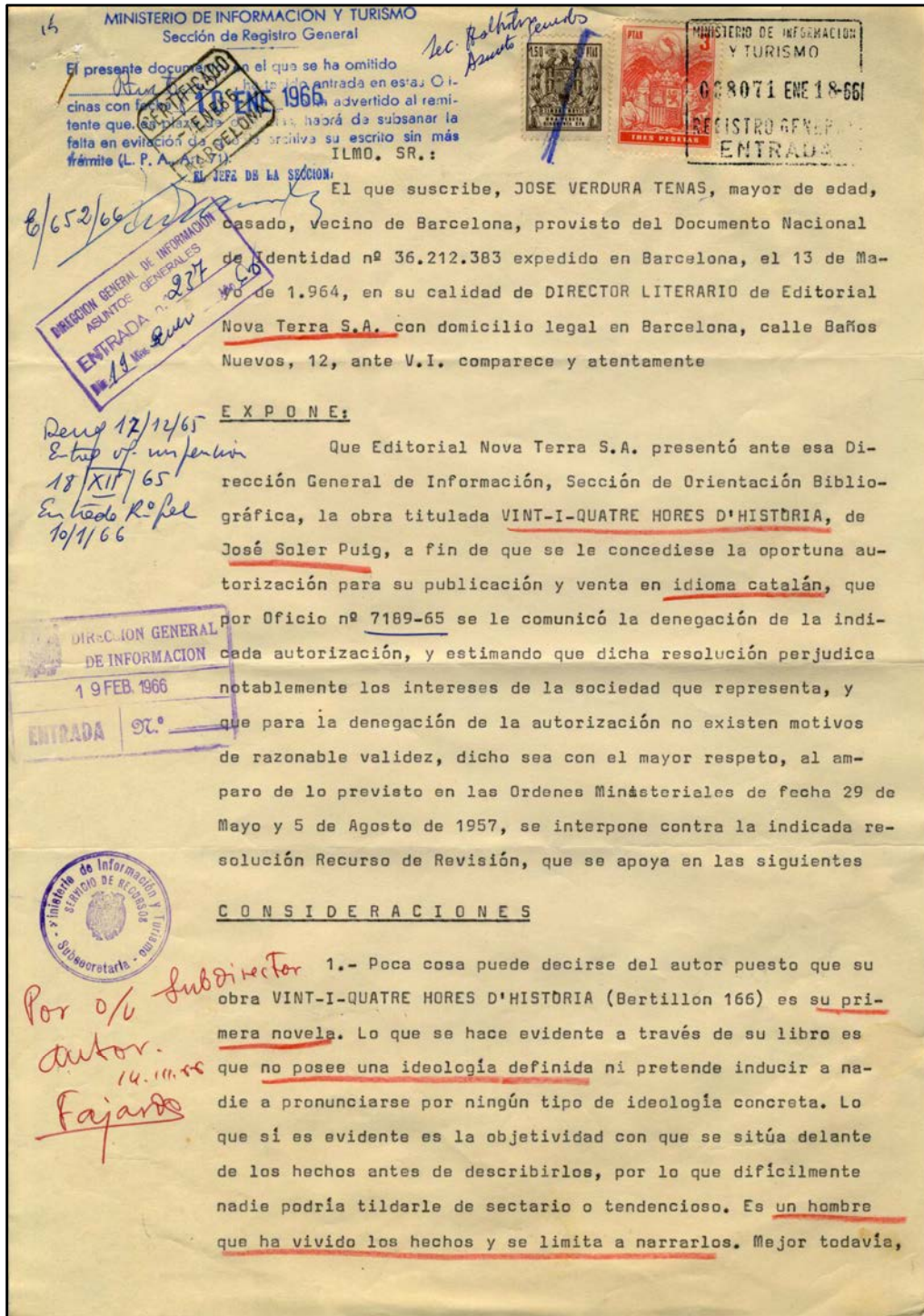
Efectivamente, con toda la ingenuidad del filomarxismo, se contiene a través de todas sus páginas una loa al fidelismo (o sea al régimen de gobierno e ideología hoy encarnadas en la persona de Fidel Castro) que consideramos inadmisibles. NO AUTORIZABLE.⁸⁶⁶

⁸⁶⁴ Ibídem.

⁸⁶⁵ Ibídem.

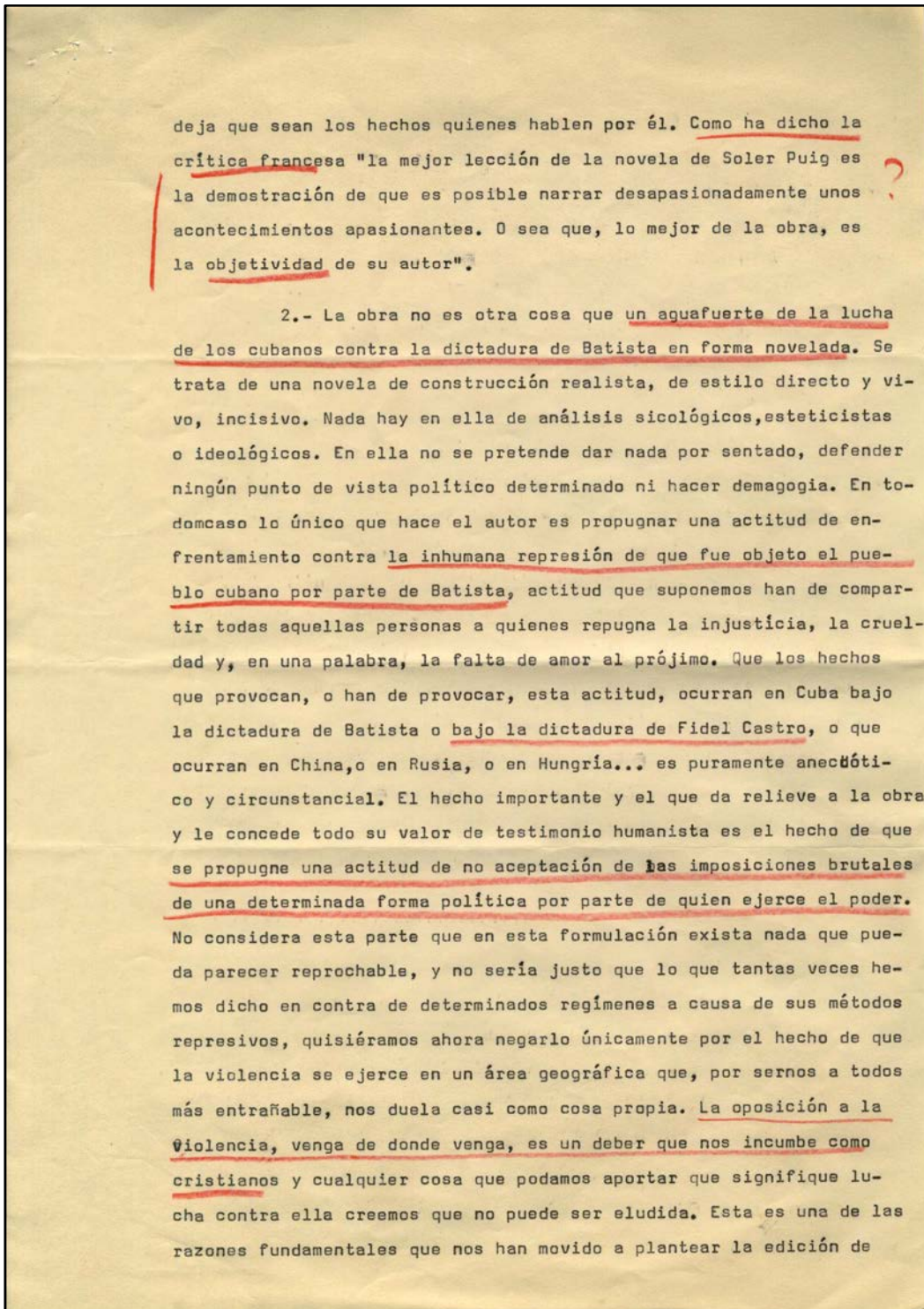
⁸⁶⁶ Ibídem.

El balanç negatiu dels veredictes va concórrer en una denegació concloent, que va ser transmesa a l'editorial el 17 de desembre. A l'inici de gener de 1966, però, Nova Terra va emetre un recurs de revisió, que val la pena de reproduir sencer:

Imatge 86. Recurs de revisió per a sol·licitar l'autorització d'*Aquí Cuba, 24 hores d'història* (I)⁸⁶⁷

⁸⁶⁷ Ibidem.

Imatge 87. Recurs de revisió per a sol·licitar l'autorització d'*Aquí Cuba, 24 hores d'història* (II)⁸⁶⁸

⁸⁶⁸ *Ibidem*.

esta obra.

3.- Suponemos que las razones alegadas hasta ahora son válidas y entran de lleno en la línea de apertura propugnada por el Sr. Ministro de Información en cuanto a la divulgación de obras escritas, en nuestro país. Esta parte no acierta, pues, a dar con las razones que pueden haber inducido a la denegación de la obra VINT-I-QUATRE HORES D'HISTORIA de José Soler Puig, ya que si bien podría alegarse que la problemática de la violencia, por no afectarnos directamente, escapa a nuestras formulaciones y más bien debe eludirse, no consideramos que esto pueda tener fuerza argumental suficiente para fundamentar la denegación, mucho menos si tenemos en cuenta que el nuestro es el mismo caso de Francia, donde la obra ha visto la luz por primera vez a pesar de los alejados que se halla también el país vecino de este tipo de planteamientos (y no deja de ser altamente significativo también que sea precisamente en Cuba donde la obra en cuestión ha sido prohibida por el régimen actual). El hecho de este alejamiento real de este tipo de problemática más bien está en favor de la publicación de la obra a que nos estamos refiriendo, ya que precisamente por no afectarnos directamente no puede ejercer sobre nuestro público otros efectos que los de inducirle a unas posiciones mentales de reprobación de determinados métodos, ayudándole a evolucionar por la vía pacífica y a través de la comprensión intelectual, hacia actitudes abiertamente humanistas -y por ende netamente cristianas- y en la línea de la evolución actual del mundo.

Como inciso queremos hacer notar también que la denegación de la obra, de no ser revisada y revocada, nos obligaría a rescindir el contrato de traducción que tenemos firmado con "LES EDITEURS FRANÇAIS REUNIS" de París, cosa que, aparte de los perjuicios económicos que nos acarrearía, nos duele profundamente por el desprestigio que supone tanto para nuestra sociedad editorial como para el conjunto del país, dado que las razones que va a ser necesario alegar ante la Editorial francesa para justificar la rescisión del contrato, van a resultar difícilmente comprensibles desde la óptica europea con

Imatge 88. Recurs de revisió per a sol·licitar l'autorització d'*Aquí Cuba, 24 hores d'història* (III)⁸⁶⁹

⁸⁶⁹ *Ibidem.*

la que, sin duda, nuestros colegas franceses enjuiciarán nuestra decisión.⁸⁷⁰

En definitiva, no cabe duda de que si bien el problema escapa a nuestras formulaciones concretas, no deja de ser evidente que nos afecta en cuanto a componentes de la gran familia universal y humana. De ahí que, el hecho de que vivamos afortunadamente alejados de estas formas brutales de imposición política, no nos excusa de tomar posición frente a ellas y de oponernos con todos los medios que tenemos a nuestro alcance a semejantes hechos. En este punto nos sentimos en plena coincidencia con la línea adoptada por la prensa y por todos los órganos de la expresión pública española frente a hechos de esta índole ocurridos en las más diversas latitudes.

A la vista de todo cuanto antecede, esperamos del sano y amplio criterio demostrado por ese Departamento, en la nueva etapa de liberalización propugnada por el Sr. Ministro de Información y a la que ya hemos hecho referencia, e incluso de acuerdo con los criterios públicamente manifestados por los órganos españoles de expresión pública, que una vez atendidas las razones expuestas y habida cuenta de que no exista motivos razonables que fundamenten una decisión denegatoria como la adoptada, considere la resolución recurrida como revocable y, previas las comprobaciones (o incluso modificaciones, si las consideran del caso), estime la obra objeto del presente Recurso susceptible de publicación y difusión en nuestro país.

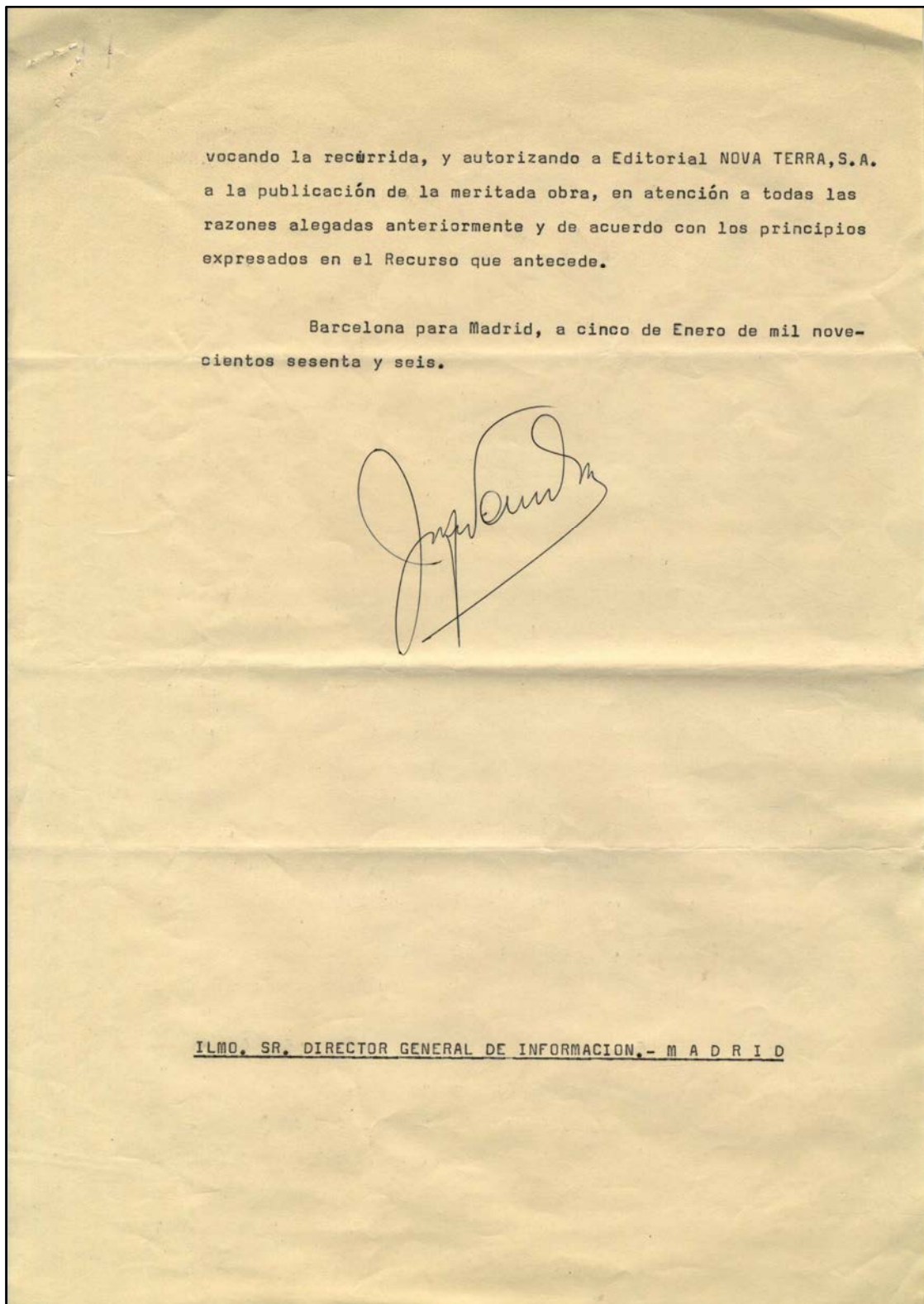
En virtud de todo lo expuesto a V.I. respetuosamente y con la mayor consideración

S O L I C I T A

Que habiendo por presentado este escrito se sirva admitirlo y en sus méritos tener por interpuesto, en nombre y representación de Editorial Nova Terra, S.A., Recurso de Revisión contra la resolución comunicada por Oficio nº 7189-65 denegatoria para la obra VINT-I-QUATRE HORES D'HISTÒRIA de José Soler Puig, y a su debido tiempo, previos los informes y los demás trámites pertinentes, dictar resolución, re-

Imatge 89. Recurs de revisió per a sol·licitar l'autorització d'*Aquí Cuba, 24 hores d'història* (IV)⁸⁷⁰

⁸⁷⁰ *Ibídem.*

Imatge 90. Recurs de revisió per a sol·licitar l'autorització d'*Aquí Cuba, 24 hores d'història* (V)⁸⁷¹

⁸⁷¹ *Ibíd.*

L'apel·lació va desencadenar una inspecció per part del director general, tal com fa palesa una comunicació que Carlos Robles Piquer va remetre el 15 de febrer de 1966 al Subdirector General de Difusión:

La Sección de Orientación Bibliográfica debe examinar el adjunto escrito del Jefe del Servicio de Recursos sobre D. José Verdura Tenas, así como instancia de dicho Sr, y traérmela a [d]e[s]pacho con los informes y con el original del libro.

La Sección de Orientación Bibliográfica debe buscar la edición francesa del libro en cuestión, que parece extraño que se haya publicado antes que la edición catalana. También debe reunir datos sobre la orientación de dicha editorial francesa.⁸⁷²

Uns quants dies més tard, la superioritat va delegar-ne la deliberació a Álvarez Turienzo. L'informe, del 6 de març, capitulava el periple administratiu d'*Aquí Cuba*, 24 hores d'història de la manera següent:

Dos actitudes fundamentales destacan a lo largo de la novela: la resistencia interna, programada, de los cubanos contra la dictadura de Batista y la represión inhumana, por parte de éste, de que fué víctima el pueblo. Es obvio que en situaciones semejantes se mezclen elementos subversivos que se aprovechan de las circunstancias con intenciones menos patrióticas. Pero el hecho importante que da valor de testimonio real a la obra es la reacción opuesta, la no aceptación de las crueles imposiciones de cualquier forma política que trata de subyugar a los espíritus.

El estilo de la novela es directo, incisivo, sangrante y energético ante el desarrollo rápido de los acontecimientos. Esto pudiera desorientar a más de uno impresionable. Pero efectivamente el autor está al margen de toda ideología ni pretende tampoco crear ambiente a favor de una forma política determinada. Es un espectador objetivo que narra con imparcialidad absoluta los hechos vividos por él.⁸⁷³

⁸⁷² Ibídem. Un document adjunt, signat per un tal Guti[é]rrez, descrivia Les Editeurs Français Reunis com una «editorial de orientaci[ó]n comunista» i afegia que «su presidente director general es el poeta Louis Aragon[, que] publica preferentemente cl[á]sicos rusos y literatura prosovi[é]tica. Colabora tambi[é]n Pierre Abraham, que dirige asimismo la revista “Europe” de la misma editorial».

⁸⁷³ Ibídem.

Autoritzada definitivament el 15 de març de 1966, l'any següent va ser inclosa a Actituds, íntegra, en traducció de Joan Soler, com a número 13.

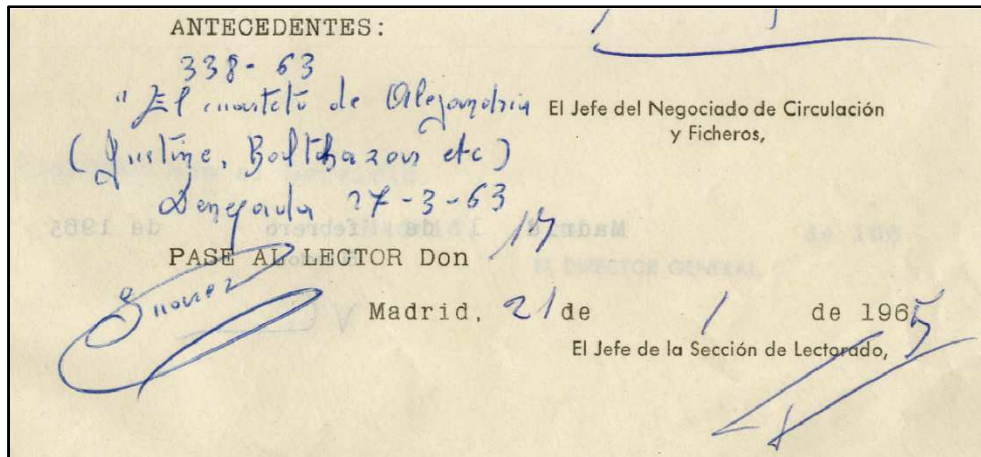
4.2.1.9. Plaza & Janés

Plaza & Janés va iniciar el 1965 amb la sol·licitud per a una obra de Curzio Malaparte, *Kaputt* (*Kaputt*, 1944), que ja havia estat autoritzada en castellà el 1960 («Antecedent.: 230-60 Aut. P. B.»).⁸⁷⁴ El 26 de gener Aguirre va tornar a atorgar-ne l'aprovació, en tant que «esta obra ha sido ya autorizada por esta censura por lo que propongo que puede ser permitida su publicación».⁸⁷⁵ Així que va obtenir el plàcet el 27 de gener, el mateix any va aparèixer, en traducció de Joan Cornudella, a La Rosa dels Vents.

Justine (*Justine*, 1957), de Lawrence Durrell, representa un cas peculiar (tot i que no excepcional), pel fet que dues editorials en van demanar el permís de manera gairebé simultània. La primera, Plaza & Janés, va emetre la petició per mitjà de la representant a Madrid, Leonora Ramírez, el 18 de gener. Diverses obres del mateix autor (parts del cèlebre *Quartet d'Alexandria*), ja havien estat prohibides en castellà, com hom pot observar a l'apartat «Antecedentes»:

⁸⁷⁴ AGA, SC, expedient 293, caixa 21/15810.

⁸⁷⁵ *Ibídem*.

Imatge 91. Antecedents a l'expedient de *Justine* ⁸⁷⁶

El primer informe, de Mampel, n'aconsellava la publicació amb supressions l'1 de febrer, per causes de moral sexual i de religió:

Novela. Supone y contiene una concepción del amor f[í]sico, como soledad invencible, como ausencia integral de comunicación. Ahora bien, las relaciones amorosas de la protagonista, Justine, con el narrador, que aqu[í] aparecen como amores adulterinos, adquieren su verdadera significación, instrumento de intrigas pol[í]ticas, en la tercera parte de la obra, «Balthazar» (Exp. 401/65), y tambi[é]n, aunque no tan decisivamente, en Mountolive (Exp. 403-65) y en Cléa (Exp. 400-65).

PUEDE AUTORIZARSE salvo las tachaduras de las p[á]ginas 8, 12, 53, 110, 199, 201, 220, 223, 245, 316-318.⁸⁷⁷

Malgrat que el Director General ja havia preparat una comunicació, al principi de febrer, per informar l'editorial de les retallades, sembla que a l'últim moment no ho va fer i va optar per demanar el criteri a Saturnino Álvarez Turienzo. El segon informe, del 8 de febrer, recomanava l'autorització de l'obra directament, sense estisorades:

⁸⁷⁶ AGA, SC, expedient 402, caixa 21/15826.

⁸⁷⁷ Ibídem. Només *Justine*, que constitueix la primera part d'*El Quartet d'Alexandria*, ha estat inclosa en aquest estudi: les altres tres (*Balthazar*, *Mountolive* i *Clea*), també presentades a censura (i autoritzades, amb supressions) el 1965, no van aparèixer a l'A Tot Vent (Proa) fins al 1984.

Novela cuyo personaje central es realmente la ciudad de Alejandría, en Egipto. Todos los demás, el banquero, la muchacha judía, la bailarina, son simples manifestaciones de la vida multiforme de la ciudad, producto de una extraña mezcla de razas y culturas. Las raras escenas o expresiones censurables aisladamente se diluyen y explican en el marco del agitado mundo que sirve de fondo. Puede autorizarse.⁸⁷⁸

Per motius que queden fora del nostre abast, la superioritat tampoc no va fer cas del segon veredict; en lloc d'això, va exigir a Plaza & Janés la «previa presentación de galeradas [...] sobre [las] que se harán, si son necesarias las oportunas indicaciones».⁸⁷⁹ Tanmateix, l'editorial mai no va presentar-les (o si ho va fer, no n'ha quedat constància) ni tampoc va publicar la novel·la de Durrell. Amb el darrer judici en ferm («Ant.: 402-65 sin resolver P. B.»),⁸⁸⁰ Aymà-Proa va repetir la sol·licitud, aquest cop, el 28 de juny. El cap de secció, Fajardo, no va encomanar la tasca a cap lector, sinó que es va limitar a escriure una nota que ordenava «poner oficio igual al dirigido a Plaza-Janés de 9.II.65 exp^o 402-65. 2.VII.65».⁸⁸¹ En conseqüència, tres dies més tard el director va demanar la galerada de la traducció a Ricard Domènech. La gestió va demorar-se considerablement, atès que el text traduït no va arribar a les dependències del MIT fins al 21 d'octubre de 1969 de la mà d'un altre gestor, Fernando Moreno. Mampel, que ja havia emès un veredict poc favorable sobre l'original francès el 1965, va ser l'encarregat d'avaluar la traducció, de Manuel de Pedrolo, el 23 de setembre:

(C). Novela. Un professor, amigado con una bailarina semiprostituta, se lía luego con la mujer de un banquero. La novela consiste en un estudio psicológico, profundo, de la segunda amante, comparándola con la primera y a través de los diálogos con sus anteriores amantes.

⁸⁷⁸ *Ibíd.*

⁸⁷⁹ *Ibíd.*

⁸⁸⁰ AGA, SC, expedient 4833, caixa 21/16388.

⁸⁸¹ *Ibíd.*

Se trata de un amor puramente sexual, al margen de toda moral; y como telón de fondo, los burdeles de Alejandría. La relación carnal es el verdadero protagonista de la novela. La misma portada y las solapas prometen mucho erotismo. Pero –cosa extraña– hay pocas escenas pornográficas. Acoté las frases más pornográficas y alguna escena semierótica en las pgs. 6, 18, 27, 35-6, 54, 64, 69, 87, 97, 98, 108, 118, 147, 152-3, 155, 195, 203. Pero mucho me temo que no sean suficientes para impugnar un depósito judicialmente. Los juristas tienen la última palabra.

ACEPTABLE EL DEPÓSITO con muchas reservas.⁸⁸²

Aquesta sentència tan contundent va ser desestimada, per tal com un apunt escrit al marge pel cap de secció el 24 d'octubre decretava que,

examinados los párrafos arriba indicados, aparece como relevantemente er[ó]tico en primer lugar el señalado [en] la p[á]g. 54, luego con menor importancia el de la p[á]g. 87, [...] el de la p[á]g. 97 y una frase algo blasfema en la p[á]g. 98. Pero no considero que ello pueda dar pi[e] para un secuestro ni tampoco para den[ú]ncia al M^o Fiscal, por lo que quizá convenga admitir el dep[ó]sito por silencio.⁸⁸³

D'aquesta manera, les autoritats del lectorat del MIT finalment es van acollir al recurs del «silenci administratiu» per a enllestir l'expedient de *Justine*, que el mateix 1969 va ser publicada, íntegra, a la col·lecció Tròpics.

El 19 de febrer Ramírez va emetre una instància per a *La innocència del pare Brown* (*The Innocence of Father Brown*, 1911), de G. K. Chesterton («Antecedentes: El candor del P. Brown 739-61 Aut. P. B.»).⁸⁸⁴ Tres dies més tard, el Jefe de la Sección va encomanar-ne la lectura a Aguirre, que el 3 de març va expedir un veredicta aprovatori: «C. Novela polic[í]aca. Esta obra ha sido ya autorizada por esta censura en el año 61 en castellano por lo que creo que se puede autorizar su publicación en catalán».⁸⁸⁵ El 1965 va ser incorporada, en traducció de Josep Vallverdú, a La Rosa dels Vents.

⁸⁸² AGA, SC, expedient 10432, caixa 66/03531.

⁸⁸³ *Ibidem*.

⁸⁸⁴ AGA, SC, expedient 1312, caixa 21/15946.

⁸⁸⁵ *Ibidem*.

Una altra novel·la inclosa a La Rosa dels Vents el 1965 és *Benedicció de la terra* (*Markens Grøde*, 1917), de l'escriptor noruec, premi Nobel de Literatura de 1920, Knut Hamsun (pseudònim de Knut Pedersen). Malgrat que no havia estat mai publicada en castellà a l'Estat, i no tenia antecedents, l'editorial va fer arribar directament la galerada de la traducció, de Joan Rius. Mampel va concedir-ne el vistiplau, el 14 d'agost, amb la supressió d'un passatge:

C. Novela. Una familia nipona se establece en un bosque. Los colonos talan árboles, construyen una casa, crían animales, tienen hijos y son felices.

Novela de ambiente campesino: hombres rudos pero nobles, entregados de lleno al duro trabajo, religiosos a su manera, y con costumbres primitivas. Ambiente rural muy bien descrito, con alguna escena realista un tanto cruda, pero nunca morbosa. Tan sólo suprimiría lo acotado en la P[á]g. 129 y 130, por dar carta de naturaleza a la craneotomía. AUTORIZABLE, con la salvedad antedicha.⁸⁸⁶

En cap lloc de l'expedient no consta, tanmateix, la conformitat del cap de secció, ni hem trobat el passatge que el lector afirma que va subratllar, la qual cosa ens permet concloure que finalment la censura no es va portar a terme.⁸⁸⁷ Autoritzada el 17 d'agost, l'obra de Hamsun va ser, per tant, editada íntegra.

La darrera petició que va tramitar Plaza & Janés aquell any,⁸⁸⁸ el 27 de setembre, correspon a *El marit a col·legi* (*Il marito in collegio*, 1944), de Giovanni Guareschi, en traducció de Rossend Oliveró («Antecedentes: 4764-52 Aut. 15-10-52»)⁸⁸⁹ Elso Quílez va ser l'encarregat d'avaluar-la, tot i que, tenint en compte que ja havia estat autoritzada força anys abans en castellà, va limitar-se a dir que «procede mantener la autorización

⁸⁸⁶ AGA, SC, expedient 5299, caixa 21/16443.

⁸⁸⁷ Aquesta afirmació ha estat contrastada en comparar les pàgines 129 i 130 de la galerada que incloïa l'expedient de l'AGA amb les corresponents de la versió definitiva.

⁸⁸⁸ També va ser l'última sol·licitud de narrativa traduïda tramitada per l'editorial els anys seixanta.

⁸⁸⁹ AGA, SC, expedient 7052, caixa 21/16623.

concedida en el año 1952, [...], a la novela “Marido colegial”».⁸⁹⁰ Un cop corroborat el consentiment el 5 d'octubre, l'obra va veure la llum el 1966 a La Rosa dels Vents.

4.2.1.10. Pomaire

El 1965 l'editorial Pomaire, que operava des de Xile, també va començar a incorporar novel·la forana en català dins la col·lecció Grans Novel·les d'Avui. Aquell any va demanar el permís de dues obres de l'autor australià Morris West: *L'ambaixador* (*The Ambassador*, 1965) i *Filla del silenci* (*Daughter of Silence*, 1961). La primera, inèdita, va entrar a censura el 4 de setembre, de la mà del director editorial, José M. Vergara. Mampel va emetre'n un informe dues setmanes més tard, el dia 17:

(C). Novela. El protagonista es el Embajador de los EE.UU. en el Vietnam del Sur, durante la dictadura del Presidente Cung.

Novela de cariz político. Quiere justificar el autor la acción norteamericana en Saigón. Y aunque admite su participación en el golpe de estado que derrocó al Presidente, se esfuerza en demostrar que su asesinato fue un hecho contra la voluntad del Embajador. El autor, católico, hace resaltar la nobleza y buena voluntad del Presidente Cung, no obstante evidenciar sus errores. Nada que objetar a esta novela, escrita de mano maestra por Morris West. AUTORIZABLE.⁸⁹¹

Per bé que el plàcet va ser ratificat l'endemà, el 18 de setembre, l'editorial no va portar a terme el dipòsit d'exemplars fins al desembre del 1966, sota la Llei Fraga.⁸⁹² Cal assenyalar que l'obra ja feia uns quants mesos que circulava, en traducció d'Antoni Jofresa, com a número 101. D'altra banda, per a *Filla del silenci* la gestió va iniciar-se

⁸⁹⁰ *Ibíd.*

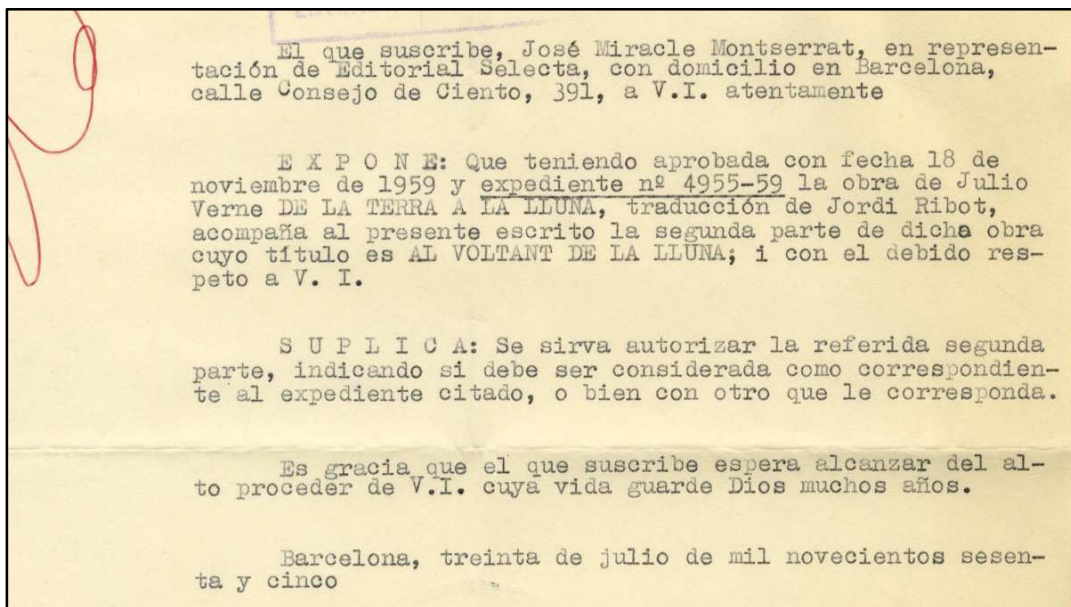
⁸⁹¹ AGA, SC, expedient 6472, caixa 21/16561.

⁸⁹² AGA, SC, expedient 8167, caixa 21/17751.

el 22 de novembre («Antecedentes: “La hija del silencio” 1111-65 Aut. 14-2-65»)⁸⁹³ El 26 de novembre el mateix lector, el 17, va proposar de concedir novament el vistiplau a l'obra, que ja havia estat «autorizada, en versión castellana y sin tachaduras, este mismo año».⁸⁹⁴ Com en el cas anterior, el gestor Tadeusz G. Malinowski, des de Madrid, va ser l'encarregat de fer efectiu el dipòsit d'exemplars al principi de desembre de 1966.⁸⁹⁵ En traducció de Joan B. Xuriguera, va esdevenir el número 54 de la col·lecció.

4.2.1.11. Selecta

Selecta només va endegar el procés de supervisió d'una novel·la: *Al voltant de la lluna* (*Autour de la lune*, 1870), de Jules Verne.

Imatge 92. Instància de sol·licitud per a *Al voltant de la lluna* (1965)⁸⁹⁶

⁸⁹³ AGA, SC, expedient 8597, caixa 21/16804.

⁸⁹⁴ *Ibidem*.

⁸⁹⁵ AGA, SC, expedient 8158, caixa 21/17751.

⁸⁹⁶ AGA, SC, expedient 5790, caixa 21/16496.

És sorprenent, i rellevant, que, malgrat que ja havia estat editada per Arimany el 1963, en traducció de Lluís Gassó i d'Enric Massó (exp. 2188/62), ni el responsable del Negociado del Lectorado ni el censor no ho van prendre en consideració («no P. B.»), i, per tant, va ser avaluada com a obra inèdita. Així, el 21 d'agost Mampel, després de fer-ne un breu resum («Un francés y dos americanos, con dos perros, se dirigen a la Luna dentro de un proyectil balístico. La bala no consigue alunizar. Tras dar varias vueltas en torno del satélite, regresa el proyectil y cae en el Pacífico [...]»), afirmava: «De sobra es conocida la temática y técnica novelística del gran Julio Verne. La presente novela es continuación de la conocidísima “De la tierra a la Luna”». ⁸⁹⁷ Autoritzada el 24 d'agost pel cap de secció, el 1965 va integrar-se a la Biblioteca Selecta, aquest cop, en traducció de Jordi Ribot i Rius, amb el número 382.

4.2.1.12. Vergara

Vergara va començar aquell any, el 26 de març, amb la tramesa d'una sol·licitud per a *Grand Hotel* (*Menschen im Hotel*, 1929), de l'escriptora austríaca Vicki Baum, que ja havia estat importada en castellà el 1946 («Antecedentes: 5521-46 Aut. Imp.»). ⁸⁹⁸ El 30 de març José Luís Elso Quílez va tenir en compte aquest precedent per atorgar-li el plàcet, per tal com «procede mantener la autorización concedida en el año 1946, con el número de expediente 5521, a la obra “Gran Hotel”». ⁸⁹⁹ L'endemà, tanmateix, el cap de secció va demanar a Aguirre que elaborés un segon informe per corroborar el d'Elso Quílez, que no va ser expedit fins al 27 d'abril:

⁸⁹⁷ *Ibíd.*

⁸⁹⁸ AGA, SC, expedient 2297, caixa 21/16079.

⁸⁹⁹ *Ibíd.*

(C). Novela de aventuras. La acción se desarrolla en un hotel de lujo alemán en el que un ladrón sentimental intenta robar las perlas de una vieja bailarina y la cartera de un huésped Kringelein (sic). Hay escenas escabrosas pero a mi juicio no llegan a lo obscuro. Creo que se puede permitir su publicación.⁹⁰⁰

Atesa la concordança dels dos dictàmens, la superioritat va signar-ne l'aprovació el 30 d'abril, i el mateix 1965 l'obra de Baum va aparèixer a Isard, en traducció de Folch i Camarasa, com a número 22.

El 12 d'abril va arribar la petició per a *Enllà* (*Beyond This Place*, 1953), d'A. J. Cronin. Dues setmanes més tard, el 30 d'abril, l'obra va ser avaluada pel lector 13, que, després de fer-ne una sinopsi, va decretar-ne l'aprovació:

(C). Novela de tipo pol[i]c[í]aco en la que el protagonista, que a efectos universitarios necesita una certificación de nacimiento se entera por su madre que se muestra reacia a lograrla, que su padre fu[e] condenado a muerte por asesinato y conmutada luego la pena por la de prisión perpetua. El hijo abandona los estudios para dedicarse a averiguar todo lo concerniente al asesinato y en sus andanzas penosas logra esclarecer a pesar de los años transcurridos que su padre es inocente y cual fu[e] el verdadero culpable y así obtiene la revisión del proceso, plante[á]ndose por último el antagonismo psicol[ó]gico entre su padre, largos años preso injustamente y su madre, que creyó la culpabilidad.

Es novela limpia y puede autorizarse.⁹⁰¹

Un cop confirmat el veredict al final d'abril, el 1965 va ser incorporada a Isard, en traducció de Lluís Ferran de Pol, com a número 23. Trobem un cas semblant en una novel·la de Saint-Exupéry, *Vol de nit* (*Vol de nuit*, 1931), que ja havia estat autoritzada en castellà en la dècada dels cinquanta («Antecedentes: 7683-53 Aut. Imp. P. B. “Vuelo

⁹⁰⁰ *Ibidem*.

⁹⁰¹ AGA, SC, expedient 2838, caixa 21/16157.

nocturno" 3261-57 Aut. 20-7-57»),⁹⁰² i que va tornar a rebre el plàcet el 30 de juny, de la mà del lector 14:

(C).- Novela de los tiempos casi heroicos de la aviación comercial. Se describen las peripecias de los despegues y aterrizajes, así como los vuelos realizados de noche, en aquella época hazaña de gran importancia. Al mismo tiempo que nos relata estos vuelos nocturnos, nos va describiendo las reacciones y pensamientos del piloto de una gran línea comercial, que vuela sobre Chile, Paraguay y la Argentina. SE PUEDE AUTORIZAR SU PUBLICACIÓN.⁹⁰³

En traducció de Jaume Bofill i Bofill,⁹⁰⁴ *Vol de nit* va esdevenir el número 34 d'Isard el 1966.

El 23 de juny l'editorial va demanar el permís d'*Alexis Zorbàs (Víos kai politeía tou Aléxi Zormpá, 1946)*, de l'escriptor grec Nikos Kazantzakis («Ant.: 4990-58 Aut. P. B.»).⁹⁰⁵ El 16 de juliol el lector 13 va atorgar-ne el consentiment de la manera següent:

(C). Esta novela de tipo en cierto modo parecido al de nuestra picaresca, gira en torno a un protagonista que hizo de todo en la vida y cuyo carácter alegre se manifiesta sobre todo en su afán de gozar de la vida y de las mujeres. Es una mezcla de descreído y volteriano que se burla de los monjes griegos y a veces con cierta donosura. Puede autorizarse, sobre todo si se tiene en cuenta que ya se autorizó en castellan[o].⁹⁰⁶

Així que la superioritat va ratificar el plàcet el 19 de juliol, l'obra de Kazantzakis va passar a formar part d'Isard, en traducció de Jaume Berenguer, com a número 25.

⁹⁰² AGA, SC, expedient 4738, caixa 21/16376.

⁹⁰³ *Ibidem*.

⁹⁰⁴ Bofill i Bofill va ser l'encarregat d'elaborar la primera i única traducció al català de *Vol de nit*, trenta cinc anys després de l'aparició de l'original francès (1931), empès, en paraules seves, per «l'elevació i la grandesa moral d'aquest llibre», tal com assenyala a la contracoberta de la primera edició d'Isard. Eusebi Coromina; Laura Vilardell. *Op. cit.*, p. 179.

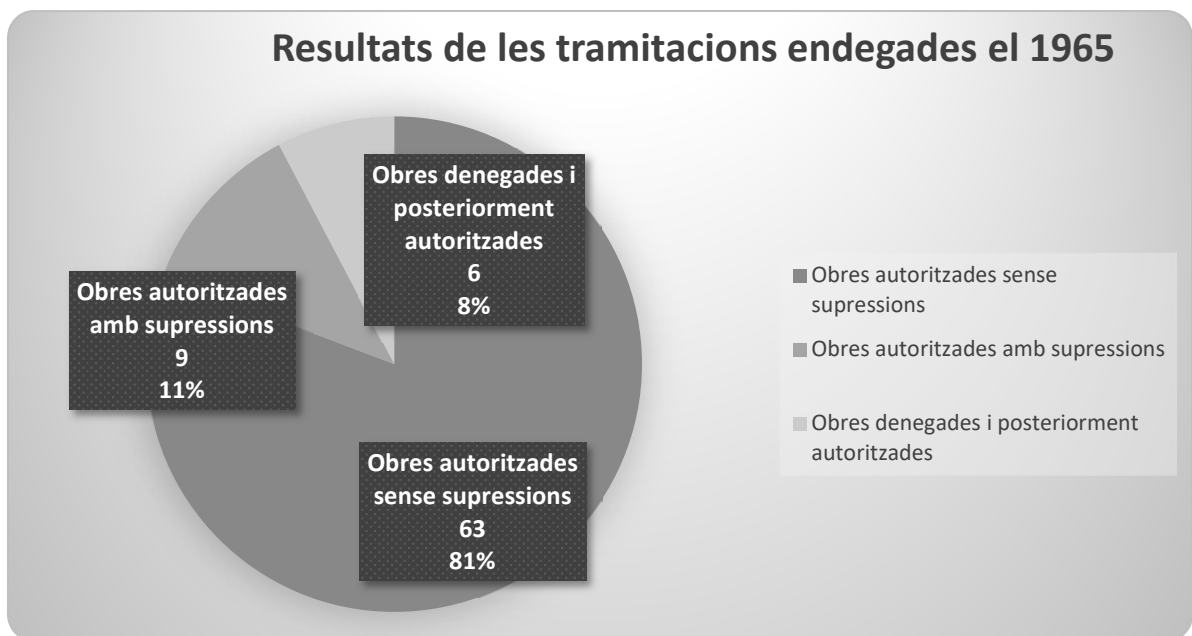
⁹⁰⁵ AGA, SC, expedient 4740, caixa 21/16376.

⁹⁰⁶ *Ibidem*.

El 9 de desembre Vergara va emetre la darrera petició de 1965, per a la novel·la de Lin Yutang *La família del barri xinès* (*Chinatown Family*, 1948). Tenint en compte que ja havia estat autoritzada en castellà força anys abans («Antecedentes: 2182-54 “La familia del barrio chino” Aut. entre varios 22-10-54»),⁹⁰⁷ el lector, anònim, no va trobar cap inconvenient per tornar-la a aprovar, tal com mostra l'informe del 17 de desembre:

(C).- Novela. Autorizada sin tachaduras esta obra en 1954, procede mantener su autorización. La he ojeado, además, y el tema es la lenta adaptación al medio norteamericano de una familia de procedencia china, antes de la Segunda Guerra Mundial. No he advertido ninguna escena ni frase censurable.⁹⁰⁸

L'endemà, 18 de desembre, les autoritats van signar-ne la conformitat i el 1966 *La família del barri xinès* va integrar-se a Isard, en traducció de Miquel Arimany, amb el número 32.

Gràfic 8. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1965).

⁹⁰⁷ AGA, SC, expedient 9069, caixa 21/16856.

⁹⁰⁸ *Ibíd.*

5. L'APLICACIÓ DE LA LLEI DE PREMSA I IMPREMTA (1966-1969)

El 18 de març de 1966 Manuel Fraga Iribarne va impulsar la Llei de premsa i impremta, coneguda també com la Llei Fraga, que substituïa la que havia funcionat fins aleshores, la del 22 d'abril de 1938, i, teòricament, alleugerava la censura prèvia de qualsevol tipus de publicació editorial i periodística. Aquesta proposta va permetre una certa ampliació de la llibertat d'informació en llibres, diaris i revistes, tot i que continuaven existint restriccions: a partir d'aquell any ja no se censurava, sinó que «s'aconsellava» el sotmetiment dels textos a l'anomenada «consulta voluntària». Cal considerar aquest canvi com una estratègia que el govern va fer servir per a mitigar la mala reputació de la censura que, com hem vist, no ajudava al projecte de restabliment del règim.⁹⁰⁹ També pot contemplar-se, en paraules de Gregorio Morán, com «un subterfugio que Fraga y su cuñado Robles Piquer consideraban un progreso liberal».⁹¹⁰

L'aparent liberalisme de la nova llei va provocar que els editors vigilessin amb més rigor encara els escrits que presentaven, prèvia autocensura dels mecanoscrits i les galerades per tal d'evitar possibles sancions. Es mantenien les normes i els criteris de censura prèvia, els preceptes havien de ser igualment respectats, «i no cal dir que si l'editor no feia gens de cas d'aquestes disposicions, corria el risc que li segrestessin el llibre, un cop distribuït, i li fessin un procés».⁹¹¹ De fet, aquest era el principal temor dels editors, per tal com la retirada d'un tiratge complet que ja es trobava en circulació

⁹⁰⁹ La llei de 1938 havia quedat obsoleta i xocava amb la nova imatge que el règim volia oferir de portes enfora. Sobre les lleis que van quedar derogades arran de l'aparició de la Llei de premsa i impremta, vegeu l'apartat «Disposició derogatoria» del BOE, 19-3-1966. Segons la normativa que regulava la llei vigent, el ministeri va ser reestructurat i Carlos Robles Piquer, que seguia la mateixa línia *aperturista* de Fraga, va esdevenir el director general de Cultura Popular y Espectáculos. Tal com argumenten Cisqueña, Erviti i Sorolla, Robles Piquer «introdujo la “censura oficiosa” de libros consistente en la lectura personal de originales antes de pasar los trámites legales marcados por la Ley de Prensa e Imprenta». Georgina Cisqueña; José Luís Erviti; José A. Sorolla. *Op. cit.*, p. 28.

⁹¹⁰ Gregorio Morán. *El cura y los mandarines (Historia no oficial del bosque de los letrados. Cultura y política en España, 1962-1966)*. Madrid: Akal, 2014, p. 624.

⁹¹¹ Jordi Arbonès. *Op. cit.*, p. 88.

podia suposar una pèrdua econòmica de vegades devastadora. Tot i que n'hi va haver que es van arriscar a no presentar els escrits a censura i els van lliurar directament a dipòsit⁹¹² (si la jugada els sortia bé, aconseguien evitar les nombroses supressions que sovint comportava la consulta prèvia), la major part, tal com ratifiquen els expedients de l'AGA, van preferir sotmetre's a la consulta voluntària: en qualsevol moment, la Junta de Censura podia requisar els exemplars publicats que no havien estat consultats. Nombroses editorials fins i tot van tornar a presentar a dipòsit alguns dels títols que ja havien estat autoritzats i que ja constaven en els seus catàlegs.⁹¹³

Durant tot el període de vigència de la nova llei, caracteritzat per un augment rellevant de fragments censurats i en el qual, en canvi, les denegacions van disminuir –sobretot, respecte al període d'Arias Salgado–, elsensors van utilitzar amb freqüència el recurs del «silenci administratiu», que representava l'acceptació tàcita de les obres.⁹¹⁴ Constituïa, en definitiva, una manera d'enllestir els expedients «conflictius» que, o bé no sabien com resoldre, o bé comportaven un risc de negligència en el cas de dictar un veredicta «erroni». Evidentment, les repercussions d'aquest procediment tan inestable no van ser gens favorables als editors, atès que la falta d'una aprovació explícita i oficial per part de l'administració implicava el perill d'incórrer en un delicta i de ser sotmesos novament a processos judicials i a la requisita d'exemplars.

⁹¹² Segons l'article 12 de la Llei de premsa i impremta (vegeu l'apartat «Depósito» del BOE, 18-3-1966), calia fer un dipòsit previ de sis exemplars impresos, sense excepció, abans de posar-los en circulació: «A los efectos de lo prevenido en el artículo 64 de la presente Ley, antes de proceder a la difusión de cualquier impreso sujeto a pie de imprenta, deberán depositarse seis ejemplares del mismo con la antelación que reglamentariamente se determine, que nunca podrá exceder de un día por cada cincuenta páginas o fracción».

⁹¹³ Montserrat Bacardí. *La traducció catalana sota el franquisme. Op. cit.*, p. 69.

⁹¹⁴ Lidwina M. van den Hout-Huijben. *El rojo crítico. Expansión de la literatura catalana bajo censura (1962-1977). Op. cit.*, p. 39.

Pel que fa a les publicacions periòdiques en llengua catalana, en tot el període de la dictadura «no hi va haver manera, malgrat les gestions al més alt nivell, de fer-ne sortir cap, de caire regular i públic, fins a l'aparició de *Tele/Estel*» el desembre de 1966. L'excepció, per descomptat, la constituïen les que s'editaven clandestinament o «a recer d'institucions eclesiàstiques (com *Serra d'Or*, la més duradora)». ⁹¹⁵ Distribuïda per l'editora del diari *Tele/eXprés* i emparada pel seu director, Ignacio Agustí, *Tele/Estel* va esdevenir el primer setmanari no eclesiàstic, regular i imprès íntegrament en català des del final de la guerra. Sota el guiatge d'Andreu Avel·lí Artís (*Sempronio*), pretenia ser una revista d'actualitat, tot i que les nombroses limitacions imposades pel règim no li ho van posar gens fàcil: no podia referir-se al govern, ni denunciar la situació de la llengua i la cultura, ni reclamar la restitució de les llibertats polítiques i sindicals. Amb tot, va adquirir un gran potencial en l'àmbit cultural, atès que la inclusió de contes o de narracions inèdites d'escriptors catalans va convertir-se en un costum. L'estiu de 1969, tanmateix, va ser suspesa temporalment i el 1970 va ser clausurada.

5.1. Adaptació al nou sistema de consulta voluntària

5.1.1. Expedients tramitats el 1966

5.1.1.1. Aymà-Proa

El 14 de febrer de 1966 Ricard Domènech va endegar els tràmits per a la novel·la d'Ian Fleming *L'espia que m'estimava* (*The Spy Who Loved Me*, 1962), inèdita a l'Estat. En l'informe, del 23 de febrer, Javier Dietta va autoritzar-ne la publicació:

⁹¹⁵ Montserrat Bacardí. *La traducció catalana sota el franquisme. Op. cit.*, p. 17.

(C). Novela policíaca, de intriga, de misterio, en una palabra de James Bond, aunque aquí la intervención del guapísimo de Bond sea muy esporádica porque la novela está coproducida entre una mujer –Vivienne Michel y Ian Fleming– pero [é]ste da la cara o el nombre.

La autora cuenta, mientras se encontraba en un Motel en Estados Unidos, recuerdos de su adolescencia o primera juventud en Inglaterra y Alemania, con sendos amores nacionales respectivamente, de los que salió decepcionada. Piensa todo [e]sto, durante una enorme tormenta que descarga sobre el Motel vac[í]o.

Llegan dos ganster (sic) que van comisionados para prender fuego al Motel a fin de que el propietario cobre la póliza del seguro. Ella lo pasa mal con los ganster (sic) hasta que bastante al final de la novela aparece Bond que ha su[f]rido un pinchazo y pide auxilio en el motel.

Somete a los ganster (sic), se produce el fuego, ayuda y se ayuda de la chica, ella se [e]namora de él y los dos contin[ú]an sus respectivos caminos. PROCEDE SU AUTORIZACI[Ó]N.⁹¹⁶

Malgrat el plàcet, el 25 de febrer el Director General va comunicar a l'editorial que era necessari «presentar nuevas galeradas con el texto de la traducción sobre el que se harán, si son necesarias, las indicaciones oportunas».⁹¹⁷ Domènech va respondre de seguida, atès que la traducció, de Miquel Martí i Pol, ja devia estar preparada, i el mateix dia va ser aprovada per Fajardo. El dipòsit, tanmateix, no va fer-se efectiu fins al 3 de juliol de 1967, tal com corrobora un nou expedient iniciat com a resposta a la petició dels editors («Antec.: 1357-66 texto tradu. 25-2-66»)⁹¹⁸ Dos dies més tard, el 5 de juliol, un lector anònim va decretar que l'obra havia estat «autorizada sin tachaduras en consulta voluntària», i que, per tant, «procede mantener ahora dicha autorización. Aceptable el depósito».⁹¹⁹ Un cop corroborat el plàcet, *L'espia que m'estimava* va ser publicada el mateix 1967, a Enjòlit, com a número 15.

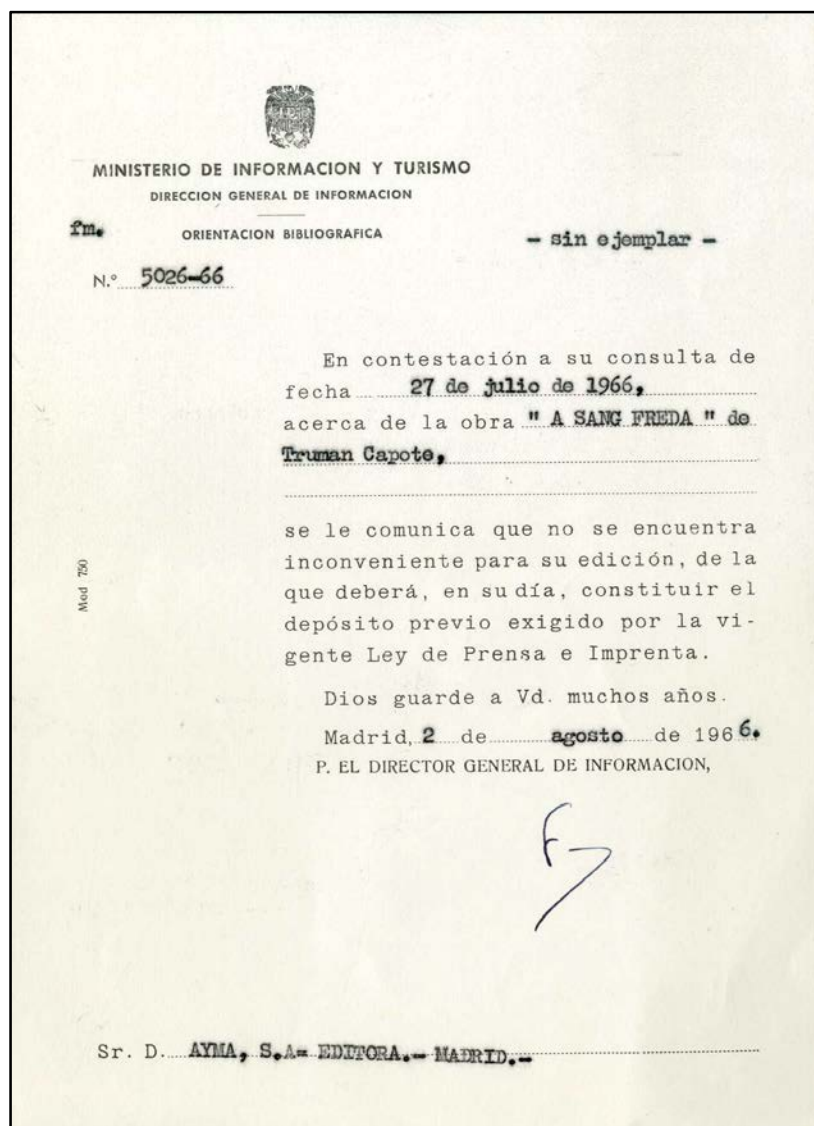
⁹¹⁶ AGA, SC, expedient 1357, caixa 21/17108.

⁹¹⁷ *Ibíd.*

⁹¹⁸ AGA, SC, expedient 5507, caixa 21/18256.

⁹¹⁹ *Ibíd.*

El 27 de juliol Domènech va demanar el permís d'*A sang freda* (*In Cold Blood*, 1965), de Truman Capote («no P. B.»). Tres dies més tard, el 30 de juliol, el lector 19 va concedir-lo, de manera força telegràfica: «C. POLIC[Í]ACA. Aparecen varios muertos de una familia. No hay señales que den pista de los criminales. No obstante, se descubren y son ahorcados. NO CONTIENE NADA CENSURABLE».⁹²⁰ El 2 d'agost la direcció va trametre la resolució, cossignada per Fajardo:

Imatge 93. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a *A sang freda*⁹²¹

⁹²⁰ AGA, SC, expedient 5026, caixa 21/17492.

⁹²¹ *Ibidem*.

L'agent editorial va fer efectiu el dipòsit de sis exemplars uns quants mesos més tard, el 28 de setembre, i així que el tràmit va ser corroborat l'endemà, 29 de setembre, l'obra de Capote va ser publicada, en traducció d'Avel·lí Artís-Gener, a Zenit.

La següent petició d'Aymà, iniciada el 25 d'octubre, correspon a *Els comedians* (*The Comedians*, 1967), de Graham Greene («no P. B.»). El 26 d'octubre les autoritats van encomanar-ne la revisió al lector 19, que l'11 de novembre va emetre un veredicta més breu, encara, que el de l'expedient anterior: «C. RELATO. Describe el régimen de terror en Haití bajo Duvalier. NO CONTIENE NADA CENSURABLE. PUEDE AUTORIZARSE».⁹²² La superioritat no devia considerar l'informe prou convincent, per tal com l'endemà, el 12 de novembre, va demanar una segona valoració al lector 28. El dictamen, del 24 de novembre, era, com hom pot observar, molt més extens i elaborat:

LOS COMEDIANTES es una novela que tiene por marco y por escenario el pequeño territorio de Haití, donde reina como único dueño el dictador Duvalier, bien arropado por sus «tontons macoute», su fuerza militar y de orden público que mantiene en precaria estabilidad un suelo bajo el cual fermenta un volcán de odio, a la injust[í]cia, un volcán de just[í]cia, de orden y de dignidad. Pero en este volcán que pugna por salir a la superf[í]cie, la única fuerza viva es la de los comprometidos, de los que quieren poner fin a este estdo de cosas en flagrante contradicción con los derechos humanos; es la fuerza del doctor Magiot, que muere en su empeño liberador, asesinado por los esbirros de Duvalier. Los demás, los comprometidos de «palabra» solamente, se limitan a hablar, a estar en la retaguardia, pero de hecho no hacen frente a los «tontons macoute», no se van al monte con los guerrilleros, no quieren saber nada de carreteras cortadas, de registros... Son los comediantes, los que no quieren arriesgar nada, los que no quieren definirse, pero que están perfectamente definidos por su conducta. Novela interesante. PUEDE AUTORIZARSE LA TRADUCCI[Ó]N.⁹²³

⁹²² AGA, SC, expedient 6933, caixa 21/17640.

⁹²³ *Ibíd.*

L'erudició que es deprèn de l'al·legat va persuadir el cap de secció, atès que uns quants dies més tard, el 28 de novembre, el director va anunciar que «no se encuentra inconveniente para su edición, de la que deberá, en su día, constituir el depósito previo exigido por la vigente Ley de Prensa e Imprenta».⁹²⁴ No obstant això, la publicació, com en altres casos, va ser ajornada. El 19 d'abril de 1968 Domènech va emetre la instància per al dipòsit, que va ser confirmat per Mampel de la manera següent: «Autorizada sin tachaduras en 1966, procede mantener dicha autorización para la presente edición catalana. Nada que objetar en portadas ni solapas. Aceptable el depósito».⁹²⁵ Ratificat el tràmit el 22 d'abril, la novel·la va aparèixer el mateix 1968, en traducció d'Eduard Feliu i de Ramon Folch i Camarasa, a Zenit.

El 22 de desembre Aymà va emetre la darrera intància de 1966, per a *Funerals a Berlin* (*Funeral in Berlin*, 1964), de Len Deighton («Anteced.: 936-66 Aut. R. H.»).⁹²⁶ El lector 16 va elaborar l'informe el 23 de desembre, segons el qual l'obra de Leighton constituïa «una complicada historia [...] que se desarrolla entre los dos Berlines. Refleja la lucha de los servic[i]os de espionaje y contraespionaje de las grandes [p]otencias, siendo el eje de la trama la fuga de importantes personajes del Berl[í]n Este valiéndose de un féretro». Tot seguit reblava que, «aparte de los numerosos episodios de violencia, no hay objeción que hacer a la novela, la cual es PUBLICABLE».⁹²⁷ Després que el 24 de desembre l'editorial portés a terme el «depósito previo a la difusión, exigido por el artículo 12 de la vigente Ley de Prensa e Imprenta»,⁹²⁸ el mateix any *Funerals a Berlin* va ser incorporada a Enjòlit, en traducció de Roser Cardús, com a número 12.

⁹²⁴ *Ibídem*.

⁹²⁵ AGA, SC, expedient 3384, caixa 21/18900.

⁹²⁶ AGA, SC, expedient 8646, caixa 21/17794.

⁹²⁷ *Ibídem*.

⁹²⁸ *Ibídem*.

5.1.1.2. Edicions 62

Bernardo Crespo va emetre la primera instància d'aquell any el 29 de gener, per a l'obra *Experiència amb el mal* (*Meet Me at the Morgue, aka Experience With Evil*, 1953), de Ross McDonald (pseudònim de Kenneth Millar). Sense antecedents, atès que encara no havia estat publicada en castellà (fins al 1986, per Martínez Roca, sota el títol *Te espero en la morgue*), el 16 de febrer va ser avaluada per Mampel. Després de fer-ne un resum, el censor va decretar-ne l'autorització, per tal com es tractava, sota el seu punt de vista, d'«una de tantas novelas del género policíaco. No contiene escenas inmorales. Se denigra el crimen y el rapto, y los culpables son castigados».⁹²⁹ Malgrat que la nova llei de premsa ja funcionava des del 18 de març, Ramon Bastardes va utilitzar el formulari antic per fer efectiu un dipòsit de tres exemplars, el 3 de maig.

EXPEDIENTE NUM. 846-66

En el día de la fecha se hace entrega en la Sección de Orientación Bibliográfica de la Dirección General de Información de tres ejemplares de la obra titulada EXPERIENCIA AMB EL MAL

de la que es autor Ross McDonald

El editor que suscribe declara bajo su responsabilidad que los ejemplares presentados son de idénticas características a los que se distribuyen a partir de esta fecha, y que el contenido de la obra es idéntico al del original que fue autorizado con el número de Registro 846-66

Barcelona, 3 de mayo de 1966

EL EDITOR
EDICIONS 62, S.A.

R. Bastardes
Ramon Bastardes Forcel
Director
(Firma completa y sello)

Imatge 94. Document que acredita el dipòsit de tres exemplars d'*Experiència amb el mal*⁹³⁰

⁹²⁹ AGA, SC, expedient 846, caixa 21/17035.

⁹³⁰ *Ibíd.* Durant els primers mesos de la transició legislativa era habitual que tant editors com censors – que, evidentment, encara s’hi adaptaven– fessin servir els documents anteriors a la reforma.

Un cop ratificada l'aprovació el mateix 16 de febrer, el 1966 va ser inclosa a La Cua de Palla, en traducció de Florència Ventura, amb el número 36.

El 23 de febrer Crespo va presentar al MIT la sol·licitud per a una altra novel·la inèdita a l'Estat, *Pàtria, els teus fills* (*Vaterland - deine Kinder*, 1963), de l'escriptora alemanya Eva Rechlin. Pel tema controvertit –i, encara, delicat– que tracta, va ser inicialment denegada, el 2 de març, per Manuel Pinés:

(C). Bajo la forma de impresiones confidenciales de las hermanas y las compañeras de una joven militante de las Juventudes Hitlerianas y de correspondencia de una de ellas con un soldado del frente oriental, presenta la autora la vida de la juventud en Alemania durante la última guerra y en el período de su incubación.

Todas las abominaciones del nazismo ensoberbecido primero por el triunfo político y por los militares iniciales y exasperado luego por el acoso creciente de rusos y occidentales, tienen su representación en esta novela, que reacciona desmesuradamente contra ellos, incurriendo en exageraciones censoras fácilmente transferibles a la política y a las instituciones de pa[í]ses especialmente preocupados por el cultivo de los sentimientos patrióticos, de disciplina social y de respeto a las formas de vida tradicionales.

Las confesiones de esta juventud defraudada resultan de una ejemplaridad perniciosa por su radical escepticismo en torno a los conceptos de patria y de símbolos patrióticos; de subordinación del individuo a la colectividad; de sacrificio del presente en aras de un porvenir mejor, etc., tan malparados en la evocación novelesca, que bien puede calificarse de obra antimilitarista, viciosamente pacifista e individualista hasta extremos de franca insolidaridad social. Por lo que el suscrito propone LA NO AUTORIZACI[Ó]N.⁹³¹

L'endemà, tanmateix, el Jefe de la Sección va encomanar-ne la revisió a un altre censor pel fet que, probablement, va considerar el primer veredicta massa taxatiu. En el

⁹³¹ AGA, SC, expedient 1641, caixa 21/17141.

segon informe, del 8 de març, el lector Vasile Iasinschi presentava l'obra d'una manera força diferent i, en conseqüència, n'atorgava el plàcet sense supressions:

Patria, tus hijos, por Eva Rechlin. Esta obra nos presenta de forma realista la juventud del Tercer Reich, especialmente durante la segunda guerra mundial.

Ruth, hija de un pastor protestante, aparece con 11 años en la escena del tiempo con una inclinación característica hacia el trabajo social instituido por el partido nacionalsocialista para los j[ó]venes y las jovencitas. Ganada por los ideales proclamados por la propaganda oficial, los asimila plenamente, sustituyendo los valores tradicionales, que emanaban, ante todo, de la familia y de la Iglesia, por la fe en un [í]dolo con su poder terrestre, en la victoria de su patria –que identificaba con su raza– y en un partido con una ideolog[í]a peligrosa.

En torno a la figura de Ruth la autora nos revela diversas facetas de la fase final de la guerra –guerra total– mostr[á]ndonos aspectos tremendos del derrumbamiento, de la miseria y de la profunda decepción de una generación embarcada, sin reposo y sin perd[ó]n, en una empresa absurda.

El nuevo mundo soñado por decenas de millones de alemanes se trocó en un mont[ó]n de escombros materiales y ruinas espirituales, en medio de los cuales Ruth quedó como petrificada. Puede autorizarse.⁹³²

Com en altres casos, va caldre la intervenció d'un lector especialista per a assolir un consens. Així, el 16 de març Saturnino Álvarez Turienzo va ratificar el veredict de Iasinschi, tot oferint, també, una curiosa perspectiva de les tècniques propagandístiques del règim de Hitler:

Libro con valor de informe sobre el tercer Reich y la juventud hitleriana. Informe directo, automanifestativo, personal, de los métodos utilizados para ganarse y atraer a la juventud de entonces a la causa del Partido. Cada página es una confesión fascinante de la fe enorme que los jóvenes sintieron por un programa ideológico de exaltación nacional que, a pesar de todo, se resiste a ser historia. PUEDE AUTORIZARSE.⁹³³

⁹³² *Ibíd.*

⁹³³ *Ibíd.*

Tot i que el plàcet va ser de seguida corroborat per la superioritat, el 21 de març, Bastardes no va demanar el permís del dipòsit d'exemplars fins al 6 de febrer de 1968. Així que el tràmit va ser acceptat, el 7 de febrer, per Mampel («Autorizada en 1966, procede mantener dicha autorización. Nada que objetar en portadas ni solapas»),⁹³⁴ el mateix any l'obra de Rechlin va ser inclosa a El Trapezi, en traducció de Laura Triadú, com a número 15.

El 23 de febrer va arribar la sol·licitud per a la novel·la d'un altre autor alemany: *Pilot a l'infern blanc* (*Pilot in der weiben Hölle*, 1961), de Kurt Burqbacher. El lector 24 –no identificat– en va resoldre l'autorització el 3 de març de la manera següent:

C. Novela. Aunque prohibido por las Autoridades de Aviación Suiza, por razones de seguridad, los aterrizajes en Alta Montaña, hay un piloto de [e]sta nacionalidad que desobedece las órdenes, y haga el tiempo que haga e incluso con ventisca, realiza vuelos y aterrizajes con el úni[co] objeto de ayudar o salvar a alpinistas u otras personas perdidas que se hallen en peligro. Después de realizar diversos salvamentos, y sobre todo uno de un grupo en el Pico Palú, consigue que [e]stos vuelos sean autorizados.

Hoy estos vuelos y aterrizajes en las alturas alpinas son cosa corriente y existe un servicio aéreo de salvamento. Este libro puede ser traducido sin ninguna dificultad. PUEDE SER AUTORIZADO.⁹³⁵

El 30 de novembre de 1967 Bastardes va emetre la instància per al dipòsit de sis exemplars de la traducció, de Lluís Asensi, que el traductor havia dut a terme, suposem, al llarg del darrer any i mig. Malgrat que l'informe, que va redactar Francisco Aguirre el mateix 30 de novembre, assevera que l'obra ja havia estat publicada l'any anterior («C. Novela de aventuras. Esta novela ha sido aprobada ya en su primera edici[ón] el año pasado por lo que creo que se puede permitir ahora la libre circulaci[ón] de la edición

⁹³⁴ AGA, SC, expedient 1031, caixa 21/18730.

⁹³⁵ AGA, SC, expedient 1646, caixa 21/17142.

segunda»),⁹³⁶ *Pilot a l'infern blanc* no va veure la llum fins al 1967, a El Trapezi, com a número 14 de la col·lecció.

Gairebé un mes més tard, el 18 de març, Bernardo Crespo va demanar el permís de *La meva infantesa* (*Detstvo*, 1913), de l'escriptor soviètic Màxim Gorki (pseudònim d'Aleksei Maksímovitx Péixkov). L'escrit incloïa un exemplar de l'original, com hom pot observar en una nota escrita a mà sobre el mateix document («original en rus»):

Mod. 196

Autor { Nombre MAXIMUS
Apellidos GORKI

Título LA MEVA INFANTESA (Català)

Editor Ediciones 62 { Domiciliado en Barcelona
Calle Casanova núm. 71

Volumen (páginas) 525 aproximadamente

Formato 12x18

Tirada 1.500 ejem.

Precio venta _____

Colección en que se incluyen (2) _____

(original en rus) Madrid, 18 de Maerso de 1966

El solicitante,
Bernardo Crespo

(1) Táchese lo que no proceda.
(2) Si es obra para niños o para público femenino, dígase expresamente.

Ilmo. Sr. Director General de Información.

Imatge 95. Instància de sol·licitud per a *La meva infantesa*⁹³⁷

El 21 de març el lector 24, que –òbviament– devia conèixer la llengua eslava, va rebre l'encàrrec de supervisió, i una setmana més tard, el 28 de març, va autoritzar la novel·la per mitjà d'un elaborat informe que la descrivia part per part:

⁹³⁶ AGA, SC, expedient 9748, caixa 21/18593.

⁹³⁷ AGA, SC, expedient 2350, caixa 21/17225. En el sobre de l'AGA, s'hi pot trobar l'exemplar en rus.

C. Novela. Esta novela se divide en tres partes. La 1ª trata de la infancia del protagonista; muerto su padre se dirige con su madre en barco por el Volga a casa de sus abuelos. El abuelo, hombre autoritario, domina a toda la familia de forma violenta y la infancia del niño se desenvuelve en un ambiente de sordidez y tristeza.

La 2ª parte trata de la adolescencia. Muerta la madre el abuelo le dice que no puede seguir manteniéndole y el muchacho debe ponerse a trabajar; trabaja en diferentes lugares y atraviesa diversas vicisitudes y también comienza sus estudios. Dándose cuenta que está preparado para estudiar, decide ir a la Universidad.

La parte 3ª y última es la que trata de su vida universitaria. Habiendo marchado el protagonista a la Capital, comienza sus estudios en la Universidad, los cuales va alternando con distintos trabajos.

Como la mayor parte de la literatura rusa es de ambiente triste y pesimista. PUEDE SER AUTORIZADA.⁹³⁸

Sembla, tanmateix, que el cap de secció no en va tenir prou, amb aquesta anàlisi, i el 29 de març va encomanar al lector 28 un segon veredict, que incloïa una valoració de la tendència política de l'obra:

«La meva infantesa[»] (título en catalán de esta obra de Máximo Gorki) –que en castellano equivale a «Mi infancia» es una obra en la que este notable escritor ruso cuenta su vida, sobre todo su vida de adolescente enmarcada en un ambiente real, sombrío, lleno de las pequeñas incidencias y menudencias familiares; en un medio social en el que abunda la miseria, los mendigos[,] el egoísmo, la estrechez de miras y el aburrimiento y la monotonía. La obra no corresponde exactamente al título, ya que éste comprende tan sólo una parte de esta autobiografía gorkiana: la infancia, mientras que la obra comprende en realidad tres fases o partes de la infancia y adolescencia de Gorki: INFANCIA –ENTRE EL PUEBLO– y MIS D[Í]AS DE UNIVERSIDAD. En esta interesante obra Gorki evoca con gran fuerza realista la historia dura y sombría de su juventud en su provincia natal.

En ella el autor no expone doctrina ninguna social ni defiende el comunismo: se limita tan sólo a relatar su propia vida, cosa que hace con la maestría del escritor dueño de su oficio. PUEDE AUTORIZARSE.⁹³⁹

⁹³⁸ Ibídem.

⁹³⁹ Ibídem.

El 19 d'abril Fajardo va signar-ne la conformitat i el 1967, després que Ramon Bastardes portés a terme el dipòsit de tres exemplars (el 20 d'abril), la novel·la de Gorki va ser incorporada a El Trapezi, en traducció de Josep M. Güell, com a número 13.

La següent instància que Crespo va emetre, l'11 de maig, correspon a la novel·la de William Saroyan *La comèdia humana* (*The Human Comedy*, 1943), que ja circulava en castellà des del 1958 («Antecedentes: 934-58 Aut. el 4-3-58»)⁹⁴⁰ Sis dies més tard, el 17 de maig, el lector 19 va definir-la com una «novela de tipo autobiográfico, [que] describe principalmente las pillerías y diversiones a que se dedicaban dos chavales»,⁹⁴¹ i tot seguit va concedir-ne el plàcet, atès que «NO CONTIENE NADA CENSURABLE». El 18 de maig el Director General va anunciar el veredicta a l'editorial, i el 23 de febrer de 1967 Bastardes va fer efectiu el dipòsit dels sis exemplars exigits per la nova llei. El mateix lector 19 va escriure a mà, sobre l'informe, que «los ejemplares están conformes con los libros ya presentados en depósito»,⁹⁴² i, en poc temps, l'obra de Saroyan va ser publicada, en traducció de Folch i Camarasa, com a número 12 d'El Trapezi.

El 24 de juny Crespo va demanar el permís de cinc obres, i els tràmits, en tots els casos, van desenvolupar-se de manera molt similar. De la primera, *El falcó maltès* (*The Maltese Falcon*, 1930), de l'autor estatunidenc Dashiell Hammett, ja existien precedents («Antecedentes: "El halcón de Malta" 24-10-61 Aut. import. 13-5-61»)⁹⁴³ tot i que, pel que sembla, Manuel Pinés no els va tenir en compte en elaborar l'extens informe sobre la galerada de la traducció, el 30 de juny:

⁹⁴⁰ AGA, SC, expedient 3553, caixa 21/17348.

⁹⁴¹ *Ibidem*.

⁹⁴² *Ibidem*.

⁹⁴³ AGA, SC, expedient 4420, caixa 21/17434.

(C). Novela criminal. Parti[en]do de una leyenda de los Caballeros de Malta y del tesoro que en cierta ocasión le mandaban a Carlos V y que [é]ste no llegó a recibir porque unos piratas se apoderaron de él en ruta, imagina el autor una mov[i]dísima intriga de g[á]ngsters detective a lo James Bond y coro de policías, que no solo acierta a mantener el interés del lector por llegar a conocer la revelación del desenlace, sino que a cada paso le presenta intriga suficiente para cautivarle y hacerle olvidarse de la culminación final.

Como su prototipo Bond, el detective protagonista lo sacrifica todo, incluso el amor (que cultiva con la mayor asiduidad) al éxito de sus temerarias empresas de quijotismo polic[i]aco y recupera de las garras de una temible organización de g[á]n[g]sters el «halcón de Malta», tan disputado, si bien lo obtiene en «réplica» o contrafeçon, para prolongar todavía un poco más la ya larga y complicada intriga.

El lector acota en la galerada 41 un comentario acerca del móvil de las guerras santas como único pasaje de toda la novela que pudiera merecer alg[ú]n reparo, aunque la crítica histórica no desecha ya la suposición de que el altruista impulso original de las guerras contra los infieles ha sido traicionado y suplantado en la práctica por muy calificados sectores de cruzados. Por lo que supone que la excelente novela polic[i]aca aquí examinada es PUBLICABLE sin correcciones, o, cuando más, con la del párrafo citado.⁹⁴⁴

La carta que el Director General va emetre a l'editorial l'1 de juliol, cossignada pel Jefe de la Sección, fa pensar que la superioritat no considerava el fragment esmentat per Pinés prou greu per a demanar-ne la supressió, pel fet que es va limitar a comunicar a l'editorial que «no se encuentra inconveniente para su edición, de la que deberá, en su día, constituir el depósito previo exigido [...]».⁹⁴⁵

⁹⁴⁴ Ibídem.

⁹⁴⁵ Ibídem,

Exp. núm. 4420-66

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
DIRECCION GENERAL DE INFORMACION
ORIENTACION BIBLIOGRAFICA

Ilmo. Sr. Secretario General de Información y Turismo
 El que suscribe, Ramon Bastardes Forcadell, con domicilio en Barcelona, calle Casanova, número 71, en representación de la Editorial EDICIONS 62, deposita los seis ejemplares que exige el artículo 12 de la Ley de Prensa e Imprenta de 18 de marzo de 1966 (B.O. del Estado del 19) de la obra El falcó maltès presentada previamente a consulta voluntaria.

DEPOSITO

TITULO EL FALCÓ MALTÈS

AUTOR: Nombre Dashiell pseudónimo

Apellidos Hammett

EDITOR Ed. 62 inscrito con el número en el Registro de Empresas Editoriales.

Volumen (páginas) 148 páginas

Formato 12 x 18

Tirada 2.000 ejemplares

Precio venta 65,

Colección en que se incluye (1) "La cua de palla"

Madrid. Hora 10 Fecha 11 de Novembre 1966

Cumplidos los requisitos del Depósito a la difusión exigido por el artículo 12 de la vigente Ley de Prensa e Imprenta de Madrid.

Imatge 96. Instància de sol·licitud per al dipòsit de sis exemplars d'El falcó maltès⁹⁴⁶

En efecte, Bastardes va acomplir el precepte, i l'11 de novembre va fer efectiu el dipòsit de sis volums ja editats a la Sección de Orientación Bibliográfica de la Dirección General de Información. Així que Fajardo va mostrar-ne la conformitat el mateix dia, tal com hom pot advertir en un segell imprès sobre el darrer document, l'obra de Hammet, en traducció de Marga García de Miró, va esdevenir el número 43 de La Cua de Palla.

La segona sol·licitud, tramesa el 24 de juny, correspon a la novel·la *Clara també* (*The Blunderer*, 1954), de Patricia Highsmith («no P. B.»). Onze dies més tard, el 5 de juliol, el lector no només la va qualificar d'apta per a ser publicada, sinó que la va titllar d'«aconsellable»:

(C).- Novela. Los celos de la esposa hacen imposible la intimidad del matrimonio. El marido, al fin, propone el divorcio; y ella intenta suicidarse. Recuperada, siguen las

⁹⁴⁶ Ibídem.

incomprensiones y los celos. El marido establece relaciones con una amiga y gestiona el divorcio. La esposa es encontrada muerta en un precipicio. ¿Asesinato o suicidio? Existen muchas semejanzas entre éste y otro caso. Investiga la policía [...].

Novela policíaca, muy bien tramada y escrita con fluidez de estilo. Ninguna escena llega a la categoría de pornografía; tan sólo efusiones amorosas propias del género. No existe, pues, inconveniente en que se publique el texto [í]ntegro. ACONSEJABLE.⁹⁴⁷

El 6 d'agost Bastardes va gestionar el dipòsit previ d'exemplars, que, com en el cas anterior, Fajardo es va afanyar a corroborar el mateix dia. El 1966 la versió catalana, de Folch i Camarasa, va aparèixer a La Cua de Palla amb el número 37. Trobem un cas semblant en l'obra *El dia dels trífids* (*The Day of the Triffids*, 1951), de l'autor britànic John Wyndham, que l'1 de juliol va ser examinada per Mampel. L'única diferència amb l'expedient anterior radica en el fet que, aquesta vegada, l'informe destacava una pàgina de la galerada que contenia, a ulls del censor, un passatge inadmissible:

(C).- Novela de ciencia-ficción. El protagonista está en un hospital operado de los ojos. Un cometa, dotado de potentísima luz, ciega a la humanidad entera, menos al protagonista y a un grupito. A la vez, unos vegetales extraños adquieren la facultad motriz y atacan a los hombres con una verga venenosa haciendo estragos entre los ciegos. Dificultades de todo tipo que se siguen de estos hechos. Un grupito de videntes decide formar una pequeña comunidad con leyes nuevas e impuestas por las circunstancias. Pero en otros grupos predomina el feudalismo, y la amenaza de nuevas guerras.

La tesis del autor es que el mundo puede ser víctima de sus inventos, ya que los vegetales antedichos fueron fruto de la bioquímica y el cometa era un satélite artificial destructor. Hay que tachar en la página 74 una justificación de eutanasia. Un grupo admite la poligamia como imperativo de las circunstancias, apoyándose en que Dios la concedió a los patriarcas en situación menos extrema. Puede admitirse, puesto que no

⁹⁴⁷ AGA, SC, expedient 4421, caixa 21/17434.

elogia la poligamia, sino que la acepta momentáneamente como necesidad imperiosa. ACONSEJABLE con una supresión.⁹⁴⁸

Una nota escrita a mà per Aguirre el mateix dia n'aconsellava l'autorització «sin tachaduras»,⁹⁴⁹ de manera que el 2 de juliol el Director General va informar a l'editorial que «no se encuentra inconveniente para su edición».⁹⁵⁰ Bastardes tan sols va trigar unes quantes setmanes a tramitar el dipòsit de l'obra de Wyndham, que el mateix 1966 va ser publicada a El Trapezi, íntegra, també en traducció de Folch i Camarasa, com a número 9.

La quarta novel·la, *Un crim de qualitat* (*A Murder of Quality*, 1962), de John Le Carré, va rebre el judici de Pinés el 30 de juny:

(C).- Novela criminal. UN CRIM DE QUALITAT es la historia, más lenta y fatigosa que intrigante, de un proceso psico-patológico desarrollado en la conviv[e]ncia de los profesores de un importante centro docente y de las respectivas familias. A pesar del renombre alcanzado en poco tiempo por el autor en esta clase de literatura, la obrita aquí traducida tiene bien poco que la exima de la vulgaridad.

Aparte de lo que dentro del género ha de considerarse estrictamente literario, no presenta motivo alguno de censura. Por lo que el suscrito considera la novela PUBLICABLE.⁹⁵¹

⁹⁴⁸ AGA, SC, expedient 4422, caixa 21/17434. La «justificación de eutanasia» a què es refereix el lector es troba en el passatge següent: «Els meus passos ressonaven a l'escala de fusta. En arribar a la planta immediatament inferior, una veu de dona cridà: –Bill! Bill! Era la noia que havia pujat a veure'm la vigília. La vaig trobar al llit, en la seva cambra. Quan vaig entrar, girà el c[a]p en direcció a mi. Immediatament vaig adonar-me que també ella estava mala[!]ta. –No us acosteu –va dir–. Sou vós, Bill? Ja m'ho pensava. Vós encara podeu caminar: els altres han d'arrossegar-se com poden. Me n'alegro, Bill. Els he dit que no us n'aniríeu, però no s'ho han cregut. I ara se n'han anat tots, tots els que han pogut. – Estava dormint –vaig dir–. Què ha passat? –Que aquest matí hem descobert que encara hi havia més malalts. Jo mateixa, ja ho veieu. I s'han espantat. –Què puc fer per vós –vaig dir–. Voleu alguna cosa? La noia s'estremí, de cap a peus, en una esgarrifança de febre. Tenia el front cobert de suor. –Per favor, Bill. No sóc gaire valenta. ¿No podríeu donar-me alguna cosa... per acabar d'una vegada? –Sí –vaig dir–. Ho faré, no tingueu por. Deu minuts després tornava de la farmàcia. Li vaig donar un got d'aigua i li vaig posar a l'altra mà el tub que li havia portat. –Tot hauria pogut ser... diferent –digué la noia–. Adéu, Bill. I gràcies. Vaig mirar-la per darrera vegada, allà ajaguda, a les portes de la mort. I tot mirant-la vaig preguntar-me quants, en el seu lloc, m'haurien dit: “Deixeu-me venir amb vós” en lloc de “Quedeu-vos amb nosaltres”. Mai no vaig arribar a saber ni tan sols com es deia» (p. 74-75).

⁹⁴⁹ *Ibidem*.

⁹⁵⁰ *Ibidem*.

⁹⁵¹ AGA, SC, expedient 4423, caixa 21/17434.

El veredict de aprovatori del censor, tot i que no gaire amable, va donar peu, el 2 de juliol, a la corresponent notificació de la superioritat i Bastardes, com en altres casos, va respondre amb celeritat, el 13 d'agost. El dipòsit d'exemplars va ser immediatament ratificat per Fajardo i el mateix 1966 l'obra de Le Carré va integrar-se a La Cua de Palla, en traducció de Francesc Pagès, com a volum 41. De manera anàloga, *Collita roja* (*Red Harvest*, 1929), de Dashiell Hammett, va ser valorada pel lector 16 com a «novela polic[í]aca» i, després d'escriure'n una breu sinopsi («Un magnate de los negocios es pr[á]cticamente dueño de una ciudad y cuenta incluso con la complicidad de las autoridades. Su hijo, en cambio, que es una persona decente quiere limpiar la ciudad de maleantes mediante una campaña de prensa »), va resoldre que era «PUBLICABLE».⁹⁵² L'endemà, 7 de juliol, el director general va transmetre la sentència a l'editorial, que, en aquest cas, no va emetre la instància per al dipòsit d'exemplars fins al 3 de setembre de 1968. Un cop corroborat per Fajardo el mateix dia, el 1968 *Collita roja* va ser inclosa a La Cua de Palla, en traducció de Josep Vallverdú, amb el número 63.

L'11 de juliol Crespo va iniciar les gestions per publicar tres novel·les més. La primera és *El mirall dels espies* (*The Looking-Glass War*, 1965), de John Le Carré («no P. B.»), que inicialment havia de titular-se *La guerra del mirall* (Cambio de T.).

⁹⁵² AGA, SC, expedient 4427, caixa 21/17435.

C.V. Expediente n.º 4748-66

MIRALL DELS ESPIES; EL

Título: (GUERRA DEL MIRALL, La) Cambio de T.

Autor: LE CARRE, John

Editor: Ediciones 62

Importador:

Fecha entrada 12-7-66 Fecha salida

Lector n.º 17 Entregada

Mod. 421

Imatge 97. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d'*El mirall dels espies* ⁹⁵³

Com tantes altres novel·les detectivesques, menystingudes pelsensors per l'escàs valor literari que els atorgaven, aquesta va rebre el plàcet de Mampel i, també, una valoració una mica pejorativa:

(C).- Novela de espionaje. Un agente inglés, que recibió en un aeropuerto de Escandinavia una película, es atropellado por un coche. La organización despliega toda su máquina para recuperar el film. Como no lo consigue, manda a un agente a la Alemania Oriental para recoger la información, [...].

Novela intrascendente, en la que no hay ninguna escena inconveniente. Procede su autorización. ACONSEJABLE.⁹⁵⁴

El 15 de juliol el Director General va notificar l'aprovació a l'editorial i el 10 de novembre Bastardes, com ja era habitual, va fer efectiu el dipòsit de sis exemplars a la Sección de Orientación Bibliográfica.⁹⁵⁵ Certificada pel cap de secció la lliure circulació

⁹⁵³ AGA, SC, expediente 4748, caixa 21/17468.

⁹⁵⁴ *Ibidem*.

⁹⁵⁵ Observem que, a aquelles altures, en haver passat un temps des de la implantació de la Llei de premsa i impremta, Edicions 62 ja s'havia familiaritzat amb els tràmits i els documents de la nova llei.

de l'obra el 22 de novembre, *El mirall dels espies* va esdevenir el número 44 de La Cua de Palla, en traducció de Jordi Basses, el mateix 1966.

Els expedients de *Persecució* (*The Chase*, 1962), de l'autor estatunidenc Richard Unekis, i d'*Un assassinat, noi* (*Gently Go Man*, 1961), del britànic Alan Hunter, van transcórrer de manera molt similar. Aquest cop, però, Crespo no va enviar les galerades, sinó els originals, que van ser avaluats, en tots dos casos, pel lector Javier Armada el 15 de juliol:

Informe de Persecució

Persecució, traducción del título original «The Chase», por Richard Unekis, es una novela de ficción, rica en «suspense». El argumento es la persecución de unos hombres del hampa de Chicago que tratan de escapar a la acción de la justicia por el geométrico laberinto que forman las carreteras que salen de Chicago en todas direcciones y que se cortan al final de cada milla, con lo que plantean a las fuerzas de la Ley un complicado problema. Para resolverlo, el comisario Franklin, de la Policía estatal, cuenta con una fuerza de cuarenta vehículos que pueden tomar distintas rutas en persecución de los fugitivos, cuya identidad desconocía, con la particularidad de que tenía una somera descripción del vehículo, pero desconocía su punto de destino.- Y en esta persecución está tod[o] el interés, todo el «suspense» de la novela. A juicio del lector PUEDE AUTORIZARSE LA TRADUCCI[Ó]N.⁹⁵⁶

Informe d'Un assassinat, noi

[...] Se trata de una novela policíaca cuyo argumento, como acabamos de ver, es una muerte y una persona gravemente herida que regresaban de una sesión de jazz. Aparentemente, no ocurrió más; pero las autoridades, mejor dicho, el comisario del Departamento de Investigación Criminal, Gently, va desenmarañando la cuerda que segó las dos vidas hasta que llega a reconstruir perfectamente la historia de un crimen fraguado en el mundo de la delincuencia. El Comisario Gently supera todas cuantas dificultades surgen ante su paciente y obstinada labor. Es una novela en la que al final se descubre el mal y se castiga.

⁹⁵⁶ AGA, SC, expedient 4750, caixa 21/17468.

A juicio del lector, esta novela –Un assassinat, noi– escrita en inglés por Alan Hunter, PUEDE RECIBIR EL PERMISO DE TRADUCCI[Ó]N.⁹⁵⁷

El director, Robles Piquer, va emetre els veredictes el 19 de juliol, malgrat que el dipòsit de *Persecució* va fer-se efectiu força temps més tard, el 6 de novembre de 1967, i el d'*Un assassinat, noi* es va resoldre el 29 de novembre del mateix any. De resultes dels tràmits, totes dues traduccions, de Marta Martín, van ser incorporades a La Cua de Palla, com a números 55 i 53, respectivament.

El 22 de juliol Bernardo Crespo va demanar el permís de *No hi ha orquídies per a Miss Blandish* (*No Orchids for Miss Blandish*, 1939), de James H. Chase («no P. B.»). A mitjan agost el lector 12 va descriure-la simplement com una obra «de bajo fondo del hampa americano que relata el rapto de la hija de un millonario [...] y las peripecias de ésta en manos de sus raptores», per la qual cosa, després d'especificar que «no contiene nada de importancia», va decretar que «PUEDE PUBLICARSE».⁹⁵⁸ Així que Fajardo en va ratificar la conformitat, el Director General va informar-ne els editors, i el 20 d'abril de 1967 Bastardes va enviar al MIT els sis exemplars de la traducció catalana, de Josep Vallverdú, que el mateix any va integrar-se a La Cua de Palla amb el número 50.

El 2 de setembre va arribar a censura la petició per a la novel·la d'Alain Fournier *El gran Meaulnes* (*Le Grand Meaulnes*, 1913). Per bé que existien uns antecedents, que, com en molts altres casos, haurien empès el censor responsable a atorgar directament el plàcet a la traducció catalana, la revisió ni tan sols va ser designada a un lector, tal com hom pot observar a la casella «PASE AL LECTOR don»:

⁹⁵⁷ AGA, SC, expedient 4752, caixa 21/17469.

⁹⁵⁸ AGA, SC, expedient 4939, caixa 21/17485.

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
 Dirección General de Información
 Sección de Orientación Bibliográfica

C.V.

EXPEDIENTE N.º 5645-66

Presentada con fecha **22 SEP. 1966**

instancia en solicitud de autorización para imprimir la obra **GRAN MEAULNES, EL**
(Catalán)
 de la que es autor **FOURNIER, Alain**

editada por **ED. 62**

con un volumen de **94** páginas
 y una tirada de **1,500** ejemplares

Madrid, de **3 SEP. 1966** de 1966

El Jefe del Negociado de Registro,

[Firma]

Mod. 485

ANTECEDENTES:
1992-66
Cont 18-3-66

El Jefe del Negociado de Circulación y Ficheros,

PASE AL LECTOR don *[Firma]*

Madrid, **3** de **IX** de 1966

El Jefe de la Sección de Lectorado,

Imatge 98. Primera pàgina del formulari de l'informe d'*El gran Meaulnes*⁹⁵⁹

En lloc d'això, va ser el mateix cap de secció, Antonio Fajardo, qui va escriure un abreviat «Aut. 66»,⁹⁶⁰ suposem (en tant que no hi consta la data), el 3 de setembre. A partir d'aquest moment, les gestions van desenvolupar-se amb absoluta normalitat i tres dies més tard, el 6 de setembre, el director va fer partícips els editors de la sentència. Bastardes va respondre el 18 de novembre per dur a terme el dipòsit d'exemplars. Un cop ratificat per Fajardo, *El gran Meaulnes* va aparèixer dins El Trapezi, en traducció de M. Aurèlia Capmany, amb el número 10.

⁹⁵⁹ AGA, SC, expedient 5645, caixa 21/17542.

⁹⁶⁰ *Ibidem*.

Cinc dies més tard, el 7 de setembre, Crespo va trametre les instàncies per a dues obres de Georges Simenon, acompanyades dels originals en francès: *L'home de Londres* (*L'Homme de Londres*, 1933) i *L'ombra xinesa* (*L'ombre chinoise*, 1932). La primera, publicada en castellà el 1948 («Antecedentes: 5604-48 Aut.»),⁹⁶¹ va rebre el plàcet del lector 11 a l'inici de setembre: «Novela de aventuras, escrita por Simenon, –“El hombre de Londres”– ha sido autorizada con el expediente nº 5604/948. Como no tiene nada de particular, puede mantenerse la autorizaci[ó]n».⁹⁶² De la segona, el mateix lector 11 va redactar-ne un informe pràcticament idèntic:

La novela «La sombra china» hace parte de la conocida serie de obras polic[í]acas, con el nombre de «Comisario Maigret». El autor, no menos conocido, –Georges Simenon,– describe unas aventuras del mismo g[é]nero.

La obra ha sido autorizada en el año 1961, –con el expediente nº 1822/961.–
Nada se opone a que sea mantenida la autorizaci[ó]n.⁹⁶³

El Director General va comunicar ambdós veredictes el 12 de setembre i, mentre que Bastardes va iniciar els tràmits per al dipòsit d'exemplars de *L'home de Londres*, en traducció de Carme Vilaginés, el 22 de juliol de 1967, els de *L'ombra xinesa*, traduïda per Capmany, no van començar fins al 24 d'octubre. El mateix any totes dues novel·les van ser publicades a la Cua de Palla, com a números 52 i 54, respectivament.

El 3 d'octubre Edicions 62 va sol·licitar l'autorització per a *L'espia que tornava del fred* (*The Spy Who Came in from the Cold*, 1963), de John Le Carré, en traducció de Jordi Basses i d'Eugeni Riaza («Antecedent.: 440-66 “El esp[í]a que surgi[ó] del fr[í]o” Aut. (con otros) el 29-1-66»)⁹⁶⁴ Després de fer-ne una sinopsi, Mampel va valorar-la favorablement i va concedir-ne el plàcet, en tant que «se trata de una novela polic[í]aca

⁹⁶¹ AGA, SC, expedient 5786, caixa 21/17554.

⁹⁶² *Ibidem*.

⁹⁶³ AGA, SC, expedient 5789, caixa 21/17555.

⁹⁶⁴ AGA, SC, expedient 6327, caixa 21/17594.

muy bien tramada y con sorpresa final. Nada que objetar ideológica y moralmente».⁹⁶⁵

La direcció va transmetre el missatge el 6 d'octubre, així com el requisit de «constituir el depòsit previ exigido por la vigente Ley de Prensa e imprenta»,⁹⁶⁶ que Bastardes va respondre alguns mesos més tard, el 19 de desembre. Com a conseqüència, l'obra de Le Carré va integrar-se a La Cua de Palla, el mateix 1966, amb el número 46.

Les circumstàncies es van repetir a mitjan novembre, amb la presentació de dues novel·les (traduïdes per Josep Vallverdú). La primera, *L'assassí és del veïnat* (*Sleep Long, My Love*, 1959), de Hillary Waugh («no P. B.»), va ser avaluada per Javier Dietta el 29 de novembre:

(C). Una «típica» novela policíaca o de investigación criminal. La denuncia del robo de unos documentos, lleva a la policía de un pueblo de las cercanías de New York a inspeccionar la casa donde se ha cometido el robo y en el sótano o bodega de la casa se encuentra en un ba[ú]l el torso de una mujer a la que le faltaba tambi[é]n las v[í]sceras abdominales. La novela discurre en detalles de la investigación policíaca. Pistas que parecen definitivas y que se esfuman hasta terminar con el encuentro del criminal.

Paralelamente a la investigación policíaca hay una investigación personal de un periodista de un periódico local muy dado al sensacionalismo criminal. Como es lógico se prod[u]cen algunos roces entre el periodista y la polic[í]a. No hemos visto en ella, ni el menor indicio de inconveniència para la publicaci[ó]n de esta novela.⁹⁶⁷

Un cop comunicat el dictamen per part del Director General el 30 de novembre, Bastardes va fer arribar els sis exemplars el 28 de juliol de l'any següent, de manera que l'obra de Waugh va ser inclosa a La Cua de Palla, com a número 51, el 1967. La segona instància, per a l'obra *Els culpables tenen por* (*The Guilty Are Afraid*, 1957), de James H. Chase, va entrar al MIT el 16 de novembre acompanyada de l'original, la lectura de la qual va ser encarregada al lector 12. Malgrat que el censor en va resoldre l'aprovació

⁹⁶⁵ Ibídem.

⁹⁶⁶ Ibídem.

⁹⁶⁷ AGA, SC, expedient 7291, caixa 21/17679.

el 25 de novembre («NOVELA POLIC[Í]ACA, en la que un detective privado investiga la muerte de su compañero de agencia. [...] Hay cierta sal gorda en las vidas privadas de los personajes, pero creemos forma parte del ambiente que quiere reflejar el autor»),⁹⁶⁸ una nota escrita a mà pel cap de secció el mateix dia assenyalava que caldria demanar el «texto traducido».⁹⁶⁹ Crespo va trigar força temps a enviar la galerada de la traducció, el 28 de febrer de 1968, i l'informe, del 27 de març, va tornar a autoritzar-la de la manera següent: «Novela policíaca, realista, bien tramada. Se pintan personajes de conducta rechazable, pero no hay descripciones inmorales».⁹⁷⁰ El mateix 27 de març el Director General va trametre el veredicta a l'editorial i, poc després que Bastardes fes efectiu el dipòsit d'exemplars el 22 de juny (ratificat per Fajardo dos dies més tard, el 24 de juny), *Els culpables tenen por* va esdevenir el número 61 de La Cua de Palla.

El 18 de novembre Crespo va lliurar a la «consulta voluntària» una altra obra de Chase, *Senyora, aquí teniu el vostre taiit* (*Lady, Here's Your Wreath*, 1940). El 21 de novembre la superioritat va encomanar-ne la revisió al lector 19, que en pocs dies, el 30 de novembre, va elaborar un informe favorable sobre l'original:

(C). NOVELA POLIC[Í]ACA. Un p[e]riodista está empeñado en descubrir al autor del crimen y le ofrecen diez mil dólares. Le ordenan de otra parte que se aparte de la causa si no quiere morir. NO CONTIENE NADA CENSURABLE.⁹⁷¹

Així que l'aprovació va ser corroborada, en el tombant de desembre, la direcció va notificar-ho als editors. Amb tot, Bastardes no va dur a terme el dipòsit d'exemplars immediatament, sinó que va fer-lo el 9 de març de 1968, i la traducció, d'Antoni Pigrau, va haver d'esperar fins a aquell any per a veure la llum a La Cua de Palla (número 59).

⁹⁶⁸ AGA, SC, expedient 7593, caixa 21/17703.

⁹⁶⁹ *Ibidem*.

⁹⁷⁰ *Ibidem*.

⁹⁷¹ AGA, SC, expedient 7597, caixa 21/17703.

El 19 de desembre Edicions 62 va endegar els darrers tràmits de 1966, per a tres títols que, com en els casos anteriors, es comprenen en el gènere de la novel·la negra. A instàncies de la superioritat, *Meinard Stam, ara difunt*, (*Gun Before Butter*, 1963), de l'escriptor anglès Nicolas Freeling («no P. B.»), va ser examinada per Javier Armada el 9 de gener de 1967. En l'informe, sobre l'original, el lector va posar de manifest la falta de moral i va destacar una frase que, sota el seu punt de vista, havia de ser suprimida:

Se trata en (sic) «GUN BEFORE BUTTER» de una novela policíaca cuya trama gira en torno a un crimen en el que está envuelta el personaje central, una joven de vida un tanto desordenada, Lucienne Englebert, huérfana ya en su temprana juventud y cuyas ideas sobre la vida y el amor son un tanto amorales. [É]sta cae en la red que le tiende un hombre sin escrúpulos [...].

En la página 206 hay una frase en italiano blasfema. Debe eliminarse. Por lo demás, a juicio del lector PUEDE TRADUCIRSE.⁹⁷²

Una nota escrita a mà pel cap de secció, tanmateix, apunta: «Texto traducido».⁹⁷³ Per consegüent, el 12 de gener el Director General va enviar una carta a l'editorial, per mitjà de la qual es limitava a aconsellar «la presentaci[ó]n del texto traducido sobre el que se har[í]an [...] las indicaciones oportunas».⁹⁷⁴

La traducció, de Pigrau, encara va trigar a arribar, i no va ser fins al 18 d'octubre de 1969 que Bernardo Crespo en va emetre la sol·licitud. En haver passat tant de temps, l'administració va obrir un nou expedient. La lectura de la galerada va ser designada a Mampel, que, després de fer-ne un resum, el 17 de novembre, va aprovar-la amb moltes reserves, tal com mostra el veredicta següent:

⁹⁷² AGA, SC, expedient 8553, caixa 21/17786. L'expressió obscena en italià a què es refereix Armada és «*Sans atout, porco dio*».

⁹⁷³ *Ibidem*.

⁹⁷⁴ *Ibidem*.

(C).- Novela policíaca, de lectura muy interesante. Sólo hay que suprimir una escena de violación en la p. 72 y tacos en italiano en la p. 78. Lo peor de la novela es que el policía, después de oír la historia de Lucien (sic), le deja cruzar la frontera y el crimen queda sin castigo. Yo la denegaría...! pero se pidió texto traducido! Por lo cual no habrá más remedio que calificar-la como AUTORIZABLE con tachaduras.⁹⁷⁵

Cinc dies més tard, el 22 de novembre, Robles Piquer va comunicar a l'editorial quines eren les pàgines que contenien supressions; en definitiva, el requisit que el MIT «aconsellava» per a obtenir l'aprovació. El 17 de gener de 1970 Bastardes va trametre la galerada «corregida», a fi de provar que les ordres delsensors havia estat respectades. Tot seguit referenciem, contraposats, els passatges subratllats a la galerada, sobretot, per motius de moral sexual, amb els corresponents de la versió definitiva:

<i>Gun Before Butter</i> (1963)	<i>Meinard Stam, ara difunt</i> (1969)
<p>(p. 72) La cosa tingué el seu costat còmic. S'havien de moure a poc a poc i sense fer gens de soroll, gens ni mica. I aquell enfarfec de roba! A Lucienne, el simple gest de discordar-se el sostenidor li semblà que durava més d'una hora. Tenia les mans molles i gelades del fastigós contacte de les falgueres, i quan, finalment, les tancà sobre els seus pits nus, fou com un glaç sobre foc. Tot el cos li cremava com si estigués enfebrada. Serrava les dents perquè no li petessin, per controlar la respiració que –segons pròpia observació– semblava l'esbufec asmàtic d'una vella locomotora alemanya.</p> <p>–Quin greu que em sap! Procuraré no fer més soroll.</p> <p>–No en fas pas.</p> <p>–No? Doncs em pensava que feia un</p>	<p>(p. 139) La cosa tingué el seu costat còmic. S'havien de moure a poc a poc i sense fer gens de soroll, gens ni mica. [...] Serrava les dents perquè no li petessin, per controlar la respiració que –segons pròpia observació– semblava l'esbufec asmàtic d'una vella locomotora alemanya.</p> <p>–Quin greu que em sap! Procuraré no fer més soroll.</p> <p>–No en fas pas.</p> <p>–No? Doncs em pensava que feia un</p>

⁹⁷⁵ AGA, SC, expedient 10305, caixa 66/03522.

<p>escàndol capaç de sentir-se a Tilburg.</p> <p><i>Oh, bella signorina putana madonna!</i></p> <p>Perdona'm, faig el que puc per parar de tremolar. <i>Ciel!</i> Oi que són durs? Com dues pistoles que t'apuntessin. –Deixà escapar una rialleta sufocada i nerviosa–. Tinc la sensació que, d'un moment a l'altre, els pits se m'encendran com dues bombetes elèctriques. –Amb un lent i roac sospir, relaxà els seus músculs en tensió–. Em sembla que tindràs feina si em vols treure els pantalons. Punyeta! Per què costa tant? Les bragues, deixa-les per a mi. Sé més bé com deslliurar-me'n. Vull que m'esclafis, que em destrueixis... I vull donar, donar, donar... Dóna'm tu, també. <i>Ciel!</i> Em fas mal, però tant se me'n fum. Si crido, tapa'm de seguida la boca amb la mà. No és veritat que la terra rodi. No es mou de lloc. Sóc jo qui roda, i de quina manera! <i>Je sème a tout vent</i>, com Larousse. Un moment... No, no em passa res. Només vull que em deixis estar un segon... Aquesta falguera em fa pessigolles... I segur que també em piquen les formigues, però tant se me'n fot. Sóc tan feliç! Això és la glòria! No em faria res de morir-me ara mateix!</p> <p>–Lucienne... Més val que et vesteixi. T'ompliràs de mullena i et refredaràs. No, no t'alcis... La teva silueta destacaria contra el cel. Si t'arrossegues fins al camí, la fosca et protegirà. Jo faré el mateix. Així... No t'amoïnis... Si ve algú, no veurà res que no hagi vist abans.⁹⁷⁶</p>	<p>escàndol capaç de sentir-se a Tilburg.</p> <p>[...]</p> <p>–Lucienne... Més val que et vesteixi. T'ompliràs de mullena i et refredaràs. No, no t'alcis... La teva silueta destacaria contra el cel. Si t'arrossegues fins al camí, la fosca et protegirà. Jo faré el mateix. Així... No t'amoïnis... Si ve algú, no veurà res que no hagi vist abans.</p>
---	--

⁹⁷⁶ Pel que fa a l'última frase, «Més val que et vesteixi. T'ompliràs de mullena i et refredaràs», una nota escrita a mà, al marge, diu: «esto vale».

<p>(p. 72) Senyoreta, progressem que és un gust. –Tinc bon mestre. Aquí, a les cuixes. <i>Sacrées fougères! Sacrée moto!</i> –<i>Sacrée fornicació –féu ell, rient–.</i> Ets una dona feta per a l’amor –afegí, seriosament –. Tal com em pensava. Veig que no m’he equivocat.</p>	<p>(p. 140) Senyoreta, progressem que és un gust –Tinc bon mestre. [...] –Ho veig ben clar –féu ell, rient–. Ets una dona feta per a l’amor –afegí, seriosament –. Tal com em pensava. Veig que no m’he equivocat.</p>
<p>(p. 78) –... i em cridà tres vegades perquè li dugués més mantega, el <i>scaracocchio</i>, amb aquells cabells que li penjaven fins al plat. De bona gana li hauria abocat el cafè al damunt! –<i>L’enfant prodige</i> ha demanat <i>porridge, dio merda!</i></p>	<p>(p. 151) –... i em cridà tres vegades perquè li dugués més mantega, el <i>scaracocchio</i>, amb aquells cabells que li penjaven fins al plat. De bona gana li hauria abocat el cafè al damunt! –<i>L’enfant prodige</i> ha demanat <i>porridge. [...]</i></p>
<p>(p. 78) –Però, quants trèvols tens, preciós? –No em queden trumfos. –I ens plumes sense trumfos, <i>porco dio.</i> Lucienne somrigué, però les pròximes paraules la feren escoltar amb seriosa atenció.</p>	<p>(p. 151) –Però, quants trèvols tens, preciós? –No em queden trumfos. –I ens plumes sense trumfos. [...] Lucienne somrigué, però les pròximes paraules la feren escoltar amb seriosa atenció.</p>
<p>(p. 78) –Calleu, –contestà ella–. Hi ha una cosa que m’interessa. –... amb el marit sempre invisible, què voleu que faci? –<i>Putana vecchia!</i> Tan tranquils com estàvem, el mes passat quan va ser fora! El <i>vecchio</i> no em feia canviar els platets a cada moment, com ella. –Cors una altra vegada, <i>dio cane!</i> El mateix, cada vegada que dóna Enzo. –Fote’t!⁹⁷⁷</p>	<p>(p. 151) –Calleu, –contestà ella–. Hi ha una cosa que m’interessa. –... amb el marit sempre invisible, què voleu que faci? –<i>Porca vecchia!</i> Tan tranquils com estàvem, el mes passat quan va ser fora! El <i>vecchio</i> no em feia canviar els platets a cada moment, com ella. –Sempre l’amor, <i>corpo di Bacco!</i> El mateix, cada vegada que dóna Enzo. –Fote’t!⁹⁷⁸</p>

⁹⁷⁷ AGA, SC, expedient 10305, caixa 66/03522. Els passatges han estat reproduïts sencers per tal de contextualitzar algunes expressions, massa breus, i els fragments subratllats (marcats en negreta).

⁹⁷⁸ Nicolas Freeling. *Meinard Stam, ara difunt*. Barcelona: Edicions 62, 1969.

Malgrat que el consentiment definitiu no va formalitzar-se fins al 20 de gener de 1970, *Meinard Stam, ara difunt* va sortir el 1969 com a volum 68 de La Cua de Palla.

Els altres dos expedients es van enllestir d'una manera força més senzilla. *Oi que maten els cavalls?* (*They Shoot Horses, Don't They?*, 1935), d'Horace McCoy, ja havia estat publicada en castellà, des que el MIT en va autoritzar la importació el 1959 («Ant.: “Los caballos se matan bien” Aut. imp. 4-12-59»⁹⁷⁹). Del dictamen, del 3 de gener de 1967, se'n va fer càrrec el lector 12, que, després d'oferir una brevíssima sinopsi, va reiterar el permís de l'obra per a la traducció catalana:

Novela cuya trama es un crimen por compasi[ó]n en un ambiente de jóvenes artistas, y en la que la protagonista pide a su [í]ntimo amigo que ponga fin a su vida de miserias.

No es una defensa de la eutanasia, sino simplemente un relato sin transcendencia. PUEDE PUBLICARSE.⁹⁸⁰

Comprendiblement, Fajardo va tenir dubtes en llegir aquest informe tan imprecís. Amb tot, una nota escrita a mà sobre l'informe, signada per ell mateix, indica que els va resoldre, per tal com el lector li havia assegurat «que no hay juicios de valor en el libro».⁹⁸¹ En resposta a la comunicació que el Director General va emetre el 4 de gener, Bastardes va portar a terme el dipòsit d'exemplars el 4 de desembre del mateix any i la novel·la va integrar-se a La Cua de Palla, en traducció de Marta Martín, amb el número 57.

De manera anàloga, *Substituts* (*Seconds*, 1908), de David Ely («no P. B.»), va obtenir el vistiplau del lector 19 el 29 de desembre: «NOVELA CIENCIA FICCI[Ó]N. Una sociedad, para prosperar en sus negocios se dedica a recoger personal. Les someten

⁹⁷⁹ AGA, SC, expedient 8554, caixa 21/17786.

⁹⁸⁰ *Ibidem*.

⁹⁸¹ *Ibidem*.

a dos operaciones por las que le[s] cambian de personalidad y les convierten en sujetos dúctiles y hábiles. NO CONTIENE NADA CENSURABLE».⁹⁸² Per bé que el plàcet va ser de seguida corroborat per Fajardo, i que Robles Piquer va notificar la resolució el 30 de desembre, la publicació encara va trigar tres anys a fer-se efectiva. Per consegüent, *Substituts* no va ser incorporada a La Cua de Palla fins al 1969, en traducció de Rosa M. Padrós, com a número 67.

5.1.1.3. Ferma

L'editorial Ferma, que va ser fundada el 1954 per Joan Fernández Mateu, va dedicar-se a la publicació de novel·les de quiosc, contes il·lustrats i quaderns d'aventures (que es venien per fascicles), fins que als anys seixanta va decantar-se per la novel·la gràfica. Una de les principals col·leccions, Jamboree, que acollia alguns dels títols més actuals i destacats de la literatura infantil i juvenil, va incorporar, entre els anys 1966 i 1967, cinc volums de l'escriptor català Sebastià Estradé. Només un, però, va ser publicat en català.

El 3 de setembre l'editor va demanar el permís d'*Alarma al cosmòdrom* (*Alarma en el cosmódromo*, 1966). La instància duia adjunta la galerada de la traducció catalana, d'Albert Jané (malgrat que Estradé habitualment escrivia en les dues llengües). Deu dies més tard, el 13 de setembre, María M. Santos va expedir-ne el veredicte següent: «La prueba espacial "Alfa" está siendo misteriosamente sabotada. Un grupo de chiquillos, hijos de los científicos que la dirigen, comienzan sus pesquisas hasta dar con el refugio de los espías que fracasan en su delictivo intento».⁹⁸³ Tot i que Santos ni tan sols l'havia aprovada explícitament, Fajardo va interpretar el judici com a favorable (probablement, perquè l'obra havia estat autoritzada recentment en castellà) i l'endemà, 14 de setembre,

⁹⁸² AGA, SC, expedient 8555, caixa 21/17786.

⁹⁸³ AGA, SC, expedient 5675, caixa 21/17544.

va ratificar-ne el consentiment. *Alarma al cosmòdrom* va esdevenir el primer volum de la col·lecció el mateix any.

5.1.1.4. Pomaire

El 1966 Pomaire només va emetre una instància, per a la novel·la de Morris West *El cas Orgagna* (*The Big Story*, 1957). El 23 de febrer Fajardo va traslladar la revisió de l'obra a Mampel, el qual, després de fer-ne un examen un pèl groller, n'atorgava l'autorització:

(C).- Novela. En una colonia africana surge la figura del colono blanco, explotador de negros, una especie de cacique deshumanizado. En contraste con él, vemos a otros colonos, más humanos, más racionales. Acción intrigante del hechicero. Acción positiva del misionero. Descontento de los colonizados y chispazos de reveldía. Intrigas y asesinatos. Acertada actuación de la policía blanca. Con este engranaje argumental, la pluma maestra de West nos da una visión objetiva y realista del mundo negro: de sus problemas, de su idiosincrasia, de sus costumbres un tanto bárbaras. Se desprende, como lección, el fin del colonialismo.

Las costumbres de los nativos están descritas con un realismo bastante crudo, pero sin llegar a lo pornográfico. Nada que objetar desde el punto de vista político. AUTORIZABLE.⁹⁸⁴

Aquest veredict, ratificat el 28 de febrer, va donar peu al dipòsit d'exemplars el 13 de desembre, de la mà del procurador de l'editorial a Madrid. Tot i que havien passat uns quants mesos des de la implantació de la nova llei, encara va utilitzar el formulari antic, tal com hom pot observar:

⁹⁸⁴ AGA, SC, expedient 1593, caixa 21/17134.

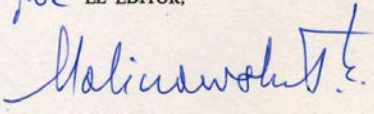
EXPEDIENTE NUM. 1593-66

En el día de la fecha se hace entrega en la Sección de Orientación Bibliográfica de la Dirección General de Información de tres ejemplares de la obra titulada El cas Orgagna

de la que es autor Morris West

El editor que suscribe declara bajo su responsabilidad que los ejemplares presentados son de idénticas características a los que se distribuyen a partir de esta fecha, y que el contenido de la obra es idéntico al del original que fue autorizado con el número de Registro 1593-66

Madrid de 13 de Diciembre de 1966
 por EL EDITOR,

 (Firma completa y sello)

Editorial Roca, S.A.

Imatge 99. Document que acredita el dipòsit de tres exemplars d'*El cas Orgagna*⁹⁸⁵

El mateix any l'obra va ser publicada a Grans Novel·les d'Avui, en traducció de Joan B. Xuriguera, com a número 35.

5.1.1.5. Roca

L'editorial Roca aquell any només va presentar a censura la petició per a *La nit es mou* (*La nuit remue*, 1935), de Henri Michaux, en traducció de Manuel de Pedrolo. El primer informe, de Manuel Pinés, n'aconsellava el plàcet amb una supressió, el 18 de febrer:

⁹⁸⁵ *Ibídem*.

(C).- LA NUIT REMUE es una obra que agrupa bastantes y muy variados temas o motivos literarios, tratados por el autor en forma poemática y, en su mayoría, con una brevedad y una predilección por las analogías sutilmente extravagantes, que hace pensar en nuevas «greguerías» teñidas de pesimismo filosófico y desbordadas hasta límites de dos o más cuartillas.

El lector no encuentra que para autorizar la obra haya que suprimir más que las palabras subrayadas en rojo en la página 49, ya que las dedicadas al tema de la toxicomanía, que empiezan en la 35 y pudieran representar un peligro como excitantes de la curiosidad en los no iniciados, no disimulan la repugnancia del autor por la droga, que confiese haber probado.

Como por lo demás el precio previsto para la obra, el volumen reducido de su tirada y el estilo hermético de sus vagas alusiones la convierten en libro de minorías, el suscrito opina que no hay peligro en autorizarla con la tachadura antes dicha.⁹⁸⁶

Atès que el Jefe de la Sección no devia considerar la frase assenyalada per Pinés prou perillosa per a censurar-la, el 21 de febrer va demanar a Mampel que expedís un segon dictamen. Malgrat que l'argumentació és molt semblant a la del primer, inclou unes paraules dedicades a Pedrolo que fan palesa la «deferència» amb què era tractat l'escriptor, i que val la pena de referenciar:

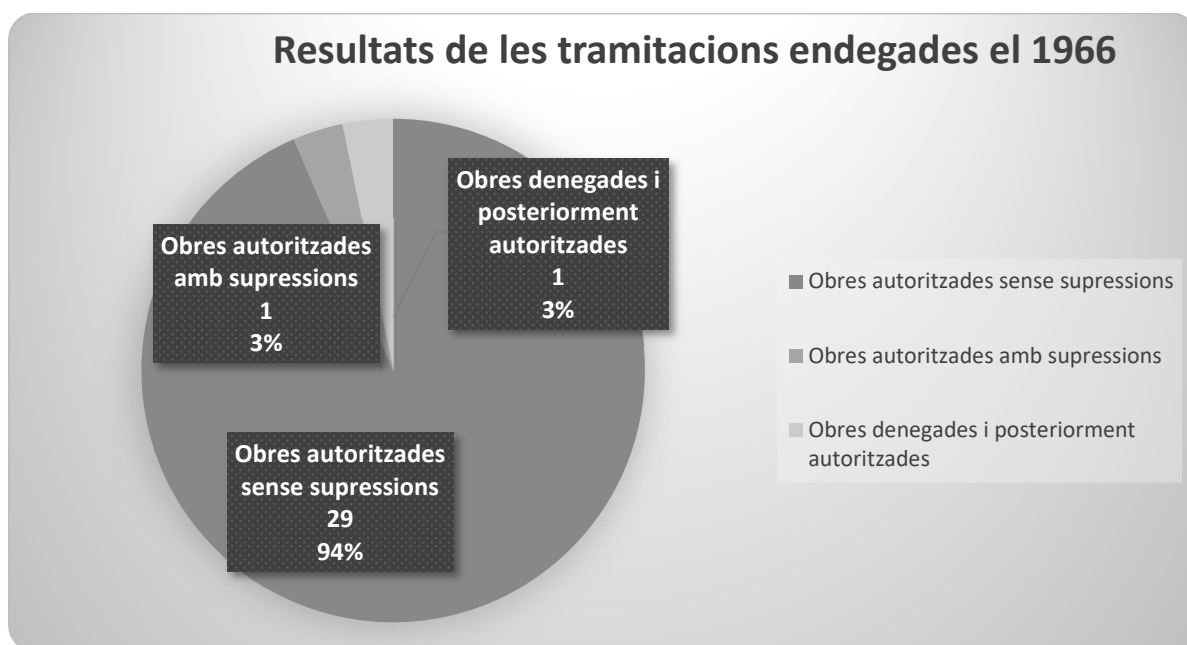
(C).- ¿Angustia vital? Amalgama de narraciones absurdas aparentemente. Se habla de la vida amargada, instisfecha, hastiada. Gritos de un inconformista que rompe con todo, que no tiene ley ni freno. Pisotea la dignidad humana de cuantos le rodean, con tal de satisfacer sus deseos, que nunca satisfecerá. Rodeado de gente, se siente solo. Hay un rey y un hombre gordo que pretenden domeñarle, pero no lo consiguen, aunque el miedo le hunde y le desespera. Todas las ilusiones juveniles se han convertido en humo, y sabe que jamás encontrará la felicidad. Microbios y parásitos le comen el cuerpo. Los hombres se destrozan unos a otros como fieras (del mismo estilo y contenido son los poemas finales de la obra).

Este engendro está escrito en estilo simbólico, pero tan simbólico que resulta difícilísimo desenterrar la idea intencional del autor. Yo entiendo que es el grito del hombre, inconformista, roído por la angustia vital, que se rebela airadamente contra las

⁹⁸⁶ AGA, SC, expediente 1384, caixa 21/17111. Les «palabras subrayadas en rojo» a què es refereix Pinés són: «Què, encara marxa això de la **venda de segells per al més enllà?**».

incongruències que le rodean. La traducció és del «amigo» Pedrolo, lo qual podria dar pie a altres interpretacions torcidas. Pero atendieno a que el autor és francès y a que estas possibles interpretacions tendencioses entren casi en la categoria de los futuribles filosòfics, estimo que puede autorizarse la presente obra. Hay un estudio sicològico-fisiològico del amor y del acto carnal (pág. 35-45). Si bien es muy realista, no puede tacharse de pornogràfico. Por todo lo cual mi dictamen resulta ser: AUTORIZABLE.⁹⁸⁷

Així que el vistiplau va ser ratificat per Fajardo l'1 de març, l'obra va aparèixer, íntegra, a la col·lecció Beatriu de Dia (número 4) el mateix 1966.

Gràfic 9. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1966).

Un cop efectuada l'anàlisi dels expedients tramitats al llarg de 1966, corroborem que el nombre de peticions va disminuir significativament respecte dels anys anteriors, sobretot, del 1964 i del 1965. A partir de 1967, com veurem, el descens es fa encara més evident.

⁹⁸⁷ *Ibíd.*

5.2. Registro de Empresas Editoriales

L'entrada en vigor de l'article 51 de la Llei de premsa i impremta va establir la creació del Registro de Empresas Editoriales. D'aquesta manera, el Ministerio de Información y Turismo concedia al sector editorial la «llibertat» de crear noves empreses i, de passada, atorgava al règim «el control de totes les publicacions».⁹⁸⁸ L'únic requeriment era la formalització d'un registre previ:

Inscripción. - 1. Las empresas editoriales habrán de inscribirse antes de dar comienzo al ejercicio de sus actividades en un Registro público que se llevará en el Ministerio de Información y Turismo y se denominará «Registro de Empresas Editoriales».⁹⁸⁹

Totes les editorials ja existents estaven obligades a renovar la inscripció, encara que ja en tinguessin, per poder continuar en funcionament. El gener de 1967 la Sección de Orientación Bibliográfica del Ministerio de Información y Turismo va enviar a totes les empreses la notificació següent:

En cumplimiento de las normas vigentes en materia de Imprenta, y aún cuando la eventual ignorancia de las Leyes no excusa de su cumplimiento, deseo recordarle que esa Editorial debe inscribirse en el Registro de Empresas Editoriales si quiere continuar su actividad a partir del 9 de abril de 1967, fecha en que expira el plazo de acomodación a la nueva legalidad según la disposición transitoria primera de la vigente Ley de Prensa e Imprenta.⁹⁹⁰

⁹⁸⁸ Eusebi Coromina Pou. «La revista *Oriflama* (1961-1977), una altra víctima de la dictadura». Dins: Vilardell, Laura (ed.). *Op. cit.*, p. 128.

⁹⁸⁹ Lidwina M. van den Hout-Huijben. *El rojo crítico. Expansión de la literatura catalana bajo censura (1962-1977)*. *Op. cit.*, p. 47.

⁹⁹⁰ *Ibidem*, p. 48.

Sovint el número de registre no es concedia, o bé trigava molt a ser dispensat, «casi siempre por problemas políticos que afecta[ba]n a los promotores, pero el Ministerio permit[ía] a la editorial seguir editando libros si se trata[ba] de una empresa anterior a la Ley de Prensa, o iniciar la edición si la editorial se ha[bía] fundado después de la promulgación de la ley». ⁹⁹¹

Diverses editorials van haver de treballar sense el número de registre durant bastant de temps i, per tant, van ser collades pel ministeri i obligades a presentar la producció a consulta «voluntària». En definitiva, la consulta va esdevenir «obligatòria» per a aquells editors que encara no s'havien pogut inscriure. N'és un exemple el Club Editor, que el 26 de setembre de 1967 va demanar el permís de dipòsit de sis exemplars de la traducció de *Fontamara*, d'Ignazio Silone. La resposta de la Junta de Censura va ser la següent:

En relación con su instancia de 10 del actual (sic), no se considera constituido el depósito de la obra «FONTAMARA» de Dino Tranquili (Ignazio Silone), puesto que la Entidad CLUB EDITOR no está inscrita en el Registro de Empresas Editoriales creado por la vigente Ley de Prensa e Imprenta. ⁹⁹²

L'editorial, que havia sol·licitat la inscripció el mateix any, no la va aconseguir fins ben entrada la dècada de 1970. En trobem un altre, d'exemple, en el cas d'Edicions 62, que «no va obtenir el prescriptiu número de registre editorial fins al 1972, fet que li exigí presentar els llibres al MIT abans». ⁹⁹³

⁹⁹¹ Georgina Cisqueña; José Luís Erviti; José A. Sorolla. *Op. cit.*, p. 56.

⁹⁹² AGA, SC, expedient 8048, caixa 21/18468.

⁹⁹³ Pilar Godayol. «Antonio Gramsci sota la dictadura franquista: les traduccions al català». A: Bacardí, Montserrat; Godayol, Pilar (ed.). *Op. cit.*, p. 61.

5.2.1. Expedients tramitats el 1967

5.2.1.1. Club Editor

El 26 de setembre de 1967, Maria Folch i Pi, en representació de Club Editor, va emetre una sol·licitud d'autorització per al dipòsit de *Fontamara* (*Fontamara*, 1930), d'Ignazio Silone (pseudònim de Secondino Tranquilli). Atès que el permís de la versió castellana ja havia estat denegat tres anys abans, el 1964 («Antecedentes: 4339-64 Denegada 27-8-64»),⁹⁹⁴ la instància anava acompanyada d'un ofici del delegat provincial de Barcelona, que especificava:

Adjunto tengo el honor de remitir a V. I., SEIS ejemplares de la obra «FONTAMARA», autor: Dino Tranquilini (sic), Editorial «Club Editor», que se incluye en la colección «El Club dels Novel·listes» para que por los Servicios competentes de ese Centro, sea admitido el depósito que marca la Ley.⁹⁹⁵

El 14 d'octubre, tanmateix, Mampel va elaborar un extensíssim informe en què la tornava a prohibir, per tal com la defensa del comunisme manifesta al llarg de l'obra resultava, a parer seu, del tot intolerable:

Prólogo de Juan Fuster.- Asegura que la novela mereció mayor éxito del obtenido; que su antifascismo no solamente es italiano, sino universal, incluso «hic et nunc» (!); que nunca fue el autor un comunista auténtico (y formó parte del Ejecutivo de la Internacional!); que la finalidad de la novela es conseguir que los agricultores tomen conciencia de la injusticia con que son tratados; que Fontamara (Fuenteamarga) es un símbolo de la injusticia social agraria.

⁹⁹⁴ AGA, SC, expedient 8048, caixa 21/18468.

⁹⁹⁵ *Ibidem*. En el moment de fer la sol·licitud, la versió catalana de *Fontamara* ja es trobava en circulació.

Prólogo del autor.- Fontamara se identifica con muchos pueblos italianos y sus moradores con los agricultores de muchas naciones; el autor ha nacido y vivido entre la miseria e injusticias de estos agricultores.

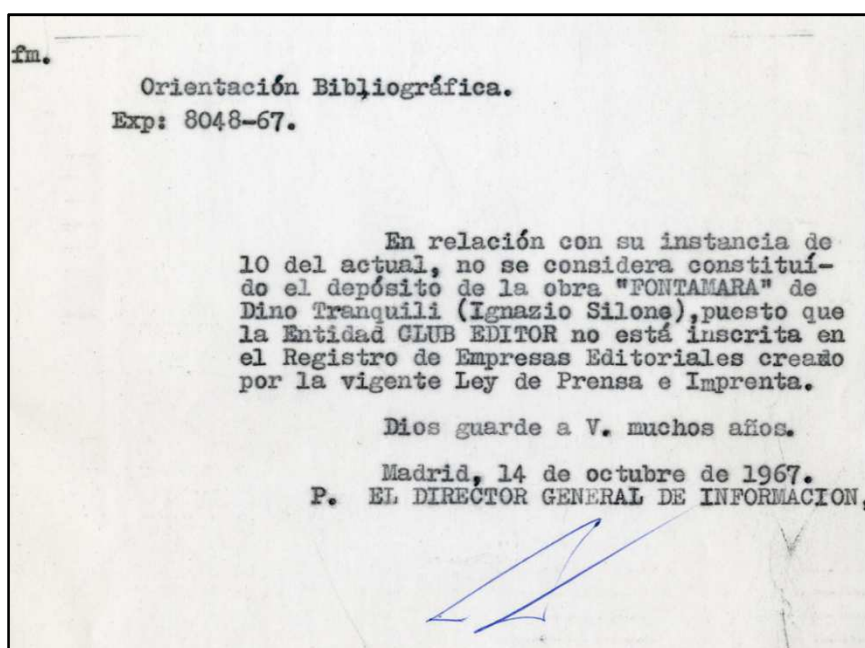
Novela.- Apenas tiene argumento. En una aldea montañosa de Italia acumula el autor todas las injusticias sociales y todos los atropellos dictatoriales que en el mundo han sido: sus habitantes viven en la más indigente miseria, están llenos de piojos, blasfeman, les cortan la luz por no poder pagarla, les obligan a firmar papeles en blanco para quitarles sus derechos, reina entre ellos una gran inmoralidad (incluso la bestialidad, p. 84), se mueren de hambre, son supersticiosos, el alcalde les desvía un riachuelo y les corta la carretera, utilizan los votos de los muertos en las elecciones mediante una ínfima recompensa, las cosechas apenas cubren las hipotecas, trabajan como bestias durante doce y catorce horas diarias, el alcalde –un nuevo rico sin escrúpulos– atropella sus derechos en provecho propio, les imponen el toque de queda, se les prohíbe hablar de política, con motivo de un registro los milicianos fascistas les rompen los muebles y violan varias mujeres (pgs. 117 y 130), los fascistas apalean a los que discrepan de la autoridad y son recompensados ampliamente, un abogado en el que confiaban les traiciona de la forma más cínica, les torturan terriblemente en la cárcel, algunos se suicidan, intentan publicar un periódico y los carabineros les acribillan a balazos. «Todos los gobiernos están siempre formados por ladrones» (p. 98). Robarles es legal, lo ilegal es protestar por estos robos (p. 131).

Religión.- El cura defiende a los ricos. El único dios, incluso para el cura, es el dinero. Les predica paciencia e insiste en que no deben oponerse a las autoridades (con los que banquetea) y les amenaza con castigos divinos si no pagan los impuestos (p. 138). Se ridiculiza la piedad inútil de los agricultores en la que ven una panacea para todos sus males (p. 115). En un sueño muy significativo Cristo le propone al Papa repartir las tierras de Fontamara, quitarles los impuestos o enviarles una gran cosecha; el Papa le contesta que esas medidas ofenderían al príncipe, al gobierno y a los comerciantes «que son muy buenos cristianos[»]; por fin deciden mandarles una plaga de piojos para que mientras se rasquen no tengan pensamientos pecaminosos (p. 43). De las palabras de Cristo: «Esto es mi cuerpo», dichas sobre pan blanco, concluye que los que no comen pan blanco no tienen a Cristo (p. 137).

Literariamente, psicológicamente, es una gran novela. Emplea el autor un estilo caricaturesco y mordazmente irónico, muy «ad hoc» para sus fines. Ni una sola vez se le escapa al autor la palabra comunismo, pero su ideología es netamente comunista. Coloca a los habitantes de Fontamara en un callejón sin salida: los propietarios les explotan, las autoridades les atropellan, la iglesia está de parte de los ricos, se les prohíbe emigrar... ¿Solución? Hasta el más estulto lector adivina que es la rebelión. Y

si bien esto sucede en Italia, en los dos prólogos se remarca machaconamente que hay muchas Fontamaras «hic et nunc». Por todo lo expuesto vengo a c[o]ncluir que la novela resulta ser: NO ACEPTABLE AL DEP[Ó]SITO.⁹⁹⁶

A banda de la visible exhaustivitat dels arguments del lector, el Director General va recórrer al pretext que l'editorial encara no havia estat registrada oficialment,⁹⁹⁷ com exigia la «vigente Ley de Prensa e Imprenta», per a corroborar el veredicte denegatori.

Imatge 100. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a *Fontamara*⁹⁹⁸

Malgrat tot, l'obra de Silone no va ser retirada del mercat, ni tenim constància que s'hi interposessin accions legals posteriors, sinó que va continuar comercialitzant-se, en traducció de Joan Fuster, com a número 44 d'El Club dels Novel·listes.

⁹⁹⁶ *Ibíd.*

⁹⁹⁷ Aquesta dada també consta en el revers de la fitxa d'inici de l'expedient: «oficio editorial s/Registro Empresas Editoriales 14-10-67».

⁹⁹⁸ AGA, SC, expediente 8048, caixa 21/18468.

5.2.1.2. Edicions 62

El 18 de març de 1967 Edicions 62 va presentar una sol·licitud per a *L'any 1919* (1919, 1932), de John Dos Passos,⁹⁹⁹ acompanyada, aquest cop, de la galerada de la traducció, de Manuel de Pedrolo. Mampel va fer-se càrrec de l'avaluació el 29 de març:

(C). Libro con marcada tesis antibélica. Se compone de varias narraciones entrelazadas, situadas todas ellas en la Primera Guerra Mundial, y unidas por una especie de noticiarios de guerra hartos pintorescos.

Pinta las brutalidades que se cometen en la guerra con brochazos gordos y hasta macabros, la inutilidad de las vidas sacrificadas, y la ruina psicológica de los supervivientes. Pero donde más recarga las tintas es en que la guerra destroza la moral y las buenas costumbres. Abundan las prostitutas y las mujeres «fáciles», y la mayoría de las escenas terminan en la cama. Las mujeres que quedan [e]mbarazadas emplean toda suerte de artilugios para provocar el aborto, suicidándose cuando no lo consiguen. También hay escenas de homosexuales. Resulta imposible efectuar tachaduras. En mi opinión esta novela resulta ser: NO AUTORIZABLE.¹⁰⁰⁰

En un segon informe, del 5 d'abril, Manuel Pinés no corroborava estrictament el primer dictamen, però tampoc no el contradeia de manera conclouent:

(I). Novela. John Dos Passos evoca en esta novela las más diversas impresiones de su vida en las capitales y en los frentes de batalla franceses e italianos durante la primera Gran guerra. En la forma más descarnada y áspera que es su estilo, baraja aquí los episodios de la vida militar con los de [la] vida corriente en la retaguardia y las noticias de la revolución bolchevique con lo que pudiera representar recuerdos propios de la vida y de las pugnas laborales en Norteamérica.

⁹⁹⁹ Recordem que el 1965 l'editorial ja havia demanat el permís de *L'any 1919*, juntament amb el d'*El paral·lel 42* (expedient 6635) i *Diner llarg*. Tot i que la resolució era favorable, i que el Director General va condicionar-ne l'autorització definitiva a la presentació dels textos traduïts, a l'últim Crespo només va trametre el d'*El paral·lel 42*. El precedent, per bé que és important, no consta a l'apartat «Antecedents» de la primera pàgina de l'informe.

¹⁰⁰⁰ AGA, SC, expedient 2228, caixa 21/18006.

Abundan en el ambiente desmoralizado de la retaguardia parisina las libertades de índole galante presentadas por el autor en una forma crudamente directa, como cuando, en la página 35, rehusa la esposa consumir el matrimonio hasta haber hallado alguna manera de evitar el temido embarazo, o cuando, en la 42, comete Dick adulterio con la esposa del Pastor amigo, o cuando, en la 64, reclama la mujer precauciones contra el riesgo de embarazo, o cuando, en la 75, se afirma que había once mil putas por las calles de Marsella. Crudezas de otro orden se pueden ejemplificar con la de la página 236, en la que refiere cómo sus raptos mutilaron de un tajo la virilidad de un leñador levantisco, enfrentado con los poderosos industriales madereros norteamericanos y lo colgaron luego de un farol.

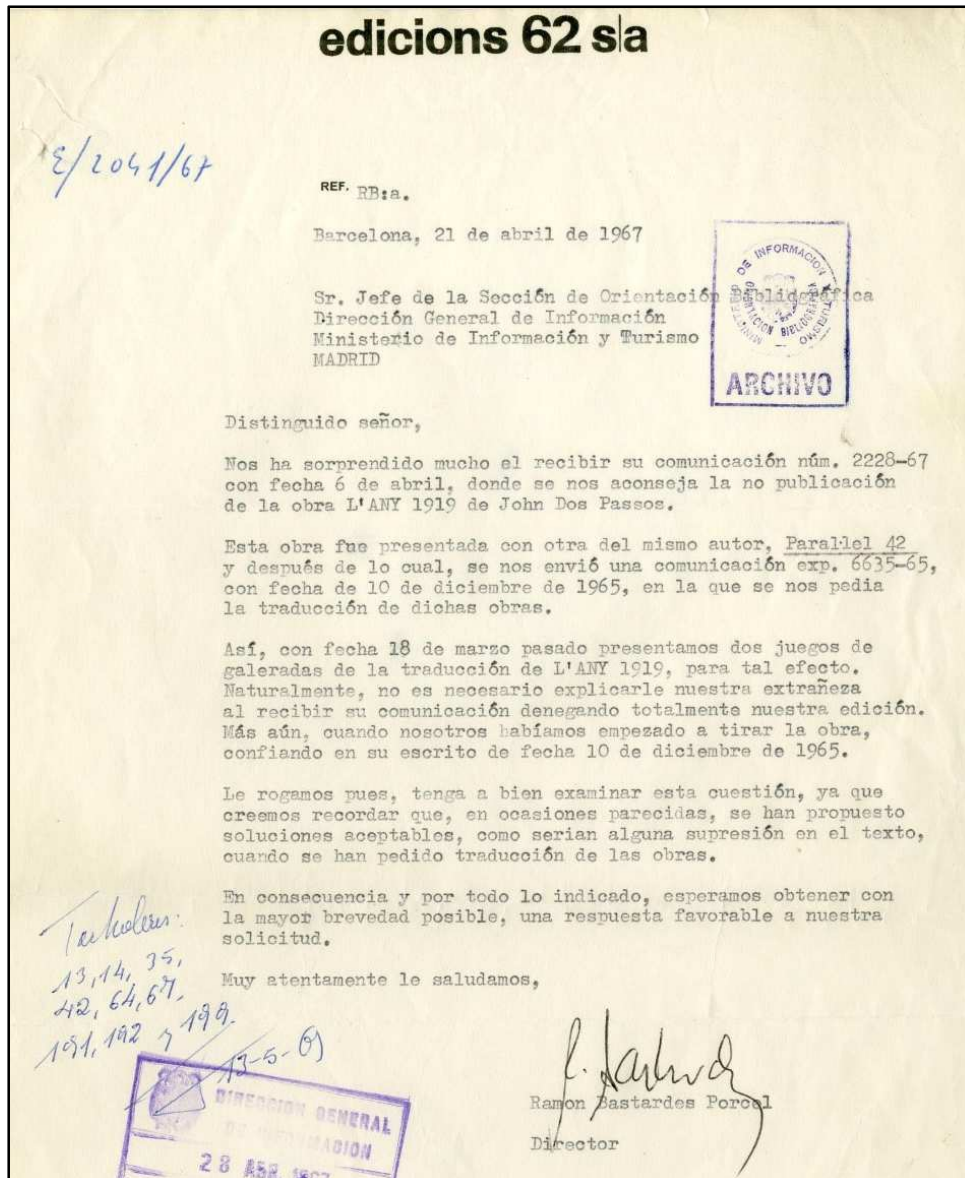
Como en casi toda la obra de este notable escritor, predomina tambi[é]n en el calidoscópico anecdótico MIL NOVECIENTOS DIECINUEVE el tono antimilitarista y antibelicista en lo tocante a la guerra; el de reivindicación proletaria, en lo laboral y el de un realismo extremado en cuanto guarda relación directa con la vida amorosa.

La obra, sin embargo, no puede calificarse de pornográfica, ni su pacifismo proletarizante resulta tan violento que neutralice el renombre literario del autor hasta el punto de justificar una negativa categórica a la difusión de su producción entre los lectores españoles. La Superioridad, con mejor criterio, resolverá. DUDOSO.¹⁰⁰¹

La «Superioridad», en efecte, després de fer el balanç, va resoldre que l'obra de Dos Passos no podia rebre el plàcet i l'endemà, el 6 d'abril, va anunciar a l'editorial que «no es aconsejable la edición de la obra titulada “L'ANY 1.919”». ¹⁰⁰² Ramon Bastardes no va trigar a emetre una resposta: el 21 d'abril va presentar un recurs de revisió, en el qual no falten, com hom pot observar, les mostres d'estupefacció que li havia provocat el veredict denegatori:

¹⁰⁰¹ *Ibidem.*

¹⁰⁰² *Ibidem.*

Imatge 101. Resposta de Bastardes després de disposar del veredict de *L'any 1919*¹⁰⁰³

Arran de l'al·legat, el Jefe de Sección va demanar novament a Mampel (que ja l'havia vetat categòricament en el primer informe) una nova valoració. Devia advertir-lo de la inconveniència de dictaminar una altra prohibició, atès que aquest cop, i en contra de la seva voluntat, el censor va limitar-se a indicar unes quantes pàgines amb passatges subratllats:

¹⁰⁰³ *Ibidem*.

(C).- Novela. Tesis antibélica. Se narra la «vida y milagros» de varias mujeres que en circunstancias normales hubieran sido decentes, pero la guerra las arrastró por caminos de pecado. Se intercalan una especie de noticiarios de guerra –la del 14– con una larga lista de estragos y destrozos producidos por la guerra.

Toda la acción se desarrolla dentro de una atmósfera sensual. Sigo opinando que no debiera publicarse esta novela, pero haciendo uso de un criterio anchísimo quedará menos sucia efectuando tachaduras en las pgs. 13, 14, 35, 42, 64, 67, 191, 192 y 199. AUTORIZABLE con tachaduras.¹⁰⁰⁴

Una nota escrita a mà sobre el mateix informe, signada el 12 de maig, ratificava la sentència de la manera següent: «Vistos los antecedentes del expediente, aconsejable la Autorización, con las supresiones indicadas en el precedente informe».¹⁰⁰⁵ El Director General, doncs, va enviar una comunicació als editors, a fi de notificar-los les noves condicions («se aconseja la supresión de los pasajes 13-14-35-42-64-67-191-192 y 199»),¹⁰⁰⁶ i poc temps després, l'1 de juliol, Bastardes va fer efectiu el dipòsit. Com sigui que la superioritat volia assegurar-se que les tisorades s'havien dut a terme correctament i que la traducció no transgredia cap precepte moral, el 4 de juliol encara va encomanar-ne la revisió a un tercer lector, anònim:

Esta novela, ya en cierto modo antigua, del famoso autor norteamericano, cumple los mismos requisitos de fondo y forma que su notable obra «El paralelo 42». Sigue el mismo m[é]todo de acontecimientos, si bien en cierto modo vinculados, disgregados y m[ú]ltiples, con durezas de expresi[ó]n en fondo y forma, pero que en ninguna manera llegan propiamente a lo pornográfico. [...] con tod[o] eso, por la antigüedad de la obra, por la fama del autor, y sobre todo porque la novela no es susceptible de encajarse en ninguna de las infracciones punibles del C[ó]digo Penal vigente, creemos que [ha]ya (sic) que autorizar la difusión y aceptar el depósito.¹⁰⁰⁷

¹⁰⁰⁴ Ibídem.

¹⁰⁰⁵ Ibídem.

¹⁰⁰⁶ Ibídem.

¹⁰⁰⁷ Ibídem.

La «neteja» va ser, per tant, ratificada. A fi de mostrar-ne el resultat confrontem, tot seguit, els passatges mutilats a la galerada (per Mampel) amb els corresponents de la versió definitiva:

<i>L'any 1919 (galerada)</i>	<i>L'any 1919 (1967)</i>
<p>(p. 13) Quan el criat hindú va haver sortit, Joe li demanà els diaris.</p> <p>–Els he cercats pertot arreu, Slim, de veritat. Els devia llançar.</p> <p>–Bé, suposo que més valdrà que me'n torni a bord.</p> <p>Ja tenia la mà al pom de la porta quan l'home que havia dit que es deia Jones es precipità a subjectar-lo pel braç i li digué:</p> <p>–No, no us n'aneu. M'heu dit que vindríeu a divertir-vos amb mi. Sou un xicot que val totes les pessetes i no us en penedir[e]u. Ara que ja som bons amics i he començat a estimar-vos, no us en podeu anar d'aquesta manera. No us heu sentit mai així, Slim? Seré generós, us donaré cinquanta dòlars.</p> <p>Joe bellugà el cap i retirà la mà que l'altre li premia. Per tal de poder obrir la porta, va haver de donar-li una empenta; baixà les escales de marbre corrent i sortí al carrer.</p>	<p>(p. 25-26) Quan el criat hindú va haver sortit, Joe li demanà els diaris.</p> <p>–Els he cercats pertot arreu, Slim, de veritat. Els devia llançar.</p> <p>–Bé, suposo que més valdrà que me'n torni a bord.</p> <p>Ja tenia la mà al pom de la porta quan l'home que havia dit que es deia Jones es precipità a subjectar-lo pel braç i li digué:</p> <p>–No, no us n'aneu. M'heu dit que vindríeu a divertir-vos amb mi... [...]</p> <p>Joe bellugà el cap i retirà la mà que l'altre li premia. Per tal de poder obrir la porta, va haver de donar-li una empenta; baixà les escales de marbre corrent i sortí al carrer.</p>
<p>(p. 14) –Que se'n vagi al diable –contestà Joe –. Estic decidit a deixar aquest ofici. Passi el que passi i siguis on siguis, al mariner sempre li toquen les de perdre. No és així, Tin[y]?</p>	<p>(p. 27) –Que se'n vagi al diable –contestà Joe –. Estic decidit a deixar aquest ofici. Passi el que passi i siguis on siguis, al mariner sempre li toquen les de perdre. No és així, Tiny?</p>

<p>-No sé... Deu lliures! Li hauria de caure la cara de vergonya, a aquest fotut marieta! D'això sí que se'n diu un corruptor. Saps què hauries de fer? Tornar a l'hotel amb un parell de companys i fer-lo cantar. A Dover n'hi ha més d'un que paga sense haver arribat tan lluny. Vénen a passar les vacances i persegueixen [e]ls nois de[l] balneari. Jo li faria xantatge, Yank.</p>	<p>-No sé... Deu lliures! [...] Saps què hauries de fer? Tornar a l'hotel amb un parell de companys i fer-lo cantar. [...] Jo li faria xantatge, Yank.</p>
<p>(p. 35) Joe va agafar-la i començà a acariciar-la, però ella el rebutjà amb fermesa i féu:</p> <p>-Després.</p> <p>Joe no va veure res de la pel·lícula. Quan van tornar al pis ja eren les deu. La noia va permetre que la despullés, però va saltar del llit, s'[e]mbolicà amb les flassades i, plorant, va dir que tenia por de quedar prenys i que, per tant, s'hauria d'esperar fins que ella esbrinés què calia fer per no tenir fills. Només li va permetre de fregar-se contra seu a través de les flassades i aleshores tot d'una, ja foren les dotze menys deu i ell va haver de vestir-se i córrer cap al moll. Un vell negre el va dur en barca fins on la nau era ancorada. Joe va sentir una [r]emor d'aus cel amunt i, afiletant la vista, tractà de veure-les contra les estrelles pàl·lides.</p>	<p>(p. 64) Joe va agafar-la i començà a acariciar-la, però ella el rebutjà amb fermesa i féu:</p> <p>-Després.</p> <p>Joe no va veure res de la pel·lícula. Quan van tornar al pis ja eren les deu. La noia va permetre que la despullés, però va saltar del llit, s'embolicà amb les flassades i, plorant, va dir que tenia por de quedar embarassada. [...]</p> <p>Passà el temps. De sobte Joe s'adonà que eren ja tres quarts de dotze i va haver de vestir-se i córrer cap al moll. Un vell negre el va dur en barca fins on la nau era ancorada. Joe va sentir una remor d'aus cel amunt i, afiletant la vista, tractà de veure-les contra les estrelles pàl·lides.</p>
<p>(p. 42) després d'haver estat a soles amb Hilda d'aquella manera, se sentia massa dissortat. A la fi, una nit sense lluna que havien anat passejant platja enllà, passades les fogates rosades dels excursionistes, i seien sobre la sorra, parlant de les Cançons d'amor índies que Hilda havia llegit en veu</p>	<p>(p. 77-78) després d'haver estat a soles amb Hilda d'aquella manera, se sentia massa dissortat. A la fi, una nit sense lluna que havien anat passejant platja enllà, passades les fogates rosades dels excursionistes, i seien sobre la sorra, parlant de les Cançons d'amor índies que Hilda havia llegit en veu</p>

<p>alta aquella tarda, la dona se li tirà tot d'una al damunt, li embullà els cabells, li clavà el genoll a l'estómac i començà a acariciar-lo amb les mans per sota de la camisa. Era una dona forta, i tot just havia aconseguit de desfer-se'n, quan, sense poder-ho evitar, va subjectar-la per les espatlles i la va ajeure damunt seu. Ni l'un ni l'altre no deien res. [S]'estaven enllaçats sobre la sorra i respiraven sorollosament. A la fi ella mormolà:</p> <p style="padding-left: 40px;">–Dick, cal que eviti de tenir un fill... No ens ho podem permetre... Per això Edwin no dorm amb mi. Déu meu, quines ganes tinc de tu, Dick! No veus com estic?</p> <p style="padding-left: 40px;">Mentre parlava li passava la mà ardent pel pit, per les costelles, pel ventre.</p> <p style="padding-left: 40px;">–No, Hilda, no!</p> <p style="padding-left: 40px;">Els mosquits zumzejaven entorn de llurs caps. Les onades invisibles de la marea gairebé els arribaven als peus amb un llarg sospir.</p>	<p>alta aquella tarda. De sobte, el va agafar. [...]</p> <p style="padding-left: 40px;">Hilda era una dona forta, i Dick tot just havia aconseguit de desfer-se'n, quan, sense poder-ho evitar, va subjectar-la per les espatlles i la va ajeure damunt seu. Ni l'un ni l'altre no deien res. S'estaven enllaçats sobre la sorra i respiraven sorollosament. A la fi ella mormolà:</p> <p style="padding-left: 40px;">–Dick, cal que eviti de tenir un fill... No ens ho podem permetre... Per això Edwin no dorm amb mi. Déu meu, com et vull, Dick! No veus com estic?</p> <p style="padding-left: 40px;">Mentre parlava, l'amanyagava. [...]</p> <p style="padding-left: 40px;">–No, Hilda, no!</p> <p style="padding-left: 40px;">Els mosquits zumzejaven entorn de llurs caps. Les onades invisibles de la marea gairebé els arribaven als peus amb un llarg sospir.</p>
<p>(p. 64) El més difícil era trobar un indret on veure's. L'estudi de la noia era a la part de darrera de la casa i hi havia el risc que el seu pare, la seva mare o els amics que els visitaven els sorprenguessin en qualsevol moment. Pel restant, Santa Fe és una ciutat petita i la gent ja començava a adonar-se que José acudia molt sovint a l'estudi.</p> <p style="padding-left: 40px;">Una nit que el xofer dels Hutchins no hi era, van pujar a la seva habitació, sobre el garatge. Tot era fosc i la cambra feia olor de pipa vella i de roba bruta. Eveline va espantar-se en veure que perdia</p>	<p>(p. 118) El més difícil era trobar un indret on veure's. L'estudi de la noia era a la part de darrera de la casa i hi havia el risc que el seu pare, la seva mare o els amics que els visitaven els sorprenguessin en qualsevol moment. Pel restant, Santa Fe és una ciutat petita i la gent ja començava a adonar-se que José acudia molt sovint a l'estudi.</p> <p style="padding-left: 40px;">Una nit que el xofer dels Hutchins no hi era, van pujar a la seva habitació, sobre el garatge. Tot era fosc i la cambra feia olor de pipa vella i de roba bruta. Eveline va espantar-se en veure que perdia</p>

<p>el control de la seva persona; era com si p[er]dés els sentits sota l'èter. Ell es va sorprendre que la noia fos verge, es mostrà molt amable i afectuós i gairebé semblava que li demanés perdó. Però entre els seus braços i sobre el llit del xofer, Eveline no experimentà en el més mínim aquell èxtasi que s'havia imaginat; tot fou gairebé com si ja no fos la primera vegada. Després van restar molta estona al llit, ajapats i parlant en veu baixa i confidencial. Ara José es captenia d'una altra manera; la tractav[a] greument i amb indulgència, com i fos una criatura. Li va dir que odiava les coses sòrdides i fetes en secret, perquè degradaven. Trobaria un indret on es podrien veure al sol i a l'aire, no com ara, que semblaven criminals. Volia que ella li fes de model, la bellesa del seu cos esvelt i els seus de[li]ciosos pits menuts i rodons l'inspirarien. Després va mirar curosament si el vestit de la noia s'havia arrugat i li va dir que se n'anés de seguida a casa seva a dormir. Afegí que calia que prengués precau[c]ions si no volia tenir un fill, per bé que ell se sentiria molt orgullós de fer-li'n un, sobretot tenint en compte que la noia era prou rica per a mantenir-lo. Aquesta idea horroritzà Eveline, a la qual semblà que parlar d'aquell assumpte amb tanta lleugeresa era una falta de sensibilitat i una grolleria per part del xicot.</p>	<p>el control de la seva persona; era com si perdés els sentits sota l'èter. Ell es va sorprendre que la noia fos verge, es mostrà molt amable i afectuós i gairebé semblava que li demanés perdó. Però entre els seus braços i sobre el llit del xofer, Eveline no experimentà en el més mínim aquell èxtasi que s'havia imaginat; tot fou gairebé com si ja no fos la primera vegada. Després van restar molta estona al llit, ajapats i parlant en veu baixa i confidencial. Ara José es captenia d'una altra manera; la tractava greument i amb indulgència, com i fos una criatura. [...]</p> <p style="text-align: center;">En acabat, va mirar curosament si el vestit de la noia s'havia arrugat i li va dir que se n'anés de seguida a casa seva a dormir. Afegí que calia que prengués precaucions si no volia tenir un fill, per bé que ell se sentiria molt orgullós de fer-li'n un, sobretot tenint en compte que la noia era prou rica per a mantenir-lo. Aquesta idea horroritzà Eveline, a la qual semblà que parlar d'aquell assumpte amb tanta lleugeresa era una falta de sensibilitat i una grolleria per part del xicot.</p>
<p>(p. 67) Signà la nota i demanà a Eveline que li deixés mig dòlar. Al cap d'una estona la noia es va trobar bevent la darrera copa de vi en</p>	<p>(p. 124) Signà la nota i demanà a Eveline que li deixés mig dòlar, per la propina perquè no duia ni cinc cèntims a la butxaca. Al cap</p>

<p>una habitació freda i desordenada de Patchine Place, a la qual havien pujat per tres trams d'escalas de fusta molt brutes. El xicot començ[à] a fer-li l'amor i quan ella va objectar que tot just feia set hores que es coneixien, Don va dir-li que allò era un altre estúpid prejudici burgès del qual li calia deslliurar-se. La noia li va preguntar sobre els mètodes anticoncepcionals i ell va asseure's al seu costat i, durant mitja hora, li explicà que Margaret Sanger era una gran dona i que el control de la natalitat era la benedicció més gran de la humanitat des de la invenció del foc. Quan el xicot recomençà a fer-li l'amor com si fos la cosa més natural del món, ella li va permetre que la despullés entre rialles i rubors. Ja eren les tr[e]s quan Eveline, que se sentia dèbil, bruta i culpabl[e], tornà a la seva habitació del Brevoort. Va prendre's una gran dosi d'oli de ricí, es va ficar al llit i es passà tota la nit pensant què diria a Freddy. S'hi havia citat per sopar a les onze, en acabar-se l'assaig. La seva por d'estar prenyada havia desaparegut com si s'acabés de despertar d'un malson.</p>	<p>d'una estona la noia es va trobar bevent la darrera copa de vi en una habitació freda i desordenada de Patchine Place, a la qual havien pujat per tres trams d'escalas de fusta molt brutes... [...]</p> <p style="text-align: center;">Ja havien tocat les tres quan Eveline, que se sentia dèbil, bruta i culpable, tornà a la seva habitació del Brevoort. Va prendre's una gran dosi d'oli de ricí, es va ficar al llit i es passà tota la nit pensant què diria a Freddy. S'hi havia citat per sopar a les onze, en acabar-se l'assaig. La seva por d'estar prenyada havia desaparegut com si s'acabés de despertar d'un malson.</p>
<p>(p. 191) –Tornem, Dick. Estic boja per tu, però no m'havies d'haver esquinçat les bragues... Ets exasperant –féu, i es posà a riure.</p> <p style="text-align: center;">–Quan no es vol acabar una cosa, no s'ha de començar –es queixà ell–. Les dones sou terribles llevat de les putes... Amb elles [s]empre se sap com acabarà la cosa.</p>	<p>(p. 355) –Tornem, Dick. Estic boja per tu, però no m'havies d'haver esquinçat la roba... Ets exasperant –féu, i es posà a riure.</p> <p style="text-align: center;">–Quan no es vol acabar una cosa, no s'ha de començar –es queixà ell–. Les dones sou terribles... [...]</p>

<p>(p. 192) –Que se’n vagin al diable! –va exclamar el noi mentre l’abraçava.</p> <p>Malgrat el rom que havien begut, Dick estava d’allò més nerviós en despullar-se. Anne Elizabeth tremolava quan ell s’atansà al llit. Tot va anar bé, però a la noia li va sortir molta sang i no se satisfieren gaire. Després, a l’hora de sopar, semblava que no trobessin res a dir-se.</p>	<p>(p. 358) –Que se’n vagin al diable! –va exclamar el noi mentre l’abraçava.</p> <p>Malgrat el rom que havien begut, Dick estava d’allò més nerviós en despullar-se. Anne Elizabeth tremolava quan ell s’atansà al llit. [...]</p> <p>Després, a l’hora de sopar, semblava que no trobessin res a dir-se.</p>
<p>(p. 199) –En què pensaves, Dick?</p> <p>–Volia parlar-te d’això, Anne Elizabeth... Estàs totalment segura que...</p> <p>–Ja han passat dos mesos llargs... No pot ser res més, i de vegades estic una mica marejada al matí. Avui em trobava molt malament, però això de veure’t m’ho ha fet oblidar tot.</p> <p>–Però cal que compreguis... Em preocupa molt, això. Probablement es podria fer alguna cosa.</p> <p>–Ja he provat l’oli de ricí i la quinina... tot el que se m’ha acudit. Ja saps que sóc una noia del camp, jo.</p> <p>–Parlem seriosament... Cal fer alguna cosa. Hi ha molts metges que no s’hi negarien... D’una manera o altra aconseguiria els diners... És terrible! Me n’he de tornar demà... Quines ganes tinc de deixar aquest maleït uniforme! ¹⁰⁰⁸</p>	<p>(p. 369) –En què pensaves, Dick?</p> <p>–Volia parlar-te d’això, Anne Elizabeth... Estàs totalment segura que...</p> <p>–Ja han passat dos mesos llargs... No pot ser res més, i de vegades estic una mica marejada al matí. Avui em trobava molt malament, però això de veure’t m’ho ha fet oblidar tot.</p> <p>–Però cal que compreguis... Em preocupa molt, això. Probablement es podria fer alguna cosa. [...] Parlem seriosament... Cal fer alguna cosa. [...] D’una manera o altra aconseguiria els diners... És terrible! Me n’he de tornar demà... Quines ganes tinc de deixar aquest maleït uniforme! ¹⁰⁰⁹</p>

Un cop concedida l’autorització definitiva el 5 de juliol, l’obra de Dos Passos va ser incorporada a El Balancí, el mateix any, com a número 30.

¹⁰⁰⁸ Ibídem. Hem copiat sencers per tal de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

¹⁰⁰⁹ John Dos Passos. *L’any 1919*. Barcelona: Edicions 62, 1967.

El 4 d'abril Crespo va demanar el permís d'*El punt dolç de la senyoreta Brodie* (*Prime of Miss Jean Brodie*, 1961), de Muriel Spark. Quatre dies més tard, el 8 d'abril, Antonio Iglesias va redactar un dictamen sobre la versió francesa (*Le Bel âge de Miss Brodie*), en el qual aconsellava, sense gaire convicció, l'eliminació de dos passatges que feien referència a Espanya:

(C). Una novela típicamente inglesa (que se presenta en su versión francesa) y que no ofrece el menor interés. Se trata de una maestra y de unas chiquillas de 10 a 11 años, educandas suyas, que, bajo su guía, se despiertan a la pubertad. La maestra, Miss Brodie, tendrá un asunto amoroso con un colega, Lowther, y otro con un tal Lloyd. Las much[a]chas pasan por sus primeras experiencias sexuales, que, aparte de no interesar, son casi siempre imaginativas. Todo ello en un lenguaje limpio, aséptico y aburrido. Una de ellas pasa por el suceso desagradable de caer en manos de un exhibicionista; pero el hecho no tiene trascendencia ni tampoco detalles molestos. Las muchachas se ocupan especialmente de comprender la vida amorosa de su profesora. Se bebe mucho té, se chismorrea mucho y no pasa nunca nada. Los tipos son muy británicos: muy fríos, muy opacos y sin sangre en las venas. En resumen, una de esas novelas para inglesas solteras que, por su inanidad, no interesan en el continente. Aunque Muriel Spark sea famoso. Por otra parte, su humor sólo se nota de tarde en tarde. Políticamente, la novela tiene un ligero tono antifascista y un par de alusiones a España (págs. 52, 184), que pueden suprimirse, sin que ello sea totalmente necesario. SE PUEDE AUTORIZAR.¹⁰¹⁰

Atesa l'ambigüitat del veredict, que podia dur a una deliberació equívoca, el 26 d'abril Santos González va emetre un segon informe, també sobre la traducció francesa:

Novela psicológica. Novela inglesa. La acción se desarrolla en un ambiente escolar. Una original institutriz escocesa encargada de la clase de las «pequeñas» en una institución para niñas. A sus 40 años tiene la pretensión de hallarse en lo mejor de la edad y hace partícipes a sus alumnas de esta ilusión. Ha escogido a 6 niñas de 10 años como preferidas, con las que forma un cla[n] y en las clases en lugar de enseñar las asignaturas, les habla de su vida amorosa, de sus vacaciones por el extranjero. A la

¹⁰¹⁰ AGA, SC, expediente 2630, caixa 21/18037.

inspectora general de [...] la institució no le gusta nada su modo de proceder y trata de encontrar motivos para expulsarla. Al final una de sus alumnas preferidas la traiciona y con el pretexto de que hacía propaganda fascista, la expulsan.

A lo largo de la novela hay un cierto erotismo velado, aunque no hay pasajes escabrosos propiamente. Alguna alusión a la guerra civil española, en un par de ocasiones, muy de pasada porque la acción se desarrolla por esos mismos años. La novela tiene un cierto humor a la inglesa y algo de penetración psicológica en los personajes. AUTORIZABLE.¹⁰¹¹

Una nota adjunta, signada el mateix dia pel cap de secció, posava de manifest el seu parer, que coincidia amb el de González: «las referencias a la guerra civil española [...] son intrascendentes, y sin gravedad alguna. AUTORIZABLE, [í]ntegramente».¹⁰¹² El veredict favorable, tanmateix, no va ser concloent, atès que el 27 d'abril el director va comunicar a Edicions 62 que «se aconseja la presentación del texto de traducción[,] sobre el que se har[í]an, si fueren necesarias las indicaciones oportunas».¹⁰¹³ Així, el 30 de setembre Crespo va enviar la galerada de la traducció que, a instàncies dels superiors, va ser avaluada per Mampel el 9 d'octubre:

(C).- Novela. Con una técnica moderna, en la que se alterna el presente y el pasado, se da una visión del pequeño mundo de un colegio de enseñanza medi[o] alemán. Un grupo de muchachas en la edad en que sienten curiosidad por los misterios de la vida, van hilvanando una novela en torno a los pequeños detalles que observan en su profesora, una solterona muy original.

Novela extraña, realista, rozando algunas veces lo inmoral pero sin traspasar la línea divisoria. En la p. 38 conviene suprimir un párrafo que hace referencia a un exhibicionista. También deben suprimirse dos frases inconvenientes contra la guerra de Liberación española en las pgs. 19 y 68. AUTORIZABLE con tres tachaduras.¹⁰¹⁴

¹⁰¹¹ Ibídem.

¹⁰¹² Ibídem.

¹⁰¹³ Ibídem.

¹⁰¹⁴ AGA, SC, expedient 7734, caixa 21/18443.

L'endemà, el 10 d'octubre, el Director General va emetre una nota als editors, tal com era habitual, informant que la Junta de Censura havia acordat «la supresión de los pasajes señalados en las p. 19-38 y 68 del ejemplar original adjunto».¹⁰¹⁵ La comparació dels passatges subratllats sobre la galerada, per causes polítiques, amb els corresponents de la versió definitiva (que Bastardes va presentar a dipòsit el 10 de gener de 1968) fan palès l'acatament de les instruccions de la censura:

<i>El punt dolç de la senyoreta Brodie (galerada)</i>	<i>El punt dolç de la senyoreta Brodie (1967)</i>
(p. 19) –Nosaltres, els nois, estàvem molt entusiasmats amb Auden i amb tot aquell grup. Vol[í]em anar a combatre a Espanya. Al costat dels republicans, naturalment. A l'escola de vostè no prenien partit?	(p. 38) –Nosaltres, els nois, estàvem molt entusiasmats amb Auden i amb tot aquell grup. Volíem anar a combatre a Espanya. [...]. A l'escola de vostè no prenien partit?
(p. 38) I per quarta vegada Jenny contest[à]: – Bé, vaig dir-li: «l'home caminava per la riba, sota els arbres, i sostenia alguna cosa amb la mà. En veure'm, es va posar a riure i va dir: mira això. I jo vaig preguntar: Què he de mirar? M'hi vaig atansar una mica més i aleshores vaig veure...» però no li podia pas dir el que havia vist, no et sembla? De manera que la dona policia va dir-me: «Has vist alguna cosa lletja?» «Sí», vaig contestar-li. Aleshores em va preguntar com era l'home i...	(p. 74) I per quarta vegada Jenny contestà: – Bé, vaig dir-li: «l'home caminava per la riba, sota els arbres, i sostenia alguna cosa amb la mà. En veure'm, es va posar a riure i va dir: mira això [...]»... però no li podia pas dir el que havia vist, no et sembla? De manera que la dona policia va dir-me: «Has vist alguna cosa lletja?» «Sí», vaig contestar-li. Aleshores em va preguntar com era l'home i...
(p. 68) La guerra civil espanyola només era una cosa de la qual parlaven els diaris i que	(p. 128) La guerra civil espanyola només era una cosa de la qual parlaven els diaris i que

¹⁰¹⁵ *Ibidem.*

únicament fou discutida una vegada a la Societat de Debats de l'escola. Tothom, Joyce Emily inclosa, era anti-Franco en la mesura que se'n preocupaven. ¹⁰¹⁶	únicament fou discutida una vegada a la Societat de Debats de l'escola. [...] ¹⁰¹⁷
--	---

Malgrat que el dipòsit es va portar a terme a l'inici de 1968, la novel·la de Spark va aparèixer a El Balanci el mateix 1967, en traducció de Pedrolo, com a número 38.

El 28 d'abril van endegar-se els tràmits per a la novel·la de Günter Grass *El gat i la rata* (*Katz und Maus*, 1961), que el 1962 ja havia estat autoritzada en castellà i amb supressions («Anteced.: 6447-62 tachaduras 15-12-62»)¹⁰¹⁸. L'informe, sobre l'original alemany, va ser redactat per Iglesias el 12 de maig:

Es la novela que confirmó la valía literaria de Günter Grass, antes de que se politizara totalmente. Su característica principal es la variedad de estilos y la riqueza torrencial del lenguaje, en el que cabe todo: la reminiscencia clásica y la jerga cuartelera. «Katz und Maus» es la historia de un estudiante de bachillerato en el Danzig de los años de guerra, patria chica de Günter Grass y, por lo tanto, admirablemente descrito. El protagonista, Joaqhim (sic) Mahlke y sus compañeros de Instituto han encontrado un escondite en un minador polaco medio hundido en la bocana del puerto. La guerra va pasando y al fin todos los chicos del Instituto han de ir al frente. También Mahlke. Mahlke, como característica principal, tiene una nuez monstruosa, tan monstruosa como su sexo. Ello le gana la admiración y la envidia de los compañeros y el apego de una chica, Tulla Pofkriefke En el frente Mahlke se comporta heroicamente y obtiene la Cruz de Caballero. Desde pequeño tenía «dolores de garganta» –dice Grass– pues sus amígdalas funcionaban mal. («Dolores de garganta» significa [e]n alemán de cuartel mandar al matadero a los demás para que el jefe sea condecorado). Pero conforme avanza la

¹⁰¹⁶ Ibídem. Els passatges han estat copiats sencers per tal de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

¹⁰¹⁷ Muriel Spark. *El punt dolç de la senyoreta Brodie*. Barcelona: Edicions 62, 1967.

¹⁰¹⁸ AGA, SC, expedient 3457, caixa 21/18098. *El gat i la rata* és el segon lliurament de l'anomenada trilogia de Danzig. Jané-Lligé explica que «dos anys abans, l'any 1966, l'editorial Aymà també havia intentat infructuosament publicar en català *El timbal de llauna*». Jordi Jané-Lligé. «Narrativa alemanya de postguerra: autors traduïts i censura». *Quaderns. Revista de Traducció*, 20 (2013), p. 118.

guerra, Mahlke vuelve a Danzig, intenta una conferencia antibélica que se le proh[í]be, deserta y se oculta en el viejo minador polaco [...].

La narración es antimilitarista pero con precauciones; despectiva para la Iglesia católica, pero sin que el desprecio pase de ironía bien sopesada. Deben tacharse los párrafos obscenos de las págs. 32, 40-41, 98 y 139-140. Pueden dejarse los de las págs. 102 y 112-113. PUEDE AUTORIZARSE.¹⁰¹⁹

L'endemà, el 13 de maig, la direcció es va posar en contacte amb l'editorial. No els va emetre cap consigna, sinó que, com en altres casos, va limitar-se a aconsellar-los «la presentación del texto de traducción sobre el que se har[í]an, si fueren necesarias las indicaciones oportunas».¹⁰²⁰ La traducció, que Carles Unterlöhner havia fet, òbviament, sense cap directriu, va arribar a les dependències de la censura el 15 de novembre. Com hom pot observar a la taula següent, els passatges indicats pel lector havien estat traduïts de manera gairebé literal:

<i>Katz und Maus</i> (1961)	<i>El gat i la rata</i> (galerada 672)
(p. 32) « Und die Klamotten am Hals? » «Und ewig rennt er beten». ¹⁰²¹	(p. 26) –I les andròmines al coll? –I sempre corrent a resar. ¹⁰²²

El segon passatge ocupa les pàgines 40 i 41 de l'original alemany. Atès que és massa extens per a incloure'l a la taula, el copiem tot seguit:

Tulla gab sogleich die Brücke auf und kauerte normal mit untergeschlagenen Beinen, als sich Mahlke die Badehose bis zu den Knien herunterpellte. Kinder staunten im

¹⁰¹⁹ *Ibíd.* Pel que fa a la tendència política de Grass, entre les esferes franquistes era prou coneguda la seva fama de socialista militant i activista compromès. El juliol de 1968 la secció «Libro catalán» de *La Vanguardia* va dedicar-li unes paraules i el va descriure com «el simpático novelista alemán considerado como el más importante que ha aparecido estos últimos años». D'altra banda, la ressenya caracteritzava *El gat i la rata* com una «novela psicológica, llena de alusiones simbólicas a la situación política europea y concretamente alemana». *La Vanguardia* (11 juliol 1968), p. 47.

¹⁰²⁰ *Ibíd.*

¹⁰²¹ *Ibíd.*

¹⁰²² *Ibíd.*

Kasperletheater: einige kurze Bewegungen aus dem rechten Handgelenk heraus, und sein Schwanz stand so sperrig, daß die Eichel aus dem Schatten des Kompaßhäuschens herauswuchs und Sonne bekam. Erst als wir alle einen Halbkreis bildeten, reckte sich Mahlkes Stehaufmännchen wieder im Schatten.

«Darf ich mal schnell, nur ganz schnell?» Tullas Mund blieb offen. Mahlke nickte und ließ seine rechte Hand fallen aber als Griff bestehen. Tullas immer zerkratzte Hände wirkten verloren an jenem Ding, das unter prüfenden Fingerkuppen Umfang gewann, Geäder schwellen und die Eichel anlaufen ließ.

«Meß doch mal nach!» rief Jürgen Kupka. Einmal ganz und einmal knapp mußte Tulla die linke Hand spreizen. Jemand und noch jemand flüsterte: «Mindestens dreißig Zentimeter.» Das war natürlich übertrieben. Schilling, der von uns allen den längsten Riemen hatte, mußte seinen rausholen, zum Stehen bringen und danebenhalten: Mahlkes war erstens eine Nummer dicker, zweitens um eine Streichholzsachtel länger und sah drittens viel erwachsener gefährlicher anbetungswürdiger aus.

Er hatte es uns wieder einmal gezeigt und zeigte es uns gleich darauf noch einmal, indem er sich zweimal nacheinander etwas –wie wir es nannten– von der Palme lockte. Mit nicht ganz durchgedrückten Knien stand Mahlke knapp vor der verbogenen Reling hinter dem Kompaßhäuschen, guckte starr in Richtung Ansteuerungstonne Neufahrwasser, war etwa dem flachen Rauch des schwindenden Hochseeschleppers hinterdrein, ließ sich durch ein auslaufendes Torpedoboot der Möwe-Klasse nicht ablenken und gab, von den leicht über Bord ragenden Zehen bis zur Wasserscheide der Scheitellinie, sein Profil zur Ansicht: bemerkenswerterweise hob die Länge seines Geschlechtsteiles das sonst auffällige Hervortreten seines Adamsapfels auf und erlaubte einer, wenn auch bizarren, dennoch ausgewogenen Harmonie, seinen Körper zu ordnen. Kaum hatte Mahlke die erste Ladung über die Reling gespritzt, begann er sogleich wieder von vorne. Winter stoppte die Zeit mit seiner wasserdichten Armbanduhr: etwa so viele Sekunden, wie das auslaufende Torpedoboot von der Molenspitze zur Ansteuerungstonne benötigte, benötigte auch Mahlke; er wurde, als das Boot die Tonne passierte, genau soviel los wie beim erstenmal: wir lachten überdreht, als sich die Möwen auf jenes, in der glatten, nur selten krausen See schlingernde Zeug stürzten und nach mehr schrien.

Diese Darbietungen hat Joachim Mahlke weder wiederholen noch überbieten müssen, weil keiner von uns, jedenfalls nicht nach dem Schwimmen und auslaugenden Tauchen, seinen Rekord erreichte; denn was wir auch taten, wir trieben Sport und achteten die Regel.¹⁰²³

¹⁰²³ *Ibidem.*

I tot seguit la traducció d'Unterlöhner, corresponent a les pàgines 33 i 34 de la galerada:

Tulla es redreçà i immediatament assegant-se amb les cames sota el cos mentre en Mahlke s'abaixava el slip fins als genolls. Al teatre de titelles les criatures no se'n sabien avenir: uns curts i secs moviments de munyeca i la seva cua quedà tan erecta que la fava (sic) així de l'ombra a pl[e] sol i fins que no estigueren tots formant un semicercle al seu voltant, el saltamartí de Mahlke posant-se encara més erecte no tornà a l'ombra.

–Puc... puc... solsament un moment? –preguntà bocabadada Tulla.

Mahlke assentí i la seva mà s'abaixà, pero ara com un agafador. Les mans sempre esgarrapades de Tulla semblaven per dudes en aquella cosa, que baix els palps examinadors dels dits guanyava en volum, venes que s'inflaven i feu que la fava anés sortint:

–V[é]s, mesura-li-ho –exclamà Jürgen Kupk[a].

Tulla tingué que obrir tota la mà esquerra i un altre cop un xic. [...] un al altre (sic):

–Per lo menys són trenta centímetres.

Cal dir que era exagerat. Schilling[,] que de tots nosaltres ho tenia més llarg, s'ho hagué de treure, a fi de que es posés dret i posar[-]se al costat perquè es poguessin comparar. El de Mahlke en primer lloc era un número més gruixut; en segon, sobrepassava en llargària per lo menys en el gruix d'una capsa de llumins i en tercer, apareixia més desenvolupat, perillós i digne d'adoració.

Ell ens ho demostrà un cop i ens ho tornà a demostrar –com nosaltres dèiem – com es tre[...] quelcom de la mà. Amb els genolls lleugerament doblegats, Mahlke es mantenia davant de la barana, darrera de la cabina del pilot, guaitant fixe en direcció a la boia de pilotatge de Neufahrwasser, cap al fum aplanat del remolcador d'alta mar que per allí desapareixia, no es deixà distreure per un torpiller de la classe «Mowe» i ens donà a contemplar el seu perfil des de les puntes dels dits dels peus sobre els que s'ap[...]ava lleugerament fins a la clenxa que li servia per tallar l'aigua; fent que la llargada del seu membre realcés la ja de per si notable nou del coll, resultant una estrafalaria imatge del seu cos, però no carenta d'harmonia.

[Amb] prou feines havia llençat Mahlke la seva primera c[à]rrega per damunt de la barana, que començà de bell nou. Winter controlava el temps amb el seu rellotge impermeable, com si volgués saber els segons que el torpiller que sortia

necessitava per anar des de la punta de la mola a la boia de pilotatge i els mateixos necessit[à] Mahlke, perqu[è] descarreg[à] en el prec[í]s moment que el vaixell passa[v]a la boia i amb la mateixa precisió que el primer cop. Rigu[é]rem casi fins trencar-nos quan les gavines es llan[ç]aren sobre all[ò] que havia caigut en aquella mar rarament ricada (sic) i xisclaven demanant-ne m[é]s.

Joaquim (sic) Mahlke no tingué que repetir aquelles demostraci[on]s, ni millorar-les, perquè cap de nosaltres, en tot cas no despr[é]s de nedar i del seguit lleixivant (sic) capbussament, assolí el seu r[è]cord i f[é]ssim el que f[é]ssim ho f[è]iem per deport i respect[à]vem les regles.¹⁰²⁴

<p>(p. 98) Hotten Sonntag sorgte für mich: «Wer ihm nachschwimmt, bekommt die Eier poliert».</p>	<p>(p. 85) Hotten Sonntag estigué a [l']aguait, dient-los-hi: –El que li vagi darrera, li polir[é] els ous.</p>
<p>(p. 102) Es sah komisch aus, weil er sonst nichts anhatte. Kauerte nackt, knochig, mit ewigem Sonnenbrand im Schatten. Nur die Knie grell. Sein langer halbwacher Schwanz und die Klöten platt auf dem Rost. Kniekehlen quetschten die Hände. Haare strähnig über den Ohren aber immer noch, wenn auch vom Tauchen, in der Mitte gescheitelt. Gesicht wollte sagen: Erlösermiene –und darunter, als einziges Kleidungsstück, reglos der große, ganz große Bonbon, eine Handbreite unterm Schlüsselbein.</p>	<p>(p. 89) Feia un efecte c[ò]mic, perqu[è] no portava res m[é]s damunt del cos. All[í] estava, ajupit, nu, ossut, amb l'eterna cremada a l'esquena. Els genolls aguts. La seva llarga cua mi[g] enraventxinada i les anques planes sobre el rovell. Els genolls apretaven les mans. Els cabells li penjaven per damunt de les orelles, per[ò] malgrat el capbussar-se mantenien la clenxa al mi[g]. El rostre volia expressar: gest de Me[ssie]s –i sota d'ella, com [a ú]nica vestimenta, i[m]m[ò]bil, el gran, aquell gran bombó, mi[g] pam m[é]s avall de la clav[í]cula.</p>
<p>(p. 112-113) Jeden Manipel, jede Stola, alle Meßgewänder, ob sie in Schränken lagen oder hingen, behängte und beschwerte er eigenhändig mit Lavendelsäckchen. Als ich etwa dreizehn Jahre alt war, fuhr er mir mit kleiner unbehaarter Hand vom Nacken</p>	<p>(p. 98) Cada maniple, cada estola, tota la roba de dir missa, tant si estava guardada en calaixos o b[é] penjada rebia el seu saquet d'esp[í]gol. En certa ocasió, quan jo tenia uns tretze anys, em pass[à] la seva m[à] sense p[è]l per l'esquena, des de[l] clatell</p>

¹⁰²⁴ Ibidem.

<p>abwärts unters Hemd bis zum Bund der Turnhose, ließ dann die Hand zurückkehren, weil die Hose keinen dehnbaren Gummizug hatte, und ich sie vorne mit eingenähten Stoffbändern schnürte. Ich machte mir nicht viel aus dem versuchten Griff, zumal Hochwürden Gusewski in seiner freundlichen, oft jugenhaften Art meine Sympathie besaß. Noch heute erinnere ich mich seiner mit spöttischem Wohlwollen; deshalb kein Wort mehr über gelegentliche und harmlose, im Grunde nur meine katholische Seele suchende Handgriffe.</p>	<p>cap avall, per sota la camisa, fins a la cintura de les calces de gimn[à]stica que portava i torn[à] amunt, perquè[è] les portava molt estretes. No hi vaig donar massa import[à]ncia a la cosa i menys tenint en compte que moss[è]n Gusewski p[el] seu car[à]cter joven[í]vol tenia tota la meva simpatia. Encara recordo avui el seu gest d'afecte, un xic ir[ò]nic: per lo tant ni una paraula m[é]s en el que atany a en (sic) aquell gest ocasional i sens mal[í]cia, que al cap i a la fi solament interes[s]a a la meva consci[è]ncia cat[ò]lica.</p>
<p>(p. 139-140) Hatte auch – und einmal, als hier – und wenn er zum Beispiel – aber das Dollste an ihm war, als ich den ganzen frischeingetrudelten Verein zum Entlausen nach Tuchel schleuste, weil ich als Kammerbulle.</p> <p>Als nun alle unter der Brause, denk ich, ich guck nicht recht, guck also nochmal, sag mir, werd bloß nicht neidisch: dem sein Schwanz, ein Riemen, kann ich Euch flüstern, wenn der auf Touren, stand der gut und gerne seine oder noch mer, jedenfalls hat er mit dem Apparat die Frau vom Oberfeldmeister, ne rüstige Vierzigerin, von vorn und hinten, weil ihn der Idiot von Oberfeldmeister –wurde später nach Frankreich versetzt, war ein Spinner – zum Kaninchenstallbauen in sein Haus, das zweite von links in der Arbeitsdienstführersiedlung. Der Mahlke, so hieß der, hat sich zuerst geweigert, nicht</p>	<p>(p. 122-122 bis) També tenia... i un cop... quan nosaltres... i quan per e[x]emple... per[ò] lo m[é]s extraordinari en ell ho vaig descobrir jo com [a] encarregat de la barraca, quan els vaig facturar a tots a Tuchel per [é]sser espollats.</p> <p>Quan tots estaven sota les dutxes, vaig dir-me de cop i volta – noi, tu no hi veus b[é] – v[é]s mira-t'ho un altre cop – no et tornis envej[ó]s – perquè[è] us asseguro que tenia una cua – quina cua – ho podeu ben creure –podia presentar-se a concursos i els guanyava tots i encara li'n sobrava. Sigui com sigui amb aquell estri va satisfer d'all[ò] m[é]s a la dona del cap del camp, una quarentona de molt bon veure, pel d[a]vant i pel darrere, perquè[è] l'animal del cap –m[é]s tard l'enviaren a França, era un filador– li man[à] que an[é]s a casa seva que [é]s la segona, entrant per l'esquerra en el barri dels empleats del</p>

<p>etwa auf die dreibastige Tour, sondern ganz ruhig und sachlich und mit Zitat aus der Dienstverordnung. Wurde trotzdem vom Chef persönlich, bis ihm der Arsch auf Grundeis, mußte dann zwei Tage in die Latrine: Honigschleudern. Hab ihn mit nem Gartenschlauch und immer hübsch auf Abstand, weil die andern ihn nicht in den Waschraum, und gab endlich nach, zog los mit Kistenbrettern und Werkzeug zum; aber von wegen Kaninchen! Muß die Alte ganz schön gerammelt haben. Hat ihn über ne Woche auch für Gartenarbeit angefordert, und der Mahlke zitterte Morgen für Morgen los und war zum Appell wieder da. Erst als der Kaninchenstall nicht fertig und fertig, muß dem Chef ein Licht. Weiß nicht, ob er sie überrascht hat, als die Alte grad wieder aufs Kreuz oder übern Küchentisch oder womöglich wie Vater und Mutter zu Hause inne Federn, wird ihm jedenfalls die Sprache verschlagen haben, als er dem Mahlke sein Dubbas, hat hier jedenfalls in der Abteilung nie die Schnauze: Kunststück – und den Mahlke schickte er alle naslang auf Dienstreise nach Oliva und Oxhöft, Ersatzteile holen, damit der Bulle mit seinen Klöten aus der Abteilung.¹⁰²⁵</p>	<p>camp[,] a fer un coniller. El Mahlke, aix[í] es deia el vailet, s'hi neg[à], no en forma altanera, sin[ó] sen[z]illament agafant-se en les ordenances i reglament del cap que el cit[à] de cap a peus. Per[ò] el cap insist[í], fins que el cul li toc[à] el glac (sic) i despr[és] l'envi[à] dos dies a les latrines. Per f[i] se conform[à] i se [n']an[à] amb eines i fustes. Per[ò] del coniller...! Res, ni pensar-hi! La vella l'acapar[à]. Despr[és] el requis[à] per treballar a l'horta i el Mahlke tremolava cada mat[í]. Per fi quan aquell coniller no s'acabava mai m[é]s al ximple del cap se li f[é]u una llum. No s[é] si els arrepleg[à] quan la vella estava panxa enlaire o b[é] damunt de la taula de la cuina o b[é] com pare i mare sota les plomes. Segurament que es qued[à] sense parla quan veg[í] l'estri de Mahlke, mes per la secció mai ha dit res. Es compr[è]n. Llavors l'envi[à] cont[í]nuament a Oliva i a Oxhoft (sic) a portar recanvis, a fi que aquell semental estigu[és] ben lluny de la secció.¹⁰²⁶</p>
---	--

¹⁰²⁵ *Ibíd.* Les frases i els paràgrafs han estat copiats sencers per tal de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

¹⁰²⁶ *Ibíd.*

No obstant això, en una nota escrita a mà sobre l'informe, un lector –anònim– deixa veure que Unterlöhner ja havia traduït convenientment, sota el seu punt de vista, alguns fragments (o havia fet autocensura): «Aceptable la traducción de las tachaduras 32, 102 y 112-3 (en catalán: 26, 89 y 98). Pero deben suprimirse las de las pgs. 40-1, 98 y 139-40 (en catalán: pgs. 31-5, 85 y 122-122 bis)». ¹⁰²⁷ És a dir, de totes les pàgines que havia indicat inicialment el lector 36, només una (la 32) havia estat «suavitzada», però encara calia eliminar els passatges subratllats a les pàgines 40, 41, 98, 139 i 140. Dos dies més tard, el 20 de juny, el cap de secció va ratificar el veredict, i va acotar les pàgines de la galerada que, a l'últim, havien de ser corregides: «Modificadas las p[á]gs. 31-35 y 85, y suprimidas 122-122bis». ¹⁰²⁸

L'1 de desembre el Director General va enviar una notificació als editors per tal d'informar-los dels canvis que havien d'efectuar sobre la galerada: «En contestación a su consulta de fecha 15-11-67 [...] se aconseja la supresión de los pasajes señalados en las páginas 31 a 35, 85, 122-122bis». ¹⁰²⁹ Un cop realitzats i imprès el primer tiratge de la novel·la, el 20 de juny de 1968 Bastardes va emetre una instància per al dipòsit, que va concloure amb un senzill «Aceptado», signat el mateix dia sobre el mateix document.

Tot seguit referenciem, contraposats, els fragments de la galerada de la traducció amb els corresponents de la versió editada per fer visible el resultat de la purga:

<i>El gat i la rata</i> (galerada 672)	<i>El gat i la rata</i> (1968)
(p. 85) Hotten Sonntag estigué a [l']aguait, dient-los-hi: –El que li vagi darrera, li polir[é] els ous.	(p. 86) Hotten Sonntag estigué a l'aguait, i els digué: –El que li vagi darrera, el fotré.

¹⁰²⁷ *Ibíd.*

¹⁰²⁸ *Ibíd.* Una tercera nota escrita al marge el 29 de novembre (no n'hem pogut reconèixer la signatura) corrobora la darrera resolució: «Conforme con las tachaduras señaladas; pp. 31-35, 85 y 122-122 bis».

¹⁰²⁹ *Ibíd.*

<p>(p. 122-122 bis) També tenia... i un cop... quan nosaltres... i quan per e[x]emple... per[ò] lo m[é]s extraordinari en ell ho vaig descobrir jo com [a] encarregat de la barraca, quan els vaig facturar a tots a Tachel per [é]sser espollats.</p> <p>Quan tots estaven sota les dutxes, vaig dir-me de cop i volta – noi, tu no hi veus b[é] – v[é]s mira-t’ho un altre cop – no et tornis envej[ó]s – perqu[è] us asseguro que tenia una cua – quina cua – ho podeu ben creure –podia presentar-se a concursos i els guanyava tots i encara li’n sobrava. Sigui com sigui amb aquell estri va satisfer d’all[ò] m[é]s a la dona del cap del camp, una quarentona de molt bon veure, pel d[a]vant i pel darrere, perqu[è] l’animal del cap –m[é]s tard l’enviaren a França, era un filador– li man[à] que an[é]s a casa seva que [é]s la segona, entrant per l’esquerra en el barri dels empleats del camp[,] a fer un coniller. El Mahlke, aix[í] es deia el vailet, s’hi neg[à], no en forma altanera, sin[ó] sen[z]illament agafant-se en les ordenances i reglament del cap que el cit[à] de cap a peus. Per[ò] el cap insist[í], fins que el cul li toc[à] el glac (sic) i despr[é]s l’envi[à] dos dies a les latrines. Per fi se conform[à] i se [n’]an[à] amb eines i fustes. Per[ò] del coniller...! Res, ni pensar-hi! La vella l’acapar[à]. Despr[é]s el requis[à] per treballar a l’horta i el Mahlke tremolava cada mat[í]. Per fi quan aquell coniller no s’acabava mai m[é]s al ximple del cap se li f[é]u una llum. No s[é] si els</p>	<p>(p. 122) També tenia... i un cop... quan nosaltres... i quan per exemple... però el més extraordinari en ell, ho vaig descobrir jo com a encarregat de la barraca, quan els vaig facturar tots a Tachel per ser espollats. [...] ¹⁰³¹</p>
---	---

¹⁰³¹ Günter Grass. *El gat i la rata*. Barcelona: Edicions 62, 1968.

<p>arrepleg[à] quan la vella estava panxa enlaire o b[é] damunt de la taula de la cuina o b[é] com pare i mare sota les plomes. Segurament que es qued[à] sense parla quan veg[í] l'estri de Mahlke, mes per la secció mai ha dit res. Es compr[è]n. Llavors l'envi[à] cont[í]nuament a Oliva i a Oxhoft (sic) a portar recanvis, a fi que aquell semental estigu[és] ben lluny de la secció.¹⁰³⁰</p>	
--	--

El 1968, després d'un procés de censura realment complex, *El gat i la rata* va esdevenir el número 43 d'El Balanci.

Una altra instància que va emetre Crespo el 28 d'abril és per a *Darrera la porta* (*Dietro la porta*, 1964), de Giorgio Bassani. La lectura de l'original italià va recaure en Iglesias, que el 10 de maig en va elaborar un informe força favorable:

«Dietro la porta» es una novela sobre la primera experiencia sexual de un niño en el Instituto. El tema tiene cierta crudeza pero está tratado con habilidad y sin intención erotizante. Lo importante es el cambio que se opera en el muchacho –un israelita– al empezar a convivir con otros chicos de su edad o mayores que él pero con experiencia vital muy superior. El protagonista es un hijo de papá y esta condición le impide defenderse en la vida con la energía con que se defienden sus camaradas. En el Instituto traba amistad con un joven llamado Luciano P[u]lga, que es quien le incia en el sexo y quien se aprovecha de su inocencia y su abulia para explotarle por un lado y denigrarle por el otro. Otro camarada, Carlo Cattolica, más decente que Luciano, intenta abrir los ojos del pequeño héroe y hacerle ver qué clase de amigo es Luciano. Pero aunque la demostración es irrefragable, el protagonista siente miedo y renuncia a la venganza.

¹⁰³⁰ Ibídem. El primer passatge, corresponent a les pàgines 33 i 34 de la galerada, va quedar de la manera següent: «Mahlke es mantenia davant la barana, darrera la cabina del pilot, guaitant fix en direcció a la boia de pilotatge de Neufahrwasser, cap al fum aplanat del remolcador d'alta mar que desapareixia per allí, no es deixà distreure per un torpediner del tipus Mowe i ens donà a contemplar el seu perfil des de les puntes dels dits dels peus, sobre els quals s'afermava lleugerament, fins a la clenxa que li servia per a tallar l'aigua» (p. 35).

Sabe que tod[a] su vida será un abúlico, pero no le importa pues nunca tendrá problemas económicos.

Sólo en las págs. 64, 65 y 71 hay algunas alusiones escabrosas, pero lógicas dado el momento de madurez en que se halla el héroe. Creo que son esenciales al entendimiento de la transformación en él operada y que por ello se debe[n] respetar. Además, dichas alusiones no tienen –repito– ninguna intención morbosa. Por lo demás, la novela está muy bien escrita y con gran finura sicológica.¹⁰³²

Després que l'11 de maig el Director General demanés als editors el text traduït, «sobre el que se har[í]an, si fueren necesarias las indicaciones oportunas»,¹⁰³³ el 27 de maig de 1968 l'agent editorial va trametre una altra sol·licitud d'autorització per a la galerada de la traducció, que havia estat efectuada per Manuel Carbonell. Tres setmanes més tard, el 19 de juny, el lector 13 va autoritzar-la, tot i que amb algunes supressions:

(C). Novela en la que se describe la infancia y adolescencia de un joven de familia pudiente, judía, del cual se narra su convivencia escolar en el instituto con sus compañeros, la debilidad de su car[á]cter, y el dejarse dominar por un joven se[x]ualmente depravado, que le inicia y del que no se atreve a desprenderse, a pesar que por otros compañeros sabe de su desvergüenza, ya que alardea éste último de entenderse con la madre de su amigo. Por fin tiene un arrebató de venganza el protagonista y da la impresión al final del libro de que pretende dejarle que se ahogue en el mar, aunque no queda claro.

La obra, si se eliminan los párrafos más fuertes y desagradables de carácter erotizante que figuran encuadradas a lápiz rojo a las galeradas 27, 28 y 29, PUEDE AUTORIZARSE.¹⁰³⁴

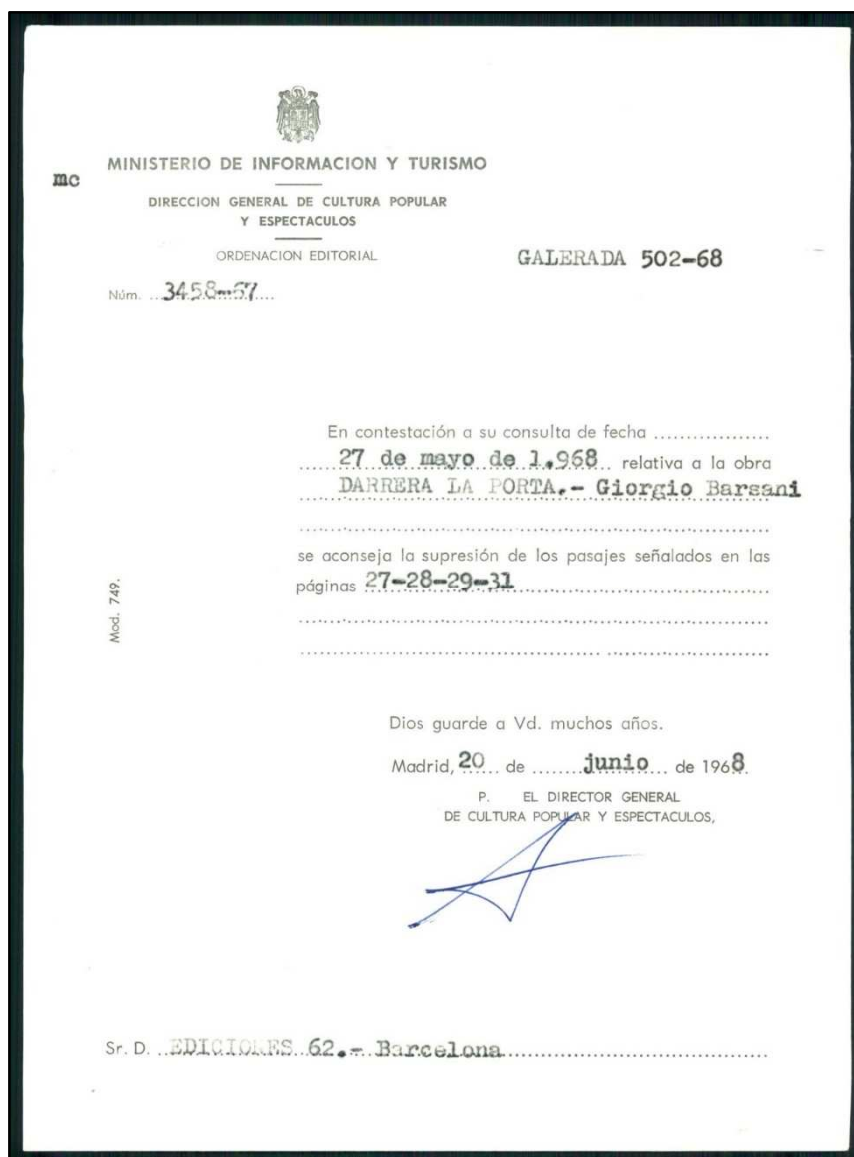
Una nota a peu de pàgina, escrita pel cap de secció, sense data, diu: «Conforme, añadiendo 31».¹⁰³⁵ Així, el 20 de juny el Director General va tornar a enviar un ofici a l'editorial per anunciar la sentència.

¹⁰³² AGA, SC, expedient 3458, caixa 21/18098.

¹⁰³³ *Ibidem*.

¹⁰³⁴ *Ibidem*.

¹⁰³⁵ *Ibidem*.

Imatge 102. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a *Darrera la porta* ¹⁰³⁶

El 29 de novembre Josep M. Ferrer i Roca, en representació de l'editorial, va fer efectiu el dipòsit de sis exemplars, que el mateix dia va ser «autorizado», sense altres obstacles, pel cap de secció. Tot seguit contraposem els fragments marcats a la galerada amb els corresponents de la versió definitiva, a fi de mostrar l'efecte de la censura en la novel·la de Bassani:

¹⁰³⁶ *Ibíd.*

<i>Darrera la porta</i> (galerada 502)	<i>Darrera la porta</i> (1968)
<p>(p. 27) Un cop, per exemple –prosseguí–, pel damunt de la capçalera del llit havia vist sortir una esquena. Era d’una dona: anava amunt i avall, «arri, arri», ni més ni menys que si hagués segut a la gropa d’un cavall al trot. Una altra vegada, tots dos anaven donant voltes per la cambra, despullats, de manera que en passar de tant en tant pel forat del pany, li mostraven «el davant i el darrera». Una altra vegada encara, una parella, en lloc de sobre el llit, havien preferit anar a fer l’amor a terra, justament prop de la porta.</p>	<p>(p. 58) «Un cop, per exemple –prosseguí–, pel damunt de la capçalera del llit havia vist sortir una esquena. Era d’una dona: [...]</p>
<p>(p. 27) Em contà que es veia obligat a llegir-ne unes pàgines cada vegada: de nit, generalment, al llit: una mà a punt de girar la pàgina, i l’altra, a sota, igualment a punt d’acompanyar els passatges sobresortints de la narració amb alguns «ràpids cops de mans».</p>	<p>(p. 59) Em contà que es veia obligat a llegir-ne unes pàgines cada vegada: de nit, generalment, al llit: una mà a punt de girar la pàgina, i l’altra, a sota, igualment a punt d’acompanyar els passatges sobresortints de la narració amb alguns «ràpids cops de mans».</p>
<p>(p. 28-29) La primera part de la novel·la, ¿volia saber què descrivia? Descrivia un jardí –el que rodejava el temple de la Deessa–, on dotzenes i dotzenes de dones «s’acoblaven a pler amb mascles i entre elles».</p> <p>I n’inventaven tantes, però és que tantes, de posicions i de maneres, que fins i tot ell, que, no era per dir-ho, d’aquestes coses hi entenia força, havia restat amb un pam de boca.</p> <p>Jo no m’havia masturbat mai, fins aleshores. Quan ho sabé, Luciano se’n sorprengué moltíssim. I ara! –exclamà–, a</p>	<p>(p. 59-60) La primera part de la novel·la, ¿volia saber què descrivia? Descrivia un jardí –el que rodejava el temple de la Deessa–, on dotzenes i dotzenes de dones «s’acoblaven a pler amb mascles i entre elles».</p> <p>[...]</p> <p>Jo no m’ho havia fet mai, fins aleshores. Quan ho va saber, Luciano se’n sorprengué molt. I ara! –exclamà–, a la</p>

<p>la meva edat! Ell, contràriament, d'ençà que tenia deu anys s'havia masturbat sempre amb regularitat: almenys un cop al dia.</p> <p>–Però no fa mal? –vaig objectar.</p> <p>–Quin mal ha de fer? Ben al contrari, fa bé. És clar que –somrigué–, fer-ho massa pot afeblir una mica la memòria. Però no saps pas fins a quin punt desperta el cap!</p> <p>Segons ell, per a desenvolupar les facultats mentals, no hi havia res més «indicat». Calia no fer-ne abús, és clar: de la mateixa manera que no convé abusar del vi, o ¿què sé jo?, dels esports. Tanmateix[,] fer-ho era una cosa bona. Era normal, natural, i la natura, quan se saben interpretar «científicament» els impulsos que suscita en nosaltres, no pot voler-nos mal. Però, més aviat, ¿estava segur que la circumcisió no havia atuït, en mi, la «sensibilitat sexual»? ¿Havia tingut alguna vegada ereccions? I, a la nit, metre dormia, m'havia «mullat» algun cop?</p> <p>Responia com podia, admetent-ho tot, àdhuc quan no comprenia gaire bé: veus, això sí, sovint en els moments més impensats «l'estri» se'm posava rígid, i un cop o dos m'havia despertat al matí amb els pantalons del pijama tot molls.</p> <p>Un dia, a la tarda, Luciano es desbotonà els pantalons i em mostrà el membre. Llavors volgué que jo també fes el mateix. Jo sempre havia estat extremadament púdic, ja d'infant, i em repel·lia. Però ell insistia, i vaig acabar</p>	<p>meva edat! [...]</p> <p>Calia no fer-ne abús, és clar: de la mateixa manera que no convé abusar del vi, què sé jo, o de l'esport. Tanmateix, [...]</p> <p>¿estava segur que la circumcisió no havia atuït, en mi, la «sensibilitat [...]»? ¿Havia tingut alguna vegada ereccions? I em feia preguntes i preguntes.</p> <p>Jo responia com podia, admetent-ho tot, fins coses que no entenia gaire.</p> <p>Una tarda, Luciano es descordà els pantalons i [...] volgué que jo fes el mateix.</p> <p>Sempre havia estat molt púdic, ja des de la infantesa, i em repel·lia. Però ell va insistir [...].</p>
---	--

<p>acontentant-lo.</p> <p>Mirà amb molta atenció, inclinant-se una mica endavant amb l'aire desimbolt d'un metge. ¿En què consistia, efectivament, la circumcisió? –preguntà. Fins aleshores ell havia cregut que es tractava d'una operació d'una certa importància, que consistia en l'extirpació d'un tros de «carn» veritable. En canvi, ara s'adonava que es tractava de quelcom ben insignificant. Al capdavant, quina diferència hi havia, entre el seu i el meu?</p> <p>I a fi de verificar en què consistia, efectivament, aquesta diferència, tornà a desbotonar-se.</p>	<p>Mirà atentament, inclinant-se endavant amb desimboltura, com un metge. ¿En què consistia, realment, la circumcisió? –preguntà. Fins aleshores ell havia cregut que es tractava d'una operació d'una certa importància, que consistia en l'extirpació d'un tros de «carn» ni més ni menys. En canvi, ara s'adonava que no tenia gaire importància. Al capdavant, quina diferència hi havia entre ell i jo?</p> <p>[...]</p>
<p>(p. 31) Tot havia arrencat d'aquella pregunta que li havia fet sobre la calefacció: la resta, comprent-hi la mútua exhibició del membre, havia vingut per ràpida conseqüència, per ella sola. Jo reveia l'escena. Després que hagué obtingut que em despullés, Luciano s'havia inclinat per tal de guaitar: amb un rostre impassible, sí, però alhora, ¿per què no admetre-ho?, una mica decepcionat, com si, perquè jo fos més musculós i robust i esportiu que ell, hagués de ser necessàriament més gros allà i tot. I jo –em demanava ara–, i jo? La veritat és que jo, quan ell s'havia desbotonat (no hauria suposat mai que un individu tan poca cosa com aquell ocultés sota els pantalons una cosa –una cosa, i tant: no hi havia una altra expressió més adient per a definir-la!–, talment desproporcionada: inflada, blanca, però sobretot enorme), jo,</p>	<p>(p. 65) Tot havia arrencat d'aquella pregunta que li havia fet sobre la calefacció: la resta, comprent-hi la mútua exhibició del membre, havia vingut per ràpida conseqüència, per ella sola. Jo reveia l'escena. [...]</p>

<p>pel que fa a mi, havia sentit que una sensació irrefrenable d'ois em garfia l'estómac. D'aleshores ençà no havia fet res més que pensar-hi, en el fons: en aquell sexe obscenament, espantosament enorme, i en els meus ois. Ois, repugnància.¹⁰³⁷</p>	<p>Ois, repugnància.¹⁰³⁸</p>
---	---

Autoritzada definitivament el 30 de novembre de 1968, *Darrera la porta* va ser publicada a El Balancí, el mateix any, com a número 52.

El 12 de maig Crespo va demanar el permís de la novel·la de Nathanael West *Senyoreta Corsolitari* (*Miss Lonelyhearts*, 1933). La instància anava acompanyada d'un exemplar de l'original anglès, que el 14 de juny va ser avaluat pel lector 19:

(C). Novela biográfica. Describe las escenas más importantes de la vida del protagonista, especialmente desde que su marido se marchó a la guerra.

Considero que deb[e] quitarse lo subrayado en las páginas 65-66, 71, 76, 80, 90, 96, 101, 108, 110, por contener parodias religiosas, expresiones ofensivas a la religión y descripciones inmorales. En el conjunto puede autorizarse.¹⁰³⁹

Malgrat les indicacions del lector, el Director General va tornar a expedir un comunicat a l'editorial en el qual aconsellava «la presentación del texto de traducción, sobre el que se harían, si fueren necesarias, las indicaciones oportunas».¹⁰⁴⁰ La instància per a la galerada de la traducció encara va trigar alguns mesos a arribar, el 30 d'octubre. Mampel, tanmateix, tampoc no va afanyar-se a resoldre el veredict, en tant que el 12 de desembre va redactar un altre informe, que ja recomanava menys supressions que les

¹⁰³⁷ *Ibidem*. Els passatges han estat copiats sencers per tal de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

¹⁰³⁸ Giorgio Bassani. *Darrera la porta*. Barcelona: Edicions 62, 1968.

¹⁰³⁹ AGA, SC, expedient 3901, caixa 21/18137.

¹⁰⁴⁰ *Ibidem*.

assenyalades en el primer. De les que no va enumerar, suposem que va considerar que el traductor, Eduard Feliu, ja n'havia fet una traducció suavitzada:

Cotejadas las acotaciones en el original inglés y en la traducción catalana, opino que deben aconsejarse tan sólo las tachaduras de las pgs. 1, 10, 15, 18 y 19, 27 (texto catalán), correspondientes a las 65-6, 80, 90, 96, 110 del texto inglés.¹⁰⁴¹

D'altra banda, una nota escrita a mà pel cap de secció, sense data, corroborava el darrer dictamen: «Autorizada la propuesta del Sr. Mampel».¹⁰⁴² Tot seguit contraposem els nombrosos fragments ratllats sobre l'original amb els respectius (marcats, també) de la galerada de la traducció:

<i>Miss Lonelyhearts</i> (1933)	<i>Senyoreta Corsolitari</i> (galerada 629)
<p>(p. 65-66) On it a prayer had been printed by Shrike, the feature editor.</p> <p><i>«Soul of Miss L, glorify me.</i> <i>Body of Miss L, nourish me.</i> <i>Blood of Miss L, intoxicate me.</i> <i>Tears of Miss L, wash me.</i></p> <p><i>Oh good Miss L, excuse my plea,</i></p> <p><i>And hide me in your heart,</i> <i>And defend me from mine enemies.</i> <i>Help me, Miss L, help me, help me.</i></p> <p><i>In sæcula sæculorum. Amen».</i></p>	<p>(p. 1) Shrike, l'editor d'aquella secció, hi havia fet imprimir una lletania:</p> <p><i>Esperit de Senyoreta Corsolitari, glorifica'm.</i> <i>Cos de Senyoreta Corsolitari, alimenta'm.</i> <i>Sang de Senyoreta Corsolitari, embriaga'm.</i> <i>Llàgrimes de Senyoreta Corsolitari, renteu-me.</i></p> <p><i>Santa Senyoreta Corsolitari, disculpeu el meu prec,</i> <i>Amagueu-me a recer del vostre cor,</i> <i>defenseu-me dels qui em volen mal;</i> <i>Ajudeu-me, Senyoreta Corsolitari, ajudeu-me,</i> <i>In sæcula sæculorum. Amen.</i></p>
<p>(p. 80) He soon grew tired of holding hands and began to fidget again. He remembered that towards the end of his last visit he had put</p>	<p>(p. 10) Aviat es cansà d'aguantar-li les mans i començà a posar-se neguitós una altra vegada.</p> <p>Recordava que cap al final de la darrera</p>

¹⁰⁴¹ *Ibidem.*

¹⁰⁴² *Ibidem.*

<p>his hand inside her clothes. Unable to think of anything else to do, he now repeated the gesture. She was naked under her robe and he found her breast.</p> <p>She made no sign to show that she was aware of his hand. He would have welcomed a slap, but even when he caught at her nipple, she remained silent.</p> <p>«Let me pluck this rose», he said, giving a sharp tug. «I want to wear it in my buttonhole».</p>	<p>visita havia posat la mà sota la seva roba. Incapaç de pensar res més per fer, repetí el gest novament. Ella no duia res a sota del vestit, i la mà li tocà un pit.</p> <p>La noia no féu res que demostrés que se n'adonava. Ell hauria desitjat de debò de rebre una bufetada, però àdhuc quan li pinçà el mugró romangué callada.</p> <p>–Deixa'm collir aquesta rosa – digué, bo i donant-li una forta pessigada– que la vull portar al trau.</p>
<p>(p. 90) On the mirror behind the bar hung a poster advertising a mineral water. It showed a naked girl made modest by the mist that rose from the spring at her feet. The artist had taken a great deal of care in drawing her breasts and their nipples stuck out like tiny red hats.</p> <p>He tried to excite himself into eagerness by thinking of the play Mary made with her breasts. She used them as the coquettes of long ago had used their fans. One of her tricks was to wear a medal low down on her chest. Whenever he asked to see it, instead of drawing it out she leaned over for him to look. Although he had often asked to see the medal, he had not yet found out what it represented.</p> <p>But the excitement refused to come. If anything, he felt colder than before he had started to think of women. It was not his line.</p>	<p>(p. 15) Al mirall de darrera la barra, penjava un anunci d'aigua mineral. Representava una noia nua a la qual la boira d'un brollador que s'alçava dels seus peus feia guardar el pudor. L'artista havia tingut molta cura a dibuixar-li els pits i els mugrons en forma de petits barrets, que ressaltaven força.</p> <p>Senyoreta Corsolitari provà d'inflamar-se de desig pensant en l'habilitat amb què Mary feia servir els pits. Els utilitzava com les coquetes d'abans utilitzaven els ventalls. Un dels seus jocs consistia a portar una medalla a la fondària del seu pit. Cada vegada que ell demanava de veure-la, en lloc de treure-la-hi s'inclinava cap endavant perquè guaités. Tot i que li havia demanat molt sovint de veure-la, encara no havia pogut descobrir què representava.</p> <p>Però l'excitació es negava a venir. Ben mirat, potser encara se sentia més fred que abans de posar-se a pensar en dones. No era el seu fort.</p>

<p>(p. 96) «Don't kiss my lips», she begged. «I must talk».</p> <p>He kissed her throat, then opened her dress and kissed her breasts. Se was afraid to resist or to stop talking.</p>	<p>(p. 18) –No em besis els llavis –demanà ella–, que haig de parlar.</p> <p>Ell li besà el coll, després li descordà el vestit i li besà els pits. La dona tenia por de fer resistència o de no parlar.</p>
<p>(p. 96) He tore at her clothes and she began to mumble and repeat herself. Her dress fell to her feet and he tore away her underwear until she was naked under her fur coat. He tried to drag her to the floor.</p>	<p>(p. 19) Li obrí la roba i ella començà a repetir tota farfallosa les mateixes coses. El vestit li caigué als peus, i ell li tragué també la roba interior fins que quedà ben nua dins l'abric de pells. Llavors intentà d'ajeure-la a terra.</p>
<p>(p. 110) God alone is our escape. The church is our only hope, the First Church of Christ Dentist, where He is worshiped as Preventer of Decay. The church whose symbol is the trinity new-style: Father, Son and Wirehaired Fox Terrier... And so, my good friend, let me dedicate a letter to Christ for you.¹⁰⁴³</p>	<p>(p. 27) Només Déu és la nostra fugida. La nostra única esperança és l'Església, la Primera Església de Crist Dentista, on Ell és adorat com a Profilàctic del Corcat. L'església, el símbol de la qual és la trinitat de nou encuny: el Pare, el Fill i el Fox-terrier... I ara, bon amic, deixeu-me dictar per compte vostre una carta a Crist.¹⁰⁴⁴</p>

Pocs mesos després que el Director General anunciés les condicions per a assolir el plàcet («[...] se aconseja la supressión de los pasajes señalados en las páginas 1-10-15-18-19-27»),¹⁰⁴⁵ Bastardes va trametre la instància per al dipòsit, acompanyada de sis exemplars, i el 20 de febrer de 1968 el cap de secció va signar una nota al marge que ratificava: «Se han efectuado todas las tachaduras. Nada que objetar a cubiertas ni solapas. Aceptable el depósito».¹⁰⁴⁶ Confrontem, tot seguit, els passatges de la galerada amb els de la versió definitiva, per tal de mostrar la conclusió de la segona purga:

¹⁰⁴³ *Ibidem*. Les frases i els passatges han estat copiats sencers per tal de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

¹⁰⁴⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁴⁵ *Ibidem*.

¹⁰⁴⁶ *Ibidem*.

<i>Senyoreta Corsolitari</i> (galerada 629)	<i>Senyoreta Corsolitari</i> (1968)
<p>(p. 1) Shrike, l'editor d'aquella secció, hi havia fet imprimir una lletania:</p> <p><i>Esperit de Senyoreta Corsolitari, glorifica'm.</i> <i>Cos de Senyoreta Corsolitari, alimenta'm.</i> <i>Sang de Senyoreta Corsolitari, embriaga'm.</i> <i>Llàgrimes de Senyoreta Corsolitari, renteu-me.</i> <i>Santa Senyoreta Corsolitari, disculpeu el meu prec,</i> <i>Amagueu-me a recer del vostre cor,</i> <i>defenseu-me dels qui em volen mal;</i> <i>Ajudeu-me, Senyoreta Corsolitari, ajudeu-me,</i> <i>In sæcula sæculorum. Amen.</i></p>	<p>(p. 5) Shrike, l'editor d'aquella secció, hi havia fet imprimir una lletania</p> <p>que començava dient: «<i>Esperit de Senyoreta Corsolitari, glorifica'm</i>». [...]</p> <p>I acabava: «<i>Ajudeu-me, Senyoreta Corsolitari, ajudeu-me, in sæcula sæculorum. Amen</i>».</p>
<p>(p. 10) Aviat es cansà d'aguantar-li les mans i començà a posar-se neguitós una altra vegada.</p> <p>Recordava que cap al final de la darrera visita havia posat la mà sota la seva roba.</p> <p>Incapaç de pensar res més per fer, repetí el gest novament. Ella no duia res a sota del vestit, i la mà li tocà un pit.</p> <p>La noia no féu res que demostrés que se n'adonava. Ell hauria desitjat de debò de rebre una bufetada, però àdhuc quan li pinçà el mugró romangué callada.</p> <p>–Deixa'm collir aquesta rosa – digué, bo i donant-li una forta pessigada– que la vull portar al trauc.</p>	<p>(p. 23) Aviat es cansà d'aguantar-li les mans i començà a posar-se neguitós una altra vegada.</p> <p>Recordava que cap al final de la darrera visita havia posat la mà sota la seva roba.</p> <p>Incapaç de pensar res més per fer, repetí el gest novament. Ella no duia res a sota del vestit [...].</p> <p>La noia no féu res que demostrés que se n'adonava. Ell hauria desitjat de debò de rebre una bufetada, però [...] ella romangué callada.</p> <p>[...]</p>
<p>(p. 15) Al mirall de darrera la barra, penjava un anunci d'aigua mineral. Representava una noia nua a la qual la boira d'un brollador que s'alçava dels seus peus feia guardar el pudor. L'artista havia tingut molta cura a dibuixar-li</p>	<p>(p. 37) Al mirall de darrera la barra, penjava un anunci d'aigua mineral. Representava una noia nua a la qual la boira d'un brollador que s'alçava dels seus peus feia guardar el pudor. L'artista havia tingut molta cura a dibuixar-li</p>

<p>els pits i els mugrons en forma de petits barrets, que ressaltaven força.</p> <p>Senyoreta Corsolitari provà d'inflamar-se de desig pensant en l'habilitat amb què Mary feia servir els pits. Els utilitzava com les coquetes d'abans utilitzaven els ventalls. Un dels seus jocs consistia a portar una medalla a la fondària del seu pit. Cada vegada que ell demanava de veure-la, en lloc de treure-la-hi s'inclinava cap endavant perquè guaités. Tot i que li havia demanat molt sovint de veure-la, encara no havia pogut descobrir què representava.</p> <p>Però l'excitació es negava a venir. Ben mirat, potser encara se sentia més fred que abans de posar-se a pensar en dones. No era el seu fort.</p>	<p>els pits i els mugrons en forma de petits barrets, que ressaltaven força.</p> <p>Senyoreta Corsolitari provà d'inflamar-se de desig pensant en l'habilitat de Mary [...]. Un dels seus jocs consistia a portar una medalla a la fondària del seu pit. Cada vegada que ell demanava de veure-la, en lloc de treure-la-hi s'inclinava cap endavant perquè guaités. Tot i que li havia demanat molt sovint de veure-la, encara no havia pogut descobrir què representava.</p> <p>Però l'excitació es negava a venir. Ben mirat, potser encara se sentia més fred que abans de posar-se a pensar en dones. No era el seu fort.</p>
<p>(p. 18) –No em basis els llavis –demanà ella–, que haig de parlar.</p> <p>Ell li besà el coll, després li descordà el vestit i li besà els pits. La dona tenia por de fer resistència o de no parlar.</p>	<p>(p. 43) –No em basis els llavis –demanà ella–, que haig de parlar.</p> <p>Ell li besà el coll [...]. La dona tenia por de fer resistència o de no parlar.</p>
<p>(p. 19) Li obrí la roba i ella començà a repetir tota farfallosa les mateixes coses. El vestit li caigué als peus, i ell li tragué també la roba interior fins que quedà ben nua dins l'abric de pells. Llavors intentà d'ajeure-la a terra.</p>	<p>(p. 43) Li obrí la roba i ella començà a repetir tota farfallosa les mateixes coses [...]. Llavors intentà d'ajeure-la a terra.</p>
<p>(p. 27) Només Déu és la nostra fugida. La nostra única esperança és l'Església, la Primera Església de Crist Dentista, on Ell és adorat com a Profilàctic del Corcat.</p>	<p>(p. 61) Només Déu és la nostra fugida. La nostra única esperança és l'Església [...] ... I ara, bon amic, deixeu-me dictar per compte vostre una carta a Crist.¹⁰⁴⁸</p>

¹⁰⁴⁸ Nathanael West. *Senyoreta Corsolitari*. Barcelona: Edicions 62, 1968.

L'església, el símbol de la qual és la trinitat de nou encuny: el Pare, el Fill i el Foxterrier... I ara, bon amic, deixeu-me dictar per compte vostre una carta a Crist.¹⁰⁴⁷

El 1968 *Senyoreta Corsolitari* va aparèixer a El Balancí amb el número 39.

La següent petició que Crespo va emetre al MIT correspon a l'obra de Leonardo Sciascia *A cadascú el que és seu* (*A ciascuno il suo*, 1966).

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
DIRECCION GENERAL DE INFORMACION
ORIENTACION BIBLIOGRAFICA

Ilmo Sr.:

El que suscribe *Benjamín Crespo*, con domicilio en *Barcelona*, calle *Casa Nova* número *71*, en representación de la Editorial *Ediciones 62 P. A.* solicita consulta voluntaria prevista en el artículo 4.º de la Ley de Prensa e Imprenta de 18 de marzo de 1966 (*B. O. del Estado del 19), para la obra:

TITULO *A CADASCÚ EL QUE ES SEU (A CIASCUNO IL SUO)*
Nombre *LEONARDO* Seudónimo
AUTOR:
Apellidos *SCIASCIA*
EDITOR *Ediciones 62 P. A.* inscrito con el número en el Registro de Empresas Editoriales.

Volumen (páginas) *136 aproximadamente*
Formato *12 x 18*
Tirada *1.500 ejempl.*
Precio venta
Colección en que se incluye (r)

Madrid. Hora Fecha *12* de *Mayo* 1968
EL SOLICITANTE.
Benjamín Crespo

Ilmo. Sr. Director General de Información.

(r) Si es obra infantil o juvenil, dígase expresamente.

Imatge 103. Instància de sol·licitud per a *A cadascú el que és seu*¹⁰⁴⁹

¹⁰⁴⁷ *Ibidem.*

¹⁰⁴⁹ AGA, SC, expedient 3902, caixa 21/18137.

El 18 de maig Francisco Aguirre va elaborar-ne un informe, sobre l'original, que l'autoritzava amb una supressió:

(C). Novela. El farmac[é]utico de un pueblo siciliano recibe un anónimo con amenazas de muerte, lo toma a broma y sale de caza con un amigo y ambos aparecen muertos. Al final se descubre que la muerte fue ocasionada por uno que quería casarse con la viuda del amigo del farmac[é]utico. El hecho sirve al autor para describir la vida provinciana de un pueblo pequeño de Sicilia. Hay un chiste un poco verde a costa de un párroco en la p[á]g. 31 pero es ya conocido en España y creo que puede pasar por tratarse de una obra propia de personas formadas. En cambio creo que se debe amonestar a la casa editora que al traducir cambien la interjección «Ostia» por otra que no tenga la significación blasfema que [é]sta tiene en español. Por lo dem[á]s creo que se puede permitir la publicación de esta obra.¹⁰⁵⁰

Com en els casos anteriors, el Director General va obviar el veredict del lector i va demanar directament la galerada als editors, «sobre [la] que se har[í]an, si fueren necesarias las indicaciones oportunas».¹⁰⁵¹ El 2 de gener de 1968, doncs, Crespo va fer arribar una instància juntament amb el text traduït, que va obtenir el consentiment d'Aguirre el 19 de febrer. L'informe, tanmateix, posava de manifest que la interjecció indicada en el primer informe no havia estat eliminada en la traducció:

La versión catalana está conforme con el original italiano aprobado por esta censura pero creo que debe suprimirse o cambiarse por otra la interjección Hostia en la p[á]g. 42. Por lo demás creo que se puede permitir la p[u]blicación de esta obra con la enmienda señalada.¹⁰⁵²

A continuació mostrem, confrontada, la locució subratllada sobre l'original amb la corresponent de la galerada:

¹⁰⁵⁰ Ibídem.

¹⁰⁵¹ Ibídem.

¹⁰⁵² Ibídem.

<i>A ciascuno il suo</i> (1966)	<i>A cadascú el que és seu</i> (galerada 97)
(p. 129) – Ostia –fece, quasi un muggito, il colonnello Salvaggio che dietro le spalle dell'arciprete aveva sentito l'ultima frase. ¹⁰⁵³	(p. 42) – Hòstia –va explotar el coronel. ¹⁰⁵⁴

Des que la direcció va comunicar el veredicta a l'editorial fins que Bastardes va fer efectiu el dipòsit de sis exemplars, el 4 de maig, només van passar dos mesos i mig. El 6 de maig, tanmateix, el cap de secció va escriure una nota al marge de l'informe per verificar que «se ha tenido en cuenta la tachadura aconsejada. Nada que objetar en portada ni solapas. Aceptable el depósito».¹⁰⁵⁵ A la taula següent hom pot provar que, en efecte, l'editorial va mitigar la gravetat de la blasfèmia per mitjà d'un eufemisme:

<i>A cadascú el que és seu</i> (galerada 97)	<i>A cadascú el que és seu</i> (1968)
(p. 42) – Hòstia –va explotar el coronel. ¹⁰⁵⁶	(p. 122) – Òndia –va fer quasi amb un bram el coronel Salvaggio que era al darrera de l'arxiprest i havia sentit l'última frase. ¹⁰⁵⁷

Un cop ratificat el plàcet el 7 d'abril, el 1968 l'obra va integrar-se a El Balancí, en traducció de Francesc Parcerisas, amb el número 42.

El 27 de maig va entrar a l'administració una altra obra traduïda per Parcerisas: *La teva terra* (*Paesi tuoi*, 1941), de Cesare Pavese, que, no obstant, va tenir més sort. La fitxa d'obertura de l'expedient mostra que, inicialment, el títol havia de ser *Pobles teus* («C. de T[í]tulo»)¹⁰⁵⁸

¹⁰⁵³ *Ibíd.* Hem copiat tota la locució a fi de contextualitzar l'expressió censurada (marcada en negreta).

¹⁰⁵⁴ *Ibíd.*

¹⁰⁵⁵ *Ibíd.*

¹⁰⁵⁶ *Ibíd.*

¹⁰⁵⁷ Leonardo Sciascia. *A cadascú el que és seu*. Barcelona: Edicions 62, 1968.

¹⁰⁵⁸ AGA, SC, expedient 4377, caixa 21/18173.

CV	Expediente n.º 4377-67
Título (LA TEVA TERRA) C. de Título (POBLES TEUS. Paesi tuoi)	
Autor: PAVESE, Cesare	
Editor: Ed. 62	
Importador:	
Fecha entrada 27-5-67	Fecha salida
Lector n.º 36	Entregada
Mod. 421 4654	

Imatge 104. Fitxa que acredita l'inici d'expedient de *La teva terra* ¹⁰⁵⁹

Tres dies més tard, el 30 de maig, Iglesias va elaborar un informe que, després d'oferir una sinopsi de la novel·la, li concedia el vistiplau d'una manera sorprenentment magnànima:

Una novela primeriza pero excelente de Cesare Pavese, con el consabido drama rural del neorrealismo italiano. Berto y Talino salen de la cárcel, donde el primero estuvo por hurto y el segundo por incendiario. Berto quiere ir a Turín pero Talino le convence para que vaya a su pueblo. Le hace caso y encuentra trabajo como tractorista en casa del viejo Vinverra, padre de Talino, que es un anormal. Las hermanas de Talino –Adele, Miliota, Pina y Gisella– gustan de Berto; pero éste prefiere a Gisella, la más joven, con la que tiene una aventura amorosa, ganándose as[í] el odio de Talino, ya que éste, anteriormente, había violado a su hermana. [...].

¹⁰⁵⁹ *Ibidem.*

La novela, aunque cruda, es siempre medida en la expresión y está escrita con gran economía verbal. Una pequeña obra maestra, que hizo famoso a Pavese. No contiene nada que sea objetable, pues las pocas expresiones fuertes que contiene están más que justificadas, y las situaciones eróticas, se describen con tersura y poesía. SE PUEDE AUTORIZAR.¹⁰⁶⁰

Aquest cop la superioritat va admetre el veredict directament (sembla que no va caldre demanar el text traduït), de manera que l'1 de juny el Director General va emetre una notificació als editors, segons la qual no hi havia res que obstaculitzés la publicació de la novel·la, «de la que deberá, en su día, constituir el depósito previo exigido por la vigente Ley de Prensa e Imprenta».¹⁰⁶¹ Així que Bastardes va fer efectiu el dipòsit el 13 de juliol de 1968, l'obra de Pavese va ser incorporada a El Balancí com a número 44.

De manera anàloga, per a l'obra *Ferdydurke* (*Ferdydurke*, 1937), de l'escriptor polonès Witold Gombrowicz, es van iniciar els tràmits el 13 de juny. Inèdita a l'Estat, atès que ja havia estat reiteradament denegada en llengua castellana («Anteced.: 5148-49 Denegada su importación 24-10-49»),¹⁰⁶² la versió francesa de la novel·la¹⁰⁶³ va ser revisada pel lector 13. Malgrat les prohibicions anteriors, el 12 de juliol el censor va emetre un judici positiu i en va aprovar la publicació:

(C). Novela extraña, en la que el autor se evade de todo realismo psicológico para crear seres en cierto modo absurdos pero que responden a una lógica instaurada por el propio autor. Escrita al modo autobiográfico, el protagonista es un joven estudiante de bachillerato al que le ocurren acontecimientos en cierto modo inverosímiles como lo son

¹⁰⁶⁰ *Ibidem*.

¹⁰⁶¹ *Ibidem*.

¹⁰⁶² AGA, SC, expedient 4938, caixa 21/18214.

¹⁰⁶³ La versió francesa que va presentar Edicions 62 a censura havia estat traduïda pel mateix Gombrowicz (1958). Zofia Stasiakiewicz. «L'obra literària de Witold Gombrowicz a Catalunya i la censura franquista (1947-1973)». *Anuari Trilcat*, 6 (2016), p. 79. «Witold Gombrowicz és un cas excepcional d'escriptor que va traduir personalment part de la seva obra al castellà. [...] Per acostar l'obra de Gombrowicz al lector català i espanyol, [Gabriel Ferrater] va traduir per a Seix Barral (editorial en la qual col·laborava com a assessor literari) la novel·la *Pornografía*, que, per raons òbvies, es va publicar amb el títol de *La seducción* (1965). L'edició de *La seducción* i un article publicat per Ferrater sobre l'autor i la seva obra van fer que el 1968 Josep Maria Castellet, un dels assidus del Grup Formentor i director literari d'Edicions 62, publicués *Ferdydurke* en català». Bożena Zaboklicka. *Op. cit.*, p. 34.

las imágenes de los profesores y de los compañeros que le rodean, así como los antipersonajes con que todos se enfrentan.

Aunque hay una breve escena de apariencia erótica provocada por el protagonista con relación a la hija de los que le acojen como pensionado, sin embargo no llega a adquirir caracteres de [í]ndole pornogr[á]fica la descripción de aquella situación. Puede autorizarse sin inconveniente.¹⁰⁶⁴

L'endemà, 13 de juliol, el Director General va notificar el dictamen a l'editorial: «no se encuentra inconveniente para su edición, de la que deberá, en su día, constituir el depósito previo exigido por la vigente Ley de Prensa e Imprenta».¹⁰⁶⁵ Si bé el dipòsit no es va fer efectiu fins al 16 d'abril de 1969, *Ferdydurke* va esdevenir el número 53 d'El Balancí, en traducció de Ramon Folch i Camarasa,¹⁰⁶⁶ el 1968.

El 5 d'agost Crespo va trametre una sol·licitud per a *El gos que va veure Déu i altres contes* (*Sessanta racconti*, 1958), de Dino Buzzati. De la lectura, sobre l'original italià, se'n va fer càrrec Francisco Castrillo el 14 d'agost:

Se trata de un conjunto de narraciones breves, asiladas, a modo de apólogos, en las que se mezclan el realismo y lo esotérico. En forma muy atrayente, el autor, gran narrador, va hilvanando eventos de terror donde se mezclan las supersticiones con lo sobrenatural y fantástico. En ellos destaca la acción de las fuerzas de la naturaleza, el amor a los animales y un delicado sentido de lo religioso. Nada censurable.¹⁰⁶⁷

En aquesta ocasió, el Director General va tenir en compte el judici de Castrillo i, atesa l'afabilitat que se'n desprèn, el 17 d'agost va decidir anunciar a l'editorial que «no se encuentra inconveniente para su edición, de la que deberá, en su día, constituir el

¹⁰⁶⁴ AGA, SC, expedient 4938, caixa 21/18214.

¹⁰⁶⁵ *Ibíd.*

¹⁰⁶⁶ Segons Zaboklicka, «la traducció de Ramon Folch i Camarasa es va realitzar a partir de la versió castellana del mateix Gombrowicz, comptant amb l'autorització de l'autor». Bożena Zaboklicka. *Op. cit.*, p. 34.

¹⁰⁶⁷ AGA, SC, expedient 6271, caixa 21/18318.

depósito previo exigido por la vigente Ley de Prensa e Imprenta».¹⁰⁶⁸ La sol·licitud per al dipòsit es va portar a tràmit el 7 de juliol de 1969 i l'obra de Buzzati, en traducció de Maria-Lluïsa Mir de Rosa, va veure la llum el mateix any, a El Trapezi, com a número 19.

El 10 d'agost Crespo va demanar l'autorització per a editar *El ritual de la sang* (*Lady, Lady I Did It!*, 1961), d'Ed McBain. La superioritat va delegar la tasca de revisió al lector Mampel, que el 22 d'agost va elaborar-ne un informe, sobre la galerada de la traducció, en el qual, després de presentar-ne un breu resum, denunciava una intolerable justificació de la pràctica de l'avortament al llarg de dues pàgines:

(C).- Novela. Un desconocido mata a cuatro personas en una librería, una de las cuales era la novia de un policía del distrito. Prolijos interrogatorios, pistas falsas... Aparece alguna cosilla «non sancta» de la novia. El asesino resulta ser un pintor; y el móvil (!), haber dudado de su competencia profesional.

Novela policíaca. Durante la investigación surge un problema de aborto; y aunque se le considera crimen, en las pgs. 52 y 53 se cita una ley que lo autoriza en casos extremos. Sería conveniente suprimir dichos párrafos, o por lo menos añadir una nota indicando que el Código español no tolera el aborto en ningún caso. AUTORIZABLE con tachaduras.¹⁰⁶⁹

Un apunt escrit a mà pel Jefe de Sección sobre el mateix informe, sense data, exigia «que se ponga una nota en la gal. 52 [dirigida, suposem, a l'editorial] explicando que ni la moral de la Iglesia Católica, ni la legislaci[ó]n española, así como otras europeas, permiten en ning[ú]n caso el aborto, que siempre es ilícito».¹⁰⁷⁰ El 30 d'agost, per tant, el Director General va contestar als editors de la manera següent:

¹⁰⁶⁸ Ibídem.

¹⁰⁶⁹ AGA, SC, expedient 6350, caixa 21/18325.

¹⁰⁷⁰ Ibídem. La nota a què es refereix el cap de secció no consta a la carpeta de l'AGA.

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
 DIRECCION GENERAL DE INFORMACION
 ORIENTACION BIBLIOGRAFICA

N.º **6350-67**

En contestación a su consulta de
 fecha
 relativa a la obra **10 agosto 1967**

EL RITUAL DE LA SANG (catalán), de
Ed. Mac-Bain
 se aconseja la supresión de los pa-
 sajes señalados en las páginas

52 y 53

del ejemplar original adjunto.

Dios guarde a Vd. muchos años

Madrid, de de 1967
 30 de agosto 7
 P. EL DIRECTOR GENERAL DE INFORMACION,

Sr. D.
EDICIONES 62.- Barcelona

Mod. 749

Imatge 105. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a *El ritual de la sang* ¹⁰⁷¹

El 4 de desembre de 1967 Bastardes va emetre la instància per a fer efectiu el dipòsit de sis exemplars, que va ser immediatament ratificat pels superiors l'endemà, 5 de desembre. Tot seguit referenciem, confrontats, els passatges de la galerada amb els corresponents de la versió definitiva:

¹⁰⁷¹ *Ibidem.*

<i>El ritual de la sang</i> (galerada)	<i>El ritual de la sang</i> (1967)
<p>(p. 52-53) –Endavant, Bert.</p> <p>–Vaig pensar que... bé, que ho preguntava per ella mateixa. Però... el que volia saber... era sobre l'avortament legal.</p> <p>–Això va preguntar-te? Et va preguntar quan un avortament es considerava legal?</p> <p>–Sí. Jo li vaig dir que només era legal si la vida del fill o la de la mare estava en perill. Sabeu? article 80 del codi penal... «A menys que l'avortament sigui necessari per a preservar la vida de la dona o del...».</p> <p>–Sí, sí, continua.</p> <p>–Això és tot.</p> <p>–Segur?</p> <p>–No, espera un moment. Em va fer una pregunta específica. Un segon, espera.</p> <p>Esperaren. Kling arrugà les celles, es passà la mà per la cara.</p> <p>–Sí –digué.</p> <p>–Què era?</p> <p>–Em va preguntar si la víctima d'una violació... una noia que quedés embarassada a conseqüència d'assalt i violació..., va preguntar-me si en aquell cas fóra legal un avortament.</p> <p>–Ja està! –exclamà Meyer–. Vet aquí per què tant de misteri. Segur. És per això que va llogar la cambra amoblada... i és per això que Eileen no podia tornar a casa. Si el germà descobria que l'havien forçada...</p> <p>–Espera, espera –digué Kling–. Què vols dir?</p> <p>–Tu què li vas explicar a Claire?</p>	<p>(p. 99-100) –Endavant, Bert.</p> <p>–Vaig pensar que... bé, que ho preguntava per ella mateixa. Però... el que volia saber... era sobre l'avortament legal.</p> <p>–Això va preguntar-te? Et va preguntar quan un avortament es considerava legal?</p> <p>–Sí. Jo li vaig dir que segons la legislació nord-americana només era legal si la vida del fill o la de la mare estava en perill. Sabeu? article 80 del codi penal... [...]</p> <p>–Sí, sí, continua.</p> <p>–Això és tot.</p> <p>–Segur?</p> <p>–No, espera un moment. Em va fer una pregunta específica. Un segon, espera.</p> <p>Esperaren. Kling arrugà les celles, es passà la mà per la cara.</p> <p>–Sí –digué.</p> <p>–Què era?</p> <p>–Em va preguntar si la víctima d'una violació... [...]</p> <p>–Ja està! –exclamà Meyer–. Vet aquí per què tant de misteri. [...]</p> <p>–Espera, espera –digué Kling–. Què vols dir?</p> <p>–Tu què li vas explicar a Claire?</p>

<p>-Bé, li vaig dir que no n'estava segur. Li vaig dir que em semblava que moralment hauria d'ésser acceptable de provocar un avortament en aquestes circumstàncies. No ho sabia del cert.</p> <p>-I ella, quin comentari va fer-hi?</p> <p>-Va demanar-me que ho comprovés. Va dir que ho volia saber.</p> <p>-Ho vas comprovar, tu?</p> <p>-Vaig trucar a l'oficina del fiscal del districte l'endemà. «Salvar la vida de la mare o del fill», em va dir. Punt. Tot altre avortament provocat és criminal.</p> <p>-Li ho vas dir així a Claire?</p> <p>-Sí.</p>	<p>-Bé, li vaig dir que no n'estava segur. [...] No ho sabia del cert.</p> <p>-I ella, quin comentari va fer-hi?</p> <p>-Va demanar-me que ho comprovés. Va dir que ho volia saber.</p> <p>-Ho vas comprovar, tu?</p> <p>-Vaig trucar a l'oficina del fiscal del districte l'endemà. «Salvar la vida de la mare o del fill», em va dir. Punt. Tot altre avortament provocat és criminal, segons la legislació nord-americana.</p> <p>-Li ho vas dir així a Claire?</p> <p>-Sí.</p>
<p>(p. 53) -Ella només pretenia protegir la noia – continuà Kling–. Sí... segons com ho mireu ella... ella, de fet, preservava la vida de la noia, tal com mana el codi penal.¹⁰⁷²</p>	<p>(p. 101) -Ella només pretenia protegir la noia – continuà Kling–. Sí... segons com ho mireu ella... ella, de fet, preservava la vida de la noia, tal com mana el codi penal.¹⁰⁷³</p>

Així que l'obra de McBain va rebre el permís «oficial» per a la lliure circulació el 5 de desembre de 1967, va ser incorporada a La Cua de Palla, en traducció de Josep Vallverdú, com a número 56 de la col·lecció.

El 5 de setembre Crespo va endegar les gestions per a *Diner llarg* (*Big Money*, 1936), de John Dos Passos. Malgrat que les circumstàncies són les mateixes que les de *L'any 1919* (expedient 2228), aquest cas es va resoldre d'una manera força més senzilla.

¹⁰⁷² *Ibidem*. Els passatges han estat copiats sencers per tal de contextualitzar els fragments subratllats (marcats en negreta).

¹⁰⁷³ Ed McBain. *El ritual de la sang*. Barcelona: Edicions 62, 1967. Pel que fa al segon passatge, el mateix dia que Bastardes va fer efectiu el dipòsit d'exemplars una nota adjunta a la pàg. 53 de la galerada (signatura no identificada), afirmava que «no está realizada la tachadura según se indicaba en el original». Així i tot, la superioritat va concedir el plàcet definitiu a l'obra.

En realitat, va prevaldre el fet que l'obra ja havia estat autoritzada en castellà el 1963 («Antecedentes: 4388-63 Ed. castellana “El gran dinero” aut 5-8-63»),¹⁰⁷⁴ en tant que Mampel només va posar en l'informe, del 12 de setembre, un escuet: «Autorizada sin tachaduras la versión castellana, procede mantenerla en la catalana».¹⁰⁷⁵ La superioritat va afanyar-se a comunicar als editors el reiterat: «no se encuentra inconveniente para su edición, de la que deberá, en su día, constituir el depósito previo exigido por la vigente Ley de Prensa e Imprenta».¹⁰⁷⁶ Bastardes tampoc no va trigar a presentar una instància per al dipòsit, el 18 de desembre, que va ser acceptat pel cap de secció el mateix dia, tal com corrobora una nota signada a mà al marge del document. En aquest marc, l'obra de Dos Passos es va afegir el mateix any a El Balancí, en traducció de Manuel de Pedrolo, com a número 35.

Una altra versió de Pedrolo, *Dins el laberint* (*Dans le labyrinthe*, 1959), d'Alain Robbe-Grillet, va entrar a l'administració el 30 d'octubre. Atès que, juntament amb la instància, Crespo va lliurar un exemplar de l'obra original, i que, a més, no existien precedents, el 9 de novembre Iglesias va elaborar-ne un informe força exhaustiu i una mica neulit:

Otra novela de Robbe-Grillet, el propulsor de l'école du regard y de la antinovela. En ésta, escrita con esa impasibilidad y ese amor por el detalle tan típicos del objetivismo, se cuenta cómo un soldado de un Ejército en derrota llega a una ciudad extraña con una caja en la mano; ha de entregar la caja a un desconocido en una calle de cuyo nombre no se acuerda. Pregunta a un niño, a una mujer, a un inválido, entra en un café, va a todas las direcciones que le dan, pero nunca encuentra a nadie. Una patrulla del Ejército ocupante le hiere y muere sin que nadie conozca su identidad. Pero ésta es sólo una de las muchas versiones que se pueden dar del argumento, ya que el soldado vive una especie de delirio, asiste a su propia muerte, su personalidad se desdobra y nunca sabe

¹⁰⁷⁴ AGA, SC, expedient 6979, caixa 21/18378.

¹⁰⁷⁵ *Ibidem*.

¹⁰⁷⁶ *Ibidem*.

dónde empieza y dónde acaba la realidad. Todo ello tiene un aire muy kafkiano; pero sin la genialidad de Kafka y, en el fondo, pese a su apuradamente buscado simbolismo, resulta bastante latoso y gris. En fin, una antinovela más. No hay absolutamente nada objetable. AUTORIZADO.¹⁰⁷⁷

Era evident (el director ho devia saber prou bé) que la novel·la de Robbe-Grillet era prou inofensiva per a atorgar-ne el consentiment sense altres obstacles, de manera que el 10 de novembre va contactar amb els editors a fi de comunicar-los la resolució («no se encuentra inconveniente para su edición, de la que deberá, en su día, constituir el depósito previo exigido por la vigente Ley de Prensa e Imprenta»)¹⁰⁷⁸ La resposta de Bastardes, tanmateix, va demorar-se uns quants mesos: la petició per al dipòsit no va arribar al MIT fins al 23 de juliol de 1968. El mateix any, *Dins el Laberint* va aparèixer a El Balancí com a número 45.

El 25 de novembre Crespo va demanar el permís de *Sota el sol de Satanàs* (*Sous le soleil de Satan*, 1926), de Georges Bernanos. L'obra, que ja havia estat aprovada en castellà el 1965 («Antecedentes: “Bajo el sol de Sat[á]n” 5737-65 Aut.»)¹⁰⁷⁹ va rebre el plàcet novament l'11 de desembre de la mà de Mampel: «Aunque aparece una pequeña variante en el título, se trata de la misma novela de Bernanos, autorizada por mí anteriormente. Procede pues, mantener dicha autorización».¹⁰⁸⁰ La direcció, conforme amb el veredict, de seguida va notificar als editors que «no se encuentra inconveniente para [la] edición, de la que deberá, en su día, constituir el depósito previo exigido por la vigente Ley de Prensa e Imprenta»¹⁰⁸¹ i Bastardes, seguint el procediment habitual, va fer-lo efectiu el 28 de febrer de 1968. El mateix any, *Sota el sol de Satanàs* va integrar-se a la col·lecció Blanquerna, en traducció de Francesc Gironella, com a volum 35.

¹⁰⁷⁷ AGA, SC, expedient 8695, caixa 21/18518.

¹⁰⁷⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁷⁹ AGA, SC, expedient 9543, caixa 21/18581.

¹⁰⁸⁰ *Ibidem*.

¹⁰⁸¹ *Ibidem*.

En el tombant de desembre, Crespo va presentar a consulta voluntària la novel·la de Mary McCarthy *Aparadors per a una dona* (*The Company She Keeps*, 1942). El cap de secció va delegar-ne la revisió a Antonio Albizu, que el 20 de desembre va elaborar un informe que «consignava les al·lusions d'algunes de les narracions a l'anarquisme i a la Guerra Civil espanyola, i en destacava les referències a la mort d'Andreu Nin i l'elogi a Dolores Ibárruri, la Passionària».¹⁰⁸²

(C). NOVELA.- El libro se compone de seis novelitas. Los temas son de problemas amorosos, salvo en dos. THE GENIAL HOST hace referencia a la guerra española en las páginas 114-115 y 116. Pero no hay nada que reprovar. Describe la situación de los anarquistas en el lado rojo y acentúa sobre la muerte de NIN. Tal vez sea recomendable la supresión de la frase de elogio a la Pasionaria en la página 116.

En la novela PORTRAIT OF THE INTELECTUAL (sic) AS A YALE MAN describe la mentalidad de un personaje formado en la universidad de Yale. No es partidario de sistemas doctrinales ni tampoco de partidos políticos. Por ello, aunque está conforme con una parte del marxismo, no entra en el partido comunista. Tiene de objetable la descripción de relaciones sexuales que está marcada en rojo en las páginas 87 y 88. Con esta salvedad PUEDE AUTORIZARSE.¹⁰⁸³

El 21 de desembre, amb tot, el Director General va comunicar als editors que «se aconseja la presentación del texto de traducción».¹⁰⁸⁴ L'editorial va trigar força temps a emetre'l, comptant que la instància, acompanyada de la traducció, no va arribar al MIT fins al 29 de març de 1969. Crespo hi demanava, com en altres ocasions, que «[V. E.] se sirva indicarle lo que procede suprimir si fuere necesario».¹⁰⁸⁵ L'informe consegüent, redactat pel censor especialista Francisco Fernández Jardón el 17 d'abril, no va tenir en consideració les esmenes que s'havien suggerit en el primer, el d'Albizu, i es va limitar

¹⁰⁸² Pilar Godayol. *Tres escritores censurados. Simone de Beauvoir, Betty Friedan & Mary McCarthy*. *Op. cit.*, p. 147.

¹⁰⁸³ AGA, SC, expedient 9976, caixa 21/18610.

¹⁰⁸⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁸⁵ *Ibidem*.

a assenyalar una sèrie de supressions sobre la galerada: «Puede autorizarse la traducción catalana, si bien [en la pág.] 134 debe ser sustituida la palabra "democracia" que aparece tachada a lápiz rojo, por la de "república", y [en la pág.] 135 suprimir la frase subrayada al mismo [lápiz]». ¹⁰⁸⁶ El 18 d'abril el Director General va comunicar les condicions per a la publicació («se aconseja la supresión de los pasajes señalados en las páginas 134-135»), ¹⁰⁸⁷ i el 18 d'octubre, en resposta, Bastardes va presentar sis exemplars a dipòsit. Tot seguit referenciem, confrontats, els passatges mutilats sobre la galerada, per motius polítics, amb els corresponents de la versió definitiva. Hom pot observar que «la frase de elogio a la Pasionaria en la página 116» que havia indicat Albizu, va ser també subratllada en el text traduït i posteriorment eliminada.

<i>Aparadors per a una dona (galerada 373)</i>	<i>Aparadors per a una dona (1969)</i>
(p. 134) el banquer es recreava en les seves conviccions reaccionàries, i John Peterson oblidava Montaigne i es posava pàl·lid com un sant del Greco en la seva defensa de la democràcia espanyola.	(p. 107) el banquer es recreava en les seves conviccions reaccionàries, i John Peterson oblidava Montaigne i es posava pàl·lid com un sant del Greco en la seva defensa de la República espanyola.
(p. 135) Al costat d'ella, John Peterson continuava parlant a través de l'acudit de la noia. «Aquestes coses que sento per aquí em fan venir ganes de vomitar», deia. «No puc suportar-ho després del que he vist a Madrid. Vaig sentir cantar la Pasionària. ¿Què signifiquen per a ella totes aquestes picabaralles polítiques? Aquella dona té un cor tan gran com tota Espanya ». ¹⁰⁸⁸	(p. 109) Al costat d'ella, John Peterson continuava parlant a través de l'acudit de la noia. «Aquestes coses que sento per aquí em fan venir ganes de vomitar», deia. «No puc suportar-ho després del que he vist a Madrid. Vaig sentir cantar la Pasionària. ¿Què signifiquen per a ella totes aquestes picabaralles polítiques? [...]». ¹⁰⁸⁹

¹⁰⁸⁶ *Ibíd.*

¹⁰⁸⁷ *Ibíd.*

¹⁰⁸⁸ *Ibíd.*

¹⁰⁸⁹ Mary McCarthy. *Aparadors per a una dona*. Barcelona: Edicions 62, 1969.

Un cop comprovades les supressions, com corrobora un segell imprès sobre el primer informe («Comprobadas y conforme las tachaduras»),¹⁰⁹⁰ l'obra de McCarthy va ser inclosa a El Balancí, en traducció de Ramon Folch i Camarasa, com a número 55.

El 13 de desembre Edicions 62 va trametre la sol·licitud per al recull d'històries de Graham Greene, *Ens podeu deixar el marit? I altres comèdies de la vida sexual* (*May we borrow your husband? And Other Comedies of the Sexual Life*, 1967). Inicialment, l'obra només havia de dur la primera part del títol («c. de título»), com fa palès la fitxa d'obertura de l'expedient:

CV	Expediente n.º 10094-67
EN PODEU DEIXAR EL MARIT I ALTRES COMEDIES DE LA VIDA SEXUAL (ENS PODEU DEIXAR EL MARIT Títol: MAY WE BORROW YOUR HUSBAND? AND OTHER COME- DIES OF THE SEXUAL LIFE) c. de título	
Autor GREENE, Graham	
Editor: Ediciones 62	
Fecha entrada 13-12-67	Fecha salida
Lector n.º 36	Entregada
Mod. 421	

Imatge 106. Fitxa que acredita l'inici d'expedient d'*Ens podeu deixar el marit?*...¹⁰⁹¹

Dues setmanes més tard, el 28 de desembre, Iglesias va emetre un informe, sobre l'original anglès, que, tot i ser redactat en un to positiu i fins i tot jocós, no s'estava de proposar la supressió d'una de les narracions:

¹⁰⁹⁰ AGA, SC, expedient 9976, caixa 21/18610.

¹⁰⁹¹ AGA, SC, expedient 10094, caixa 21/18619.

Un tomo de cuentos de tema sexual, escritos con gran dignidad y con gran sentido del humor. Lo erótico queda siempre suavemente velado y en ningún momento llega a lo pornográfico. Son cuentos más bien tristes, sobre seres frustrados y acomplejados. Por estar tan bien escritos y con tanta finura, creo que pueden pasar sin hacer objeciones. Si acaso, cabe la posibilidad de suprimir el primero, el titulado «May We Borrow Your Husband?», no por su texto sino por la amoralidad de la historia, aunque la dulcifique el final irónico. Otros estimaran que dicho final no la suaviza, sino que la empeora. La historia es la siguiente: un escritor (Graham Greene) ve en un hotel de la Costa Azul el idilio de una joven inglesa preciosa, recién casada con un joven inglés no menos precioso; ve también cómo dos homosexuales hacen la corte a la mujer con el propósito de acercarse al marido. Se da cuenta del juego y pide a los homosexuales que dejen en paz a la pareja de recién casados. Ellos, en cambio, le dicen que no estorbe, que se dedique a la esposa para que ellos puedan ocuparse del esposo. Esperando que ella se dé cuenta de lo que pasa, accede y la joven le entera de que su marido es impotente. El marido se va con los dos homosexuales que le seducen con todas las de la ley, y a uno de ellos le convence de que no es impotente. El escritor se porta dignamente con la esposa y ésta le cuenta entusiasmada que desde que su marido va con los dos jóvenes le ha demostrado su virilidad. Invita al homosexual a que pase una temporada con ellos en Inglaterra y se organiza el «ménage à trois». Las otras historias son francamente divertidas, sobre todo «The Overnight Bag», que cuenta cómo un inglés viaja llevando por todo equipaje el cadáver de un recién nacido, fruto de una aventura de su mujer. AUTORIZADO.¹⁰⁹²

No obstant això, una nota escrita a mà per Miguel Oromí sobre l'informe, el 2 de gener de 1968, matisava: «Puede publicarse también el primero».¹⁰⁹³ La resolució d'Oromí va ser concloent, en tant que el Director General va afanyar-se a expedir l'ofici segons el qual «no se encuentra inconveniente para su edición, de la que deberá, en su día, constituir el depósito previo exigido por la vigente Ley de Prensa e Imprenta».¹⁰⁹⁴ Bastardes va fer efectiu el dipòsit el 6 d'agost, i el mateix any la novel·la de Greene va ser publicada a El Balancí, també en traducció de Folch i Camarasa, com a número 47.

¹⁰⁹² Ibídem.

¹⁰⁹³ Ibídem.

¹⁰⁹⁴ Ibídem.

La darrera petició d'Edicions 62 d'aquell any correspon *Pnin* (*Pnin*, 1957), de Vladimir Nabòkov, que ja havia estat autoritzada en castellà uns quants mesos abans, el gener de 1967 («Antec.: 168-67 Aut. 16-1-67»).¹⁰⁹⁵ Atès que l'obra no representava cap ofensa per als censors, el 10 de gener de 1968 va rebre novament el plàcet del lector 5: «autorizada anteriormente sin ninguna clase de reparos, y cuyo criterio procede mantener. Publicable».¹⁰⁹⁶ El veredicte, tanmateix, no va convèncer als superiors: dos dies més tard, el 12 de gener, el Director General va traslladar als editors la necessitat de presentar el «texto de traducción sobre el que se har[í]an, si fueren necesarias las indicaciones oportunas».¹⁰⁹⁷

El 16 de maig Crespo va emetre una altra instància, acompanyada de la galerada de la traducció, que va originar l'inici d'un nou expedient. La lectura va ser designada, aquest cop, a Mampel, que el 21 de maig va corroborar, més extensament, el dictamen anterior:

Autorizada en 1967, procede mantener dicha autorización para la presente edición. [...] (En esta edición castellana fue autorizado el libro sin el menor reparo en consulta voluntaria y luego aceptado el depósito, el 13 y 26 de enero de 1967). La versión catalana coincide con la castellana. Autorizable.¹⁰⁹⁸

Atesa la concordança dels veredictes, quatre dies més tard, el 25 de maig, el director va anunciar als editors que «no se encuentra inconveniente para su edición»,¹⁰⁹⁹ i Bastardes va fer el corresponent dipòsit el 7 d'octubre. *Pnin* va aparèixer el mateix any a El Balancí, en traducció de Folch i Camarasa, com a número 48.

¹⁰⁹⁵ AGA, SC, expedient 10439, caixa 21/18639. Al costat de la casella «Antecedentes» hi ha una nota del cap de secció, que diu «Pedirlo», referint-se a l'expedient de la versió castellana.

¹⁰⁹⁶ *Ibíd.*

¹⁰⁹⁷ *Ibíd.*

¹⁰⁹⁸ AGA, SC, expedient 4219, caixa 21/18960.

¹⁰⁹⁹ *Ibíd.*

5.2.1.3. Estela

El 1967 Estela només va iniciar els tràmits per a una novel·la, *Doneu-nos el dia d'avui* (*Give Us This Day*, 1950), de Sidney Stewart, de la mà de la representant de l'editorial a Madrid, Maria Martinell Taxonera. La instància, de fet, demanava directament el permís de dipòsit, que el 19 de desembre va ser confirmat per Francisco Aguirre de la manera següent:

C. Aventuras de guerra. La obra es una narración novel[e]sca del ataque de los japoneses a las islas Filipinas y las aventuras que pasan unos prisioneros filipinos conducidos al Jap[ó]n. Se hace notar la crueldad de los japoneses conquistadores y el hero[í]simo y caridad de los capellanes cat[ó]licos militares de los americanos. No hay nada contra España ni inmoral por lo que creo que se puede permitir su libre circulación.¹¹⁰⁰

Corroborat el plàcet l'endemà, 20 de desembre, l'obra de Sidney va prosseguir la publicació a la col·lecció El Nus, en traducció de Josep Vallverdú, com a número 7.

5.2.1.4. Juventud

El 20 de gener de 1967 Juventud va trametre la sol·licitud per a *Mary Poppins* (*Mary Poppins*, 1934), coneguda novel·la de l'escriptora australiana Pamela L. Travers. L'obra ja feia algun temps que circulava en castellà a l'Estat, des que se'n va permetre l'edició el 1966 («Antecedent.: 301-66 (en castellano) Aut. 20-1-66»)¹¹⁰¹ En un escuet informe, del 23 de gener, el lector 22 va resoldre que «es autorizable»,¹¹⁰² i les gestions, en

¹¹⁰⁰ AGA, SC, expedient 10253, caixa 21/18628.

¹¹⁰¹ AGA, SC, expedient 530, caixa 21/17869.

¹¹⁰² *Ibidem*.

endavant, van transcórrer de la manera convencional.¹¹⁰³ Un cop ratificat el vistiplau, va veure la llum, en traducció de Ramon Folch i Camarasa, el mateix 1967.

El 20 d'abril l'editorial va presentar a dipòsit una altra obra traduïda per Folch i Camarasa, *Les claus del regne* (*The Keys of the Kingdom*, 1941), d'A. J. Cronin. El fet que a l'apartat «Antecedentes» no hi constés l'edició en castellà (que, de fet, existia des que Juventud va començar a publicar-la el 1948), ens fa pensar que, o bé el Negociado de Circulación y Ficheros en va ometre intencionadament la informació, o bé l'obra no havia passat mai per la censura. Sigui com vulgui, el judici de Mampel, del 21 d'abril, va atorgar-ne l'aprovació, en tant que es tractava de la «versión catalana de la famosa novela “Las llaves del Reino”», i tot seguit conclouïa: «Nada que objetar a las portadas y solapas. Aceptable el depósito».¹¹⁰⁴

5.2.1.5. Vergara

El 29 de març de 1967 Vergara va demanar el permís de *Rèquiem per a una monja* (*Requiem for a Nun*, 1950), de William Faulkner. No tenia antecedents («no P. B.»), atès que l'any 1952 havia estat publicada a Buenos Aires per l'editorial Emecé i mai no havia estat importada a Espanya. La superioritat va demanar a Mampel que n'elaborés un informe, el qual, l'11 d'abril, després d'un resum, n'autoritzava la publicació de la manera següent:

(C).- Novela (?). Una sirvienta negra mata al niño de un matrimonio americano. La sentencian a muerte. La madre de la víctima, movida por los remordimientos, se

¹¹⁰³ Voldríem destacar, tanmateix, que el tràmit del dipòsit es va fer a la manera antiga, és a dir, anterior a la implantació de la Llei de premsa i impremta (l'editorial va presentar tres exemplars, i no sis). Malgrat la irregularitat, no sembla que censura hi posés cap impediment.

¹¹⁰⁴ AGA, SC, expedient 3185, caixa 21/18080.

presenta ante el gobernador y le pide clemencia para la condenada. Le cuenta su vida: quería abandonar a su marido, y la criada intenta evitarlo con la persuasión, el chantaje, las amenazas... y matando a su hijo. No se consigue el indulto, pero la asesina –que es muy piadosa (protestante)– la convence de que el sufrimiento la regenerará ante Jesús.

Libro extraño, por el fondo y por la forma: es medio novela medio teatro. No tiene justificación el título (¿Será un error?). Puede publicarse, ya que no daña a la moral católica por desarrollarse en ambiente protestante. AUTORIZABLE.¹¹⁰⁵

El mateix dia el Director General va comunicar als editors que «no se encuentra inconveniente para su edición» i els va recordar, com sempre, que caldria «constituir el depósito previo exigido por la vigente Ley de Prensa e Imprenta».¹¹⁰⁶ El dipòsit va fer-se efectiu el 20 d'abril, tal com corrobora una nota escrita a mà sobre l'informe el 21, signada pel Jefe de la Sección: «Aceptado el depósito».¹¹⁰⁷ L'obra de Faulkner va ser incorporada a Isard, en traducció d'Hortènsia Curell, com a número 38.

El 8 d'abril va lliurar-se a dipòsit *L'exili i el regne* (*L'exil et le royaume*, 1957), d'Albert Camus («Antecedentes: 2957-64 Aut.»),¹¹⁰⁸ en traducció de Joan Fuster i Josep Palàcios. Dos dies més tard, el 10 d'abril, Mampel va decretar-ne el consentiment («Autorizado sin tachaduras en 1964, procede mantener la autorización en la versión catalana») i va resoldre el tràmit: «Nada que objetar en portadas ni solapas. Admisible el depósito».¹¹⁰⁹ Així, l'obra de Camus va entrar com a número 37 a la col·lecció Isard.

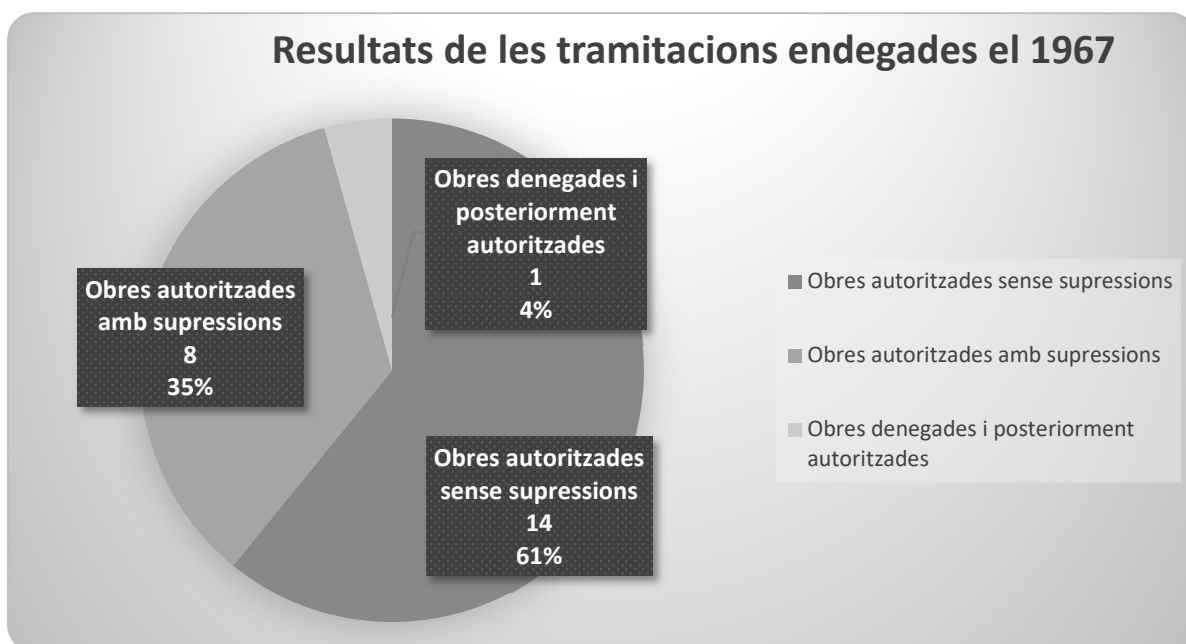
¹¹⁰⁵ AGA, SC, expedient 2503, caixa 21/18025.

¹¹⁰⁶ *Ibíd.*

¹¹⁰⁷ *Ibíd.*

¹¹⁰⁸ AGA, SC, expedient 2824, caixa 21/18054.

¹¹⁰⁹ *Ibíd.*

Gràfic 10. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1967).

5.2.2. Expedients tramitats el 1968

5.2.2.1. Alfaguara

El 1968 l'editorial Alfaguara, que ja funcionava des del 1964, va començar a divulgar narrativa traduïda al català. Ho va fer, concretament, amb la sol·licitud per a *Trenta mil pessetes per un home* (*Treinta mil pesetas por un hombre*, 1968), de Francisco Candel. La instància, del 4 de gener, anava acompanyada de la galerada de la traducció, que havia portat a terme Ramon Folch i Camarasa. Atesa la fama contestatària de Candel i el contingut de l'obra, el primer veredict, del lector 13, no va resultar gaire favorable: per bé que n'autoritzava la publicació, el nombre de ratllades era desorbitant.

(C). Conjunto de narraciones, casi todas ellas en la tesis corriente ya en Candel de pretender la denuncia de los males sociales y de describir la vida de los barrios menesterosos, o las hipocresías de católicos indignos, todo ello siempre recargando las tintas en un afán de aguafuerte más que goyesco.

Algunos de sus cuentos pasan ya de la raya de lo indecoroso para llegar a lo totalmente indecente, como los titulados «Ja em voldr[i]a morir!» (p[á]g. 13 a 16), «Fes un pet[ó] al Sant Crist!» (p[á]g. 18 a 22), «El drap» (p[á]g. 22 a 28); otros son denigrantes para el ejército como «La fusila» (p[á]g. 28 a 32); caricaturescos o gr[ot]escamente menospreciadores de frailes españoles, como «Fray Gerundio de Campazas» (p[á]g. 60 a 87), o con tendencia a denigrar al Régimen como «L'home que s'escrivia amb Franco» (p[á]gs. 122 a 140), que son totalmente impublicables y deben ser eliminados. En los demás deben de eliminarse las frases señaladas a lápiz rojo [en] las p[á]gs. 8, 9, 146, y asimismo las p[á]gs. todas de 175 a 177 ambas inclusive por indecorosas. Con estas eliminaciones puede autorizarse.¹¹¹⁰

El Jefe de Sección, tanmateix, en devia desconfiar, de manera que el 27 de febrer va demanar al lector 39 que elaborés un segon informe:

Serie de cuentos, de diversa extensión y temática. Los hay evidentemente inspirados en la vida corriente; otros, en cambio, son alegóricos. El conjunto parece pintar aspectos de la sociedad, las personas y las costumbres con una mezcla de sátira y de intención sociológica crítica. Son pinceladas vigorosas, llenas de ingenio y de buen arte literario, pero, por desgracia, abundan episodios blasfemos e inmorales. También los hay de clara intención política, con personajes blandos ante el marxismo y razonamientos que quieren justificarlo; resulta impropio mezclar en un cuento el nombre de «Franco», que le da título y del que se abusa a lo largo de las páginas del mismo.

Se proponen las tachaduras siguientes: págs. 7, 15, 18-22 (cuento blasfemo y obsceno), 26, 27-28, 63, 64, 67, 68, 69, 70, 72, 84, 122, 124, 125, 126, 130, 132, 133 bis, 135, 136, 137, 139, 140, 146, 149, 177 y 178 (este último cambiando el título del cuento, que es equívoco). Con las supresiones citadas, PUEDE AUTORIZARSE el libro.¹¹¹¹

El resultat, com és evident, no havia canviat gaire. En una nota escrita al marge de l'informe (sense data), el cap de secció va rectificar la sentència. No en devia tenir prou, amb les trenta-dues pàgines indicades pel lector, i en va enumerar quaranta-cinc (descartava dues pàgines, però n'hi afegia quinze de noves):

¹¹¹⁰ AGA, SC, expedient 1104, caixa 21/18737.

¹¹¹¹ *Ibidem*.

Conforme:

a) Supresi[ó]n de narraciones:

«Fes un pet[ó] al Sant Crist» (18 a 22)

«El drap» (22 a 28)

«La fusila» (28 a 32)

«L'home que s'escrivia amb Franco» (122-140)

b) Tachaduras p[á]gs. 15-63-64-67-68-69-70-72-84-146-177 y 178.¹¹¹²

Amb el darrer veredicta en ferm, el 9 de març el Director General va enviar un ofici a l'editorial, tot indicant les nombrosíssimes pàgines que contenien supressions. És rellevant el fet que, a banda d'una còpia de la carta, el sobre de l'AGA inclou una altra missiva que desaconsellava l'edició de l'obra. Ignorem si també va arribar als editors, o si senzillament la van preparar per si calia emetre una denegació; en qualsevol cas, Alfaguara va tornar la galerada «esmenada» al cap d'uns quants mesos, juntament amb unes anotacions.¹¹¹³ El 23 d'agost un lector anònim va redactar-ne el dictamen següent:

Después del ejemplar devuelto por la editorial con supresiones y anotaciones, y vistos los informes anteriores, al ser examinado nuevamente el original a mi juicio la situaci[ó]n definitiva es la siguiente:

Las supresiones indicadas son: págs 8-9-15-18 a 22-22 a 28-32-63-67-68-69-70-72-132-133-133bis 135-136-137-140-145-146-177 y 178. Como se ve se han suprimido dos relatos completos «Fes un petó al Sant Crist» por ser francamente irreverente, y «El drap» porque es inmoral y sobre todo sucio y de mal gusto.

¹¹¹² *Ibíd.*

¹¹¹³ *Ibíd.* Tot seguit referenciem les «notas con relación a lo censurado: 18 a 22 – se devuelve al autor SE QUITA; 122 a 140 – se eliminan los términos y p[á]rrafos marcados; 15 – se elimina lo marcado; 63 – id.; 64 – El autor no cede: opina que es inofensivo, por demás ingenuo, el párrafo «Por qué permite tener al Santo Cristo desnudo en la iglesia? [»] [la superioritat s'hi mostra conforme]; 67 – se elimina; 68 – id.; 69 – id.; 70 – id.; 72 – id.; 84 – «Qué coño era esto... [»] Este coño forma parte entrañable del lenguaje del personaje [conforme]; 146 – La copla es popular en cierto nivel, casi honda; hay que dejarla como expresión de una determinada psicología social; 177 – No atenta contra nada. Es cuestión de lenguaje [conforme]; 178 – Se ha modificado el título como se sugería».

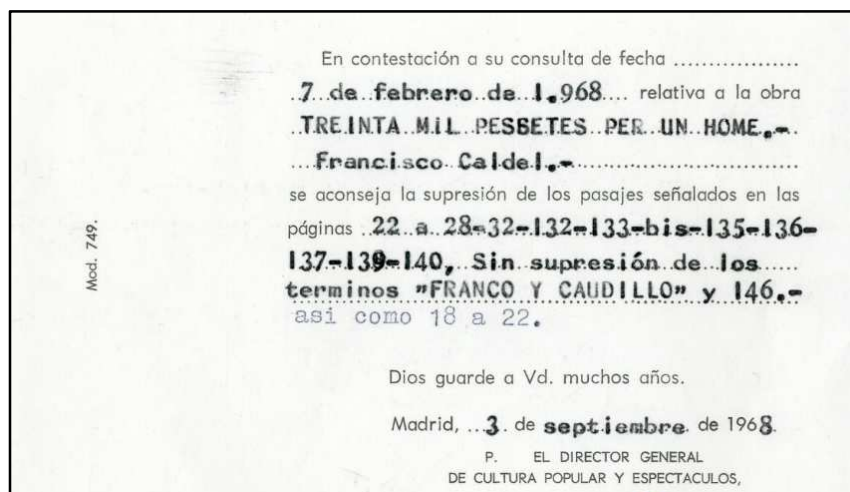
En cambio el relato «El hombre que se escrib[i]a con Franco», puede subsistir con este título. No es necesario cambiar en todos los lugares del relato la palabra Franco por Felip, ya que con las supresiones indicadas el relato queda pasable.¹¹¹⁴

Tres dies més tard, el 26 d'agost, un altre lector desconegut va redactar-ne un informe annex, que complementava l'anterior:

Tras las enmiendas introducidas y que aparecen verificadas a lápiz rojo, puede aceptarse la narración que figura bajo el título «L'home que s'escrivia amb Franco» aún dejando permanecer el nombre de «Franco» que me parece más indicado que el cambiado como se propone, por «Felipe», ya que en aqu[é]l no se produce ninguna falta de respeto, y en cambio con el de «Felipe» se trasluce o se deja traslucir una intervención de censura oficial nada oportuna.

La copla que se deniega en la p[á]g. 146 debe seguir siendo suprimida por lo torpe y grosero de la misma, sobre todo si se tiene en cuenta que se entremezcla con villancicos. En cuanto al resto de la obra pueden aceptarse las modificaciones propuestas, a pesar del mal gusto de las [ú]ltimas frases del pen[ú]ltimo y [ú]ltimo p[á]rrafos de la p[á]g. 177.¹¹¹⁵

El 3 de setembre, per tant, la direcció va tornar a contactar amb l'editorial:

Imatge 107. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a *Trenta mil pessetes per un home*¹¹¹⁶

¹¹¹⁴ *Ibíd.*

¹¹¹⁵ *Ibíd.*

¹¹¹⁶ *Ibíd.*

És a dir, finalment, i després de donar-hi tantes voltes, «només» es van censurar vint pàgines. El 21 de desembre Jorge Cela Trulock, en representació de l'editorial,¹¹¹⁷ va fer efectiu el dipòsit d'exemplars, que va ser corroborat pel Jefe de la Sección el 9 de gener de 1969: «Comprobadas y conformes las tachaduras».¹¹¹⁸

Tot seguit contraposem els passatges ratllats sobre la galerada de la traducció per motius morals, polítics i religiosos amb els corresponents de la versió definitiva:

<i>Trenta mil pessetes per un home (galerada)</i>	<i>Trenta mil pessetes per un home (1968)</i>
<p>(p. 134-135) Pel carrer, es posà a cantussejar. Notà que el moscatell li havia fet efecte. Sabia que no havia d'anar enraonant sol, perquè era grotesc. Però tenia ganes de fer-ho. Aquest fre que controla el sentit del ridícul havia desaparegut. No li feia vergonya res. Se sentia eufòric. Havia de parlar alt, en sentia una veritable necessitat. I ho feia.</p> <p>–Quan es mori el Caudillo, jo no sé pas què passarà. Ja ho veureu, quan es mori en Franco, ja ho veureu.</p> <p>Demanà el sac al sabater, i aquest li'l donà, per la finestra.</p> <p>–Quan es mori en Franco ja ho veureu, ja ho veureu. Vosaltres esteu molt tranquils, però ja ho veureu, ja.</p> <p>El sabater i un client al qual estava atenent també a través de la finestra, el van mirar.</p> <p>El Rateta continuà:</p> <p>Van afusellar el meu germà José Antonio que s'estava amb mi a Jerez de la</p>	<p>(p. 173-174) Pel carrer, es posà a cantussejar. Notà que el moscatell li havia fet efecte. Sabia que no havia d'anar enraonant sol, perquè era grotesc. Però tenia ganes de fer-ho. Aquest fre que controla el sentit del ridícul havia desaparegut. [...]</p> <p>Demanà el sac al sabater, i aquest li'l donà, per la finestra.</p> <p>[...]</p>

¹¹¹⁷ Germà de Camilo José Cela, que n'era el director.

¹¹¹⁸ AGA, SC, expedient 1104, caixa 21/18737.

<p>Frontera, i també el general Barbancho. Ja ho veureu, quan es mori el Caudillo. Per si cas, jo tinc un vaixell a can Tunis i un a la Barceloneta.</p> <p>Quan se n'anà, el sabater explicà al client:</p> <p>–Aquí on el veu, aquest home s'escriu amb Franco.</p>	<p>Quan se n'anà, el sabater explicà al client:</p> <p>–Aquí on el veu, aquest home s'escriu amb Franco.</p>
<p>(p. 136) Ensopegà amb uns maons escampats. En passar per davant la barraca del vigilant de les obres, que s'escalfava les mans en un foc encès en un carretó de ferro, cridà:</p> <p>–Quan es mori en Franco hem d'acabar amb els lladres i els pocavergonyes!</p>	<p>(p. 174) Ensopegà amb uns maons escampats. En passar per davant la barraca del vigilant de les obres, que s'escalfava les mans en un foc encès en un carretó de ferro, cridà:</p> <p>–[...] Hem d'acabar amb els lladres i els pocavergonyes!</p>
<p>(p. 136) Altres vegades el Rateta explicava les seves històries o mitges històries d'una altra manera. Es planyia.</p> <p>–De què em va servir donar la vida per aquests? La vida? La vida i la sang!</p>	<p>(p. 175) Altres vegades el Rateta explicava les seves històries o mitges històries d'una altra manera. Es planyia.</p> <p>–De què em va servir donar la vida [...]? La vida? La vida i la sang!</p>
<p>(p. 137) El que passa és que jo vull parlar. Si un dia parlava, quin daltabaix hi hauria, Mare de Déu!</p> <p>Respirava i continuava:</p> <p>–De què ens va servir ser tan idealistes? Vam lluitar per una Espanya millor, i mira com ens ho han pagat. Què sóc, jo? Res. Absolutament res. No tinc on caure mort. Molts em diuen: per què no treballa? I jo els contesto: perquè no vull. Altres van lluitar menys i estan més ben situats. Jo no tinc per què treballar. Jo em vaig guanyar de sobres un retir, i una vida completament descansada.</p>	<p>(p. 175) El que passa és que jo vull parlar. Si un dia parlava, quin daltabaix hi hauria, Mare de Déu!</p> <p>[...]</p>

<p>I tornava a aixecar-se el camal dels pantalons.</p>	<p>I tornava a aixecar-se el camal dels pantalons.</p>
<p>(p. 139) Jo era l'únic que sabia que l'home que s'escrivia amb en Franco, però al qual ningú no anomenava així, només jo mentalment i per mi mateix, i ara en explicar aquesta història; que l'home al qual anomenàvem Rateta, però a ell directament no, es deia Antonio Carnerero Blanco. Només jo, una vegada, una sola, li havia estirat la llengua amb habilitat. El públic del bar estava abstret amb el que televisaven, ja no recordo si futbol, flamenc, o què. L'Antonio Carnerero Blanco, àlies el Rateta, l'home que s'escrivia amb en Franco, era a un extrem del taulell, com en solitari, bevent el seu moscatell.</p>	<p>(p. 178) Jo era l'únic que sabia que l'home que s'escrivia amb en Franco, però al qual ningú no anomenava així, només jo mentalment i per mi mateix, i ara en explicar aquesta història; que l'home al qual anomenàvem Rateta, però a ell directament no, es deia Antonio Carrasco Valdés. Només jo, una vegada, una sola, li havia estirat la llengua amb habilitat. El públic del bar estava abstret amb el que televisaven, ja no recordo si futbol, flamenc, o què. L'Antonio Carrasco Valdés, àlies el Rateta, l'home que s'escrivia amb en Franco, era a un extrem del taulell, com en solitari, bevent el seu moscatell.</p>
<p>(p. 140) «El Secretario de la Casa de su Excelencia el Jefe del Estado, saluda a Don Antonio Carnerero Blanco –el seu nom va ser el que em quedà més gravat– y le agradece su pésame por la muerte de Juan XXIII». Etcètera.</p> <p>–Sí, quan es va morir el Papa, vaig enviar el condol al <i>Caudillo</i>, manuscrit, com molts bons espanyols i bons catòlics. I vegi com l'home em contestà. Després hi ha qui diu que si escrius a aquesta gent important no et contesten...</p>	<p>(p. 178-179) «El Secretario de la Casa de su Excelencia el Jefe del Estado, saluda a Don Antonio Carrasco Valdés –el seu nom va ser el que em quedà més gravat– y le agradece su pésame por la muerte de Juan XXIII». Etcètera.</p> <p>–Sí, quan es va morir el Papa, vaig enviar el condol al <i>Caudillo</i>, manuscrit [...]. I vegi com l'home em contestà. [...]</p>
<p>(p. 146) Tot d'una, algú cantà una cançó abstracta, no de Nadal.</p>	<p>(p. 187) [...] ¹¹²⁰</p>

¹¹²⁰ Francisco Candel. *Trenta mil pessetes per un home*. Barcelona: Edicions 62, 1968.

<p>«A tu padre le he visto la tomatera; a tu madre el tomate y a tí la pera».¹¹¹⁹</p>	
---	--

El 1968 l'obra de Candel, mutilada, va esdevenir el volum 8 de la col·lecció Ara i Ací.

5.2.2.2. Andorra-Socitra

Jaume Aymà i Mayol i Bartomeu Rebés i Duran van fundar l'editorial Andorra el 1967, en un moment en què Aymà i Mayol es veia obligat a abandonar el projecte editorial i a tancar per motius econòmics. En aquella etapa, la tasca d'Andorra es va centrar en l'edició d'autors republicans exiliats, com ara Manuel Andújar, Max Aub, Francisco Ayala, Rosa Chacel, Simón de Otaola, Ramón J. Sender, Segundo Serrano Poncela o Eduardo Zamacois.¹¹²¹ La seu era a Andorra la Vella, però, de la impressió, l'emmagatzematge i la distribució, se n'encarregava Jaume Aymà des de Barcelona (per mitjà de la impremta Socitra), fet que explica que algunes de les obres no es poguessin lliurar dels tràmits administratius i fossin publicades sota censura. «L'any 1970, a pesar de l'èxit comercial i en l'àmbit cultural assolit per l'editorial, es va tornar a repetir la història [que ja havia tingut lloc en els projectes anteriors dels Aymà (Aymá Editores i Delos-Aymá)]: Bartomeu Rebés va optar per no invertir-hi més, i va trencar la societat

¹¹¹⁹ Ibídem. No reproduïm els contes «Fes un petó al Sant Crist» i «El drap», atès que són massa extensos, i que van ser eliminats en la versió catalana definitiva. D'altra banda, la pàgina 32 de la galerada no conté cap passatge subratllat, i, en comparar-la amb la corresponent del llibre, no hem trobat cap diferència. Pel que fa a les pàgines 132 i 133 bis, corresponents al relat «L'home que s'escrivia amb Franco», només hi hem descobert que el nom havia estat subratllat diverses vegades, però, tal com assenyalava el darrer informe, va ser finalment conservat perquè no era oportú canviar-lo pel nom de «Felip».

¹¹²¹ Jordi Aymà. *Op. cit.*, p. 171.

de manera abrupta el 1971, si bé més endavant va ressuscitar l'editorial, que continua en actiu». ¹¹²²

El 15 de maig de 1968 la societat va iniciar els tràmits per a publicar *El senyor president* (*El señor presidente*, 1946), de Miguel Ángel Asturias («Antecedentes: Señor presidente” 3075-6[...]»). ¹¹²³ Una nota al marge de la instància, signada pel representant de la impremta Socitra, Joan Planas Falip, asseverava que «el impresor que suscribe se responsabiliza a respetar el criterio de esa Sección de Orientación Bibliográfica en cuanto al presente libro se refiere, cuya impresión ha efectuado por encargo y cuenta de Editorial Andorra [...]». ¹¹²⁴ El 21 de maig, tanmateix, Mampel va emetre'n un judici favorable, supeditat al consentiment de la versió castellana: «Autorizada sin tachaduras en edición castellana, procede mantener dicha autorización para la presente edición catalana. Autorizable». ¹¹²⁵ L'endemà, 22 de maig, el Director General va comunicar el veredictes als editors i també els va demanar, com era habitual, un dipòsit. El 3 de juny Andorra va emetre una altra sol·licitud per al text del pròleg, que el mateix Mampel va encarregar-se d'aprovar: «Galerada 452. El prologuista se limita a enaltecer la figura literaria del autor, sin aventurarse en su ideología ni en otros temas. Autorizable». ¹¹²⁶ El 16 de setembre, finalment, l'editorial va fer efectiu el dipòsit d'exemplars i la novel·la d' Asturias va incorporar-se a la col·lecció Meritxell, en traducció de Ramon Folch i Camarasa, com a número 3.

¹¹²² *Ibíd.*, p. 172.

¹¹²³ AGA, SC, expedient 4230, caixa 21/18961.

¹¹²⁴ *Ibíd.*

¹¹²⁵ *Ibíd.*

¹¹²⁶ *Ibíd.*

5.2.2.3. Aymà-Proa

El 1968 va ser un any poc productiu per a Aymà-Proa, que només va presentar al MIT dues sol·licituds per a publicar novel·les foranes traduïdes. En trobem una explicació en la correspondència entre Jordi Arbonès i Joan Oliver, atès que una de les cartes serveix per a entendre per què el 1968 l'editorial va enviar tan poques instàncies, i el 1969, cap. El 1968 i el 1969, a més de les dificultats que imposava el rígid control delsensors, els editors van haver de començar a fer front a una crisi editorial important. «Oliver ho anunciava així a Arbonès, el 8 de novembre de 1968:

Quant a noves traduccions, la cosa es presenta malament. La crisi del llibre s'ha aguditzat i aconsella una política de restricció i en conseqüència l'editorial no pot encarregar treballs, com ha fet fins fa poc, que no es convertiran en llibres fins passat molt de temps. Pràcticament, en aquests moments, ja tenim prou original per a cobrir la producció de l'any vinent.¹¹²⁷

El 3 d'abril de 1968 Ricard Domènech va presentar a dipòsit *Les belles imatges* (*Les belles images*, 1966), de Simone de Beauvoir. Tenint en compte que no havia estat mai publicada a l'Estat, en tractar-se d'una novel·la d'una autora tan controvertida com Beauvoir,¹¹²⁸ l'audàcia dels editors és ben palpable. El veredict, emès per Mampel el 5 d'abril, en va proposar –sorprenentment– l'autorització. Les contínues transgressions morals, presents al llarg de l'obra, eren compensades per un final allisonador, que, sota el seu punt de vista, assuavia la gravetat de l'adulteri:

¹¹²⁷ M. Elena Carné. *Op. cit.*, p. 171.

¹¹²⁸ En el pròleg de la traducció, Joan Oliver va fer un repàs de «la vida i l'obra de l'escriptora francesa». Pilar Godayol. *Tres escriptores censurades. Simone de Beauvoir, Betty Friedan & Mary McCarthy*. *Op. cit.*, p. 74. En destacava que «als seus quinze anys decidí simplement i contundentment que Déu no existia» i que, des d'aleshores, «ha conservat al llarg de la seva joventud i la seva maduresa una certa austeritat i uns principis ètics, que provenen segurament de la seva formació burgesa». Oliver posava en relleu, també, que «molt jove encara, renuncia al matrimoni i a la maternitat i opta per la cultura», i que «s'ha mostrat sempre profundament preocupada pel destí de la dona –el segon sexe». Joan Oliver. «Simone de Beauvoir». Dins: Beauvoir, Simone de. *Les belles imatges*. Barcelona: Edicions 62, 1968, p. 5-6.

C.- Novela. Una esposa, «feliz» con su marido e hijos, tiene un amante. No obstante da consejos atinadísimos a una hija precoz y a su madre separada del marido y engañada por el amante. Al fin la protagonista rompe valientemente con su amante. Tiene una crisis que no logran desvanecer las fiestas familiares, los viajes, el tacto del marido ni los triunfos profesionales. Se reconcilian sus padres, y la protagonista reafirma su entrega definitiva al hogar.

Retrato de una familia burguesa parisina, realista y objetivo, sin estridencias ni sensacionalismos, escrito de mano maestra. Si bien aparece un ambiente arreligioso y costumbres contrarias a nuestra idiosincrasia, la novela tiene valores positivos: el amor a los hijos y al hogar. No hay descripciones inmorales ni inconvenientes de otro tipo; y son correctas las portadas, solapas y el prólogo. ACEPTBLE EL DEP[Ó]SITO.¹¹²⁹

Ratificat el plàcet el 6 d'abril, l'obra de Beauvoir va aparèixer a A Tot Vent, en traducció de Joan Oliver, amb el número 137.

D'altra banda, el 17 d'octubre Domènech va sol·licitar el dipòsit per a *El misteri Frontenac* (*Le Mystère Frontenac*, 1933), de François Mauriac, que el mateix dia va ser corroborat, sense altres contratemps, pel lector 20:

(C). Se trata de una novela en la que el autor (F. Mauriac) describe la vida sencilla de una familia patriarcal situada en el campo por los años 1913, en contraposición a la vida agitada (representada por un tío de la familia) que comienza entonces en Francia. Es una novela llena de poesía y encanto. Puede publicarse.¹¹³⁰

En traducció d'Osvald Cardona, *El misteri de Frontenac* va esdevenir el número 141 d'A Tot Vent.

¹¹²⁹ AGA, SC, expedient 2813, caixa 21/18865.

¹¹³⁰ AGA, SC, expedient 8785, caixa 21/19313.

5.2.2.4. Edicions 62

La primera instància que va emetre Edicions 62 el 1968, el 10 de gener, correspon a les obres *La casa de Matriona*, seguit de *Tot sigui per la causa* (*Matrenin dvor; Dlia polzi dela*, 1963; 1964), de l'escriptor rus Aleksandr Soljenitsin. En el primer informe, del 12 de gener, Mampel no només en va autoritzar l'edició, sinó que en destacava la qualitat literaria:

(C).- Narraciones. Contiene dos narraciones.

1^a- Un ruso, después de pasar diez años en Asia, vuelve a su amada Rusia y se instala de maestro en una aldea perdida en el bosque, en casa de una viuda enferma y pobre. Se enumeran una serie de injusticias: l[e] obligan a trabajar en el «kolkhoz» y no le pagan, les proh[í]ben coger leña del bosque y cortar hierba de los caminos, únicamente despachan billetes de primera en los trenes y los vagones de tercera van vacíos, sólo comen patatas, las casas son miserables y están llenas de ratas.

2^a- Profesores y alumnos de una escuela técnica trabajan con entusiasmo en la construcción de una nueva escuela. Llega una comisión y dispone que el edificio sea destinado a otros fines. Resultan inútiles todas las protestas de alumnos y profesores.

Dos maravillosas narraciones criticando la realidad rusa. En la primera se hace hincapié en la pobreza y miseria del pueblo. Y en la segunda se critica el despotismo de las autoridades y las intrigas para escalar puestos. AUTORIZABLE.¹¹³¹

Malgrat la minuciositat del veredict, el 15 de gener la superioritat va demanar al lector 13 una segona opinió, pel fet que es tractava de l'obra d'un autor soviètic:

(I). Bajo este título van en realidad dos novelas que no guardan ninguna relación entre sí. La primera tiene como tema la vida oscura y humilde de una pobre mujer llena de candor y no desprovista de energía en una alde[í]ta rusa, en la que se ponen de manifiesto defectos y virtudes de la organización comunista y no se oculta la supervivencia de sentimientos religiosos. En la segunda novela, relativa a una escuela

¹¹³¹ AGA, SC, expedient 181, caixa 21/18667.

juvenil de futuros tècnics en electr[ó]nica, que en virtut del propi esforç i amb l'aportació de treball personal han construït un edifici per a residència dels mateixos alumnes, fins aleshores allotjats en cases particulars, se'ns descriu la intromissió d'organismes governatius que pretén disposar del fruit d'aquests anys d'esforç i treballs, amb excel·lents pinzellades sobre el caràcter de professors i buròcrates del partit comunista. No se desestima cap rasgu negatiu i de crítica de l'actuació de les autoritats, ni del sentit jeràrquic i autoritari d'aquestes últimes.

Buen ejemplar de novela, puede autorizarse, a pesar de la actitud comunista ortodoxa de los protagonistas.¹¹³²

Així, vist que ambdós lectors li concedien el vistiplau, el 31 de gener el Director General va comunicar als editors que «no se encuentra inconveniente para su edición, de la que deberá, en su día, constituir el depósito previo exigido por la vigente Ley de Prensa e Imprenta».¹¹³³ Bastardes va fer-lo efectiu el 4 de maig, i el mateix any les dues obres de Soljenitsin van integrar-se a El Balancí, en traducció de Josep M. Güell, amb el número 41.

El 7 de febrer Crespo va demanar el permís de *Trucada per al mort* (*Call for the Dead*, 1961), de John Le Carré. Al cap d'uns quants dies el cap de secció va encomanar-ne la revisió a Mampel, que, després de fer-ne un breu resum, la va autoritzar amb una supressió que es circumscrivia, com hom pot comprovar, a un atac a la religió:

Novela policíaca, bien gestada y desarrollada. Tan sólo conviene suprimir una frase (p. 42), en la que se afirma accidentalmente que el «sueño» de Jesucristo produjo una destrucción. Excepción hecha de esta tachadura, no existe el menor inconveniente en la publicación de esta novela. AUTORIZABLE con una tachadura.¹¹³⁴

¹¹³² *Ibidem*.

¹¹³³ *Ibidem*.

¹¹³⁴ AGA, SC, expedient 1060, caixa 21/18732.

L'endemà, 28 de febrer, el Director General va anunciar el veredictes als editors, per mitjà del qual els va advertir que haurien de tenir en compte «la supresión de los pasajes señalados en la página 42 del ejemplar original adjunto».¹¹³⁵ Així que Bastardes va constituir el dipòsit el 21 de maig, el cap de secció va ratificar que s'havia portat a terme la censura («Comprovadas y conformes las tachaduras. 22 de mayo de 1968»)¹¹³⁶ A continuació contraposem la frase subratllada sobre la galerada, amb la corresponent de la versió definitiva per tal de mostrar-ne el resultat:

<i>Trucada per al mort</i> (galerada)	<i>Trucada per al mort</i> (1968)
(p. 42) Això és el que ell deia, però jo sabia quin era el somni d'ells i sabia, també, que ens destruiria. Quin és el somni que no ha portat cap destrucció? Fins i tot el de Jesucrist. ¹¹³⁷	(p. 87) Això és el que ell deia, però jo sabia quin era el somni d'ells i sabia, també, que ens destruiria. Quin és el somni que no ha portat cap destrucció? [...] ¹¹³⁸

Autoritzada definitivament el 22 de maig, l'obra de Le Carré va ser publicada a La Cua de Palla, en traducció d'Antoni Pigrau, com a número 60.

El 23 de març es van iniciar els tràmits per a *L'home que fou dijous* (*The Man Who Was Thursday*, 1908), de G. K. Chesterton. L'informe, sobre l'original anglès, va ser elaborat pel lector Pedro Borges el 10 d'abril:

Novela de espionaje, basada en las supuestas actividades de un centro de anarquistas, dirigido por el divertido poeta Gregory. Ajeno a toda política, el autor se basa en dicho argumento para ironizar sobre sus personajes, describirlos con mano maestra, brillar por

¹¹³⁵ *Ibíd.*

¹¹³⁶ *Ibíd.*

¹¹³⁷ *Ibíd.*

¹¹³⁸ John Le Carré. *Trucada per al mort*. Barcelona: Edicions 62, 1968.

su universalmente reconocido arte de la paradoja y hacer gala de un sutilísimo humorismo. Obra clásica del conocido escritor inglés, PUEDE AUTORIZARSE.¹¹³⁹

Malgrat que el Director General va comunicar a l'editorial el 15 d'abril que «no se encuentra inconveniente para su edición»,¹¹⁴⁰ el 16 de novembre Crespo va trametre una altra instància per a la galerada de la traducció. El nou informe, que ja incloïa la informació del precedent en llengua castellana a la casella «Antecedentes» («1288/61 Aut. en castellano»),¹¹⁴¹ descrivia l'obra breument i li concedia novament el plàcet:

(C).- Novela. Versión catalana de la conocida novela de Chesterton «El hombre que fue jueves». Esta novela, de un humorismo personalísimo, fue autorizada en castellano en 1961. Procede su publicación. La versión catalana no contiene prólogos ni aditamentos de ninguna clase. AUTORIZABLE.¹¹⁴²

El 5 de febrer de 1969 Bastardes va fer efectiu el dipòsit d'exemplars i l'obra de Chesterton, en traducció de Carles Unterlöhner, va esdevenir el número 17 d'El Trapezi.

Al final de març Crespo va sol·licitar l'autorització per a *Maigret i el client del dissabte* (*Maigret et le client du samedi*, 1962), de Georges Simenon («Antecedentes: 388-68 Aut.»).¹¹⁴³ Mampel, atesos el precedents, la hi va concedir de manera concisa el 16 d'abril: «Autorizada sin tachaduras, procede mantener dicha autorización».¹¹⁴⁴ El 17 d'abril el Director General va atorgar el permís als editors per a continuar el procés d'edició de l'obra de Maigret, sempre que efectuessin, «en su día», el «depósito previo exigido por la vigente Ley de Prensa e Imprenta».¹¹⁴⁵ Bastardes va complir les ordres el

¹¹³⁹ AGA, SC, expedient 2505, caixa 21/18843.

¹¹⁴⁰ *Ibidem*.

¹¹⁴¹ AGA, SC, expedient 9895, caixa 21/19396.

¹¹⁴² *Ibidem*.

¹¹⁴³ AGA, SC, expedient 2748, caixa 21/18861.

¹¹⁴⁴ *Ibidem*.

¹¹⁴⁵ *Ibidem*.

5 de setembre i el mateix any la novel·la va aparèixer a La Cua de Palla, en traducció de M. Aurèlia Capmany, amb el número 62.

El 25 d'abril Crespo va endegar les gestions per a *La joia* (*La joie*, 1928), de Georges Bernanos («Anteced.: Aut.»).¹¹⁴⁶ Com en el cas anterior, Mampel va limitar-se a declarar que l'obra ja havia estat «autorizada sin tachaduras en edición castellana con el título “La alegría”, procede mantener dicha autorización para la presente edición en lengua catalana».¹¹⁴⁷ Així que la direcció ho va comunicar a Crespo el 4 de maig, Josep M. Ferrer va trametre una altra instància, el 23 de juliol, per tal de fer efectiu el dipòsit. L'obra de Bernanos va ser inclosa a la col·lecció Blanquerna, en traducció de Francesc Gironella, com a número 38.

El 31 de juliol va arribar al MIT la petició per a l'obra de Heinrich Böll *Billar a dos quarts de deu* (*Billard um halb Zehn*, 1960). Malgrat que tenia antecedents per a la publicació castellana, que no consten en l'expedient català,¹¹⁴⁸ el 8 d'agost el lector 20 va avaluar-la com a obra inèdita:

(C). Se trata de una novela de estilo moderno, narrativo a lo Günther Grass, propiamente sin argumento, en torno a los pequeños acontecimientos de unos amigos del Instituto que después de la guerra vuelven a encontrarse cada uno con su vida y con sus ideas, dentro de un mundo despistado, libre y sin programas. La acción se desarrolla en Alemania en la frontera de Holanda.- Nada de particular. Puede publicarse.¹¹⁴⁹

¹¹⁴⁶ AGA, SC, expedient 3555, caixa 21/18909.

¹¹⁴⁷ *Ibidem*.

¹¹⁴⁸ Jordi Jané-Lligé. «Narrativa alemanya de postguerra: autors traduïts i censura». *Op. cit.*, p. 125.

¹¹⁴⁹ AGA, SC, expedient 6564, caixa 21/19134. Pel que fa a la referència de Günther Grass, Jané-Lligé manifesta que és sorprenent l'al·lusió a l'escriptor alemany, «si tenim en compte que era encara un autor inèdit a Espanya. Això indica el grau de coneixement que se'n tenia i la fama de què gaudia l'autor d'*El timbal de llauna*, perquè la referència no només demostra que el censor el coneixia, sinó que aquest donava per fet que fos qui fos qui hagués de llegir el seu informe havia de saber de qui li estaven parlant i què es volia dir amb aquesta al·lusió». Jordi Jané-Lligé. «Narrativa alemanya de postguerra: autors traduïts i censura». *Op. cit.*, p. 125-126.

L'endemà, 9 d'agost, el director va notificar a l'editorial que «no se encuentra inconveniente para su edición, de la que deberá, en su día, constituir el depósito previo exigido por la vigente Ley de Prensa e Imprenta».¹¹⁵⁰ Bastardes el va fer efectiu el 29 de novembre i *Billar a dos quarts de deu* va aparèixer a El Balanci, en traducció de Carles Unterlöhner, com a número 49.

El 3 d'agost Crespo va emetre una instància per a *Els desarrelats* (*Misfits*, 1957), d'Arthur Miller. La revisió va ser a càrrec del lector 27, que el 16 d'agost va redactar un informe sobre la galerada de la traducció:

Novela.- C. La presente novela es en parte, una historia amorosa, y en parte un canto al Oeste americano; es decir, a los Estados montañosos del Oeste, a sus costumbres, a sus trabajos, a sus rodeos y a sus garañones. Esto es, presenta un mundo que es una isla en la moderna civilización. Y se presentan también unas personas, en buscado paralelismo, que representan tipos poc[o] frecuentes en la actualidad.

El libro no contiene pasajes o intenciones visibles que impidan su publicación. Puede, por lo tanto, publicarse.¹¹⁵¹

La superioritat tan sols va trigar tres dies, el 19 d'agost, a comunicar la sentència a l'editorial, i el conseqüent dipòsit d'exemplars, efectuat per Bastardes el 19 de juny de 1969 va donar peu a la publicació de l'obra de Miller, en traducció de Ramon Folch i Camarasa, com a número 56 d'El Balanci.

Una altra petició que va entrar el 3 d'agost és per a *Enquesta* (*Inquest*, 1960), de Milton K. Ozaki. La resposta va ser immediata, atès que cap a mitjan agost Mampel va expedir un informe que, si bé posava en relleu la conclusió moral de la novel·la, també en suggeria algunes supressions:

¹¹⁵⁰ *Ibidem*.

¹¹⁵¹ AGA, SC, expedient 6647, caixa 21/19140.

(C).- Novela. Un policia novato encarcela equivocadamente a una buena muchacha llamada Shirley. Tres comisarios propinan una paliza a un prisionero borracho (con Shirley de testigo) y muere a la noche siguiente. El forense certifica ataque al corazón, pero el hermano del difunto pide la autopsia: tenía rotura de cráneo. El sheriff (sic) compra al jurado; pretende comprar a Shirley, pero se niega, por lo que intentan eliminarla. El policia novato salva a la joven y el juez condena a los culpables.

Novela policíaca en la que se denigra la corruptibilidad de la policía americana. Hay una escena brutal en las pgs. 26 y 27, que he suavizado con múltiples tachaduras; otras supresiones en las pgs. 7, 23, 24, 38 y 52. AUTORIZABLE con tachaduras.¹¹⁵²

El 23 d'agost, no obstant, el cap de secció va demanar a Pardo una segona opinió i el 2 de setembre el lector va elaborar un veredict que corroborava el del primer i que, a més, proposava supressions en altres pàgines:

Novela de ambiente policíaco, con pretensiones literarias. Critica fuertemente el sistema policial americano, sobre todo el regional de condados y ciudades, exponiendo connivencias entre la policía y jueces y los políticos, motivadas [...] por los cambios de nombramientos, según los políticos que mandan.

Se relata una escena en la que tres agentes de policía dan una paliza a un preso borracho, el cual muere a consecuencia de fractura de cr[á]neo, por lo que el sherif (sic) compra al jurado, pretende comprar a una chica que estaba detenida en esa ocasión y ha presenciado el hecho, y al fin, gracias a un polic[í]a honrado, todo se aclara y el juez condena a los culpables. Hay una escena, muy desagradable por su brutalidad, aunque con tachaduras puede pasar. Se propone supresiones señaladas en las páginas 7, 23, 24, 26, 27 y 52.¹¹⁵³

El Jefe de la Sección, finalment, va tenir en compte les «tachaduras» del darrer dictamen, tal com hom pot observar en una nota escrita a mà: «Tachaduras p[á]gs. 7-23-24-38-52»,¹¹⁵⁴ i el 3 de setembre el Director General va emetre als editors el comunicat següent:

¹¹⁵² AGA, SC, expedient 6649, caixa 21/19140.

¹¹⁵³ *Ibíd.*

¹¹⁵⁴ *Ibíd.*

Imatge 108. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a *Enquesta*¹¹⁵⁵

Un cop efectuades les estisorades, el 21 d'octubre Bastardes va lliurar a dipòsit els sis exemplars que exigia la llei i el mateix dia, un segell empremtat sobre el segon informe, en feia palesa l'autorització («Comprobadas y conforme las tachaduras»)¹¹⁵⁶. Tot seguit contraposem els passatges censurats sobre la galerada amb els corresponents de la versió editada, a fi de mostrar el resultat de la purga:

<i>Enquesta</i> (galerada)	<i>Enquesta</i> (1968)
(p. 7) –Però és <i>ara</i> que tenen dificultats amb ell, Stan. No podries telefonar, fer que	(p. 14) –Però és <i>ara</i> que tenen dificultats amb ell, Stan. No podries telefonar, fer que

¹¹⁵⁵ *Ibíd.*

¹¹⁵⁶ *Ibíd.*

<p>l'anessin a buscar i preocupar-te demà per tota l'enderga oficial? –digué, tot mastegant-li una orella i fent un sospir profund i lent que inflà el seu pit d'una manera espectacular.</p> <p>–Està bé –Gibbon somrigué sobtadament i alçà una mà per acariciar-la. Trobà els mugrons tensos i durs. Ella rigué nerviosament–. D'acord –digué ell roncament–. Ara avisaré. Avui anirem a dormir aviat, eh?</p>	<p>l'anessin a buscar i preocupar-te demà per tota l'enderga oficial? –digué [...] fent un sospir profund i lent que inflà el seu pit d'una manera espectacular.</p> <p>–Està bé –Gibbon somrigué sobtadament i alçà una mà per acariciar-la. [...] Ella rigué nerviosament–. D'acord –digué ell roncament–. Ara avisaré. Avui anirem a dormir aviat, eh?</p>
<p>(p. 23) –Oh, ja m'esteu enredant una altra vegada –digué Keller remugant i amb els ulls esmorteïts.</p> <p>–Enredant-te! –digué Burrows alçant la veu i començant a somriure mofeta–. Si el xerif no et porta de primer a un bordell, perquè quedis més tranquil, cauries a sobre la primera vella que entrés a l'església. Abans no posés els genolls en terra i comencés a pregar, tu ja estaries intentant de respondre als seus prec!</p> <p>–M'esteu prenent el pèl, sempre em preneu el pèl –rondinà Keller en to desesperançat.</p>	<p>(p. 41) –Oh, ja m'esteu enredant una altra vegada –digué Keller remugant i amb els ulls esmorteïts.</p> <p>–Enredant-te! –digué Burrows alçant la veu i començant a somriure mofeta–. [...]</p> <p>–M'esteu prenent el pèl, sempre em preneu el pèl –rondinà Keller en to desesperançat.</p>
<p>(p. 24) Entrà a la sala de l'hospital, es desfèu el cinturó i s'abaixà els pantalons. Amb molt de compte va examinar-se. Tenia el testicle esquerre inflat i sensible. Sufocant un gemec, agafà de l'armari un tub de Nupercainol, s'assegué al catre que hi havia al centre de l'habitació i començà a posar-se el calmant. Aquella maleïda serp podia haver-lo deixat perjudicat per sempre. Havia sentit parlar de tipus que havien quedat amb els</p>	<p>(p. 43) Entrà a la sala de l'hospital, es desfèu el cinturó i s'abaixà els pantalons. Amb molt de compte va examinar-se. [...] Sufocant un gemec, agafà de l'armari un tub de Nupercainol, s'assegué al catre que hi havia al centre de l'habitació i començà a posar-se el calmant. Aquella maleïda serp podia haver-lo deixat perjudicat per sempre. [...] Estava baldat, tan segur com l'infern; fins i tot podia agafar una infecció. I si els altres se</p>

<p>testicles desfets a causa d[un cop. Estava baldat, tan segur com l'infern; fins i tot podia agafar una infecció. I si els altres se n'assebentaven riurien fins a posar-se malalts. Aquella serp pollosa! Havia volgut deixar-lo baldat i tot el que ell havia intentat era de mostrar-se amical. Havia d'haver-la pegat amb la porra fins a deixar-la inconscient i violar-la. Això li hauria ensenyat la manera de comportar-se.</p>	<p>n'assebentaven riurien fins a posar-se malalts. Aquella serp pollosa! Havia volgut deixar-lo baldat i tot el que ell havia intentat era de mostrar-se amical. Havia d'haver-la pegat amb la porra fins a deixar-la inconscient i violar-la. Això li hauria ensenyat la manera de comportar-se.</p>
<p>(p. 38) –I Rutledge ens seguiria el joc? –Em sembla que sí –digué el forense tot fent una ganyota–. Uns mesos enrera va posar una noia en un compromís i ella va intentar de buscar-li el cos. Li vaig fer un sermó i d'acord amb el doctor Sweetland es va desfer de la criatura.</p>	<p>(p. 66) –I Rutledge ens seguiria el joc? –Em sembla que sí –digué el forense tot fent una ganyota–. Uns mesos enrera va posar una noia en un compromís i ella va intentar de buscar-li el cos. [...]</p>
<p>(p. 52) Ell continuà lentament movent les mans endavant i endarrera, començant tot just sobre la corba de la cintura fins que els seus dits tocaren el flonjo començament del pit. Va semblar que les espatlles d'ella i els seus dits s'alçaven lleugerament. Prenent aquell moviment com un senyal d'assentiment, ell lliscà les mans per sota la roba fluixa i li empresonà el pit.</p> <p>No va ésser fins molt més tard que se li va acudir de demanar-li que esbrinés què volia el forense de Chuck. Ella estrenyé els braços entorn d'ell i li prometé que ho faria</p> <p>...¹¹⁵⁷</p>	<p>(p. 88) Ell continuà lentament movent les mans endavant i endarrera, començant tot just sobre la corba de la cintura fins que els seus dits tocaren el flonjo començament del pit. Va semblar que les espatlles d'ella i els seus dits s'alçaven lleugerament. [...]</p> <p>No va ésser fins molt més tard que se li va acudir de demanar-li que esbrinés què volia el forense de Chuck. Ella estrenyé els braços entorn d'ell i li prometé que ho faria</p> <p>...¹¹⁵⁸</p>

¹¹⁵⁷ Ibídem.

¹¹⁵⁸ Milton K. Ozaki. *Enquesta*. Barcelona: Edicions 62, 1968.

El 1968 l'obra d'Ozaki va integrar-se a La Cua de Palla, en traducció de Marta Martín, com a número 64.

El 10 de setembre Crespo va demanar el permís de *Signat Picpus* (*Signé Picpus*, 1944), de Georges Simenon, que el 23 de setembre va rebre el plàcet de Mampel:

(C).- Novela. Aparece asesinada una adivina que anteriormente había recibido un anónimo. La policía encuentra en la cocina a un médico retirado aparentemente idiota. Al final se descubre que el m[é]dico murió, y la esposa, para cobrar una renta, se ha valido de un doble. Se desenmascara una banda de estafadores, de la que formaba parte la occisa. El móvil del asesinato fue por negarse a colaborar en una estafa a su propio padre, el falso médico.

Novela policíaca, narrada con maestría y manteniendo el interés del lector. No contiene la menor frase impublicable. AUTORIZABLE.¹¹⁵⁹

Així que el 24 de setembre el Director General va comunicar als editors que «no se encuentra inconveniente para su edición»,¹¹⁶⁰ Bastardes va portar a terme el dipòsit i l'obra de Simenon va aparèixer a La Cua de Palla, en traducció de M. Aurèlia Capmany, amb el número 65.

El mateix 10 de setembre van iniciar-se els tràmits per a dues novel·les més: *El salari de la por* (*Le salaire de la peur*, 1950), de Georges Arnaud, i *Un milió pelat* (*A Cool Million*, 1934), de Nathanel West. El primer judici d'*El salari de la por*, elaborat pocs dies més tard, el 23 de setembre, pel lector 30, en concedia el plàcet amb algunes restriccions:

Novela (C). Traducción al catalán de una novela francesa, de la que se hizo una versión cinematográfica en Francia y se estrenó en España con el título: «El salario del miedo».

Unos aventureros, huidos de diferentes partes, van a parar a un pueblo fronterizo de Guatemala con la esperanza de alcanzar algún medio de poder salir de allí y marchar con dinero a otros lugares. Hay una explotación petrolífera norteamericana.

¹¹⁵⁹ AGA, SC, expedient 7469, caixa 21/19205.

¹¹⁶⁰ *Ibidem*.

Sin trabajo, están exasperados los aventureros. Uno de los pozos se incendia. Hay que ir a buscar nitroglicerina para apagarlo. Seleccionan a cuatro, ávidos del dinero con que poder salir. Sólo uno logra volver, y muere tambi[é]n después de haber recibido su paga al tener un accidente en el camión. El lenguaje es duro. Abundan los «tacos», muy repetidos, atribuibles al clima de desesperación y miedo. Pero, si eso se puede aceptar, hay que suprimir una frase en la p[á]g. 23 por estar en castellano y el texto en catalán y ser de excesivo mal gusto; lo mismo ocurre con una exclamación en la p[á]g. 60 y 62 por ser ya blasfemia. Con esta salvedad, puede autorizarse su publicación.¹¹⁶¹

Atès que el cap de secció no hi devia estar conforme, el 8 d'octubre el lector 13 va emetre un segon dictamen:

Novela escrita con gran vigor descriptivo y suma dureza de caracteres, cuya acción ocurre en Guatemala y se desarrolla en los ambientes de una explotación de petróleo y construcción de oleoducto, siendo el núcleo m[á]s esencial el relato de la conducción de unos camiones cargados con nitroglicerina que han de llegar al punto de destino tras atravesar las graves dificultades de unos caminos intransitables tanto por su defectuosa co[ns]trucción como por los obst[á]culos que opone la selva, las [i]nfractuosidades del terreno y las convulsiones f[í]sicas y meteorológicas. Esa conducción del cami[ó]n viene a concluir con las muertes sucesivas de los conductores.

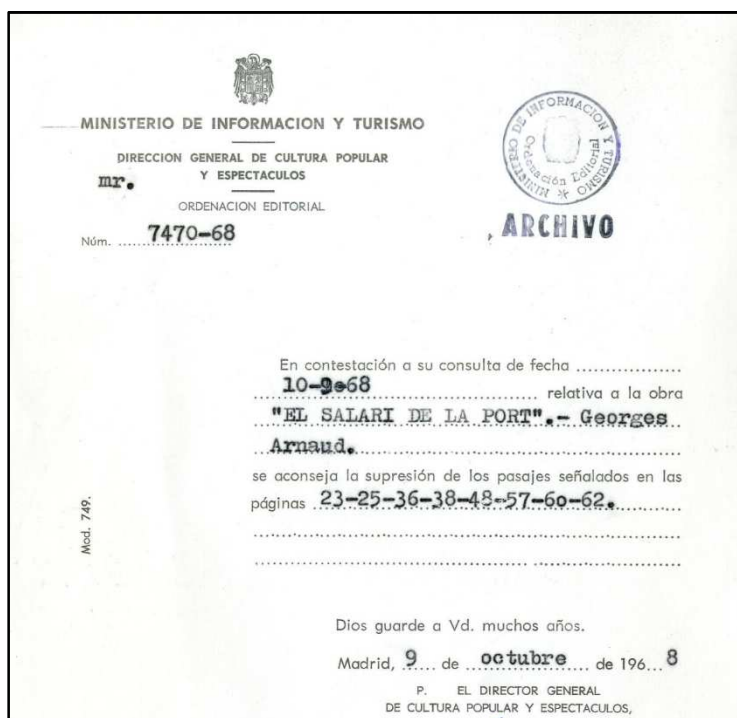
Esta novela constituyó objeto de una famosa pel[í]cula, muy conocida por el público español por el [é]xito logrado con su proyección.

En la novela no se liman las asperezas de lenguaje de los protagonistas que van expuestas con excesivo realismo llegando al empleo de frases sumamente indecorosas que precisan de atenuación, así como la calificación de español a qu[ie]n se caracteriza no solo por su gran crueldad sino por la comisión de actos sacrílegos, como puede verse en la galerada 57. La obra es autorizable, si bien se recomiendan las tachaduras relativas a lo mencionado y que se señalan con l[á]piz rojo a las galeradas 23, 25, 36, 38, 48, y 62, y muy especialmente lo del «español» a la 57. Con esas tachaduras o las atenuaciones consiguientes puede autorizarse.¹¹⁶²

¹¹⁶¹ AGA, SC, expedient 7470, caixa 21/19205.

¹¹⁶² *Ibíd.*

Després de disposar dels dos informes, el Jefe de Sección va fer un balanç i, tal com mostra una nota escrita a mà sobre el segon informe, va donar finalment per vàlides les «Tachaduras p[á]gs. 23-25-36-38-48-57-60-62».¹¹⁶³ L'ofici que va emetre el director a l'editorial el 9 d'octubre corrobora la deliberació:

Imatge 109. Resposta de la Direcció General a la sol·licitud per a *El salari de la por*¹¹⁶⁴

El dipòsit efectuat per Bastardes el 21 de novembre va permetre a la superioritat ratificar que les supressions ratllades a la galerada s'havien dut a terme («Comprobadas y conforme las tachaduras»),¹¹⁶⁵ i que la versió definitiva apareixia mutilada, com hom pot observar a la taula següent:

<i>El salari de la por</i> (galerada)	<i>El salari de la por</i> (1968)
(p. 23) El soldat assajà una tímida protesta. La veu li quedà coberta per tot de crits que	(p. 44) El soldat assajà una tímida protesta. La veu li quedà coberta per tot de crits que

¹¹⁶³ *Ibíd.*

¹¹⁶⁴ *Ibíd.*

¹¹⁶⁵ *Ibíd.*

<p>l'injuriaven en la seva pròpia llengua: <i>–No joda! Carajo! Cu[á]nto pagas, maricón?</i></p>	<p>l'injuriaven en la seva pròpia llengua: <i>–[...] Cu[á]nto pagas, maricón?</i></p>
<p>(p. 25) –Què fot aquest dat pel cul de merda –sospirà Hans.</p>	<p>(p. 48) –Què fot aquest desgraciat –sospirà Hans.</p>
<p>(p. 36) Però, què cony feia? Es deturava? Efectivament, s'arraconà a la dreta, tallà el contacte, posà el fre de mà: un cop rabiüt, desesperat, com si hi hagués hagut perill.</p>	<p>(p. 66) Però, què [...] feia? Es deturava? Efectivament, s'arraconà a la dreta, tallà el contacte, posà el fre de mà: un cop rabiüt, desesperat, com si hi hagués hagut perill.</p>
<p>(p. 38) –Em feu fàstic els valents. T'excita la teva pròpia mort. Doncs bé, a mi no, camarada. A mi no. No, cony!</p>	<p>(p. 70) –Em feu fàstic els valents. T'excita la teva pròpia mort. Doncs bé, a mi no, camarada. A mi no. No, ostres!</p>
<p>(p. 38) No la sents, la por, asseguda al clatell i que et fa pessigolles de dalt a baix de l'esquena? No tens cor, ni tripes, ni collons? Fas vomitar, Sturmer, vomitar...</p>	<p>(p. 70) No la sents, la por, asseguda al clatell i que et fa pessigolles de dalt a baix de l'esquena? No tens cor, ni tripes, ni res? Fas vomitar, Sturmer, vomitar...</p>
<p>(p. 48) –Escolta; escolta'm, dat pel cul de merda, escolta el que t'he de dir: si continues amb les teves porqueries te'n foto un bol, t'agafo, t'enfilo a la cisterna i t'hi lligo.</p>	<p>(p. 86) –Escolta; escolta'm, refotut desgraciat, escolta el que t'he de dir: si continues amb les teves porqueries te'n foto un bol, t'agafo, t'enfilo a la cisterna i t'hi lligo.</p>
<p>(p. 57) –No podeu pas dir que no hàgiu tret el rètol, cony! <i>–No! Nosaltres no: ha estat el Padre.</i></p>	<p>(p. 101) –No podeu pas dir que no hàgiu tret el rètol, oi? <i>–No! Nosaltres no: ha estat el Padre.</i></p>
<p>(p. 57) Abans d'abandonar l'església, l'espanyol arrencà el crucifix de l'altar major i se'n serví com a maça per a enfonsar la porta del tabernacle.</p>	<p>(p. 103) Abans d'abandonar l'església, Bimba arrencà el crucifix de l'altar major i se'n serví com a maça per a enfonsar la porta del tabernacle.</p>

<p>(p. 60) –Merda! I la febre groga? I el beri-beri?, i l’artritis de les dones prenyades? I el <i>goudou-goudou</i>?... Que em prens el pèl? Digues-ho d’una vegada, porc! Digues-ho que et rebento! Ho diràs, cony de Déu!</p>	<p>(p. 108) –Merda! I la febre groga? I el beri-beri?, i l’artritis de les dones prenyades? I el <i>goudou-goudou</i>?... Que em prens el pèl? Què dius, Johnny, em prens el pèl? Digues-ho d’una vegada, porc! Digues-ho que et rebento! Ho diràs, imbècil!</p>
<p>(p. 62) –Merda! Oh!, merda! No ens en podem estalviar ni una d’aquesta merda de trampes de cony!</p>	<p>(p. 111) –Merda! Oh!, merda, no ens en podem estalviar ni una d’aquesta merda de trampes [...]</p>
<p>(p. 62) –Però no fa gaire era molt més sòlid... Què cony ha pogut passar, cony de Déu de merda d’aquests dats pel cul de morts de merda? ¹¹⁶⁶</p>	<p>(p. 111) –Però no fa gaire era molt més sòlid... Què cony ha pogut passar. [...] ¹¹⁶⁷</p>

D’aquesta manera, el 1968, en traducció de Miquel Martí i Pol, l’obra d’Arnaud va esdevenir el número 16 d’El Trapezi. Pel que fa a *Un milió pelat*, el lector 9 en va emetre un veredict favorable el 7 d’octubre:

(C). Novela de aventuras con implicaciones de tipo polic[í]aco, con intervención de detectives y demás elementos típicos del género, aumentados, por desarrollarse la acción en los Estados Unidos. No existen implicaciones de tipo político o de tipo moral, «escenas de alcoba» o similares que hicieran desaconsejable la novela. ES ACEPTABLE O PUBLICABLE. ¹¹⁶⁸

Un cop verificat el plàcet per part del Director General el 9 d’octubre, Bastardes va presentar a dipòsit l’obra de West, que uns quants mesos més tard, el 1969, va ser incorporada a El Balanci, en traducció de Folch i Camarasa, com a número 58.

¹¹⁶⁶ *Ibidem*.

¹¹⁶⁷ Georges Arnaud. *El salari de la por*. Barcelona: Edicions 62, 1968. Després de llegir la versió editada, corroborem que als censors se’ls van escapar algunes blasfèmies, com és el cas de: «On és aquest capellà? On és aquesta porqueria de capellà, bordell de Déu de merda?» (p. 101).

¹¹⁶⁸ AGA, SC, expedient 7474, caixa 21/19205.

La darrera instància que va tramitar Edicions 62 el 1968 correspon a la novel·la de Bill Balinger *Retrat en fum* (*Portrait in Smoke*, 1950). L'informe, del lector 13, en concedia el vistiplau l'11 de desembre, amb algunes retallades:

Novela de tipo netamente norteamericano, donde la influencia del sexo predomina, si bien son escasas las escenas donde se muestra y en la que se cruzan las vidas de los dos protagonistas, el hombre que por una fotografía se pasa su vida buscando a la muchacha retratada, y la de esta muchacha, que de un estrato social b[a]jo, y explotando su f[í]sico constantemente llega a alcanzar un[a] posición econ[ó]mica poderosa, que es lo que busca, con el matrimonio con un setent[ó]n.

Aprovecha el encuentro por fin con el otro protagonista para citar a este a su casa y all[í] cuando est[á]n solos hace llegar a su marido y ocultamente lo mata para acusar luego a[l] hombre que le hab[í]a venido tan ansiosamente buscando. [É]ste no es habido porque se hab[í]a dado a conocer con un nombre que no era el suyo.

Si se eliminan los rasgos más er[ó]ticos subrayados en rojo a las galeradas 9, 29 y 49 puede autorizarse.¹¹⁶⁹

Pocs dies després, el 14 de desembre, el director va fer arribar la comunicació de rigor als editors per informar-los que «se aconseja la supresión de los pasajes señalados en las páginas 9-29-49».¹¹⁷⁰ El representant Josep M. Ferrer i Roca tampoc no va trigar gaire a fer efectiu el dipòsit d'exemplars de la novel·la retallada, el 16 de gener de 1969.

<i>Retrat en fum</i> (galerada)	<i>Retrat en fum</i> (1969)
(p. 9) Ella havia notat que li passava la mà per la cuixa i després li palpava l'estómac; tot provocant-li una tibantor temorencia barrejada d'un desig frenètic, deixava que la mà continués movent-se... fins a agafar-li un pit. En la negror de la portalada, la noia havia percebut el cos de Mike cada cop més a prop seu. De cop, ell l'havia mossegada en el	(p. 20) Ella havia notat que li passava la mà per la cuixa i després li palpava l'estómac. [...] En la negror de la portalada, la noia havia percebut el cos de Mike cada cop més a prop seu. De cop, ell l'havia mossegada en el llavi. [...]

¹¹⁶⁹ AGA, SC, expedient 9897, caixa 21/19397.

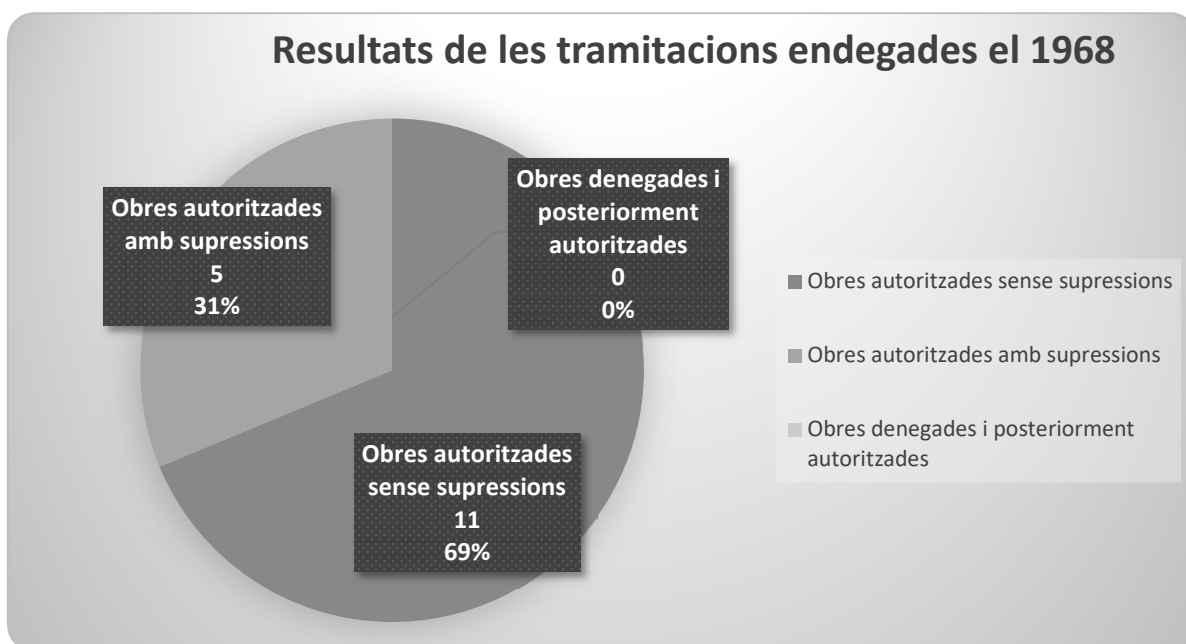
¹¹⁷⁰ *Ibidem*.

<p>llavi, i la seva mà li havia premut el contorn d'un pit amb més força.</p> <p>–No, Mike, no... Res d'això –havia exclamat, mentre apartava la boca i provava de separar-se d'ell. Mike s'havia enretirat, sense treure-li la mà del pit.</p>	<p>–No, Mike, no... Res d'això –havia exclamat, mentre apartava la boca i provava de separar-se d'ell. Mike s'havia enretirat. [...]</p>
<p>(p. 29) En la foscor del dormitori i dins el llit amb ella, Buckham va amagar la cara entre els pits de la noia.</p> <p>–T'estimo, Krassy; per a mi ho ets tot... Ets bona i apetitosa, i representes tota la meva vida. Tu <i>ets</i> la meva existència, Krassy, i si alguna vegada succeís alguna cosa desagradable... que ens pogués separar... no sé pas què faria...</p> <p>Krassy el va mantenir ben a prop seu i gentilment va passar-li la llengua a l'entorn de l'orella, excitant-lo frenèticament. Deprés se li va lliurar.</p>	<p>(p. 53) En la foscor del dormitori i dins el llit amb ella, Buckham va amagar la cara entre els pits de la noia.</p> <p>–T'estimo, Krassy; per a mi ho ets tot... Ets bona i apetitosa, i representes tota la meva vida. Tu <i>ets</i> la meva existència, Krassy, i si alguna vegada succeís alguna cosa desagradable... que ens pogués separar... no sé pas què faria...</p> <p>Krassy el va mantenir ben a prop seu [...] excitant-lo frenèticament. Deprés se li va lliurar.</p>
<p>(p. 49) Físicament, ell li encenia un foc que cremava i li feia perdre l'alè, però sentimentalment l'home se li escapava de la seva fam dominant. I era aquest domini, aquesta sensació de poder... en els moments àlgids de l'amor, quan l'home es troba lligat al propi desig de la dona i no té defensa per a intentar una escapatòria sense el consentiment d'ella..., allò que Krassy desitjava.¹¹⁷¹</p>	<p>(p. 87) Físicament, ell li encenia un foc que cremava i li feia perdre l'alè, però sentimentalment l'home se li escapava de la seva fam dominant. I era aquest domini, aquesta sensació de poder... [...], allò que Krassy desitjava.¹¹⁷²</p>

En traducció de Francesc Pagès, *Retrat en fum* va ser publicada a La Cua de Palla com a número 66 el mateix any.

¹¹⁷¹ Ibídem.

¹¹⁷² Bill S. Ballinger. *Retrat en fum*. Barcelona: Edicions 62, 1969.

Gràfic 11. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1968).

5.3. La crisi del sector editorial

A les acaballes de la dictadura [...] la proporció de llibres traduïts tornava a ser escassa, si bé per causes ben diferents de les del començament: si aleshores manaven les lleis polítiques, ara ho feien les crues lleis del mercat. Per més que es presentés una oferta atractiva, la demanda potencial es veia constrenyida per múltiples factors.¹¹⁷³

L'espectacular embranzida que havia pres el sector editorial en el tombant de 1960 va comportar diverses conseqüències. D'una banda, i tenint en compte la qüestió que «la paradoxa, típica de cultures en crisi o en procés de formació, és que el mercat propi només podia créixer i desenvolupar-se assimilant quantitats ingents d'obra forana»,¹¹⁷⁴ l'oferta cada cop major de traduccions en català destinada a un públic que no hi estava avesat va suposar un pas importantíssim cap a la normalització. No només significava la recuperació del públic lector, sinó que per primera vegada la llengua era reconeguda

¹¹⁷³ Montserrat Bacardí. *La traducció catalana sota el franquisme*. *Op. cit.*, p. 68.

¹¹⁷⁴ Jordi Cornellà-Detrell. «L'auge de la traducció en llengua catalana als anys 60: el desglaç de la censura, el XVI Congreso Internacional de Editores i el problema dels drets d'autor». *Op. cit.*, p. 53.

fora de l'àmbit privat i familiar. Tanmateix, la inserció sobtada d'un volum tan important de títols en un camp cultural que en aquells moments es trobava devastat va topar amb alguns obstacles. Els esforços dels agents editorials, per més intensos que fossin, no podien ser suficients per a aconseguir que els lectors s'adaptessin sense majors contratemps al ritme frenètic que marcava la indústria cultural i, si bé és veritat que a curt termini els resultats van ser excepcionals, a la llarga va fer-se evident que existia un desequilibri considerable entre el volum de producció i la demanda real. Encara faltaven alguns elements essencials per a assolir la recuperació definitiva de la cultura catalana: la regularització de l'ús de la llengua en tots els àmbits, la base de l'ensenyament,¹¹⁷⁵ el suport institucional i el ressò de la premsa. D'altra banda, ja no era possible cobrir les despeses elevadíssimes que ocasionava la incorporació de tantes traduccions als catàlegs, de manera que les

col·leccions que s'hi havien fonamentat, com «A Tot Vent», «El Balancí» o «Llibres a l'Abast», feien un gir radical i, si no se'n desenteniaven del tot, publicaven les mínimes possibles per a la supervivència pròpia. D'altres no podien resistir l'embat dels resultats econòmics i es veien obligades a plegar veles, com «Isard» o «La Cua de Palla». Alguna de més antiga, com «El Club dels Novel·listes», ja feia temps que s'havia decantat per les obres originals.¹¹⁷⁶

Així doncs, a les acaballes de la dècada el sector editorial va entrar en recessió. Segons Francesc Vallverdú, l'increment de publicacions, tant autòctones com foranes, que s'havia iniciat entre els anys 1962 i 1964 –de 270 a 548 títols– va experimentar una

¹¹⁷⁵ A l'inici de la dècada de 1970 l'ensenyament del català a les escoles encara es trobava en una fase experimental. El 23 de setembre de 1970, *Tele/eXprés* va publicar la notícia següent: «CATAL[À]N en las escuelas municipales: Según nuestras not[í]cias, en el próximo Pleno municipal será presentado un dictamen de Cultura en virtud del cual se establece la enseñanza del catalán en las escuelas que dependen del municipio. Se nos dice, por persona autorizadísima, que las clases de catalán serán dadas dentro del horario escolar, es decir no tendrán carácter de excepcionalidad, si bien tampoco serán obligatorias».

¹¹⁷⁶ Montserrat Bacardí. *La traducció catalana sota el franquisme. Op. cit.*, p. 69.

davallada a partir del 1966 i, cap al 1969, la producció arribava gairebé a la xifra de l'inici de la represa, amb tan sols 393 llibres. Vallverdú reblava:

Un cop aixecades les prohibicions per a traduir al català, el 1963 el percentatge de traduccions sobre la producció editorial salta al 42,3 per cent. [...] Per part dels editors hi hagué, però, una excessiva «alegria», una manca de planificació: altrament no s'entendria un percentatge tan anòmal com el de 1965, en què un 55 per cent de llibres catalans eren traduccions! [...] En qualsevol cas, a causa d'aquesta «inflació», no sorprèn que les traduccions davallessin aviat; però, per la llei del pèndol, arribaren al 8,3 per cent de 1973, un percentatge clarament insuficient que es remuntà ja l'any següent. L'any 1977 el percentatge de traduccions era de 16,5.¹¹⁷⁷

A banda de les causes econòmiques, el gir administratiu que es va desencadenar en el darrer lustre del franquisme va condicionar enormement el desenvolupament de la crisi. En aquells moments, la política aperturista de Fraga Iribarne no era ben vista dins el règim i es va iniciar un període de retrocés o «tancament». La posició del ministre en el govern havia esdevingut cada vegada més precària i, cap a l'octubre de 1969, va ser destituït.¹¹⁷⁸ El càrrec va ser ocupat, fins al 1973, pel polític ultraconservador Alfredo Sánchez Bella. El 1970, en una entrevista a la revista *Gaceta Ilustrada*, Sánchez Bella va declarar que la seva tasca consistia a custodiar tot allò que havia de ser imprès, en tant que

lo más difícil es fijar las reglas del juego, entender que se ha pasado de un periodo de censura a una libertad, y que esa libertad debe entenderse como tal dentro de un orden. Verá usted: es muy difícil separar la libertad del libertinaje. [...] Este es el juego y en España no estamos muy acostumbrados a él.¹¹⁷⁹

¹¹⁷⁷ Francesc Vallverdú. «L'edició en català i l'experiència d'Edicions 62». Dins: *Edicions 62. Vint-i-cinc anys (1962-1987)*, 1987, p. 117-118.

¹¹⁷⁸ Un dels principals motius de la destitució de Fraga Iribarne va ser la controvertida Llei de premsa i impremta, que finalment no va satisfer ni als uns ni als altres i que, a més, va causar molts problemes al Ministeri: al llarg del darrer lustre de la dictadura, «l'atreviment de les editorials va anar augmentant i el govern no gosava confiscar gaire llibres, pràctica que oferia una imatge pèssima del règim tant dins del mateix país com a l'estranger». Jordi Cornellà-Detrell. «La censura després delsensors: algunes reflexions sobre aspectes no resolts de l'herència cultural del franquisme». *Op. cit.*, p. 39.

¹¹⁷⁹ *Gaceta Ilustrada*, 738 (1970), p. 4-13.

En aquest context, la producció autòctona va sobrepassar l'edició de traduccions, atès que, en no intervenir-hi mediadors, resultava més rendible.¹¹⁸⁰ És força significatiu, a més, que les escasses traduccions de narrativa que es van portar a censura al llarg de l'any 1969 van ser d'obres que havien estat escrites per autors espanyols –a excepció de *Caminant pel món*, de Màxim Gorki– afins, poc o molt, al règim: *Els xiprers creuen en Déu*, *Un milió de morts* i *Ha esclatat la pau*, de Josep M. Gironella; *El rusc*, de Camilo José Cela, i *Morin els capellans*, del sacerdot José Luis Martín Vigil.

Amb tot, l'opressió perpetrada per l'aparell censor encara va durar uns quants anys, pel fet que, «contràriament al que és habitual de dir, no es va acabar el 1975, sinó que va continuar durant el temps que Arias Navarro va ésser cap del govern i va cuejar encara –bé que amb poca virulència i amb una permissivitat gairebé absoluta– durant el primer temps del govern Suárez».¹¹⁸¹ Així, encara que «la censura va ser abolida el 1978, quan la nova constitució va invalidar les lleis vigents fins aquell moment»,¹¹⁸² la Llei de premsa i impremta no va ser derogada fins al 2 d'agost de 1984, és a dir, nou anys després de la mort de Franco.

5.3.1. Expedients tramitats el 1969

5.3.1.1. Alfaguara

El 1969 Alfaguara va portar a tràmit una novel·la, *El rusc* (*La colmena*, 1951), de Camilo José Cela. L'expedient, tanmateix, era de dipòsit, atès que la versió original ja havia estat editada nombroses vegades anteriorment («Antecedentes: Aut. 2821/69 Aut.

¹¹⁸⁰ Montserrat Bacardí. *La traducció catalana sota el franquisme*. *Op. cit.*, p. 68.

¹¹⁸¹ Josep Massot i Muntaner. «Pròleg». *Op. cit.*, p. 7.

¹¹⁸² Sergio Vila-Sanjuán. *Pasando página: autores y editores de la España democrática*. Barcelona: Destino, 2003, p. 68.

4341/63 Castellano “La Colmena”»),¹¹⁸³ i l’editor, el mateix Cela, es trobava en una posició de seguretat absoluta pel que fa a l’autorització. El 24 de setembre Mampel va emetre’n un informe, sobre la galerada de la traducció, que feia palesa aquesta certesa: «Versión catalana de la famosa novela de Camilo José Cela, editada repetidas veces en castellano. Nada que objetar en portadas ni solapas. No hay prólogo especial para esta edición. ACEPTABLE EL DEPÓSITO».¹¹⁸⁴ En traducció de Ramon Folch i Camarasa, *El rusc* va ser publicada a la col·lecció Ara i Ací com a número 9.

5.3.1.2. Argos

El 1969 Argos va presentar a dipòsit tres obres de Josep M. Gironella, un autor que va tenir una gran influència en els cercles franquistes. Fernando Larraz posa en relleu «el valor de utilidad política que tuvo la novela de Gironella»:

Al parecer, este persuadió a las autoridades de la conveniencia de modificar, a la altura de los años sesenta, los discursos sobre la guerra: ya no se trataba de reincidir en una dicotomía tajante, sino de difundir un estratégico reparto de culpas mucho más verosímil que el anterior relato de la cruzada que sirviera para encomiar la paz presente. Más que objetividad, lo que busca –y consigue– Gironella es un amortiguamiento del maniqueísmo para resultar más creíble y porque más vale reconocer algún desmán en los suyos que pasar por completos mentirosos. Y al parecer consiguió convencer a los jefes del ministerio, pues ese fue el discurso oficial en torno a la guerra a partir de entonces y, más acusadamente, a raíz de la campaña propagandística de los XXV Años de Paz, dirigida por el Ministerio de Información y Turismo, el mismo bajo cuya competencia estaba la censura de libros.¹¹⁸⁵

¹¹⁸³ AGA, SC, expedient 9327, caixa 66/03451.

¹¹⁸⁴ *Ibidem*.

¹¹⁸⁵ Fernando Larraz. *Op. cit.*, p. 121-122.

Per tot això, la trilogia va assolir «el primer gran éxito de ventas en España sobre el tema de la preguerra y la guerra española».¹¹⁸⁶ En traducció de Bartomeu Bardagí, totes tres obres van aparèixer a la col·lecció Tele/Estel.

La primera part, *Els xiprers creuen en Déu* (*Los cipreses creen en Dios*, 1953), que ja circulava en català des del 1967 («Ant.: No figura en catal[à]n»),¹¹⁸⁷ va obtenir el plàcet del lector 13 el 19 de juny: «Versión catalana de la archiconocida novela del autor titulada “Los cipreses creen en Dios”, ya autorizada, por lo que, al no ofrecer las solapas nada de particular, puede aceptarse el depósito».¹¹⁸⁸ De manera anàloga, la segona, *Un milió de morts* (*Un millón de muertos*, 1961), que també constava en el catàleg des del 1967 («Antecedentes: No figura en catal[à]n»),¹¹⁸⁹ va rebre un veredicta favorable, gairebé idèntic, del mateix lector: «Versi[ó]n catalana de la famosa novela de Gironella “Un mill[ó]n de muertos”, ya autorizada en castellano, por lo que por consiguiente PUEDE ACEPTARSE EL DEP[Ó]SITO».¹¹⁹⁰ La tercera, *Ha esclatat la pau* (*Ha estallado la paz*, 1966), publicada el 1968 («Ant.: No figura en catal[à]n»),¹¹⁹¹ va merèixer el vistiplau, també del lector 13, el 20 de juny: «Versi[ó]n catalana de la novela del autor titulada “Ha estallado la paz”, ya autorizada anteriormente en castellano, por lo que, al no contener nada de particular las solapas del libro, puede aceptarse el depósito».¹¹⁹²

¹¹⁸⁶ *Ibíd.*, p. 119.

¹¹⁸⁷ AGA, SC, expedient 6446, caixa 66/03204.

¹¹⁸⁸ *Ibíd.*

¹¹⁸⁹ AGA, SC, expedient 6442, caixa 66/03204.

¹¹⁹⁰ *Ibíd.*

¹¹⁹¹ AGA, SC, expedient 6447, caixa 66/03204.

¹¹⁹² *Ibíd.*

5.3.1.3. Edicions 62

L'efecte de la crisi editorial es va fer evident en l'escassa activitat d'Edicions 62, que el 1969 només va presentar a dipòsit la novel·la *Caminant pel món (Bliudiakh)*, de Màxim Gorki («Antecedent.: 7320/68 Aut. “Por el mundo”»).¹¹⁹³ L'informe, elaborat pel lector 20 el 18 de juny, ofería una visió força pessimista de l'obra que, no obstant això, va ser aprovada:

(C). Se trata de una autobiografía de la juventud del autor continuando la narración de su vida descrita en «La meva infantesa» publicada por la misma editorial. Las narraciones de Gorki consisten en una narración de la realidad miserable del pueblo ruso en tiempo de los Zares; pobres, borrachos, ladrones, sucios, incultos y fanáticos, y los ricos y aprovechados todavía más viciosos. Nada de particular. Puede publicarse.¹¹⁹⁴

El 1969 va passar a formar part d'El Trapezi, en traducció d'Helena Vidal, com a número 18.

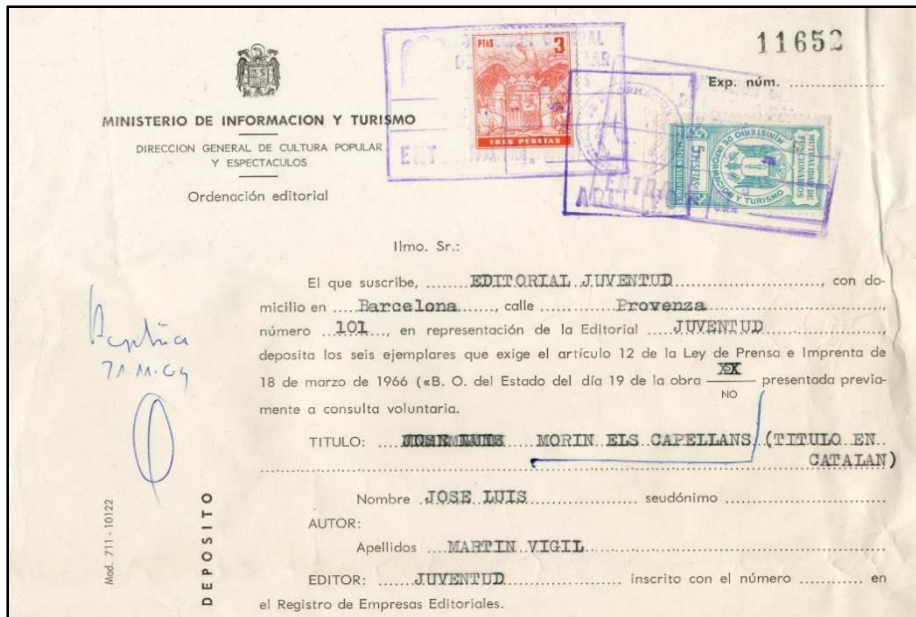
5.3.1.4. Juventud

El 20 de novembre de 1969 Juventud va sol·licitar el dipòsit per a *Morin els capellans (Muerte a los curas, 1968)*, de José L. Martín Vigil, en traducció de Folch i Camararsa («Ant.: Muerte a los curas 1872-68 Aut. tach.»).¹¹⁹⁵

¹¹⁹³ AGA, SC, expedient 6348, caixa 66/03199.

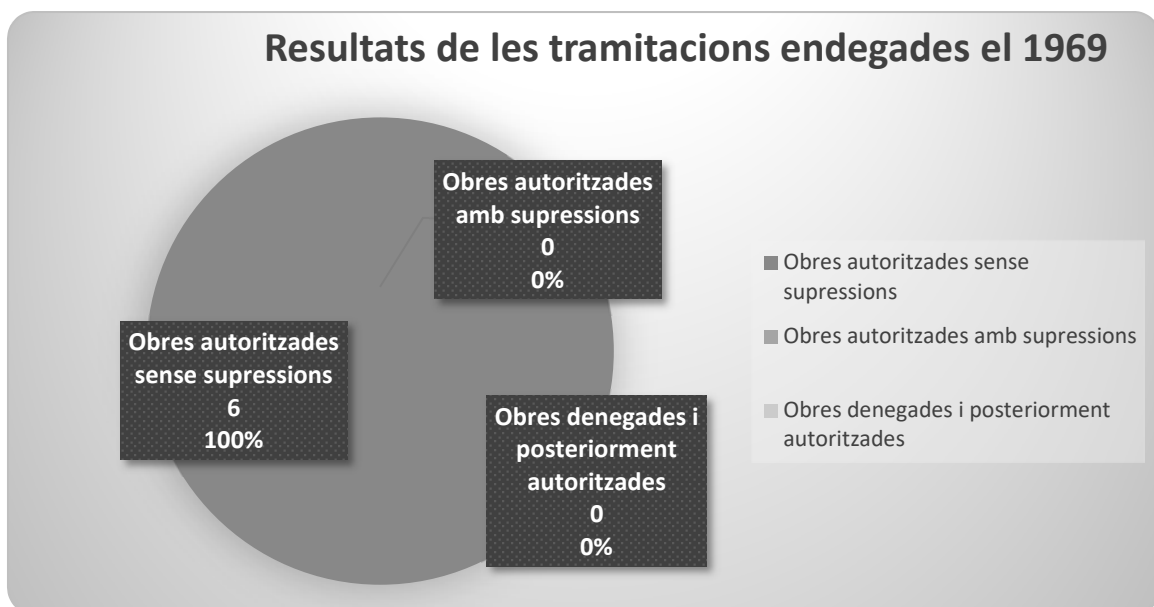
¹¹⁹⁴ *Ibíd.*

¹¹⁹⁵ AGA, SC, expedient 11652, caixa 66/03624.

Imatge 110. Instància de sol·licitud per a *Morin els capellans* ¹¹⁹⁶

El 21 de novembre, un informe de Mampel l'autoritzava de la manera següent: «Se han efectuado en la actual versión catalana todas y cada una de las tachaduras ordenadas [sobre l'original castellà]. El texto presentado ahora por la editora Juventud coincide con el anterior de Richard Grand[í]o. Aceptable el depósito». ¹¹⁹⁷

Gràfic 12. Percentatge de les obres autoritzades sense supressions, de les autoritzades amb supressions i de les denegades i posteriorment autoritzades respecte del total d'obres publicades (1969).

¹¹⁹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁹⁷ *Ibidem*.

6. CONCLUSIONS

La història de la traducció catalana durant el franquisme està impregnada d'èxits editorials inesperats i de frustracions imprevistes, de versions ultratjades pel règim i d'autocensurades pels mateixos editors i traductors, d'instruments arbitraris i codis ocults i de sorprenents concessions, d'exilis i de silencis. És la història, en definitiva, de persones ben reals que van lluitar per gestar o transferir significats a una llengua maltractada que visqué, ininterrompudament, les mil cares del «feixisme pur».¹¹⁹⁸

El cop d'estat perpetrat el 18 de juliol de 1936 va donar pas a un llarg període de foscor, a una dictadura fonamentalment feixista, caracteritzada per la implantació de mesures repressives que van afectar de manera categòrica el sector editorial. Des del principi, els insurrectes van posar en marxa una sèrie de mecanismes, llargament planificats, per tal de mantenir la població allunyada de la cultura, submissa i dòcil, i aplanar el terreny que els permetria introduir la doctrina del Movimiento Nacional. Aquesta estratègia els va funcionar al llarg dels primers anys de la postguerra, per bé que, com ja hem vist, el setembre de 1945 «la derrota nazi-feixista a la Segona Guerra Mundial va forçar el franquisme a minimitzar els referents que el vinculaven al feixisme i a accentuar la imatge d'un règim catòlic autoritari».¹¹⁹⁹ Així que el sector falangista es va veure obligat a traspasar el «poder» als sectors catòlics, l'impuls i la vehemència dels primers temps van perdre força i els professionals del llibre, que havien estat fortament collats, van poder finalment reemprendre l'activitat editorial. Els ideals, tanmateix, van persistir, en tant que era indispensable conservar una sola llengua i una sola cultura que

¹¹⁹⁸ Montserrat Bacardí; Pilar Godayol. «Presentació: "Feixisme pur"». *Op. cit.*, p. 11.

¹¹⁹⁹ Carles Santacana. «Cultura i política a Catalunya (1920-1960). Entre el somni de la construcció i la realitat de la destrucció». Dins: Bacardí, Montserrat; Foguet, Francesc (ed.). *Constel·lació tasiana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2018, p. 26.

dominessin les altres, inferiors i prescindibles. En paraules de Carles Santacana, «un efecte secundari d'aquesta política va ser l'autorització d'algunes expressions culturals i folklòriques, sempre que fossin considerades purament locals». A parer seu, «la lògica era nítida: la cultura catalana era local, i havia de respirar arcaisme i ruralisme, en clar contrast amb la cultura espanyola, que era la que havia de dialogar amb la cultura universal».¹²⁰⁰ Amb un control exhaustiu sobre la producció autòctona, la literatura catalana va patir les conseqüències de la vigilància obsessiva per part de les autoritats i, «fins al principi dels anys cinquanta[,] va ser gairebé impossible publicar res de manera legal». Molts escriptors van haver d'adaptar-se, a contracor, a unes circumstàncies que els eren desfavorables (sobretot, si formaven part del registre de «rojós y desafectos»), i «si en aquella època no van quedar obres als calaixos era perquè s'imprimien a l'exili o clandestinament —o [...] perquè molts intel·lectuals van deixar d'escriure. L'efecte més nociu de la repressió cultural i lingüística, doncs, no va ser que se censuressin textos o quedessin sense publicar, sinó que es destruís el sistema literari».¹²⁰¹

D'altra banda, no hem d'oblidar que les repercussions de la pràctica censòria no només van perjudicar a escriptors i editors, i a altres professionals dels diversos camps de la cultura, sinó que també van damnificar el públic lector. Tal com Fernando Larraz addueix, en realitat parlem d'un dels nombrosos drets que es van llevar a la societat com a resultat del triomf franquista: «el de poder leer obras clásicas, autores contemporáneos extranjeros o, sencillamente, poder disponer de escritores que cumplieran con su función social».¹²⁰² La pervivència de l'activitat literària, per bé que precària els primers anys, va ser possible gràcies a la resistència i la perseverança de persones que, malgrat les condicions adverses, van continuar treballant, escrivint i editant. En aquells temps de

¹²⁰⁰ *Ibíd.*, p. 26.

¹²⁰¹ Jordi Cornellà-Detrell. «Estratègies contra la censura durant el període democràtic: reedició, reescriptura i polítiques editorials». Dins: Bacardí, Montserrat; Godayol, Pilar (ed.). *Op. cit.*, p. 129.

¹²⁰² Fernando Larraz. *Op. cit.*, p. 39.

penúria, molts escriptors van haver de recórrer a la traducció al castellà com a feina subsidiària, atès que les seves obres (si en produïen) no tenien lloc en el mercat editorial. El refugi de la traducció, de fet, va ser factible gràcies a la conscienciació, i de vegades al mecenatge, d'alguns editors,¹²⁰³ com el cas de Josep Janés, de qui Jacqueline Hurlley afirma que «l'ajuda econòmica que [...] va proporcionar a diverses persones ja és proverbial».¹²⁰⁴ La intervenció del mecenatge encara va suposar un suport econòmic per a la generació següent, «la dels nascuts la dècada dels vint, que començava a treballar al final de la dels quaranta o en la dels cinquanta, quan les traduccions al català continuaven interdites».¹²⁰⁵ És el cas de Ramon Folch i Camarasa, que al llarg dels anys cinquanta va traduir al castellà més de dues-centes obres, «sobretot per a les editorials Janés i Fama, encobert rere pseudònims diversos»,¹²⁰⁶ «perquè no les considerava obra literària sinó una manera força dura de guanyar-me el pa, en una llengua tan respectable com qualsevol altra, però imposada en detriment de la meua pròpia».¹²⁰⁷

Per bé que el franquisme va ostentar una organització exemplar des dels inicis, els canvis polítics i socials –interns i, sobretot, externs– que es van anar produint al llarg dels anys quaranta i cinquanta van forçar-lo a adaptar-se. I la censura, paral·lelament, «va anar evolucionant a mesura que el règim redefinia les seves prioritats».¹²⁰⁸ En definitiva, la censura que s'havia executat durant el primer període, sota el domini del sector falangista (que anhelava la creació d'un estat autoritari feixista), va donar pas a una altra censura, no menys repressiva, però supeditada al manteniment d'uns valors ultraconservadors i, sobretot, a la sempiterna unitat «nacional».

¹²⁰³ Montserrat Bacardí. *La traducció catalana sota el franquisme*. *Op. cit.*, p. 21.

¹²⁰⁴ Jacqueline Hurlley. *Josep Janés. El combat per la cultura*. Barcelona: Curial, 1986, p. 312.

¹²⁰⁵ Montserrat Bacardí. *La traducció catalana sota el franquisme*. *Op. cit.*, p. 21-22.

¹²⁰⁶ *Ibidem*.

¹²⁰⁷ Ramon Folch i Camarasa. «La traducció, el país i les circumstàncies». Dins: *Doctor Honoris Causa Ramon Folch i Camarasa*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2006, p. 23.

¹²⁰⁸ Jordi Cornellà-Detrell. «La censura després dels censors: algunes reflexions sobre aspectes no resolts de l'herència cultural del franquisme». *Op. cit.*, p. 27-28.

6.1. L'empenta definitiva de la cultura catalana

El gir polític que es va produir en el tombant de la dècada de 1960 i el relleu de l'activitat traductora va situar els professionals emergents en un context que, si bé era més favorable que el de la primera postguerra, va obligar-los a exercir la tasca de traductors sota unes condicions ben especials:

[...] d'una banda, producte del buit provocat per la guerra i l'exili, amb la dificultat per tenir mestres que fossin referents, formats en una universitat genèricament grisa, amb un gran desconeixement del passat de la cultura pròpia; de l'altra, en l'albada d'uns anys seixanta en què la novetat i la idea de canvi profund es feia general, amb la joventut com a protagonista i amb el marxisme com a element interpretatiu que va impregnar tant la pràctica cultural com la política.¹²⁰⁹

A part d'aquesta aparent obertura, «que el règim tot just havia encarrilat com a mesura desesperada de supervivència»,¹²¹⁰ altres factors van convergir per a afavorir el ressorgiment de la traducció catalana. Josep Vallverdú en va fer un resum, del seu punt de vista, el 2002:

[...] va ser a partir de l'any 1960, just a partir d'aquell any que va canviar la situació, amb una sèrie d'esdeveniments coincidents, com l'aparició de *Serra d'Or* i *Cavall Fort* l'any 1961, una revista editada pels bisbats de Girona, Vic i Solsona. En aquella època s'havia de tenir un recolzament eclesiàstic per a poder publicar en català, i era una sortida que calia aprofitar. Després, de seguida va aparèixer *Cavall Fort Infantil*, que només era editada pel seminari de Solsona i es va transformar en revista oberta, un fet del tot simptomàtic. En primer lloc, l'obertura de la traducció, a partir de l'any seixanta, a obres infantils i juvenils, a les quals jo després m'he dedicat, va ser un fet molt important perquè volia dir que la canalla podia començar a llegir en la seva llengua,

¹²⁰⁹ Carles Santacana. «Cultura i política a Catalunya (1920-1960). Entre el somni de la construcció i la realitat de la destrucció». *Op. cit.*, p. 29-30.

¹²¹⁰ Mireia Sopena. «"Con vigilante espíritu crítico". Els censors en les traduccions assagístiques d'Edicions 62». *Op. cit.*, p. 148.

mentre que fins aleshores el règim s'havia preocupat de prohibir que la quitxalla llegís en català. Aquesta va ser la primera esclatxa i molt aviat, l'any 1962, es va crear Edicions 62».¹²¹¹

La intervenció de les editorials va ser un puntal en el desenvolupament de la indústria literària. Malgrat que ens hem centrat en l'àmbit de la narrativa, i que no hem tingut en compte el gran volum de sol·licituds que també es van presentar a censura per a obres d'altres gèneres, les xifres resulten eixordadores: un total de vint-i-quatre editorials van posar els seus recursos al servei de la recuperació de la cultura. Les traves, no obstant, van ser constants, com ja hem vist, per mitjà de tràmits de vegades interminables i, fins i tot, de denúncies judicials (*Una espia a la casa de l'amor*, Anaïs Nin, expedient 3357/68). Caldria fer un estudi de totes les peticions de ficció traduïda emeses els anys seixanta –incloses les que van ser autoritzades i publicades més enllà de l'any 1969 i les que van ser denegades– per a poder fer un balanç més fidel de la implicació de totes les editorials en la represa. Tanmateix, disposem de dades suficients per a corroborar que els editors van fer una feina extraordinària, i que, «a través de l'elaboració dels seus catàlegs i assumint de vegades enormes riscos, hagueren d'estimular la creativitat per tal de trobar les esclatxes propícies» que els permetrien, si més no, «introduir discursos crítics i renovadors d'aquells autors i obres estrangers que havien de contribuir a generar un cert debat d'idees en la “plàcida” Espanya franquista».¹²¹²

¹²¹¹ Anna Cristina Mora. «Entrevista a Josep Vallverdú, traductor». *Quaderns. Revista de Traducció*, 8 (2002), p. 122-123. Cornellà-Detrell manifesta, altrament, que en el procés de la nova conjuntura «també caldria incloure-hi l'èxit de la nova cançó, la creixent agitació universitària [que el març de 1966 va desembocar en la mítica Caputxinada, referent de la lluita estudiantil antifranquista], la *gauche divine* i la transformació que també estava experimentant la cultura espanyola en una Barcelona que comptava amb la Biblioteca Breve de Carlos Barral [...]». Jordi Cornellà-Detrell. «L'auge de la traducció en llengua catalana als anys 60: el desglaç de la censura, el XVI Congreso Internacional de Editores i el problema dels drets d'autor». *Op. cit.*, p. 51-52.

¹²¹² Jordi Jané-Lligé. «Narrativa alemanya de postguerra: autors traduïts i censura». *Op. cit.*, p. 120.

Un altre dels «problemes» amb què es van haver d'enfrontar les editorials en els primers anys de la represa va ser la incorporació precipitada de nous gèneres, inèdits en llengua catalana, que va propiciar la creació de nous catàlegs. El cas més evident és el de la novel·la policíaca, o com havia començat a anomenar-se des de feia algun temps a França, la novel·la negra. Per bé que el model provenia de l'estranger, La Cua de Palla en va esdevenir la sèrie pionera i va inspirar altres editorials, com ara Aymà, que va treure la col·lecció Enjòlit, o Molino, que va llançar la col·lecció Interrogant. D'aquests inicis, en parlen Joaquim Molas i Enric Gallén:

A inicis dels anys seixanta, en ple procés de revisió crítica del propi patrimoni cultural i d'apertura cap a determinades propostes culturals de l'Europa de postguerra, algunes veus assenyalaren la necessitat i, doncs, l'oportunitat de crear una literatura majoritària, d'ampli abast, pràcticament inexistent d'ençà 1939. L'objectiu: satisfer els interessos d'un públic teòricament més ampli, més especialitzat, i ja alfabetitzat en el coneixement de la llengua del país. D'aquí l'aparició de col·leccions de novel·la policíaca com La Cua de Palla (1963-1970), d'Edicions 62, dirigida per Manuel de Pedrolo, L'interrogant (1965), d'Edicions Molino, destinada a la traducció de novel·les d'Agatha Christie, o Enjòlit (1964-1965), d'Aymà, que incorpora dotze volumets de la sèrie James Bond 007 [...].¹²¹³

El fet que aquests tres projectes fracassessin al cap de poc temps –si bé La Cua de Palla es va relançar posteriorment, el 1983– pot respondre a la circumstància que els lectors catalans «nounsats» no estaven avesats a consumir aquest tipus de literatura en la llengua pròpia, en tant que, des que se'n van començar a importar títols en els anys cinquanta, només havia estat publicada en castellà. Pel que fa a la clausura de La Cua de Palla, Joan Fontcuberta recordava que «les raons del fracàs de la col·lecció eren prou clares per al seu director [Pedrolo]: “El nombre de lectors en potència és reduït, i el

¹²¹³ Joaquim Molas; Enric Gallén. «La literatura popular i de consum». Dins: Comas, Antoni; Molas, Joaquim; Riquer, Martí de. *Història de la literatura catalana*. Barcelona: Ariel, vol. XI, 1987, p. 351-352.

redueixen encara més els condicionaments a què es veu sotmesa la cultura catalana, mancada de tot aquell conjunt d'òrgans de formació i d'expressió que són normals a les altres societats"». ¹²¹⁴ Sobre la precarietat del sistema cultural a què Pedrolo feia al·lusió, Molas i Gallén refermen: «Ens trobem, doncs, amb una aparent paradoxa», atès que «una col·lecció que tenia el propòsit d'aconseguir nous lectors per al català veu travada la seva acció per un problema de preus que existeix precisament gràcies a l'escassetat de lectors catalans». ¹²¹⁵

Amb tot i amb això, deixant de banda les qüestions més negatives, cal fet notar que «el llibre català, per primera vegada en molts anys, era vist com un objecte comercial» i que, en efecte, «s'havia passat d'una cultura resistencialista a una cultura que aspirava a una certa regularitat». ¹²¹⁶ La demostració n'és que gairebé tres-centes novel·les van poder veure la llum en el transcurs de la dècada.

A tall d'epíleg, també voldríem referenciar uns mots de Rafael Tasis (1964), que no només posen de manifest aquesta «febre de traduccions», sinó que responen a tot allò que hom –possiblement– es devia preguntar en algun moment de flaqueja: ens calen, les traduccions?

[...] quant a la qualitat de les novel·les catalanes, no crec pas que obres com *Incerta glòria*, de Joan Sales, *La plaça del diamant*, de Mercè Rodoreda, *Es té o no es té*, d'Odó Hurtado, *Bearn*, de Llorenç Villalonga, *Balanç fins a la matinada*, de Manuel de Pedrolo, *El gust de la pols*, de Maria Aurèlia Capmany, *No ho sap ningú*, de Nicolau Maria Rubió, *Érem quatre*, de Ferran de Pol, *Operació Viaducte*, de Vila Casas, *K. L. Reich*, de Joaquim Amat-Piniella, i *L'últim replà*, de Josep Maria Espinàs, no puguin sostenir dignament la comparació amb les novel·les que actualment surten d'autors castellans i de bona part dels que són traduïts per l'incentiu de gaudir ja d'un nom i un èxit internacionals.

¹²¹⁴ Joan Fontcuberta. «Pedrolo i La Cua de Palla». *Quaderns. Revista de Traducció*, 14 (2007), p. 53-54.

¹²¹⁵ Joaquim Molas; Enric Gallén. *Op. cit.*, p. 351.

¹²¹⁶ Montserrat Bacardí. *La traducció catalana sota el franquisme. Op. cit.*, p. 51.

Vol dir això que jo crec perjudicial o impropedent aquesta febre de traduccions que ha envaït el mercat editorial català? Gens ni mica. Jo crec que en la novel·la, com en el teatre, en la poesia i en l'assaig, el contacte amb les obres estrangeres és indispensable, i que precisament una de les forces de la cultura catalana ha estat sempre haver estat ben oberta al món. Una de les primeres obres clàssiques catalanes, no ho oblidem, era la traducció que Bernat Metge feia del *Valter e Griselda*, del Petrarca; una de les primeres obres de la Renaixença era *La noia fugitiva*, de Grossi, traduïda per Joan Cortada; Verdaguer traduïa Mistral; Maragall, Goethe, Nietzsche, Novalis i Wagner; Narcís Oller, Turguenev... I, en els temps més recents, les traduccions de Dickens i Arnold Bennet fetes per Josep Carner, les del Dant i de Shakespeare que va realitzar Josep Maria de Sagarra, les de poesia anglesa i nord-americana fetes per Marià Manent (sense oblidar la magnífica *Antologia* d'Agustí Bartra), les de l'*Odissea* i el millor teatre grec, de Carles Riba, són peces precioses i indispensables de la nostra cultura, com ho són les versions de la Bíblia d'un Carles Cardó, un Frederic Clascar o els monjos de Montserrat, com ho són les traduccions dels clàssics grecs i llatins de la Bernat Metge o l'anostrament complet del *Faust* dut a terme per Josep Lleonart...

Ens calen traduccions. I el fet que, durant tants anys hagin estat prohibides, explica prou aquesta avidesa dels editors de posar-se una mica al corrent quant a les novetats literàries i àdhuc quant a aquells autors i aquelles obres que podríem dir-ne clàssics i que hom havia començat a «traslladar en llengua plana», com haurien dit els traductors medievals, en el «pla català» o el «catalanesc» grat a Ramon Muntaner, i que massa gent avui s'entesta a designar amb el púdic adjectiu de «vernacle».

Ens calen traduccions per aquestes raons i per d'altres encara. Ens hem passat vint-i-cinc anys sense premsa catalana, sense ràdio ni televisió catalanes, sense escoles catalanes. Els escriptors catalans no tenen, massa sovint, més que una intuïció —que pot ésser genial— o un mimetisme d'algun model il·lustre, Carner o Riba, que de vegades no convé exactament a la redacció d'una novel·la o d'un conte. Per a tots, traduir pot ésser un exercici molt útil. Per de prompte, dóna una exigència i una disciplina que ja ens fa prou falta: cal aprendre a dir tot allò que diu l'autor i a dir-ho en un català perfecte, entenedor i planer, sense arrencar-se en empentes líriques si el text original no ho comporta, però essent ben fidel als matisos, a les intencions i al to de veu de l'autor traduït. Les traduccions catalanes tenen, de sempre, un títol d'honor, el qual han de mantenir: que són íntegres i exactes, i que són obres d'art. Les versions juvenívoles dels *Llibres de la jungla*, de Kipling, fetes per Marià Manent, o de l'*Anna Karènnina*, de Tolstoi, realitzada per Andreu Nin, són modèliques. I cal que digui que, per ara, totes les

col·leccions de traduccions al català tenen punt a exigir i mantenir aquest nivell de dignitat literària i de fidelitat al text». ¹²¹⁷

6.2. Els efectes de la censura en la narrativa traduïda

Una de les primeres qüestions que ens vam plantejar en iniciar la recerca feia referència a l'abast de la censura franquista en la represa de la traducció catalana: com va afectar la repressió del MIT a la publicació de traduccions al llarg de la dècada? Independentment dels resultats de l'anàlisi dels expedients de l'AGA, de la quantitat d'obres mutilades, de totes aquelles que van ser prohibides, o de les que van ser autoritzades íntegres, ens exposem a corroborar que la censura va alterar tota la producció escrita; com també és incontestable que el fons editorial català hauria estat un altre sense la seva intervenció.

Malgrat que el volum de traduccions autoritzades amb supressions finalment no va ser gaire elevat (42), comparat amb el nombre total d'obres analitzades (288), ¹²¹⁸ els percentatges de les obres que patien un destí o un altre van variar cada any, en funció de la conjuntura política o administrativa. Atès que la narrativa és un camp tan heterogeni, elsensors van haver d'afrontar diversos escenaris, atents a possibles «amenaces», com ara les imatges o les al·legories que sovint utilitzaven dels autors. És evident, després d'observar els nombrosos expedients inclosos en aquest estudi, que les resolucions van definir-se per la subjectivitat, la qual cosa va provocar, en alguns casos, que els tràmits es prolonguessin més enllà dels límits raonables. Al llarg de l'anàlisi, hem estat testimonis de la mal·leabilitat de les interpretacions dels textos, i de com de diferents podien ser segons la lectura.

¹²¹⁷ Rafael Tasis. «Traduccions i traductors». *Vida Nova* [Montpeller], 31 (1964), p. 7-8.

¹²¹⁸ Recordem que, de les 299 obres incloses inicialment en el corpus, han estat examinats els expedients de censura de 288.

Aquesta arbitrarietat es manifesta, per exemple, en els veredictes de les novel·les de la sèrie James Bond.¹²¹⁹ Per bé que la majoria van patir supressions, algunes van ser publicades íntegres i, en altres casos, els superiors van ignorar les indicacions del lector (*Des de Rússia amb amor*, Ian Fleming, exp. 5707/64; o *Operació tromba*, també de Fleming, exp. 3812/68).

6.2.1. Resultats del període 1959-1963

Els primers anys, els de l'«arrencada», van tramitar-se poques instàncies d'autorització: les dues sol·licituds que es van emetre el 1959 van ser aprovades sense supressions; les tres que es van enviar el 1960 també es van resoldre de la mateixa manera; de les vuit que es van presentar el 1961, set van aparèixer íntegres, i una va obtenir el plàcet amb retallades;¹²²⁰ i de les tres que van iniciar-se el 1962, una va ser primerament denegada i després autoritzada, i dues van publicar-se intactes. Per bé que només hi va haver una obra censurada, principalment per motius de política i de religió, els informes elaborats al llarg d'aquest primer període ens permeten resoldre que la llengua encara era un dels criteris que els censors tenien en compte, així com la moral sexual.

L'any 1963, tanmateix, després del punt d'inflexió que va significar l'entrada de Manuel Fraga Iribarne al Ministerio, va ser un altre moment decisiu que, en endavant, va transformar l'actuació de la censura envers la traducció catalana. Dels motius que van provocar aquest canvi, en podem destacar l'augment significatiu de peticions que les editorials van emetre aquell any a censura (la majoria, d'Edicions 62): trenta-set.

¹²¹⁹ Cornellà-Detrell explica que Joan B. Cendrós en va adquirir els drets, «que li devien costar una fortuna, i els diversos volums van anar apareixent simultàniament en català i castellà entre 1965 i 1967». Jordi Cornellà-Detrell. «La censura després dels censors: algunes reflexions sobre aspectes no resolts de l'herència cultural del franquisme». *Op. cit.*, p. 33.

¹²²⁰ *Déu ha nascut a l'exili*, de Vintilă Horia (expedient 3250/61).

D'altra banda, l'observació dels expedients també ens ha dut a intuir que, a part de la subjectivitat dels censors, que explica l'aleatorietat de què parlàvem, hi devia haver altres factors que influïen en les decisions últimes, sobretot, de la superioritat. Ens referim als pactes o als tractes de favor, moltes vegades negociats en actes extraoficials (celebracions, àpats, esdeveniments esportius...), que no han quedat registrats en els dossiers de l'AGA. En trobem un exemple, que ens interessa especialment, en el testimoni d'Albert Manent, referit a l'aixecament definitiu de la veda per a la traducció catalana:

La prohibició es va anar mantenint, amb excepcions, fins que el 1963, una mica casualment, en un dinar de gent de confiança, el director general d'Informació, Carlos Robles Piquer, cunyat del ministre d'Informació Manuel Fraga Iribarne, es va assabentar per Francesc Galí, poeta català, però falangista i amic meu i d'Antoni Comas i Joaquim Molas, que en català no es podia traduir ni Simenon, ni Heidegger, ni Moravia, ni Teilhard, o les aventures de Tintín. De seguida, Robles va donar ordres al delegat de censura de Barcelona, Jaime Delgado, perquè «todo lo que se puede publicar en castellano se pueda publicar en catalán». I l'ordre s'acatà, i amb el desglaç i l'embranchida d'Edicions 62 i altres editorials, en pocs anys el mercat s'omplí de traduccions de tota mena, començant per premis literaris estrangers o novel·les de lladres i serenos.¹²²¹

La major part de les obres que els editors van trametre a censura el 1963 van ser autoritzades sense supressions (34), una va ser denegada i posteriorment autoritzada i dues van ser aprovades amb tisorades.¹²²² Pel que fa als criteris de censura, es van mantenir, si fa no fa, els mateixos dels anys anteriors: l'obra de Japrisot va ser retallada per causes de moral sexual, i la de Joyce, per atacar la religió.

¹²²¹ Albert Manent. «Durant un quart de segle les traduccions en català foren prohibides». A: Coll-Vinent, Sílvia; Eisner, Cornèlia; Gallén, Enric (ed.). *Op. cit.*, p. 292.

¹²²² *Parany per a una noia*, de Sébastien Japrisot (expedient 1971/63), i *Retrat de l'artista adolescent*, de James Joyce (expedient 2985/63). Recordem que, si bé en l'obra de Joyce el lector va marcar nombrosos fragments obscens, la traducció «va romandre fidel a l'original», a excepció d'un eufemisme utilitzat per a suavitzar una paraula malsonant.

6.2.2. Resultats del període 1964-1965

L'embranchida que va prendre el sector editorial l'any 1963 va prosseguir la tendència a l'alça, de manera que el 1964 ja es van autoritzar setanta-nou obres, i el 1965, setanta-vuit. Tot fa pensar que els editors, a aquelles altures, ja havien perdut la «por»: van envalentonar-se tant, que moltes vegades no tenien prou temps de publicar els títols que els havien estat autoritzats, i per aquest motiu, els van haver d'incloure en els catàlegs al llarg dels anys següents. Una mostra d'aquesta conjuntura és l'augment del percentatge de traduccions respecte al total publicat el 1964 (50,50%), que va ser, en paraules de Vallverdú, un «fet conjuntural»,¹²²³ i que encara va prosperar el 1965 (54,9%).¹²²⁴

Del total de novel·les que van ser presentades a censura el 1964, seixanta-dues van ser autoritzades íntegres, dues van ser denegades i posteriorment autoritzades i setze van ser retallades.¹²²⁵ Quant als criteris de censura, van predominar els relacionats amb la moral sexual i la política, la qual cosa no ens sorprèn, tenint en compte que els autors de quatre de les obres censurades eren italians, obertament comunistes. En aquest sentit, és important destacar la sol·licitud d'Aymà per a *El bell estiu*, de Pavese (exp. 5421/64), atès que en l'informe, per bé que favorable, apareix la primera menció a l'editor Einaudi (que tenia, com ja hem vist, les mateixes inclinacions polítiques).

¹²²³ Alexis Llobet. «Entrevista a Francesc Vallverdú». *Quaderns. Revista de Traducció*, 19 (2012), p. 403.

¹²²⁴ Recordem que aquests percentatges no van ser calculats tenint en compte només les traduccions de narrativa, sinó que Vallverdú hi va incloure les de tots els gèneres.

¹²²⁵ *Jim i la sort*, de Kingsley Amis (exp. 1105/64), que, com en el cas anterior, malgrat les indicacions del MIT, «va ser traduïda literalment, fins al punt que va mantenir el sentit sexual al llarg de l'obra»; *El caos i la nit*, de Henry de Montherlant (exp. 2019/64); *La camperola*, d'Alberto Moravia (exp. 2020/64); *El diable als turons*, de Cesare Pavese (exp. 5418/64); *Des de Rússia amb amor*, d'Ian Fleming (exp. 5707/64); *La truita*, de Roger Vailland (exp. 7662/64); *El carter sempre truca dues vegades*, de James M. Cain (exp. 1576/64); *La modificació*, de Michel Butor (exp. 2706/64); *Dissabte a la nit i diumenge al matí*, d'Alan Sillitoe (exp. 2904/64); *El cor és un caçador solitari*, de Carson McCullers (exp. 3412/64); *Els afers del senyor Juli Cèsar*, de Bertolt Brecht (exp. 4204/64); *El penjat de Saint-Pholien*, de Georges Simenon (exp. 4644/64); *Els nus i els morts*, de Norman Mailer (exp. 5695/64); *Color de sang*, de Gil Brewer (exp. 7159/64); *El baró rampant*, d'Italo Calvino (exp. 7262/64), i *El company*, de Cesare Pavese (exp. 7289/64).

El percentatge d'obres censurades es va mantenir, si fa no fa, el 1965. De les setanta-vuit novel·les, seixanta-tres van rebre el plàcet sense supressions, sis van ser inicialment prohibides i després autoritzades, i nou van ser mutilades.¹²²⁶ Els motius de la censura continuaven encapçalats per la moral, la sexual sobretot, seguits dels criteris que es regien per la religió i per la política. I és que el 1965 va distingir-se per la presentació de moltes obres d'Ian Fleming i, en general, del gènere policíac.

Cal remarcar, tanmateix, que la lectura dels diversos expedients posa de manifest que en aquell període d'esplendor el MIT va fer el possible per concedir autoritzacions a tort i a dret, de vegades per mitjà de resolucions inexplicables. L'objectiu del règim era, en definitiva, continuar oferint una imatge d'obertura i de progrés a l'exterior i evitar les crítiques de la premsa internacional (que, indefectiblement, podria comportar la censura d'escriptors contemporanis reconeguts i de prestigi).

6.2.3. Resultats del període 1966-1969

L'any 1966 el nombre de peticions va reduir-se considerablement, atès que només se'n van presentar trenta-una. Tal vegada una de les causes de la davallada va ser, a banda de la imminent crisi editorial, que ja començava a treure el cap, la confusió generada per la implantació de la Llei Fraga. Vint-i-nou obres van ser autoritzades íntegres, una va ser denegada i posteriorment autoritzada i una altra va ser aprovada amb supressions,¹²²⁷ per motius de moral sexual i de llenguatge malsonant.

¹²²⁶ Quatre novel·les d'Ian Fleming: *Dr. No* (exp. 977/65), *Viure i deixar morir* (exp. 979/65), *Operació tromba* (exp. 3812/65) i *Al servei secret de sa majestat* (exp. 4836/65); *Una vida violenta*, de Pier Paolo Pasolini (exp. 1920/65); *En mans de l'F.B.I.*, de Mildred Gordon (exp. 3681/65); *La mort de William Posters*, d'Alan Sillitoe (exp. 4569/65); *Cap de turc*, d'Albert Conroy (exp. 4842/65), i *Un diable al paradís*, de Henry Miller (exp. 5038/65).

¹²²⁷ *Meinard Stam, ara difunt*, de Nicolas Freeling (expedient 8553/66).

En els anys 1967 i 1968, certament, els efectes del gir administratiu es comencen a fer evidents: encara que el nombre de tramitacions va continuar disminuint (a causa, probablement, dels recursos cada vegada més escassos que les editorials destinaven a les traduccions), els percentatges d'obres retallades va ser elevadíssim. De les vint-i-tres sol·licituds que es van lliurar el 1967, catorze es van resoldre sense obstacles, una va ser primer vetada i després autoritzada i vuit es van enllestir amb supressions.¹²²⁸ Aquesta xifra representava un 35% de les peticions totals. Dels criteris de censura, en podem dir que la moral sexual va ser, novament, el predominant, que en dos casos es van censurar passatges per motius polítics i que dues obres van ser retallades per contenir blasfèmies i atemptar contra la religió. També hem observat que el 1967 es van començar a emetre sol·licituds de dipòsit directament, en tant que la nova llei ja feia un temps que s'havia establert, i els editors van començar a arriscar-se a publicar els llibres abans d'haver obtingut l'aprovació del MIT. No obstant això, només ho van fer en els casos que sabien que no els comportaria cap pèrdua: tan sols en van presentar quatre.

El 1968 es van gestionar els tràmits de setze novel·les, de les quals onze van ser acceptades sense supressions i cinc van obtenir el plàcet amb tisorades (31%).¹²²⁹ Els retrets delsensors van discórrer al voltant de les causes habituals, aquest cop de manera més equitativa: moral sexual, política, religió i llenguatge malsonant. Pel que fa a les sol·licituds de dipòsit, només se'n van emetre dues, tot i que en un cas (*Les belles imatges*, Simone de Beauvoir, expedient 2813/68), ja hem vist que Aymà va assumir un gran risc.

¹²²⁸ *L'any 1919*, de John Dos Passos (exp. 2228/67); *El punt dolç de la senyoreta Brodie*, de Muriel Spark (exp. 2630/67); *El gat i la rata*, de Günter Grass (exp. 3457/67); *Darrera la porta*, de Giorgio Bassani (exp. 3458/67); *Senyoreta Corsolitari*, de Nathanael West (exp. 3901/67); *A cadascú el que és seu*, de Leonardo Sciascia (exp. 3902/67); *El ritual de la sang*, d'Ed McBain (exp. 6350/67), i *Aparadors per a una dona*, de Mary McCarthy (exp. 9976/67).

¹²²⁹ *Trenta mil pessetes per un home*, de Francisco Candel (exp. 1104/68); *Trucada per al mort*, de John Le Carré (exp. 1060/68); *Enquesta*, de Milton K. Ozaka (exp. 6649/68); *El salari de la por*, de Georges Arnaud (exp. 7470/68), i *Retrat en fum*, de Bill Balinger (exp. 9897/68).

El 1969 tan sols es van iniciar sis tràmits, tots de dipòsit, que es van resoldre, en tots els casos, amb un consentiment sense supressions. Potser la naturalesa de les obres, que majoritàriament havien estat escrites per autors propers al règim, hi va tenir alguna cosa a veure.

6.3. Més enllà de la censura oficial

Al llarg d'aquest estudi hem tingut l'oportunitat d'analitzar els textos de les traduccions retallades i de confrontar-los amb les versions que finalment van ser publicades. En aquests casos, tal com Jordi Jané-Lligé argumenta, és important

determinar quines de les alteracions dutes a terme en relació als textos originals (supressions, modificacions, canvis d'estil, etc.) són imputables a l'acció directa de la censura i quines responen a altres condicionants, com l'existència de determinades «convencions literàries» vigents i d'un determinat sentit del «bon gust», aspectes relacionables igualment amb la «textualitat nacional» generada per la dictadura, però no imputables estrictament a l'acció censora.¹²³⁰

En haver efectuat una observació sistemàtica dels expedients, podem concloure que l'autocensura va tenir força més incidència sobre la producció literària que no pas la censura, atès que els circumloquis i els eufemismes van ser recursos molt utilitzats, no només de manera preventiva, sinó també posteriorment, a l'hora de fer les esmenes indicades pels censors. En trobem un exemple en el veredictes que Mampel va emetre sobre la traducció d'*Els nus i els morts*, de Folch i Camarasa, després que el traductor ja hagués assuavit el text: «Algunas expresiones se han suavizado al traducir la novela al catalán. Pero quedan todavía como inadmisibles las señaladas en las páginas [...]».¹²³¹

¹²³⁰ Jordi Jané-Lligé. «Narrativa alemanya de postguerra: autors traduïts i censura». *Op. cit.*, p. 120.

¹²³¹ AGA, SC, expedient 5695, caixa 21/15529.

No hem fet especial atenció a les figures dels censors (ja vam assenyalar que no serien objecte d'estudi), per bé que alguns noms han aparegut reiteradament en el procés d'anàlisi. És el cas del pare –i erudit– Saturnino Álvarez Turienzo, que va exercir de lector especialista (com el jutge Francisco Fernández Jardón, el pare Miguel Oromí o el pare Francisco Aguirre), i el criteri del qual va ser particularment decisiu en segons informes de nombrosos expedients del corpus. Monjo agustí i professor de la universitat de Salamanca, podem assegurar que va «demostrar en els seus informes una erudició i amplitud de mires poc habitual entre els censors».¹²³² La seva «autoritat incontestable» en el ministeri, no obstant, va ser en una ocasió posada en entredit: el 1965 va autoritzar sense supressions una obra de Flemig, *Diamants eterns* («El gran escritor Ian Fleming, presenta en esta novela, otro de sus éxitos en las series de aventuras[...] que tanto éxito vienen teniendo en los libros y en la pantalla cinematográfica»),¹²³³ però el veredicta va haver de ser corroborat per Miguel Oromí («Se trata de una novela policíaca con DOS ROMBOS.- No veo inconveniente en que pueda publicarse»)¹²³⁴

D'altra banda, val la pena posar en relleu la gran capacitat d'alguns censors de sintetitzar les obres o d'efectuar-ne una anàlisi completíssima, com és el cas del lector 31 (de qui malauradament desconeixem la identitat), que el 1965 va elaborar un informe extens, «altament crític i raonat», sobre els tres volums que conformen l'*U.S.A Trilogy*, de John Dos Passos (p. 354); o de Mampel, que el 1967 va dur a terme un examen molt minuciós de *Fonatomara*, d'Ignazio Silone (p. 428). De Mampel, precisament, que sobretot en el darrer terç de la dècada va redactar un bon nombre de veredictes, Mireia Sopena precisa que «els seus informes, farcits d'expressions censòries, tendien a posicions restrictives i, així i tot, els seus dictàmens mai no van tenir la força de veus

¹²³² Jordi Jané-Lligé. «Narrativa alemanya de postguerra: autors traduïts i censura». *Op. cit.*, p. 123.

¹²³³ AGA, SC, expedient 3811, caixa 21/16266.

¹²³⁴ *Ibidem*.

tan autoritzades com ara Álvarez Turienzo i Fernández Jardón [...].¹²³⁵ Un altre censor que en va signar molts, al llarg de la dècada, és Javier Dietta, tot i que els seus dictàmens sovint mostraven un «estil telegràfic, poc argumentat i amb un nivell de formalitat que de vegades fregava el to familiar».¹²³⁶

6.4. Altres línies de recerca

L'anàlisi dels expedients de censura i l'examen dels talls que van patir les obres narratives ens han permès bastir una visió panoràmica d'allò que va ser la censura per al sector editorial en els anys seixanta i, més concretament, per a la traducció catalana. De tota manera, aquesta perspectiva podria ser complementada per mitjà de l'estudi d'altres factors que no hem tingut en compte –o només de passada– i que també són rellevants. En primer lloc, caldria endinsar-se en les raons per les quals les editorials van triar cada obra, «analitzar els seus trets estilístics i interessar-se en la recepció que va tenir».¹²³⁷ En aquest punt, seria interessant aprofundir en les dificultats que van tenir els traductors per a trobar un vocabulari adequat «per a certs temes que, a causa de les prohibicions que afectaven la llengua, feia molts anys que no es podien tractar als mitjans de comunicació».¹²³⁸

D'altra banda, seria molt important tenir en consideració les diferents reedicions o retraduccions de les obres que van publicar-se mutilades per tal d'entendre l'abast real del control exercit pel règim. Tal com Cornellà-Detrell afirma, «la censura [...] és un

¹²³⁵ Mireia Sopena. «"Con vigilante espíritu crítico". Els censors en les traduccions assagístiques d'Edicions 62». *Op. cit.*, p. 157.

¹²³⁶ *Ibidem*, p. 159.

¹²³⁷ Jordi Cornellà-Detrell. «La censura després dels censors: algunes reflexions sobre aspectes no resolts de l'herència cultural del franquisme». *Op. cit.*, p. 46.

¹²³⁸ *Ibidem*, p. 33.

dels llegats més invisibles de la dictadura, ja que no només ha sobreviscut, sinó que s'ha continuat transformant i reproduint molt més enllà de la fi del règim». ¹²³⁹

En efecte, les repercussions «de la censura han sido persistentes puesto que son minoría los casos que han contado con un filólogo o un editor en tareas de restaurador para devolver a la literatura lo que el franquismo le robó». ¹²⁴⁰ Pel que fa a l'existència de llibres que avui dia encara es comercialitzen amb supressions, Cornellà-Detrell explica que

hi ha una diferència fonamental entre els censors —és a dir, l'aparell repressiu del règim— i la censura —en altres paraules, l'impacte, ja sigui a llarg o curt termini, d'aquest aparell repressiu. Mentre que els censors van perdre la feina ja fa molt temps, els efectes de la censura s'han continuat reproduint als llargs dels anys sense que gairebé ningú no se n'hagi adonat —o volgut adonar. [...] La censura no s'hauria de considerar un fenomen del passat que només té un interès purament històric sinó, ben al contrari, com una de les herències més persistents i desconegudes del règim, ja que en molts casos continua determinant el que llegim». ¹²⁴¹

Pensem que aquesta línia de recerca permetria donar visibilitat, una vegada per totes, a aquest «llegat invisible» de la dictadura.

¹²³⁹ Jordi Cornellà-Detrell. «Traducció i censura en la represa cultural dels anys 1960». *Op. cit.*, p. 44-51.

¹²⁴⁰ Fernando Larraz. *Op. cit.*, 18.

¹²⁴¹ Jordi Cornellà-Detrell. «La censura després dels censors: algunes reflexions sobre aspectes no resolts de l'herència cultural del franquisme». *Op. cit.*, p. 29.

7. BIBLIOGRAFIA

- ABELLÁN, Manuel L. «Censura y producción literaria inédita». *Ínsula. Revista Bibliográfica de Letras y Ciencias Humanas*, 359 (1976), p. 3.
- ABELLÁN, Manuel L. «Censura y práctica censoria». *Sistema. Revista de Ciencias Sociales*, 22 (1978), p. 29-52.
- ABELLÁN, Manuel L. «Análisis cuantitativo de la censura bajo el franquismo (1955-1976)». *Sistema. Revista de Ciencias Sociales*, 28 (1979), p. 75-89.
- ABELLÁN, Manuel L. *Censura y creación literaria en España (1939-1976)*. Barcelona: Península, 1980.
- ABELLÁN, Manuel L. «Censura y autocensura en la producción literaria española». *Nuevo Hispanismo*, 1 (1982), p. 169-180.
- ABELLÁN, Manuel L. (ed.). *Censura y literatura peninsulares. Diálogos Hipánicos de Amsterdam*, 5 (1987), p. 159-212.
- ABELLÁN, Manuel L. «Fenómeno censorio y represión literaria». *Diálogos Hipánicos de Amsterdam*, 5 (1987), p. 5-26.
- ABELLÁN, Manuel L. «Apunts sobre la censura literària a Catalunya». *Revista de Catalunya*, 27 (1989), p. 123-132.
- ABELLÁN, Manuel L. «Problemas historiográficos en la censura literaria del último medio siglo». *República de las Letras*, 25 (1989), p. 20-27.
- ABELLÁN, Manuel L. «Censura como historia». *Bulletin d'Histoire Contemporaine de l'Espagne*, 11-12 (2003), p. 26-33.
- ABELLÁN, Manuel L.; OSKAM, Jeroen. «Función social de la censura eclesiástica. La crítica de libros en la revista *Ecclesia* (1944-51)». *Cuadernos Interdisciplinarios de Estudios Literarios*, 1 (1989), p. 63-118.

- ALOY, Josep M. *Camins i paraules. Josep Vallverdú, l'escriptor i l'home*. Lleida: Pagès, 1998.
- ÀLVAREZ, Susanna; BACARDÍ, Montserrat (ed.). «Epistolari Jordi Arbonès - Joan Triadú (1964-1997)». *Quaderns. Revista de Traducció*, 12 (2005), p. 85-113.
- ÀLVAREZ, Susanna; BACARDÍ, Montserrat (ed.). *Pere Calders, Joan Triadú. Estimat amic. Cartes. Textos*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009.
- AMIS, Kingsley. *Jim i la sort*. Barcelona: Aymà, 1964.
- ANDRÉS DE BLAS, José. «El libro y la censura durante el franquismo. Un estado de la cuestión y otras consideraciones». *Espacio, Tiempo y Forma, Historia Contemporánea*, Serie V, 12, UNED, 12 (1999), p. 281-301.
- ANDRÉS DE BLAS, José. «La guerra civil española y el mundo del libro: censura y represión cultural (1936-1937)». *Represura*, 1 (2006), p. 1-78.
- ANDRÉS DE BLAS, José. «La Delegación de Estado para Prensa y Propaganda». *Represura*, 2 (2007), p. 1-80.
- ANDRÉS DE BLAS, José; GÓMEZ CASTRO, Cristina. «Avance bibliográfico: el libro y la censura, censura y traducción durante la época franquista». *Represura*, 5 (2008), p. 1-15.
- ANDRÉS-GALLEGO, José Andrés. *¿Fascismo o Estado Católico? Ideología, religión y censura en la España de Franco, 1937-1941*. Madrid: Ediciones Encuentro, 1997.
- ARBONÈS, Jordi. *Pedrolo contra els límits*. Barcelona: Aymà, 1980.
- ARBONÈS, Jordi. «Reflexions sobre aspectes pràctics de la traducció». *Revista de Catalunya*, 94 (1995), p. 73-86.
- ARBONÈS, Jordi. «La censura sobre les traduccions a l'època franquista». *Revista de Catalunya*, 97 (1995), p. 87-96.

- ARBONÈS, Jordi. «Més reflexions sobre aspectes pràctics de la traducció». *Revista de Catalunya*, 103 (1996), p. 85-100.
- ARBONÈS, Jordi. «Encara més reflexions sobre aspectes pràctics de la traducció». *Revista de Catalunya*, 104 (1996), p. 112-120.
- ARBONÈS, Jordi. «Les novel·les perdudes de Manuel de Pedrolo». *Revista de Catalunya*, 116 (1997), p. 83-92.
- ARENAS, Carme. «Maria Aurèlia Capmany, introductora a Catalunya de la narrativa italiana». *Quaderns. Revista de Traducció*, 14 (2007), p. 19-28.
- ARIAS SALGADO, Gabriel. *Política española de la información*. Madrid: Ministerio de Información y Turismo, 2 vol., 1958.
- ARIMANY, Miquel. *Símbol vivent: biografia de Rafael Tasis*. Barcelona: Arimany, 1967.
- ARIMANY, Miquel. *Memòria de mi i de molts altres*. Barcelona: Columna, 1993.
- ARNAUD, Georges. *El salari de la por*. Barcelona: Edicions 62, 1968.
- ARÓSTEGUI, Julio (ed.). *Franco: la represión como sistema*. Barcelona: Flor del Viento, 2012.
- AYMÀ, Jordi. «Jaume Aymà i Mayol, editor». *Anuari Trilcat*, 1 (2011), p. 163-173.
- BACARDÍ, Montserrat. «Joan Sales i els criteris de traducció». *Quaderns. Revista de Traducció*, 1 (1998), p. 27-38.
- BACARDÍ, Montserrat (coord.). «Traduir de lluny. El llegat de Jordi Arbonès». *Quaderns. Revista de Traducció*, 12 (2005), p. 9-113.
- BACARDÍ, Montserrat. «Ramon Folch i Camarasa, la dèria de (re)escriure». Dins: *Doctor Honoris Causa Ramon Folch i Camarasa*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2006, p. 5-11.

- BACARDÍ, Montserrat. «La traducció en la narrativa de Ramon Folch i Camarasa». Dins: *Actes del Catorzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009, vol. I, p. 79-86.
- BACARDÍ, Montserrat. *La traducció catalana sota el franquisme*. Lleida: Punctum, 2012.
- BACARDÍ, Montserrat; FOGUET, Francesc (ed.). *Rafael Tasis. Diari íntim. Escrits autobiogràfics*. Barcelona: A Contra Vent, 2011.
- BACARDÍ, Montserrat; FOGUET, Francesc (ed.). *Pere Calders. Fe de vida. Cartes a Rafael Tasis*. Barcelona: A Contra Vent, 2012.
- BACARDÍ, Montserrat; FOGUET, Francesc (ed.). *Rafael Tasis. Les raons de l'exili*. Valls: Cossetània, 2012.
- BACARDÍ, Montserrat; FOGUET, Francesc (ed.). *El revulsiu del catalanisme*. Valls: Cossetània, 2015.
- BACARDÍ, Montserrat; FOGUET, Francesc (ed.). *Muntaner, 4*. Muro: Ensiola, 2015.
- BACARDÍ, Montserrat; FOGUET, Francesc (ed.). *Rafael Tasis. Lectures de postguerra*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2016.
- BACARDÍ, Montserrat; FOGUET, Francesc (ed.). *Rafael Tasis. Diari (1922)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2017.
- BACARDÍ, Montserrat; FOGUET, Francesc (ed.). *Constel·lació tasiana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2018.
- BACARDÍ, Montserrat; FOGUET, Francesc; MARTÍN, Àlex (ed.). *Rafael Tasis (1906-1966), cinquanta anys després*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2016.
- BACARDÍ, Montserrat; FONTCUBERTA, Joan; PARCERISAS, Francesc (ed.). *Cent anys de traducció al català (1891-1990): Antologia*. Vic: Eumo, 1998.

- BACARDÍ, Montserrat; GODAYOL, Pilar. «Traductores: de les disculpes a les afirmacions». *Literatures*, 6 (2008), p. 45-66.
- BACARDÍ, Montserrat; GODAYOL, Pilar. (dir.). *Diccionari de la traducció catalana*. Vic: Eumo, 2011.
- BACARDÍ, Montserrat; GODAYOL, Pilar. (ed.). *Traducció i franquisme*. Lleida: Punctum, 2017.
- BALAGUER, Josep M. «La creació del Club dels Novel·listes i els fils de la història». *Els Marges*, 57 (1996), p. 19-26.
- BALLESTER, Josep. *Temps de quarantena: cultura i societat a la postguerra (1939-1959)*. València: Edicions 3 i 4, 1992.
- BALLINGER, Bill S. *Retrat en fum*. Barcelona: Edicions 62, 1969.
- BARBA HERNÁNDEZ, Bartolomé. *Dos años al frente del Gobierno Civil de Barcelona y otros ensayos*. Madrid: Javier Morata, 1948.
- BARRAL, Carlos. «Censuras». A: *Almanaque*. Valladolid: Cuatro, 2000, p. 11-13.
- BARRAL, Carlos. *Memorias*. Barcelona: Península, 2001.
- BASSANI, Giorgio. *Darrera la porta*. Barcelona: Edicions 62, 1968.
- BASSNETT, Susan. *Translation Studies*. Londres/Nova York: Routledge, 1980.
- BASSNETT, Susan; LEFEVERE, André (ed.). *Translation, History and Culture*. Londres: Pinter Publishers, 1990.
- BASSNETT, Susan; LEFEVERE, André. *Constructing Cultures: Essays on Literary Translation*. Clevedon [etc.]: Multilingual Matters, 1998.
- BASTARDES, Ramon. «Sobre la gènesi i els primers anys de *Serra d'Or*». *Serra d'Or*, 301 (1984), p. 24.
- BEAUVOIR, Simone de. *Les belles imatges*. Barcelona: Edicions 62, 1968.

- BENET, Josep M. *Catalunya sota el règim franquista. Informe sobre la persecució de la llengua i la cultura de Catalunya pel règim del general Franco*. París: Edicions Catalanes de París, 1973.
- BENET, Josep M. *L'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.
- BENEYTO, Antonio. *Censura y política en los escritores españoles*. Barcelona: Euros, 1975.
- BENEYTO, Juan. «La censura literaria en los primeros años del franquismo. Las normas y los hombres». *Diálogos Hispánicos de Ámsterdam*, 5 (1987), p. 27-40.
- BENQUEREL, Xavier; OLIVER, Joan. *Epistolari*, a cura de Lluís Busquets. Barcelona: Proa, 1999.
- BERMEJO SÁNCHEZ, Benito. «La Vicesecretaría de Educación Popular (1941-1945): un “ministerio” en manos de Falange». *Espacio, Tiempo y Forma*, 4 (1991), p. 73-96.
- BILLIANI, F. «Censorship». Dins: Baker, Mona; Saldanha, Gabriela (ed.). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Londres: Routledge, 2009, p. 28-31.
- BIOSCA, Carles. «Georges Simenon traduït per Maria-Aurèlia Capmany». *Quaderns. Revista de Traducció*, 14 (2007), p. 29-38.
- BOHIGAS, Oriol. *Dietari de records: Dit i fet*, vol. II. Barcelona: Edicions 62, 1992.
- BOIX-MASRAMON, Josep M. «Josep M. Boix i Selva». *Serra d'Or*, 439-440 (1996), p. 4.
- BOIX, Maur. *Cops d'ull al retrovisor*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.
- BONADA, Lluís. «Josep Vallverdú, el “to” de la novel·la en català». *Avui Lletres*, 143 (1983), p. 4.

- BONET I MARTORELL, Joan. *Josep Janés i Olivé: poeta i editor present en el record de l'amistat*. Barcelona: Impr. Moderna, 1963.
- BORRÀS BETRIU, Rafael. *La batalla de Waterloo: memorias de un editor*. Barcelona: Ediciones B, 2003.
- BOTEY, Virgínia. «Entrevista a Avel·lí Artís-Gener, traductor». *Quaderns. Revista de Traducció*, 6 (2001), p. 155-161.
- BREWER, Gil. *Color de sang*. Barcelona: Edicions 62, 1965.
- BRU DE SALA, Xavier; DROPEZ, Carme (ed.). *Exili interior, represa i transició*. Barcelona: Proa, 2003.
- BUTOR, Michel. *La modificació*. Barcelona: Edicions 62, 1965.
- CABO, Isabel de. *La resistencia cultural bajo el franquismo: en torno a la revista Destino, 1957-1961*. Barcelona: Àltera, 2001.
- CAHNER, Max. «Gènesi de *Nosaltres, els valencians*». *El Temps*, 472 (1993), p. 74-82.
- CAHNER, Max. «L'èxit intern de la normalització». Dins: Bru de Sala, Xavier; Dropez, Carme (ed.). *Exili interior, represa i transició*. Barcelona: Proa, 2003, p. 57-62.
- CALDERS, Pere (et. al.). «Els Llibres». *Serra d'Or*, 4 (1964), p. 54-57.
- CALVINO, Italo. *El baró rampant*. Barcelona: Edicions 62, 1965.
- CAMPS I ARBÓS, Josep. «Les Edicions Proa de Perpinyà (1949-1965)». *Els Marges*, 72 (2004), p. 45-76.
- CAMPS I ARBÓS, Josep (ed.). *L'espantós és el buit, el desert. La correspondència entre Rafael Tasis i Ramon Xuriguera*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010.
- CANAL I ARTIGAS, Jordi; MARTÍN, Àlex. *La Cua de Palla: retrat en groc i negre*. Barcelona: Alrevés, 2011.

- CANALS, Enric; PERELLÓ, Ramon. *Sota Control (Activitats Contra el Règim)*.
Barcelona: Planeta, 1996.
- CANDEL, Francisco. *Trenta mil pessetes per un home*. Barcelona: Edicions 62, 1968.
- CANDEL, Francisco. *Els altres catalans*. Barcelona: Edicions 62, 2008.
- CANYAMERES, Ferran. *Diari íntim*. Barcelona: Pòrtic, 1972.
- CAPMANY, M. Aurèlia. «Reixes a través». Dins: *Cita de narradors*. Barcelona: Selecta, 1958, p. 48-120.
- CAPMANY, M. Aurèlia. *Pedra de toc*, 2. Barcelona: Nova Terra, 1974.
- CAPMANY, M. Aurèlia. «Pedrolo encara reixes a través». A: Garcia, Xavier (ed.).
Rellegir Pedrolo. Barcelona: Edicions 62, 1992, p. 81-103.
- CARNÉ, M. Elena. «Montserrat Abelló, passió per traduir». *Quaderns. Revista de Traducció*, 14 (2007), p. 183-196.
- CARNÉ, M. Elena. «L'admiració de Jordi Arbonès per Manuel de Pedrolo». *Quaderns Pedrolians*, 2 (2009), p. 25-42.
- CARNÉ, M. Elena. «Montserrat Abelló, traductora amb nom propi». *Quaderns. Revista de Traducció*, 16 (2009), p. 91-96.
- CARNÉ, M. Elena (ed.). *Epistolari Jordi Arbonès & Manuel de Pedrolo*. Lleida: Punctum, 2011.
- CARNÉ, M. Elena. *Passió per traduir: Montserrat Abelló i Jordi Arbonès*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2015.
- CARRERAS, Carles; MORENO, Sergio (ed.). *Llegint pedres, escrivint ciutats: unes visions literàries de la ciutat*. Lleida: Pagès, 2009.
- CASALS, Montserrat. *Mercè Rodoreda; Joan Sales. Cartes completes (1960-1983)*.
Barcelona: Club Editor, 2008.

- CASAÑAS, Joan. *El progressisme catòlic a Catalunya (1940-1980)*. Barcelona: La Llar del Llibre, 1989.
- CASASSAS, Jordi (ed.). *Els intel·lectuals i el poder a Catalunya: materials per a un assaig d'història cultural del món català contemporani (1808-1975)*. Barcelona: Pòrtic, 1989.
- CASTAÑO I COLOMER, Josep. *Memòries de la JOC a Catalunya: 1932-1970*. Barcelona: Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona, 1974.
- CASTELLANOS, Carles; ZABALA, Manel. «La traducció de *Lo garrèl*, de Loís Delluc, de Joan Sales». *Quaderns. Revista de Traducció*, 18 (2011), p. 81-89.
- CASTELLET, Josep M. *Notas sobre literatura española contemporánea*. Barcelona: Laye, 1955.
- CASTELLET, Josep M. «Memòries poc formals d'un director literari». Dins: *Edicions 62. Vint-i-cinc anys (1962-1987)*. Barcelona: Edicions 62, 1987, p. 23-105.
- CASTELLET, Josep M. *Els escenaris de la memòria*. Barcelona: Edicions 62, 1988.
- CASTELLET, Josep M. *Dietari de 1973*. Barcelona: Edicions 62, 2007.
- CASTELLET, Josep M. *Seductors, il·lustrats i visionaris. Sis personatges en temps adversos*. Barcelona: Edicions 62, 2009.
- CASTELLET, Josep M. *Memòries confidencials d'un editor; seguit de Tres escriptors amics*. Barcelona: Edicions 62, 2012.
- CENDRÓS, Joan B.; MANENT, Albert; OLIVER, Joan; PERMANYER, Lluís; TRIADÚ, Joan. *50 Anys: 1928-1978. Edicions Proa*. Barcelona: Proa, 1978.
- CESARI, Severino. *Conversaciones con Giulio Einaudi*. Madrid: Trama Editorial, 2009.

- CISQUELLA, Georgina. *Diez años de represión cultural: la censura de libros durante la Ley de Prensa (1966-1976)*. Barcelona: Anagrama, 1977.
- CISQUELLA, Georgina; ERVITI, José Luís; SOROLLA, José A. *La represión cultural en el franquismo. Diez años de censura de libros durante la Ley de Prensa (1966-1976)*. Barcelona: Anagrama, 2002.
- CLOTET, Jaume; TORRA, Quim (ed.). *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)*. Barcelona: A Contra Vent, 2010.
- COCA, Jordi. *Pedrolo, perillós?*. Barcelona: La Magrana, 1991.
- CODINA, Núria. *Aproximació a «Oriflama». Una revista catalana sota el franquisme*. Vic: Fundació Col·legi Sant Miquel dels Sants/Editorial Diac, 2005.
- COLL-VINENT, Sílvia. «Rafael Tasis, traductor i divulgador literari». *Quaderns. Revista de Traducció*, 14 (2007), p. 95-104.
- COLL-VINENT, Sílvia; EISNER, Cornèlia; GALLÉN, Enric (ed.). *La traducció i el món editorial de postguerra*. Lleida: Punctum, 2011.
- COMA, Xavier. *Temes i autors de la novel·la negra. De la «Série Noire» a La Cua de Palla*. Barcelona: Edicions 62, 1994.
- COMAS, Antoni; MOLAS, Joaquim; Riquer, Martí. *Història de la literatura catalana*. Barcelona: Ariel, 1987.
- CORNELLÀ-DETRELL, Jordi. «Traducció i censura en la represa cultural dels anys 1960». *L'Avenç*, 359 (2010), p. 44-51.
- CORNELLÀ-DETRELL, Jordi. *Literature as a response to cultural and political repression in Franco's Catalonia*. Woodbridge: Tamesis, 2011.

- CORNELLÀ-DETRELL, Jordi. «La censura després dels censors: algunes reflexions sobre aspectes no resolts de l'herència cultural del franquisme». *Anuari Trilcat*, 2 (2012), p. 27-47.
- CORNELLÀ-DETRELL, Jordi. «L'auge de la traducció en llengua catalana als anys 60: el desglaç de la censura, el XVI Congreso Internacional de Editores i el problema dels drets d'autor». *Quaderns. Revista de Traducció*, 20 (2013), p. 47-67.
- CORNELLÀ-DETRELL, Jordi. «The Afterlife of Francoist Cultural Policies: Censorship and Translation in the Catalan and Spanish Literary Market». *Hispanic Research Journal*, 14 (2) (2013), p. 129-143.
- CORNELLÀ-DETRELL, Jordi. «La obra de James Baldwin ante la censura franquista: el contrabando de libros, la conexión latinoamericana y la evolución del sector editorial peninsular». *Represura*, 1 (2015), p. 32-60.
- CORNELLÀ-DETRELL, Jordi. «La persistencia de la censura franquista durante el periodo democrático». *Quimera*, 374 (2015), p. 47-49.
- CORNELLÀ-DETRELL, Jordi. «Barcelona, la ciutat dels llibres prohibits. Importació, venda i consum del llibres il·legals durant el franquisme». *L'Avenç*, 419 (2016), p. 40-48.
- COROMINA, Eusebi; GODAYOL, Pilar. «Miquel Martí i Pol, traducció i censura». *Ausa*, vol. 26, 173 (2014), p. 559-574.
- COROMINA, Eusebi; VILARDELL, Laura. «La traducció de *Vol de nit* d'Antoine de Saint-Exupéry: entre la censura i la recerca d'un model de llengua narratiu». Dins: Espinós, Joaquim; Picó, Liris. *Literatura catalana contemporània: memòria, traducció i noves tecnologies*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2017, p. 173-189.
- COROMINES, Joan. *Lleures i converses d'un filòleg*. Barcelona: Club Editor, 1971.

- CORRETTGER, Montserrat. *Escriptors, periodistes i crítics. El combat per la novel·la*.
Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.
- CORRETTGER, Montserrat. *Domènec Guansé, crític i novel·lista: entre l'exili i el retorn*.
Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011.
- CORTÉS, Santi. *València sota el règim franquista (1939-1951)*. València/Barcelona:
Institut de Filologia Valenciana/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.
- CORTÉS, Santi. «"Bajo la responsabilidad del editor". La censura franquista sobre
l'editorial Tres i Quatre». *L'Espill*, 36 (2010), p. 155-167.
- CREXELL, Joan. *El llibre a Catalunya durant la guerra civil*. Barcelona: Publicacions de
l'Abadia de Montserrat, 1990.
- CREXELL, Joan; MANENT, Albert. *Bibliografia catalana dels anys més difícils (1939-
1943)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.
- CREXELL, Joan; MANENT, Albert. *Bibliografia catalana: cap a la represa (1944-1946)*.
Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989.
- CRIS MORA, Anna. «Entrevista a Josep Vallverdú, traductor». *Quaderns. Revista de
Traducció*, 8 (2002), p. 121-131.
- CRUZ HERNÁNDEZ, Miguel. «Del deterioro al desmantelamiento: los últimos años de la
censura de libros». *Diálogos Hispánicos de Ámsterdam*, 5 (1987), p. 41-56.
- DIAZ-DIOCARETZ, Myriam. *Translating Poetic Discourse. Questions on Feminist
Strategies in Adrienne Rich*. Amsterdam/Filadèlfia: John Benjamins, 1985.
- DOS PASSOS, John. *L'any 1919*. Barcelona: Edicions 62, 1967
- DOSTOIEVSKI, Fiodor. *Els germans Karamàzov*. 3a ed. Barcelona: Club Editor, 1990.
- DUEÑAS, Gonzalo. *La ley de prensa de Manuel Fraga*. París: Ruedo Ibérico, 1969.
- EDICIONS 62. *Edicions 62. Mil llibres en català (1962-1979)*. Barcelona: Edicions 62,
1979.

- EDICIONS 62. *Edicions 62. Vint-i-cinc anys (1962-1987)*. Barcelona: Edicions 62, 1987.
- EINAUDI, Giulio. *Fragmentos de memoria*. València: Alfons el Magnànim, 1990.
- ERVITI, José Luis. «La censura de libros en la España franquista: el miedo a la cultura». *El Viejo Topo*, 13 (1977), p. 29-32.
- ESPAR I TICÓ, Josep. *Catalunya sense límits. Memòries, 1963-1996*. Barcelona: Edicions 62, 2001.
- ESTANY, Lara. Entrevista inèdita a Ramon Folch i Camarasa (Palau-Solità i Plegamans, 6 de maig de 2014).
- ESTANY, Lara. «Els efectes de la censura franquista en la traducció catalana d'*Els nus i els morts*, de Norman Mailer». *Quaderns. Revista de Traducció*, 23 (2016), p. 127.
- ESTANY, Lara. «Literatura eròtica sota censura: *Una espia a la casa de l'amor*, d'Anaïs Nin». A: Cerezo, Beatriz; Martínez, Juan José; Richart, Mabel; Zaragoza, Gora (ed.). *Traducción, género y censura en la literatura y en los medios de comunicación*. Granada: Editorial Comares, 2018, p. 49-58.
- ESTANY, Lara. «La censura franquista en la traducció de *Dissabte a la nit i diumenge al matí* (1967), d'Alan Sillitoe». *Anuari Trilcat*, 8 (2018), p. 39-51.
- ESTRUCH, Joan. «L'edició del llibre religiós a Catalunya. Evolució i tendències: 1960-1974». *Perspectiva Social*, 5 (1975), p. 117-137.
- EVEN-ZOHAR, Itamar. «Polysystem Theory». *Poetics Today*, 1, N. 1/2 (*Special Issue: Literature, Interpretation, Communication*, 1979), p. 287-310.
- EVEN-ZOHAR, Itamar. «The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem». *Poetics Today*, 11:1 (1990), p. 45-51.

- FAULÍ, Josep. «La premsa catalana: (1966-1979)». *L'Avenç*, 20 (1979), p. 66-69.
- FAULÍ, Josep. «*Tele/Estel* (1966-1970). Història d'una frustració». Dins: *Tele/Estel, Arreu, Oriflama, Canigó i Presència. Cinc revistes catalanes entre la dictadura i la transició*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1987, p. 11-30.
- FAULÍ, Josep. «Josep M. Boix i Selva: traductor, editor i poeta» *Serra d'Or*, 437 (1996), p. 15-16.
- FAULÍ, Josep. «Del no-res a la plenitud en 65 anys (1939-2004)» A: *Cinc-cents anys de Publicacions de l'Abadia de Montserrat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005, p. 89-123.
- FARRÉS, Ramon. «Les traduccions de Jordi Arbonès: una visió de conjunt». *Quaderns. Revista de Traducció*, 12 (2005), p. 41-46.
- FARRÉS, Ramon (ed.). *Epistolari Jordi Arbonès & Albert Manent*. Lleida: Punctum, 2011.
- FARRÉS, Ramon. «*A la paret, escrit amb guix*. Una antologia de poesia alemanya de combat censurada». *Quaderns. Revista de Traducció*, 20 (2013), p. 89-94.
- FERRATER, Gabriel. *Papers, cartes, paraules*. Barcelona: Quaderns Crema, 1986.
- FERRATER, Joan; OLIVER, Joan (ed.). *Joc de cartes 1948-1984*, a cura d'Antoni Turull. Barcelona: Edicions 62, 1988.
- FERRÉ PAVIA, Carme. *Intel·lectualitat i cultura resistents. «Serra d'Or», 1959-1977*. Cabrera de Mar: Galerada, 2000.
- FERRÉ I TRILL, Xavier. «Censura franquista d'una anotació de dietari de Joan Fuster». *Catalan Review. International Journal of Catalan Culture*, 24 (2015), p. 95-116.

- FERRER I GIRONÈS, Francesc. *La persecució política de la llengua catalana: història de les mesures preses contra el seu ús des de la Nova Planta fins avui*. Barcelona: Edicions 62, 1985.
- FERRER, Josep; PUJADAS, Joan (ed.). *Joan Coromines, 90 anys*. Pineda de Mar/Barcelona: Ajuntament de Pineda de Mar/Curial, 1995.
- FERRER, Josep; PUJADAS, Joan. «Joan Coromines i el VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica de Barcelona». *Revista de Catalunya*, 220 (2006), p. 53-71.
- FERRER, Josep; PUJADAS, Joan (ed.). *Epistolari Joan Coromines & Josep M. Batista i Roca, Joan Triadú, Albert Manent i Max Cahner*. Barcelona: Curial, 2009.
- FERRER, Josep; PUJADAS, Joan (ed.). *Correspondència. Max Cahner Joan Fuster*, vol. 13. València: Edicions 3 i 4, 2012.
- FERRER I ROCA, Josep M. «Escriure i publicar a Barcelona en els darrers cinquanta anys». A: Carreras, Carles; Moreno, Sergio (ed.). *Llegint pedres, escrivint ciutats: unes visions literàries de la ciutat*. Lleida: Pagès, 2009, p. 295-315.
- FIGUERES, Josep M. *Veus de l'exili. 20 testimonis de la diàspora catalana*. Valls: Cossetània, 2007.
- FIGUEROLA, Judit. «Entrevista a Josep M. Güell». *Quaderns. Revista de Traducció*, 18 (2011), p. 249-266.
- FOGUET, Francesc. «La teranyina de la censura franquista. Els escenaris del control». *Hamlet*, 20-21 (2011), p. 68-70.
- FOGUET, Francesc. «Rafael Tasis i el teatre». *Estudis Romànics*, 35 (2013), p. 247-279.

- FOGUET, Francesc. «Joan Fuster: “considerado como elemento catalanista” (1963-1969)». *L’Espill*, 49 (2015), p. 92-109.
- FOGUET, Francesc. «Joan Oliver: “De ideología catalano-separatista, contrario al Régimen” (1963-1971)». *Franquisme & Transició*, 3 (2015), p. 175-288.
- FOGUET, Francesc. «Ricard Salvat, censurat (Salvador Espriu, Bertolt Brecht i Josep Maria Muñoz Pujol)». *Els Marges*, 107 (2015), p. 12-31.
- FOGUET, Francesc; SOPENA, Mireia. «Editar contra la censura. El cas de *Teatre català de postguerra* (1973), de Jordi Arbonès». *Estudis Romànics*, 33 (2011), p. 237-262.
- FOLCH I CAMARASA, Ramon. «La traducció, el país i les circumstàncies». Dins: *Doctor Honoris Causa Ramon Folch i Camarasa*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2006, p. 15-28.
- FONTCUBERTA, Joan. «Pedrolo i La Cua de Palla». *Quaderns. Revista de Traducció*, 14 (2007), p. 49-55.
- FORMOSA, Feliu. *El present vulnerable: Diaris I (1973-1978)*. Barcelona: Laia, 1979.
- FRANQUESA, Montserrat. *La Fundació Bernat Metge, una obra de país (1923-1938)*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2013.
- FRANQUESA, Montserrat. «Katalanische Übersetzungen der griechischen und lateinischen Klassikern unter der Franco Diktatur». Dins: *Studies in Language. Translation and Meaning*. Frankfurt: Peter Lang Edition, 2016, p. 207-217.
- FRANQUESA, Montserrat. «La Fundació Bernat Metge sota el franquisme. L’escenari de la represa (1939-1942)». Dins: *Literatura catalana contemporània: crítica, transmissió textual i didàctica*. Barcelona: Societat Catalana de Llengua i Literatura-UVic, 2016, p. 49-70.

- FRANQUESA, Montserrat. «Traducciones al catalán y exilio franquista». *Cadernos de tradução*, 38 (1) (2018), p. 36-46.
- FREELING, Nicolas. *Meinard Stam, ara difunt*. Barcelona: Edicions 62, 1969.
- FUSTER, Joan. *L'aventura del llibre català*. Barcelona: Empúries, 1992.
- FUSTER, Joan. «Traduccions al català». *Papers d'exili (1950-1967)*. Barcelona: Curial, 1995.
- GABILÁN, Luís; ALCAHUD, Wenceslao D. *Legislación española*. Sant Sebastià: Librería Internacional, 1936-1939, vol. I-V.
- GALLÉN, Enric. «La literatura sota el franquisme: de l'ostracisme a la represa pública». Dins: [Comas, Antoni; Molas, Joaquim; Riquer, Martí]. *Història de la literatura catalana*, vol. X. Barcelona: Ariel, 1987, p. 213-242.
- GALLÉN, Enric (et al.) (ed.). *L'art de traduir. Reflexions sobre la traducció al llarg de la història*. Vic: Eumo, 2000.
- GALLÉN, Enric. «Traducció i censura teatral sota la fèrula franquista dels anys cinquanta». *Quaderns. Revista de Traducció*, 20 (2013), p. 95-116.
- GALLÉN, Enric. «Xavier Regàs, traductor del teatre de bulevard». *Bulletin Hispanique*, vol. 115, 2 (2013), p. 573-588.
- GALLÉN, Enric. «Censura teatral y moral católica a fines de los cincuenta. A propósito de *Mon cœur balance*, de Michel Duran, traducción de Xavier Regàs». *Represura*, 1 (2015), p. 93-183.
- GALLÉN, Enric; RUIZ CASANOVA, José F. (ed.). *Josep M. Castellet, editor i mediador cultural*. Lleida: Punctum, 2015.
- GALLOFRÉ I VIRGILI, Maria Josepa. *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1962)*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, Facultat de Lletres, 1990. Tesi doctoral.

- GALLOFRÉ I VIRGILI, Maria Josepa. *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991.
- GALLOFRÉ I VIRGILI, Maria Josepa. «La censura franquista davant la llengua». Dins: *Miscel·lània Jordi Carbonell*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991, p. 277-283.
- GALLOFRÉ I VIRGILI, Maria Josepa. «La conjuntura de 1951 i els criteris de la censura». Dins: *Miscel·lània d'homenatge a Josep Benet*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991, p. 621-630.
- GALLOFRÉ I VIRGILI, Maria Josepa. «La “meditació catalanista”: una de les obsessions persistents de la censura durant el franquisme. Alguns exemples dels anys cinquanta i començaments dels seixanta». Dins: *Miscel·lània Joan Fuster*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991, p. 339-348.
- GALLOFRÉ I VIRGILI, Maria Josepa. «Les “nuevas normas sobre idiomas regionales” i les traduccions durant els anys cinquanta». *Els Marges*, 44 (1991), p. 5-17.
- GALLOFRÉ I VIRGILI, Maria Josepa. «El llibre català durant el primer franquisme». *Serra d'Or*, 429 (1995), p. 19-21.
- GALLOFRÉ I VIRGILI, Maria Josepa (ed.). *Amb les pedres disperses. Cartes 1946-1962*. Barcelona: Destino, 2003.
- GALLOFRÉ I VIRGILI, Maria Josepa. «Autarquia i localisme. Les traduccions a la immediata postguerra». *Quaderns. Revista de Traducció*, 20 (2013), p. 69-75.
- GARCIA, Xavier (ed.). *Rellegir Pedrolo*. Barcelona: Edicions 62, 1992.
- GARCIA, Xavier (ed.). *Epistolari. Manuel de Pedrolo*, vol. I i II. Lleida: Universitat de Lleida, 1997.
- GASSOL, Olívia. «El franquisme a Catalunya: intel·lectuals, cultures, llengües. Balanç i perspectives (2000-2015)». *Journal of Catalan Studies*, 20 (2017), p. 34-63.

- GASSOL, Olívia; SOPENA, Mireia. «La cultura catalana, asediada. Un balance crítico de los estudios sobre la censura franquista». *Represura*, 2 (2017), p. 95-138.
- GELI, Carles; HUERTAS, Josep Maria. *Les tres vides de «Destino»*. Barcelona: Anagrama, 1990.
- GENTZLER, Edwin. *Contemporary Translation Theories*. Londres/Nova York: Routledge, 1993.
- GIBBELS, Elisabeth. «Translators, the Tacit Censors». Dins: Ní Chuilleanáin, Eiléan; Ó Cuilleanáin, Cormac; Parris, David (ed.). *Translation and Censorship Patterns of Communication and Interference*. Dublín: Four Courts Press, 2009, p. 57-74.
- GODAYOL, Pilar. «Maria Aurèlia Capmany, feminisme i traducció». *Quaderns. Revista de Traducció*, 14 (2007), p. 11-18.
- GODAYOL, Pilar. «Triplement subalternes». *Quaderns. Revista de Traducció*, 15 (2008), p. 41-50.
- GODAYOL, Pilar. «Carme Serrallonga, el plaer de traduir». *Quaderns. Revista de Traducció*, 17 (2010), p. 17-23.
- GODAYOL, Pilar. «Feminism and Translation in the 1960s: the Reception in Catalunya of Betty Friedan's *The Feminine Mystique*». *Translation Studies*, 7 (3) (2014), p. 267-283.
- GODAYOL, Pilar. «Simone de Beauvoir bajo la dictadura franquista: las traducciones al catalán». *Quaderns de Filologia. Estudis Literaris*, 20 (2015), p. 17-34.
- GODAYOL, Pilar. *Tres escriptors censurades. Simone de Beauvoir, Betty Friedan & Mary McCarthy*. Lleida: Punctum, 2016.
- GODAYOL, Pilar; TARONNA, Annarita. *Foreign Women Authors under Fascism and Francoism. Gender, Translation and Censorship*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2018.

- GÓMEZ CASTRO, Cristina. «La narrativa traducida del inglés en la transición y su contribución al panorama cultural español: el deterioro y desmantelamiento de la censura». Dins: *Actes del congrés La transició de la dictadura franquista a la democràcia*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2005, p. 468-474.
- GÓMEZ CASTRO, Cristina. *Traducción y censura de textos narrativos inglés-español en la España franquista y de transición: TRACEni (1970-1978)*. León: Universitat de León, 2009. Tesi doctoral.
- GRASS, Günter. *El gat i la rata*. Barcelona: Edicions 62, 1968.
- GUBERN, Román. *La censura: función política y ordenamiento jurídico bajo el franquismo (1936-1975)*. Barcelona: Península, 1981.
- GÜELL, Antoni M.; REIXACH, Modest. *La producció editorial a les àrees lingüístiques restringides: el cas català*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 1978.
- GUILLAMET, Jaume. *La nova premsa catalana*. Barcelona: Edicions 62, 1975.
- HERMANS, Theo. *The Manipulation of literature: Studies in Literary Translation*. Londres/Sidney: Croom Helm, 1985.
- HEMINGWAY, Ernest. *Més enllà del riu i sota els arbres*. Barcelona: Edicions 62, 1967.
- HERMANS, Theo. *Translation in Systems: Descriptive and System-oriented Approaches Explained*. Brooklands: St. Jerome, 1999.
- HERNÀNDEZ, Pau Joan. «Poblet adapta Simenon. Una tria ètica». *Quaderns. Revista de Traducció*, 22 (2015), p. 69-73.
- HINOJOSA, Rafael. *La JOC entre l'Església i el món obrer. Testimoni i documents de la JOC, en l'època franquista*. El Prat de Llobregat: Rúbrica, 1998.

- HOLMES, J. «The Name and Nature of Translation Studies». Dins: *Translated Papers in Literary Translation and Translation Studies*. Amsterdam: Rodopi, 1988, p. 67-80.
- HURTADO ALBIR, Amparo. *Traducción y traductología: Introducción a la traductología*. Madrid: Cátedra, 2001.
- HURTLEY, Jacqueline. *Josep Janés, el combat per la cultura*. Barcelona: Curial, 1986.
- HURTLEY, Jacqueline. *José Janés: editor de literatura inglesa*. Barcelona: PPU, 1992.
- IBARZ, Mercè. «El pensament fermat de Joan Sales». *L'Avenç*, 67 (1984), p. 13-21.
- INSTITUTO NACIONAL DEL LIBRO ESPAÑOL. *Llibres en català*. Barcelona, 1967, 173 p.
- IRIBARREN, Jesús. *Medio siglo de relaciones Iglesia-Estado en España (1936-1986)*. Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos, 1992.
- IRIBARREN, Teresa. «James Joyce a Catalunya (1921-1936)». *Els Marges*, 72 (2004), p. 21-44.
- IRIBARREN, Teresa. «The Reception of James Joyce in Catalonia». Dins: Lernout, Geert (ed.). *The Reception of James Joyce in Europe*. Londres: Thoemmes Continuum, 2004, p. 445-454.
- JANÉ-LLIGÉ, Jordi. *La recepció de Heinrich Böll a Espanya*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2006. Tesi doctoral.
- JANÉ-LLIGÉ, Jordi. «Narrativa alemanya de postguerra: autors traduïts i censura». *Quaderns. Revista de Traducció*, 20 (2013), p. 117-145.
- JANÉ-LLIGÉ, Jordi. «Traducción, censura y construcción del discurso literario. La labor de los editores J. Janés, C. Barral y J. M. Castellet durante el franquismo». *Quaderns de Filologia. Estudis Literaris*, 20 (2015), p. 73-90.

- JAPRISOT, Sébastien. *Piège pour Cendrillon*. Paris: Éditions Denoël, 1965.
- JONES, Dereck (ed.). *Censorship. A World Encyclopedia*, 4 vol. Londres/Chicago: Fitzroy Dearborn Publishers, 2001.
- JOYCE, James. *Retrat de l'artista adolescent*. Barcelona: Vergara, 1967.
- JULIO, Teresa. «Danton's Tod, de Georg Büchner: Traducciones y censura en la España franquista». *Quaderns de Filologia. Estudis Literaris*, 20 (2015), p. 91-105.
- KEROUAK, Jack. *Els pòtols místics*. Barcelona: Aymà, 1967.
- LAFARGA, Francisco; PEGENAUTE, Luis (ed.). *Historia de la traducción en España*. Salamanca: Ambos Mundos, 2004.
- LAFARGA, Francisco; PEGENAUTE, Luis (ed.). *Diccionario histórico de la traducción en España*. Madrid: Gredos, 2009.
- LAÍN ENTRALGO, Pedro. *Descargo de conciencia*. Barcelona: Barral, 1976.
- LARRAZ, Fernando. *El monopolio de la palabra: el exilio intelectual en la España franquista*. Madrid: Biblioteca Nueva, 2009.
- LARRAZ, Fernando. *Letricidio español. Censura y novela durante el franquismo*. Gijón: Trea, 2014.
- LE CARRÉ, John. *Trucada per al mort*. Barcelona: Edicions 62, 1968.
- LEFEVERE, André. «Translated Literature: Towards an Integrated Theory». *Bulletin of the Midwest Modern Language Association*, 1 (1) (1981), p. 68-78.
- LEFEVERE, André (ed.). *Translation, History, Culture. A Sourcebook*. Londres: Routledge, 1992.
- LEFEVERE, André. *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*. Londres: Routledge, 1992.

- LEFEVERE, André. *Translating Literature. Practice and Theory in a Comparative Literature Context*. Nova York: The Modern Language Association of America, 1992.
- LLADÓ, Ramón. «Sobre literatura i sobre traduccions. Entrevista amb Ramon Folch i Camarasa». *Quaderns. Revista de Traducció*, 11 (2004), p. 215-222.
- LLANAS, Manuel. *El llibre i l'edició a Catalunya: apunts i esbossos*. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya, 2001.
- LLANAS, Manuel. *L'edició a Catalunya: el segle XX (1939-1975)*. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya, 2006.
- LLANAS, Manuel. *Sis segles d'edició a Catalunya*. Vic: Eumo, 2007.
- LLANAS, Manuel (ed.). *Gaziel i Josep M. Cruzet (i l'Editorial Selecta) Correspondència (1951-1964)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2013.
- LLANAS, Manuel; PINYOL, Ramon. *Proa 1928-2003: 75 anys A Tot Vent*. Barcelona: Proa, 2003.
- LLOBET, Alexis. «Entrevista a Francesc Vallverdú». *Quaderns. Revista de Traducció*, 19 (2012), p. 397-410.
- LÓPEZ RAIMUNDO, Gregorio. *Primera clandestinidad. Memorias*. Barcelona: Antártida/Empúries.
- MANENT, Albert. *Literatura catalana a debat*. Barcelona: Selecta, 1968.
- MANENT, Albert. «Antecedents i història d'una aventura cultural: Edicions Proa». Dins: *Escriptors i editors dels nou-cents*. Barcelona: Curial, 1984, p. 180-202.
- MANENT, Albert. «Rafael Tasis, el desig de servir». Dins: *El molí de l'ombra: dietari polític i retrats, 1946-1975*. Barcelona: Edicions 62, 1986, p. 173-181.
- MANENT, Albert. «Els llibres de bibliòfil en català (1941-1962)». Dins: *Miscel·lània Joan Gili*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988, p. 321-360.

- MANENT, Albert. *Solc de les hores: retrats d'escriptors i de polítics*. Barcelona: Destino, 1993.
- MANENT, Albert. *Marià Manent. Biografia íntima i literària*. Barcelona: Planeta, 1995.
- MANENT, Albert. «Monitor, revista literaria en catalán no autorizada por el franquismo». *Ínsula. Revista de Letras y Ciencias Humanas*, 684 (2003), p. 7-11.
- MANENT, Albert. «Rafael Tasis, intel·lectual polifacètic». Dins: *Rafael Tasis: 1906-2006: centenari*. Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes, 2006, p. 29-43.
- MANENT, Albert. *La represa*. Barcelona: Edicions 62, 2008.
- MANJÓN ESTEBAN, Alfonso. *Las reconstrucciones del pasado nacional. Cataluña en el discurso de la historiografía de posguerra (1939-1959)*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, 1994-1995.
- MARCO, Joaquim. *Sobre literatura catalana i altres assaigs*. Barcelona: Llibres de Sinera, 1968.
- MARCO, Josep. «Funció de les traduccions i models estilístics: el cas de la traducció al català al segle XX». *Quaderns. Revista de Traducció*, 5 (2000), p. 29-44.
- MARÍN, Dolors; RAMÍREZ, Agnès. *Editorial Nova Terra (1958-1978): un referent*. Barcelona: Mediterrània, 2004.
- MARIN CORBERA, Martí. «Els estudis sobre el franquisme català i a Catalunya, 2001-2016. Una desacceleració». *Journal of Catalan Studies*, 20 (2017), p. 22-33.
- MARTÍN, Àlex. *La recepció de la novel·la negra en la literatura catalana: Rafael Tasis, Manuel de Pedrolo i Jaume Fuster*. Salamanca: Universidad de Salamanca, 2010. Tesi doctoral.
- MARTÍN, Àlex. *Rafael Tasis, novel·lista policíac*. Barcelona: Alrevés, 2015.

- MARTÍN RUANO, M. Rosario. *Traducción y corrección política. Interrelaciones teóricas, reescrituras ideológicas, trasvases interculturales*. Salamanca: Universidad de Salamanca, 2001. Tesis doctoral.
- MARTÍNEZ GILI, Raül D.; PALAU, Montserrat (ed.). *Maria Aurèlia Capmany: l'afirmació en la paraula*. Valls: Cossetània, 2002.
- MARTÍNEZ HOYOS, Francisco. *La JOC a Catalunya. Els senyals d'una Església del demà (1947-1975)*. Barcelona: Mediterrània, 2000.
- MARTÍNEZ MARTÍN, Jesús Antonio. «Editoriales conflictivas y disidentes en tiempos de dictadura (1966-1975)». *Arbor: Ciencia*, vol. 187, 747 (2011), p. 127-141.
- MARTÍNEZ MARTÍN, Jesús Antonio (coord.). *Historia de la edición en España (1939-1975)*. Madrid: Marcial Pons, 2015.
- MARTÍNEZ RUS, Ana. *La persecución del libro. Hogueras, infiernos y buenas lecturas (1936-1951)*. Gijón: Trea, 2014.
- MARTÍNEZ RUS, Ana; PÉREZ-OLIVARES, Alejandro. «Libros incautados, infiernos vigilantes. La biblioteca del Archivo de la Cruzada y el Boletín de Información Antimarxista (1936-1948)». *Represura*, 3 (2018), p. 5-38.
- MASSOT I MUNTANER, Josep. *Aproximació a la història religiosa de la Catalunya contemporània*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1973.
- MASSOT I MUNTANER, Josep. *Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra (1930-1950)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1978.
- MASSOT I MUNTANER, Josep. *Els creadors del Montserrat modern*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1979.
- MASSOT I MUNTANER, Josep. «La represa del llibre català a la postguerra». *Els Marges*, 17 (1979), p. 88-102.

- MASSOT I MUNTANER, Josep. *Els escriptors i la guerra civil a les Illes Balears*.
Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990.
- MASSOT I MUNTANER, Josep. *Església i societat a la Catalunya contemporània*.
Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.
- MCBAIN, Ed. *El ritual de la sang*. Barcelona: Edicions 62, 1967.
- MCCARTHY, Mary. *Aparadors per a una dona*. Barcelona: Edicions 62, 1969.
- MCCULLERS, Carson. *El cor és un caçador solitari*. Barcelona: Edicions 62, 1965.
- MERINO ÁLVAREZ, Raquel. «Traducción y censura: investigaciones sobre la cultura traducida inglés-español (1938-1985)». *Represura*, 2 (2017), p. 139-163.
- MESEGUER, Purificación. *Sobre la traducción de libros al servicio del franquismo: sexo, política y religión*. Berna: Peter Lang, 2015.
- MIRACLE, Josep. *Quatre coses del meu temps*. Barcelona: La Paraula Viva, 1976.
- MIRALLES, Mercè. «Mig segle de llibres». *Presència*, 2095 (2012), p. 6-9.
- MIRÓ, Ramon. «La novel·la policíaca catalana: Rafael Tasis, un iniciador». *L'Estrof*, 7 (1982), p. 55-66.
- MOLAS, Joaquim. «La Selecta, una editorial significativa». *L'Avenç*, 6 (1977), p. 39-43.
- MOLAS, Joaquim. «La cultura catalana i la seva estratificació». Dins: *Reflexions crítiques sobre la cultura catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1983, p. 133-155.
- MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere. *La anatomía del franquismo. De la supervivencia a la agonía, 1945-1977*. Barcelona: Crítica, 2008.
- MOLL. *Els altres quaranta anys (1935-1974)*. Mallorca: Moll, 1975.
- MONTEJO GURRUCHAGA, Lucía. *Discurso de autora: género y censura en la narrativa española de posguerra*. Madrid: UNED, 2013.

- MORA, Anna Cristina. «Entrevista a Josep Vallverdú, traductor». *Quaderns. Revista de Traducció*, 8 (2002), p. 121-131.
- MORÁN, Gregorio. *El cura y los mandarines (Historia no oficial del bosque de los letrados. Cultura y política en España, 1962-1966)*. Madrid: Akal, 2014.
- MORET, Xavier. *Tiempo de editores. Historia de la edición en España, 1939-1975*. Barcelona: Destino, 2002.
- MUNDAY, Jeremy. «Using sources to produce a microhistory of translation and translators: theoretical and methodological concerns». *The Translator*, 20 (1) (2014), p. 64-80.
- MUNNÉ, Antoni. «Nova Terra». Dins: *Diccionari d'Història Eclesiàstica de Catalunya* (DHEC). Barcelona: Generalitat de Catalunya/Claret, vol. II, 1998-2001.
- MUNNÉ, Antoni; TORRENTS, Ramon. «Jaume Aymà, entre la llengua i la literatura». *L'Avenç*, 79 (1985), p. 10-14.
- MUÑOZ LLORET, Teresa. *Josep M. Castellet. Retrat de personatge en grup*. Barcelona: Edicions 62, 2006.
- MUÑOZ SORO, Javier. *Cuadernos para el Diálogo (1963-1976). Una historia cultural del segundo franquismo*. Madrid: Marcial Pons, 2006.
- NORD, Christiane. *Text Analysis in Translation*. Amsterdam: Rodopi, 1991.
- NORD, Christiane. *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. Manchester: St. Jerome, 1997.
- ORTEGA SÁEZ, Marta. *Traducciones del franquismo en el mercado literario español contemporáneo: el caso de Jane Eyre de Juan G. de Luaces*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2013. Tesi doctoral.

- ORTÍN, Marcel. «Las traducciones del *Noucentisme* a la actualitat». A: Lafarga, Francisco; Pegenaute, Luis (ed.). *Historia de la traducción en España*. Salamanca: Ambos Mundos, 2004, p. 674-694.
- OZAKI, Milton K. *Enquesta*. Barcelona: Edicions 62, 1968.
- PAGÈS I BLANCH, Pelai (coord.). *Franquisme i repressió. La repressió franquista als Països Catalans (1939-1975)*. València: Universitat de València, 2004.
- PARCERISAS, Francesc. «Traducció, edició i ideologia». Dins: Borillo, Josep Marco (ed.). *La traducció literària*. Castelló: Universitat Jaume I, 1995, p. 93-105.
- PARCERISAS, Francesc. «Manuel de Pedrolo, introductor a Catalunya de la narrativa nord-americana contemporània». *Quaderns. Revista de Traducció*, 14 (2007), p. 39-48.
- PARCERISAS, Francesc. «Montserrat Abelló traductora, amb motiu dels seus 90 anys». *Quaderns. Revista de Traducció*, 16 (2009), p. 101-103.
- PARCERISAS, Francesc. *Traducció, edició, ideologia: Aspectes sociològics de les traduccions de La Bíblia i de L'Odissea al català*. Vic: Eumo, 2009.
- PASOLINI, Pier Paolo. *Una vida violenta*. Barcelona: Edicions 62, 1967.
- PASQUAL, Marta. *Joan Sales, la ploma contra el silenci*. Barcelona: A Contra Vent, 2012.
- PAVESE, Cesare. *El company*. Barcelona: Edicions 62, 1967.
- PEDROLO, Manuel de. «Les lletres. Manuel de Pedrolo». *Serra d'Or*, 7 (1961), p. 14.
- PEDROLO, Manuel de. «El meu gra de sorra a la història de la censura». *Serra d'Or*, 226-227 (1978), p. 43-44.
- PEDROLO, Manuel de. *El llegir no fa perdre l'escriure*. Lleida: Pagès, 1994.
- PÉREZ MORAGON, Francesc. *Publicacions valencianes (1939-1973)*. València: Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de València, 1974.

- PERICAY, Xavier; TOUTAIN, Ferran. *El malentès del noucentisme. Tradició i plagi a la prosa catalana moderna*. Barcelona: Proa, 1996.
- PIJUAN VALLVERDÚ, Alba. «Entrevista a Jordi Arbonès». *Quaderns. Revista de Traducció*, 10 (2003), p. 153-163.
- PIJUAN VALLVERDÚ, Alba. «Aproximació a l'obra assagística de Jordi Arbonès sobre la traducció». *Quaderns. Revista de Traducció*, 12 (2005), p. 33-40.
- PIJUAN VALLVERDÚ, Alba. «Anàlisi del mecanoscrit i la correcció de la traducció de Manuel de Pedrolo de *Llum d'agost*». *Quaderns. Revista de Traducció*, 14 (2007), p. 57-66.
- PIJUAN VALLVERDÚ, Alba. «Manuel de Pedrolo, traductor». *Quaderns Pedrolians*, 1 (2008), p. 47-57.
- PINYOL, Ramon; VILARDELL, Laura. «La censura franquista contra un intel·lectual addicte al règim. El cas del romanès Vintilă Horia i la traducció al català de *Déu ha nascut a l'exili*». Dins: Angheluță, Mioara Adelina; Balaș, Oana-Dana (et.al) (ed.). *Traduccions i diàlegs culturals amb el català*. Bucarest: Universitat de Bucarest, 2018, p. 163-177.
- PIÑOL I FONT, Josep M. *El nacionalcatolicisme a Catalunya i la resistència (1926-1966)*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona/Edicions 62, 1993.
- PLA, Xavier. *Simenon i la connexió catalana*. València: Edicions 3 i 4, 2007.
- POBLET, Josep M. *Rafael Tasis: conducta i exemple*. Barcelona: Grijalbo, 1967.
- PONS, Agustí. *Maria Aurèlia Capmany. L'època d'una dona*. Barcelona: Columna, 2000.
- RAFANELL, August. *Notícies d'abans d'ahir. Llengua i cultura catalanes del segle XX*. Barcelona: A Contra Vent, 2011.

- REISS, Katharina; VERMEER, Hans. *Fundamentos para una teoría funcional de la traducción*. Madrid: Akal, 1996.
- RIBA SANMARTÍ, Caterina; SANMARTÍ ROSET, Carme. «Censura moral en la novela rosa. El caso de Elinor Glyn». *Represura*, 2 (2017), p. 40-55.
- RICHARDS, Michael. *Un tiempo de silencio. La guerra civil y la cultura de la represión en la España de Franco, 1936-1945*. Barcelona: Crítica, 1999.
- RIERA LLORCA, Vicenç. *Nou obstinats*. Barcelona: Selecta, 1971, p. 201-226.
- RIUDREJO, Dionisio. *Entre literatura y política*. Madrid: Seminarios y Ediciones, 1973.
- RIUDREJO, Dionisio. *Casi unas memorias*. Barcelona: Planeta, 1976.
- RODRÍGUEZ ESPINOSA, Marcos. «Identidad nacional y traducción. Entrevista con Jordi Arbonès i Montull». *Trans*, 6 (2002), p. 215-224.
- RODRÍGUEZ PUÉRTOLAS, Julio. *Historia de la literatura fascista*, vol. II. Madrid: Akal, 2002.
- ROJAS CLAROS, Francisco. *Dirigismo cultural y disidencia editorial en España (1962-1973)*. Alacant: Publicaciones de la Universidad de Alicante, 2013.
- ROJAS CLAROS, Francisco. «La represión de la disidencia editorial. Denuncias y secuestros de libros en España durante la “era Fraga” (1966-1969)». *Represura*, 2 (2017), p. 7-39.
- ROJAS CLAROS, Francisco. «Poder, disidencia editorial y cambio cultural en España durante los años 60». *Pasado y Memoria. Revista de Historia Contemporánea*, 5 (2006), p. 59-80.

- RUIZ BAUTISTA, Eduardo. «En pos del “buen lector”: censura editorial y clases populares durante el primer franquismo (1939-1945)». *Espacio, Tiempo y Forma, Historia Contemporánea*, Serie V, 16 (2004), p. 231-252.
- RUIZ BAUTISTA, Eduardo. «La Editora Nacional (1941-1945): primeros pasos y traspiés». *Historia y Política: Ideas, Procesos y Movimientos Sociales*, 13 (2005), p. 99-120.
- RUIZ BAUTISTA, Eduardo. *Los señores del libro: propagandistas, censores y bibliotecarios en el primer franquismo*. Gijón: Trea, 2005.
- RUIZ BAUTISTA, Eduardo (coord.). *Tiempo de censura. La represión editorial durante el franquismo*. Gijón: Trea, 2008.
- SALES, Joan. «Pròleg del traductor». Dins: Delluc, Loís. *El garrell*. Barcelona: Club Editor, 1963.
- SALES-BALMES, Lluís. «La paraula als editors». *Serra d'Or*, 4 (1966), p. 61-68.
- SAMSÓ, Joan. «El mecenatge cultural de postguerra. Benèfica Minerva». *Revista de Catalunya*, 37 (1990), p. 41-52.
- SAMSÓ, Joan. *La cultura catalana entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, vol. I-II.
- SAMSÓ, Joan. «L'activitat editorial en català entre el 1939 i el 1951». *Afers*, 22 (1995), p. 555-569.
- SAMSÓ, Joan. «La llengua i la literatura catalana a la primera postguerra: de la clandestinitat a la represa pública». Dins: Bru Sala, Xavier; Dropez, Carme (ed.). *Exili interior, represa i transició*. Barcelona: Proa, 2003, p. 39-50.
- SAMSÓ, Joan. *El mecenatge cultural a Catalunya durant el segle XX*. Barcelona: Proa, 2006.

- SÁNCHEZ REBOREDO, José. *Palabras tachadas. Retórica contra censura*. Alacant: Instituto de Estudios Juan Gil Albert, 1988.
- SÁNCHEZ VIGIL, Juan Miguel. *La edición en España: Industria cultural por excelencia*. Gijón: Trea, 2009.
- SANCHIS, Vicent. *Tebeos mutilados. La censura franquista contra Editorial Bruguera*. Barcelona: Ediciones B, 2010.
- SANTACANA I TORRES, Carles. *El franquisme i els catalans: els informes del Consejo Nacional del Movimiento: 1962-1971*. Catarroja: Afers, 2000.
- SANTAMARIA, Laura. «Cultural References in Translation: Informative Contribution and Cognitive Values». Dins: Marilyn Gaddis Rose (ed.). *Beyond the Western Tradition*. Binghamton: National Resource Center for Research in Translation and Interpretation, 2000, p. 415-426.
- SANZ VILLANUEVA, Santos. *La novela española durante el franquismo*. Madrid: Gredos, 2010.
- SCIASCIA, Leonardo. *A cadascú el que és seu*. Barcelona: Edicions 62, 1968.
- SELLENT, Joan. «La traducció literària en català al segle XX: alguns títols representatius». *Quaderns. Revista de Traducció*, 2 (1998), p. 23-32.
- SERRAHIMA, Maurici. *Del passat quan era present I (1940-1947)*. Barcelona: Edicions 62, 1972.
- SERRAHIMA, Maurici. «Novel·la, ressò de la història». *Serra d'Or*, 188 (1975), p. 42.
- SERRAHIMA, Maurici. *Del passat quan era present III (1959-1963)*, a cura de Josep Poca i Gaya. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004.

- SERRAHIMA, Maurici. *Del passat quan era present IV (1964-1968)*, a cura de Josep Poca i Gaya. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.
- SERRAHIMA, Maurici. *Del passat quan era present V (1969-1971)*, a cura de Josep Poca i Gaya. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.
- SERRANO SÚÑER, Ramón. *Entre el silencio y la propaganda. La historia como fue. Memorias*. Barcelona: Planeta, 1977.
- SIMBOR, Vicent. «Rafael Tasis, el crític que estimava la novel·la». *Llengua & Literatura*, 15 (2007), p. 233-255.
- SIMENON, Georges. *L'home que mirava passar els trens*. Barcelona: Edicions 62, 1964.
- SIMENON, Georges. *La pell d'un home*. Barcelona: Edicions 62, 1964.
- SIMON, Sherry. *Gender in Translation. Cultural Identity and the Politics of Translation*. Londres/Nova York: Routledge, 1996.
- SINOVA, Justino. *La censura de prensa durante el franquismo*. Madrid: Espasa Calpe, 1989.
- SOLÉ I SABATÉ, Josep M.; VILLARROYA, Joan. *Cronologia de la repressió de la llengua i la cultura catalanes (1936-1975)*. Barcelona: Curial, 1993.
- SOLÉ TURA, Jordi. *Una història optimista: Memòries*. Barcelona: Edicions 62, 1999.
- SOPENA, Mireia. *Editar la memòria. L'etapa resistent de Pòrtic (1963-1976)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006.
- SOPENA, Mireia. «Intel·lectuals i pensament sota censura. Les traduccions de "Llibres a l'Abast" (1963-1977)». A: *Actes del Catorzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. I (2009), p 415-425.

- SOPENA, Mireia. *Josep Pedreira, un editor en terra de naufragis. Els llibres de l'Óssa Menor (1949-1963)*. Barcelona: Proa, 2011.
- SOPENA, Mireia. «"Con vigilante espíritu crítico". Els censors en les traduccions assagístiques d'Edicions 62». *Quaderns. Revista de Traducció*, 20 (2013), p. 147-161.
- SOPENA, Mireia. «Los satélites de la curia diocesana. Censores eclesiásticos en la Barcelona de los sesenta». Dins: Gallén, Enric (dir.). «La censura franquista y la literatura y la cultura en lengua catalana». *Represura*, 1 (2015), p. 66-92.
- SOPENA, Mireia. «Miquel Plana: l'ofici de bibliòfil. El traç de Narcís Comadira en l'obra de l'editor garrotxí». *Revista de Girona*, 292 (2015), p. 44-45.
- SPARK, Muriel. *El punt dolç de la senyoreta Brodie*. Barcelona: Edicions 62, 1967.
- STASIAKIEWICZ, Zofia. «L'obra literària de Witold Gombrowicz a Catalunya i la censura franquista (1947-1973)». *Anuari Trilcat*, 6 (2016), p. 76-89.
- STEINBECK, John. *Homes i ratolins*. Perpinyà: Proa, 1964.
- STEINER, George. *After Babel. Aspects of Language and Translation*. Nova York: Oxford University Press, 1975.
- TASIS, Rafael. «Traduccions i traductors». *Vida Nova* [Montpeller], 31 (1964), p. 1-8.
- TORRENTS, Ricard. «La poeta traductora Montserrat Abelló. Semblança homenatge en les IX jornades de Traducció a Vic». *Quaderns. Revista de Traducció*, 13 (2006), p. 95-103.
- TORRES, Estanislau. *Els escriptors catalans parlen*. Barcelona: Nova Terra, 1973.
- TORRES, Estanislau. *Les tisoires de la censura*. Lleida: Pagès, 1995.
- TOURY, Gideon. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam/Filadèlfia: John Benjamins, 1995.

- TREE, Matthew. «Arbonès, Miller i Nin». *Quaderns. Revista de Traducció*, 12 (2005), p. 77-81.
- TRIADÚ, Joan. *La cultura catalana i el poble*. Barcelona: Selecta, 1961.
- TRIADÚ, Joan. *Llegir com viure*. Barcelona: Fontanella, 1963.
- TRIADÚ, Joan. «Després d'una generació sense traduccions». *Serra d'Or*, 106 (1968), p. 39-41.
- TRIADÚ, Joan. «Tretze anys d'edició de novel·les». *Serra d'Or*, 110 (1968), p. 75-76.
- TRIADÚ, Joan. «Panorama de traduccions de novel·la. Poc però bo». *Serra d'Or*, 133 (1970), p. 61, 63-65.
- TRIADÚ, Joan. «Panorama de novel·la traduïda. Una qualitat sempre revulsiva». *Serra d'Or*, 168 (1973), p. 41-43.
- TRIADÚ, Joan. «Manuel de Pedrolo i l'aventura d'escriure». Dins: Garcia, Xavier (ed.). *Rellegir Pedrolo*. Barcelona: Edicions 62, 1992, p. 11-31.
- UDINA, Dolors. «La correspondència de Jordi Arbonès». *Quaderns. Revista de Traducció*, 12 (2005), p. 25-32.
- VALLVERDÚ, Francesc. «Intrigues i batecs». *Serra d'Or*, 94 (1967), p. 37.
- VALLVERDÚ, Francesc. *L'escriptor català i el problema de la llengua*. Barcelona: Edicions 62, 1968.
- VALLVERDÚ, Francesc. «Cinquanta anys de l'edició en català (1936-1986)». Dins: *Edicions 62. Vint-i-cinc anys (1962-1987)*. Barcelona: Edicions 62, 1987, p. 111-118.
- VALLVERDÚ, Francesc. «La traducció i la censura franquista: la meva experiència a Edicions 62». *Quaderns. Revista de Traducció*, 20 (2013), p. 9-16.

- VAN DEN HOUT-HUIJBEN, Lidwina M. «Sobre la censura i l'obra de Manuel de Pedrolo. El cas d'*Acte de violència*». *Revista de Catalunya*, 124 (1997), p. 113-129.
- VAN DEN HOUT-HUIJBEN, Lidwina M. «La censura y el caso de Manuel de Pedrolo. Las novelas “perdidas”». *Represura*, 4 (2007).
- VAN DEN HOUT-HUIJBEN, Lidwina M. *El rojo crítico. Expansión de la literatura catalana bajo censura (1962-1977)*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, 2015. Tesis doctoral.
- VANDAELEN, Jeroen. «It Was What It Wasn't: Translation and Francoism». Dins: Rundle, Christopher; Sturge, Kate (ed.). *Translation under fascism*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010, p. 84-116.
- VENUTI, Lawrence. *The Translator's Invisibility A History of Translation*. Londres: Routledge, 1995.
- VERRIÉ, Jordi. «Resistir amb llibres». *Serra d'Or*, 223 (1978), p. 17-21.
- VERRIÉ, Jordi. «Ja és història. Permís per a llegir. 1939-1975». *Serra d'Or*, 235 (1979), p. 21-26.
- VIDAL CLARAMONTE, M. del Carmen África. *Traducción, manipulación, deconstrucción*. Salamanca: Colegio de España, 1996.
- VILA-SANJUÁN, Sergio. *Pasando página: autores y editores de la España democrática*. Barcelona: Destino, 2003.
- VILARDELL, Laura. «Albert Camus y la censura franquista en la colección “Isard”, de la Editorial Vergara». Dins: Gallén, Enric (dir.). «La censura franquista y la literatura y la cultura en lengua catalana». *Represura*, 1 (2015), p. 93-107.
- VILARDELL, Laura (ed.). *Traducció i censura en el franquisme*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2016.

- VILLALONGA, Llorenç. «Pròleg del traductor català». Dins: Lampedusa, Giuseppe Tomasi di. *El guepard*. Barcelona: Club Editor, 1963.
- VILLALONGA, Llorenç. «Notes autobiogràfiques», recollides per Damià Ferrà-Ponç. *Randa*, 15 (1983), p. 131-168.
- VILLALBA, Javier. «Iglesia-Estado en el Franquismo». *Historia*, 16 (I), 9 (1977), p. 71-99.
- WEST, Nathanael. *Senyoreta Corsolitari*. Barcelona: Edicions 62, 1968.
- YSÀS, Pere. *Disidencia y subversión: la lucha del régimen franquista por su supervivencia, 1960-1975*. Barcelona: Crítica, 2004.
- ZARAGOZA, Gora. *Criticadas, censuradas... olvidadas. Las novelistas inglesas del siglo XX y su traducción al castellano*. València: Universitat de València, 2008. Tesi doctoral.

8. ANNEXOS

Annex 1. Taula de traductors

La taula recull els traductors que van treballar en el camp de la narrativa al llarg dels anys seixanta, el nombre d'obres que van traduir i els títols de les traduccions:

	Traductor	Traduccions	Títols de les traduccions
1	Abelló, Montserrat	3	<i>Sota la xarxa</i> , Iris Murdoch (1965) <i>Un gat al colomar</i> , Agatha Cristie (1965) <i>Sang a la piscina</i> , Agatha Cristie (1965)
2	Aguirre, Josep	1	<i>Quinze dies a Urgain</i> , J. A. Loidi Bizkarrondo (1961)
3	Alabart, Carles	1	<i>Les mil i una nits</i> (1964)
4	Arimany, Miquel	1	<i>La família del barri xinès</i> , Lin Yutang (1966)
5	Artís-Gener, Avel·lí	1	<i>A sang freda</i> , Truman Capote (1966)
6	Asensi, Lluís	1	<i>Pilot a l'infern blanc</i> , Kurt Burgbacher (1967)
7	Bardagí, Bartomeu	4	<i>Els xiprers creuen en Déu</i> , Josep M. Gironella (1967) <i>Un milió de morts</i> , Josep M. Gironella (1967) <i>Ha esclatat la pau</i> , Josep M. Gironella (1968) <i>Si el mort podia parlar i altres històries de misteri</i> , Cornell Woolrich (1968) ¹²⁴²
8	Bas, Gabriel	3	<i>L'estimball</i> , Georges Arnaud (1964) <i>La pell d'un home</i> , Georges Simenon (1964) <i>La modificació</i> , Michel Butor (1965)
9	Basses, Jordi	3	<i>Un aire que mata</i> , Margaret Millar (1966) <i>El mirall dels espies</i> , John Le Carré (1966) <i>L'espia que tornava del fred</i> , John Le Carré (1966)
10	Benguerel, Xavier	1	<i>L'ingenu seductor</i> , J. D. Salinger (1965) ¹²⁴³
11	Berenguer, Jaume	2	<i>Dafnis i Cloe</i> , Longus (1963)

¹²⁴² Aquesta obra no ha estat analitzada perquè no en vam trobar l'expedient a l'AGA.

¹²⁴³ *Ibidem*.

			<i>Alexis Zorbàs</i> , Nikos Kazantzakis (1965)
12	Bofill i Bofill, Jaume	1	<i>Vol de nit</i> , Antoine de Saint-Exupéry (1966)
13	Calders, Pere	1	<i>Tartarí als Alps</i> , Alphonse Daudet (1963)
14	Camps, F.	1	<i>Operació tromba</i> , Ian Fleming (1964)
15	Canyameres, Ferran	1	<i>El mas de Sant Miquel</i> , Michel Maurette (1963)
16	Capmany, M. Aurèlia	20	<i>Mà forta</i> , Terry Stewart (1963) <i>Carambolades</i> , Fred Kassak (1963) <i>Goupi Mans-Roges</i> , Pierre Véry (1964) <i>El senyor Marcel de la funerària</i> , Pierre Véry (1964) <i>Crònica dels pobres amants</i> , Vasco Pratolini (1965) <i>Un dic contra el Pacífic</i> , Marguerite Duras (1965) <i>El baró rampant</i> , Italo Calvino (1965) <i>La lluna i les fogueres</i> , Cesare Pavese (1965) <i>Doble indemnització</i> , James M. Cain (1965) <i>Liberty Bar</i> , Georges Simenon (1965) <i>Metello</i> , Vasco Pratolini (1966) <i>Conversa a Sicília</i> , Elio Vittorini (1966) <i>La tala del bosc</i> , Carlo Cassola (1966) <i>El gran Meaulnes</i> , Alain Fournier (1966) <i>La nit de la cruïlla</i> , Georges Simenon (1966) <i>Una vida violenta</i> , Pier Paolo Pasolini (1967) <i>El gos groc</i> , Georges Simenon (1967) <i>L'ombra xinesa</i> , Georges Simenon (1967) <i>Maigret i el client del dissabte</i> , Georges Simenon (1968) <i>Signat Picpus</i> , Georges Simenon (1968)
17	Carbó, Joaquim	1	<i>Víctimes en fals</i> , Sébastien Japrisot (1963)
18	Carbonell, Josep M.	1	<i>Bernadette</i> , Jean Meunier (1964)
19	Carbonell, Manuel	3	<i>Una espia a la casa de l'amor</i> , Anaïs Nin (1968) <i>La noia de Bube</i> , Carlo Cassola (1968) <i>Darrera la porta</i> , Giorgio Bassani (1968)
20	Cardona, Eduard	1	<i>La revolta dels animals</i> , George Orwell (1964)
21	Cardona, Osvald	1	<i>El misteri Frontenac</i> , François Mauriac (1968)
22	Cardús, Roser	1	<i>Funerals a Berlin</i> , Len Deighton (1966)
23	Carner, Josep	1	<i>David Copperfield</i> , Charles Dickens (1964)
24	Castellanos, Joan	1	<i>Genoveva de Bravant</i> , Johann Christoph Friedrich von Schmid (1965)

25	Civera, Joaquim	1	<i>Don Quixot de la Manxa</i> , Miguel de Cervantes Saavedra (1969) ¹²⁴⁴
26	Comagran, Roc	1	<i>Petrovka, 38</i> , Julian Semiónov (1965)
27	Cornudella, Joan	2	<i>Kaputt</i> , Curzio Malaparte (1965) <i>El doctor Givago</i> , B. L. Pasternak (1965)
28	Costa, Manuel	1	<i>La cabana de l'oncle Tom</i> , Harriet Beecher Stowe (1964)
29	Cruells, Manuel	1	<i>Un capità de quinze anys</i> , Jules Verne (1965)
30	Cucurull, Fèlix	1	<i>Flors a la tomba de Clarisse</i> , Fernando Namora (1961)
31	Curell, Hortènsia	2	<i>Altres veus, altres àmbits</i> , Truman Capote (1966) <i>Rèquiem per a una monja</i> , William Faulkner (1967)
32	Dachs, Enric	1	<i>Supèrbia</i> , W. Somerset Maugham (1964)
33	Duval, Armand	1	<i>La truita</i> , Roger Vailland (1967)
34	Elias, Rosa	1	<i>De la terra a la lluna</i> , Jules Verne (1961)
35	Escoda, Josep M.	2	<i>Aventures de Tom Sawyer</i> , Mark Twain (1965) <i>Miquel Strogoff</i> , Jules Verne (1965)
36	Espanyol, Maria F.	1	<i>El Don de plàcides aigües</i> , Mikhaïl Txolokhov (1965) ¹²⁴⁵
37	Estradé, Miquel M.	1	<i>L'estratègia del dimoni</i> , C. S. Lewis (1964)
38	Feliu, Eduard	2	<i>Els comedians</i> , Graham Greene (1968) <i>Senyoreta Corsolitari</i> , Nathanael West (1968)
39	Ferran de Pol, Lluís	3	<i>Enllà</i> , A. J. Cronin (1965) <i>La sal i el sofre</i> , Anna Langfus (1965) ¹²⁴⁶ <i>El vell i la mar</i> , Ernest Hemingway (1966)
40	Ferrater, Gabriel	1	<i>El procés</i> , Franz Kafka (1966)
41	Ferrer, Joaquim	1	<i>La revolta dels animals</i> , George Orwell (1964)
42	Folch i Camarasa, Ramon	45	<i>La història d'una monja</i> , Kathryn Hulme (1962) <i>Pescadors d'homes</i> , Maxence van der Meersch (1963) <i>Un món feliç</i> , Aldous Huxley (1963) <i>Tartarí de Tarascó</i> , Alphonse Daudet (1963) <i>Joc de testimonis</i> , Stanley Ellin (1964) <i>Departament d'investigació criminal</i> , Jonathan Craig (1964) <i>Les sorres llunyanes</i> , Andrew Garve (1964) <i>L'home que mirava passar els trens</i> , Georges Simenon (1964)

¹²⁴⁴ *Ibidem.*¹²⁴⁵ *Ibidem.*¹²⁴⁶ *Ibidem.*

		<p><i>El pispa</i>, Ed McBain (1964)</p> <p><i>El blat tendre</i>, Gabrielle-Sidonie Colette (1964)</p> <p><i>Estació Victòria, a les 4.30</i>, Cecil Roberts (1964)</p> <p><i>El poder i la glòria</i>, Graham Greene (1965)</p> <p><i>El cor és un caçador solitari</i>, Carson McCullers (1965)</p> <p><i>Fi de setmana a Dunkerque</i>, Robert Merle (1965)</p> <p><i>El ministeri de la por</i>, Graham Greene (1965)</p> <p><i>Els nus i els morts</i>, Norman Mailer (1965)</p> <p><i>Cal saber encaixar</i>, Stanley Ellin (1965)</p> <p><i>La vida ens ve a trobar</i>, José Luis Martín Vigil (1965)</p> <p><i>L'assassinat de Roger Ackroyd</i>, Agatha Christie (1965)</p> <p><i>Grand Hotel</i>, Vicki Baum (1965)</p> <p><i>Desdejuni a can Tiffany's</i>, Truman Capote (1966)</p> <p><i>La mort de William Posters</i>, Alan Sillitoe (1966)</p> <p><i>Em dic Aram</i>, William Saroyan (1966)</p> <p><i>El dia dels trífids</i>, John Wyndham (1966)</p> <p><i>Cap de turc</i>, Albert Conroy (1966)</p> <p><i>Clara també</i>, Patricia Highsmith (1966)</p> <p><i>La dama del llac</i>, Raymond Chandler (1966)</p> <p><i>Tifó</i>, Joseph Conrad (1966)</p> <p><i>Més enllà del riu i sota els arbres</i>, Ernest Hemingway (1967)</p> <p><i>El gran Gatsby</i>, F. Scott Fitzgerald (1967)</p> <p><i>Final d'home</i>, Graham Greene (1967)</p> <p><i>La comèdia humana</i>, William Saroyan (1967)</p> <p><i>Mary Poppins</i>, Pamela L. Travers (1967)</p> <p><i>Les claus del regne</i>, A. J. Cronin (1967)</p> <p><i>Trenta mil pessetes per un home</i>, Francisco Candel (1968)</p> <p><i>El senyor president</i>, Miguel Ángel Asturias (1968)</p> <p><i>Mentre agonitzo</i>, William Faulkner (1968)</p> <p><i>Ens podeu deixar el marit? I altres comèdies de la vida sexual</i>, Graham Greene (1968)</p> <p><i>Pnin</i>, Vladimir Nabòkov (1968)</p> <p><i>Ferdydurke</i>, Witold Gombrowicz (1968)</p> <p><i>El rusc</i>, Camilo José Cela (1969)</p> <p><i>Aparadors per a una dona</i>, Mary McCarthy (1969)</p>
--	--	--

			<i>Els desarrelats</i> , Arthur Miller (1969) <i>Un milió pelat</i> , Nathanael West (1969) <i>Morin els capellans</i> , José Luis Martín Vigil (1969)
43	Fontcuberta, Joan	1	<i>La mort a Venècia</i> , Thomas Mann (1966)
44	Franquesa, Manuel	1	<i>Sense dir res</i> , Heinrich Böll (1966)
45	Fuster, Joan	4	<i>La pesta</i> , Albert Camus (1962) <i>L'estrany</i> , Albert Camus (1967) <i>Fontamara</i> , Ignazio Silone (1967) <i>L'exili i el regne</i> , Albert Camus (1967)
46	García de Miró, Marga	1	<i>El falcó maltès</i> , Dashiell Hammett (1966)
47	Gassó, Lluís	1	<i>Al voltant de la lluna</i> , Jules Verne (1963)
48	Giménez, Miguel	1	<i>Ho sento, us heu equivocat de número</i> , Allan Ullman, Lucille Fletcher (1965)
49	Gimferrer, Pere	1	<i>La marquesa de Gange</i> , Marquès de Sade (1969) ¹²⁴⁷
50	Gironella, Francesc	2	<i>Sota el sol de Satanàs</i> , Georges Bernanos (1968) <i>La joia</i> , Georges Bernanos (1968)
51	Givanel, Johanna	3	<i>L'advocat del diable</i> , Morris West (1963) <i>Viure i deixar morir</i> , Ian Fleming (1964) <i>Assassinat a l'Orient Express</i> , Agatha Christie (1965)
52	Guansé, Domènec	1	<i>Nus d'escurçons</i> , François Mauriac (1964)
53	Guardiola, Carles-Jordi	1	<i>Els fills del capità Grant</i> , Jules Verne (1966)
54	Güell, Josep M.	2	<i>La meva infantesa</i> , Màxim Gorki (1967) <i>La casa de Matriona</i> , seguit de <i>Tot sigui per la causa</i> , Aleksandr Soljenitsin (1968)
55	Guerra, Jordi	1	<i>Ipcress, perill de mort</i> , Len Deighton (1966)
56	Jané, Albert	1	<i>Alarma al cosmòdrom</i> , Sebastià Estradé (1966)
57	Jofresa, Antoni	1	<i>L'ambaixador</i> , Morris West (1966)
58	Jorba i Jorba, Manuel	1	<i>Ivanhoe</i> , Sir Walter Scott (1965)
59	Llates, Rossend	1	<i>Déu ha nascut a l'exili</i> , Vintilă Horia (1963)
60	Lleget, Màrius	1	<i>Cossos i ànimes</i> , Maxence van der Meersch (1964)
61	López del Castillo, Lluís	1	<i>Thérèse Collas. La noia del saxo-bar</i> , Michel Quoist (1965)
62	Manent, Montserrat	2	<i>Ben-Hur</i> , Lewis Wallace (1964) <i>Contes de Nadal</i> , Charles Dickens (1966)

¹²⁴⁷ *Ibidem*.

63	Martí i Pol, Miquel	3	<i>Ciutadella</i> , Antoine de Saint-Exupéry (1965) <i>L'espia que m'estimava</i> , Ian Fleming (1967) <i>El salari de la por</i> , Georges Arnaud (1968)
64	Martín, Marta	4	<i>Un assassinat, noi</i> , Alan Hunter (1967) <i>Persecució</i> , Richard Unekis (1967) <i>Oi que maten els cavalls?</i> , Horace McCoy (1967) <i>Enquesta</i> , Milton K. Ozaki (1968)
65	Martínez Ferrando, Ernest	1	<i>Amok o el boig de Malàisia</i> , Stefan Zweig (1968) ¹²⁴⁸
66	Massó, Enric	1	<i>Al voltant de la lluna</i> , Jules Verne (1963)
67	Mir de Rosa, Maria-Lluïsa	1	<i>El gos que va veure Déu i altres contes</i> , Dino Buzzati (1969)
68	Moix, Terenci	1	<i>Tendra és la nit</i> , F. Scott Fitzgerald (1968)
69	Olaya, Martí	2	<i>Quo vadis?</i> , Henryk Sienkiewicz (1964) <i>Aquelles petites dones</i> , Louise M. Alcott (1965)
70	Oliver, Joan	5	<i>El pont del riu Kwai</i> , Pierre Boulle (1960) <i>El darrer just</i> , André Schwarz-Bart (1963) <i>Batudes a la ciutat</i> , August Le Breton (1964) <i>La meva illa</i> , Elsa Morante (1965) <i>Les belles imatges</i> , Simone de Beauvoir (1968)
71	Oliveró, Rossend	2	<i>El destí es diu Clotilde</i> , Giovanni Guareschi (1963) <i>El marit a col·legi</i> , Giovanni Guareschi (1966)
72	Padrós, Rosa Maria	1	<i>Substituts</i> , David Ely (1969)
73	Pagès, Francesc	3	<i>En mans de l'F.B.I.</i> , Mildred Gordon (1966) <i>Un crim de qualitat</i> , John Le Carré (1966) <i>Retrat en fum</i> , Bill Balinger (1969)
74	Palàcios, Josep	3	<i>La màscara de la carn</i> , Maxence van der Meersch (1964) <i>El caos i la nit</i> , Henry de Montherlant, (1965) <i>L'exili i el regne</i> , Albert Camus (1967)
75	Parcerisas, Francesc	3	<i>El company</i> , Cesare Pavese (1967) <i>A cadascú el que és seu</i> , Leonardo Sciascia (1968) <i>La teva terra</i> , Cesare Pavese (1968)
76	Pascual, Camil	1	<i>La corona de llautó</i> , John Evans (1965)
77	Pedrolo, Manuel de	24	<i>Parany per a una noia</i> , Sébastien Japrisot (1963) <i>Un estrany a la meva tomba</i> , Margaret Millar (1963)

¹²⁴⁸ *Ibidem.*

			<p><i>Homes i ratolins</i>, John Steinbeck (1964)</p> <p><i>La mort t'assenyala</i>, John Ross McDonald (1964)</p> <p><i>El carter sempre truca dues vegades</i>, James M. Cain (1964)</p> <p><i>Qui mana</i>, Mickey Spillane (1964)</p> <p><i>Manhattan Transfer</i>, John Dos Passos (1965)</p> <p><i>La ruta del tabac</i>, Erskine Caldwell (1965)</p> <p><i>Llum d'agost</i>, William Faulkner (1965)</p> <p><i>Espàrtac</i>, Howard Fast (1965)</p> <p><i>El cas Winston</i>, Howard Fast (1965)</p> <p><i>Senyor de les mosques</i>, William Golding (1966)</p> <p><i>Un diable al paradís</i>, Henry Miller (1966)</p> <p><i>El paral·lel 42</i>, John Dos Passos (1966)</p> <p><i>La caminada</i>, James Vance Marshall (1966)</p> <p><i>La nit es mou</i>, Henri Michaux (1966)</p> <p><i>Els pòtols místics</i>, Jack Kerouac (1967)</p> <p><i>L'any 1919</i>, John Dos Passos (1967)</p> <p><i>El petit camp de Déu</i>, Erskine Caldwell (1967)</p> <p><i>Diner llarg</i>, John Dos Passos (1967)</p> <p><i>El punt dolç de la senyoreta Brodie</i>, Muriel Spark (1967)</p> <p><i>Dins el laberint</i>, Alain Robbe-Grillet (1968)</p> <p><i>Intrús en la pols</i>, William Faulkner (1969)</p> <p><i>Justine</i>, Lawrence Durrell (1969)</p>
78	Peypoch, Irene	1	<i>Les aventures d'un maletí negre</i> , A. J. Cronin (1965) ¹²⁴⁹
79	Picas, Jaume	1	<i>Viatge a la por</i> , Eric Ambler (1966)
80	Pigrau, Antoni	4	<p><i>Senyora, aquí teniu el vostre tait</i>, James H. Chase (1968)</p> <p><i>Trucada per al mort</i>, John Le Carré (1968)</p> <p><i>Dissabte a la nit i diumenge al matí</i>, Alan Sillitoe (1969)</p> <p><i>Meinard Stam, ara difunt</i>, Nicolas Freeling (1969)</p>
81	Planes, Ramon	2	<p><i>Dr. No</i>, Ian Fleming (1964)</p> <p><i>Plora, pàtria estimada</i>, Alan Paton (1964)</p>
82	Presas, Eulàlia	1	<i>L'americà pacífic</i> , Graham Greene (1965)
83	Quadras i Feliu, Maria de	2	<p><i>Vent de l'est, vent de l'oest</i>, Pearl S. Buck (1964)</p> <p><i>El lleó</i>, Joseph Kessel (1968)</p>
84	Quintana, Melcior	1	<i>Diamants eterns</i> , Ian Fleming (1966)
85	Quintana, Artur	4	<i>La promesa</i> , Friedrich Dürrenmat (1964)

¹²⁴⁹ *Ibidem*.

			<i>El jutge i el seu botxí</i> , Friedrich Dürrenmat (1964) <i>Els afers del senyor Juli Cèsar</i> , Bertolt Brecht (1966) <i>La novel·la de tres rals</i> , Bertolt Brecht (1966)
86	Reguard, Joan	1	<i>Heidi</i> , Johanna Spyri (1965)
87	Ribera, Antoni	1	<i>El vel pintat</i> , W. Somerset Maugham (1963)
88	Ribot i Rius, Jordi	2	<i>De la terra a la lluna</i> , Jules Verne (1960) <i>Al voltant de la lluna</i> , Jules Verne (1965)
89	Rius, Joan	2	<i>Fam</i> , Knut Hamsun (1963) <i>Benedicció de la terra</i> , Knut Hamsun (1965)
90	Rodríguez i Rodon, Joaquim	1	<i>Color de sang</i> , Gil Brewer (1965)
91	Romeu, Xavier	3	<i>Al servei secret de sa majestat</i> , Ian Fleming (1965) <i>Sabotatge</i> , Ian Fleming (1966) <i>Només es viu dues vegades</i> , Ian Fleming (1966)
92	Romeva, Pau	1	<i>El fons de la qüestió</i> , Graham Greene (1967)
93	Rossinyol, Joan	1	<i>Bon dia, tristesa</i> , Françoise Sagan (1964)
94	Sales, Núria	2	<i>Thérèse Desqueyroux</i> , François Mauriac (1963) <i>Barrabàs</i> , Pär Lagerkvist (1963)
95	Sales, Joan	3	<i>Els germans Karamàzov</i> , Fiodor Dostoievski (1961) <i>El garrell</i> , Loís Delluc (1963) <i>Thérèse Desqueyroux</i> , François Mauriac (1963)
96	Sarsanedas, Jordi	2	<i>Diari d'un rector de poble</i> , Georges Bernanos (1965) <i>Ciudadella</i> , Antoine de Saint-Exupéry (1965)
97	Sbert, Joan	1	<i>Surt cada dijous</i> , Jane S. McIlvaine (1965)
98	Serrahima, Maurici	1	<i>El penjat de Saint-Pholien</i> , Georges Simenon (1964)
99	Serrallonga, Carme	2	<i>El pa dels anys joves</i> , Heinrich Böll (1965) <i>El meu amic Friederich</i> , Hans Peter Richter (1965)
100	Sobré, Josep Miquel	1	<i>L'home de la pistola d'or</i> , Ian Fleming (1965) ¹²⁵⁰
101	Solà, Lluís	1	<i>Grec busca grega</i> , Friedrich Dürrenmat (1966)
102	Soldevila, Roser	1	<i>Petites dones</i> , Louise M. Alcott (1964)
103	Soler, Joan	1	<i>Aquí Cuba, 24 hores d'història</i> , José Soler Puig (1967)
104	Tasis, Rafael	6	<i>La clau de vidre</i> , Dashiell Hammett (1963) <i>Jim i la sort</i> , Kingsley Amis (1964) <i>Goldfinger</i> , Ian Fleming (1964) <i>Amb la por al cos</i> , Margaret Millar (1964) ¹²⁵¹

¹²⁵⁰ *Ibidem*.

			<i>Sota la pell</i> , William P. McGivern (1964) <i>La dama fantasma</i> , Cornell Woolrich (1965)
105	Traveria Casas, Rosa	2	<i>Joana d'Arc</i> , Aldo Brunetti (1964) <i>Robinson Crusoe</i> , Daniel Defoe (1964)
106	Triadú, Laura	1	<i>Pàtria, els teus fills</i> , Eva Rechlin (1968)
107	Trilla, Marçal	2	<i>Les sandàlies del pescador</i> , Morris West (1964) <i>Èxode</i> , Leon Uris (1965)
108	Txelpànova, E.	1	<i>El Don de plàcides aigües</i> , Mikhail Txolokhov (1965)*
109	Unterlöhner, Carles	3	<i>El gat i la rata</i> , Günter Grass (1968) <i>Billar a dos quarts de deu</i> , Heinrich Böll (1968) <i>L'home que fou dijous</i> , G. K. Chesterton (1969)
110	Vallès, Edmon	2	<i>Crist s'ha aturat a Èboli</i> , Carlo Levi (1964) <i>El diable als turons</i> , Cesare Pavese (1965)
111	Vallespinosa, Bonaventura	4	<i>Cartes del Papa Celestí VI als homes</i> , Giovanni Papini (1963) <i>Els desapareguts de Saint-Agil</i> , Pierre Véry (1964) <i>La caiguda</i> , Albert Camus (1964) <i>El bell estiu</i> , Cesare Pavese (1967)
112	Vallverdú, Josep	12	<i>Una besada abans de morir</i> , Ira Levin (1964) <i>Invitació a la violència</i> , Lionel White (1965) <i>La innocència del pare Brown</i> , G. K. Chesterton (1965) <i>La gran dormida</i> , Raymond Chandler (1966) <i>L'home flac</i> , Dashiell Hammett (1967) <i>No hi ha orquídiess per a Miss Blandish</i> , James H. Chase (1967) <i>L'assassí és del veïnat</i> , Hillary Waugh (1967) <i>El ritual de la sang</i> , Ed McBain (1967) <i>Tuck, l'immortal pilot de la RAF</i> , Larry Forrester (1967) ¹²⁵² <i>Doneu-nos el dia d'avui</i> , Sidney Stewart (1967) <i>Els culpables tenen por</i> , James H. Chase (1968) <i>Collita roja</i> , Dashiell Hammett (1968)
113	Vallverdú, Francesc	3	<i>La camperola</i> , Alberto Moravia (1964) <i>El menyspreu</i> , Alberto Moravia (1966) <i>El cavaller inexistent</i> , Italo Calvino (1967)

¹²⁵¹ *Ibidem.*¹²⁵² *Ibidem.*

114	Ventura, Florència	1	<i>Experiència amb el mal</i> , John Ross McDonald (1966)
115	Vergés, Fermí	2	<i>Des de Rússia amb amor</i> , Ian Fleming (1964) <i>Casino Royale</i> , Ian Fleming (1964)
116	Vernet, Maria Teresa	3	<i>Rocs de Brighton</i> , Graham Greene (1965) <i>Invitació al vals</i> , Rosamond Lehmann (1966) <i>Retrat de l'artista adolescent</i> , James Joyce (1967)
117	Vidal, Helena	1	<i>Caminant pel món</i> , Màxim Gorki (1969)
118	Vidal, August	1	<i>Un dia de la vida d'Ivan Deníssovítx</i> , Aleksander Soljenitsin (1964)
119	Vila, Jordi	1	<i>Vint mil llegües de viatge submarí</i> , Jules Verne (1964)
120	Vilaginés, Carme	4	<i>Prou fronteres!</i> , Michel Boutron (1965) <i>El carreter de «la Providència»</i> , Georges Simenon (1965) <i>El marí de Gibraltar</i> , Marguerite Duras (1967) <i>L'home de Londres</i> , Georges Simenon (1967)
121	Villalonga, Llorenç	1	<i>El guepard</i> , Giuseppe Tomasi di Lampedusa (1962)
122	Vinyes, Joan	1	<i>Mil nou-cents vuitanta-quatre</i> , George Orwell (1965)
123	Vives, Salvador	1	<i>La condició humana</i> , André Malraux (1966)
124	Vivó, Jaume	1	<i>Un ianki a la cort del rei Artús</i> , Mark Twain (1965)
125	Xuriguera, Joan B.	2	<i>El cas Orgagna</i> , Morris West (1966) <i>Filla del silenci</i> , Morris West (1966)
126	Xuriguera, Ramon	2	<i>Madame Bovary</i> , Gustave Flaubert (1965) <i>La nàusea</i> , Jean-Paul Sartre (1966)

Annex 2. Taula d'obres publicades

Aquesta taula inclou les 288 obres del corpus (excloses les onze novel·les que no vam trobar a l'AGA), ordenades cronològicament (per any de publicació) i alfabèticament (per editorials i col·leccions):

	Títol	Autor	Traductor	Editorial i Col·lecció	Any d'inici dels tràmits	Any de publicació
1	<i>El pont del riu Kwai</i> (<i>Le Pont de la Rivière Kwai</i> , 1952)	BOULLE, Pierre	Joan Oliver	Plaza & Janés El Club dels Novel·listes, 13	1959	1960
2	<i>De la terra a la lluna</i> (<i>De la Terre à la Lune</i> , 1865)	VERNE, Jules	Jordi Ribot i Rius	Selecta Biblioteca Selecta, 288	1959	1960
3	<i>Quinze dies a Urgain</i> (<i>Hamabost egun Urgainen</i> , 1955)	LOIDI BIZKARRONDO, J. A.	Josep Aguirre	Albertí Nova Col·lecció Lletres, 61	1960	1961
4	<i>Flors a la tomba de Clarisse</i> (<i>Domingo à Tarde</i> , 1961)	NAMORA, Fernando	Fèlix Cucurull	Albertí Nova Col·lecció Lletres, 65-66	1960	1961
5	<i>Els germans Karamàzov</i> (<i>Brat'ja Karamazovy</i> , 1880)	DOSTOIEVSKI, Fiodor	Joan Sales	Ariel El Club dels Novel·listes, 16-18	1960	1961
6	<i>De la terra a la lluna</i> (<i>De la Terre à la Lune</i> , 1865)	VERNE, Jules	Rosa Elias i Cornet	Arimany Sant Jordi, 8	1961	1961

7	<i>El guepard</i> (<i>Il gattopardo</i> , 1958)	LAMPEDUSA, Giuseppe Tomasi di	Llorenç Villalonga	Ariel El Club dels Novel·listes, 21	1961	1962
8	<i>La pesta</i> (<i>La Peste</i> , 1947)	CAMUS, Albert	Joan Fuster	Vergara Isard, 1	1961	1962
9	<i>La història d'una monja</i> (<i>The Nun's Story</i> , 1956)	HULME, Kathryn	Ramon Folch i Camarasa	Vergara Isard, 2	1961	1962
10	<i>Al voltant de la lluna</i> (<i>Autour de la Lune</i> , 1870)	VERNE, Jules	Lluís Gassó Enric Massó	Arimany Sant Jordi, 9	1962	1963
11	<i>El garrell</i> (<i>Tibal lo Garrèl</i> , 1958)	DELLUC, Loïs	Joan Sales	Club Editor El Club dels Novel·listes, 25	1962	1963
12	<i>Parany per a una noia</i> (<i>Piège pour Cendrillon</i> , 1963)	JAPRISOT, Sébastien	Manuel de Pedrolo	Edicions 62 La Cua de Palla, 1	1963	1963
13	<i>Mà forta</i> (<i>La belle vie</i> , 1950)	STEWART, Terry	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 La Cua de Palla, 2	1963	1963
14	<i>La clau de vidre</i> (<i>The Glass Key</i> , 1931)	HAMMETT, Dashiell	Rafael Tasis	Edicions 62 La Cua de Palla, 3	1963	1963
15	<i>Víctimes en fals</i> (<i>Compartiment tueurs</i> , 1962)	JAPRISOT, Sébastien	Joaquim Carbó	Edicions 62 La Cua de Palla, 4	1963	1963
16	<i>Un estrany a la meva tomba</i> (<i>A Stranger in my Grave</i> , 1960)	MILLAR, Margaret	Manuel de Pedrolo	Edicions 62 La Cua de Palla, 5	1963	1963

17	<i>Carambolades</i> (<i>Carambolages</i> , 1959)	KASSAK, Fred	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 La Cua de Palla, 6	1963	1963
18	<i>L'advocat del diable</i> (<i>The Devil's Advocate</i> , 1959)	WEST, Morris	Johanna Givanel i Pascual	Mateu Vernacle	1963	1963
19	<i>El mas de Sant Miquel</i> (<i>Le Clos Saint-Michel</i> , 1955)	MAURETTE, Michel	Ferran Canyameres	Moll Raixa, 63	1956	1963
20	<i>Pescadors d'homes</i> (<i>Pêcheurs d'hommes</i> , 1940)	VAN DER MEERSCH, Maxence	Ramon Folch i Camarasa	Nova Terra El Gra de Mostassa, 3	1963	1963
21	<i>El vel pintat</i> (<i>The Painted Veil</i> , 1934)	MAUGHAM, W. Somerset	Antoni Ribera	Plaza & Janés La Rosa dels Vents ¹²⁵³	1963	1963
22	<i>Fam</i> (<i>Sult</i> , 1890)	HAMSUN, Knut	Joan Rius i Vila	Plaza & Janés La Rosa dels Vents	1963	1963
23	<i>El destí es diu Clotilde</i> (<i>Il destino si chiama Clotilde</i> , 1941)	GUARESCHI, Giovanni	Rossend Oliveró	Plaza & Janés La Rosa dels Vents	1963	1963
24	<i>Un món feliç</i> (<i>Brave New World</i> , 1932)	HUXLEY, Aldous	Ramon Folch i Camarasa	Plaza & Janés La Rosa dels Vents	1963	1963
25	<i>El darrer just</i> (<i>Le dernier des justes</i> , 1959)	SCHWARZ-BART, André	Joan Oliver	Vergara Isard, 3	1961	1963
26	<i>Déu ha nascut a l'exili</i> (<i>Dieu est né en exil</i> , 1960)	HORIA, Vintilă	Rossend Llates	Vergara Isard, 5	1961	1963

¹²⁵³ Els títols publicats a La Rosa dels Vents no disposen de numeració, per la qual cosa a la taula han estat ordenats de manera aleatòria.

27	<i>Dafnis i Cloe</i> (<i>Poimeuikà tà katà Dàfuii kai Hlóeu, s. II</i>)	LONGUS	Jaume Berenguer	Vergara Isard, 7	1963	1963
28	<i>Thérèse Desqueyroux</i> (<i>Thérèse Desqueyroux, 1927</i>)	MAURIAC, François	Joan Sales Núria Sales	Vergara Isard, 8	1961	1963
29	<i>Tartarí de Tarascó</i> (<i>Tartarin de Tarascon, 1872</i>) <i>Tartarí als Alps</i> (<i>Tartarin sur les Alpes, 1885</i>)	DAUDET, Alphonse	Ramon Folch i Camarasa Pere Calders	Vergara Isard, 9	1963	1963
30	<i>Barrabàs</i> (<i>Barabbas, 1950</i>)	LAGERKVIST, Pär	Núria Sales	Vergara Isard, 10	1958	1963
31	<i>Cartes del Papa Celestí VI als homes</i> (<i>Lettere agli uomini di Papa Celestino VI, 1946</i>)	PAPINI, Giovanni	Bonaventura Vallespinosa	Vergara Isard, 11	1963	1963
32	<i>L'estimball</i> (<i>La plus grande pente, 1961</i>)	ARNAUD, Georges	Gabriel Bas i Borràs	Albertí Quatre Ratlles, 2	1962	1964
33	<i>Homes i ratolins</i> (<i>Of Mice and Men, 1936</i>)	STEINBECK, John	Manuel de Pedrolo	Aymà-Proa A Tot Vent, 99	1964	1964
34	<i>Jim i la sort</i> (<i>Lucky Jim, 1954</i>)	AMIS, Kingsley	Rafael Tasis	Aymà-Proa A Tot Vent, 102	1964	1964

35	<i>David Copperfield</i> (<i>David Copperfield</i> , 1959)	DICKENS, Charles	Josep Carner	Aymà-Proa A Tot Vent, 104	1964	1964
36	<i>La camperola</i> (<i>La ciociara</i> , 1957)	MORAVIA, Alberto	Francesc Vallverdú	Aymà-Proa A Tot Vent, 105	1964	1964
37	<i>Nus d'escurçons</i> (<i>Le Noeud de vipères</i> , 1932)	MAURIAC, François	Domènec Guansé	Aymà-Proa A Tot Vent, 107	1964	1964
38	<i>Des de Rússia amb amor</i> (<i>From Russia with Love</i> , 1957)	FLEMING, Ian	Fermí Vergés	Aymà-Proa Enjòlit. Sèrie James Bond, 1	1964	1964
39	<i>Casino Royale</i> (<i>Casino Royale</i> , 1953)	FLEMING, Ian	Fermí Vergés	Aymà-Proa Enjòlit. Sèrie James Bond, 2	1964	1964
40	<i>Joana d'Arc</i> (<i>La Donzella di Orleans</i>)	BRUNETTI, Aldo	Rosa Traveria Casas	Bruguera Històries, 1	1964	1964
41	<i>La cabana de l'oncle Tom</i> (<i>Uncle Tom's Cabin</i> , 1852)	STOWE, Harriet Beecher	Manuel Costa Pau	Bruguera Històries, 2	1964	1964
42	<i>Petites dones</i> (<i>Little Women</i> , 1868-69)	ALCOTT, Louise M.	Roser Soldevila	Bruguera Històries, 3	1964	1964
43	<i>Ben-Hur</i> (<i>Ben-Hur</i> , 1880)	WALLACE, Lewis	Montserrat Manent	Bruguera Històries, 4	1964	1964
44	<i>Robinson Crusoe</i> (<i>Robinson Crusoe</i> , 1719)	DEFOE, Daniel	Rosa Traveria Casas	Bruguera Històries, 5	1964	1964
45	<i>Vint mil llegües de viatge submarí</i> (<i>Vingt mille lieues sous les mers</i> , 1870)	VERNE, Jules	Jordi Vila	Bruguera Històries, 6	1964	1964

46	<i>Quo vadis?</i> (<i>Quo vadis</i> , 1896)	SIENKIEWICZ, Henryk	Martí Olaya i Galceran	Bruguera Històries, 8	1964	1964
47	<i>Bernadette</i> (<i>Bernadette</i>)	MEUNIER, Jean	Josep M. Carbonell	Bruguera Històries, 9	1964	1964
48	<i>Les mil i una nits</i>	ANÒNIM	Carles Alabart	Bruguera Històries, 10	1964	1964
49	<i>Plora, pàtria estimada</i> (<i>Cry, the Beloved Country</i> , 1948)	PATON, Alan	Ramon Planes	Club Editor El Club dels Novel·listes, 28	1964	1964
50	<i>L'estratègia del dimoni</i> (<i>The Screwtape Letters</i> , 1942)	LEWIS, C. S.	Miquel M. Estradé	Edicions 62 Blanquerna, 7	1964	1964
51	<i>Joc de testimonis</i> (<i>The Key to Nicholas Street</i> , 1952)	ELLIN, Stanley	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 La Cua de Palla, 7	1963	1964
52	<i>La promesa</i> (<i>Das Versprechen</i> , 1958)	DÜRRENMAT, Friedrich	Artur Quintana	Edicions 62 La Cua de Palla, 8	1963	1964
53	<i>La mort t'assenyala</i> (<i>The Ivory Grin</i> , 1952)	MCDONALD, Ross	Manuel de Pedrolo	Edicions 62 La Cua de Palla, 9	1963	1964
54	<i>Departament d'investigació criminal</i> (<i>Case of the Petticoat Murder</i> , 1958)	CRAIG, Jonathan	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 La Cua de Palla, 10	1963	1964
55	<i>El carter sempre truca dues vegades</i> (<i>The Postman Always Rings Twice</i> , 1934)	CAIN, James M.	Manuel de Pedrolo	Edicions 62 La Cua de Palla, 12	1964	1964

56	<i>Els desapareguts de Saint-Agil</i> (<i>Les disparus de Saint-Agil</i> , 1935)	VÉRY, Pierre	Bonaventura Vallespinosa	Edicions 62 La Cua de Palla, 13	1964	1964
57	<i>Les sorres llunyanes</i> (<i>The Far Sands</i> , 1961)	GARVE, Andrew	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 La Cua de Palla, 14	1964	1964
58	<i>Una besada abans de morir</i> (<i>A Kiss Before Dying</i> , 1953)	LEVIN, Ira	Josep Vallverdú	Edicions 62 La Cua de Palla, 15	1963	1964
59	<i>Goupi Mans-Roges</i> (<i>Goupi Mains-Rouges</i> , 1937)	VÉRY, Pierre	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 La Cua de Palla, 16	1964	1964
60	<i>La pell d'un home</i> (<i>La tête d'un homme</i> , 1931)	SIMENON, Georges	Gabriel Bas i Borràs	Edicions 62 La Cua de Palla, 17	1964	1964
61	<i>Batudes a la ciutat</i> (<i>Rafles sur la ville</i> , 1956)	LE BRETON, August	Joan Oliver	Edicions 62 La Cua de Palla, 18	1964	1964
62	<i>El senyor Marcel de la funerària</i> (<i>Monsieur Marcel des Pompes Funèbres</i> , 1934)	VÉRY, Pierre	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 La Cua de Palla, 19	1964	1964
63	<i>L'home que mirava passar els trens</i> (<i>L'homme qui regardait passer les trains</i> , 1938)	SIMENON, Georges	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 La Cua de Palla, 20	1964	1964
64	<i>El jutge i el seu botxí</i> (<i>Der Richter und sein Henker</i> , 1952)	DÜRRENMAT, Friedrich	Artur Quintana	Edicions 62 La Cua de Palla, 21	1964	1964
65	<i>Qui mana</i> (<i>The Deep</i> , 1961)	SPILLANE, Mickey	Manuel de Pedrolo	Edicions 62 La Cua de Palla, 22	1964	1964

66	<i>El penjat de Saint-Pholien</i> (<i>Le pendu de Saint-Pholien</i> , 1931)	SIMENON, Georges	Maurici Serrahima	Edicions 62 La Cua de Palla, 24	1964	1964
67	<i>El pispà</i> (<i>The Mugger</i> , 1956)	MCBAIN, Ed	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 La Cua de Palla, 25	1964	1964
68	<i>Sota la pell</i> (<i>Odds Against Tomorrow</i> , 1959)	MCGIVERN, William P.	Rafael Tasis	Edicions 62 La Cua de Palla, 27	1963	1964
69	<i>Les sandàlies del pescador</i> (<i>The Shoes of the Fisherman</i> , 1963)	WEST, Morris	Marçal Trilla	Mateu Vernacle	1964	1964
70	<i>Supèrbia</i> (<i>The Moon and Sixpence</i> , 1919)	MAUGHAM, W. Somerset	Enric Dachs	Plaza & Janés La Rosa dels Vents	1963	1964
71	<i>La màscara de la carn</i> (<i>Masque de chair</i> , 1958)	VAN DER MEERSCH, Maxence	Josep Palàcios	Plaza & Janés La Rosa dels Vents	1963	1964
72	<i>Cossos i ànimes</i> (<i>Corps et âmes</i> , 1943)	VAN DER MEERSCH, Maxence	Màrius Lleget	Plaza & Janés La Rosa dels Vents	1963	1964
73	<i>El blat tendre</i> (<i>Le blé en herbe</i> , 1923)	COLETTE, Gabrielle- Sidonie	Ramon Folch i Camarasa	Plaza & Janés La Rosa dels Vents	1963	1964
74	<i>Bon dia, tristesa</i> (<i>Bonjour tristesse</i> , 1954)	SAGAN, Françoise	Joan Rossinyol	Plaza & Janés La Rosa dels Vents	1963	1964
75	<i>Vent de l'est, vent de l'oest</i> (<i>East Wind. West Wind</i> , 1930)	BUCK, Pearl S.	Maria de Quadras i Feliu	Plaza & Janés La Rosa dels Vents	1963	1964
76	<i>Un dia de la vida d'Ivan Deníssovitz</i> (<i>Odin d'en Ivana Denisovica</i> , 1950)	SOLJENITSIN, Aleksander	August Vidal	Vergara Isard, 12	1964	1964

77	<i>Crist s'ha aturat a Èboli</i> (<i>Cristo si è fermato a Eboli, 1945</i>)	LEVI, Carlo	Edmon Vallès	Vergara Isard, 13	1964	1964
78	<i>Estació Victòria, a les 4.30</i> (<i>Victoria Four-Thirty, 1937</i>)	ROBERTS, Cecil	Ramon Folch i Camarasa	Vergara Isard, 15	1963	1964
79	<i>La revolta dels animals</i> (<i>Animal Farm, 1945</i>)	ORWELL, George	Eduard Cardona Joaquim Ferrer	Vergara Isard, 16	1963	1964
80	<i>La caiguda</i> (<i>La chute, 1956</i>)	CAMUS, Albert	Bonaventura Vallespinosa	Vergara Isard, 16	1964	1964
81	<i>Sota la xarxa</i> (<i>Under the Net, 1954</i>)	MURDOCH, Iris	Montserrat Abelló	Aymà-Proa A Tot Vent, 109	1964	1965
82	<i>La meva illa</i> (<i>L'isola di Arturo, 1957</i>)	MORANTE, Elsa	Joan Oliver	Aymà-Proa A Tot Vent, 110	1964	1965
83	<i>Manhattan Transfer</i> (<i>Manhattan Transfer, 1925</i>)	DOS PASSOS, John	Manuel de Pedrolo	Aymà-Proa A Tot Vent, 111	1964	1965
84	<i>El caos i la nit</i> (<i>Le chaos et la nuit, 1963</i>)	MONTHERLANT, Henry de	Josep Palàcios	Aymà-Proa A Tot Vent, 112	1964	1965
85	<i>El poder i la glòria</i> (<i>The Power and the Glory, 1940</i>)	GREENE, Graham	Ramon Folch i Camarasa	Aymà-Proa A Tot Vent, 114	1964	1965
86	<i>El diable als turons</i> (<i>Il diavolo sulle colline, 1948</i>)	PAVESE, Cesare	Edmon Vallès	Aymà-Proa A Tot Vent, 116	1964	1965

87	<i>Goldfinger</i> (<i>Goldfinger</i> , 1959)	FLEMING, Ian	Rafael Tasis	Aymà-Proa Enjòlit. Sèrie James Bond, 3	1965	1965
88	<i>Dr. No</i> (<i>Dr. No</i> , 1958)	FLEMING, Ian	Ramon Planes	Aymà-Proa Enjòlit. Sèrie James Bond, 4	1965	1965
89	<i>Viure i deixar morir</i> (<i>Live and Let Die</i> , 1954)	FLEMING, Ian	Johanna Givanel i Pascual	Aymà-Proa Enjòlit. Sèrie James Bond, 5	1965	1965
90	<i>Operació tromba</i> (<i>Thunderball</i> , 1961)	FLEMING, Ian	F. Camps	Aymà-Proa Enjòlit. Sèrie James Bond, 6	1965	1965
91	<i>Petrovka, 38</i> (<i>Petrovka, 38</i> , 1963)	SEMIÓNOV, Julian	Roc Comagran	Aymà-Proa Enjòlit. Sèrie James Bond, 7	1965	1965
92	<i>Al servei secret de sa majestat</i> (<i>On Her Majesty's Secret Service</i> , 1963)	FLEMING, Ian	Xavier Romeu	Aymà-Proa Enjòlit. Sèrie James Bond, 8	1965	1965
93	<i>Madame Bovary</i> (<i>Madame Bovary</i> , 1857)	FLAUBERT, Gustave	Ramon Xuriguera	Aymà-Proa Zenit	1965	1965
94	<i>Aventures de Tom Sawyer</i> (<i>The Adventures of Tom Sawyer</i> , 1876)	TWAIN, Mark	Josep M. Escoda	Bruguera Històries, 11	1965	1965
95	<i>Un capità de quinze anys</i> (<i>Un capitaine de quinze ans</i> , 1878)	VERNE, Jules	Manuel Cruells	Bruguera Històries, 12	1965	1965
96	<i>Genoveva de Bravant</i> (<i>Genovefa</i> , 1810)	SCHMID, Johann Christoph Friedrich von	Joan Castellanos	Bruguera Històries, 13	1965	1965
97	<i>Miquel Strogoff</i> (<i>Michel Strogoff</i> , 1876)	VERNE, Jules	Josep M. Escoda	Bruguera Històries, 14	1965	1965

98	<i>Ivanhoe</i> (<i>Ivanhoe</i> , 1820)	SCOTT, Sir Walter	Manuel Jorba i Jorba	Bruguera Històries, 15	1965	1965
99	<i>Aquelles petites dones</i> (<i>Those Little Women</i> , 1870)	ALCOTT, Louise M.	Martí Olaya i Galceran	Bruguera Històries, 16	1965	1965
100	<i>Un ianki a la cort del rei Artús</i> (<i>A Connecticut Yankee in King Arthur's Court</i> , 1889)	TWAIN, Mark	Jaume Vivó	Bruguera Històries, 17	1965	1965
101	<i>Heidi</i> (<i>Heidi</i> , 1881)	SPYRI, Johanna	Joan Reguard	Bruguera Històries, 18	1965	1965
102	<i>Diari d'un rector de poble</i> (<i>Journal d'un curé de campagne</i> , 1935)	BERNANOS, Georges	Jordi Sarsanedas	Edicions 62 Blanquerna, 8	1964	1965
103	<i>Crònica dels pobres amants</i> (<i>Cronache di poveri amanti</i> , 1947)	PRATOLINI, Vasco	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 El Balancí, 1	1964	1965
104	<i>Un dic contra el Pacífic</i> (<i>Un barrage contre le Pacifique</i> , 1950)	DURAS, Marguerite	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 El Balancí, 2	1964	1965
105	<i>La ruta del tabac</i> (<i>Tobacco Road</i> , 1932)	CALDWELL, Erskine	Manuel de Pedrolo	Edicions 62 El Balancí, 3	1964	1965
106	<i>Llum d'agost</i> (<i>Light in August</i> , 1932)	FAULKNER, William	Manuel de Pedrolo	Edicions 62 El Balancí, 4	1964	1965
107	<i>El cor és un caçador solitari</i> (<i>The Heart is a Lonely Hunter</i> , 1940)	MCCULLERS, Carson	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 El Balancí, 5	1964	1965

108	<i>Fi de setmana a Dunkerque</i> (<i>Week-end à Zuydcoote, 1949</i>)	MERLE, Robert	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 El Balancí, 6	1965	1965
109	<i>El baró rampant</i> (<i>Il barone rampante, 1957</i>)	CALVINO, Italo	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 El Balancí, 7	1964	1965
110	<i>La modificació</i> (<i>La Modification, 1957</i>)	BUTOR, Michel	Gabriel Bas i Borràs	Edicions 62 El Balancí, 8	1964	1965
111	<i>El ministeri de la por</i> (<i>The Ministry of Fear, 1943</i>)	GREENE, Graham	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 El Balancí, 9	1963	1965
112	<i>El pa dels anys joves</i> (<i>Das Brot der frühen Jahre, 1955</i>)	BÖLL, Heinrich	Carme Serrallonga	Edicions 62 El Balancí, 10	1965	1965
113	<i>Els nus i els morts</i> (<i>The Naked and the Dead, 1948</i>)	MAILER, Norman	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 El Balancí, 11	1964	1965
114	<i>La lluna i les fogueres</i> (<i>La luna e i falò, 1949</i>)	PAVESE, Cesare	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 El Balancí, 12	1964	1965
115	<i>Prou fronteres!</i> (<i>Les enfants du matin, 1955</i>)	BOUTRON, Michel	Carme Vilaginés	Edicions 62 El Trapezi, 1	1964	1965
116	<i>El meu amic Friederich</i> (<i>Damals war es Friedrich, 1961</i>)	RICHTER, Hans Peter	Carme Serrallonga	Edicions 62 El Trapezi, 2	1965	1965
117	<i>Espàrtac</i> (<i>Spartacus, 1951</i>)	FAST, Howard	Manuel de Pedrolo	Edicions 62 El Trapezi, 3	1964	1965
118	<i>Surt cada dijous</i> (<i>It Happens Every Thursday, 1951</i>)	MCILVAINE, Jane S.	Joan Sbert	Edicions 62 El Trapezi, 4	1965	1965

119	<i>El cas Winston</i> (<i>The Winston Affair</i> , 1959)	FAST, Howard	Manuel de Pedrolo	Edicions 62 El Trapezi, 5	1965	1965
120	<i>Ho sento, us heu equivocat de número</i> (<i>Sorry, Wrong Number</i> , 1948)	ULLMAN, Allan FLETCHER, Lucille	Miguel Giménez i Sales	Edicions 62 La Cua de Palla, 23	1964	1965
121	<i>Cal saber encaixar</i> (<i>Dreadful Summit</i> , 1948)	ELLIN, Stanley	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 La Cua de Palla, 26	1964	1965
122	<i>Doble indemnització</i> (<i>Double Indemnity</i> , 1936)	CAIN, James M.	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 La Cua de Palla, 28	1964	1965
123	<i>Liberty Bar</i> (<i>Liberty Bar</i> , 1937)	SIMENON, Georges	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 La Cua de Palla, 29	1964	1965
124	<i>La corona de llautó</i> (<i>Halo in Brass</i> , 1949)	EVANS, John	Camil Pascual	Edicions 62 La Cua de Palla, 30	1963	1965
125	<i>Invitació a la violència</i> (<i>Invitation to Violence</i> , 1958)	WHITE, Lionel	Josep Vallverdú	Edicions 62 La Cua de Palla, 31	1965	1965
126	<i>La dama fantasma</i> (<i>Phantom Lady</i> , 1942)	WOOLRICH, Cornell	Rafael Tasis	Edicions 62 La Cua de Palla, 33	1965	1965
127	<i>El carreter de «la Providència»</i> (<i>Le charretier de la Providence</i> , 1931)	SIMENON, Georges	Carme Vilaginés	Edicions 62 La Cua de Palla, 34	1965	1965
128	<i>Color de sang</i> (<i>The Red Scarf</i> , 1958)	BREWER, Gil	Joaquim Rodríguez i Rodon	Edicions 62 La Cua de Palla, 40	1964	1965
129	<i>Thérèse Collas. La noia del club «saxo- bar»</i>	QUOIST, Michel	Lluís López del Castillo	Estela El Món Avui	1965	1965

	<i>(Thérèse Collas. La fille du Saxo-Bar, 1964)</i>					
130	<i>La vida ens ve a trobar</i> <i>(La vida sale al encuentro, 1955)</i>	MARTÍN VIGIL, José Luis	Ramon Folch i Camarasa	Juventud	1965	1965
131	<i>Èxode</i> <i>(Exodus, 1958)</i>	URIS, Leon	Marçal Trilla	Mateu Vernacle	1965	1965
132	<i>L'assassinat de Roger Ackroyd</i> <i>(The Murder of Roger Ackroyd, 1926)</i>	CHRISTIE, Agatha	Ramon Folch i Camarasa	Molino L'Interrogant, 1	1964	1965
133	<i>Un gat al colomar</i> <i>(Cat Among the Pigeons, 1959)</i>	CHRISTIE, Agatha	Montserrat Abelló	Molino L'Interrogant, 2	1965	1965
134	<i>Assassinat a l'Orient Express</i> <i>(Murder on the Orient Express, 1934)</i>	CHRISTIE, Agatha	Johanna Givanel i Pascual	Molino L'Interrogant, 3	1964	1965
135	<i>Sang a la piscina</i> <i>(The Hollow, 1946)</i>	CHRISTIE, Agatha	Montserrat Abelló	Molino L'Interrogant, 4	1965	1965
136	<i>Ciudadella</i> <i>(Citadelle, 1948 –pòstuma)</i>	SAINT-EXUPÉRY, Antoine de	Miquel Martí i Pol Jordi Sarsanedas	Nova Terra Actituds, 5	1965	1965
137	<i>Kaputt</i> <i>(Kaputt, 1944)</i>	MALAPARTE, Curzio	Joan Cornudella	Plaza & Janés La Rosa dels Vents	1965	1965
138	<i>La innocència del pare Brown</i> <i>(The Innocence of Father Brown, 1911)</i>	CHESTERTON, G. K.	Josep Vallverdú	Plaza & Janés La Rosa dels Vents	1965	1965

139	<i>Benedicció de la terra</i> (<i>Markens Grøde</i> , 1917)	HAMSUN, Knut	Joan Rius i Vila	Plaza & Janés La Rosa dels Vents	1965	1965
140	<i>Al voltant de la lluna</i> (<i>Autour de la Lune</i> , 1870)	VERNE, Jules	Jordi Ribot i Rius	Selecta Biblioteca Selecta, 382	1965	1965
141	<i>Grand Hotel</i> (<i>Menschen im Hotel</i> , 1929)	BAUM, Vicki	Ramon Folch i Camarasa	Vergara Isard, 22	1965	1965
142	<i>Enllà</i> (<i>Beyond This Place</i> , 1953)	CRONIN, A. J.	Lluís Ferran de Pol	Vergara Isard, 23	1965	1965
143	<i>Rocs de Brighton</i> (<i>Brighton Rock</i> , 1953)	GREENE, Graham	Maria Teresa Vernet	Vergara Isard, 24	1964	1965
144	<i>Alexis Zorbàs</i> (<i>Víos kai politeía tou Aléxi Zormpá</i> , 1946)	KAZANTZAKIS, Nikos	Jaume Berenguer	Vergara Isard, 25	1965	1965
145	<i>El doctor Givago</i> (<i>Doktor Živago</i> , 1957)	PASTERNAK, B. L.	Joan Cornudella	Vergara Isard, 26	1961	1965
146	<i>L'americà pacífic</i> (<i>The Quiet American</i> , 1955)	GREENE, Graham	Eulàlia Presas	Vergara Isard, 27	1964	1965
147	<i>Mil nou-cents vuitanta-quatre</i> (<i>Nineteen Eighty-Four</i> , 1949)	ORWELL, George	Joan Vinyes	Vergara Isard, 29	1963	1965
148	<i>La nàusea</i> (<i>La nausée</i> , 1938)	SARTRE, Jean-Paul	Ramon Xuriguera	Aymà-Proa A Tot Vent, 118	1964	1966

149	<i>El procés</i> (<i>Der Prozess</i> , 1914 publicat el 1925)	KAFKA, Franz	Gabriel Ferrater	Aymà-Proa A Tot Vent, 119	1964	1966
150	<i>Desdejuni a can Tiffany's</i> (<i>Breakfast at Tiffany's</i> , 1958)	CAPOTE, Truman	Ramon Folch i Camarasa	Aymà-Proa A Tot Vent, 120	1965	1966
151	<i>La mort a Venècia</i> (<i>Der Tod in Venedig</i> , 1912)	MANN, Thomas	Joan Fontcuberta	Aymà-Proa A Tot Vent, 121	1964	1966
152	<i>La condició humana</i> (<i>La condition humaine</i> , 1933)	MALRAUX, André	Salvador Vives	Aymà-Proa A Tot Vent, 124	1964	1966
153	<i>El vell i la mar</i> (<i>The Old Man and the Sea</i> , 1952)	HEMINGWAY, Ernest	Lluís Ferran de Pol	Aymà-Proa A Tot Vent, 125	1965	1966
154	<i>El menyspreu</i> (<i>Il disprezzo</i> , 1954)	MORAVIA, Alberto	Francesc Vallverdú	Aymà-Proa A Tot Vent, 127	1964	1966
155	<i>Sabotatge</i> (<i>Moonraker</i> , 1955)	FLEMING, Ian	Xavier Romeu	Aymà-Proa Enjòlit. Sèrie James Bond, 9	1965	1966
156	<i>Ipcress, perill de mort</i> (<i>The Ipcress File</i> , 1962)	DEIGHTON, Len	Jordi Guerra	Aymà-Proa Enjòlit. Sèrie James Bond, 10	1965	1966
157	<i>Diamants eterns</i> (<i>Diamonds are Forever</i> , 1956)	FLEMING, Ian	Melcior Quintana	Aymà-Proa Enjòlit. Sèrie James Bond, 11	1965	1966
158	<i>Funerals a Berlin</i> (<i>Funeral in Berlin</i> , 1964)	DEIGHTON, Len	Roser Cardús	Aymà-Proa Enjòlit. Sèrie James Bond, 12	1966	1966
159	<i>Només es viu dues vegades</i> (<i>You Only Live Twice</i> , 1964)	FLEMING, Ian	Xavier Romeu	Aymà-Proa Enjòlit. Sèrie James Bond, 13	1965	1966

160	<i>Viatge a la por</i> (<i>Journey into Fear</i> , 1940)	AMBLER, Eric	Jaume Picas	Aymà-Proa Enjòlit. Sèrie James Bond, 14	1965	1966
161	<i>A sang freda</i> (<i>In Cold Blood</i> , 1965)	CAPOTE, Truman	Avel·lí Artís-Gener	Aymà-Proa Zenit	1966	1966
162	<i>Els fills del capità Grant</i> (<i>Les Enfants du capitaine Grant</i> , 1868)	VERNE, Jules	Carles-Jordi Guardiola	Bruguera Històries, 19	1965	1966
163	<i>Contes de Nadal</i> (<i>Christmas Books</i> , 1843-48)	DICKENS, Charles	Montserrat Manent	Bruguera Històries, 20	1965	1966
164	<i>Els afers del senyor Juli Cèsar</i> (<i>Die Geschäfte des Herrn Julius Caesar</i> , 1957)	BRECHT, Bertolt	Artur Quintana	Edicions 62 El Balancí, 13	1964	1966
165	<i>Altres veus, altres àmbits</i> (<i>Other Voices, Other Rooms</i> , 1948)	CAPOTE, Truman	Hortènsia Curell	Edicions 62 El Balancí, 14	1964	1966
166	<i>Metello</i> (<i>Metello</i> , 1955)	PRATOLINI, Vasco	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 El Balancí, 15	1964	1966
167	<i>Senyor de les mosques</i> (<i>Lord of the Flies</i> , 1954)	GOLDING, William	Manuel de Pedrolo	Edicions 62 El Balancí, 16	1965	1966
168	<i>La mort de William Posters</i> (<i>The Death of William Posters</i> , 1965)	SILLITOE, Alan	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 El Balancí, 17	1965	1966
169	<i>Conversa a Sicília</i> (<i>Conversazione in Sicilia</i> , 1941)	VITTORINI, Elio	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 El Balancí, 19	1964	1966

170	<i>Grec busca grega</i> (<i>Griechen sucht Griechin, 1955</i>)	DÜRRENMAT, Friedrich	Lluís Solà	Edicions 62 El Balanci, 20	1964	1966
171	<i>Un diable al paradís</i> (<i>A Devil in Paradise, 1956</i>)	MILLER, Henry	Manuel de Pedrolo	Edicions 62 El Balanci, 22	1965	1966
172	<i>Sense dir res</i> (<i>Und sagte kein einziges Wort, 1953</i>)	BÖLL, Heinrich	Manuel Franquesa	Edicions 62 El Balanci, 23	1965	1966
173	<i>El paral·lel 42</i> (<i>The 42nd Parallel, 1930</i>)	DOS PASSOS, John	Manuel de Pedrolo	Edicions 62 El Balanci, 24	1965	1966
174	<i>La novel·la de tres rals</i> (<i>Die Dreigroschenoper, 1934</i>)	BRECHT, Bertolt	Artur Quintana	Edicions 62 El Balanci, 26	1965	1966
175	<i>La caminada</i> (<i>Walkabout, 1959</i>)	MARSHALL, James Vance	Manuel de Pedrolo	Edicions 62 El Trapezi, 6	1965	1966
176	<i>Em dic Aram</i> (<i>My Name is Aram, 1940</i>)	SAROYAN, William	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 El Trapezi, 7	1965	1966
177	<i>La tala del bosc</i> (<i>Il taglio del bosco, 1953</i>)	CASSOLA, Carlo	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 El Trapezi, 8	1965	1966
178	<i>El dia dels trífids</i> (<i>The Day of the Triffids, 1951</i>)	WYNDHAM, John	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 El Trapezi, 9	1966	1966
179	<i>El gran Meaulnes</i> (<i>Le Grand Meaulnes, 1913</i>)	FOURNIER, Alain	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 El Trapezi, 10	1966	1966
180	<i>Cap de turc</i> (<i>The Mob Says Murder, 1959</i>)	CONROY, Albert	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 La Cua de Palla, 35	1965	1966

181	<i>Experiència amb el mal</i> (<i>Meet Me at the Morgue, aka Experience With Evil, 1953</i>)	MCDONALD, Ross	Florència Ventura	Edicions 62 La Cua de Palla, 36	1966	1966
182	<i>Clara també</i> (<i>The Blunderer, 1954</i>)	HIGHSMITH, Patricia	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 La Cua de Palla, 37	1966	1966
183	<i>Un aire que mata</i> (<i>An Air That Kills, 1957</i>)	MILLAR, Margaret	Jordi Basses	Edicions 62 La Cua de Palla, 38	1963	1966
184	<i>En mans de l'F.B.I.</i> (<i>Case File: FBI, 1953</i>)	GORDON, Mildred	Francesc Pagès	Edicions 62 La Cua de Palla, 39	1965	1966
185	<i>Un crim de qualitat</i> (<i>A Murder of Quality, 1962</i>)	LE CARRÉ, John	Francesc Pagès	Edicions 62 La Cua de Palla, 41	1966	1966
186	<i>La nit de la cruïlla</i> (<i>La nuit du carrefour, 1931</i>)	SIMENON, Georges	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 La Cua de Palla, 42	1965	1966
187	<i>El falcó maltès</i> (<i>The Maltese Falcon, 1930</i>)	HAMMETT, Dashiell	Marga García de Miró	Edicions 62 La Cua de Palla, 43	1966	1966
188	<i>El mirall dels espies</i> (<i>The Looking Glass War, 1965</i>)	LE CARRÉ, John	Jordi Basses	Edicions 62 La Cua de Palla, 44	1966	1966
189	<i>La dama del llac</i> (<i>The Lady in the Lake, 1943</i>)	CHANDLER, Raymond	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 La Cua de Palla, 45	1963	1966
190	<i>L'espia que tornava del fred</i> (<i>The Spy Who Came in from the Cold, 1963</i>)	LE CARRÉ, John	Jordi Basses Eugeni Riaza	Edicions 62 La Cua de Palla, 46	1966	1966

191	<i>La gran dormida</i> (<i>The Big Sleep</i> , 1939)	CHANDLER, Raymond	Josep Vallverdú	Edicions 62 La Cua de Palla, 47	1963	1966
192	<i>Alarma al cosmòdrom</i> (<i>Alarma en el cosmòdromo</i> , 1966)	ESTRADÉ, Sebastià	Albert Jané	Ferma Jamboree, 1	1966	1966
193	<i>Tifó</i> (<i>Typhoon</i> , 1899-1902)	CONRAD, Joseph	Ramon Folch i Camarasa	Nova Terra El Gra de Mostassa, 11	1965	1966
194	<i>El marit a col·legi</i> (<i>Il marito in collegio</i> , 1944)	GUARESCHI, Giovanni	Rosend Oliveró	Plaza & Janés La Rosa dels Vents	1965	1966
195	<i>El cas Orgagna</i> (<i>The Big Story</i> , 1957)	WEST, Morris	Joan Baptista Xuriguera	Pomaire Grans Novel·les d'Avui, 35	1966	1966
196	<i>Filla del silenci</i> (<i>Daughter of Silence</i> , 1961)	WEST, Morris	Joan Baptista Xuriguera	Pomaire Grans Novel·les d'Avui, 54	1965	1966
197	<i>L'ambaixador</i> (<i>The Ambassador</i> , 1965)	WEST, Morris	Antoni Jofresa	Pomaire Grans Novel·les d'Avui, 101	1965	1966
198	<i>La nit es mou</i> (<i>La nuit remue</i> , 1935)	MICHAUX, Henri	Manuel de Pedrolo	Roca Beatriu de Dia, 4	1966	1966
199	<i>Invitació al vals</i> (<i>Invitation to the Waltz</i> , 1932)	LEHMANN, Rosamond	Maria Teresa Vernet	Vergara Isard, 31	1963	1966
200	<i>La família del barri xinès</i> (<i>Chinatown Family</i> , 1948)	YUTANG, Lin	Miquel Arimany	Vergara Isard, 32	1965	1966

201	<i>Vol de nit</i> (<i>Vol de nuit</i> , 1931)	SAINT-EXUPÉRY, Antoine de	Jaume Bofill i Bofill	Vergara Isard, 34	1965	1966
202	<i>Els xiprers creuen en Déu</i> (<i>Los cipreses creen en Dios</i> , 1953)	GIRONELLA, Josep M.	Bartomeu Bardagí	Argos Tele/Estel	1969	1967
203	<i>Un milió de morts</i> (<i>Un millón de muertos</i> , 1961)	GIRONELLA, Josep M.	Bartomeu Bardagí	Argos Tele/Estel	1969	1967
204	<i>L'estrany</i> (<i>L'étranger</i> , 1942)	CAMUS, Albert	Joan Fuster	Aymà-Proa A Tot Vent, 100	1967	1967
205	<i>Els pòtols místics</i> (<i>The Dharma Bums</i> , 1958)	KEROUAC, Jack	Manuel de Pedrolo	Aymà-Proa A Tot Vent, 129	1965	1967
206	<i>El fons de la qüestió</i> (<i>The Heart of the Matter</i> , 1948)	GREENE, Graham	Pau Romeva	Aymà-Proa A Tot Vent, 130	1965	1967
207	<i>El bell estiu</i> (<i>La bella estate</i> , 1949)	PAVESE, Cesare	Bonaventura Vallespinosa	Aymà-Proa A Tot Vent, 131	1964	1967
208	<i>La truita</i> (<i>La truite</i> , 1964)	VAILLAND, Roger	Armand Duval	Aymà-Proa A Tot Vent, 132	1964	1967
209	<i>Més enllà del riu i sota els arbres</i> (<i>Across the River and into the Trees</i> , 1950)	HEMINGWAY, Ernest	Ramon Folch i Camarasa	Aymà-Proa A Tot Vent, 134	1965	1967
210	<i>L'espia que m'estimava</i> (<i>The Spy Who Loved Me</i> , 1962)	FLEMING, Ian	Miquel Martí i Pol	Aymà-Proa Enjòlit. Sèrie James Bond, 15	1966	1967

211	<i>Fontamara</i> (<i>Fontamara</i> , 1930)	SILONE, Ignazio	Joan Fuster	Club Editor El Club dels Novel·listes, 44	1967	1967
212	<i>El cavaller inexistent</i> (<i>Il cavaliere inesistente</i> , 1959)	CALVINO, Italo	Francesc Vallverdú	Edicions 62 El Balancí, 25	1965	1967
213	<i>El gran Gatsby</i> (<i>The Great Gatsby</i> , 1925)	FITZGERALD, F. Scott	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 El Balancí, 27	1965	1967
214	<i>Final d'home</i> (<i>The Man Within</i> , 1929)	GREENE, Graham	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 El Balancí, 28	1964	1967
215	<i>L'any 1919</i> (<i>1919</i> , 1932)	DOS PASSOS, John	Manuel de Pedrolo	Edicions 62 El Balancí, 30	1967	1967
216	<i>Una vida violenta</i> (<i>Una vita violenta</i> , 1959)	PASOLINI, Pier Paolo	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 El Balancí, 32	1965	1967
217	<i>El marí de Gibraltar</i> (<i>Le marin de Gibraltar</i> , 1950)	DURAS, Marguerite	Carme Vilaginés	Edicions 62 El Balancí, 33	1964	1967
218	<i>El petit camp de Déu</i> (<i>God's Little Acre</i> , 1933)	CALDWELL, Erskine	Manuel de Pedrolo	Edicions 62 El Balancí, 34	1965	1967
219	<i>Diner llarg</i> (<i>Big Money</i> , 1936)	DOS PASSOS, John	Manuel de Pedrolo	Edicions 62 El Balancí, 35	1967	1967
220	<i>El company</i> (<i>Il compagno</i> , 1947)	PAVESE, Cesare	Francesc Parcerisas	Edicions 62 El Balancí, 37	1964	1967
221	<i>El punt dolç de la senyoreta Brodie</i> (<i>The Prime of Miss Jean Brodie</i> , 1961)	SPARK, Muriel	Manuel de Pedrolo	Edicions 62 El Balancí, 38	1967	1967

222	<i>La comèdia humana</i> (<i>The Human Comedy</i> , 1943)	SAROYAN, William	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 El Trapezi, 12	1966	1967
223	<i>La meva infantesa</i> (<i>Detstvo</i> , 1913)	GORKI, Màxim	Josep Maria Güell	Edicions 62 El Trapezi, 13	1966	1967
224	<i>Pilot a l'infern blanc</i> (<i>Pilot in der weißen Hölle</i> , 1961)	BURGBACHER, Kurt	Lluís Asensi	Edicions 62 El Trapezi, 14	1966	1967
225	<i>El gos groc</i> (<i>Le chien jaune</i> , 1929)	SIMENON, Georges	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 La Cua de Palla, 48	1965	1967
226	<i>L'home flac</i> (<i>The Thin Man</i> , 1934)	HAMMETT, Dashiell	Josep Vallverdú	Edicions 62 La Cua de Palla, 49	1965	1967
227	<i>No hi ha orquídiess per a Miss Blandish</i> (<i>No Orchids for Miss Blandish</i> , 1939)	CHASE, James H.	Josep Vallverdú	Edicions 62 La Cua de Palla, 50	1966	1967
228	<i>L'assassí és del veïnat</i> (<i>Sleep Long, My Love</i> , 1959)	WAUGH, Hillary	Josep Vallverdú	Edicions 62 La Cua de Palla, 51	1966	1967
229	<i>L'home de Londres</i> (<i>L'homme de Londres</i> , 1933)	SIMENON, Georges	Carme Vilaginés	Edicions 62 La Cua de Palla, 52	1966	1967
230	<i>Un assassinat, noi</i> (<i>Gently Go Man</i> , 1961)	HUNTER, Alan	Marta Martín	Edicions 62 La Cua de Palla, 53	1966	1967
231	<i>L'ombra xinesa</i> (<i>L'ombre chinoise</i> , 1932)	SIMENON, Georges	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 La Cua de Palla, 54	1966	1967
232	<i>Persecució</i> (<i>The Chase</i> , 1962)	UNEKIS, Richard	Marta Martín	Edicions 62 La Cua de Palla, 55	1966	1967

233	<i>El ritual de la sang</i> (<i>Lady, Lady I did it!</i> , 1961)	MCBAIN, Ed	Josep Vallverdú	Edicions 62 La Cua de Palla, 56	1967	1967
234	<i>Oi que maten els cavalls?</i> (<i>They Shoot Horses, Don't They?</i> 1935)	MCCOY, Horace	Marta Martín	Edicions 62 La Cua de Palla, 57	1966	1967
235	<i>Doneu-nos el dia d'avui</i> (<i>Give Us This Day</i> , 1950)	STEWART, Sidney	Josep Vallverdú	Estela El Nus, 7	1967	1967
236	<i>Mary Poppins</i> (<i>Mary Poppins</i> , 1934)	TRAVERS, Pamela L.	Ramon Folch i Camarasa	Juventud	1967	1967
237	<i>Les claus del regne</i> (<i>The Keys of the Kingdom</i> , 1941)	CRONIN, A. J. (Archivald Joseph)	Ramon Folch i Camarasa	Juventud	1967	1967
238	<i>Aquí Cuba, 24 hores d'història</i> (<i>Bertillón 166</i> , 1961)	SOLER PUIG, José	Joan Soler	Nova Terra Actituds, 13	1965	1967
239	<i>Retrat de l'artista adolescent</i> (<i>A Portrait of the Artist as a Young Man</i> , 1916)	JOYCE, James	Maria Teresa Vernet	Vergara Isard, 36	1963	1967
240	<i>L'exili i el regne</i> (<i>L'exil et le royaume</i> , 1957)	CAMUS, Albert	Joan Fuster Josep Palàcios	Vergara Isard, 37	1967	1967
241	<i>Rèquiem per a una monja</i> (<i>Requiem for a Nun</i> , 1950)	FAULKNER, William	Hortènsia Curell	Vergara Isard, 38	1967	1967
242	<i>Trenta mil pessetes per un home</i> (<i>Treinta mil pesetas por un hombre</i> ,	CANDEL, Francisco	Ramon Folch i Camarasa	Alfaguara Ara i Ací, 8	1968	1968

	1968)					
243	<i>El senyor president</i> (<i>El señor presidente</i> , 1946)	ASTURIAS, Miguel Ángel	Ramon Folch i Camarasa	Andorra Meritxell, 3	1968	1968
244	<i>Ha esclatat la pau</i> (<i>Ha estallado la paz</i> , 1966)	GIRONELLA, Josep M.	Bartomeu Bardagí	Argos Tele/Estel	1968	1968
245	<i>Les belles imatges</i> (<i>Les belles images</i> , 1966)	BEAUVOIR, Simone de	Joan Oliver	Aymà-Proa A Tot Vent, 137	1968	1968
246	<i>Una espia a la casa de l'amor</i> (<i>A Spy in the House of Love</i> , 1954)	NIN, Anaïs	Manuel Carbonell	Aymà-Proa A Tot Vent, 138	1965	1968
247	<i>El lleó</i> (<i>Le lion</i> , 1958)	KESSEL, Joseph	Maria de Quadras i Feliu	Aymà-Proa A Tot Vent, 139	1964	1968
248	<i>Mentre agonitzo</i> (<i>As I Lay Dying</i> , 1930)	FAULKNER, William	Ramon Folch i Camarasa	Aymà-Proa A Tot Vent, 140	1964	1968
249	<i>El misteri Frontenac</i> (<i>Le Mystère Frontenac</i> , 1933)	MAURIAC, François	Osvald Cardona	Aymà-Proa A Tot Vent, 141	1968	1968
250	<i>Els comedians</i> (<i>The Comedians</i> , 1967)	GREENE, Graham	Eduard Feliu	Aymà-Proa Zenit	1966	1968
251	<i>Sota el sol de Satanàs</i> (<i>Sous le soleil de Satan</i> , 1926)	BERNANOS, Georges	Francesc Gironella	Edicions 62 Blanquerna, 35	1967	1968
252	<i>La joia</i> (<i>La joie</i> , 1928)	BERNANOS, Georges	Francesc Gironella	Edicions 62 Blanquerna, 38	1968	1968

253	<i>Tendra és la nit</i> (<i>Tender is the Night</i> , 1934)	FITZGERALD, F. Scott	Terenci Moix	Edicions 62 El Balancí, 36	1965	1968
254	<i>Senyoreta Corsolitari</i> (<i>Miss Lonelyhearts</i> , 1933)	WEST, Nathanael	Eduard Feliu	Edicions 62 El Balancí, 39	1967	1968
255	<i>La Noia de Bube</i> (<i>La ragazza di Bube</i> , 1960)	CASSOLA, Carlo	Manuel Carbonell	Edicions 62 El Balancí, 40	1965	1968
256	<i>La casa de Matriona, seguit de Tot sigui per la causa</i> (<i>Matrenin dvor; Dlia polzi dela</i> , 1963; 1964)	SOLJENITSIN, Aleksandr	Josep Maria Güell	Edicions 62 El Balancí, 41	1968	1968
257	<i>A cadascú el que és seu</i> (<i>A ciascuno il suo</i> , 1966)	SCIASCIA, Leonardo	Francesc Parcerisas	Edicions 62 El Balancí, 42	1967	1968
258	<i>El gat i la rata</i> (<i>Katz und Maus</i> , 1961)	GRASS, Günter	Carles Unterlöhner	Edicions 62 El Balancí, 43	1967	1968
259	<i>La teva terra</i> (<i>Paesi tuoi</i> , 1941)	PAVESE, Cesare	Francesc Parcerisas	Edicions 62 El Balancí, 44	1967	1968
260	<i>Dins el laberint</i> (<i>Dans le labyrinthe</i> , 1959)	ROBBE-GRILLET, Alain	Manuel de Pedrolo	Edicions 62 El Balancí, 45	1967	1968
261	<i>Ens podeu deixar el marit? I altres comèdies de la vida sexual</i> (<i>May We Borrow Your Husband? And Other Comedies of the Sexual Life</i> ,	GREENE, Graham	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 El Balancí, 47	1967	1968

	1967)					
262	<i>Pnin</i> (<i>Pnin</i> , 1957)	NABÒKOV, Vladimir	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 El Balanci, 48	1967	1968
263	<i>Billar a dos quarts de deu</i> (<i>Billard um halb Zehn</i> , 1960)	BÖLL, Heinrich	Carles Unterlöhner	Edicions 62 El Balanci, 49	1968	1968
264	<i>Darrera la porta</i> (<i>Dietro la porta</i> , 1964)	BASSANI, Giorgio	Manuel Carbonell	Edicions 62 El Balanci, 52	1967	1968
265	<i>Ferdydurke</i> (<i>Ferdydurke</i> , 1937)	GOMBROWICZ, Witold	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 El Balanci, 53	1967	1968
266	<i>Pàtria, els teus fills</i> (<i>Vaterland - deine Kinder</i> , 1963)	RECHLIN, Eva	Laura Triadú	Edicions 62 El Trapezi, 15	1966	1968
267	<i>El salari de la por</i> (<i>Le salaire de la peur</i> , 1950)	ARNAUD, Georges	Miquel Martí i Pol	Edicions 62 El Trapezi, 16	1968	1968
268	<i>Senyora, aquí teniu el vostre taüt</i> (<i>Lady, Here's Your Wreath</i> , 1940)	CHASE, James H.	Antoni Pigrau	Edicions 62 La Cua de Palla, 59	1966	1968
269	<i>Trucada per al mort</i> (<i>Call for the Dead</i> , 1961)	LE CARRÉ, John	Antoni Pigrau	Edicions 62 La Cua de Palla, 60	1968	1968
270	<i>Els culpables tenen por</i> (<i>The Guilty are Afraid</i> , 1957)	CHASE, James H.	Josep Vallverdú	Edicions 62 La Cua de Palla, 61	1966	1968
271	<i>Maigret i el client del dissabte</i> (<i>Maigret et le client du samedi</i> , 1962)	SIMENON, Georges	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 La Cua de Palla, 62	1968	1968

272	<i>Collita roja</i> (<i>Red Harvest</i> , 1929)	HAMMETT, Dashiell	Josep Vallverdú	Edicions 62 La Cua de Palla, 63	1966	1968
273	<i>Enquesta</i> (<i>Inquest</i> , 1960)	OZAKI, Milton K.	Marta Martín	Edicions 62 La Cua de Palla, 64	1968	1968
274	<i>Signat Picpus</i> (<i>Signé Picpus</i> , 1944)	SIMENON, Georges	M. Aurèlia Capmany	Edicions 62 La Cua de Palla, 65	1968	1968
275	<i>El rusc</i> (<i>La colmena</i> , 1951)	CELA, Camilo J.	Ramon Folch i Camarasa	Alfaguara Ara i Ací, 9	1969	1969
276	<i>Justine</i> (<i>Justine</i> , 1957)	DURRELL, Lawrence	Manuel de Pedrolo	Aymà-Proa Tròpics	1965	1969
277	<i>Intrús en la pols</i> (<i>Intruder in the Dust</i> , 1948)	FAULKNER, William	Manuel de Pedrolo	Edicions 62 El Balanci, 51	1965	1969
278	<i>Dissabte a la nit i diumenge al matí</i> (<i>Saturday Night and Sunday Morning</i> , 1959)	SILLITOE, Alan	Antoni Pigrau	Edicions 62 El Balanci, 54	1964	1969
279	<i>Aparadors per a una dona</i> (<i>The Company She Keeps</i> , 1942)	MCCARTHY, Mary	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 El Balanci, 55	1967	1969
280	<i>Els desarrelats</i> (<i>Misfits</i> , 1957)	MILLER, Arthur	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 El Balanci, 56	1968	1969
281	<i>Un milió pelat</i> (<i>A Cool Million</i> , 1934)	WEST, Nathanael	Ramon Folch i Camarasa	Edicions 62 El Balanci, 58	1968	1969

282	<i>L'home que fou dijous</i> (<i>The Man Who was Thursday: A Nightmare</i> , 1908)	CHESTERTON, G. K.	Carles Unterlöhner	Edicions 62 El Trapezi, 17	1968	1969
283	<i>Caminant pel món</i> (<i>Bliudiakh</i>)	GORKI, Màxim	Helena Vidal	Edicions 62 El Trapezi, 18	1969	1969
284	<i>El gos que va veure Déu i altres contes</i> (<i>Sessanta racconti</i> , 1958)	BUZZATI, Dino	Maria-Lluïsa Mir de Rosa	Edicions 62 El Trapezi, 19	1967	1969
285	<i>Retrat en fum</i> (<i>Portrait in Smoke</i> , 1950)	BALINGER, Bill	Francesc Pagès	Edicions 62 La Cua de Palla, 66	1968	1969
286	<i>Substituts</i> (<i>Seconds</i> , 1908)	ELY, David	Rosa Maria Padrós	Edicions 62 La Cua de Palla, 67	1966	1969
287	<i>Meinard Stam, ara difunt</i> (<i>Gun Before Butter</i> , 1963)	FREELING, Nicolas	Antoni Pigrau	Edicions 62 La Cua de Palla, 68	1966	1969
288	<i>Morin els capellans</i> (<i>Muerte a los curas</i> , 1968)	MARTÍN VIGIL, José Luis	Ramon Folch i Camarasa	Juventud	1969	1969

Annex 3. Entrevista a Ramon Folch i Camarasa¹²⁵⁴

1. LA VOCACIÓ

Què ha suposat per a vós el fet de pertànyer a una família com la vostra, tan vinculada al món intel·lectual i, concretament, el fet de ser fill de Josep M. Folch i Torres?

El germà gran del meu pare, en Manuel, va ser escriptor, autor dramàtic i, sobretot, poeta. El segon germà, en Lluís, va escriure diversos articles sobre la seva temàtica: educació de disminuïts psíquics i educació infantil, nois en situacions familiars difícils... El meu pare, que era el tercer germà, va escriure moltes obres i va ser un autor molt popular. El quart germà, l'Ignasi, també va escriure i el cinquè, en Joaquim, va fer poesia i va ser director d'alguns museus a Barcelona, és a dir, pertanyia a una vessant més artística, plàstica i arqueològica; a més, era pèrit i crític d'art, i per això no es va dedicar mai a pintar professionalment: pintava quadres perquè li agradava. Per tant, ens trobàvem en una mena de brou intel·lectual.

El meu pare també va acabar pintant, tot i que molt pitjor que el seu germà Joaquim. En conservo un quadre a la sala de la Fundació Folch i Torres, una mena de bodegó burgès. En Josep M. Folch i Torres va pintar dos quadres a la setmana durant la postguerra per guanyar-se la vida, i fins i tot en feia els marcs. Els anava a vendre a una botiga de mobles de segona mà, on cada setmana li compraven tot el que ell pintava, amb la condició que els signés. Va arribar a fer-ne més de cent.

¹²⁵⁴ Palau-Solità i Plegamans, 6 de maig de 2014.

Com diríeu que ha influït aquest ambient intel·lectual, del qual heu estat envoltat des de la vostra infantesa, en la vostra manera d'escriure?

Suposo que va influir. Els meus pares van tenir deu fills, sis noies i quatre nois. Tres dels quatre nois no van durar gaire: un va morir a onze mesos, l'altre a quinze anys i l'últim va morir a disset anys al front, durant la guerra. No sé pas si els meus germans haurien estat escriptors. El que va morir a disset anys va començar a escriure una mena de contes per a la revista Patufet, però contes que no eren Pàgines Viscudes, sinó més aviat relats humorístics. Hauria volgut ser escriptor, en Jordi, perquè va deixar escrites moltes quartilles.

Jo, naturalment, vaig començar a escriure. El meu pare mai no va dir a cap fill ni a cap filla que hauria d'escriure, ja tenia prou feina a escriure tota aquella muntanya de paper i devia pensar «a mi no m'ho va fer ningú... si els surt, ja els sortirà». Al principi jo escrivia poesies, que és el més comú. Els primers versos els vaig escriure en castellà, que quedí clar, perquè el capellà ens els feia fer a classe. El primer poema que vaig escriure perquè vaig voler va ser en català i, a més, tractava un tema molt original: Sant Jordi, patró de Catalunya. Després ja vaig escriure poesia més viscuda. En aquest poble [Palau-Solità i Plegamans] hi havia una alzina molt gran, on jo anava a somiar quan tenia tretze anys. Agafava la bicicleta, m'hi ajeia a l'ombra i era feliç. Li vaig dedicar una poesia que diu: “De l'alzina vella, ve la cantarella, cantarella que sadolla el cor, besada sincera del vent i la branca. Camp i amor.” De prosa, encara no n'escrivia.

Es diu de vós, i de manera més que justificada, que heu heretat l'habilitat de la família a l'hora descriure.

Francesc Vallverdú va dir del meu pare una cosa que em va agradar: que Folch i Torres escrivia un català molt correcte i alhora molt planer pel temps que va viure. Si

havia d'escollir entre un adjectiu planer i un adjectiu més rebuscat, triava el planer. I jo també.

Quan estudiàveu dret ja sentíeu que la vostra autèntica vocació era l'escriptura?

Des dels tretze anys escrivia versos, i només en català. Per tant, devia pensar que jo acabaria sent escriptor. Després de finalitzar el batxillerat als Escolapis, vaig continuar tenint contacte amb el meu company Josep M. Espinàs. Amb ell i amb en Lluís Ortega ens reuníem a la Granja Colomer, del Passeig de Gràcia, tots els dissabtes a la tarda, i ens llegíem els uns als altres el producte de la setmana sense compassió. Des dels disset anys ja vaig fer, per tant, vida de «penya literària».

Dels tres camps que heu desenvolupat al llarg de la vostra carrera literària –el teatre, la narrativa i la traducció–, quin ha estat més important per a vós?

El que més m'agradava era el teatre, escriure'n i també interpretar-ne. Ha estat el meu fracàs més rotund, però també m'ha donat moltes alegries. Recordo que l'Ajuntament de Barcelona, durant aquells anys, feia un concurs literari només en castellà. Un any es van començar a admetre, almenys en la categoria de teatre, obres tant en castellà com en català. Aleshores, quan ja era casat i encara no tenia fills, vaig escriure una comèdia en tres actes que es deia Aquesta petita cosa, nom adaptat de l'expressió francesa «cette petite chose». Tractava d'un grupet de subversius del seu govern que, tot i que figurava que passava a l'estranger, feia referència a Catalunya. La vaig enviar al concurs i em van concedir el Premi Ciutat de Barcelona. Els meus col·legues de la resistència i del Front Nacional em van preguntar, «per què ho has fet?», i jo els vaig respondre, «ho he fet perquè no vull que diguin que “nadie escribe en catalán”». «Doncs jo sí que escric en català, i escric en català una comèdia que jo sé que

vol dir i no ho sap ningú més». Aquest Premi Ciutat de Barcelona es va estrenar amb pompa i solemnitat al Teatre Romea, i entre el públic hi havia Josep Janés i Olivé, que era el meu amo, perquè en aquells temps jo treballava a la seva editorial.

És remarcable l'esforç que heu fet per arribar a diferents sectors de la societat, des d'un públic infantil a un públic adult i amb estils diferents. Un exemple n'és el guió de Massagran, personatge creat pel vostre pare, del qual us vàreu fer càrrec durant vint-i-un anys. Amb quin gènere o estil literari us heu sentit més còmode?

He arribat a trobar-me bastant còmode amb la novel·la, perquè em passaven coses ben curioses. Sempre hi sortia jo, la meva dona i els meus fills, i per això la novel·la sempre m'exigia una certa autoinspecció. A més, el meu editor, en Joan Sales, m'engrescava contínuament a escriure. Em tractava molt bé, i fins i tot em pagava per endavant tota l'edició.

Recordo que vaig començar a escriure la primera novel·la un dissabte amb una màquina d'escriure molt tronada, quan treballava a l'editorial Janés, i vaig redactar-ne quaranta pàgines. L'endemà en vaig escriure quaranta més, i durant la setmana següent feia cinc o deu pàgines cada vespre, quan tornava a casa de treballar. En una setmana i mitja o dues ja havia acabat La maroma, per la qual em van concedir el premi Joanot Martorell. Quan vaig començar a tenir fills no podia escriure a casa, perquè el pis era ple de sorolls i veus. Per això, me n'anava a la casa que teníem a Plegamans amb la màquina d'escriure durant deu dies o dues setmanes, per escriure. Anys després, la cosa es va complicar, quan vam venir a viure a Plegamans; aleshores marxava al pis de Barcelona per estar sol. Després vam traslladar-nos a Ginebra, i allà vaig estar uns quants anys sense escriure res. Van ser els meus fills que em van dir que havia de tornar a Barcelona a escriure una novel·la. I hi vaig anar. Quan vaig entrar al pis que hi teníem,

encara no sabia què escriuria. Aleshores vaig començar a escriure una novel·la que acabaria sent premi Ramon Llull, Sala de Miralls.

Què vàreu sentir quan vàreu saber que seríeu investit Doctor Honoris Causa, l'any 2006, per la Facultat de Traducció i d'Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona?

Tot va ser gràcies a la Montserrat Bacardí. Vaig estar tan cofoi..., no en podia estar més. Per a mi va ser com una empenta, per si de cas començava a estar una mica amargat de tot plegat. La Montserrat em va fer molt feliç. Però també em va posar en un compromís, perquè havia de parlar d'una cosa de la qual jo no parlava normalment. El que feia era traduir, i que tradueixis no vol dir que sàpigues què és traduir. Coneixes la teva experiència personal i intransferible. És un altre tipus de coneixement del que teniu ara.

2. EL TRADUCTOR

A què es deu el vostre inici en el camp de la traducció? Què us va motivar a començar a traduir?

Vaig començar la meua carrera de traductor fent de corrector de proves. Els traductors d'aquella època érem gent que no havíem anat mai a escola catalana, que no sabíem res i que, per tant, de vegades escrivíem el català amb faltes d'ortografia.

Hi havia alguns mecenes que ajudaven el meu pare i, una vegada, un va encarregar-li que traduís al català el diccionari ideològic de Julio Casares. Jo l'ajudava, fins que aquell mecenes em va acceptar i vaig començar a fer feines a canvi d'un petit sou. Aquesta situació va durar aproximadament un any i aleshores, quan jo ja estudiava dret, em vaig quedar sense res i vaig començar a fer el «porta a porta». Vaig anar a

veure a l'Octavi Saltor i altres bons amics del meu pare, catalanistes, de la Lliga, per buscar feina. Tots em van donar l'esquena, però un oncle meu em va trobar feina d'oficinista en una empresa d'assegurances. Havia de treballar tot el dia, i per això havia de deixar la carrera. Aleshores se'm va acudir d'anar a veure en Josep Janés, que apreciava molt el meu pare. Em va donar feina a la seva editorial, a la secció de correcció de proves, i d'aquesta manera vaig poder continuar fent la carrera, perquè aquesta feina la podia fer al pati de la universitat, entre classe i classe, o als vespres. Mai no se m'havia acudit traduir res, però tot corregint proves de les traduccions que les mecanògrafes feien de l'anglès i del francès al castellà, vaig aprendre l'anglès de manera autodidacta. Un dia vaig demanar a l'encarregat que em deixés provar de fer una traducció, i ho devia fer prou bé, perquè a partir d'aquell moment ja no vaig corregir proves, sinó que em donaven llibres per traduir del francès o de l'anglès.

Heu traduït prop de dues-centes obres, la majoria de l'anglès. En recordeu alguna que hagi estat especial per a vós?

M'agradava traduir Saroyan, perquè és bastant semblant a les coses del meu pare i a les meves. També m'agradava Chesterton, que de vegades era difícil i de vegades no. També gaudia traduint Dickens, tot i que algunes de les seves obres eren molt difícils. De totes maneres, mai no triava les traduccions que feia.

Heu arribat a refusar la traducció d'algun llibre (per motius ideològics, econòmics, de disponibilitat...)?

No, tot i que em repugna l'explotació del sexe per part dels escriptors. Si he tingut algun motiu per refusar-ne, ha estat la falta de moral: sóc un home molt catòlic.

He arribat a tornar tres llibres sense traduir per diverses raons: un és l'Ulisses, de James Joyce, perquè no em vaig veure capaç de traduir-lo.

Com explicaríeu la vostra experiència en el camp de la traducció durant els anys de repressió i censura? Com vàreu viure la situació de traduir sota censura?

No em va afectar especialment, potser perquè jo ja feia autocensura, que és una cosa molt perillosa. Recordo que quan vaig escriure l'obra biogràfica del meu pare, Bon dia, pare, vaig haver de trampejar molt. Per exemple, en aquells temps no et permetien escriure «Guerra Civil» i t'obligaven a utilitzar l'expressió «Cruzada», cosa que mai no vaig fer servir.

Vàreu traduir alguna obra que fos prohibida per les autoritats censors, i que mai no es va arribar a publicar?

Com a mínim, n'hi ha una: Crome Yellow, d'Aldous Huxley. La traducció resta inèdita a l'Archivo General de la Administración, d'Alcalà d'Henares.

Generalment, l'editor imposava restriccions al traductor per anticipar-se a la censura, o el traductor tenia més llibertat per prendre decisions?

No rebíem instruccions de l'editorial, almenys jo. Potser era perquè jo ja suavitzava les traduccions. Traduïa de manera sistemàtica unes trenta pàgines al dia, ho tenia tot molt organitzat perquè, a més, eren uns temps en què havia d'enllestir grans volums de feina en poc temps.

Era freqüent l'autocensura per part dels traductors en aquella època?

No ho sabia dir, perquè no em reunia habitualment amb altres traductors, ni parlava amb ells d'aquestes coses.

Us vàreu veure obligat alguna vegada a renunciar a traduir al català, i a traduir al castellà per imposició?

Vaig traduir molt al castellà, molt més que al català, perquè durant tots els anys que vaig treballar a l'editorial Janés, els anys cinquanta, no es podia publicar en català. També vaig traduir al castellà un llibre meu que no vaig signar amb el meu nom. Totes les traduccions que vaig fer al castellà les vaig signar amb un pseudònim.

Què diríeu de la vostra experiència com a traductor professional de l'anglès i del francès a l'Organització Mundial de la Salut, a Ginebra?

Hi vaig aprendre molt, perquè el cap que tenia allà em va donar alguns consells que em van semblar molt interessants. Només treballava de traductor, mai no vaig fer d'intèrpret.

Quin tipus de textos vàreu traduir a l'OMS?

Vaig traduir alguns textos mèdics, tot i que jo no en sabia, de medicina. Però moltes vegades és més fàcil traduir textos mèdics que no pas novel·les, perquè hi ha moltes paraules d'arrel llatina. També vaig traduir molts textos administratius i vaig fer moltes correccions. Com que necessitava diners, i traduïa de pressa i prou bé, em donaven traduccions per fer a casa, si volia. A les tardes traduïa documents de l'OMS, però com que en teoria no ho podia fer, el meu cap em va suggerir que els signés la meva dona, la Montserrat Pons.

3. *ELS NUS I ELS MORTS*

Coneixíeu *Els nus i els morts* o l'autor, Norman Mailer, abans de traduir l'obra?

No, ni l'obra ni l'autor.

Quina relació teníeu amb l'editorial que us va encarregar la traducció d'*Els nus i els morts*, Edicions 62?

Molt bona relació, jo era un dels seus traductors continus i no em faltava mai feina. Eren molt formals i jo també, sabien que sempre complia escrupolosament els terminis de lliurament. De fet, Josep M. Castellet va voler contractar-me com a traductor fix, perquè treballés a l'editorial.

Quins criteris vàreu fer servir per a traduir la novel·la?

Aquests últims dies he rellegit la novel·la, per fer memòria, i he trobat una paraula a la primera plana del llibre que, en un primer moment, m'ha semblat que no he escrit mai de la vida: «barraganet». No sé pas què vol dir. Però, després de buscar-ne el significat al diccionari, he arribat a la conclusió que és molt probable que jo l'escrivís. En el moment de fer la traducció, segurament vaig trobar una paraula en anglès americà que no coneixia, i és molt probable que en busqués el significat en un diccionari anglès. Aquest diccionari em va donar una traducció castellana, i després devia acudir al diccionari de Santiago Albertí, que em va donar la traducció al català.

A més, cal tenir en compte que en aquella època hi havia uns correctors implacables (i la majoria de les vegades que em corregien tenien tota la raó).

Us vàreu imposar alguna mena d'autocensura en la traducció d'*Els nus i els morts*?

Fins a quin punt l'editorial va influir en aquest aspecte?

Probablement, perquè evitava les paraules malsonants. El millor exemple és la paraula «cardar», que vaig endolcir quan vaig fer la traducció.

Vàreu rebre informació sobre la resolució del Ministerio de Información y Turismo, pel que fa a les parts que van ser censurades en la vostra traducció?

No, ja devien saber que jo tenia feina. D'aquestes gestions, més aviat se n'encarregava l'editorial.

Us van consultar res, quan la vostra traducció de l'any 1965 va ser restituïda el 1991?

No, no en vaig tenir notícia.

